MIHAI VITEAZUL ÎN CONȘTIINȚA EUROPEANĂ

4

Relatări și presă

EDITURA ACADEMIEI
REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA

MIHAI VITEAZUL
ÎN
CONŞTIINŢA EUROPEANĂ
4
Relatări şi presă

Lucrare întocmită de:

ION ARDELEANU
VASILE ARIMIA
GHEORGHE BONDOC
TUDOR BUCUR
EUGENIA CIOCAN
MARIA DRAGOMIR
COSTIN FENEŞAN
IELIŢA GÂMULESCU
MIRCEA MUŞAT
VIORICA OANCEA
EMILIA POŞTĂRIŢĂ
VASILE ŞIMANDAN
CONSTANTIN VLAD

Colectivul de coordonare:

ION ARDELEANU
VASILE ARIMIA
GHEORGHE BONDOC
MIRCEA MUŞAT

Au mai colaborat:

ELENA MOISUC
MIRCEA PAICU
MARGARETA SZABO
RODICA TANŢĂU

DIRECȚIA GENERALĂ A ARHIVELOR STATULUI • BIBLIOTECA CENTRALĂ DE STAT

MIHAI VITEAZUL ÎN CONȘTIINȚA EUROPEANĂ

4

RELATĂRI ȘI PRESĂ

EDITURA ACADEMIEI REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA
BUCUREȘTI, 1986

Michael the Brave in the European Consciousness
4
Accounts and press news

Михай Храбрый в европейском сознании
4
Высказывания и отклики в печати

EDITURA ACADEMIEI REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA
R 79717, Bucureşti, Calea Victoriei 125, Sector 1

NOTĂ ASUPRA EDIŢIEI

Volumul 4 al seriei* Mihai Viteazul în conştiinţa europeană *îşi propune să ofere, pe baza unor categorii foarte diverse de materiale, o imagine a felului cum s-a oglindit în conştiinţa contemporanilor şi a urmaşilor figura eroică a domnitorului român. Aşa-numita presă, de la formele primare ale culegerilor de ştiri redactate pentru uzul cancelariilor regală, papală sau imperială, pînă la buletinele de informaţii ori broşurile şi calendarele imprimate, se adaugă aşadar mărturiilor anonime, rapoarte şi dări de seamă, care au stat cel mai adesea la baza redactării „buletinelor de presă".*

Au fost strînse astfel mărturii documentare provenind din arhive şi biblioteci din Austria, R. P. Bulgaria, R.S. Cehoslovacă, Franţa, R. F. Germania, R. D. Germană, Italia, R. S. F. Iugoslavia, R. P. Polonă, Spania, R. P. Ungară, Vatican, preponderenţă avînd, corespunzător situaţiei din epocă, informaţiile din sursă italiană, germană, spaniolă sau franceză. Sub forma cunoscută de Avvisi, Zeitungen, Nachrichten, Avisos, Nouvelles, *ştirile referitoare la Mihai Viteazul au avut cea mai largă răspîndire în tot spaţiul european.*

Este evident că, în măsura în care au circulat în epocă sub formă de foaie volantă, broşură, calendar etc., caracterul edit sau inedit al materialelor cuprinse în acest volum nu mai este cel obişnuit pentru documentele de tip clasic.

Principiile şi normele care au stat la baza întocmirii prezentului volum sînt, în general, aceleaşi ca la volumele anterioare ale acestei serii. Totuşi, dat fiind caracterul deosebit al materialului cuprins în volum, se impune să precizăm succint cîteva din criteriile după care ne-am ghidat în transcrierea, traducerea şi adnotarea izvoarelor antologate.

S-a urmărit cu consecvenţă reproducerea integrală a documentelor. Omisiunile, puţine şi marcate întotdeauna prin puncte de suspensie între paranteze drepte, au fost dictate de următoarele criterii, în funcţie de izvorul folosit:

— pentru materialele transcrise de pe microfilm sau xerografii, confruntate cînd a fost cazul cu forma publicată, nu s-au făcut alte menţiuni în afara celei susamintite, admiţîndu-se în mod tacit că transcrierea s-a făcut după principiul tematic enunţat.

— în cazul documentelor preluate din ediţii anterioare, de regulă Hurmuzaki, unde omisiunile erau marcate evident (prin rezumate în limba română între paranteze etc.), s-a făcut în subsolul paginii menţiunea: „text publicat cu omisiuni în ...".

În transcrierea documentelor s-a urmărit respectarea cu fidelitate a originalului. Intervenţia editorilor s-a rezumat la cîteva situaţii deosebite, menţionate în continuare. Cuvintele prescurtate, destul de frecvente în textele epocii, au fost întregite, completările fiind făcute între paranteze unghiulare. Puţinele prescurtări din textele germane, îndeosebi în formulele de adresare, au fost însă menţinute ca

* Vol. 1, Edit. Acad., 1982, 696 p.; vol. 2, 1983, 524 p.; vol. 3, 1984, 522 p.

atare, potrivit unei tradiții editoriale care are la bază uzul comun al epocii. În cazul textelor reproduse din ediții anterioare, neexistînd posibilitatea confruntării lor cu microfilmul, întregirile, operate tacit de editor, au fost preluate tale quale.

Greșelile în regimul toponimelor și antroponimelor au fost transcrise ca atare, specificîndu-se în notă: „așa în original". Formele morfologice curioase ca și formele dialectale au fost, de asemenea, menținute, forma corectă fiind trecută în notă. Am fost îndemnați să procedăm astfel și de constatarea evidentă că uniformizarea grafiei, îndeosebi la izvoarele italiene și germane, ar fi constituit o soluție artificială și fără acoperire istorică.

În traducerea documentelor ne-am ferit în general de actualizări forțate, evitînd unde a fost posibil neologismele și preferîndu-le echivalente din limba românească veche. În traducere a fost restabilită și forma corectă (potrivit uzului limbii române) a cuvintelor scrise greșit sau oscilant în original (antroponime, toponime etc.). În cazul toponimelor pentru care există în românește un echivalent încetățenit prin uz îndelungat, l-am preferat în textul traducerii pe acesta, numele actual al localității fiind trecut doar în rezumat. De exemplu, am folosit în mod constant Cașovia în traducere, dar Košice în rezumat.

Pentru apelative frecvente, am recurs la o serie de uniformizări explicate în note. De pildă, Sua Maestà Imperiale, Maestà Cesarea *etc. a fost echivalat cu* Maiestatea sa imperială. *La fel,* Il gran Turco, le gros Turc, der grosse Turc, il Turco *(cînd referirea este în mod expres la persoană) a devenit* sultanul. *Traducerile, puține, preluate din alte surse (menționate ca atare) au fost revizuite.*

Datarea și localizarea documentelor s-au făcut potrivit normelor curente. S-a folosit un singur stil de datare, pentru că în cvasitotalitatea lor textele de sursă occidentală au utilizat stilul nou. Pentru documentele germane reproduse din acele cumule de știri care erau calendarele tipărite cu ocazia tîrgurilor bianuale, data luată în considerare a fost cea a evenimentului și nu cea a publicării calendarului. Documentele preluate din Hurmuzaki sînt datate doar în rezumat, întrucît editorul prim nu a transcris și acest element, mulțumindu-se să-l treacă doar în rezumatul cu care a însoțit documentul.

Elementele de cotă cuprind instituția păstrătoare (arhivă sau bibliotecă), cota românească pentru materialele aflate în copie microfilmată sau xerografiată la Direcția Generală a Arhivelor Statului și, acolo unde a fost cazul, publicațiile în care documentele au mai văzut lumina tiparului.

Notele au urmărit, în general, lămurirea unor neclarități din text sau corijarea unor inexactități, firești în cazul unor informații ca acestea transmise pe căi atît de ocolite. Pentru a evita aglomerarea de note inutile, precizăm că ori de cîte ori apar în text referiri la principele (voievodul) Valahiei, valahul, voievodul valah, este vorba de Mihai Viteazul, iar apelativele principele Transilvaniei, transilvăneanul, Alteța sa principele îl privesc pe Sigismund Báthory. Notele critice de text au fost indicate cu litere, celelalte cu cifre arabe.

LISTA ABREVIERILOR

Atanasiu, *Campanii* — Atanasiu, Victor, *Mihai Viteazul. Campanii*, Bucureşti, Edit. militară 1972.

Buta, *Diplomatarium* — Buta, Nicolae, *I Paesi Romeni in una serie di „Avvisi" della fine del Cinquecento*, în *Diplomatarium Italicum. Documenti raccolti negli archivi italiani*, vol. II, Roma, 1930.

Catina, *Proba* — Catina, Ion, *Proba cucerirei Silistrei de români, 1595*, Bucureşti, 1912.

Călători străini — *Călători străini despre ţările române*, Edit. ştiinţifică, Bucureşti, vol. III, 1971; vol. IV, 1972.

Ciorănescu — Ciorănescu, Alexandru, *Documente privitoare la istoria românilor culese din arhivele din Simancas*, Bucureşti, 1940.

Corfus, *Mihai Viteazul* — Corfus, Ilie, *Mihai Viteazul şi polonii*, Bucureşti, 1936.

Crăciun, *Cronicarul Szamosközy* — Crăciun, Ioachim, *Cronicarul Szamosközy şi însemnările lui privitoare la români. 1566—1608*, Cluj, 1928.

CFLO — *Cronicon Fuchsio-Lupino-Oltardinum*, ed. Ioseph Trausch, Braşov, 1847.

Cronici turceşti — *Cronici turceşti privind ţările române, Extrase*, vol. I, întocmit de Mihail Guboglu şi Mustafa Mehmet, Bucureşti, Edit. Acad., 1966, vol. II, întocmit de Mihail Guboglu, 1974.

Dan, *Cehi* — Dan, Mihail P., *Cehi, slovaci şi români în veacurile XIII—XVI*, Sibiu, 1944.

Dan, *Ştiri* — Dan, Mihail P., *Ştiri privitoare la Mihai Viteazul în cîteva broşuri germane contemporane* în „Anuarul Institutului de istorie naţională", X, 1945, Sibiu, 1945.

Decei, *Diplomatarium* — Decei, Aurel, *„Avvisi" riguardanti i paesi romeni negli anni 1596—1598*, în *Diplomatarium Italicum. Documenti raccolti negli archivi italiani*, vol. IV, Roma, 1939.

Decei, *Rev. Arh.* — Decei, Aurel, *Documente din arhivele Vaticanului privind anul 1595*, în „Revista Arhivelor", X, 1/1967, Bucureşti, 1967.

Dospinescu, *Dobrogea* — Dospinescu, D. A., *Dobrogea, terre roumaine, émouvants témoignages d'un passé lointain*, Bucureşti, 1939.

Filitti — Filitti I. C., *Din arhivele Vaticanului*, II, *Documente politice. 1526—1788*, Bucureşti, 1914.

Göllner, *Faima* — Göllner, Carol, *Faima lui Mihai Viteazul în Apus. Broşuri contemporane*, în „Anuarul Institutului de istorie naţională", VIII, 1939—1942, Sibiu, 1942.

Göllner, *M.T.* — Göllner, Carol, *Michael der Tapfere im Lichte des Abendlandes*, Sibiu, 1943.

Göllner, *Plaquettes* — Göllner, Carol, *Quelques plaquettes françaises contemporaines sur Michel le Brave*, în *Trois mémoires sur Michel le Brave*, Bucureşti, 1938.

Göllner, *Turcica* — Göllner, Carol, *Turcica, Die Europäischen Türkendrucke des XVI. Jahrhunderts*, vol. II, *1551—1600*, Bucureşti — Baden, 1968.

Hodoş, *Vitejiile* — Hodoş, Nerva, *Vitejiile lui Mihai-Vodă apreciate în Apus. 1595—1599*, Bucureşti, 1913.

Hurmuzaki — Hurmuzaki, Eudoxiu, *Documente privitoare la istoria românilor culese de ...*, Bucureşti, vol. III, 1 *(1576—1599)*, 1880; IV, 1 *(1600—1649)*, 1882; IV, 2, *(1600—1650)*, 1884; VIII *(1376—1650)*, 1894; XII *(1594—1602)*, 1903.

Iorga, *Acte şi fragmente* — Iorga, Nicolae, *Acte şi fragmente cu privire la istoria românilor*, vol. I, Bucureşti, 1895.

Isopescu, *Diplomatarium* — Isopescu, Claudiu, *Alcuni documenti inediti della fine del Cinquecento, Seconda serie,* în *Diplomatarium Italicum. Documenti raccolti negli archivi italiani,* vol. I, Roma, 1925.

Mesrobeanu, *Cercetări,* IV/1928 — Mesrobeanu, Anton, *Documente din Arhiva Vaticanului referitoare la Mihai Viteazul,* în „Cercetări istorice. Revistă de istorie românească", an. IV, 1928, nr. 2, Iaşi, 1928.

Mesrobeanu, *Cercetări,* V—VII/1929—1931 — Mesrobeanu, Anton, *Documente din Arhiva Vaticanului referitoare la Mihai Viteazul,* în „Cercetări istorice. Revistă de istorie românească", an. V—VII (1929—1931), Iaşi, 1932.

Mihai Viteazul, I — *Mihai Viteazul în conştiinţa europeană,* 1, *Documente externe,* Bucureşti, Edit. Acad., 1982.

Mihai Viteazul. Studii — *Mihai Viteazul. Culegere de studii,* sub redacţia: Paul Cernovodeanu, Constantin Rezachevici, Bucureşti, Edit. Acad., 1975.

Panaitescu — Panaitescu, P. P., *Mihai Viteazul,* Bucureşti, 1936.

Panaitescu, *Documente* — Panaitescu, P. P., *Documente privitoare la istoria lui Mihai Viteazul,* Bucureşti, 1936.

Randa, *Pro Republica* — Randa, Al., *Pro Republica Christiana. Die Valachei im langen Türkenkrieg. 1593—1606,* München, 1964.

Rosetti, *Istoria artei militare* — Rosetti, R., *Istoria artei militare a românilor pînă la mijlocul veacului al XVII-lea,* Bucureşti, 1947.

Simonescu — Simonescu, Dan, *Cronica lui Baltasar Walther despre Mihai Viteazul în raport cu cronicile interne contemporane,* în „Studii şi materiale de istorie medie", vol. III, Bucureşti, 1959.

Sîrbu, *Istoria* — Sîrbu, Ion, *Istoria lui Mihai-Vodă Viteazul, domnul Ţării Româneşti,* Timişoara, Edit. Facla, 1976.

Stoicescu, *Dicţionar* — Stoicescu, Nicolae, *Dicţionar al marilor dregători din Ţara Românească şi Moldova în sec. XIV—XVII,* Bucureşti, Edit. enciclopedică română, 1971.

Szádeczky, *Erdély* — Szádeczky, Lajos, *Erdély és Mihály vajda története. 1595—1601. Oklevéltárral,* Timişoara, 1893.

Tappe, *Documents* — Tappe, E. D., *Documents concerning Rumanian History, 1427—1601,* London, 1964.

Veress — Veress, Andrei, *Documente privitoare la istoria Ardealului, Moldovei şi Ţării Româneşti,* vol V, *Acte şi scrisori (1596—1599),* Bucureşti, 1932; vol. VI, 1933.

Veress, *Campania creştinilor* — Veress, Andrei, *Campania creştinilor în contra lui Sinan paşa,* în „Academia Română, Memoriile Secţiunii Istorice", seria III, tomul IV, 1925.

Weller — Weller, Emil, *Die ersten deutschen Zeitungen,* în *Bibliothek des Stuttgarter literarischen Vereins,* Bd. 111, Tübingen, 1875.

LISTA DOCUMENTELOR

1. *1594 august*. Ştire rimată dintr-un calendar despre adeziunea lui Mihai Viteazul la Liga Sfîntă.

2. *1594 octombrie 15, Constantinopol*. Sumar de informaţii despre răscoala antiotomană a lui Mihai Viteazul.

3. *1594 decembrie 11, Alba Iulia*. Ştiri despre luptele purtate împotriva turcilor aflaţi în cetăţile Brăila, Turnu şi Giurgiu; lupta oştenilor din Ţara Românească cu tătarii la Craiova.

4. *1594 decembrie*. Ştiri despre incursiunile transilvănenilor, muntenilor şi moldovenilor în sudul Dunării şi despre înfrîngerea pricinuită de Mihai Viteazul tătarilor.

5. *⟨1595 ianuarie 28, Košice⟩*. Ştire despre luptele purtate cu turcii şi tătarii la sud de Dunăre.

6. *1595 februarie 8, Roma*. Informaţie trimisă la Roma despre răscoala lui Mihai Viteazul împotriva turcilor.

7. *1595 februarie 22*. Relatare despre evenimentele din Ţara Românească şi Moldova, cuprinzînd ştiri despre campania antiotomană întreprinsă de Mihai Viteazul şi de Aron-Vodă la sud de Dunăre şi despre dorinţa creştinilor din acele ţări de a se alătura oastei lui Mihai.

8. *1595 martie 4, Viena*. Ştire privitoare la incursiunea lui Mihai Viteazul la sud de Dunăre.

9. *1595 martie 4, Constantinopol*. Sumar de informaţii despre biruinţele lui Mihai Viteazul şi pregătirile turcilor împotriva lui.

10. *1595 ⟨martie 4, Adrianopol⟩*. Relatare despre incursiunea lui Mihai Viteazul în sudul Dunării şi asedierea cetăţilor Rusciuk, Giurgiu şi Silistra.

11. *1595 martie 4, Veneţia*. Ştire transmisă la Veneţia despre intenţia turcilor de a-l înlocui pe „rebelul" Mihai voievod.

12. *1595 martie 6, 7, Constantinopol*. Sumar de informaţii despre pregătirile armatei turceşti pentru campania de pedepsire a ţărilor române după incursiunile din sudul Dunării.

13. *1595 martie 18, Roma*. Informaţie de la Viena privind victoria principelui Transilvaniei, care împreună cu valahii şi moldovenii, i-a învins pe turcii veniţi să înscăuneze alţi domni.

14. *1595 martie 18, Veneţia*. Ştire transmisă la Veneţia despre înfrîngerea lui Hasan paşa venit să înscăuneze un alt voievod în Ţara Românească.

15. *1595 martie 21—22, Constantinopol*. Sumar de informaţii despre victoriile românilor, predarea Silistrei şi pregătirile oastei otomane.

16. *1595 aprilie 1, Viena*. Sumar de informaţii despre o victorie obţinută de moldoveni, valahi şi transilvăneni asupra turcilor şi tătarilor.

17. *1595 aprilie 5, 6, 7, Constantinopol*. Sumar de informaţii despre prădarea ţinuturilor de la sud de Dunăre de către moldoveni, valahi şi bulgari; pierderile otomane şi pregătirile lui Ferhad paşa pentru campania de pedepsire a ţărilor române.

18. *1595 aprilie 14, Viena*. Ştire despre uciderea a doi ceauşi turci şi a slujitorilor din suita lor, trimişi de sultan la Mihai Viteazul.

19. *1595 aprilie 15, Graz*. Relatare despre victoriile valahilor şi transilvănenilor dincolo de Dunăre.

20. *1595 aprilie 22, Roma*. Ştire transmisă la Roma despre raportul prezentat papei privind pregătirile turcilor pentru campania împotriva imperialilor şi situaţia forţelor antiotomane.

21. *1595 mai 6, Veneţia*. Relatare transmisă la Veneţia în care se menţionează că Valahia şi Moldova jură credinţă transilvăneanului în dietă, iar bulgarii se răscoală împotriva turcilor.

22. *1595 iunie 2, Cracovia*. Informaţie despre intenţia regelui Poloniei de a porni o expediţie împotriva Moldovei şi despre captivitatea lui Aron-Vodă, domnul Moldovei, bănuit că a încercat să închine ţara turcilor.

23. *1595 iunie 17, Constantinopol.* Sumar de informații despre pregătirile armatei turcești pentru expediția împotriva Țării Românești.

24. *⟨1595 iunie⟩.* Știre despre înfrîngerea lui Ferhad pașa la Rusciuk și incursiunile lui Mihai Viteazul pînă la Nicopole.

25. *1595 ⟨după iunie⟩.* Știre despre evenimentele din Țara Românească în perioada 1594—1595; declanșarea campaniei antiotomane a lui Mihai Viteazul și expediția din sudul Dunării.

26. *1595 iulie 7, Košice.* Informație despre ocuparea de către moldoveni a cetății Ismail și atacul asupra cetății Nicopole.

27. *1595 august 12, Veneția.* Relatare transmisă la Veneția despre înlocuirea marelui vizir Ferhad pașa cu Sinan pașa.

28. *1595 august 26, Veneția.* Știre transmisă la Veneția despre expediția condusă de Sinan pașa împotriva creștinilor.

29. *1595 august 31.* Informație despre lupta de la Călugăreni, cuprinzînd o descriere a bătăliei și a întîmplărilor prin care a trecut Sinan pașa.

30. *1595 ⟨după august⟩, Paris.* Informație despre o victorie asupra turcilor obținută la 1 august 1595 de Sigismund Báthory, cu sprijinul moldovenilor și muntenilor.

31. *1595 septembrie 2, Constantinopol.* Sumar de informații despre proiectul lui Sinan pașa de a prăda Țara Românească și Transilvania.

32. *1595 septembrie 5 ⟨Rochnosc⟩.* Știre despre înfrîngerea lui Sinan pașa la Călugăreni.

33. *1595 septembrie 9, Cracovia.* Știre despre ajutorul cerut cancelarului Poloniei de voievodul Moldovei pentru a putea face față unui atac din partea turcilor.

34. *1595 septembrie 16—17, Constantinopol.* Sumar de informații despre înfrîngerea lui Sinan pașa la Călugăreni și răsunetul ei la Constantinopol.

35. *1595 septembrie 23, Veneția.* Informații transmise la Veneția despre luptele din părțile Timișoarei și despre lupta moldovenilor, valahilor și transilvănenilor cu Sinan pașa.

36. *1595 septembrie 30, Roma.* Știre transmisă la Roma despre victoria valahilor, moldovenilor și transilvănenilor asupra lui Sinan pașa.

37. *1595 septembrie 30 — octombrie 1, Constantinopol.* Sumar de informații referitoare la ecoul produs la Constantinopol de înfrîngerea lui Sinan pașa în Țara Românească.

38. *1595 septembrie.* Știre referitoare la desfășurarea luptei de la Călugăreni și la pierderile suferite de oștile conduse de Sinan pașa.

39. *1595 septembrie—octombrie.* Relatare privind ciocnirile ce au avut loc, după lupta de la Călugăreni, între oștile lui Mihai Viteazul și cele turcești.

40. *1595 octombrie 7, Roma.* Relatare despre hotărîrea papei de a trimite ajutoare militare în Transilvania.

41. *1595 octombrie 7, Veneția.* Știre trimisă la Veneția despre victoriile valahilor și moldovenilor asupra lui Sinan pașa și despre înfrîngerea pricinuită tătarilor de către Zamoyski.

42. *1595 octombrie 8, Cristur.* Relatare despre împrejurările înfrîngerii lui Sinan pașa și eliberarea unor cetăți.

43. *1595 octombrie 18.* Știre despre victoria dobîndită de Mihai Viteazul asupra lui Sinan pașa, recucerirea cetății de scaun Tîrgoviște de forțele unite ale muntenilor, moldovenilor și transilvănenilor, cărora li se alăturase un corp toscan.

44. *1595 octombrie 19.* Știri despre dezvăluirile unui prizonier turc privind înfrîngerile suferite de otomani.

45. *1595 noiembrie 6, Graz.* Relatare despre înfrîngerea turcilor lîngă Tîrgoviște și zdrobirea trupelor otomane pe malul Dunării.

46. *1595 noiembrie 18, Viena.* Știre despre victoriile obținute de Mihai Viteazul și Sigismund Báthory asupra turcilor și tătarilor la Giurgiu.

47. *1595 ⟨noiembrie⟩.* Știre de la Constantinopol despre efectul produs la Poartă de campaniile antiotomane din primăvara anului 1595 și ofertele de pace făcute de sultanul Mehmed III lui Sigismund Báthory.

48. *1595 decembrie 22, Cracovia.* Știre despre situația din Țara Românească în toamna lui 1595 în urma campaniei lui Sigismund Báthory împotriva turcilor.

49. *1595.* Raportul unui anonim despre răscoala antiotomană a lui Mihai Viteazul, campania din sudul Dunării din iarna 1594—1595 și despre înlocuirea lui Aron-Vodă cu Răzvan.

50. *1596 mai.* Relatare despre incursiunile lui Mihai Viteazul dincolo de Dunăre și asediul cetăților Plevna și Nicopole.

51. *1596 ⟨după mai⟩, Bruxelles.* Știre despre victoria obținută de principele Transilvaniei Sigismund Báthory asupra turcilor la Lipova cu sprijinul moldovenilor.

52. *1596 septembrie 21, Veneția.* Știre transmisă la Veneția despre victoria lui Mihai Viteazul asupra lui Hasan pașa.

53. *1596 octombrie 8, Eger.* Ştire despre situaţia în tabăra imperialilor; concentrări mari de forţe în lupta împotriva turcilor; Mihai, voievodul din Ţara Românească, ş-a oferit să dea ajutor Transilvaniei.

54. *1596 octombrie 26, Veneţia.* Relatare despre incursiunea lui Mihai Viteazul în Bulgaria.

55. *1596 noiembrie 23, Roma.* Informaţie despre înfrîngerea pricinuită tătarilor de către Mihai Viteazul.

56. *1597 ianuarie 4, Alba Iulia.* Ştire despre primirea de către Mihai Viteazul a steagului sultanului, despre numirea noului han al Crimeei şi despre tulburările din Bulgaria.

57. *1597 ianuarie 4, Alba Iulia.* Relatare anonimă despre înţelegerea dintre Sigismund Báthory şi Mihai voievod, privind continuarea războiului împotriva turcilor.

58. *1597 ianuarie.* Ştire despre primirea lui Mihai Viteazul la Alba Iulia şi despre întîlnirea sa cu Sigismund Báthory.

59. *1597 februarie 1, Veneţia.* Ştire transmisă la Veneţia despre primirea făcută de principele Transilvaniei la Alba Iulia lui Mihai Viteazul.

60. *⟨1597 martie 23⟩.* Extras din ⟨declaraţia⟩ a doi soldaţi croaţi referitor la revolta valahilor dintre Herţegovina şi Albania împotriva turcilor în anul ⟨1596⟩.

61. *1597 martie.* Relatare despre tratativele lui Mihai Viteazul cu Sigismund Báthory la Alba Iulia, despre sosirea a trei ceauşi, şi plecarea lui Sigismund Báthory la Praga.

62. *1597 aprilie 12.* Raport referitor la stadiul înţelegerilor de pace dintre Mihai Viteazul şi turci; moartea lui Alexandru-Vodă cel Rău.

63. *1597 iulie 25, Viena.* Ştire referitoare la înfrîngerea turcilor de către Mihai Viteazul.

64. *1597 august 23, Alba Iulia.* Ştire despre dorinţa lui Mihai Viteazul de a da ajutor în lupta împotriva turcilor; pericolul ca Ţara Românească să fie atacată de tătari şi faptul că Mihai voievod nu se teme de tătari.

65. *1597 septembrie 13, Veneţia.* Relatare transmisă din Viena despre acţiunile lui Sigismund Báthory şi Mihai Viteazul împotriva turcilor.

66. *1597 septembrie 27, Veneţia.* Ştire transmisă la Veneţia despre pregătirile de război făcute de principele Transilvaniei şi de Mihai Viteazul, în vederea unei înfruntări cu generalul Mehmet.

67. *1597 octombrie 4, Roma.* Ştire despre unele dificultăţi cu care se confruntă oastea otomană.

68. *1597 octombrie 21, Bratislava.* Ştire despre pericolul năvălirii turcilor asupra creştinilor şi despre intenţia principelui Transilvaniei de a ataca Bulgaria şi de a da ajutor Timişoarei.

69. *1597 noiembrie 3, Alba Iulia.* Ştire despre asediul Timişoarei, pericolul unei năvăliri a tătarilor; în faţa concentrărilor masive ale turcilor, Pancratie Sennyey este trimis la Mihai Viteazul pentru a-l ruga să pornească o acţiune împotriva turcilor la sudul Dunării.

70. *1597 noiembrie 20, Alba Iulia.* Ştire referitoare la faptul că Mihai Viteazul nu începuse încă acţiunea împotriva turcilor peste Dunăre şi despre solia trimisă la împăratul Rudolf II.

71. *1597 noiembrie 24, Praga.* Informaţie despre incursiunea lui Mihai Viteazul în sudul Dunării pînă în zona cetăţii Adrianopol.

72. *1597 decembrie 13, Praga.* Ştire despre situaţia din tabăra de la Timişoara; Mihai Viteazul cere lui Rudolf II să-i dea ajutor ca să ţină în ţară oştirea angajată toată iarna.

73. *1597 decembrie 15, Praga.* Ştire despre atitudinea defensivă a lui Mihai Viteazul în anul 1597, precum şi despre hotărîrea sa de a porni lupta singur împotriva turcilor.

74. *1597 decembrie 31.* Ştire cu privire la negocierile în vederea unei păci între Mihai Viteazul şi turci.

75. *1598 ianuarie 15, Constantinopol.* Relatare de la Constantinopol despre scrisorile ambasadorului Angliei şi patriarhului din Constantinopol adresate lui Mihai Viteazul, prin care acesta este îndemnat să încheie pace cu sultanul.

76. *1598 ianuarie 31, Veneţia.* Ştire transmisă la Veneţia despre bănuielile principelui transilvănean în ce-l priveşte pe Mihai Viteazul şi dorinţa de a ceda principatul împăratului.

77. *1598 februarie.* Ştire despre misiunea de mediere încredinţată de sultanul Mehmed III ambasadorului englez la Constantinopol, Edward Barton, spre a se ajunge la pace cu Mihai Viteazul.

78. *1598 mai 29, Košice.* Ştire referitoare la pregătirile principelui din Transilvania şi ale lui Mihai Viteazul pentru războiul antiotoman, întrucît sultanul a şi pornit în campanie spre aceste ţări.

79. *1598 iunie 13, Košice.* Ştire despre o solie trimisă de hanul tătarilor la Mihai Viteazul; pericolul pe care-l prezintă tătarii.

80. *1598 iunie.* Ştire despre încheierea tratatului de la Tîrgovişte între Mihai Viteazul şi imperiali; jurămîntul de credinţă al bulgarilor din oastea lui Mihai Viteazul.

81. *1598 iunie.* Ştire despre atacarea castelului Novigrad de către soldaţii trimişi de Mihai Viteazul.

82. *1598 iulie 11, Veneţia.* Informaţie transmisă la Veneţia despre înfrîngerea paşei de Timişoara şi despre pustiirea fortăreţei Novigrad.

83. *1598 iulie 25, Veneţia.* Ştire referitoare la înţelegerea dintre imperiali şi tătari de a lupta împotriva turcilor, sub comanda lui Mihai Viteazul.

84. *1598 august 8, Veneţia.* Ştire transmisă la Veneţia despre incursiunile lui Mihai Viteazul în sudul Dunării.

85. *1598 august 11.* Fragment din scrisoarea unui anonim către hanul tătarilor, prin care acesta este chemat să ia parte la războiul împotriva turcilor, alături de imperiali şi de Mihai Viteazul.

86. *1598 august.* Ştiri transmise la Viena privind reintrarea lui Sigismund Báthory în Transilvania, precum şi intenţia turcilor de a cuceri unele cetăţi din Banat şi Transilvania.

87. *1598 septembrie 26, Veneţia.* Ştire despre ajutorul militar trimis de imperiali la Oradea pentru a preîntîmpina un eventual atac din partea turcilor.

88. *1598 după 1 octombrie.* Notă cuprinzînd ştiri comunicate împăratului de către Mihai Viteazul cu privire la luptele sale cu turcii şi situaţia din Transilvania.

89. *⟨1598 octombrie 16, Caracal⟩.* Notă cuprinzînd fragmente din scrisoarea lui Mihai Viteazul către arhiducele Maximilian, împreună cu ştiri referitoare la victoriile obţinute de voievodul român în sudul Dunării.

90. *⟨1598 octombrie 29⟩.* Ştire relativă la solia lui Sigismund Báthory trimisă la Mihai Viteazul pentru a cere ajutor armat potrivit înţelegerii existente între ei.

91. *1598 octombrie 31, Veneţia.* Ştire transmisă la Veneţia despre izbînzile lui Mihai Viteazul la sud de Dunăre, împotriva căruia turcii îl trimit pe Ahmed paşa.

92. *1598 octombrie, Constantinopol.* Ştire referitoare la luptele purtate cu turcii dincolo de Dunăre şi la cucerirea cetăţii Nicopole de către Mihai Viteazul.

93. *1598 octombrie—noiembrie.* Ştire rimată, incluzînd şi motive folclorice, despre figura legendară a lui Mihai Viteazul; informaţii despre o conspiraţie împotriva voievodului român în timpul luptei de la Nicopole.

94. *1598 octombrie—noiembrie.* Informaţie rimată despre incursiunea lui Mihai Viteazul în sudul Dunării.

95. *1598 noiembrie 7, Veneţia.* Ştire transmisă la Veneţia în care se arată cum Mihai Viteazul, atrăgîndu-i pe turci într-o cursă, i-a omorît şi a capturat tunuri şi bani.

96. *1598 noiembrie 18, ⟨Constantinopol⟩.* Ştire despre pregătirile de luptă ale turcilor împotriva lui Mihai Viteazul.

97. *1598 noiembrie 21, Veneţia.* Relatare transmisă la Veneţia despre panica ce a cuprins cetatea Adrianopol ca urmare a înaintării oştilor lui Mihai Viteazul.

98. *1598 noiembrie 21, Veneţia.* Ştire referitoare la pagubele produse turcilor de Mihai Viteazul, în urma reînceperii războiului antiotoman şi starea de spirit a acestora în faţa victoriilor obţinute de el la sudul Dunării.

99. *1598 noiembrie 25, Veneţia.* Informaţie despre victoria lui Mihai Viteazul asupra lui Hafiz Ahmed paşa şi cucerirea cetăţii Nicopole.

100. *1598 decembrie 5, Veneţia.* Ştire transmisă la Viena despre cucerirea cetăţii Nicopole de către Mihai Viteazul.

101. *1598 decembrie 19, Veneţia.* Ştire transmisă la Veneţia despre o nouă incursiune a lui Mihai Viteazul în sudul Dunării şi despre dorinţa principelui Transilvaniei de a intra şi el în război împotriva turcilor.

102. *1598, Paris.* Ziar francez despre pregătirile lui Mihai Viteazul pentru a preîntîmpina un eventual atac al tătarilor, în urma zvonului răspîndit de Ieremia Movilă privind această posibilitate.

103. *⟨1598⟩.* Ştiri din Transilvania despre incursiunea turcilor în Ţara Românească, drept răzbunare pentru înfrîngerea suferită de paşa de Székesfehérvár din partea garnizoanei din Lipova.

104. *1598.* Relatare despre biruinţele lui Mihai Viteazul asupra turcilor şi despre răscoala antiotomană a bulgarilor, stimulaţi de succesele domnitorului român.

105. *1599 martie 26, Zaragoza.* Ştire despre victoriile lui Mihai Viteazul asupra turcilor în campania din sudul Dunării cuprinzînd şi o scurtă înşiruire a succeselor repurtate de domnitorul român din 1595 pînă la data publicării acestei ştiri.

106. *1599 martie.* Ştire despre o expediţie a lui Mihai Viteazul în sudul Dunării.

107. *1599 ⟨martie⟩.* Ştire despre noile victorii ale lui Mihai Viteazul asupra turcilor în primăvara anului 1599.

108. *1599 aprilie 2, Constantinopol.* Ştire despre pregătirile turcilor impotriva lui Mihai Viteazul şi vitejia acestuia.

109. *1599 aprilie 5, Praga.* Relatare despre victoriile obţinute de Mihai Viteazul dincolo de Dunăre.

110. *1599 aprilie.* Ştire despre un atac intreprins de Mihai Viteazul asupra unui grup de turci care transportau banii pentru plata tătarilor aflaţi in incursiune în Ungaria.

111. *1599 ⟨aprilie—mai⟩.* Informaţie despre victoriile lui Mihai Viteazul asupra turcilor in Bulgaria.

112. *1599 mai 1, Košice.* Ştire despre tratativele cardinalului Andrei Báthory cu turcii şi despre planul lui Mihai Viteazul de a trece în Transilvania.

113. *1599 mai 2, Viena.* Ştire despre victoria lui Mihai Viteazul asupra turcilor şi tătarilor.

114. *1599 mai 2, Bratislava.* Ştire despre biruinţa lui Mihai Viteazul asupra tătarilor la Nipru.

115. *1599 mai 14, Praga.* Ştire despre o solie moscovită la impăratul Rudolf II; misiunea acesteia de a intermedia pe lingă Polonia pentru a inlesni trecerea prin această ţară a oştilor promise ca ajutor de ţarul Boris Godunov lui Mihai Viteazul.

116. *1599 ⟨primăvara⟩.* Relatare despre incursiunea lui Mihai Viteazul peste Nipru şi victoria asupra turcilor şi tătarilor.

117. *1599 iunie.* Ştire despre incursiunea întreprinsă de Mihai Viteazul pină la Sofia.

118. *1599 iulie 24, Zante.* Sumar de informaţii despre victoriile lui Mihai Viteazul asupra turcilor dobîndite în incursiunile de la sud de Dunăre.

119. *1599 august 7, Constantinopol.* Informaţie referitoare la luptele lui Mihai Viteazul cu turcii şi la intenţia lui Ieremia Movilă de a porni impotriva Ţării Româneşti.

120. *1599 septembrie 5, Constantinopol.* Ştire cuprinzind relatări asupra unor negocieri ale lui Mihai Viteazul cu Poarta, papa şi imperialii.

121. *⟨1599 septembrie⟩.* Ştire despre capturarea unor galere turceşti de pe Dunăre de către Mihai Viteazul.

122. *1599 octombrie 31.* Ştiri sumare despre uciderea cardinalului Andrei Báthory.

123. *1599 octombrie 31.* Relatare asupra morţii cardinalului Andrei Báthory, intimplată la 31 octombrie 1599, in urma fugii acestuia, după lupta cu Mihai Viteazul.

124. *1599 octombrie.* Ştire privind victoria lui Mihai Viteazul asupra cardinalului Andrei Báthory şi intrarea voievodului în Alba Iulia.

125. *1599 octombrie.* Ştire despre intrarea lui Mihai Viteazul in Transilvania, victoria de la Şelimbăr, primirea triumfală la Alba Iulia, intrigile pe care le ţesuse Andrei Báthory împotriva lui Mihai.

126. *1599 ⟨octombrie—noiembrie⟩.* Relatare despre victoria lui Mihai Viteazul asupra lui Andrei Báthory.

127. *1599 noiembrie 4 ⟨Karlow⟩.* Ştire despre expediţia lui Mihai Viteazul în Transilvania şi biruinţa lui asupra lui Andrei Báthory.

128. *1599 noiembrie 14, Constantinopol.* Ştire referitoare la intrarea lui Mihai Viteazul în Transilvania.

129. *1599 noiembrie 16, Košice.* Extras din propunerile formulate de Camera din Spiş privind administrarea financiară a Transilvaniei.

130. *⟨1599 noiembrie⟩.* Ştire despre primirea soliei lui Mihai Viteazul la Viena in urma victoriei de la Şelimbăr.

131. *1599 noiembrie.* Ştiri copiate de Jacques Bongars despre lupta de la Şelimbăr dintre Mihai Viteazul şi Andrei Báthory şi ecoul acesteia in Transilvania şi Imperiul habsburgic.

132. *1599 noiembrie.* Ştire despre solia lui Mihai Viteazul care anunţă la Viena şi Pilsen victoria voievodului asupra lui Andrei Báthory.

133. *1599 noiembrie.* Ştire despre primirea de către Mihai Viteazul, la Alba Iulia, a comisarilor imperiali David Ungnad şi Petru Laszlo, descriindu-se ceremonialul primirii, banchetul oferit de Mihai Viteazul; tunurile cu emblema voievodului român, turnate la Alba Iulia. Caracterizarea lui Mihai Viteazul.

134. *1599 noiembrie.* Ştire despre consternarea cauzată la Constantinopol de intrarea lui Mihai Viteazul in Transilvania, ceea ce a determinat pe turci să solicite un armistiţiu cu imperialii. Pregătirile lui Mihai Viteazul pentru a intra şi in Moldova.

135. *1599 decembrie 4, Veneţia.* Raport anonim cuprinzînd informaţii despre unele hotăriri luate de Mihai Viteazul după intrarea in Transilvania şi despre moartea lui Andrei Báthory.

136. *1599 decembrie 20, Graz.* Informaţie referitoare la intenţia lui Mihai Viteazul de a rămine în Transilvania; hotărirea impăratului de a acorda arhiducelui Maximilian cirmuirea Transilvaniei.

137. *1599 decembrie 26, Constantinopol.* Relatare a dragomanului imperial din Constantinopol despre teama turcilor față de Mihai Viteazul.

138. *1599 decembrie 28, Plzen.* Raport anonim despre intenția lui Mihai Viteazul de a păstra conducerea Transilvaniei.

139. *1599 ⟨decembrie⟩.* Relatare privind situația din Transilvania la sfîrșitul anului 1599, precum și ajutoarele ce ar trebui date lui Mihai Viteazul pentru a-i înfrunta pe turci.

140. *⟨1599 decembrie⟩.* Știre polonă despre bătălia de la Șelimbăr și împrejurările morții lui Andrei Báthory.

141. *1599 ⟨sfîrșitul anului⟩.* Știre despre solia lui Mihai Viteazul la împărat și despre trimiterea fiului său, Nicolae Pătrașcu, în Țara Românească.

142. *⟨1599⟩.* Portretul lui Mihai Viteazul, scris de un necunoscut.

143. *1600 ianuarie 1, Sevlius.* Scrisoare anonimă despre intențiile polonilor de a ataca Transilvania și pregătirile lui Mihai Viteazul de a contracara această acțiune.

144. *1600 ianuarie 1, Roma.* Știri privind hotărîrea lui Mihai Viteazul de a cere împăratului Rudolf II să-i acorde stăpînirea Transilvaniei.

145. *1600 ianuarie 8, Veneția.* Știri despre situația din Transilvania după înfrîngerea lui Andrei Báthory; darurile trimise de Mihai Viteazul împăratului Rudolf II, tratativele pentru stăpînirea Transilvaniei; planul expediției împotriva lui Ieremia Movilă și al unei eventuale campanii spre Constantinopol.

146. *1600 ianuarie 8, Veneția.* Știre de la Praga referitoare la răsplata oferită de împărat lui Mihai Viteazul în urma biruinței sale asupra lui Andrei Báthory.

147. *1600 ianuarie 14, Veneția.* Știre referitoare la presupusa numire a lui Mihai Viteazul ca guvernator al Transilvaniei.

148. *1600 ianuarie 15, Veneția.* Informații din Ungaria și Transilvania cu privire la unele înțelegeri dintre Mihai Viteazul și împărat asupra Transilvaniei.

149. *1600 ianuarie 15, Roma.* Știri privind ecoul produs la Roma de moartea lui Andrei Báthory și bunul renume de care se bucura Mihai Viteazul după luarea în stăpînire a Transilvaniei; pregătiri împotriva lui Ieremia Movilă.

150. *1600 ianuarie 15, Roma.* Dare de seamă redactată de cardinalul Arnaud d'Ossat despre consistoriul pontifical întrunit spre a analiza situația creată de intrarea lui Mihai Viteazul în Transilvania și moartea lui Andrei Báthory.

151. *1600 ianuarie 17, Plzen.* Știre despre trimiterea de către Mihai Viteazul a unei solii la Rudolf II cu trofeele cucerite de la Andrei Báthory; reacții la Constantinopol la acțiunile lui Mihai Viteazul.

152. *1600 ianuarie 22, Praga.* Știre despre înmormîntarea cardinalului Andrei Báthory, făcută din porunca și cu participarea lui Mihai Viteazul.

153. *1600 ianuarie 22, Veneția.* Știri privind inițierea unor tratative între Poartă și imperiali împotriva lui Mihai Viteazul.

154. *1600 ianuarie 22, Roma.* Știri referitoare la recunoașterea lui Mihai Viteazul ca guvernator general al Transilvaniei de către împăratul Rudolf II după ce întreg teritoriul Transilvaniei trecuse sub autoritatea voievodului român.

155. *1600 ianuarie 24, Constantinopol.* Relatare privind tratativele dintre Mihai Viteazul și Poartă spre a obține steagurile de domnie pentru el și fiul său; referire la suma de bani trimisă căpitanilor cazaci pentru a recruta oșteni din rîndul acestora.

156. *1600 ianuarie 26, Alba Iulia.* Știre despre intenția lui Mihai Viteazul de a organiza o campanie împotriva turcilor pînă la Adrianopol și Constantinopol, menționîndu-se zelul deosebit al domnitorului în slujirea cauzei antiotomane.

157. *1600 ianuarie 29, Roma.* Știri referitoare la pregătirea campaniei militare a lui Mihai Viteazul, domn al Țării Românești și al Transilvaniei, împotriva lui Ieremia Movilă, în Moldova.

158. *1600 ianuarie.* Știre despre reacția lui Sigismund Báthory la aflarea veștii despre moartea vărului său, Andrei Báthory.

159. *⟨1600 ianuarie⟩.* Știri privitoare la înțelegerea dintre Mihai Viteazul și hanul tătarilor, care nu-și respectă legămîntul de a nu-l ataca pe voievod.

160. *⟨1600 ianuarie⟩.* Știre despre aleasa primire oferită de împărat, la Pilsen, soliei lui Mihai Viteazul după bătălia de la Șelimbăr.

161. *1600 ⟨începutul anului⟩, Lyon.* Știre despre bătălia de la Șelimbăr, urmările bătăliei și situația din Transilvania după preluarea puterii de către Mihai Viteazul.

162. *1600 ⟨ianuarie—februarie⟩.* Înștiințare anonimă despre intenția lui Mihai voievod de a așeza valahi în orașele transilvănene.

163. *1600 februarie 2, Viena.* Știre despre hotărîrea lui Mihai Viteazul de a intra în Moldova, fapt ce a provocat, drept ripostă, amenințarea lansată de regele Poloniei că va ataca Transilvania și Silezia.

164. *1600 februarie 5, Veneția.* Știre referitoare la pregătirea atacului moldo-polon împotriva lui Mihai Viteazul.

165. *1600 februarie 5, Veneția*. Știri privind situația din Țara Românească și Transilvania înaintea intrării lui Mihai Viteazul în Moldova.

166. *1600 februarie 19, Roma*. Știri referitoare la relatările făcute de nunțiul Malaspina, în timpul nunțiaturii sale din Transilvania, asupra lui Mihai Viteazul, remarcînd valoarea, calitățile și virtuțile marelui voievod român.

167. *1600 februarie 19, Veneția*. Știre asupra hotărîrii lui Mihai Viteazul de a nu renunța la cîrmuirea Transilvaniei și încercările solilor săi de a trata această problemă cu împăratul Rudolf II.

168. *1600 februarie 19, Veneția*. Știri referitoare la planul lui Mihai Viteazul de a-l alunga pe Ieremia Movilă și de a ocupa Moldova, după ce întreg teritoriul Transilvaniei trecuse sub autoritatea sa.

169. *1600 februarie 21, Košice*. Informație despre cererile adresate de Mihai Viteazul lui Rudolf al II-lea de a-i acorda Țara Românească și Transilvania cu drept ereditar lui și fiului său Nicolae Pătrașcu.

170. *1600 februarie 22, Frankfurt*. Știre privitoare la tentativa lui Sigismund Báthory de a se reîntoarce în Transilvania și planurile lui Mihai Viteazul în legătură cu Transilvania.

171. *1600 martie 9, Brașov*. Știre despre primirea soliei turcești venite să aducă lui Mihai Viteazul și fiului său Pătrașcu însemnele de confirmare în domnie.

172. *1600 martie 11, Veneția*. Relatare referitoare la refuzul lui Mihai Viteazul de a trata cu imperialii asupra cedării Transilvaniei.

173. *1600 martie 13, Tokaj*. Informație despre declarația lui Mihai Viteazul că nu va ceda cu nici un preț Transilvania lui Rudolf al II-lea.

174. *1600 martie 15, Košice*. Raport asupra situației din Transilvania întocmit în scopul de a discredita pe Mihai Viteazul la curtea imperială.

175. *1600 martie 17, Veneția*. Știre despre sosirea unei solii turcești la Mihai Viteazul spre a-l determina să renunțe la guvernarea Transilvaniei și despre plecarea lui Carlo Magno la curtea imperială, pentru a raporta cele constatate în Transilvania.

176. *1600 martie 24, Constantinopol*. Sumar de informații din corespondența diplomatică a dragomanului imperial Matthia del Faro cu privire la respingerea oștilor lui Sigismund Báthory și Ian Zamoyski de către Mihai Viteazul și la schimbul de solii dintre voievod și Poartă.

177. *1600 martie 25, Roma*. Relatare despre sosirea unei solii turcești cu cerere de predare a Transilvaniei și despre primirea comisarilor imperiali la Alba Iulia.

178. *1600 martie 25, Veneția*. Știre relativă la demersurile lui Mihai Viteazul pe lîngă împăratul Rudolf II pentru a lua în stăpînire Oradea și pentru a-și consolida dreptul de guvernare asupra Transilvaniei.

179. *1600 aprilie 1, Veneția*. Știre despre tratativele dintre Mihai Viteazul și imperiali privitoare la ajutorul financiar ce urmează a-i fi acordat pentru organizarea armatei.

180. *1600 aprilie 12, Viena*. Știre despre primirea de către Mihai Viteazul a soliilor turcești și polone și despre dieta convocată de el la Brașov.

181. *1600 aprilie 15, Roma*. Relatare referitoare la negocierile lui Mihai Viteazul cu turcii și imperialii asupra guvernării Transilvaniei.

182. *1600 aprilie 24, Alba Iulia*. Relatare despre pregătirile lui Mihai Viteazul pentru expediția în Moldova și despre oferta lui Baba Novac de a intra în oastea domnitorului împreună cu haiducii săi.

183. *1600 aprilie 26 ⟨Alba Iulia⟩*. Știre despre plecarea lui Mihai Viteazul în expediția asupra Moldovei și despre convocarea juzilor orașelor și a cetățenilor de vază la Făgăraș.

184. *1600 aprilie 27, Alba Iulia*. Știre despre pregătirile lui Mihai Viteazul pentru a împiedica invazia lui Sigismund Báthory cu armată de poloni, turci și tătari în Transilvania.

185. *1600 aprilie 28, Veneția*. Informație despre cererea adresată de Ieremia Movilă sultanului de a fi ajutat cu bani și armată împotriva lui Mihai Viteazul.

186. *1600 aprilie 29, Veneția*. Știre referitoare la poziția turcilor față de imperiali, precum și față de Mihai Viteazul.

187. *1600 ⟨aprilie⟩*. Descrierea unui martor ocular a victoriei lui Mihai Viteazul asupra lui Andrei Báthory.

188. *1600 mai 1, Veneția*. Știre despre unirea oștilor lui Mihai Viteazul cu Gheorghe Basta spre a preveni eventualitatea unui ajutor dat de turci lui Sigismund Báthory, care a intrat în Transilvania.

189. *1600 mai 5, Plzen*. Știre despre trimiterea de către Mihai Viteazul a unei scrisori la împăratul Rudolf II spre a-l asigura de credința sa față de cauza antiotomană.

190. *1600 mai 6, Veneția*. Știre cu privire la raporturile dintre Mihai Viteazul și imperiali, precum și învinuirile aduse acestuia de comisarii imperiali că ar căuta să se înțeleagă cu turcii.

191. *1600 mai 8, Praga.* Ştire despre neînţelegerile dintre Mihai Viteazul şi Gheorghe Basta, făgăduielile făcute de domnitor comisarilor imperiali, precum şi despre promisiunile făcute de solii turci lui Mihai în cazul unei alianţe cu Poarta.

192. *1600 mai 15, Plzen.* Relatare despre intrarea lui Mihai Viteazul în Moldova.

193. *1600 mai 15, Mediaş.* Ştire despre intrarea lui Mihai Viteazul în Moldova, unde populaţia i se alătură în mare număr.

194. *1600 mai 16, Suceava.* Ştiri din tabăra de la Suceava care vestesc fuga lui Ieremia Movilă din faţa oştilor lui Mihai Viteazul.

195. *1600 mai 18, Varşovia.* Ştire referitoare la înfrîngerea polonilor în Moldova de către Mihai Viteazul, realizîndu-se astfel unirea celor trei ţări române.

196. *1600 mai 20, Veneţia.* Ştire cuprinzînd informaţii cu privire la pregătirea campaniei din Moldova.

197. *1600 mai 27, Alba Iulia.* Informaţie conţinînd ştiri cu privire la ocuparea Moldovei de către Mihai Viteazul şi la pregătirile turcilor şi tătarilor de a ataca Lipova.

198. *1600 mai 29, Kamienec.* Ştire despre victoria lui Mihai Viteazul asupra lui Ieremia Movilă şi oştilor poloneze, asedierea şi cucerirea Sucevei şi a Hotinului, detalii despre componenţa trupelor lui Mihai Viteazul.

199. *1600 mai 31, Viena.* Ştire despre ciocnirile dintre Mihai Viteazul şi Ieremia Movilă, înfrîngerea acestuia nefiind confirmată decît parţial; amănunte despre componenţa oştirii lui Mihai.

200. *⟨1600 mai⟩.* Ştire referitoare la lupta de la Hotin şi la alungarea oştilor moldo-polone conduse de Sigismund Báthory şi Ieremia Movilă.

201. *1600 ⟨după mai⟩.* Ştire despre victoria lui Mihai Viteazul asupra lui Ieremia Movilă şi instalarea domnitorului în Moldova.

202. *1600 ⟨după mai⟩.* Relatare despre intrarea lui Mihai Viteazul în Moldova, atitudinea polonilor faţă de voievod, precum şi mărturisirile lui Walawski, căpetenie de cazaci, aflat în slujba voievodului român.

203. *1600 iunie 3, Košice.* Informaţie despre sosirea unui curier al lui Mihai Viteazul cu ştirea că domnitorul i-a înfrînt lîngă Nistru pe Ieremia Movilă şi pe Sigismund Báthory, în urma cărui fapt întreaga Moldova s-a supus lui Mihai.

204. *1600 iunie 3, Cluj.* Relatare despre ocuparea Moldovei de Mihai Viteazul, care a comunicat acest lucru banului Mihalcea, solicitînd, totodată, oşti şi muniţii pentru a-şi consolida stăpînirea asupra ţării.

205. *1600 iunie 7, Bratislava.* Ştire despre desfăşurarea bătăliei de la Hotin dintre Mihai Viteazul şi Ieremia Movilă.

206. *1600 iunie 7, Košice.* Relatare despre ocuparea Moldovei de către Mihai Viteazul şi despre fuga lui Sigismund Báthory şi Ieremia Movilă.

207. *1600 iunie 10, Veneţia.* Informaţie referitoare la ofensiva condusă de Mihai Viteazul pentru ocuparea Moldovei.

208. *1600 iunie 17, Veneţia.* Ştire despre intrarea lui Mihai Viteazul în Moldova şi despre intenţia sa de a determina stările de acolo să jure supunere lui şi împăratului.

209. *1600 iunie 20, Cracovia.* Ştire despre situaţia din Moldova, pe care Mihai Viteazul o stăpîneşte pe deplin; ajutorul dat de cancelarul Jan Zamoyski lui Ieremia Movilă pentru reocuparea domniei.

210. *1600 iunie 24, Veneţia.* Informaţie referitoare la înfrîngerea suferită de Ieremia Movilă şi Sigismund Báthory din partea lui Mihai Viteazul.

211. *1600 ⟨iunie⟩.* Relatare anonimă privind expediţia lui Mihai Viteazul în Moldova.

212. *1600 iulie 1, Constantinopol.* Ştire despre pregătirile turceşti împotriva lui Mihai Viteazul, menţionîndu-se planul expediţiei pe Marea Neagră împotriva domnitorului.

213. *1600 iulie 8, Veneţia.* Ştire referitoare la riposta militară moldo-polonă în urma campaniei lui Mihai Viteazul în Moldova şi la aderarea bulgarilor la lupta contra turcilor alături de voievodul român.

214. *1600 iulie 12, Viena.* Informaţie despre situaţia din Moldova după fuga lui Ieremia Movilă, depunerea jurămîntului de credinţă de toate stările ţării în faţa lui Mihai Viteazul şi a lui Nicolae Pătraşcu, primirea comisarilor imperiali în Transilvania.

215. *1600 iulie 22, Veneţia.* Relatare despre reacţia produsă la Constantinopol de vestea intrării lui Mihai Viteazul în Moldova; expediţia domnitorului român în Polonia.

216. *1600 august 4, Frankfurt.* Ştire despre cererile formulate de Mihai Viteazul împăratului Rudolf II.

217. *1600 august 7, Praga.* Relatare despre declaraţia făcută de Mihai Viteazul lui Bartolomeu Pezzen că este hotărît să se jertfească pentru apărarea creştinătăţii.

218. *1600 august 8, Varşovia.* Ştire despre dorinţa regelui Poloniei de a se întîlni cu Mihai Viteazul; teama în rîndul nobililor poloni faţă de Mihai Viteazul, poziţia lor faţă de succesele acestuia în Moldova.

219. *1600 august 19, Veneția*. Știre referitoare la raporturile diplomatice ale lui Mihai Viteazul cu imperialii, Poarta și polonii.

220. *1600 august 23, Viena*. Știre despre relatarea făcută de Bartolomeu Pezzen privind întîlnirea sa cu Mihai Viteazul, care a declarat că dorește să guverneze Transilvania, sperînd să primească ajutor pentru a respinge invazia polonilor.

221. *1600 august 24, Wrocław*. Știre despre recrutările făcute de Jan Zamoyski pentru a-l alunga pe Mihai Viteazul din Moldova, căruia i s-au alăturat mai mulți palatini, printre care și voievodul Kievului.

222. *⟨1600 august, Viena⟩*. Știre despre sosirea soliei lui Mihai Viteazul la Curtea imperială de la Viena înfățișînd propuneri privitoare la cirmuirea Transilvaniei.

223. *⟨1600⟩ august 26 — septembrie 11, Sombor*. Știri despre solii trimiși de Mihai Viteazul la regele Poloniei; mișcarea oastei lui Mihai; încăierarea dintre mercenarii poloni și dorobanții lui Mihai.

224. *1600 septembrie 9, Turda*. Știri transmise din tabăra de la Turda privind răscoala stărilor din Transilvania împotriva voievodului Mihai.

225. *1600 septembrie 15, Cluj*. Informație despre evenimentele din Transilvania în zilele dinaintea bătăliei de la Mirăslău, cuprinzînd amănunte despre situația din taberele lui Mihai Viteazul și Gheorghe Basta.

226. *1600 septembrie 18*. Știre cuprinzind relatarea luptei lui Mihai Viteazul cu Gheorghe Basta, la Mirăslău.

227. *1600 septembrie 19, Cluj*. Relatare despre desfășurarea bătăliei de la Mirăslău dintre Mihai Viteazul și Gheorghe Basta.

228. *1600 septembrie 23, Praga*. Știre despre situația din Transilvania după retragerea lui Mihai Viteazul în urma înfringerii de la Mirăslău; victoria lui Mihai asupra polonilor în Moldova.

229. *⟨1600 septembrie⟩*. Știre referitoare la unirea lui Gheorghe Basta cu nobilii răsculați din Transilvania în vederea atacării lui Mihai Viteazul.

230. *1600 octombrie 10, Sibiu*. Știre despre retragerea lui Mihai Viteazul după înfrîngerea de la Mirăslău; situația din Transilvania aflată sub stăpînirea lui Gheorghe Basta și împrejurările intrării lui Jan Zamoyski în Moldova.

231. *1600 noiembrie 26, Veneția*. Știre despre înțelegerea dintre poloni și turci asupra cuceririi Transilvaniei, Moldovei și Valahiei și asupra înscăunării unor domni supuși Porții.

232. *1600 decembrie 30, Praga*. Știre despre solia boierilor munteni la Gheorghe Basta, solicitîndu-l din nou ca domn pe Mihai Viteazul.

233. *1600*. Relatare despre victoriile lui Mihai Viteazul asupra turcilor și despre solia și darurile trimise de el împăratului Rudolf II.

234. *1600*. Memorial al soliei grecești la regele Filip III, prin care se cer ajutoare împotriva turcilor și se oferă sprijinul popoarelor din Balcani care, sub conducerea lui Mihai Viteazul, ar putea împiedica expansiunea otomană.

235. *1601 ianuarie 13, Viena*. Știre referitoare la sosirea lui Mihai Viteazul la Viena.

236. *1601 ianuarie 20, Veneția*. Știre relativă la călătoria voievodului român la Praga.

237. *1601 ianuarie*. Știre despre sosirea lui Mihai Viteazul la Viena, descrierea suitei voievodului român, audiența la arhiducele Matthias.

238. *1601 februarie 8, Veneția*. Știre despre plecarea voievodului Mihai a curtea imperială de la Viena, prilej cu care își lasă familia și bunurile în paza lui Gheorghe Basta.

239. *1601 februarie 17, Viena*. Relatare despre intrarea lui Sigismund Báthory în Moldova, venit cu ajutor polon să reocupe scaunul Transilvaniei; reacția curții imperiale și hotărîrea de a-l repune în drepturi pe Mihai Viteazul.

240. *1601 februarie 24, Veneția*. Știre despre demersurile făcute de imperiali pentru organizarea unei armate ce urmează a fi trimisă în Transilvania și despre prezența lui Mihai Viteazul la Viena în scopul obținerii unui ajutor.

241. *1601 februarie*. Știre despre călătoria lui Mihai Viteazul spre Praga, reacția la primirea veștii despre arestarea soției lui, hotărîrea de a relua Transilvania.

242. *⟨1601 februarie⟩*. Știre despre sosirea și primirea lui Mihai Viteazul la curtea imperială de la Praga; referiri la accidentul suferit de însoțitorii săi.

243. *1601 martie 3, Veneția*. Relatare despre evenimentele din Transilvania, arestarea lui Gheorghe Basta și a familiei lui Mihai Viteazul care, aflat la curtea din Viena, hotărăște să plece la Praga.

244. *1601 martie 9, Praga*. Știre despre buna primire făcută la Praga de împăratul Rudolf II lui Mihai Viteazul, căruia i s-au pus la dispoziție bani și armată spre a pleca în Transilvania.

245. *1601 martie 17, Veneția*. Știre despre audiența lui Mihai Viteazul la împăratul Rudolf II.

246. *1601 aprilie 7, Veneția*. Relatare despre solia lui Mihai Viteazul la curtea de la Praga și despre pregătirea de luptă a turcilor contra imperialilor.

247. *1601 aprilie 14, Veneția*. Știre privind hotărîrea imperială de a se atribui lui Mihai Viteazul o rentă pentru recrutarea unei oști de lefegii, precum și pentru întreținerea familiei sale în Silezia.

248. *1601 aprilie 21, Roma*. Informație asupra înțelegerii dintre Mihai Viteazul și împăratul Rudolf II, prin care i se acordă domnitorului român o sumă de bani pentru a recruta oșteni împotriva lui Sigismund.

249. *⟨1601 aprilie⟩*. Știre asupra atribuirii de către împărat a unei sume de bani și a unui domeniu în Silezia lui Mihai Viteazul în schimbul serviciilor sale.

250. *⟨1601 aprilie⟩*. Știre despre unele pregătiri făcute de Mihai Viteazul și imperiali spre a ataca pe Sigismund Báthory.

251. *⟨1601 mai, Košice⟩*. Știre referitoare la prezența lui Mihai Viteazul la Cașovia și a lui Basta și Pezzen la Satu Mare.

252. *⟨1601 mai⟩*. Știre despre prezența lui Mihai Viteazul și a oștilor sale la granițele Transilvaniei.

253. *1601 iunie 9, Veszprém*. Știre despre temerea turcilor de a nu fi atacați de Mihai Viteazul în momentul cînd vor porni în expediție asupra cetății Esztergom.

254. *1601 iunie 10, Tokaj*. Scrisoare a unui oștean necunoscut din tabăra lui Mihai Viteazul, aflată la Tokaj, cuprinzînd știri referitoare la acțiunile întreprinse de voievod spre a atrage de partea sa oameni din rîndul moldovenilor veniți în sprijinul lui Sigismund Báthory și fugari din tabăra acestuia.

255. *1601 iunie 11, Graz*. Relatare despre reconcilierea lui Mihai Viteazul cu Gheorghe Basta în vederea acțiunii comune împotriva lui Sigismund Báthory.

256. *1601 iunie 12, Satu Mare*. Informație despre pregătirile făcute de Mihai Viteazul n tabăra de la Tokaj spre a porni împotriva lui Sigismund Báthory.

257. *1601 iunie 14*. Declarațiile a doi pribegi turci, cercetați la Esztergom, referitoare la teama turcilor față de Mihai Viteazul.

258. *1601 iunie 16, Veneția*. Știre relativă la întîlnirea lui Mihai Viteazul cu Gheorghe Basta în casa marchizului Ferrante Gonzaga în vederea unui plan comun de luptă împotriva lui Sigismund Báthory.

259. *1601 iunie 23, Roma*. Informație despre unirea oștilor lui Mihai și Gheorghe Basta la Oradea.

260. *1601 iunie 26, Veneția*. Știre despre intrarea lui Gheorghe Basta în Transilvania și intenția lui Mihai Viteazul de a porni singur campania împotriva lui Sigismund Báthory.

261. *1601 iunie 27, Viena*. Știre despre sosirea unor mesaje de la Mihai Viteazul prin care anunță că transilvănenii continuă să ceară ajutor de la Ibrahim pașa, care urmărește de la Timișoara acțiunile voievodului.

262. *⟨1601 iunie⟩*. Relatare privitoare la concentrarea oștilor imperiale la Tokaj, sub comanda lui Mihai Viteazul și la Satu Mare, sub comanda lui Gheorghe Basta, în vederea luptei cu Sigismund Báthory.

263. *1601 iulie 7, Viena*. Știre-sumar despre bătălia de la Guruslău și despre scrisoarea falsă plăsmuită de Sigismund Báthory spre a-l acuza pe Mihai Viteazul de înțelegere cu turcii.

264. *1601 iulie 7, Veneția*. Relatare referitoare la intrarea lui Gheorghe Basta în Transilvania și la pregătirile lui Mihai Viteazul de a reveni în Țara Românească.

265. *1601 iulie 10, Košice*. Știre referitoare la apropiata luptă din Transilvania dintre Sigismund Báthory pe de o parte și Mihai Viteazul și Gheorghe Basta pe de altă parte; știri despre venirea tătarilor și jaful lor la Siret.

266. *1601 iulie 16, Viena*. Știre despre situația militară în ajunul luptei de la Guruslău unde Mihai Viteazul și Gheorghe Basta își vor uni forțele în lupta pentru Transilvania.

267. *1601 iulie 16, Graz*. Știre referitoare la falsa scrisoare de vasalitate a lui Mihai Viteazul față de sultan, trimisă de Sigismund Báthory lui Gheorghe Basta spre a stîrni adversitatea acestuia față de Mihai Viteazul.

268. *1601 iulie 18, Tabăra de la Moftin*. Știre despre pregătirile lui Mihai Viteazul și Gheorghe Basta pentru a-l înfrunta pe Sigismund Báthory; situația din Țara Românească, de unde a fost alungat Simion Movilă, în locul căruia este așteptat Mihai Viteazul.

269. *1601 iulie 20, Veneția*. Relatare cu privire la deplasarea oștilor lui Mihai Viteazul și Gheorghe Basta spre Transilvania, precum și la solia polonă primită la curtea de la Praga.

270. *1601 iulie 21, Roma*. Informație despre neînțelegerea dintre Gheorghe Basta și Mihai Viteazul cu privire la unirea oștilor lor.

271. *1601 iulie 21, Veneția*. Știre relativă la o falsă scrisoare a lui Mihai Viteazul către Ibrahim pașa, concepută în cancelaria lui Sigismund Báthory pentru a dovedi intențiile de trădare ale voievodului.

272. *1601 iulie 28, Veneția*. Informație despre conflictul izbucnit între Sigismund Báthory și imperiali și împrejurările care au dus la această situație.

273. *⟨1601 august 3, Košice⟩*. Ştire despre lupta de la Guruslău şi trofeele cucerite în urma acestei victorii.

274. *1601 august 8, Viena*. Ştire despre situaţia din Transilvania după lupta de la Guruslău, retragerea lui Sigismund Báthory şi alungarea din Ţara Românească a lui Simion Movilă.

275. *1601 august 14, Praga*. Scurtă dare de seamă (după scrisorile sosite şi relatările orale) despre lupta de la Guruslău in care forţele unite ale lui Mihai Viteazul şi Gheorghe Basta infring pe Sigismund Báthory; rolul lui Mihai Viteazul în obţinerea victoriei.

276. *1601 august 15, Roma*. Relatare despre intervenţia polonă pe lingă papă, cerind sprijin pentru alungarea lui Mihai Viteazul din Moldova.

277. *1601 august 21, Dresda*. Textul introductiv la reproducerile grafice ale steagurilor cucerite de Mihai Viteazul şi Gheorghe Basta in lupta de la Guruslău.

278. *1601 august 23, Veneţia*. Ştire referitoare la lupta de la Guruslău şi la trofeele cucerite în urma victoriei obţinute.

279. *1601 august 24, Turda*. Relatare despre uciderea lui Mihai Viteazul.

280. *1601 august, Praga*. Ziar german despre bătălia de la Guruslău.

281. *1601 august*. Ştire despre lupta de la Guruslău; dispozitivul, efectivele celor două tabere adverse, desfăşurarea luptei.

282. *1601 august*. Ştire despre imprejurările uciderii lui Mihai Viteazul.

283. *⟨1601 august—septembrie⟩*. Ştire confirmativă, de la Praga, cu privire la moartea lui Mihai Viteazul.

284. *1601 septembrie 1, Praga*. Relatare referitoare la motivele invocate de Gheorghe Basta pentru a justifica uciderea lui Mihai Viteazul şi imprejurările morţii acestuia.

285. *1601 septembrie 2, Viena*. Raport asupra împrejurărilor uciderii lui Mihai Viteazul, incluzind motivele invocate de Gheorghe Basta spre a justifica uciderea domnitorului român.

286. *1601 septembrie 3, Praga*. Ştire referitoare la imprejurările asasinării lui Mihai Viteazul, cuprinzind detalii despre neînţelegerile dintre domnitorul român şi Gheorghe Basta; evenimentele din Transilvania după moartea lui Mihai Viteazul.

287. *1601 septembrie 10, Graz* Ştire relativă la asasinatul din tabăra de lingă Turda, justificat de Basta prin atitudinea de necredinţă a voievodului român faţă de împărat.

288. *1601 septembrie 14, Graz*. Ştire despre ocuparea şi prădarea oraşului Cluj de către oştile imperiale, după victoria de la Guruslău.

289. *1601 septembrie 15, Veneţia*. Relatare referitoare la asasinatul din tabăra de lingă Turda pus la cale de Basta in vederea inlăturării principalului său adversar la cirmuirea Transilvaniei.

290. *1601 septembrie 17, tabăra din Alba Iulia*. Ştire despre situaţia din Transilvania după moartea lui Mihai Viteazul, care a determinat in multe locuri reacţia violentă a ţăranilor.

291. *1601 septembrie 22, Valladolid*. Consult al Consiliului de Stat Spaniol asupra oportunităţii trimiterii răspunsului la scrisorile lui Mihai Viteazul.

292. *1601 septembrie 22, Veneţia*. Ştire referitoare la situaţia oştenilor lui Mihai Viteazul, după moartea acestuia.

293. *1601 septembrie 23, Constantinopol*. Extras dintr-un sumar de informaţii referitor la reacţia turcilor la aflarea veştii despre moartea lui Mihai Viteazul.

294. *1601 ⟨septembrie⟩, Lyon*. Ştire despre infringerea lui Sigismund Báthory de către forţele unite ale lui Mihai Viteazul şi Gheorghe Basta in lupta de la Guruslău.

295. *1601 septembrie, Paris*. Relatare asupra imprejurărilor în care a fost ucis Mihai Viteazul.

296. *1601, Cracovia*. Fragmente din predica iezuitului Petre Skarga despre infringerea lui Mihai Viteazul.

297. *1602 ianuarie 13, Constantinopol*. Extras dintr-un sumar de informaţii despre tratativele purtate la Poartă de ambasadorii lui Ieremia şi Simion Movilă pentru păstrarea scaunului Ţării Româneşti, menţionindu-se primejdia pe care a reprezentat-o pentru Imperiul otoman Mihai Viteazul.

298. *1603 septembrie 15, Praga*. Ştire referitoare la exilul lui Nicolae Pătraşcu şi al doamnei Stanca după moartea lui Mihai Viteazul.

299. *1611 decembrie*. Raport redactat probabil de ambasadorul Veneţiei la Constantinopol despre ecoul acţiunilor antiotomane ale lui Mihai Viteazul asupra popoarelor creştine din Balcani.

300. *1611*. Relatare anonimă a evenimentelor din Transilvania de la sfirşitul secolului al XVI-lea şi inceputul secolului al XVII-lea.

301. *1614 aprilie 29*. Fragment din scrisoarea unor boieri munteni către Radu Mihnea rugindu-l să stăruie pe lingă împărat in îndreptarea situaţiei grele in care se află ţara.

302. *1620 octombrie 16*. Fragment din raportul lui Polo Minio către Senatul din Veneţia cu privire la situaţia veniturilor celor două ţări române şi la politica antihabsburgică a principelui Gabriel Bethlen din Transilvania.

303. *1643*. Relatare privind propunerile făcute de Matei Basarab, legate de succesiunea la tronul Ţării Româneşti.

304. *1656*. Istoria Transilvaniei din perioada regelui Ioan Zápolya pînă în 1613, cu referiri şi la domnia lui Mihai Viteazul în Transilvania.

305 ⟨*După 1659*⟩. Relatare anonimă despre evenimentele din Transilvania şi Moldova după înfrîngerea cardinalului Andrei Báthory şi intrarea lui Mihai Viteazul în Moldova şi situaţia voievodului român după pierderea Transilvaniei.

306. ⟨*1700*⟩. Extras dintr-o sinteză istorică anonimă referitoare la campaniile antiotomane din anul 1595, purtate de Mihai Viteazul, Aron-Vodă şi Sigismund Báthory.

307. ⟨*Sec. XVIII*⟩. Extras din lucrarea *Prezentare succintă a soartei şi situaţiei naţiunii române în Transilvania* cu referiri la cucerirea Transilvaniei de către Mihai Viteazul, cînd a recunoscut şi fostele privilegii ale secuilor, precum şi situaţia românilor din Transilvania după moartea lui.

308. *1884 iulie, Viena*. Notă a căpitanului Blanche, ataşat militar adjunct francez la Viena, privind organizarea armatei române, subliniindu-se epoca de glorie a lui Mihai Viteazul şi importanţa Unirii Principatelor.

LIST OF DOCUMENTS

1. *August, 1594*. Rhymed news in a calendar, about Michael the Brave's joining in the Saint League.

2. *October 15, 1594, Constantinople*. Summary of information on Michael the Brave's anti-Ottoman uprising.

3. *December 11, 1594, Alba Iulia*. News about the struggles againsts the Turks in the walled cities of Brăila, Turnu and Giurgiu; the battle of Wallachian soldiers with the Tartars at Craiova.

4. *December, 1594*. News about the raids of the Transylvanians, Wallachians and Moldavians to the South of the Danube and about the Tartars' defeat by Michael the Brave.

5. *⟨January 28, 1595, Košice⟩*. Note about the battles with the Turks and Tartars to the South of the Danube.

6. *February 8, 1595, Rome*. Note sent to Rome about Michael the Brave's uprising against the Turks.

7. *February 22, 1595*. Note about the events in Wallachia and Moldavia, including news about the anti-Ottoman campaign waged by Michael the Brave and Aron voivode to the South of the Danube and about the wish of the Christians of those regions to join Michael the Brave's army.

8. *March 4, 1595, Vienna*. Note about Michael the Brave's raid to the South of the Danube.

9. *March 4, 1595, Constantinople*. Summary of information on Michael the Brave's victories and the Turks' preparations against him.

10. *⟨March 4⟩, 1595, ⟨Adrianople⟩*. Note about Michael the Brave's raid South of the Danube and the besieging of Ruschuk, Giurgiu and Silistra.

11. *March 4, 1595, Venice*. Note sent to Venice about the Turks' intention of substituting Michael the Brave, the "rebel".

12. *March 6, 7, 1595, Constantinople*. Summary of information on the Turkish army's preparations for the campaign to punish Wallachia and Moldavia after the raids South of the Danube.

13. *March 18, 1595, Rome*. Note from Vienna regarding the victory of the Transylvanian prince, who together with the Wallachians and Moldavians, defeated the Turks who had come to enthrone other voivodes.

14. *March 18, 1595, Venice*. Note sent to Venice about the defeat of Hasan Pasha who had come to enthrone another voivode in Wallachia.

15. *March 21—22, 1595, Constantinople*. Summary of information on the Romanians' victories, the surrender of Silistra and the Ottoman army's preparations.

16. *April 1, 1595, Vienna*. Summary of information about a victory gained by the Moldavians, Wallachians and Transylvanians over the Turks and Tartars.

17. *April 5, 6, 7, 1595, Constantinople*. Summary of information on the pillaging of the regions South of the Danube by the Moldavians, Wallachians and Bulgarians; the Ottoman losses and Ferhad Pasha's preparation for the campaign to punish the countries in question.

18. *April 14, 1595, Vienna*. News about the killing of two Turkish messengers and of the servants in their suite, sent by the Sultan to Michael the Brave.

19. *April 15, 1595, Graz*. Note about the victories of the Wallachians and Transylvanians across the Danube.

20. *April 22, 1595, Rome*. Note sent to Rome about the report submitted to the Pope, regarding the Turks' preparations for the campaign against the Habsburg Empire and the situation of the anti-Ottoman forces.

21. *May 6, 1595, Venice*. Note sent to Venice mentioning that Wallachia and Moldavia made the oath of allegiance to the Transylvanian prince in diet and that the Bulgarians rose in rebellion against the Turks.

22. *June 2, 1595, Crakow*. Note about the king of Poland's intention of waging a campaign against Moldavia and about the captivity of Aron-voivode, prince of Moldavia, suspected of having tried to yield the country to the Turks.

23. *June 17, 1595, Constantinople*. Summary of information on the Turkish army's preparations for the campaign against Wallachia.

24. 〈*June 1595*〉. Note about the defeat of Ferhad Pasha at Ruschuk and Michael the Brave's raid as far as Nikopol.

25. *1595* 〈*after June*〉. Note about the events in Wallachia in the period 1594–1595; the beginning of Michael the Brave's anti-Ottoman campaign and his expedition South of the Danube.

26. *July 7, 1595, Košice*. Note on the Moldavians' seizure of Ismail and the attack against Nikopol.

27. *August 12, 1595, Venice*. Note sent to Venice about the substitution of grand vizier Ferhad Pasha by Sinan Pasha.

28. *August 26, 1595, Venice*. Note sent to Venice about the campaign led by Sinan Pasha against the Christians.

29. *August 31, 1595*. Note about the battle of Călugăreni, including a description of the battle and the events experienced by Sinan Pasha.

30. *1595* 〈*after August*〉, *Paris*. Note about a victory over the Turks, on August 1, 1595, won by Sigismund Báthory, supported by the Moldavians and Wallachians.

31. *September 2, 1595, Constantinople*. Summary of information about Sinan Pasha's project of pillaging Wallachia and Transylvania.

32. *September 5, 1595* 〈*Rochnosc*〉. Note about Sinan Pasha's defeat at Călugăreni.

33. *September 9, 1595, Krakow*. Note about the appeal made by the prince of Moldavia to the chancellor of Poland, for help, so as to withstand Turkish attack.

34. *September 16–17, 1595, Constantinople*. Summary of information on Sinan Pasha's defeat at Călugăreni and its echoes in Constantinople.

35. *September 23, 1595, Venice*. Note sent to Venice about the battles in the Timişoara area and about the battle of the Moldavians, Wallachians and Transylvanians with Sinan Pasha.

36. *September 30, 1595, Rome*. Note sent to Rome about the victory of the Wallachians, Moldavians and Transylvanians over Sinan Pasha.

37. *September 30 – October 1, 1595, Constantinople*. Summary of information regarding the echoes of Sinan Pasha's defeat in Wallachia, at Constantinople.

38. *September 1595*. Note containing news on the battle of Călugăreni and the losses suffered by the armies led by Sinan Pasha.

39. *September–October 1595*. Report on the encounters between Michael the Brave's and the Turkish armies after the battle of Călugăreni.

40. *October 7, 1595, Rome*. Note about the Pope's decision to send military assistance in Transylvania.

41. *October 7, 1595, Venice*. Note sent to Venice about the Wallachians' and Moldavians' victories over Sinan Pasha and the defeat of the Tartars by Zamoyski.

42. *October 8, 1595, Cristur*. Note about the circumstances of Sinan Pasha's defeat and the liberation of several cities.

43. *October 18, 1595*. Note about Michael the Brave's victory over Sinan Pasha, the reconquest of the residence city of Tîrgovişte by the united forces of the Moldavians, Wallachians and Transylvanians, together with an army corps of Tuscany.

44. *October 19, 1595*. News about the revelations of a Turkish prisoner regarding the defeats suffered by the Turks.

45. *November 6, 1595, Graz*. Note on the defeat of the Turks near Tîrgovişte and the crushing of the Ottoman troops on the Danube bank.

46. *November 18, 1595, Vienna*. Note about the victories won by Michael the Brave and Sigismund Báthory over the Turks and Tartars at Giurgiu.

47. 〈*November*〉 *1595*. Note from Constantinople about the effect on the Sublime Porte by the anti-Ottoman campaigns in the spring of 1595 and the peace offers made by sultan Mehmed III to Sigismund Báthory.

48. *December 22, 1595, Krakow*. Note about the situation in Wallachia in the autumn of 1595 after Sigismund Bathory's campaign against the Turks.

49. *1595*. Report of an anonymous person about the anti-Ottoman uprising led by Michael the Brave, the campaign to the South of the Danube in the winter of 1594–1595 and the substitution of Aron-voivode with Răzvan.

50. *May 1596*. Note about Michael the Brave's raid across the Danube and the besieging of Plevna and Nikopol.

51. *1596* 〈*after May*〉, *Brussels*. Note about the victory won by the prince of Transylvania, Sigismund Báthory, over the Turks at Lipova with the Moldavians' support.

52. *September 21, 1596, Venice.* Note sent to Venice about Michael the Brave's victory over Hasan Pasha.

53. *October 8, 1596, Eger.* News about the situation in the camp of the Habsburg Empire; big concentration of force in the struggle against the Turks: Michael, the prince of Wallachia, offered his help to Transylvania.

54. *October 26, 1596, Venice.* Note about Michael the Brave's raid in Bulgaria.

55. *November 23, 1596, Rome.* Note about the defeat of the Tartars by Michael the Brave.

56. *January 4, 1597, Alba Iulia.* Note containing news about the receiving of the sultan's flag by Michael the Brave, the appointment of the new khan of Crimea and about the disorders in Bulgaria.

57. *January 4, 1597, Alba Iulia.* Anonymous account on the agreement between Sigismund Báthory and Michael the Brave, regarding the continuation of the war against the Turks.

58. *January 1597.* News about Michael the Brave's arrival in Alba Iulia and his meeting with Sigismund Báthory.

59. *February 1, 1597, Venice.* Note sent to Venice about how the prince of Transylvania met Michael the Brave at Alba Iulia.

60. ⟨*March 23, 1597*⟩. Excerpt from the statement made by two Croatian soldiers regarding the uprising of the Wallachians from Hertzegovina and Albania against the Turks in 1596.

61. *March 1597.* Note about Michael the Brave's negotiations with Sigismund Báthory at Alba Iulia, about the arrival of three messengers and Sigismund Báthory's leaving for Prague.

62. *April 12, 1597.* Report regarding the stage of the peace agreements between Michael the Brave and the Turks and Alexander-voivode's death.

63. *July 25, 1597, Vienna.* News regarding the Turks' defeat by Michael the Brave.

64. *August 23, 1597, Alba Iulia.* News about Michael the Brave's wish to help the struggle against the Turks; the pending danger that Wallachia might be attacked by the Tartars and the fact that Michael the Brave is not afraid of the Tartars.

65. *September 13, 1597, Venice.* Note sent from Vienna about Sigismund Báthory's and Michael the Brave's actions against the Turks.

66. *September 27, 1597, Venice.* Note sent to Venice about the war preparations made by the prince of Transylvania and by Michael the Brave, in view of a battle with general Mehmet.

67. *October 4, 1597, Rome.* Note containing information on several difficulties with which the Ottoman army has to deal.

68. *October 21, 1597, Bratislava.* News about the danger of a Turkish invasion over the Christians and about the prince of Transylvania's intention of attacking Bulgaria and of helping Timişoara.

69. *November 3, 1597, Alba Iulia.* News on the siege of Timişoara, the danger of a Tartar invasion; given the heavy concentration of Turks, Pancratie Sennyey is sent to Michael the Brave so as to ask him to start an action against the Turks to the South of the Danube.

70. *November 20, 1597, Alba Iulia.* News regarding the fact that Michael the Brave had not yet started the action against the Turks across the Danube and the embassy sent to emperor Rudolph II.

71. *November 24, 1597, Prague.* Note about Michael the Brave's raid South of the Danube as far as the Adrianople area.

72. *December 13, 1597, Prague.* News on the situation in the camp of Timişoara; the fact that Michael the Brave asked Rudolph II to help him so as to keep the army hired in the country throughout the winter.

73. *December 15, 1597, Prague.* Note containing news about Michael the Brave's defensive position in 1597 and about his decision to fight unassisted against the Turks.

74. *December 31, 1597.* News regarding the peace negotiations between Michael the Brave and the Turks.

75. *January 15, 1598, Constantinople.* Note from Constantinople about the letters sent by the British ambassador and the patriarch of Constantinople to Michael the Brave, urging him to conclude peace with the sultan.

76. *January 31, 1598, Venice.* Note sent to Venice about the suppositions of the Transylvanian prince regarding Michael the Brave and his wish to yield the principality to the Emperor.

77. *February 1598.* Note about the mission of mediation entrusted by Sultan Mehmed III to the British ambassador at Constantinople, Edward Barton, so as to come to a peace with Michael the Brave.

78. *May 29, 1598, Košice.* News regarding the preparations made by the prince of Transylvania and by Michael the Brave for the anti-Ottoman war, since the sultan has already started his campaign against these countries.

79. *June 13, 1598, Košice.* News about an embassy sent by the khan of the Tartars to Michael the Brave; the danger represented by the Tartars.

80. *June 1598.* News about the conclusion of treaty at Tîrgovişte, between Michael the Brave and the Habsburg Empire; the oath of allegiance made by the Bulgarians from Michael the Brave's army.

81. *June 1598.* News about the attack of Novigrad castle by the soldiers sent by Michael the Brave.

82. *July 11, 1598, Venice.* Note sent to Venice about the defeat of the Pasha of Timişoara and about the ravaging of Novigrad.

83. *July 25, 1598, Venice.* Note regarding the agreement between the representatives of the Habsburg Empire and the Tartars so as to fight under Michael the Brave against the Turks.

84. *August 8, 1598, Venice.* Note sent to Venice regarding Michael the Brave's raids South of the Danube.

85. *August 11, 1598.* Fragment of a letter sent by an anonymous person to the Tartar khan, through which he is called to join the Habsburg Empire and Michael the Brave in the war against the Turks.

86. *August 1598.* News sent to Vienna regarding the re-entry of Sigismund Báthory in Transylvania and the Turks' intention to conquer certain walled cities in the Banat and Transylvania.

87. *September 26, 1598, Venice.* Note about the military support sent by the Habsburg Empire to Oradea so as to prevent a possible Turkish attack.

88. *1598, after October 1.* Note containing news communicated by Michael the Brave to the Emperor, regarding his battles with the Turks and the situation in Transylvania.

89. *⟨October 16, 1598, Caracal⟩.* Note containing fragments of Michael the Brave's letter to archduke Maximilian, and news on victories won by the Romanian prince South of the Danube.

90. *⟨October 29, 1598⟩.* Note regarding the embassy sent by Sigismund Báthory to Michael the Brave so as to ask for military support, in compliance with the agreement existing between them.

91. *October 31, 1598, Venice.* Note sent to Venice concerning the victories gained South of the Danube by Michael the Brave, against whom the Turks sent Ahmed Pasha.

92. *October 1598, Constantinople.* Note about the battles with the Turks across the Danube and the conquest of Nikopol city by Michael the Brave.

93. *October—November 1598.* Rhymed note including also folk motifs, about Michael the Brave's legendary figure; information on a conspiracy against the Romanian voivode during the battle of Nikopol.

94. *October—November 1598.* Rhymed note about Michael the Brave's raid South of the Danube.

95. *November 7, 1598, Venice.* Note sent to Venice showing how Michael the Brave set a trap for the Turks, killed them and captured cannons and money.

96. *November 18, 1598, ⟨Constantinople⟩.* Note about the war preparations made by the Turks against Michael the Brave.

97. *November 21, 1598, Venice.* Note sent to Venice about the panic which struck Adrianople at the advance of Michael the Brave's armies.

98. *November 21, 1598, Venice.* News about the damages caused by Michael the Brave to the Turks after the re-start of the anti-Ottoman war, and their state of mind vis-à-vis Michael's victories South of the Danube.

99. *November 25, 1598, Venice.* Note about Michael the Brave's victory over Hafiz Ahmed Pasha and the conquest of Nikopol.

100. *December 5, 1598, Venice.* Note sent to Vienna about the conquest of Nikopol by Michael the Brave.

101. *December 19, 1598, Venice.* Note sent to Venice about a new raid of Michael the Brave to the South of the Danube and about the prince of Transylvania's wish to enter the war against the Turks.

102. *1598, Paris.* French journal about Michael the Brave's preparations to prevent a possible Tartar attack, following the rumours spread by Ieremia Movilă regarding this pending danger.

103. *⟨1598⟩.* News from Transylvania about the Turks' raid in Wallachia, in revenge of the defeat suffered by Pasha of Székesfehérvár from the garrison of Lipova.

104. *1598.* Note about Michael the Brave's victories over the Turks and about the anti-Ottoman uprising of the Bulgarians, stimulated by the success of the Romanian prince.

105. *March 26, 1599, Zaragoza.* Note about Michael the Brave's victories over the Turks in the campaign South of the Danube, including a brief listing of the successes gained by the Romanian prince from 1595 down to the publicating date of this note.

106. *March 1599.* News about Michael the Brave's raid South of the Danube.

107. *⟨March⟩ 1599.* Note about Michael the Brave's new victories over the Turks in the spring of 1599.

108. *April 2, 1599, Constantinople.* Note about Turkish preparations against Michael the Brave and his valour.

109. *April 5, 1599, Prague.* Note about the victories gained by Michael the Brave across the Danube.

110. *April 1599.* News about an attack launched by Michael the Brave over a group of Turks who were transporting money for the payment of the Tartars raiding Hungary.

111. *⟨April—May⟩ 1599.* Note about Michael the Brave's victories over the Turks in Bulgaria.

112. *May 1, 1599, Košice.* Note regarding the negotiations of cardinal Andrei Báthory with the Turks and Michael the Brave's plan to pass in Transylvania.

113. *May 2, 1599, Vienna.* Note about Michael the Brave's victory over the Turks and Tartars.

114. *May 2, 1599, Bratislava.* News about Michael the Brave's victory over the Tartars on the Dnieper.

115. *May 14, 1599, Prague.* News about an embassy from Moscow sent to emperor Rudolph II; its mission was to intermediate beside Poland for an easier passage — through this country — of the armies promised as an aid by tzar Boris Godunov to Michael the Brave.

116. *1599 ⟨spring⟩.* Note about Michael the Brave's raid across Dnieper and the victory over the Turks and the Tartars.

117. *June 1599.* News about the raid undertaken by Michael the Brave as far as Sofia.

118. *July 24, 1599, Zante.* Summary of information on Michael the Brave's victories over the Turks in his raids South of the Danube.

119. *August 7, 1599, Constantinople.* Note regarding Michael the Brave's battles with the Turks and Ieremia Movilă's intention to start a campaign against Wallachia.

120. *September 5, 1599, Constantinople.* Note containing accounts about Michael the Brave's negotiations with the Porte, the Pope and the Habsburg Empire.

121. *⟨September 1599⟩.* Note about the Michael the Brave's capturing some Turkish galley on the Danube.

122. *October 31, 1599.* Brief news about cardinal Andrei Báthory's killing.

123. *October 31, 1599.* Account on cardinal Andrei Báthory's death, on October 31, 1599, in consequence of his flight, after the battle with Michael the Brave.

124. *October 1599.* News regarding Michael the Brave's victory over cardinal Andrei Báthory and the voivode's entering Alba Iulia.

125. *October 1599.* News about Michael the Brave's entering Transylvania, the victory of Şelimbăr, the triumphant receiving at Alba Iulia, the plots devised by Andrei Báthory against Michael.

126. *October—November 1599.* Note about Michael the Brave's victory over Andrei Báthory.

127. *November 4, 1599, Karlow.* News about Michael the Brave's expedition in Transylvania and his victory over Andrei Báthory.

128. *November 14, 1599, Constantinople.* Note regarding Michael the Brave's entering Transylvania.

129. *November 16, 1599, Košice.* Excerpt from the suggestions formulated by Chamber in Spis regarding the financial administration in Transylvania.

130. *⟨November 1599⟩.* News about the receiving of Michael the Brave's embassy at Vienna after the victory of Şelimbăr.

131. *November 1599.* News copied by Jacques Bongars about the battle of Şelimbăr between Michael the Brave and Andrei Báthory and its echo in Transylvania and in the Habsburg Empire.

132. *November 1599.* News about Michael the Brave's embassy announcing the voivode's victory over Andrei Báthory at Vienna and Pilsen.

133. *November 1599.* News about the receiving of imperial commissars, David Ungnad and Petru Laszlo by Michael the Brave, describing the reception ceremonial, the banquet offered by Michael the Brave; the cannons bearing the Romanian voivode's emblem, cast at Alba Iulia. Michael the Brave's characterization.

134. *November 1599.* News about the consternation caused in Constantinople by Michael the Brave's entering Transylvania, which made the Turks request a truce with the imperial representatives; Michael the Brave's preparation to enter Moldavia too.

135. *December 4, 1599, Venice.* Anonymous report containing information on some decisions made by Michael the Brave after his entering Transylvania and about Andrei Báthory's death.

136. *December 20, 1599, Graz.* Note regarding Michael the Brave's intention to remain in Transylvania; the Emperor's decision to grant the rule of Transylvania to archduke Maximilian.

137. *December 26, 1599, Constantinople.* Note of the imperial dragoman of Constantinople about the Turks fear of Michael the Brave.

138. *December 28, 1599, Pilsen.* Anonymous report about Michael the Brave's intention to keep the rule of Transylvania.

139. *⟨December⟩ 1599.* Account on the situation in Transylvania at the end of 1599 and the supports to be given to Michael the Brave so as to withstand the Turks.

140. *⟨December 1599⟩.* Polish note about the battle of Şelimbăr and the circumstances of Andrei Báthory's death.

141. *1599 ⟨end of the year⟩.* Note about Michael the Brave's embassy to the Emperor and about the sending of his son, Nicolae Pătraşcu, in Wallachia.

142. *⟨1599⟩.* Portrait of Michael the Brave, written by an unknown person.

143. *January 1, 1600, Sevlius.* Anonymous letter about the Polish intentions to attack Transylvania and Michael the Brave's preparations to counteract this action.

144. *January 1, 1600, Rome.* News regarding Michael the Brave's decision to request from emperor Rudolph II, the rule of Transylvania.

145. *January 8, 1600, Venice.* News about the situation in Transylvania after Andrei Báthory's defeat; the gifts sent by Michael the Brave to emperor Rudolph II; the negotiations for the rule of Transylvania; the plan of an expedition against Ieremia Movilă and of a possible campaign toward Constantinople.

146. *January 8, 1600, Venice.* Note containing news from Prague regarding the reward offered by the emperor to Michael the Brave after his victory over Andrei Báthory.

147. *January 14, 1600, Venice.* Note regarding the presumed appointment of Michael the Brave as governor of Transylvania.

148. *January 15, 1600, Venice.* Note containing news from Hungary and Transylvania regarding certain agreements between Michael the Brave and the emperor regarding Transylvania.

149. *January 15, 1600, Rome.* News regarding the reaction in Rome vis-à-vis Andrei Báthory's death and the good fame which Michael the Brave enjoyed after he obtained the rule of Transylvania; the preparation of the campaign against Ieremia Movilă.

150. *January 15, 1600, Rome.* Report drafted by cardinal Arnaud d'Ossat about the pontifical consistory which met to examine the situation created by Michael the Brave's entry in Transylvania and Andrei Báthory's death.

151. *January 17, 1600, Pilsen.* Note about the sending of an embassy by Michael the Brave to Rudolph II, with the trophies conquered from Andrei Báthory; the reaction in Constantinople vis-à-vis Michael the Brave's actions.

152. *January 22, 1600, Prague.* Note about cardinal Andrei Báthory's burial made at the order and with the participation of Michael the Brave.

153. *January 22, 1600, Venice.* News regarding the negotiations undertaken between the Porte and the imperial representatives against Michael the Brave.

154. *January 22, 1600, Rome.* News concerning the recognition of Michael the Brave as a general governor of Transylvania by emperor Rudolph II, after the whole Transylvanian territory had come under the rule of the Romanian voivode.

155. *January 24, 1600, Constantinople.* Note regarding the negotiations between Michael the Brave and the Porte so as to obtain the princely flags for himself and his son; reference to the sum of money sent to Cossack captains for recruiting soldiers among themselves.

156. *January 26, 1600, Alba Iulia.* Note about Michael the Brave's intention of organizing a campaign against the Turks as far as Adrianople and Constantinople, mentioning the voivoide's special zeal in supporting the anti-Ottoman cause.

157. *January 29, 1600, Rome.* News regarding the preparation by Michael the Brave, voivode of Wallachia and Transylvania, of a military campaign against Ieremia Movilă, in Moldavia.

158. *January 1600.* News about the reaction of Sigismund Báthory when learning the news about the death of his cousin, i.e. Andrei Báthory.

159. *⟨January 1600⟩.* News regarding the agreement between Michael the Brave and the Khan of the Tartars, who breaks his promise of making no attack against the voivode.

160. *⟨January 1600⟩.* News about the special reception offered by the emperor in Pilsen to the embassy sent by Michael the Brave after the battle of Şelimbăr.

161. *1600 ⟨at the beginning⟩, Lyon.* Note about the battle of Şelimbăr, the consequences of the battle and the situation in Transylvania after Michael the Brave took over the power.

162. *⟨January—February⟩ 1600*. Anonymous note about Michael the Brave's intention to overcrowd the Transylvanian cities with Wallachians.

163. *February 2, 1600, Vienna*. Note about Michael the Brave's decision to enter Moldavia, in response to which the king of Poland menaced to attack Transylvania and Silesia.

164. *February 5, 1600, Venice*. Note regarding the preparation of the Moldavian—Polish attack against Michael the Brave.

165. *February 5, 1600, Venice*. News regarding the situation in Wallachia and Transylvania before Michael the Brave's entering Moldavia.

166. *February 18, 1600, Rome*. News concerning the accounts made by nuncio Malaspina during his nunciature in Transylvania, on Michael the Brave, rendering evident the value, the qualities and the virtues of the great Romanian voivode.

167. *February 19, 1600, Venice*. Note on the decision made by Michael the Brave not to give up the rule of Transylvania and the attempts of his ambassador to negotiate this problem with emperor Rudolph II.

168. *February 19, 1600, Venice*. News regarding Michael the Brave's plan to chase away Ieremia Movilă and occupy Moldavia, after the whole Transylvanian territory had passed under his authority.

169. *February 21, 1600, Košice*. Note about the requests sent by Michael the Brave to Rudolph II so as to give Wallachia and Transylvania as a hereditary right to him and his son, Nicolae Pătraşcu.

170. *February 22, 1600, Frankfurt*. Note containing news on Sigismund Báthory's attempt to return to Transylvania and Michael the Brave's plans regarding Transylvania.

171. *March 9, 1600, Braşov*. Note about the reception of the Turkish embassy who had come to bring the reigning insignia as confirmation for Michael the Brave and his son, Pătraşcu.

172. *March 11, 1600, Venice*. Note about Michael the Brave's refusal to negotiate with the imperial representatives on the cession of Transylvania.

173. *March 13, 1600, Tokaj*. Note about Michael the Brave's statement that he would by no means cede Transylvania to Rudolph II.

174. *March 15, 1600, Košice*. Report on the situation in Transylvania, drafted in order to discredit Michael the Brave at the Imperial Court.

175. *March 17, 1600, Venice*. Note about the arrival to Michael the Brave's court of a Turkish embassy whose aim it was to make him give up the rule of Transylvania, and about Carlo Magno's leaving for the Imperial Court to give a report on what he had found in Transylvania.

176. *March 24, 1600, Constantinople*. Summary of information from the diplomatic correspondence of the imperial dragoman, Matthia del Faro, regarding the repel of Sigismund Báthory's and Ian Zamoyski's armies by Michael the Brave and the exchange of embassies between the voivode and the Porte.

177. *March 25, 1600, Rome*. Note about the arrival of a Turkish embassy demanding the cession of Transylvania and about the reception of the imperial commissaries in Alba Iulia.

178. *March 25, 1600, Venice*. Note regarding Michael the Brave's approaches to emperor Rudolph II for having Oradea in his rule and for strengthening the right of governing over Transylvania.

179. *April 1, 1600, Venice*. Note about the negotiations between Michael the Brave and the imperial representatives regarding the financial support to be given to him for the army organization.

180. *April 12, 1600, Venice*. Note regarding the meeting between Michael the Brave and the Turkish embassies and Polish embassies and about the diet convened by him at Braşov.

181. *April 15, 1600, Rome*. Note on Michael the Brave's negotiations with the Turks and the imperial representatives for the rule of Transylvania.

182. *April 24, 1600, Alba Iulia*. Note about Michael the Brave's preparations for the expedition in Moldavia and about Baba Novac's offer to join the voivode's army together with his outlaws.

183. *April 26, 1600 ⟨Alba Iulia⟩*. Note about Michael the Brave's leaving in the expedition against Moldavia and about the convening of the city judges and the citizens of note in Făgăraş.

184. *April 27, 1600, Alba Iulia*. Note about Michael the Brave's preparations to prevent Sigismund Báthory's invasion with an army of Turks, Poles and Tartars in Transylvania.

185. *April 28, 1600, Venice*. Note about the application made by Ieremia Movilă to the sultan to be supported with money and an army against Michael the Brave.

186. *April 29, 1600, Venice*. Note containing information regarding the Turks' positions vis-à-vis the Habsburg Empire and Michael the Brave.

187. *⟨April⟩ 1600*. Description made by an eyewitness regarding Michael the Brave's victory over Andrei Báthory.

188. *May 1, 1600, Venice.* Note about Michael the Brave's soldiers joining Gheorghe Basta to prevent an eventual assistance from the Turks to Sigismund Báthory, who had entered Transylvania.

189. *May 5, 1600, Pilsen.* Note about the dispatch of a letter by Michael the Brave to emperor Rudolph II, assuring him of his faithfulness vis-à-vis the anti-Ottoman cause.

190. *May 6, 1600, Venice.* Note containing information on the relations between Michael the Brave and the Habsburg Empire, and the charges brought against him by the imperial commissaries under which he would have attempted to come to an agreement with the Turks.

191. *May 8, 1600, Prague.* Note about the disagreements between Michael the Brave and Gheorghe Basta, the promises made by the voivode to the imperial commissaries and the promises made by the Turkish ambassadors to Michael in the event of an alliance with the Porte.

192. *May 15, 1600, Pilsen.* Note about Michael the Brave's entering Moldavia.

193. *May 15, 1600, Mediaş.* Note about Michael the Brave's entering Moldavia, where most of the people joined him.

194. *May 16, 1600, Suceava.* News from the Suceava camp informing on Ieremia Movilă's flight in front of Michael the Brave's armies.

195. *May 18, 1600, Warshaw.* News regarding the defeat of the Poles by Michael the Brave in Moldavia, the unification of the three Romanian countries being thus achieved.

196. *May 20, 1600, Venice.* Note containing information on the preparation of the campaign in Moldavia.

197. *May 27, 1600, Alba Iulia.* Note containing news regarding the occupation of Moldavia by Michael the Brave and the preparations made by the Turks and the Tartars to attack Lipova.

198. *May 29, 1600, Kamienec.* Note about Michael the Brave's victory over Ieremia Movilă and the Polish armies, the besieging and the conquest of Suceava and Hotin, details regarding the structure of Michael the Brave's troops.

199. *May 31, 1600, Vienna.* Note about the encounters between Michael the Brave and Ieremia Movilă, his defeat of the latter being only partially confirmed; details regarding the structure of Michael's army.

200. *⟨May 1600⟩.* News regarding the battle of Hotin and the chasing of the Polish-Moldavian armies led by Sigismund Báthory and Ieremia Movilă.

201. *1600 ⟨after May⟩.* Note about Michael the Brave's victory over Ieremia Movilă and the voivode's entering Moldavia.

202. *1600 ⟨after May⟩.* Account on Michael the Brave's entering Moldavia, the Poles' position vis-à-vis the voivode as well as the confession of Walawski, a Cossack captain, in the service of the Romanian voivode.

203. *June 3, 1600, Košice.* Note about the arrival of Michael the Brave's messenger with the news that the voivode defeated Ieremia Movilă and Sigismund Báthory near Dnieper, after which the entire Moldavia became a subject to Michael.

204. *June 3, 1600, Cluj.* Note about the occupation of Moldavia by Michael the Brave, who informing ban Mihalcea on this, requested armies and ammunition to consolidate his rule over the country.

205. *June 7, 1600, Bratislava.* Note about the battle fought at Hotin between Michael the Brave and Ieremia Movilă.

206. *June 7, 1600, Kosice.* Note regarding the conquest of Moldavia by Michael the Brave and about Sigismund Báthory's and Ieremia Movilă's flight.

207. *June 10, 1600, Venice.* Note on the offensive headed by Michael the Brave for the occupation of Moldavia.

208. *June 17, 1600, Venice.* Note about Michael the Brave's entering Moldavia and about his intention to determine the classes therefrom to make the oath of allegiance to himself and to the Emperor.

209. *June 20, 1600, Krakow.* Note about the situation in Moldavia, which Michael the Brave mastered completely; the support given by councellor Jan Zamoyski to Ieremia Movilă for talking again the reign.

210. *June 24, 1600, Venice.* Note regarding the defeat suffered by Ieremia Movilă and Sigismund Báthory, from Michael the Brave.

211. *June 1600.* Anonymous account on Michael the Brave's campaign in Moldavia.

212. *July 1, 1600, Constantinople.* Note about the preparations of the Turks against Michael the Brave, mentioning the plan of the expedition on the Black Sea against the voivode.

213. *July 8, 1600, Venice.* Note containing information regarding the Moldavian-Polish military counter-action after Michael the Brave's campaign in Moldavia and the Bulgarians' joining the fight against the Turks beside the Romanian voivode.

214. *July 12, 1600, Vienna.* Note about the situation in Moldavia after Ieremia Movilă's flight, the oath of allegiance taken by all classes of the country before Michael the Brave and Nicolae Pătrașcu, the meeting of the imperial commissaries in Transylvania.

215. *July 22, 1600, Venice.* Note about the reaction induced in Constantinople by the news of Michael the Brave's having entered Moldavia; the expedition of the Romanian voivode in Podolia.

216. *August 4, 1600, Frankfurt.* Note about the requests made by Michael the Brave to emperor Rudolph II.

217. *August 7, 1600, Prague.* Note about the statement made by Michael the Brave to Bartolomeu Pezzen on his being determined to sacrifice himself to defend Christendom.

218. *August 8, 1600, Warsaw.* News about king of Poland's wish to meet Michael the Brave; the fear of the Polish nobles, their position vis-à-vis his success in Transylvania.

219. *August 19, 1600, Venice.* Note regarding the diplomatic relations of Michael the Brave with the Habsburg Empire, the Porte and the Poles.

220. *August 23, 1600, Vienna.* Note about Bartolomeu Pezzen's account on his meeting Michael the Brave, who stated that he wished to rule over Transylvania, hoping to receive support for rejecting the Polish invasion.

221. *August 24, 1600, Wroclaw.* Note about the recruitments made by Jan Zamoyski to chase Michael the Brave away from Moldavia, several nobles among whom the voivode of Kiev joining in.

222. *⟨August 1600, Vienna⟩.* News about the arrival of Michael the Brave's embassy at the Imperial Court of Vienna, showing the suggestions regarding the rule of Transylvania.

223. *August 26 — September 11, ⟨1600⟩, Sombor.* News regarding the ambassadors sent by Michael the Brave to the king of Poland; the movements of Michael's army; the encounter between the Polish mercenaries and Michael's foot soldiers.

224. *September 9, 1600, Turda.* News sent from the camp of Turda regarding the rebellion of the classes in Transylvania against prince Michael.

225. *September 15, 1600, Cluj.* Note about the events in Transylvania in the days before the battle of Mirăslău, containing details about the situation existing in Michael the Brave's and Gheorghe Basta's camps.

226. *September 18, 1600.* Note containing the account of Michael the Brave's fight with Gheorghe Basta, at Mirăslău.

227. *September 19, 1600, Cluj.* Note about the battle fought at Mirăslău between Michael the Brave and Gheorghe Basta.

228. *September 23, 1600, Prague.* Note about the situation in Transylvania after Michael the Brave's retreat following the defeat he suffered at Mirăslău; Michael's victory over the Poles in Moldavia.

229. *⟨September 1600⟩* News regarding Gheorghe Basta's union with the nobles of Transylvania who had risen in rebellion in view of attacking Michael the Brave.

230. *October 10, 1600, Sibiu.* Note about Michael the Brave's retreat after the defeat of Mirăslău; the situation in Transylvania under the rule of Gheorghe Basta and the circumstances of Jan Zamoyski's entering Moldavia.

231. *November 25, 1600, Venice.* Note about the agreement between the Poles and the Turks regarding the conquest of Transylvania, Moldavia and Wallachia and the enthroning of princes who obeyed the Porte.

232. *December 30, 1600, Prague.* News about the embassy of the Moldavian boyards to Gheorghe Basta, requesting again that Michael the Brave should be voivode.

233. *1600.* Note about Michael the Brave's victories over the Turks and about the embassy and the gifts sent by him to emperor Rudolph II.

234. *1600.* Memorial of the Greek embassy to king Philip III, through which they ask for help against the Turks and the support is offered to the peoples in the Balkans, who — headed by Michael the Brave — could prevent the Ottoman expansion.

235. *January 13, 1601, Vienna.* News about Michael the Brave's arrival at Vienna.

236. *January 20, 1601, Venice.* Note regarding the Romanian voivode's journey to Prague.

237. *January 1601.* News about Michael the Brave's arrival in Vienna, description of the Romanian voivode's suite, the meeting with archduke Matthias.

238. *February 8, 1601, Venice.* Note about voivode Michael's leaving for the Imperial Court in Vienna, after having left his family and goods in Gheorghe Basta's custody.

239. *February 17, 1601, Vienna.* Note about Sigismund Báthory's entering Moldavia with Polish support to reoccupy the Transylvanian throne; the reaction of the Imperial Court and the decision to restore Michael the Brave to his due rights.

240. *February 24, 1601, Venice.* Note about the steps taken by the imperial representatives for organizing an army to be sent in Transylvania and about Michael the Brave's presence at Vienna in order to obtain support.

241. *February 1601*. News about Michael the Brave's journey to Prague, his reaction at the news about his wife's arrest, and his decision to take again possession of Transylvania.

242. *⟨February 1601⟩*. Note about Michael the Brave's arrival and at the Imperial Court in Prague; references to the accident suffered by his companions.

243. *March 3, 1601, Venice*. Note about events in Transylvania, the imprisonment of Gheorghe Basta and the family of Michael the Brave, who, while at the Court in Vienna, decides to leave for Prague.

244. *March 9, 1601, Prague*. Note about the welcoming reception made in Vienna by emperor Rudolph II to Michael the Brave, who was given money and army to go to Transylvania.

245. *March 17, 1601, Venice*. Note about Michael the Brave's meeting with emperor Rudolph II.

246. *April 7, 1601, Venice*. Note about Michael the Brave's embassy to the Court of Prague and about the Turks' preparations of fight against the Habsburg Empire.

247. *April 14, 1601, Venice*. Note regarding the emperor's decision to give Michael the Brave a rent for recruiting an army of hirelings and supporting his family in Silesia.

248. *April 21, 1601, Rome*. Note about the agreement between Michael the Brave and emperor Rudolph II through which the Romanian voivode is given a sum of money to recruit soldiers against Sigismund.

249. *⟨April 1601⟩*. News about the money and estate given in Silesia by the emperor to Michael the Brave for his services.

250. *⟨April 1601⟩*. News about some preparations made by Michael the Brave and the Imperial Court so as to attack Sigismund Báthory.

251. *⟨May 1601, Košice⟩*. News about Michael the Brave's presence at Kashovia and that of Basta and Pezzen at Satu Mare.

252. *⟨May 1601⟩*. News about the presence of Michael the Brave and his armies at the borders of Transylvania.

253. *June 9, 1601, Veszprém*. Note about the Turks' fear lest they should be attacked by Michael the Brave once they had started the expedition against Esztergom city.

254. *June 10, 1601, Tokaj*. Letter of an unknown soldier from Michael the Brave's camp at Tokaj, including news regarding the actions undertaken by the voivode so as to draw on his side the Moldavians who came to support Sigismund Báthory and fugitives of his camp.

255. *June 11, 1601, Graz*. Note about Michael the Brave's reconciling with Gheorghe Basta in view of a common action against Sigismund Báthory.

256. *June 12, 1601, Satu Mare*. Note about Michael the Brave's preparations in the camp of Tokaj for the campaign against Sigismund Báthory.

257. *June 14, 1601*. The statements made by two Turkish fugitives, investigated in Esztergom, regarding the Turks' fear of Michael the Brave.

258. *June 16, 1601, Venice*. Note regarding Michael the Brave's meeting with Gheorghe Basta in the house of marquis Ferrante Gonzaga in view of establishing a common plan of fight against Sigismund Báthory.

259. *June 23, 1601, Rome*. Note about the union of Michael the Brave's and Gheorghe Basta's armies at Oradea.

260. *June 26, 1601, Venice*. Note about Gheorghe Basta's entering Transylvania and Michael the Brave's intention to start by himself the campaign against Sigismund Báthory.

261. *June 27, 1601, Vienna*. Note about the arrival of messages sent from Michael the Brave announçing that the Transylvanians continue to ask for help from Ibrahim Pasha, who follows up from Timişoara the actions undertaken by the voivode.

262. *⟨June 1601⟩*. Note regarding the concentration of the imperial armies at Tokaj, under Michael the Brave's command and at Satu Mare, under Gheorghe Basta's command, in view of fighting the battle with Sigismund Báthory.

263. *July 7, 1601, Vienna*. Brief note about the battle of Guruslău and about the forged letter devised by Sigismund Báthory to charge Michael the Brave with an agreement with the Turks.

264. *July 7, 1601, Venice*. Note regarding Gheorghe Basta's entering Transylvania and Michael the Brave's preparations to return to Wallachia.

265. *July 10, 1601, Košice*. News about the future battle in Transylvania between Sigismund Báthory, on one side and Michael the Brave and Gheorghe Basta on the other; news about the arrival of the Tartars and the ravages they made on the Siret.

266. *July 16, 1601, Vienna*. News about the military situation on the eve of the battle of Guruslău, where Michael the Brave and Gheorghe Basta would join forces in the struggle for Transylvania.

267. *July 16, 1601, Graz*. Note regarding the forged letter of Michael the Brave's vassalage toward the Sultan, sent by Sigismund Báthory to Gheorghe Basta so as to stir adversity against Michael the Brave.

268. *July 18, 1601, Camp of Moftin*. Note about Michael the Brave and Gheorghe Basta's preparations for facing Sigismund Báthory; the situation in Wallachia from where Simion Movilă was chased away, Michael the Brave being waited instead.

269. *July 20, 1601, Venice*. Note containing information on the advancement of Michael the Brave's and Gheorghe Basta's armies to Transylvania, and on the Polish embassy received at the Court in Prague.

270. *July 21, 1601, Rome*. Note about the disagreement between Gheorghe Basta and Michael the Brave regarding the union of their armies.

271. *July 21, 1601, Venice*. Note regarding a forged letter sent by Michael the Brave to Ibrahim Pasha, devised in Sigismund Báthory's office, so as to prove the voivode's treasonous intentions.

272. *July 28, 1601, Venice*. Note about the conflict between Sigismund Báthory and the Imperial Court and the circumstances which had led to this situation.

273. *⟨August 3, 1601, Košice⟩*. Note about the battle of Guruslău and the trophies conquered as a result of this victory.

274. *August 8, 1601, Vienna*. Note about the situation in Transylvania after the battle of Guruslău, Sigismund Báthory's retreat and the chasing of Simion Movilă away from Wallachia.

275. *August 14, 1601, Prague*. Brief report (according to the letters received and the oral accounts) on the battle of Guruslău in which the joint forces of Michael the Brave and Gheorghe Basta defeated Sigismund Báthory; Michael the Brave's role in the victory.

276. *August 15, 1601, Rome*. Note about the Polish intervention beside the Pope, asking for assistance to chase Michael the Brave away from Moldavia.

277. *August 21, 1601, Dresda*. Introductory text for the graphic reproductions of the flags conquered by Michael the Brave and Gheorghe Basta in the battle of Guruslău.

278. *August 23, 1601, Venice*. Note regarding the battle of Guruslău and the trophies conquered after the victory.

279. *August 24, 1601, Turda*. Account on Michael the Brave's killing.

280. *August 1601, Prague*. German journal about the battle of Guruslău.

281. *August 1601*. News about the battle of Guruslău; the disposition, the effectives of the two opposite camps, the course of the battle.

282. *August 1601*. News about the circumstances in which Michael the Brave was killed.

283. *⟨August—September 1601⟩*. Note of confirmation, from Prague, regarding Michael the Brave's death.

284. *September 1, 1601. Prague*. Note regarding the reasons set forth by Gheorghe Basta for justifying Michael the Brave's killing and the circumstances of his death.

285. *September 2, 1601, Vienna*. Report on the circumstances of Michael the Brave's killing, including the reasons set forth by Gheorghe Basta for justifying the death of the Romanian voivode.

286. *September 3, 1601, Prague*. Note regarding the circumstances of Michael the Brave's murdering, containing details about the disagreements between the Romanian voivode and Gheorghe Basta; the events in Transylvania after Michael the Brave's death.

287. *September 10, 1601, Graz*. Note regarding the murder in the camp near Turda, which Basta attempts to justify by the unfaithful attitude of the Romanian voivode vis-à-vis the Emperor.

288. *September 14, 1601, Graz*. Note about the occupation and ravaging of Cluj by the imperial armies, after the victory of Guruslău.

289. *September 15, 1601, Venice*. Note regarding the murder in the camp near Turda, plotted by Basta in view of removing his main opponent for the rule of Transylvania.

290. *September 17, 1601, camp of Alba Iulia*. Note about the situation in Transylvania after Michael the Brave's death, which caused a violent reaction of the peasants in many places.

291. *September 22, 1601, Valladolid*. Consultation of the State Council on the opportunity of sending a reply to Michael the Brave's letters.

292. *September 22, 1601, Venice*. Note regarding the situation of Michael the Brave's soldiers, after his death.

293. *September 23, 1601, Constantinople*. Excerpt from a summary of information on the Turks' reaction upon learning the news about Michael the Brave's death.

294. *⟨September⟩ 1601, Lyon*. Note about Sigismund Báthory's defeat by the joint forces of Michael the Brave and Gheorghe Basta in the battle of Guruslău.

295. *September 1601, Paris*. Account of the circumstances under which Michael the Brave was killed.

296. *1601, Krakow*. Fragments of a sermon by Petre Skarga, a Jesuit, about Michael the Brave's defeat.

297. *January 13, 1602, Constantinople.* Excerpt from a summary of information about the negotiations carried on at the Porte by the ambassadors of Ieremia and Simion Movilă for keeping the throne of Wallachia, also mentioning the danger represented by Michael the Brave for the Ottoman Empire.

298. *September 15, 1603, Prague.* Note regarding the exile of Nicolae Pătraşcu and lady Stanca after Michael the Brave's death.

299. *December 1611.* Report drafted probably by the ambassador of Venice at Constantinople about the echo of Michael the Brave's anti-Ottoman actions among the Christian peoples in the Balkans.

300. *1611.* Anonymous account of the events in Transylvania at the end of the 16th and the beginning of the 17th centuries.

301. *April 29, 1614.* Fragment of a letter sent by Wallachian boyards to Radu Mihnea, asking him to intercede with the emperor for relieving the difficult situation of the country.

302. *October 16, 1620.* Fragment of the report drafted by Polo Minio to the Senate of Venice regarding the situation of the incomes in the two Romanian countries and the anti-Habsburg policy of prince Gabriel Bethlen of Transylvania.

303. *1643.* Account regarding the suggestions made by Matei Basarab on the succession to the throne of Wallachia.

304. *1656.* History of Transylvania in the period of king Ioan Zápolya down to 1613, with reference to the reign of Michael the Brave in Transylvania.

305. *⟨After 1659⟩.* Anonymous account on the events in Transylvania and Moldavia after the defeat of cardinal Andrei Báthory and Michael the Brave's entering Moldavia and the situation of the Romanian voivode after the loss of Transylvania.

306. *⟨1700⟩.* Excerpt from an anonymous historical synthesis regarding the anti-Ottoman campaigns of 1595, fought by Michael the Brave, Aron-Vodă and Sigismund Báthory.

307. *⟨18 th century⟩.* Excerpt from the work *Brief Presentation of the Fate and Situation of the Romanian Nation in Transylvania* with reference to the conquest of Transylvania by Michael the Brave, when he also recognized the former privileges of the Szecklers, as well as the situation of the Romanians in Transylvania after his death.

308. *July 1884, Vienna.* Note of captain Blanche, French assistant military attaché at Vienna, regarding the organisation of the Romanian army, with emphasis on the glorious epoch of Michael the Brave and the importance of the Union of the Principalities.

1 **1594 august.**

Quadripartita Historia anni 1594. Vierfacher Historischer Kalender inn welchem die fürnembste glaubwirdigiste und denkwirdigiste Historien de sich im Jar nach der Jungkfräwlichen geburt 1594 in Hungern, Sibenbürgen, Turggey [...] zugetragen auff dass kurtzfest erzelet werden. Alles aus Glaubhafften und Confirmierten Sendschreyben nach Ordnung der 12. Monat durch das Jar auss zusammengezogen und Rheimen weiss gestelt durch Samuelem Dilbaum Burgern in Augsburg. Getruckt zu Augspurg in Verlag des Autors. Anno MDXCV

In under Bairen zu Landshut [1]
man eine Landtag halten thut
der sich im Augstmon hat geendt
der Sibenbürger sich bekendt
zu Kaiserlicher Maiestat
dergleichen sich erkäret hat
der Weyda auss der Wallachey
die sich jetzt wider setzen frey
dem Türggen und mit gantzer macht
zu stewren jhme feindt bedacht.

Österreichische Nationalbibliothek Wien, 103 157 B; Göllner, *Faima*, p. 195, doc. I.

Istoria în patru părţi pe anul 1594. Calendar istoric în patru părţi, în care se povestesc foarte pe scurt cele mai însemnate, mai credibile şi mai demne de amintit fapte care s-au întîmplat în anul după naşterea ⟨Domnului⟩ din fecioara ⟨Maria⟩ 1594 în Ungaria, Transilvania, Turcia [...,] toate adunate din scrisori demne de crezare şi confirmate, în ordinea celor 12 luni ale anului, şi puse pe rime de către Samuel Dilbaum, cetăţean din Augsburg. Tipărit la Augsburg, în editura autorului, în anul 1595

În Bavaria de Jos, la Landshut [1],
Dieta provincială s-a ţinut,
Care în luna august s-a încheiat.
Transilvăneanul s-a închinat
Maiestăţii ⟨sale⟩ imperiale.
La fel şi voievodul din Valahia a făcut.
Ei, acum, de nimeni siliţi, se străduiesc
Turcului a se opune şi voiesc
Pe duşman, cu toată forţa, să-l lovească.

---

[1] Oraş în R.F.G. În acel timp, reşedinţa provinciei Bavaria Inferioară.

2 1594 octombrie 15, Constantinopol.

De Constantinopla, por cartas de 15 de Octubre 1594

[...] Que se havia publicado allí que el Valaco[1] se ha revelado, y hecho salir de aquella provincia todos los Turcos que havía en ella; aunque ótros afirman que se avía huydo, esto se tenía por más cierto [...].

Archivo General de Simancas, Sección de Estado, leg. 1544, Venecia; Ciorănescu, p. 100, doc. CCXVI.

De la Constantinopol, prin scrisori din 15 octombrie 1594

[...] S-a aflat aici că valahul [1] s-a răzvrătit şi a pus să fie alungaţi din ţară toţi turcii cîţi se aflau acolo; şi, măcar că alţii afirmă că ⟨valahul⟩ a fugit, fapta mai sus pomenită se socoate a fi sigură [...].

---

[1] Mihai Viteazul.

3 1594 decembrie 11, Alba Iulia.

Auss Weissenburg In Sibenburgen von 11 December Anno 1594

Gestern frue seindt vnns von Iarmar Michala, vnnd abendts spat vom Weijda auss der Walacheij Postten zuekommen, Dem Allmechtigen Lob vund Danckh gesagt, habe vnns baiden guete Zeittung bracht, Dann Vnnser Volckh hat die Costeln Praijla vund Turnar [1] one ainichen schaden Erobert, Den Flecken oder Marcks, Gergie auch Eingenommen, Vund weil darinnen nicht ein schlechte Anzahl der Turggen gewest, auch sollches nit leichtlich geschehen konnen, haben sie erstlich den meisten theil des vmbligenden Marckts Inn grundt verbrandt, Vnnd also Die Turggen so sie darinnen gefunden, Nidergehauet, ainss theilss aber Inn die Costel geiagt, bej sollchen Costell haben gleichwol die Vnserigen, den Sturm einmahl angelauffen, Doch strecks nit erhaltten konnen, Von Prouiandt ist daselbsten bej Georgio, alss Mel, Schmalz, Hönig, vund andere sorten, Inn grosser Anzahl befunden, wellches alles die Turggen dem Sinam Bassa zuefueren wöllen, vund weil gemelttene Costell von der Preust auch schaden widerfahren, haben sie doch noch guete hoffnung sollches auch zuerobern.

Nach Einemung hat das Kriegsvolks hinab geseczt, ein theil derselben auf Orassikh, ain theil aber noch Nucapoll zuegezogen, wie es Inen ergehen wurdet, kann man noch nicht wissen, weilen sich aber noch kein auffmahnung dess Feindts daselbsten sehen last, Ist man guet hoffnung, Gott werde sein hulff weiter verleijen.

Von den Tarttern seindt bej 500 Inn die Walacheij kommen gewest, Mitt wellchen das Kriegsvolcks bej Kraioua stracks getroffen, vnnd geschlagen, des vber 50 von Inen nit entrunnen, darauss 30 Personen Inn einem Flecken Tarokarest [2] geflohen, daselbsten man sie auch Nidergehauet, Vnd wellchen des Tartt⟨en⟩ Han, furnembst Diener vnnd Läunnerlingen geblieben, Die vberigen 20 feindt vnuersehens, nach dem Veldtlager gewichen vund Nidergesebelt worden.

So ist der Weijda auss Moldaw, sambt seiner Landtschafft bereith zue Veldt, Vund was er von Turggen Inn seiner Landtschafft gefunden, auch

vmbringen lassen, Die befleissen sich täglich, Darmit sie die Turggische heusser, wellche sie Inn Irer Nachtsbarschafft haben, Dem Feindt abtringen möchten.

Deutsches Zentralarchiv, Historische Abteilung III, Merseburg, Königliches Geheimes Staats-Archiv, Rep. XI, 273 b, Türkei, fasc. 4; Arh. St. Buc., Colecția microfilme R.D.G., r. 170, c. 23–24.

Din Alba Iulia în Transilvania, 11 decembrie 1594

Ieri dimineață, a sosit un trimis al lui Mihalcea și seara tîrziu a venit o solie de la voievodul din Valahia; Domnul fie lăudat, amîndouă ⟨soliile⟩ ne-au adus vești bune: că oastea noastră a cucerit, fără pagube mari, cetățile fortificate Brăila și Turnu [1], de asemenea, a luat locul sau tîrgul Giurgiu; deoarece în interiorul acestor ⟨cetăți⟩ a fost un mare număr de turci, acestea nu au fost cucerite prea ușor; așa că la început au fost incendiate părțile ce înconjurau tîrgul ⟨din Giurgiu⟩ și au fost tăiați turcii, cîți s-au găsit înăuntru; o parte dintre turci au fugit în cetate, pe care ai noștri au luat-o cu asalt, totuși n-au putut s-o cuprindă. La Giurgiu s-au găsit ca provizii în cantități mari: făină, untură, miere și alte produse pe care turcii ar fi vrut să le ducă pe toate lui Sinan pașa și pentru că cetățile au suferit și alte pagube, ei au speranța ca astfel să fie cucerite.

După luarea ⟨cetăților⟩ oastea s-a retras, o parte s-a îndreptat spre Rahova, o parte spre Nicopole; cum se va termina, nu se poate ști încă, nu se poate întrevedea încă nici intenția dușmanului, sînt însă speranțe bune și Dumnezeu să ne dea și mai departe ajutorul lui.

Cît despre tătari, ar fi ajuns în Valahia cam vreo 500, cu care oastea s-a luptat din greu la Craiova și i-a învins; peste 50 ⟨de tătari⟩ au fugit, dintre aceștia 30 persoane au fugit și au fost tăiați într-un loc numit Tarocarest [2] și cei care erau ai hanului tătar, slujitori de seamă, și restul de 20, pe neașteptate, au bătut în retragere de pe cîmpul de luptă și au fost tăiați cu sabia.

Și voievodul din Moldova[3], împreună cu oastea lui, este gata de luptă. Și ce a găsit el ⟨de pe urma⟩ turcilor în țara lui și ce au omorît ei ⟨turcii⟩ acestea se văd zilnic. Pentru acestea, ei ar fi trebuit să distrugă casele turcilor, pe care le au în vecinătatea lor.

---

[1] Turnu Măgurele.
[2] Poate București?
[3] Aron-Vodă.

4 **⟨1594 decembrie⟩.**

S. Dilbaum, Quadripartita historia anni 1594 [...] Augsburg, 1595

Bestettigt ist auch worden dis
wie das der Sibenbürger [1] gwis
mit Moldaw und der Wallachey
Verpflichtet und verbunden sey
mit dem bedingen und versprechen
dem Türggen samptlich abzubrechen.
Wie dann der Sibenbürger bald
In Bulgarey fiel mit gewalt
Erschluge darinn die Türggen all

kriegt gross gut auff dasselbig mal,
Von Getraid, Honig, was zur speiss
auch sonst thet daugen mancher weiss.
Bey vilen auch verlautten will
er hab bekommen ja so vil
an Silber Gold und andrem Gut
als er dem Türggen hat Tribut
zu vor in fünffzig Jaren geben,
der Weyda thete auch darneben
tartarisch volck darniderlegen
so jhm begegnet under wegen
bey tausent und fünffhundert Mann
die Ratzen straiffen auch hinan
bis auf Andrinopel zu
da sie auch machten viel unruh.

Österreichische Nationalbibliothek Wien, 103 157 B; Göllner, *Faima*, p. 195—196, doc. II; idem, *M.d.T.*, p. 101—102, doc. II.

S. Dilbaum, Istoria în patru părţi pe anul 1594 [...] Augsburg, 1595

S-a confirmat că transilvăneanul [1] s-a întovărăşit şi aliat cu siguranţă cu Moldova şi Valahia, sub condiţia şi promisiunea de a o rupe deplin cu turcul. Apoi transilvăneanul se năpusti în curînd cu forţa în Bulgaria, îi omorî pe toţi turcii de acolo şi puse dintr-o dată mîna pe mari averi, grîne, miere, precum şi altele ce pot îndestula gura. El vesteşte că ar fi pus mîna pe atîta argint, aur şi alte bunuri, pe cît i se dăduse turcului ca tribut vreme de 50 de ani pînă atunci. Pe lîngă aceasta voievodul [2] a nimicit şi oştenii tătari pe care îi întîlnise în cale, în jur de o mie cinci sute de oameni. Sîrbii fac incursiuni pînă spre Adrianopol, producînd şi acolo multă nelinişte.

---

[1] Sigismund Báthory.
[2] Mihai Viteazul.

5 **1595 ianuarie 28, Košice.**

Von der Niderlage der Tartern ⟨und Türcken.⟩ Newe Zeitungen, wie des Weywoda [1] *aus Sibenbürgen Kriegsvolck die Walachen und Muldawer, zu denen sich auch die Raitzen gestossen, uber Tartern und Türcken, den Sig erhalten, Auch welche Festung dem Türcken eingenommen, und was sie für Ausbeut bekommen haben, in diesem 1595. Jahr. Das ist der Sonnabend nach Pauli Bekehrung geschehen*

Erstlich Gedruckt zu Prag, Im Jahr 1595

Die Walachen und Muldawer, zu denen auch die Raitzen gestossen, haben uff eingebrachte Kundtschafft, das Sinan Bassa von Griechisch Weissenburg nach Constantinopol reisen solle, jhn Bassa mit Hülffe der Sibenbürger anzutreffen sich entschlossen, derowegen umb Hülff nach Clausenburg zu dem Weywoda [1] geschickt, der die Gesandten zum Carnisch Caspar mit deutung, das er Carnisch Caspar jhme auff sein Weywoda schreibens, so er jhnen mit gegeben gewisse Hülffe thun wölle bescheiden. In dem sich aber die Sachen verzogen und der Sinan Bassa die Raiss fürgenommen, haben die

Walachen auff jhn getroffen, seine begleitung zertrennt und nidergehawen und sein dess Bassa bekommene Raub zuweg gebracht und ist der Bassa kümmerlich entronnen.

Die Walachen sein aber fortgezogen und haben Nicopolin sampt andern drey Festungen erobert auch gar biss auff acht Meil an Constantinopel angestreifft und unter dessen, weil Sinan Bassa ehe er von Grichischen Weissenburg ausgezogen, ungezweiffelt zu seiner mehren Sicherheit zum Raisen zwolf tausent Tartern in die Muldaw und Walachey, daselbst die Inwohner in mittelst zu uberfallen aussgesand. Hab Cornisch Caspar sampt seinen Hauffen, bis in die zwolff hundert starck, welche den Walachen zu Hülff zu ziehen sollen, ungefehr auff die gestossen, den Hauffen in die Flucht gebracht und der meisten theil nidergehawen.

Stadtbibliothek Ulm, Scad. 10 779; Göllner, *Faima*, p. 236—237, doc. XXII; idem, *M.d.T.*, p. 102—103, doc. III.

Despre înfrîngerea tătarilor și turcilor. Știri noi cum au dobîndit victoria asupra turcilor oștenii voievodului [1] *Transilvaniei, valahii și moldovenii, cărora li s-au alăturat și sîrbii, precum și care cetăți i-au fost luate turcului și pe ce fel de pradă au pus mînă în acest an 1595; aceasta s-a întîmplat în sîmbăta după ⟨sărbătoarea⟩ convertirii lui Pavel*

Tipărit mai întîi la Praga, în anul 1595

La primirea veștii că Sinan pașa vrea să călătorească de la Belgrad la Constantinopol, valahii și moldovenii, cărora li s-au alăturat și sîrbii, s-au hotărît să-l înfrunte pe pașă cu ajutorul transilvănenilor. De aceea au trimis după ajutor la Cluj, la voievod [1], care ⟨i-a îndrumat⟩ pe soli la Kornis Gáspár cu lămurirea că, drept răspuns la scrisoarea voievodului lor pe care le-a dat-o s-o aibă cu ei, hotărăște ca să le dea Kornis Gáspár un anumit ajutor. Dar, deoarece lucrurile s-au tărăgănat și Sinan pașa a întreprins călătoria, valahii l-au atacat, i-au împrăștiat și măcelărit escorta și au pus mîna pe lucrurile jefuite de pașă, iar acesta a scăpat cu greu.

Valahii au purces însă mai departe și au cucerit Nicopolul împreună cu alte cetăți, ba au făcut incursiuni chiar pînă la 8 mile depărtare de Constantinopol. Între timp, însă, deoarece Sinan pașa — înainte de a părăsi Belgradul și fără îndoială spre mai marea sa siguranță pe timpul călătoriei — trimisese 12 000 de tătari în Moldova și Valahia, pentru a-i ataca în acea vreme pe locuitorii de acolo, Kornis Gáspár cu ceata sa în număr de pînă la 1 200 de oameni, trimiși în ajutorul valahilor, au nimerit peste ei ⟨tătari⟩, au pus gloata pe fugă și i-au omorît pe cei mai mulți.

---

[1] Principele Sigismund Báthory.

6 **1595 februarie 8, Roma.**

Di Roma li 8 di Febraro ⟨15⟩95

[...] che'l Turco hauendo inteso che Raciani et Cosacchi erano scorsi fin in Andrinopoli et che'l Vaiuoda della Valachia con intelligenza del Transiluano hauea ammazzato tutti li Turchi mandati da Sinan à suernare nella sua prouincia per tenerlo in freno di non ribellarsi, era entrato in tanto sdegno

che per castigarli uoleua concluder pace con l'Imp⟨erato⟩re[1] et gia era uoce che fosse stabilita, ma non si credeua per non udirsene le conditioni.

Biblioteca Apostolica Vaticana, Cod. Urb. Lat., vol. 1 063, f. 83—84; Arh. St. Buc., Colecţia microfilme Vatican, r. 24, c. 83; Decei, *Rev. Arh.*, p. 203, doc. 7.

Din Roma, la 8 februarie ⟨15⟩95

⟨S-au primit ştiri⟩ [...] că sultanul, fiind înştiinţat că sîrbii şi cazacii prădaseră pînă la Adrianopol şi că voievodul Valahiei, cu încuviinţarea transilvăneanului, îi omorîse pe toţi turcii trimişi de Sinan să ierneze în ţara sa, spre a-l împiedica să se răzvrătească, s-a mîniat atît de tare, încît, pentru a-i pedepsi, plănuia să facă pace cu împăratul [1]; ba chiar se vorbea că ⟨pacea⟩ fusese deja încheiată, lucru prea puţin demn de crezare, de vreme ce nu se auzise nimic despre condiţiile ce ar fi fost cuprinse în ea.

---

[1] Rudolf II.

7 **1595 februarie 22.**

Historicae Relationis continuatio. Warhafftige Beschreibung aller fürnemmen und gedenckwürdigen Historien so sich hin und wider inn hoch und nider Teutschlanden auch in Frankreich [...] Siebenbürgen, Walachey, Moldaw, Türkey etc. Hiezwischen nechtsverschiener Franckfurter Herbst-mess unnd etlicher Monat zuvor bis auf gegenwertige Fastenmess dieses 1595 Jahrs zugetragen unnd verlaufen haben [...] von Tag zu Tag verfasset und gestellt durch Iacobum Francum [...] Gedruckt zu Ursel durch Nicolaum Henricum. Anno MDXCV

Der Weyda Ianicula [1], des Ianiculae Begiams vertriebenen Walachichen [2] Weyda Sohn hatte bey der Porten angehalten der Türckische Sultan solte jm neben den Tartaren eine anzahl Türcken untergeben, so wolte er bey der grossen ⟨Kälte⟩, da die Wasser überfrohren, die Wallachey damit uberfallen den Michael Weyda daraus vertreiben und dasselbige Landt der Porten wider dienstbar und gehorsam machen. Als jhme nun sein begeren bewilliget und Hebrin Hassan Bassa sampt 10 000 wolgerüsten Türcken zu Ross und zu Fuss zugeordnet worden und er schon in allem anzug war mahnte Weyda Aaron sein Volck gleichfalls auff, zu welchem auch 16 000 Cassagen gestossen. Fiel hiemit zu Scherpeter [3] in der Walachey, ein meil von der Thonaw, den 5. tag Hornungs dem Feinde mit freudigem muth ins Lager, schlugen jhn in die Flucht, erlegt jhren bey 8 000 und bekam eine stattliche Beut in der Feinde Läger. Hiebey feirete auch Michael Weyda nicht, sondern belägerte Nester Weissenburg, eroberte, plünderte und verbrennete die Vorstatt und ist vorhabens und der guten hoffnung unnd zuversicht auch die Stadt selber in wenig tagen zu bekommen.

Solches alles liessen beyde Weyda Aaron aus der Moldaw und Michael aus der Walachey schrifftlich an den Fürsten in Siebenbürgen gelangen mit vermeldung, das sie die zeit her dem Feinde schon allbereit der Thonaw strom Pass und allen Vortheil fast bis auff Griechisch Weissenburg genommen und abgestricket hetten, verhofften auch da sein [4] Volck (so den 19. tag hornungs anziehen solte) zu jhnen stossen würde mit der hülff Gottes nicht allein Griechschen Weissenburg und die umbliegenned Türckischen Gräntzheuser in kurtzem zu erobern, sondern auch bis an Constantinopel hinan zu streiffen,

da sie denn die Zeitung und vertröstung hetten, dass die armen geduldigten Christen hin und wider in Bulgarey, so bald der Siebenbürgische, Walachische und Moldawische zug fortgehen wurde zu jhnen fallen und den Türcken selber bekriegen helffen wolten.

Österreichische Nationalbibliothek Wien, 182 109 B; Göllner, *Faima*, p. 196—197, doc. III.

Continuarea relatării istorice. Descrierea adevărată a tuturor istoriilor însemnate şi demne de amintit, care s-au întîmplat şi au avut loc ici şi colo în Germania de Sus şi de Jos, precum şi în Franţa [...], Transilvania, Valahia, Moldova, Turcia etc., între ultimul tîrg de toamnă de la Frankfurt şi cîteva zile înaintea lui, pînă la prezentul tîrg din timpul postului din acest an 1595 [...] scrise şi redactate pe zile de către Iacob Frank [...] Tipărit la Ursel de către Nicolaus Henricus, în anul 1595

Voievodul Iancu [1], fiul voievodului valah [2] izgonit Iancu Sasul, a cerut la Poartă ca sultanul turc să-i pună la dispoziţie, alături de tătari, şi un număr de turci, voind el ca la lăsarea ‹gerului› mare, cînd apele au îngheţat, să atace pe neaşteptate Valahia, spre a-l alunga de acolo pe Mihai-Vodă şi a face această ţară iarăşi supusă şi ascultătoare faţă de Poartă. După ce dorinţa i-a fost îndeplinită, iar Ibrahim Hasan paşa i-a dat în ajutor 10 000 de turci bine înarmaţi — călăreţi şi pedeştri — şi cînd el era deja pe drum, Aron-Vodă a ridicat şi el oastea lui, la care s-au alăturat şi 16 000 de cazaci. Cu această ‹oaste›, în a 5-a zi a lunii februarie s-a năpustit cu avînt asupra taberei duşmane la Şerpăteşti [3], în Valahia, la depărtare de o leghe de Dunăre, i-a pus pe fugă, a ucis ca la 8 000 dintre ei şi a pus mîna pe o însemnată pradă în tabăra duşmanilor. În acelaşi timp, nici Mihai-Vodă nu zăbovea, ci împresura Cetatea Albă, cucerea, prăda şi ardea suburbiile; el are de gînd — şi are şi multă speranţă şi încredere — ca în cîteva zile să cucerească şi oraşul.

Ambii voievozi — Aron din Moldova şi Mihai din Valahia — au înştiinţat în scris despre toate acestea pe principele din Transilvania, cu ştirea că ei au luat deja de atunci de la duşman defileul Dunării şi toate ‹poziţiile› avantajoase pînă la Belgrad; ei speră că atunci cînd şi oastea lui [4] (care ar urma să sosească în a 19-a zi a lui februarie) se va alătura lor, cu ajutorul lui Dumnezeu, vor cuceri în curînd nu numai Belgradul cu cetăţuile turceşti de graniţă, ci vor ajunge pînă la Constantinopol; ei au ştirea şi asigurarea că sărmanii creştini răbdători din diferite părţi ale Bulgariei vor ca, de îndată ce campania transilvană, valahă şi moldoveană va fi continuată ‹spre sud›, să li se alăture şi să ajute la războirea cu turcii înşişi.

---

[1] Iancu Bogdan.
[2] În realitate, Iancu Sasu a domnit în Moldova, între 1579—1582.
[3] Evidentă confuzie: la Şerpăteşti, coloanele invadatoare au fost atacate de paharnicul Manta (Aron-Vodă incendiase între timp Babadagul).
[4] A principelui Transilvaniei.

8 **1595 martie 4, Viena.**

Di Vienna alli 4 Marzo 1595

Hieri in gran fretta e venuto in somma dilig‹enz›a un corier da Transiluania, qual per la gran pressa che usi nel venire, non volse n'ancho divertir

o venir da sua Alt⟨ezz⟩a in Possonia, per non perder tempo et porta noua come la g⟨en⟩te del ser⟨enissi⟩mo P⟨rincip⟩e di Transiluania con il Vaiuoda Misaglio di Nauralpina[a] Valachia, et con quelli di Moldauia et chosachi hanno in num⟨er⟩o di circha m/60 et piu passato il Danubio et assalito Hassan Basa con il nouo vaiuoda di Valachia Transalpina[1], che doueua esser posto in posseso del Dominio del detto Bassa. hanno (dico) assalitoli, che erano circa m/30 forti[b] et rotogli a fatto tagliand' a pezzi quasi tutti, che pochissimi sono fuggitti et per quanto egli referisce, che ancho Hassan Bassa sudetto sia rimasto morto, hauendo abrugiato la città di Vrisgho con molte altre ville, il medesimo mi scriue l'Ag⟨en⟩te de sua M⟨aestà⟩ Caes⟨are⟩a in quelle parti, ma non gia in tanta quantita, perche non haueuan anchora receputo particularità alcuna della vittoria sudetta, ma solam⟨en⟩te la prima volante[c], aspettando di giorno in giorno la particularità dal campo, la quale il sudetto corriero ha portato. si che io credo, che la vittoria sia se non in quella summa, come egli dice gloriosa, ma inparte maggior' vera, il corriere soggionge et dice, che il Turcho, non cosi presto potrà refar le forze sue et io lo credo[d], perche essendo morto sultan Murath, vechio, come credo che sua Reg⟨i⟩a Alt⟨ezz⟩a e V⟨ostra⟩ S⟨ignoria⟩ sin qui haueran intesso, p⟨er⟩o credo per cosa ferma, che tutti gli gianizzari saranno andati alla porta, per riceuer li lor deuuti presenti dal nouo sultan[2], et prima chel conseguiscano et poi che abbin' la expedicione, et si mettino al ordine, a venir in Campo[3] et prima che vengana alli confini, passarà mezo zugno, se non tutto.

Archivo General de Simancas, Sección de Estado, leg. 1 545, Venecia; Arh. St. Buc., Colecţia microfilme Spania, f. 3, c. 196; Ciorănescu, p. 108, doc. CCXXXI (după o copie din leg. 1 346 Venecia, incompletă).

---

[a] La Ciorănescu: *Transalpina*.
[b] La Ciorănescu: *fanti*.
[c] La Ciorănescu urmează *nova*.
[d] Aici se termină textul la Ciorănescu.

Din Viena, la 4 martie 1595

Ieri a venit în mare grabă un curier din Transilvania, care, din pricina zorului ce-l pusese ca să vină, nu voi nici să se abată din drum, nici să vină la Alteţa sa la Pojon, ca să nu piardă timp, şi aduse vestea cum că oastea prealuminatului principe al Transilvaniei, dimpreună cu voievodul Mihai al Valahiei Transalpine, şi cu oameni din Moldova şi cazaci au trecut, în număr de 60 de mii şi mai mult, Dunărea şi au dat năvală asupra lui Hassan paşa, ⟨care era⟩ cu noul voievod al Valahiei Transalpine[1], ce trebuia să fie pus în stăpînirea ţării de zisul paşă. I-au atacat, zic, ⟨pe turci⟩, care erau cam 30 de mii oşteni în putere, şi i-au risipit, tăindu-i în bucăţi aproape pe toţi, că foarte puţini au fugit, şi după cum istoriseşte acesta, şi sus-zisul Hassan paşa a murit, şi a fost arsă cetatea Vraţa cu multe alte aşezări. Aceleaşi lucruri mi le scrie agentul Maiestăţii sale imperiale din acele ţinuturi, dar nu cu atîta amănunţime, din pricină că nu aflaseră încă vreun amănunt despre victoria sus-zisă, ci numai primele ştiri se împrăştiaseră, aşteptîndu-se din zi în zi amănunte din tabără, ⟨amănunte⟩ ce le-a adus sus-zisul curier. Ceea ce cred eu este că, dacă victoria nu e într-atîta de mare şi, cum zice acela, glorioasă, apoi în cea mai mare parte este adevărată. Curierul mai adaugă zicînd că turcul nu va putea să-şi refacă forţele atît de iute, şi eu îl cred, căci murind sultanul Murad cel bătrîn, cum cred că Alteţa sa regală şi Domnia voastră

ați aflat pînă acum, socotesc drept lucru sigur că toți ienicerii se vor duce la Poartă, ca să-și primească cuvenitele daruri din partea noului sultan [2], și pînă să se adune ei din nou spre a porni în expediție și pînă să se rînduiască lucrurile ca să ajungă ei pe cîmpie [3] și mai apoi la hotare, va trece jumătate din iunie, de nu chiar toată luna.

---

[1] Bogdan, fiul lui Iancu Sasu (v. și doc. 11).
[2] Mehmed III.
[3] Cîmpia Davudpașa de lîngă Constantinopol, de unde porneau expedițiile militare.

9 **1595 martie 4, Constantinopol.**

De Constantinopla, a 4 de Março 1595

[...] Que el Bayboda Principe de Valaquia havía dado una buena mano a los Turcos que hivan a poner en possessión al que embiavan de Constantinopla.

Que se havía ordenado que todo el trigo del Mar Mayor de la parte de Natolia fuesse la buelta del Danubio, para provisión del exército.

Que se ponían en orden diez galeras para embiarlas por el Mar Mayor al Danubio, para pasar gente y otras cosas.

Que dentro de pocos días saldrían quatro mill geniçaros la buelta de Boldania.

Que se dezía que Ferrat Baxá partiría presto para Ungría, en lugar de Sinán.

Que en todos estos exércitos no pasarán de 20 mill búceros, genizaros, y la mayor parte visones [1].

Que se dezía que si alguno se pusiesse de por medio a tratar la paz, que el Turco la haría de buena gana.

Que corría boz que el Turco hiría a Andrinópoli, para estar más cerca de la guerra.

Archivo General de Simancas, Sección de Estado, leg. 1 094, Nápoles; Ciorănescu, p. 108, doc. CCXXXIII.

Din Constantinopol, la 4 martie 1595

[...] Că voievodul principe al Valahiei dăduse o strașnică lovitură turcilor care mergeau să-l pună în stăpînirea ⟨țării⟩ pe cel ce-l trimiteau de la Constantinopol.

Că se poruncise ca tot grîul din preajma Mării Negre, din ținuturile Anatoliei, să fie trimis la Dunăre, pentru aprovizionarea oastei.

Că se puneau în bună rînduială zece galere ca să le trimită prin Marea Neagră spre Dunăre, ca să treacă oameni și alte bagaje.

Că în puține zile or să pornească patru mii de ieniceri pentru expediția din Moldova.

Că se spunea că Ferhad pașa va porni curînd spre Ungaria, în locul lui Sinan.

Că în toate oștile acestea nu vor intra mai mult de 20 de mii de ieniceri și alte feluri de osteni [1].

Că se spunea că de s-ar învrednici cineva să mijlocească pacea, sultanul ar face-o cu bună vrere.

Că umbla zvon că sultanul o să meargă la Adrianopole, ca să fie mai aproape de război.

---

[1] În original *búceros, genizaros y visones*, probabil gebegii, ieniceri şi topcii; cf. Tappe, doc. 115, 22 februarie 1595.

10 **1595 ⟨martie 4, Adrianopol⟩.**

Vien scritto [1] da Const⟨antinopo⟩li [a] che li Valachi con li Transiluani, haueuano fatta gran tagliata de Turchi et si diceua che ne fossero restati da 20 mille con altretanti tartari, et che in quella battaglia fosse restato morto Mustaffa Bassa [2] Generale di quell'impresa et con due capigi Bassi, et chel Prencipe [3], che si conduceua p⟨er⟩metter al gouerno della Valachia à pena era scapato essendogli stato ammazzato li cauallo sotto da una moschetata, et che maltrattato et sequitato [b] l'essercito nemico haueuano sacheggiato il paese Turchescho restando sin'à quell'hora patroni della campagna; che hauendo sacheggiato la Città di Ruschich luogo principale sopra il Danubio [c]; sacheggiato Silistra Città e scalla principali con morte di molte di quelle bestie [d] scorrendo sin à un luogo nominato Frataza [e].

Inoltre che il Prencipe di Moldauia con li Cosachi di Polonia haueuano fatto il simile saccheggiando tutta la Chilia et città Alba, et Bender sentendosi p⟨er⟩ questo iui in Constantinopoli, grandissimi motti doue s'haueua fatto la grida et di continuo si faceua che tutta la militia obligata [4] douesse andar alla guerra contra li detti luoghi di Moldauia et Valachia minacciando che se non anderanno ueniuano castigati.

Che si diceua che il Gran Turco sarebbe andato senz'altro in Andrinopoli.

Che si motteggiaua p⟨er⟩ la città che li Persiani nelle parti [f] di Demir capi [g] [5] che uuol dir Porta di Ferro erano soleuati, et si dubbitaua chel Persiano [6] non la rompesse.

Che in quel punto s'haueua inteso, chel Beglierbei della Grecia [7] era stato morto con molta gente dalli Valachi [8] ma che ancora non era certificata la noua, la quale se fusse uera mettererebbe p⟨er⟩ certo in gran timore li Turchi.

Biblioteca Apostolica Vaticana, Cod. Urb. Lat., vol. 1 063, f. 267; Arh. St. Buc., Colecţia microfilme Vatican, r. 24, c. 255—256; Ciorănescu, p. 108, doc. CCXXXII (după o copie din Archivo General de Simancas, Sección de Estado, leg. 1 346, Venecia, cu diferenţele menţionate).

---

[a] La Ciorănescu textul începe cu următoarea frază: *„Di Constantinopoli vien scritto li 4 del passado la confermatione che Sinan Bassà sia stato deposto dal carico di Generale, et fatto in suo luogo Ferrat, qual in breve doverà partire verso Ungheria"* (De la Constantinopol vine scrisă cu data de 4 a lunii trecute adeverirea că Sinan paşa a fost scos din slujba de general (de fapt mare vizir — n.n.) şi pus în locul său Ferhad (din 16 februarie — n.n.), care în scurtă vreme trebuie să plece către Ungaria).

[b] La Ciorănescu urmează: *„valorosamente il residuo del"* (cu străşnicie restul oastei).

[c] La Ciorănescu urmează: *„pigliato il castello di Giurgova, parimente sopra il Danubio"* (jefuiseră fortăreaţa de la Giurgiu, aşijderea de pe Dunăre).

[d] Ciorănescu: *„di quelli beslii"* (din acele corpuri de oaste).

[e] Ciorănescu: *„Tratara"*.

[f] Ciorănescu: *„per la parte"* (în ţinutul).

[g] Ciorănescu: *„Demircarpi"*.

Se scrie [1] de la Constantinopol că valahii cu transilvănenii făcuseră mare măcel printre turci, şi se zicea că nu rămăseseră mai mult de 20 de mii, cu tot atîţia tătari, şi că în acea bătălie fusese omorît şi Mustafa paşa [2], comandantul acelei expediţii, dimpreună cu doi capigi-başî; şi că principele [3] ce era dus să fie aşezat în scaunul Valahiei de-abia scăpase, fiindu-i omorît calul sub el de o muschetă; şi că lovind şi fugărind oastea duşmană, ‹valahii şi transilvănenii› ar fi prădat ţara turcească, rămînînd pînă la acel ceas stăpîni pe acele ţinuturi. Că prădaseră cetatea Rusciuk, loc însemnat de pe Dunăre, prădaseră Silistra, cetate şi port însemnat, omorînd mulţi din acei cîini ‹de vrăjmaşi›, şi ajungînd pînă la un loc numit Vraţa. Afară de aceasta, că principele Moldovei cu cazacii din Polonia făcuseră aidoma, prădînd toată Chilia şi Cetatea Albă şi Tighina, născîndu-se, din această pricină, mari tulburări la Constantinopol, unde se făcuse mare zarvă, şi că mai apoi oastea rînduită [4] trebuise să meargă la război înspre acele ţinuturi din Moldova şi Valahia, sub ameninţarea că de nu vor merge, vor fi pedepsiţi. Că se zicea că sultanul ar fi plecat grabnic la Adrianopole. Că umbla zvonul prin oraş că persienii, din ţinutul Demir-Kapî [5], ce vrea să zică Poarta de Fier, se răsculaseră, şi exista temerea ca nu cumva Persianul [6] să o cucerească. Că în acea clipă s-a dat de ştire că beilerbeiul de Grecia [7], dimpreună cu multă oaste, fusese omorît de valahi [8], dar încă nu se confirmase ştirea, care dacă ar fi adevărată le-ar pricinui, cu siguranţă, turcilor mare tulburare.

---

[1] Data documentului, după Ciorănescu (v. fraza lipsă), este 4 martie.
[2] Beilerbei de Mar'aş, nepot al lui Şinan paşa.
[3] Bogdan, fiul lui Iancu Sasu.
[4] Probabil oastea robilor Porţii, armata regulată aflată direct în subordinea sultanului.
[5] Demir Kapu, localitate în Caucazul oriental.
[6] Şahul Abbas I cel Mare (1588—1629).
[7] De fapt, beilerbei de Rumelia, Hasan paşa.
[8] În trecătoarea Silistrei a fost înfrînt şi ucis de banul Mihalcea beilerbeiul de Mar'aş Mustafa paşa.

11 — 1595 martie 4, Veneţia.

Di Venezia li 4 Marzo 1595

Oltre il scritto di Cost‹antinopo›li [...] che Mustafa [1] era stato deputato con le genti scritte per andar contra il Vallacco et altri Ribelli, dicendosi però che esso Mustafà procurarebbe di metter in possesso del stato della Valachia il P‹rincip›e [2] che già si scrisse stato eletto dal Grans‹igno›re, ma pareua che anco Sinan, come G‹ene›rale da terra, à cui tocca in tal caso di ribellione metter in loco del ribello chi più li piace, habbia eletto un tale [3] et con forze l'habbia inuiato à quella uolta di maniera che facil cosa sarà che d‹et›ti dui eletti inco‹n›strasero et uenissero trà di loro alle mani.

Biblioteca Apostolica Vaticana, Cod. Urb. Lat., vol. 1 063, f. 144—145; Arh. St. Buc., Colecţia microfilme Vatican, r. 24, c. 142; Decei, *Rev. Arh.*, p. 205, doc. 11.

Din Veneţia, la 4 martie 1595

Din altă scrisoare de la Constantinopol ‹s-a aflat› că Mustafa [1] fusese rînduit să pornească cu oastea recrutată de curînd împotriva valahului şi a celorlalţi răzvrătiţi; se zice că acest Mustafa se va îngriji să-l aşeze în scaunul ţării Valahiei pe acel domn [2], despre care s-a aflat că fusese deja ales de sultan;

dar se pare că și Sinan, ca general al pedestrimii, avînd dreptul ca, în caz de răzmeriță, să pună în locul răzvrătitului pe cine ar voi el, alesese deja pe unul[3] și îl trimisese cu oaste împotriva celuilalt; într-acest chip, lesne va fi ca cei doi domni aleși să ajungă să se înfrunte, venind astfel tot la mîna turcilor.

---

[1] Mustafa pașa, fost beilerbei de Mar'aș în Anatolia.

[2] Bogdan, fiul lui Iancu Sasu.

[3] Sinan pașa obținuse de la sultanul Murad III numirea lui Radu Mihnea, fiul lui Mihnea Turcitul, fostul domn al Țării Românești, ca domn în locul lui Mihai. După moartea lui Murad (la 17 ianuarie 1595), Ferhad pașa, rivalul lui Sinan, a obținut, împreună cu Capigi aga, de la sultanul Mehmed III, schimbarea lui Radu Mihnea cu Bogdan, fiul lui Iancu Sasu.

12 — 1595 martie 6 și 7, Constantinopol.

De Const⟨antinopl⟩a por cartas de 6 y 7 de março 1595

Que las cosas de aquel Arsenal y los del Mar Negro y los de mas apparatos del arm⟨a⟩da quedauan en el ter⟨mi⟩no que se auisò por las precede⟨n⟩tes.

Que sultan Mehemet va continuando sus liberalidades y grandeza de animo de manera que todos dizen q⟨ue⟩ no ha hauido tal p⟨rincip⟩e en la casa ottomana, ni se puede comparar con el Alexandro Magno.

Que alli se hauia entendido ya la rota q⟨ue⟩ el P⟨rincip⟩e de Transiluania y Vayuodas de Valachia y Moldauia dieron a los Turcos q⟨ue⟩ yuan a poner en la possession de Valachia al nueuo Vayuoda.

Que a los 22 de hebr⟨ero⟩ se pregono pu⟨bli⟩cam⟨en⟩te q⟨ue⟩ todos los spays, assi los q⟨ue⟩ hauian buelto de la guerra, como los demas, començassen luego a marchar la buelta de Valachia.

Que hauy⟨en⟩do sido aduertido sultan Mehemet de q⟨ue⟩ alg⟨un⟩os de los q⟨ue⟩ ultimame⟨n⟩te salieron del serrallo, no estauan en orden, ni tenian cauallos, respondio q⟨ue⟩ fuessen a pie los q⟨ue⟩ no los tenian.

Que mando justam⟨en⟩te se apercibiessen todos los chauzes para salir con Ferrat Baxa q⟨ue⟩ hauia de partir para Hungria al principio o mediado Abril.

Que a los 25 del d⟨i⟩cho hebrero se intimò a todas los artes q⟨ue⟩ tienen obligacion de yr con el campo q⟨ue⟩ estuuiessen en orden para salir con el.

Que aquel mismo dia se nombraron en al Diuan dos belerbeys uno para Valachia y otro para Moldauia diz⟨en⟩do se q⟨ue⟩ no quiere sultan Mehemet q⟨ue⟩ haya mas Vayuodas christianos en aquellas prouincias, aunq⟨ue⟩ otros dezian que esto no tendrà effetto por ser contra las capitulaciones q⟨ue⟩ tienen con el rey de Polonia[1].

Que tenia sindicado y muy apretado a Curt Aga, q⟨ue⟩ fue muy fauorescido de sultan Amurat, por cuyo respetto dizen q⟨ue⟩ se hizo la eleccion de los dos ultimos vayuodas y q⟨ue⟩ haga contradezia la de los belerbeys.

Archivo General de Simancas, Sección de Estado, leg. 1 545, Venecia; Arh. St. Buc., Colecția microfilme Spania, r. 3, c. 124.

De la Constantinopol din 6 și 7 martie 1595

Că armele din acel arsenal și cele de-la Marea Neagră și celelalte mașini ⟨de război⟩ ale oastei urmau să fie gata la acel soroc care a fost anunțat în ⟨epistolele⟩ de dinainte.

Că sultanul Mehmet continuă cu dărniciile şi mărinimia sufletească în aşa chip încît toţi să zică cum că n-a mai fost un asemenea principe în casa otomană, care nu se poate măsura nici cu Alexandru cel Mare.

Că acolo se auzise deja de înfrîngerea pe care principele Transilvaniei şi voievozii Valahiei şi Moldovei o pricinuiseră turcilor, care mergeau să-l aşeze în scaunul Valahiei pe noul voievod.

Că la 22 februarie s-a vestit în piaţă că toţi spahiii, ca şi toţi care se întorseseră de la război, ca şi ceilalţi, să înceapă de îndată să pornească iureşul asupra Valahiei.

Că fiind înştiinţat sultanul cum că unii din cei care acum în urmă ieşiseră din serviciul seraiului nu erau în bună rînduială, nici nu aveau cai, a dat răspuns să meargă pe jos acei care nu aveau.

Că a poruncit neîndoios să se pregătească toţi ceauşii ca să pornească cu Ferhad paşa, care trebuia să plece în Ungaria la începutul sau jumătatea lui aprilie.

Că la 25 februarie s-a dat poruncă straşnică la toate armele că au îndatorirea să meargă în tabără, şi să fie în bună rînduială ca să plece cu el.

Că tot în acea zi au fost numiţi în Divan doi beilerbei, unul pentru Valahia şi celălalt pentru Moldova, spunîndu-se că nu voieşte sultanul Mehmet să mai fie voievozi creştini în acele provincii, deşi ziceau unii că acesta nu se va îndîrji să fie împotriva capitulaţiilor pe care le are cu regele Poloniei [1].

Că avea să-l învinuiască şi să-l obijduiască mult pe Curt Aga, care fusese favorit al sultanului Murad, din a cărui vrere se zice că s-ar fi făcut alegerea ultimilor doi voievozi şi că ar fi stîrnit împotrivirea celor doi beilerbei.

---

[1] Este vorba de fapt de numirea celor doi voievozi, Bogdan şi Ştefan Surdul, meniţi să-i înlocuiască pe Mihai şi pe Aron. Ulterior, la 14 mai 1595, marele vizir Ferhad paşa, investit cu puteri discreţionare, a hotărît să transforme cele două state autonome, Moldova şi Ţara Românească, în vilaiete otomane, numind în fruntea vilaietului Boğdan pe fostul beilerbei de Şirvan, Cafer paşa, iar în fruntea vilaietului Iflâk pe fostul agă al ienicerilor Satîrgi Mehmed paşa, în acea vreme beilerbei al Anatoliei.

13 **1595 martie 18, Roma.**

Di Roma li XVIII di Marzo ⟨15⟩95

Di Viena à part⟨icola⟩ri si scriue che intendeuano di Transiluania et di Cassouia che andando il Moldauo et Valacco uniti con le genti di quel Principe all'assedio di Albergallo appresso il fiume Nester, incontrandosi nel residuo de Tartari non solo haueano fatto del Resto con gran mortalità et fugato da X m. Turchi che gli accompagnauano, ma anco che andando da 30 m. Turchi per mettere in possesso i nuoui Vaiuoda eletti in Constant⟨inopo⟩li nella Valacchia et Moldauia gli haueano quasi tutti mandati in perdit⟨io⟩ne, hauendone parte amazzati et parte fatti annegare nel Danubio [1]; di che giouedi mattina l'Amb⟨asciato⟩re del su⟨dett⟩o Trans⟨ilua⟩no che ritornò qua di Firenze andò à Palazzo per darne nuoua con speranza di hauere in breue l'acquisto dell sud⟨ett⟩o luogo et de altri ancora.

Biblioteca Apostolica Vaticana, Cod. Urb. Lat., vol. 1063, f. 165; Arh. St. Buc., Colecţia microfilme Vatican, r. 24, c. 162; Decei, *Rev. Arh.*, p. 206, doc. 15.

Din Roma, la 18 martie ⟨15⟩95

Din Viena, de la particulari, ni se scrie că s-a auzit din Transilvania şi din Caşovia că moldoveanul şi valahul, alăturîndu-şi oştile celor ale principelui Transilvaniei, au pornit la asediul Cetăţii Albe, de lîngă Nistru, şi înfruntîndu-se cu nişte pîlcuri de tătari, nu numai că i-au omorît şi i-au pus pe fugă pe cei 10 000 de turci care-i însoţeau, ci, mai mult, pe cei 30 000 de turci care veniseră să aşeze în scaunul Valahiei şi Moldovei alţi voievozi, aleşi la Constantinopol, i-au trimis aproape pe toţi la pierzanie, pe unii omorîndu-i, iar pe alţii înecîndu-i în Dunăre [1]; acest lucru, joi dimineaţa, ambasadorul zisului transilvănean, întorcîndu-se de la Florenţa şi mergînd la Palatul pontifical, l-a vestit acolo, spunînd că trag nădejde, acum că au dobîndit acea cetate, să cucerească şi altele în scurtă vreme.

---

[1] Este vorba, de fapt, de mai multe ciocniri, a căror desfăşurare este următoarea: la 14 şi 16 ianuarie, tătarii veniţi din porunca sultanului să-i atace pe cei doi rebeli — Mihai şi Aron — sînt bătuţi de fraţii Buzeşti la Putineiu şi Stăneşti (în apropiere de Giurgiu), şi după cîteva zile sînt înfrînţi din nou la Şerpăteşti de paharnicul Manta. Între timp Mihai trece Dunărea pe la Mogoşin (Marotin), atacîndu-i la Rusciuk (25 ianuarie) pe turcii conduşi de Hasan paşa şi Mustafa paşa care îl aduceau pe Bogdan, fiul lui Iancu Sasu, numit de sultanul Murad III domn în Ţara Românească; oraşul este ars şi prădat, cele două paşale sînt ucise, Bogdan scapă cu fuga. O altă oaste, condusă de banul Mihalcea, înfrînge la Silistra (în 6/16 martie) oastea otomană care îl aducea pe Ştefan Surdul, pretendent la scaunul Moldovei. În martie, trupele muntene conduse de paharnicul Manta, împreună cu corpul transilvănean aflat sub comanda lui Albert Király, ocupă Brăila (După Sîrbu, *Istoria*, p. 125, în 30 martie).

14 **1595 martie 18, Veneţia.**

Di Venetia li 18 Marzo ⟨15⟩95

Auisano di Graz delli 8 la giunta là dell'Amb⟨asciato⟩ri del Transiluano per ueder la sposa [1] et far le cerimonie solite, la quale doueua esser condotta à marito fatta l'ottaua di Pasqua. Che hauendo inteso il P⟨rincip⟩e transiluano [2] che Assan Bassa con XI m. Turchi, tra quali 4 m. Gianizzeri, andaua per metter in possesso un Principe della Valachia l'andò ad incontrare con c⟨ir⟩ca 7 m. Valacchi et 3 m. de suoi, et uenuti alle mani restorno uccisi tutti essi XI m. Turchi, dicendo che siano scampati solo esso Assan et il P⟨rincip⟩e, hauendo poi il Transiluano fatto rompere alcuni Ponti et guaste le strade per le quali poteuano esser condotte uettou⟨agli⟩e à Belgrado et posto l'assedio à due fortezze del Turco, de quali al p⟨rim⟩o assalto haueua preso li Borghi con speranza d'impatronirsi anco d'esse fortezze per trouarsi mal prouiste.

Biblioteca Apostolica Vaticana, Cod. Urb. Lat., vol. 1 063, f. 175; Arh. St. Buc., Colecţia Microfilme Vatican, r. 24, c. 173; Decei, *Rev. Arh.*, p. 207, doc. 17.

Din Veneţia, la 18 martie ⟨15⟩95

De la Graz, din 8 ⟨a acestei luni⟩, se trimite ştire despre sosirea ambasadorilor transilvăneanului, ⟨veniţi⟩ să o vadă pe mireasă [1] şi să implinească datinile cuvenite, deoarece trebuia condusă la soţ cu opt zile înainte de Paşti. Principele transilvănean [2], fiind înştiinţat că Hasan paşa cu 11 000 de turci, între care 4 000 de ieniceri, mergea să aşeze în scaunul Valahiei alt voievod, porni cu 7 000 de valahi şi 3 000 de oşteni ai săi să-l înfrunte pe paşă şi că-

zîndu-i în mînă cei 11 000 dę turci îi ucise pe toți; și se spune că au scăpat numai Hasan și voievodul ⟨ce-l însoțea⟩; după aceea transilvăneanul, distrugînd cîteva poduri și păzind drumurile pe unde puteau fi duse proviziile spre Cetatea Albă, porni asediul asupra a două cetăți ale turcului și din primul asalt cuceri bastioanele, cu nădejde că va și pune stăpînire pe ele, de vreme ce le luase pe nepregătite.

---

[1] Maria Cristierna, fiica arhiducelui Carol de Graz.
[2] Pentru adevărata contribuție a lui Sigismund Báthory la această expediție, vezi n. 1, doc. 13.

15 **1595 martie 21 și 22, Constantinopol.**

De Const⟨antinopl⟩a por cartas de 21 y 22 de março 1595

Que de los progressos del Transiluano [1] y vayuodas de Valachia [2] y Moldauia [3] se tenia la confirma⟨ci⟩on en aquella puerta. Y les daua gran cuydado specialm⟨en⟩te el sacco de Silistria q⟨ue⟩ dizen ha sido de gran considera⟨ci⟩on.

Que se attendia a hazer largas prouisiones para aquella guerra no alçando la mano de las de Hungria.

Que de los dichos progressos hauia resultado gran falta y carestia de bastim⟨en⟩tos en Const⟨antinopl⟩a no solo de carne como ya se dixo en otras, mas de pan siendo el que alli se vendia pequeno y negro.

Que se hauia renouado la voz de los rumores de Persia con no pequeño disturbo de Turcos creyendose q⟨ue⟩ si se verifican embiaran al Cigala a aquella empresa.

Que del arm⟨a⟩da de mar se vian pocos preparam⟨en⟩tos fuera de hauer venido del Mar Negro alg⟨un⟩os vasos de baxeles q⟨ue⟩ se gastarà mas en ponellos en perficion, q⟨ue⟩ en accomodar las galeras viejas con q⟨ue⟩ se jurgaua q⟨ue⟩ no baxaran muchas este año.

[...].

Que le hauia mandado q⟨ue⟩ dentro de 20 dias partiesse de aquella ciudad [4] el sedaua toda la priessa possible.

Que yvan con el los baxaes de Tripol y Damasco y otros tres.

Que haran su viaje por Valahia y Moldauia para dar calor de camino a aquella guerra; q⟨ue⟩ les preme mucho hauy⟨en⟩do sido presa y saqueada Silistria.

Que a los 16 partiò a aquella buelta Simen bassi, q⟨ue⟩ es el caçador mayor con m/4 janizaros y muchos ingenieros y officiales para hazer fuertes q⟨ue⟩ dizen han menester para reduzir y tener en obediencia aquellas prouincias.

Que a los 16 hauia ydo a ver el Turco la topana [5] q⟨ue⟩ es el lugar donde tiene su artilleria.

Archivo General de Simancas, Sección de Estado, leg. 1 545, Venecia; Arh. St. Buc., Colecția microfilme Spania, r. 3, c. 130—131.

De la Constantinopol, prin scrisori din 21 și 22 martie 1595

Că despre izbînzile transilvăneanului [1] și ale voievozilor Valahiei [2] și Moldovei [3] se dăduse întărire la Poartă; mare grijă stîrnise mai ales prădarea Silistrei, care se zice că fusese de mare importanță.

Că se aştepta să fie provizii multe pentru acel război, fără a se pune la socoteală cele din Ungaria.

Că în urma acelor izbînzi s-ar fi ivit mare foamete şi lipsă în Constantinopol, nu numai de carne, cum s-a mai zis deja în alte dăţi, ci mai cu seamă de pîine, care se vinde aici şi puţină şi rea.

Că se porniseră din nou zvonuri despre tulburările din Persia, din care pricină nu mică era îngrijorarea turcilor, şi se crede că dacă lucrurile se adeveresc, or să-l trimită pe Cigala în expediţie <împotriva persienilor>.

Că pentru flotă se făceau puţine pregătiri; veniseră însă din Marea Neagră cîteva corăbii pe care a le repara era cheltuială mai mare decît a face să plutească vechile galere despre care în şagă se zicea că prea multe n-or să mai reziste anul ăsta.

[...].

Că <sultanul> poruncise ca în 20 de zile să se pornească din acea cetate [4] cu toată graba posibilă.

Că mergeau cu el paşalele de Tripoli şi Damasc şi alte trei <căpetenii>.

Că făceau acest drum prin Valahia şi Moldova ca să dea mai mulţi sorţi de izbîndă acestui război, supărîndu-i foarte că Silistra fusese cucerită şi prădată.

Că în ziua de 16 porni în expediţie şi Sinan paşa, care este mare serdar, cu 4 000 de ieniceri şi cu mulţime de ingineri şi meşteri spre a ridica forturi, de care se zice că e mare trebuinţă pentru a supune şi a ţine sub ascultare acele ţări.

Că în ziua de 16 sultanul se dusese să inspecteze arsenalul [5], care e locul unde îşi ţine tunurile.

---

[1] Sigismund Báthory.
[2] Mihai Viteazul.
[3] Aron-Vodă.
[4] Constantinopol.
[5] Topana, în turc. top-hane, „casa tunului".

16 **1595 aprilie 1, Viena.**

Di Vienna il di primo d'Aprile 1595

Li particolari della rota seguita con Tartari e Turchi e Moldavi[1] sono che restono morti circa m/30 tra Tartari e Turchi e m/10 de Valachi e Transiluani, ma hanno preso tutte le spoglie loro e quelle che se ne portauano da Giauarino. E li n<ost>ri erano in pericolo per la inferiorità, se non veniuano m/2 cavalli freschi Transiluani che sopra gionsero, li quali missero in rotta li nemici e dettero animo alli n<ost>ri. Ne sono seguite due altre galiarde scaramuccie, nelli quali li Turchi sono stati rotti, ma non di molto num<er>o, cioè di 5 in m/6 per volta.

[...].

Archivo General de Simancas, Sección de Estado, leg. 1 545, Venecia; Arh. St. Buc., Colecţia microfilme Spania, r. 3, c. 198. Ciorănescu, p. 112, doc. CCXXXVIII (după o copie incompletă din leg. 1 346, Venecia).

De la Viena, la 1 aprilie 1595

Amănuntele înfrîngerii pricinuite turcilor şi tătarilor şi moldovenilor [1] sînt că au rămas morţi ca la 30 de mii dintre tătari şi turci şi 10 mii de valahi

și transilvăneni, dar le-au luat toate prăzile ⟨făcute⟩, precum și pe acelea pe care le aduceau de la Giavarino. Iar ai noștri erau în primejdie din pricina numărului lor mic, de n-ar fi venit două mii de călăreți transilvăneni în putere, ce ajungînd la vreme i-au înfrînt pe vrăjmași, dînd curaj alor noștri. Au mai urmat alte două strașnice încăierări în care turcii au fost înfrînți, dar n-a pierit mare număr din ei, ci vreo 5 la 6 mii în fiece rînd.

[...].

[1] Este vorba de fapt doar de Ștefan Surdul, candidatul la tronul Moldovei.

17 1595 aprilie 5, 6, 7, Constantinopol.

De Const⟨antinopl⟩a por cartas de 5, 6 y 7 de Abril 1595

Que los Moldauos, Bulgaros y Valachos en gran num⟨er⟩o hauian llegado hastá una jornada, o jornada y m⟨edi⟩a de Andrinopoli, destruyendo y sequeando todo aquel pays.

Que hauia muerto de hambre y frio una gran parte de los m/4 janizaros, q⟨ue⟩ los dias antes hauian ydo a aquella buelta con Simen bassi, caçador mayor [1], y gran quantidad de cauallos pot falta de feno.

Que Ferrat baxa estaua ya en orden hauy⟨en⟩do hecho todas sus diligencias para partir quanto mas presto con el ex⟨erci⟩to y mandado q⟨ue⟩ la gente començasse a marchar hazia Andrinopoli.

Que esta yua de muy mala gana por la carestia q⟨ue⟩ hauia de vituallas, y falta de yerua durando toda via los frios.

Que los janizaros a fin de no partirse hauian enclauado hasta 40 pieças de artilleria q⟨ue⟩ lleuauan y derribado por despecho los pauellones o tiendas de Ferrat baxa cortando las cuerdas con q⟨ue⟩ se sustentauan.

Que con esto se hauia differido la partida hasta fin de Abril.

Que en aquella ciudad hauia gran carestia y falta de vituallas, specialm⟨en⟩te de carne, q⟨ue⟩ no se hallaua por ningun din⟨e⟩ro.

Que se dezia q⟨ue⟩ el Rey de Persia començaua a mouerse gallardam⟨en⟩te contra el Turco, aunq⟨ue⟩ no se tenia por cierto.

Que el Cigala hauia sido nombrado por belerbey de Alger, de q⟨ue⟩ estaua muy sentido y hazia todo su esfuerço para eximirse de aquel cargo, q⟨ue⟩ lo tiene por destierro. Y q⟨ue⟩ sin embargo desto el Turco estaua resulto de embiallo, por q⟨ue⟩ dizen, no se sia mucho del.

Que en aquel Arsenal no se trabajaua extraordinariam⟨en⟩te ni se via hazer cosa de import⟨anci⟩a de q⟨ue⟩ jurgauan q⟨ue⟩ no passaran de 30 a 40 galeras las q⟨ue⟩ de alli baxaran este verano. y q⟨ue⟩ assi lo hauia dado a entender el general de la mar Halil baxa [2]. [...].

Archivo General de Simancas, Sección de Estado, leg. 1 545, Venecia; Arh. St. Buc., Colecția microfilme Spania, r. 3, c. 133—134.

De la Constantinopol, din 5, 6 și 7 aprilie 1595

Că moldovenii, bulgarii și valahii au ajuns în număr mare la o zi sau o zi și jumătate distanță de Adrianopol, distrugînd și prădînd totul în acea țară.

Că ar fi murit de foame și de frig o mare parte din cei patru mii de ieniceri, căci cu două zile înainte venise în acea încăierare și Sinan pașa, mare serdar [1], și pierise și un mare număr de cai, din lipsă de fîn.

Că Ferhad paşa primise deja poruncă să se facă toate pregătirile ca să se poată pleca cît mai repede cu oastea şi că poruncise ca urdia să pornească la drum spre Adrianopol.

Că această ⟨oaste⟩ o ducea şi mai rău din pricina lipsei ce o avea de merinde şi a lipsei de fîn, căci tot drumul fusese frig mare.

Că ienicerii, ca să nu plece, dosiseră pînă la 40 de piese de artilerie care sosiseră, şi dărîmaseră de ciudă pavilioanele şi corturile lui Ferhad paşa, tăind frînghiile cu care se întindeau acele ⟨corturi⟩.

Că în acest chip se amînase plecarea pînă la sfîrşitul lui aprilie.

Că în acel oraş era mare lipsă şi nevoie de merinde, şi mai cu deosebire de carne, care nu se putea afla cu oricîţi bani.

Că se spunea că regele Persiei se pornise cu mare iureş împotriva turcului, deşi ⟨vestea⟩ aceasta nu trece drept lucru sigur.

Că Cigala fusese numit beilerbei de Alger, de care lucru era tare mîhnit şi făcea toate sforţările ca să scape de acea însărcinare, pe care o socotea drept un exil; dar că, fără îndoială, sultanul ţinea cu străşnicie să-l trimită, pentru ca, zice-se, să nu se mai ştie de el.

Că în acel Arsenal nu se lucra cu prea multă rîvnă şi nici nu se făceau lucruri prea însemnate, din care pricină se judeca că nu vor ieşi mai mult de 30 ori 40 de galere care să meargă la apă vara aceasta; şi că aşa lăsa să se înţeleagă capudan-başî Halil paşa [2]. [...].

---

[1] În original: *caçador mayor* = mare vînător.
[2] În original: *general de la mar* = general de mare.

18 **1595 aprilie 14, Viena.**

Grausame, warhaffte und unerhörte Zeitung, wie sich der newe Regierend Türkisch Kayser Mähumet, nachdem er den kayserlichen Sitz zu Constantinopel eingenommen verhalten [...] Ferners wie der Fürsten von Siebenbürgen und Walachey, in Graecia hineingefallen und schier bis auf Constantinopel zu ein streiff gethan, die Stat Sophia geplundert, und eine grosse Beuth bekommen auch die Statt Nester Weiwar, an der Tonaw [1] *eingenommen [...] Im Jahr 1595. Gedruckt zu Bressla* [2] *bey Hans Luchs*

Aus Wien den vierzehenten April. Der türckische Kayser hat zwehn Chiausen zum Fürsten der Walachia abgefertigt, welche der Walachische Weyda gar freundtlich empfangen und angenommen. Als er nun mit denselben sich heimlich zu besprechen in ein Zimmer gegangen, seyn gedachte zwehn Chiausen gesebelt, auch hundert und viertzig Irer Diener zu stück hawen lassen.

Országos Széchenyi Könyvtár, Budapesta, colecţia Apponyi, 1922; Göllner, *Faima*, p. 199—200, doc. VI.

Ştire înfiorătoare, adevărată şi nemaiauzită, cum s-a comportat noul împărat turc stăpînitor Mehmed, după ce a luat în stăpînire scaunul împărătesc de la Constantinopol [...]. De asemenea, cum au ajuns în Grecia principele Transilvaniei şi cel al Valahiei şi au făcut o incursiune pînă la Constantinopol, au devastat oraşul Sofia şi au luat o mare pradă; de asemenea, cum au

luat orașul Cetatea Albă, pe Dunăre [1] *[. . .] în anul 1595. Tipărit la Breslau* [2], *de către Hans Luchs*

Din Viena, paisprezece aprilie ⟨1595⟩. Împăratul turcesc a trimis doi ceauși la principele Valahiei, pe care voievodul Valahiei i-a primit foarte prietenos. Dar cînd a mers cu ei într-o cameră ca să discute în taină, cei doi ceauși ⟨mai sus⟩ pomeniți au fost tăiați cu sabia; de asemenea, o sută și patruzeci de slujitori ⟨din suita⟩ lor au fost tăiați în bucăți.

---

[1] Evidentă confuzie.
[2] Numele actual este Wroclaw, în R.P. Polonă.

19 **1595 aprilie 15, Graz.**

Di Graz, li 15 Aprile

[. . .] Per lettere di Cassovia venute a questi Serenissimi, s'intende che Valacchi e Transilvani siano passati 12 leghe di là d'Adrianopoli, in Sofia, havendo saccheggiato et abbruggiato quella città, si anno ritornati con richissima preda, et che in detto ritorno habbiano occupato la città di Vesper sopra il Danubio, la quale mentenendosi, non potrà per l'acqua l'inimico condur le vettovaglie a Ungheria [. . .].

Archivo General de Simancas, Sección de Estado, leg. 1 346, Venecia; Ciorănescu, p. 112, doc. CCXL.

Din Graz la 15 aprilie

[. . .] Din scrisorile de la Cașovia sosite la prealuminații ⟨arhiduci⟩ se află că valahii și transilvănenii au trecut dincolo de Adrianopol, cale de 12 leghe spre Sofia, prădînd și arzînd acel oraș ⟨și⟩ s-au întors cu foarte mari prăzi; la întoarcere au ocupat cetatea Veszprem de pe Dunăre și rămînînd acolo, dușmanul nu va putea să-și ducă proviziile spre Ungaria, pe apă. [. . .].

20 **1595 aprilie 22, Roma.**

Di Roma li XXII di Aprile ⟨15⟩95

A part⟨icola⟩ri di Polonia delli 30 del pass⟨at⟩o che auisano il fine di quella Dieta, si scriue che quanto all'arme per diffesa del Regno si erano accordate le contribut⟨io⟩ni di danari per tenere in Campagna 40 m. soldati et stare alli confini della Rossia contra Tartari se uorranno passare a fauore de Turchi et altri ne i confini della Valacchia [. . .].

Si dice che N⟨ostro⟩ S⟨igno⟩re [1] ascoltò mercori con molto gusto il se⟨creta⟩rio dell'Imp⟨erato⟩re mentre lo ragguagliaua di quanto hauea hauuto con lo straord⟨inario⟩ [. . .]. Et che la M⟨aes⟩tà sua, rengratiaua p⟨rim⟩a S⟨ua⟩ B⟨eneditio⟩ne delli 12 m. Fanti et mille Caualli che le hà promessi conforme al ragguaglio de suoi Amb⟨asciato⟩ri et poi la prega ad inuiarle quanto p⟨rim⟩a queste forze per assalire i Turchi p⟨rim⟩a che Ferat Bassà comparisca in Ong⟨he⟩ria con 100 m. soldati et con 60 m. il Cicala [2]

si rouersi à dosso al Trans⟨ilva⟩no, douendo il G⟨ran⟩ Turco transferirsi in Andrinopoli per fomentar la guerra risoluto di estirpare i rebellati, de quali il Moldauo[3] mostraua pentimento della solleuatione per hauer à fianchi il nuouo eletto[4] che lo molesta per entrarli successora.

Biblioteca Apostolica Vaticana, Cod. Urb. Lat., vol. 1 063, f. 244; Arh. St. Buc., Colecţia microfilme Vatican, r. 24, c. 244; Decei, *Rev. Arh.*, p. 208, doc. 21.

Din Roma, la 22 aprilie ⟨15⟩95

De la un particular din Polonia, din 30 ale lunii trecute, se dă de ştire că dieta s-a încheiat; se scrie că în ce priveşte armele pentru apărarea regatului au fost încuviinţate contribuţiile de bani spre a se ţine în campanie 40 000 de oşteni, unii pentru a veghea hotarele dinspre Rusia împotriva tătarilor, în caz că aceştia ar porni în ajutorul turcilor, iar alţii să vegheze hotarele dintre Moldova [...].

Se zice că miercuri, părintele nostru papa[1] l-a ascultat cu multă plăcere pe secretarul împăratului, care îl înştiinţa despre aceste lucruri, zicîndu-i că Maiestatea sa îi mulţumeşte Sanctităţii sale pentru cei 12 000 de pedestraşi şi o mie de călăreţi, pe care-i făgăduise, după cum l-au înştiinţat ambasadorii săi şi că îl roagă să trimită cît mai repede această oaste pentru a-i ataca pe turci, mai înainte ca Ferhad paşa să năvălească în Ungaria cu cei 100 000 de oşteni, iar Cigala[2] cu alţi 60 000 să cadă în spatele transilvăneanului; căci în această vreme se văzuse silit sultanul să meargă la Adrianopol pentru a pregăti războiul, fiind hotărît să-i nimicească pe ⟨domnii⟩ răzvrătiţi, din care moldoveanul[3] arată căinţă pentru nesupunere, deoarece îl avea în coastă pe noul voievod ales[4] care, spre a se instala pe scaunul domnesc, îl hărţuia.

[1] Clement VIII.
[2] Sinan Çigalazade.
[3] Aron-Vodă.
[4] Ştefan Răzvan. În 23 aprilie, hatmanul lui Aron-Vodă, Răzvan, în înţelegere cu comandantul oştilor ungureşti de la Iaşi, poate Mihai Tolnay, îl detronează pe domn şi-l predă lui Gáspár Kornis, care la porunca lui Sigismund, îl instalează în scaunul Moldovei pe Ştefan-Vodă Răzvan.

21 **1595 mai 6, Veneţia.**

Di Venetia li 6 Maggio ⟨15⟩95

Di Vienna, delli 20 pass⟨at⟩o [...] Che li Valacchi et Moldaui doueu⟨an⟩o nella Dieta[1] che si teneua prestare il giuram⟨en⟩to di Fideltà al d⟨ett⟩o Transiluano, contra il quale s'intendeua essersi incaminato da Cost⟨antinopo⟩li Ferrat[2], et altri dicono il Cigala con 100 m. Turchi per di nouo tentar anco di dar il possesso al P⟨rincip⟩e Moldauo et perciò non trouandosi con il Transiluano più di 40 m. combattenti solicitaua S⟨ua⟩ M⟨aestà⟩ Ces⟨are⟩a dell'aiuti promessi, la quale haueua, come dicono dato ordine al Teffempach[3] d'andar in soccorso di quel P⟨rincip⟩e con 12 mila soldati, hauendo anco ultimam⟨en⟩te le genti d'esso Transiluano preso alcuni Barconi che andau⟨an⟩o con Turchi per il Danubio carichi di vettou⟨agli⟩e per seruitio d'alcuni loghi d'essi Turchi de quali erano morti molti et che ultim⟨amen⟩te anco li Bulgari s'erano dichiarati ribelli dell'Imp⟨eri⟩o Ottomano et fauoreuoli al Transiluano [...].

S'hà da bona banda oltre il scritto di Cost⟨antinopo⟩li con le passate, che il Cadi d'Andrinopoli haueua mandato à chieder soccorso alla Porta per resistere al P⟨rincip⟩e della Vallachia che con le forze scritte metteua ogni cosa à ferro et fuoco, hauendo fatto un forte per stringere la Città di Sophia [4], dou'era all'assedio et che Aroni P⟨rincip⟩e Moldauo stringeua tutt⟨aui⟩a la Città d'Andenle et s'era impatronito di Molte Vallade possedute già delle Sultane, Visiri et Bassa nella Bogdania.

Biblioteca Apostolica Vaticana, Cod. Urb. Lat., vol. 1 063, f. 294; Arh. St. Buc.; Colecţia microfilme Vatican, r. 24, c. 288—289; Decei, *Rev. arh.*, p. 209—210, doc. 25.

Din Veneţia, la 6 mai ⟨15⟩95

Din Viena, la 20 ale lunii trecute ⟨s-a aflat⟩ [...] că valahii şi moldovenii, la dieta [1] care se întrunise, trebuiau să presteze jurămîntul de credinţă faţă de zisul transilvănean, împotriva căruia se aflase că pornise din Constantinopol Ferhad [2], iar alţii ziceau că Cigala, în fruntea a 100 000 de turci spre a încerca din nou să dea scaunul domnesc principelui moldovean; şi cum transilvăneanul nu putea aduna mai mult de 40 000 de oşteni ceruse Maiestăţii sale împărăteşti ajutoarele promise şi împăratul după cum se zice, îi dăduse poruncă lui Teuffenbach [3] să pornească în ajutorul principelui cu 12 000 de oşteni; în ultima vreme oştile acestui transilvănean capturaseră cîteva barcazuri de-ale turcilor, care pluteau pe Dunăre încărcate cu provizii pentru întrajutorarea unor cetăţi ale acestor turci, din care mulţi muriseră; în ultima vreme chiar şi bulgarii deveniseră nesupuşi faţă de Imperiul otoman şi binevoitori faţă de transilvănean [...].

S-a mai aflat pe lîngă cele scrise în alte dăţi de la Constantinopol că zisul cadiu din Adrianopol trimisese să se ceară ajutor de la Poartă pentru a-l putea înfrunta pe principele Valahiei, care cu oastea de curînd recrutată trecea totul prin foc şi sabie, înălţînd şi nişte fortificaţii spre a împresura cetatea Sofiei [4] pe care pornise să o asedieze; ⟨s-a mai aflat⟩ că Aron, principele moldovean, împresurase Cetatea Albă şi cucerise multe ţinuturi stăpînite pînă atunci în Moldova de sultan, viziri şi paşale.

---

[1] Dieta Transilvaniei s-a întrunit la Sas-Sebeş în 16 aprilie, tratatul cu Sigismund Báthory fiind semnat de boierii lui Mihai Viteazul la 20 mai la Alba Iulia.

[2] Ferhad paşa a ieşit pe cîmpia Davudpaşa de lîngă Istanbul la 27 aprilie.

[3] General imperial în Ungaria Superioară.

[4] Campania din sudul Dunării prezintă multe aspecte confuze: mărturiile contemporane vorbesc despre ocuparea oraşelor Turtucaia, Nicopole şi Rusciuk; acelaşi lucru îl consemnează şi cronicarii otomani. Se pare însă că în timpul unei incursiuni, condusă poate de aga Farcaş, la care au luat parte alături de oştenii lui Mihai Viteazul şi haiduci sîrbi şi bulgari, iar potrivit cronicarului Szamosközy şi voluntarii unguri conduşi de Albert Király şi Mihai Horváth, s-a ajuns pînă sub zidurile Sofiei, cf. Veress *Campania creştinilor...*, p. 12—14, Sîrbu, *Istoria*, p. 127—128, Crăciun, *Cronicarul Szamosközy*, p. 99. Vezi şi doc. 27.

22 **1595 iunie 2, Cracovia.**

Di Cracouia li 2 Giugno 1595

Finalmente la Maestà di questo Re et li s⟨igno⟩ri Polachi si sono rissoluti di far soldati, li quali si fanno con gran freta, et anderanno nella Moldauia per acquistare quella prouincia altre volte stata di questo Regno.

Aron Principe di Tisa, per quanto si dice, e statto condotto prigione in Transiluania, forse perche machinaua di ritornare sotto il Turco.

Con questa ispiditione de li soldati Polachi si farà anco un' altro bene d'impedir li Tartari, che non ritornino a danneggiare l'Ungheria, come fecero l'anno passato. La caualleria sarà di m/15 buoni soldati et fortissimi caualli, et la fantaria di m/6 oltre li volontieri, che saranno almeno m/5 onde con questa gente si potrà far qualche bene all' afflitta christianità et saranno all' ordine per la fine di questo mese.

Archivo General de Simancas, Sección de Estado, leg. 1 545, Venecia; Arh. St. Buc., Colecţia microfilme Spania, r. 3, c. 256; Ciorănescu, p. 114–115, doc. CÇXLVII (după o copie incompletă din leg. 1 546, Venecia).

Din Cracovia, la 2 iunie 1595

Acum în urmă Maiestatea sa regele şi domnii poloni s-au hotărît să strîngă oşteni, lucru care s-a făcut cu mare grabă, şi or să meargă în Moldova, ca să dobîndească acea ţară altă dată parte din acest regat.

Aron, principe de Tisa, a fost dus, după cîte se zice, ostatec în Transilvania, poate din pricină că uneltea să se întoarcă sub ascultarea turcului.

Dimpreună cu această ispravă a oştenilor poloni, o să se mai facă şi alta, ca să-i oprească pe tătari să vină să pustiască Ungaria, cum făcură anul trecut. Călărimea va fi de 15 mii de oşteni bravi şi cai straşnici, iar pedestrimea de 6 mii, iar pe deasupra voluntarii ce vor fi pe puţin 5 mii; într-aceea cu această omenire s-o putea face vreun bine pentru nenorocita creştinătate; vor fi în bună rînduială la sfîrşitul acestei luni.

23 **1595 iunie 17, Constantinopol.**

De Const⟨antinopl⟩a a 17 de Junio 1595

Que de las 50 galeras que el Turco mando se armassen para salir este verano, no se hauian puesto on orden mas q⟨ue⟩ las 30 ni se cree que podran baxar mas que estas.

Que si bien era la voz q⟨ue⟩ saldrian presto se tenia por cierto q⟨ue⟩ tardaran algunos dias por no hauer llegado la chusma q⟨ue⟩ esperauan ni hauerse hecho las demas prouisiones.

Que no saldrà con ellas Halib baxa general proprietario de la mar. Si no el baxa de Tripol de Soria que es el mas plastico sugetto que tienen de aquella profession.

Que qualquiera de los dos q⟨ue⟩ salga con l'armada no se alejara mucho de Const⟨antinopl⟩a ni intentara progressos de importancia.

Que de los de Hungria se tenia poca esperança por este año por la falta que tienen de gente de guerra.

Que el Aga de los janizaros quedaua de partida, hauiendo hecho gran inst⟨anci⟩a por ellos Ferrat baxa [...].

Archivo General de Simancas, Sección de Estado, leg. 1 545, Venecia; Arh. St. Buc., Colecţia microfilme Spania, r. 3, c. 148.

De la Constantinopole, la 17 iunie 1595

Că din cele 50 de galere, pe care turcul a poruncit să le înarmeze ca să plece vara aceasta, nu erau pregătite mai mult de 30, şi nici nu se crede că s-ar putea să mai iasă la apă altele decît acestea.

Că deşi se zvonise că aveau să plece în curînd, e lucru sigur că or să întîrzie cîteva zile din pricină că nu sosiseră vîslaşii pe care îi aşteptau şi nici alte provizii nu se strînseseră.

Că în fruntea lor nu va merge Halil paşa, generalul armatei de pe mare, ci paşa de Tripoli şi Soria, care este cel mai potrivit să aibă asemenea slujbă.

Că oricare din cei doi ar urma să plece cu oastea, nu se va depărta mult de Constantinopol, nici nu va încerca a face isprăvi mai de seamă.

Că despre treburile din Ungaria nu erau mari nădejdi pentru acest an, din pricina lipsei ce era de oameni pentru război.

Că aga ienicerilor rămînea în slujbă, arătînd multă stăruinţă pentru el Ferhad paşa. [...].

24 **⟨1595 iunie⟩.**

Fünfferley wahrhafftige Newe Zeyttung die Erste aus Ungern [...] Die ander Zeyttung aus Siebenbürgen, darinnen vermeldet, wie der Fürst in Siebenbürgen mit hilff des Fränkischen und Moldowar Kriegsvolck Fünffzig Tausent Türcken, sampt jhrem gantzen Läger erlegt und auch die Statt Nicopolis geplündert und inn grundt aus gebrand und eine Beut darvon gebracht haben. Geschehen den XVi Julij dieses 1595 Jar [...] Erstlich gedruckt zu Prag durch Hans Schuman Anno MDLXXXXV

Der Ferrad Bassa hat jnen sollen entgegen kommen mit seinem Volck wölcher auch ein Brucken uber die Donaw hat schlagen lassen. Weil aber die unsern bey zeit solches erfarn seindt sie jnen bevor kommen und nach gethaner Schlacht als sie im zurück ziehen gewest ist das Kriegsvolck auss der grossen Wallachey auch zu den unsrigen gestossen sein also samplich dem Farrad Bassa entgegen gezogen welchen sie auff der Brucke gleich als er mit seinem Volck hinüber gewölt angetroffen, angriffen und die Flucht geschlagen. Auch die Brücken eingenommen, hernach seinem [1]. Läger zugezogen dasselbe auch uberkommen. Bey dem es auch noch blieben, sondern ein Statt nahe darbey Nicopolis genant geplündert und in grundt auss gebrent, also mit einer guten Beut zurück uber die Brucken kommen, welche sie hernach zerhawen und verbrennet haben.

Bayerische Staatsbibliothek, München, Turc. 85 (34); Göllner, *Faima*, p. 206, doc. XI; idem, *M.d.T.*, p. 114, doc. XIII.

Cinci feluri de ştiri noi, adevărate, prima din Ungaria [...], cealaltă ştire din Transilvania, în care se relatează cum principele Transilvaniei, cu ajutorul oştenilor frînceşti şi moldoveni, a distrus 50 000 de turci cu toată tabăra lor şi a jefuit, de asemenea, oraşul Nicopole şi l-a ars din temelii şi a dus pradă de acolo. Întîmplat la 16 iulie a acestui an 1595 [...]. Tipărit mai întîi la Praga de către Hans Schuman în anul 1595

Ferhad paşa trebuia să le vină în întîmpinare cu oştenii săi; el a şi ordonat construirea unui pod peste Dunăre. Dar, aflînd ai noştri aceasta din vreme, le-au luat-o înainte şi, după ce s-a dat bătălia, pe cînd erau în retragere, alor noştri li s-au alăturat oştenii din Valahia Mare; astfel au pornit împreună împotriva lui Ferhad paşa, pe care l-au ajuns din urmă la pod, tocmai pe cînd voia să treacă laolaltă cu oamenii săi, l-au atacat şi l-au pus

pe fugă. Au cucerit, de asemenea, podul, iar apoi s-au îndreptat spre tabăra acestuia [1] şi s-au înstăpînit asupra ei. Dar lucrurile n-au rămas doar aşa, ci ei au mai jefuit şi ars din temelii un oraş din apropiere, numit Nicopole, şi s-au întors cu o pradă frumoasă trecînd podul, pe care l-au distrus şi incendiat după aceea.

[1] A lui Ferhad paşa.

25 **1595 ⟨după iunie⟩.**

Discours de ce qui s'est passé en Transylvanie de l'union des Princes de Moldavye et Duc de Valachie, avec le Vaivode pour la deffence de la Chrestienté contre le Turc. A Lyon, par Thibaud Ancelin, Imprimeur du Roy. MDXCV [1]

Le Prince de Valaquie, qui a sa cour à Bon Rorest, à l'exemple de celuy [2] de Transylvanie a mesme desseing a assemblé les Estats de son pays, ayant premièrement faict mourir les Turcs, qui de longtemps y ont seance, a fait trencher la teste à trois [3]. Il a pour sa garde dix mil hommes de pied et vingt mil chevaux, l'homme de cheval a cinq thalers par mois, et celuy de pied trois, et les cent ont tous les iours un boeuf: toutes les fois qu'ils se battent avec l'ennemy, le moys leur est payé tout entier combien ce fust le premier iour. Mais tout le butin est au Prince qui en fait telle part que bon luy semble à ceux qui ont bien fait.

Le Prince [4] luy a envoyé Albert Rirali [5] pour commander: comme au Prince de Moldavie Andre Balsay, ayant ces deux Princes pour obeyssance [6].

Ils ont bruslé la ville de Silistrie apres en avoir tiré de grandes richesses, le Chasteau est demeuré au Turc faute de canon.

Ils ont pris la forteresse de Schmit, et la ville, et y ont laissé mille Valaques, et la ville d'Orrossiquir qui est un tres beau port a esté prise par la force et pillée, c'est le magazin des provisions du grand Seigneurs et y ont trouvé du miel, et du beurre plus que huict mil hommes ne sçauroyent employer en un an.

Ils ont mis le Siège devant Teugave [7] qui est une place forte sur le Nestor, et Barrile sur le Danube, et y a esperance, qu'ils l'emporteront bien tost. Teugave est le passage des Tartares.

Durant les grandes gelees de cest hyver quelques transylvains et Valaques sont passez en Tartarie sur les glaces, ont bruslé plus de mille villages, taillé en pieces tous les Turcs, et ramené plus de seize mil bestes à cornes. Un bourgeois de Brassovie a eu quarante-huict beufs, quarante-deux vaches, et cinq veaux d'un an, pour cent thalers: les chevaux se vendoient huict et dix et douze au plus vingts Hongrois, dont les six vingt font le Ducat.

Les Tartares et Turcs ont ceste annee esté battus, et trois fois [8] les Cosaques et Transylvains, ont contraint quelques femmes Tartares de faire rotir et manger leurs enfants, pour leur faire avoir en horreur et fuir la Hongrie, et par le recit, qu'ils en feroyent degouster les autres, mesmes leur posterité, d'y venir.

Ce discours a esté apporté à Prague par un courrier de Transylvanie, le 24 juing, mil cinq cens nonante cinq.

BAR, I 196 617; Hodoş, *Vitejiile*, p. 6—7; Catina, *Proba*, p. 31—36; Göllner, *Plaquettes*, p. 29—30 (după un exemplar din Bibliothèque de la Ville, Lyon, 315 878, 316 068); Dospinescu, *Dobrogea*. Alt exemplar, imprimat la Paris, „Chez Guillaume le Noir, rue S. Jacques à la rose Blanche Couronnée. MDXCV", în BAR, A. 7 908, I 196 617.

Relatare despre cele întîmplate în Transilvania, despre alianța principelui Moldovei și a ducelui Valahiei cu voievodul pentru apărarea creștinătății împotriva turcului. La Lyon, de Thibaud Ancelin, tipograf al regelui. MDXCV [1].

Principele Valahiei, care își are curtea la București, după pilda ⟨principelui⟩[2] Transilvaniei și tot la un gînd cu el, a adunat Divanul țării, după ce pusese întîi ca turcii ce se așezaseră aici de multă vreme să fie omorîți și a pus să li se taie capul la trei[3]. El are întru paza sa zece mii de pedeștri și douăzeci de mii de călăreți; călăreții au cinci taleri pe lună, pedeștrii trei, iar la suta ⟨de oșteni⟩ se dă în fiece zi cîte un bou; de fiece dată cînd luptă cu dușmanul sînt plătiți pe toată luna, ca și cum s-ar afla în prima zi a acesteia. Dar întreaga pradă îi revine principelui care împarte din ea, cît crede de cuviință, acelora care s-au arătat vrednici.

Principele[4] i l-a trimis drept căpetenie în luptă pe Albert Király[5], iar principelui Moldovei pe Andrei Barcsai, fiindu-i cei doi principi supuși[6].

Au ars orașul Silistra după ce au luat mari bogății; fortăreața a rămas ⟨în mîna⟩ turcului din pricină că n-au avut tunuri.

Au luat fortăreața Ismail și orașul și au lăsat acolo o mie de valahi; și orașul Rusciuk, care este un port foarte frumos, a fost luat prin luptă și prădat; acesta este magazia de provizii a sultanului și aici au găsit miere și unt cît n-ar putea să consume într-un an opt mii de oameni.

S-au pornit să asedieze Tighina[7], care este cetate întărită pe Nistru, și Brăila, care e pe Dunăre, și e nădejde că le vor cuprinde curînd. Tighina este loc de trecere pentru tătari.

În vremea gerurilor cumplite de astă-iarnă, cîțiva transilvăneni și valahi au trecut în ținuturile tătarilor pe gheață, au ars mai bine de o mie de sate, i-au tăiat în bucăți pe toți turcii și au adus cu ei peste șaisprezece mii de vite cornute. Un orășean cu stare din Brașov a cumpărat patruzeci și opt de boi, patruzeci și două de vaci și cinci juncani cu o sută de taleri; caii se vindeau cu opt și zece și doisprezece, cel mai mult cu douăzeci de ugri; șase poli de aceștia fac un galben.

Tătarii și turcii au fost învinși anul acesta, și de trei ori[8] cazacii și transilvănenii au silit cîteva femei tătăroaice să-și frigă și să-și mănînce copiii, sădindu-le groază ca să fugă din Ungaria, și prin poveștile ce le-ar fi spus altora despre aceste grozăvii să-i facă să le piară pofta, lor și urmașilor lor, să mai vină aici.

Această relatarea a fost adusă la Praga de un curier din Transilvania, la 24 iunie una mie cinci sute nouăzeci și cinci.

---

[1] În această formă, broșura constituie ultima parte a unui ziar francez referitor la Sigismund Báthory și aderarea sa la Liga Sfîntă. A fost publicat integral de Hodoș, *Vitejiile*, p. 1—6. Această parte ar fi, probabil, traducerea unui ziar ceh, lucru dovedit nu atît de mențiunea finală, cît de existența unui aviz ceh aproape identic, păstrat la Praga, în Biblioteca Muzeului Național (cf. Dan, *Cehi*, p. 318—321, text și p. 364—365, traducere). Compararea celor două variante oferă însă o serie de deosebiri, datorate, poate, cunoașterii aproximative a uneia din limbi de traducător (ceh sau francez). După precizarea din finalul textului ceh, absentă în versiunea franceză, la origine ar fi fost însă un raport latin sosit la Praga.

[2] Referire la dieta ținută de Sigismund Báthory la Alba Iulia în iunie 1594.

[3] Pasajul este destul de ambiguu și oricum diferă de textul ceh. Acolo, unele aspecte nu comportă dubii: *„wedle stareho obyčege, Turcy s nim w Raddě sedagij"* (după vechiul obicei, turcii stau cu el la sfat) este redat cu totul aproximativ prin „a assemblé *les Estats de son pays*, ayant premièrement faict mourir *les Turcs, qui de longtemps y ont seance*". Toate celelalte referințe nu vorbesc însă de o prezență a turcilor în Divan, ci în București sau în țară. Vezi, de pildă, scrisoarea din 22 noiembrie 1594 a lui Sigismund Báthory către Alfonso Carillo (Ciorănescu, p. 102): „si taglino a pezzi tutti *i Turchi che erano in Bucckareste*";

același către arhiducele Mathias, în 23 noiembrie 1594 (Hurmuzaki, XII, p. 18): „omnes *Turci*, qui complures *tunc temporis ad locum residentiae illius Vaivodae*, (...) hibernandi causa, *confluxerant*"; bailul Marco Venier către dogele Pasquale Cicogna, in 25 noiembrie 1594 (Hurmuzaki, III, 1, p. 464): „fece tagliare a pezzi molti Gianizzeri et *altri Turchi che aveva presso di sè*"; și același, în 29 noiembrie (*ibidem*, p. 465): „il Valacco *fatti chiamar in publico Divano* tutti i suoi creditori sotto coperta di voler assignar a ciascuno la porzione dei pagamento del suo credito, come si costuma in quel paese, i quali vennero in gran numero *Turchi*, Greci, Ebrei et altri"; Tommaso Cantarini, de la Praga, către doge, in 13 decembrie 1594 (Hurmuzaki, III, 2, p. 65): „ammazzato *li Turchi ch'erano in Valacchia*"; cronica lui Balthasar Walther (SMIM, III, p. 65): „*Genizaros* quorum duo plus minus millia, (...) *sedes ibidem* audacter *fixerant, cum caeteris Turcis*, (...) ad unum omnes trucidat"; memoriul lui Mihai către marele duce de Toscana (*Mihai Viteazul*, I, p. 626): „feci ammazare *quanti Turchi si trovarono nella Walacchia*". Credem deci că „les Turcs, qui (...) y ont seance" trebuie înțeles ca o referire la prezența turcilor in țară. Sint insă două lucruri contradictorii: unul se referă la convocarea Divanului după masacrarea creditorilor, celălalt la omorîrea a trei persoane. Fără certitudine absolută, se poate totuși afirma că o consultare a Divanului țării inainte de a se declanșa revolta antiotomană a fost efectuată de Mihai. Potrivit lui Sirbu, unde se află intreaga discuție (*op. cit.*, p. 96—97), convocarea Divanului sau poate o simplă sfătuire a domnului cu boierii ar fi avut loc in a doua jumătate a lui octombrie. Prin urmare trebuie să ințelegem că s-a produs o confuzie, prin contaminarea a două fapte distincte: unul este convocarea Divanului (sau consfătuirea cu boierii), și celălalt chemarea creditorilor pentru a li se plăti, chipurile, datoriile. Din faptul că adunarea creditorilor s-a făcut cu destul zgomot (vezi și raportul citat al bailului Venier), a rezultat, foarte probabil, confuzia, sporită de mențiunea că ordinul de executare a turcilor a fost dat anterior: „ayant *premièrement fait* mourir les Turcs". Mai rămine insă un aspect, a cărui rezolvare este incertă: ultima parte a frazei se află într-un raport de relativă independență față de rest („a fait trencher la teste à trois"). Textul ceh este limpede: „dal ge neyprw postijnati, a sam tři stial" (dădu mai intii ordin să-i decapiteze *și el însuși decapită trei*). Varianta franceză păstrează cel puțin o neclaritate, legată de afirmația anterioară că voievodul pusese să fie omoriți turcii care se aflau in țară. Presupunerea că va fi voit el insuși să dea un exemplu, omorind trei turci, nu este insă confirmată de alte izvoare.

[4] Sigismund Báthory.

[5] De fapt Mihail Horváth și Ștefan Bekes.

[6] Afirmație eronată. Aron incheiase la 16 august 1594 un tratat cu Rudolf II, iar tratatul lui Mihai cu Sigismund va fi semnat in 20 mai 1595.

[7] Asediul Tighinei s-a desfășurat intre 28 februarie și 10 martie 1595. Precizarea („la începutul lunii martie") nu apare decit în textul ceh.

[8] În textul ceh această mențiune reprezintă numărul infringerilor suferite de tătari și turci în 1595 (probabil referire la luptele de la Putinei, Stănești și Șerpătești). Textul francez deplasează această cifră asupra unei situații evident exagerate, episodul de antropofagie la care ar fi fost supuse femeile tătăroaice.

26 — 1595 iulie 7, Košice.

Di Cassovia li 7 luglio 1595

La mattina delli 5 arriuo quà la Ser⟨enissi⟩ma sposa, che ua in Transiluania, et fu incontrata dal Ser⟨enissi⟩mo Massimiliano con honoratiss⟨im⟩a pompa di caualleria, di tombe, di tiri d'artiglieria, e d'altre accoglienze. Hieri poi gionse un Amb⟨asciatore⟩ del Transiluano, et diede auiso à sua Altezza, che appresso Smigli in Moldauia habbiano tagliato a pezzi più di mille Turchi. Che una parte della caualleria et fanteria d'esso Prencipe hauendo passato il Danubio s'incontro il giorno di S⟨an⟩ Bernabà [1] nell' essercito turchesco, et dandogli adosso lo ruppe et lo perseguito sino alli allogiam⟨en⟩ti ammazzandone gran n⟨umero⟩ et s'impadroni dei padiglioni et de gli altri annesi. Dopo andò sopra la città di Nicopoli et la piglio saccheggio et arse. Sigliò anco alguante barche di monitioni, et altre 500 deli Turchi haueuano radunate per fabricare un ponte, e tutto furono gettate al fondo. Porto anco noua

che un' altra parte de soldati mandati dall' istesso Prencipe in altro banda ha tagliato a pezzi un Begh di molta importanza con tutte le sue genti.

Archivo General de Simancas, Secciòn de Estado, leg. 1 545, Venecia; Arh. St. Buc., Colecţia microfilme Spania, r. 3, c. 217.

De la Caşovia, la 7 iulie 1595

În dimineaţa de 5 sosi aici prealuminata soţie a principelui, care merge în Transilvania, şi fu întîmpinată de prealuminatul Maximilian cu alese onoruri de călăreţi, de trîmbiţe, de salve de artilerie şi alte cordialităţi. Iară ieri ajunse şi un ambasador al transilvăneanului şi dădu veste Alteţei sale că lîngă Ismail în Moldova au tăiat în bucăţi mai mult de o mie de turci. Că o parte a călărimii şi pedestrimii acestui principe, trecînd Dunărea, se înfruntă în ziua de Sf. Barnaba [1] cu oastea turcească, şi dînd-o peste cap o sfărîmă şi o urmări pînă în tabără, omorînd mare număr de turci; şi se înstăpîni pe corturi şi pe celelalte bagaje. Mai apoi merse asupra cetăţii Nicopole şi o prădă, o jefui şi o arse. Prădă încă alte cîteva strînsuri de muniţie. Alte 500 de caice turceşti fuseseră strînse ca să se facă un pod, şi fură toate aruncate în fundul apei. S-a mai dus încă vestea că o parte din oştenii trimişi de acel principe într-altă alcătuire a tăiat în bucăţi un bei de mare vază laolaltă cu toţi oamenii lui.

[1] 1 iunie.

27 — 1595 august 12, Veneţia.

Di Venetia li 12 Agosto 1595

Di Cost⟨antinopo⟩li delli XI del passato s'intende che'l Gran Sig⟨no⟩re, disgustato di Ferrat Bassà l'haueua priuato d'ogni grado, et dignità, hauendolò reuocato dal Generalato [1] con opinione che douesse esser anco decapitato, anzi alcuni uogliono che siano stati inuiati alcuni à fare tal effetto [...]. Confermano anco che Sinan non solo sia stato restituito nella gratia del Gran Sig⟨no⟩re ma che fosse stato fatto [a] P⟨rim⟩o Visir [2] et datoli il sigillo, uolendo il Gran Sig⟨no⟩re che esso Sinan commandi a tutto l'Ess⟨erci⟩to si come fece l'anno passato; et era stato strangolato un Eunuco famigliare di S⟨ua⟩ A⟨l-tezza⟩ perchè persuaso dalla Sultana Madre [3] haueua narrato diuersam⟨en⟩te da quello erano in fatti del qual Transil⟨ua⟩no [4] in Cost⟨antinopo⟩li che fosse scorso insieme con cento n⟨ume⟩ro di Vngari sino sotto Soffia, hauendo saccheggiato et depredato molti luoghi et perciò il Gran Sig⟨no⟩re haueua dato uoce di uoler passare in persona à quella guerra.

Biblioteca Apostolica Vaticana, Cod. Urb. Lat., vol. 1063, f. 538; Arh. St. Buc., Colecţia microfilme Vatican, r. 24, c. 526—527; Deceı, *Rev. arh.*, p. 218, doc. 48.

[a] Acest cuvînt lipseşte la Decei.

Din Veneţia, la 12 august 1595

Din Constantinopol, în 11 ale lunii trecute se dă de ştire că sultanul, nemulţumit de Ferhad paşa, l-a lipsit de orice rang şi demnitate, îndepărtîndu-l din funcţia de general [1], hotărînd că trebuie să i se taie capul şi oricine ar voi să se împotrivească să aibă acelaşi sfîrşit.

Se mai dă de ştire că Sinan nu numai că s-a bucurat din nou de favorurile sultanului, dar a şi fost numit mare vizir [2] şi i-a fost încredinţat sigiliul, sultanul voind ca acest Sinan să preia comanda întregii oştiri, aşa cum făcuse şi în anul trecut; fusese sugrumat un eunuc din palatul Alteţei sale, care, la îndemnul sultanei mamă [3], povestise la Constantinopol altfel decît s-au petrecut lucrurile în legătură cu acel transilvănean [4], anume că acesta laolaltă cu 100 de unguri ajunsese pînă sub zidurile Sofiei, prădînd şi pustiind mai multe cetăţi, din care pricină sultanul lăsă să se înţeleagă că vrea să meargă el la acest război.

---

[1] A doua mazilire a lui Ferhad paşa a avut loc la 7 iulie; intrat definitiv în dizgraţie a fost executat la 9 octombrie.
[2] Numit pentru a patra oară mare vizir (7 iulie — 19 noiembrie 1595).
[3] Mama sultanului Mehmed III, veneţiana Baffo, numită de turci Safiye Sultan.
[4] Vezi n. 4, doc. 21.

28 — 1595 august 26, Veneţia.

Di Venetia li 26 Agosto ⟨15⟩95

Di Cost⟨antinopo⟩li con lettere delli 22 del passato auisano [...] Che Sinan s'era messo in Campagna alli 17 [1] et attendeua à formar il suo ess⟨erci⟩to, ma staua però molto perplesso, perchè oltre ad una certa solleu⟨atio⟩ne fattasi da alcuni popoli xpiani sudditi del Gran Turco haueua anco inteso non esserli riuscito il dissegno della morte di Ferrat suo nemico [...].

Biblioteca Apostolica Vaticana, Cod. Urb. Lat., vol. 1 063, f. 587; Arh. St. Buc., Colecţia microfilme Vatican, r. 24, c. 580; Decei, *Rev. Arh.*, p. 219, doc. 50.

Din Veneţia, la 26 august ⟨15⟩95

Din Constantinopol, printr-o scrisoare din 22 ale lunii trecute, se dă de ştire [...] că Sinan pornise în expediţie pe 17 ⟨iulie⟩ [1] şi se îngrijea să-şi rînduiască oastea, însă a rămas foarte mirat că, în afară de ştiuta răzvrătire pusă la cale de unele neamuri creştine supuse de sultan, fusese înştiinţat că planul de ucidere al lui Ferhad, duşmanul său, nu se împlinise.

---

[1] În 16 iulie, Sinan paşa a plecat din Istanbul, pe cîmpia Davudpaşa, iar în 18 a pornit spre Rusciuk.

29 — 1595 august 31.

Jungst beschehene Zeitung auss Obern Ungern, und Sibenbürgen, von der grossen Schlacht und Victori, so den 5. und 9. September beschehen. Im Veldleger auss Rockanoss und Gran abgesandt, Anno 1595. Sambt einem Extract etlicher auss jhrer König. Würden, Ertzherzogen Maximilian zu Oesterreich etc. Veldtleger, an den Kay. Hoff abgegangen Schreiben etc. Gedruckt erstlich zu Prag, durch Johann Schuman

Wir bringen gewisse Zeittung, das die Moldawer, Wallacher und Siebenbürger demnach der Sinan Bascha vor 8 tagen, mit einem grossen Volck uber bemelde Länder gefallen auch beraith ein Pruken uber das Wasser pauen,

und sein Volck hinüber gelassen, denen die unsern entgegen gezogen mit jhnen von Morgens fru an biss auff den Abend geschlagen, dermassen das man beederseits zu zweymaln rasten miessen, das dritte mal aber ist so ein ernstlich treffen geschehen, in welchem Gottlob die Unsern die Oberhand unnd das weldt behalten, also das sein gantze macht geschlagen und was durch das Schwerdt nicht umbracht, soll im Wasser ersoffen und umbkommen sein, in welchen man gesehen, das man den Sinan Bascha uber die Prucken getragen, weiln aber dieselbig gleich eingangen, kann man nicht ayenlich wissen, ob er hinüber kommen oder im Wasser gebliben ist; dann weiln die Abgesandten eylents forth geschickt werden, und die rechte particularitet nicht erwarten können, ist man deren in kurtzen hernach gewertig.

Preussische Staatsbibliothek, Berlin, Flugschriften 1 595 (5); Göllner, *Faima*, p. 206—207, doc. XII.

Ultimele știri despre cele întîmplate în Ungaria de Sus și în Transilvania, despre marea bătălie și victorie care a avut loc la 5 și 9 septembrie, trimise din taberele de campanie de la Rockanos și Strigoniu în anul 1595, împreună cu extrase din cîteva scrisori trimise din tabăra de campanie a Înălțimii sale arhiducele Maximilian de Austria la Curtea imperială. Tipărit prima oară la Praga de către Johann Schuman

Dăm știri sigure că moldovenii, valahii și transilvănenii, atunci cînd, în urmă cu 8 zile, Sinan pașa a năvălit cu o mare armată asupra amintitelor țări, punînd să se construiască un pod peste apă și trecîndu-și armata peste el, i-au ieșit înainte, s-au bătut de dimineața pînă seara, astfel încît ambele părți au trebuit să se odihnească de două ori; însă a treia oară a avut loc o încleștare atît de mare — în care, slavă Domnului, ai noștri au triumfat —, încît întreaga lui armată a fost nimicită, iar cei care nu au pierit prin sabie se spune că s-au înecat în apă și au murit; Sinan pașa a fost văzut căzînd de pe pod, dar nu se știe dacă a și pierit, dacă a trecut dincolo ⟨de apă⟩ sau dacă a rămas în apă. Întrucît ștafetele au fost trimise în grabă și nu au putut aștepta ⟨să afle care este⟩ realitatea, vom arăta în curînd cum a fost.

30 **1595 ⟨după august⟩, Paris.**

Nouvelles d'une victoire obtenue par l'armée chrestienne au pays de Hongrie le premier iour d'Aoust sur l'armée turquesque. Tirées d'une lettre escripte de Vienne en Autriche, 1595. A Paris, Rue Saint Iean de Beauvais, au Pegase. MDLXXXXV

En ce mesme temps le Prince de Transylvanie, aydé des Moldaves et Valaches, a desfait un indicible nombre de Tartares qui estoinct venus au pays de Transylvanie.

Bibliothèque Nationale, Paris, Mz. 4 312; Göllner, *Plaquettes*, p. 32.

Știri despre o victorie obținută de armata creștină în țara Ungariei, în prima zi a lunii august, asupra armatei turcești. Extrase dintr-o scrisoare scrisă la Viena în Austria, 1595. La Paris, str. Saint Jean de Beauvais, au Pegase. MDLXXXXV.

În același timp, principele Transilvaniei, ajutat de moldoveni și de valahi, a învins un însemnat număr de tătari care veniseră în țara Transilvaniei.

31 1595 septembrie 2, Constantinopol.

De Const⟨antinopl⟩a a 2 de setiembre 1595

Que el turco no se cura de cosa ning⟨una⟩ attendiendo a solo darse buen t⟨iem⟩po y que el que le sobra lo emplea en leer a que es muy afficionado.

Que de lo de Hungria tambien mostraua poco cuydado y que si no fues'sepa Sinan y otros ministros que attienden a esto lo dexaria perder todo.

Que las cosas de Valachia y Moldauia estan en el termino q⟨ue⟩ antes, sin saberse alli cosa ning⟨un⟩a despues que llego Sinan mas de que el mostraua gran miedo y poca esperança de salir con la empresa.

Que se dezia trattaua de hazer un fuerte en Bicoresti, q⟨ue⟩ es la ciudad metropolitana de Valachia.

Que acabado de reduzir aquellas dos prouincias passaria el d⟨ic⟩ho Sinan a Transyluania.

Que hauia sido voz (aunque sin fundam⟨en⟩to por lo q⟨ue⟩ despues ha parescido) que el baxa que Sinan dexo en Jauarino hauy⟨en⟩do querido hazer algun effetto en otros lugares de Hungaria, hauia sido rotto y muerto de los christianos con la mayor parte de su g⟨en⟩te.

Que de Ferrat ni del successo de sus neg⟨oci⟩os no se sabe cosa cierta si bien se dezia q⟨ue⟩ estaua alli cerca en una possession suya y que el Turco le hauia ya perdonado y otros que le desterraran a Bursia que es en la Natolia.

Que todo lo que es gouierno andaua confuso rebuelto y sin orden ni just⟨ici⟩a per la disensión de los baxaes y poca attencion de Mehemet sultan, queriendolo gouernar todo absolutam⟨en⟩te la sultana madre y otra que es la mas fauorescida.

Que los neg⟨oci⟩os de mercancia yuan de mal empeor no pudiendose comprar ni vender ni hazerse cosa de subst⟨anci⟩a.

Que la carestia es muy grande y cada dia va cresciendo y la peste se haze mucho sentir.

Que del' arm⟨a⟩da no se tenia ning⟨un⟩o auiso.

Que entre alg⟨un⟩os mercadores Italianos moços hauia hauido una gran pendencia la qual andaua procurando de acomodar el baylo.

Archivo General de Simancas, Sección de Estado, leg. 1 545; Venecia, Arh. St. Buc., Colecția microfilme Spania, r. 3, c. 167; Ciorănescu, p. 117, doc. CCLV (fragmentar).

De la Constantinopol, la 2 septembrie 1595

Că sultanul nu se îngrijește de nici un lucru, ocupîndu-se numai de desfătările lui și că timpul ce-i prisosește îl folosește citind ceea ce îndrăgește mai mult.

Că de treburile din Ungaria asemenea se arăta cu puțină grijă, și că dacă n-ar fi fost Sinan și ceilalți miniștri care să ia seama la aceasta, ar fi ajuns să piardă tot.

Că treburile din Valahia și Moldova se petrec tot ca mai înainte, și nu se știe nimic de acolo de cînd a ajuns Sinan, afară că el arăta mare teamă și puțină speranță să iasă cu bine din aceă încercare.

Că se zicea că încerca să facă tabără întărită la Bucureşti, care este cetatea de scaun a Valahiei.

Că isprăvind să supună acele două provincii, ar trece zisul Sinan în Transilvania.

Că s-ar fi iscat zvonuri (măcar că fără temei, cum s-a dovedit mai în urmă) că paşa pe care Sinan l-a lăsat în Giavarino, voind a săvîrşi vreo ispravă prin alte ţinuturi din Ungaria, ar fi fost bătut şi omorît de creştini, dimpreună cu mare parte din oamenii săi.

Că despre Ferhad şi despre mersul treburilor sale nu se ştie lucru sigur, deşi se zicea că se afla acolo într-una din posesiunile sale şi că sultanul îl iertase deja, ca şi pe alţii pe care îi surghiunise la Bursa, care este în Anatolia.

Că tot ce înseamnă cîrmuire mergea în neorînduială şi încîlcit, şi fără cumpănire şi dreptate din pricina vrajbei dintre paşale şi puţinei griji a sultanului Mehmet, voind să cîrmuiască totul cu străşnicie sultana mamă şi una dintre favorite.

Că treburile de negoţ mergeau din rău în mai rău, căci nu se putea cumpăra, nici vinde, nici face vreun lucru mai cu socoteală.

Că lipsa este tot mai mare şi cu fiece zi merge crescînd şi ciuma se face mult simţită.

Că despre oaste nu se ştie nici o veste.

Că între cîţiva neguţători italieni tineri s-ar fi iscat mare vrajbă, ce încerca să o potolească bailul.

32 **1595 septembrie 5, ⟨Rochnosc⟩.**

Dal campo ⟨di Rochnosc⟩, li 5 Settembre ⟨15⟩95

[...] Hieri tardi giunsero doi gentilhuomini principali, uno nominato Zacki Gergel [1], mandati dal Transilvano al Serenissimo Maximiliano [2], et portano aviso certo che li Moldavi, Valachi, Razzi e Transilvani havevano fatto battaglia con Sinan Bassà, ch'era passato il Danubio sopra un ponte, con la più parte del suo exercito numeroso, et che la battaglia era durata dalla mattina sino alla sera, in maniera che li esserciti per stracchezza convennero riposarsi due volte. Al terzo assalto attacata la zuffa con gran vehementia, per aiuto et gratia di Dio li nostri hebbero la vittoria, in maniera tale che l'essercito inimico restò tutto disfatto dall'armi christiane, et quelli che non furono tagliati si sommersero nell'acque. Fu visto aportare la persona di Sinam Bassà oltra il ponte, quale essendo in punto per cadere, come cascò non si sa se sia restato, o nell' acqua morto, over sia passato oltra il ponte prima che cadesse. Per adesso non si sa il numero delli morti nè da una parte, nè dall' altra; con il primo vi aviserò il tutto. Gli altri particolari s'intenderanno poi in breve, non potendo questi gentilhuomini per la fretta aspettare, quali sono stati mandati a posta [...] [3].

Archivo General de Simancas, Sección de Estado, leg. 1 545, Venecia; Arh. St. Buc., Colecţia microfilme Spania, r. 3, c. 268; Ciorănescu, p. 118, doc. CCLVIII (după o copie din leg. 1 346, Venecia).

Din tabăra de la ⟨Rochnosc⟩, la 5 septembrie ⟨15⟩95

[...] Ieri seară au sosit doi gentilomi de frunte, unul pe nume Zacki Gergel [1], trimişi de transilvănean la prealuminatul Maximilian [2] şi au adus veste sigură că moldovenii, valahii, sîrbii şi transilvănenii dăduseră o mare

bătălie cu Sinan paşa, care trecuse Dunărea peste un pod ⟨de vase⟩, cu cea mai mare parte a oastei sale numeroase, şi că bătălia a ţinut de dimineaţă pînă seara, într-aşa chip că oştile, din pricina istovirii, au ajuns în două rînduri să se odihnească. La al treilea iureş, fiind încăierarea şi mai înverşunată, ai noştri, cu ajutorul şi mila lui Dumnezeu, avură izbînda, într-aşa chip că oastea vrăjmaşă fu împrăştiată toată de armele creştine, şi cei ce nu fură tăiaţi se înecară în apă. Fu văzut Sinan paşa, ce-l cărau dincolo de pod, care era gata să se năruie, şi cînd se nărui nu s-a ştiut dacă ⟨Sinan⟩ a murit înecat ori dacă apucase să treacă dincolo de pod mai înainte ⟨ce acesta⟩ să se năruie. În aceste clipe nu se ştie numărul morţilor, nici de o parte, nici de alta; vă voi da ştire despre tot cu prima ⟨epistolă⟩. Celelalte amănunturi se vor cunoaşte scurtă vreme mai apoi, aceşti gentilomi neputînd să aştepte, fiind grabă mare, căci au fost trimişi într-adins ⟨să ducă vestea⟩. [...][3].

---

[1] Csáky György? Ciorănescu îl identifică greşit cu Ştefan Csáky, conducătorul răscoalei nobilimii maghiare împotriva lui Mihai în 1600.

[2] Ştirea adusă de cei doi nemeşi a ajuns la arhiducele Maximilian, care a transmis-o împăratului. De aici, prin intermediul consilierului Rumpf, a fost preluată de ambasadorul veneţian la Praga, Tommaso Contarini care, la 19 septembrie, îşi expediază raportul către doge (cf. Hurmuzaki, III, 2, p. 132—133).

[3] Răspîndită în toată Italia, ştirea a luat forma unui aviz, care în prima parte reproduce destul de fidel conţinutul documentului de faţă, iar în partea a doua reia, cu detalii suplimentare, informaţia iniţială. Avizul (păstrat la British Museum) dă drept sigură moartea lui Sinan, care s-ar fi înecat în Dunăre, în urma ruperii podului pe care trecea oastea otomană (*Ultimi avisi della Vittoria havuta del Transilvano contra Turchi. Con la morte di Sinan Bassa anegato nel Danubio. Et la presa della Citta di Lippa, con altri luochi. Copiati fedelmente, 1595. Stampati in Ferrara, Ristampati in Padova, per il Pasquati*, publicat de Göllner, *M.d.T.* p. 115—116).

33 **1595 septembrie 9, Cracovia.**

Addì 9 di Sett⟨embr⟩e 1595 in Cracouia

Il Gran Canc⟨ellie⟩re, accostatosi alla Valacchia [1] uicino alla Polonia, mandà a dire al Gou⟨ernato⟩re del Transiluano che cosa faceua in quelle parti e se li bastaua l'animo da defenderla dalle mani del Turco, gli rispose che no, et che li Turchi faceuan li ponti sopra'l Danubio per passare et che non poteua impedire il passo per non hauer forze bastanti, il che inteso d⟨ett⟩o Signore Canc⟨ellie⟩re subito spinse l'essercito dentro et s'inpatronì della prouincia, e scrisse a tutti i bassa de confini della ualachia che quella prouincia era sotto la protettione de Pollacchi, che non renouasseno cosa alcuna, però che fussono sicuri che sendo lui dentro tornerebbe a metter Gou⟨ernato⟩re di loro natione che sia cristiano, come era per il passato et intratenendogli con queste buone parole uiene ad impedire il passo de Turchi e de Tartari e si crede che hauendo il Signore Canc⟨ellie⟩re fatto questa resolutione che sia forte in campagnia et habbia magg⟨io⟩re numero di gente che quello che si credeua.

Il Gou⟨ernato⟩re [2] della Valachia nella parte della Transiluania non ha mai dato obedientia al Transiluano, ma lui stesso s'é diffeso, e prega che'l Signore Canc⟨ellie⟩re sia in quella Prouincia e uuole aiutarlo con la sua gente [3], le quali sarano da 50 m., con 30 m., pero che [a] ha gran Canc⟨ellie⟩re, son 80 miglia [4].

Biblioteca Apostolica Vaticana, Cod. Urb. Lat., vol. 1063, f. 728; Arh. St. Buc., Colecţia microfilme Vatican, r. 24, c. 711; Decei, *Rev. arh.*, p. 224, doc. 61.

---

[a] La Decei: "peròquelliche".

În ziua de 9 septembrie 1595, în Cracovia

Marele cancelar se apropie de hotarele Valahiei [1], cea care se află în vecinătatea Poloniei şi a trimis vorbă guvernatorului pus de transilvănean anume ce are de gînd să facă în acel ţinut şi dacă e în stare a-l păzi de mîinile turcului; acela i-a răspuns că nu, deoarece turcii înălţaseră poduri pentru a trece peste Dunăre şi nu-i putea opri întrucît nu avea oşti îndeajuns; de îndată ce a fost înştiinţat, zisul domn cancelar a pătruns degrabă cu oastea şi s-a aşezat în Ţara Moldovei, şi scrise tuturor paşalelor ce se aflau la hotarele Moldovei, că aceasta era deja sub proteguirea polonilor, că ei nu schimbaseră nimic, dar, ca să fie siguri că nu se va întîmpla ceva, au aşezat un voievod din neamul moldovenilor, care să fie creştin, aşa cum a fost şi în trecut; cancelarul a rostit aceste vorbe cumpătate, menite să împiedice năvălirea turcilor şi tătarilor şi se crede că a luat o astfel de hotărîre fiindcă este priceput în ale războiului şi are oaste mult mai numeroasă decît se credea.

Guvernatorul [2] Valahiei dinspre Transilvania nu a mai dat ascultare transilvăneanului şi rămînînd singur să se apere, îl roagă pe domnul cancelar să vină în ţara lui şi să binevoiască a-l ajuta cu oştile sale [3], oastea lui fiind cam de 50 000 de oşteni, şi cu 30 000 cît are marele cancelar, făceau la un loc 80 000 [4].

---

[1] Moldova. De regulă în textele de sursă polonă se foloseşte toponimul Valachia pentru Moldova. În fraza de faţă am preferat totuşi termenul „Valachia", deşi este vorba de Moldova, întrucît acelaşi cuvînt, însoţit de terminante diferite, este folosit în primul caz pentru a denumi Moldova (V. uicino alla Polonia), iar în al doilea pentru a denumi Ţara Românească (V. nella parte della Transiluania).

[2] Mihai Viteazul.

[3] Încă în 27 iulie 1595 Mihai, în întîlnirea cu solul polon Lubieniecki, trimis de Jan Zamoyski, solicită ajutorul Poloniei pentru a face faţă pericolului turcesc, cf. *Mihai Viteazul*, I, p. 100 ş.u.

[4] O ştire cu conţinut aproape identic la Filitti, p. 64, doc. LXI, după o copie din Biblioteca Apostolica Vaticana, Codex Capponi, 164, lettera 64, f. 310.

34 **1595 septembrie 16—17, Constantinopol.**

Por cartas de Constantinopla, de 16 y 17 Septembre ⟨15⟩95

[...] Que la batalla en que fué rotto el dicho Sinán havía sido muy sangrienta de ambas partes.

Que de Sinán havía diversas lettras, diziendo algunos que era muerto, y ótros (que es lo qué se tiene por más cierto) que quedava tan mal trattado e indispuesto, qu' esto, con el sentimiento de la rota y alegría de sus émulos, le podrían causar la muerte, tanto más en su edad.

Que su mal havía sido la cayda del cavallo, y ótros dezían que de haver caydo de la puente, por la multitud y confusión que huvo en él passar por ella.

Que de la batalla quedaron pocos hanizares vivos, haviendo sin duda muerto la mayor parte dellos.

Que de las reliquias que quedaron del exército turquesco derramadas en diversas partes, se havían recogido hasta 20 o 25 mill hombres.

Que en aquella batalla murieron muchos Turcos, y algunos muy principales que estavan cerca de la persona de Sinán Baxá.

Que con todo esto los Turcos yvan glossando el successo della y deshaziéndolo quanto podían, queriendo persuadir a la gente popular que si bien

bueron rotos al principio, cargaron después a los Christianos de manera que los hizieron retirar, ganándoles algunas pieças de artillería.

Que este aviso embió Assán Baxá, que quedava governando aquel exército, por la indisposición de Sinán.

Que con él se alteró tanto Mehemet Sultán, que estuvo sin comer muchas horas, hallándose quando le llegó el despacho en los jardines de Escutari [1].

Que luego incontinenti despacharon muchos capigís a Alexandria, Alepo, Damasco y otras partes, a levantar gente.

Que se havían offrescido a servir en esta jornada entre otros Baxáes Cigala y el Agá de los janizaros, y que uno destos, o Jafer Baxá, que últimamente havía venido de Tauris, se entendía que yrá a assistir a Sinán Baxá en el govierno de acquel campo de Valaquia, y que a Hungría embiarán a Assán eunuco, con las mayores fuerças que pudieren junttar.

Que el Turco havía escrito muy graciosamente a Sinán Baxá, embiándole 200 mill sultanines [2], y a exhortar que estuviesse de buen ánimo, presupponiendo que le embiará toda la gente y recabdo que pedía [...]

Archivo General de Simancas, Sección de Estado, leg. 1 545, Venecia; Arh. St. Buc., Colecția microfilme Spania, r. 3, c. 169—170; Ciorănescu, p. 119, doc. CCLX (după o copie din leg. 1 346, Venecia).

Prin epistole de la Constantinopol, din 16 și 17 septembrie ⟨15⟩95 [...]. Că bătălia în care a fost înfrînt Sinan ar fi fost foarte sîngeroasă de ambele părți.

Că despre Sinan s-ar fi primit mai multe scrisori, zicînd unele că era mort, și altele (care lucru se socotește ca mai sigur) că ar fi ajuns în rea stare și mîhnire; care lucru, dimpreună cu simțămîntul înfrîngerii și al bucuriei dușmanilor săi, i-ar putea pricinui moartea, fiind el pe deasupra și înaintat în vîrstă.

Că răul i-l pricinuise căderea de pe cal, măcar că ziceau alții cum că din pricină că ar fi căzut de pe pod, fiind mulțime și vălmășag ⟨de oameni⟩ la trecerea peste el.

Că din bătălie au rămas puțini ieniceri vii, murind, fără tăgadă, cea mai mare parte din ei.

Că din resturile ce rămăseseră din oastea turcească, risipite prin diverse părți, s-ar fi adunat pînă la 20 sau 25 de mii de oameni.

Că în acea bătălie muriseră mulți turci și unii fruntași care se găseau în preajma lui Sinan pașa.

Că cu toate acestea turcii își trîmbițau succesul în bătălie, ascunzînd lucrurile pe cît puteau și voind a convinge poporul de rînd că, chiar de fuseseră înfrînți la început, s-au întors apoi asupra creștinilor în așa chip că i-au făcut să bată în retragere, cîștigîndu-le și cîteva piese de artilerie.

Că această știre o trimise Hassan pașa, care rămăsese să comande oastea, din pricina nevolniciei lui Sinan.

Că pentru aceasta într-atît se tulbură sultan Mehmet că rămase fără să mănînce mai multe ceasuri, aflîndu-se cînd a sosit vestea în grădinile de la Scutari [1].

Că de îndată, fără să mai cumpănească, ar fi trimis mulți capigii la Alexandria, Alep, Damasc și în alte părți să ridice oaste.

Că se arătaseră dornici să pornească în această campanie, între alte pașale, Cigala și aga ienicerilor, iar unul din ei, sau Giafer pașa, care tocmai sosise din Taurida, urma să plece la Sinan pașa, spre a comanda alături de

el oastea aflată în Valahia; şi că în Ungaria va fi trimis Hasan eunucul, în fruntea celor mai puternice oşti ce se puteau aduna.

Că sultanul îi scrisese cu multă milostivire lui Sinan paşa, trimiţîndu-i şi 200 de mii de sultanini[2] şi, îndemnîndu-l să se poarte cu vrednicie, îl asigură că-i va trimite oastea şi proviziile ce le cerea.

---

[1] Scutari (turc. Üsküdar), în epocă zonă în afara oraşului, azi cartier al Istanbulului, pe malul asiatic al oraşului.

[2] Monedă de aur în valoare de 10 aspri.

35 **1595 septembrie 23; Veneţia.**

Di Ven‹ezi›a li 23 ‹settem›bre 1595

S'intende di Vienna con lettere delli 7 stante [...] confermano di Trans‹ilua›nia la presa di Lippa, essendo poi li Transiluani passati con 30 pezzi d'Arteg‹lie›ria sotto Temisuar; hauendo il Ser‹enissi›mo Mass‹imilia›no mandato 4 m. Raitri in aiutò di quel Principe, il quale anch'esso ha mandato 20 m. de suoi nella Vallachia, per resistere a Sinan che tenta passare in quelle prouincie; con i quale li Tartari dal n‹ume›ro de ‹80› m. diuisi, disegnano d'unirsi essendo parte di loro à confine della Moldauia et parte della Pollonia.

Per corr‹ie›ro estraord‹inari›o di Gratz in q‹uest›o Amb‹asciator›e Ces‹are›o spedito là dal Ser‹enissi›mo Mass‹imilia›no si hà auiso che hauendo inteso il Trans‹ilua›no che Sinan fatto un Ponte sopra il Danubio, haueua passato la metà del suo Ess‹erci›to che era di 100 m. Turchi, l'andò con li Vallacchi, Moldaui et altri ad incontrare, et uenuti a battaglia che durò tutto un giorno, bisognò ad ambe le parti riposarsi due uolte et doppo un longo conflitto piaceque a Dio di dar la uittoria ad esso Trans‹ilua›no, essendoui restati morti più della metà di detti Turchi et gl'altri fuggendo uerso il Ponte fu tal la calca che si ruppe annegandosi tutti quanti. Et Sinan restato ferito non si sapeua che non fosse (morto) et fù uisto portare sopra del ponte, in quello stante medesimo che cascò.

Biblioteca Apostolica Vaticana, Cod. Urb. Lat., vol. 1 063, f. 701—702; Arh. St. Buc., Colecţia microfilme Vatican, r. 24, c. 686—687; Decei, *Rev. Arh.*, p. 222, doc. 58.

Din Veneţia, la 23 septembrie 1595

Se dă de ştire din Viena, printr-o scrisoare din 7 ale acestei luni [...] şi se adevereşte şi din Transilvania cucerirea cetăţii Lipova şi mai apoi plecarea transilvănenilor cu 30 de tunuri spre Timişoara; prealuminatul Maximilian trimisese 4 000 de mercenari în ajutorul principelui, care la rîndul său a trimis 20 000 de oşteni ai săi în Valahia pentru a-l înfrunta pe Sinan, care încerca să năvălească în acea ţară; tătarii, în număr de 80 000, cu care Sinan plănuia să se unească, fuseseră rînduiţi, o parte din ei la hotarele Moldovei, iar cealaltă parte la hotarele Poloniei.

Din Graz, de la un curier special, trimis acolo de către prealuminatul Maximilian la ambasadorul imperial, s-a aflat că transilvăneanul, fiind înştiinţat că Sinan, după ce a înălţat un pod peste Dunăre, a trecut hotarele ţării în fruntea oştirii sale, care era de 100 000 de oşteni, a plecat împreună cu valahii, moldovenii şi alţii să-l înfrunte pe turc; şi pornindu-se lupta care ţinu o zi întreagă, cele două oşti se văzură silite să contenească lupta în două rînduri spre a se odihni, şi după o îndelungată încleştare, Dumnezeu a binevoit

să dea victoria transilvăneanului; muriră mai mulţi de jumătate din turci, iar alţii fugiră înspre pod, care îngreunat peste măsură se rupse, încît se înecară cu toţii. Şi Sinan fusese rănit şi nu se ştia dacă a murit, căci fusese zărit pe podul ce sta să se năruie.

36 **1595 septembrie 30, Roma.**

Di Roma li 30 di ⟨settem⟩bre 1595

Da più luochi questa ⟨setti⟩mana si è intesa la rotta data dalle gent del Transiluano a Sinan Bassa et in part⟨icola⟩re il Grand Duca [1] ne mandò l'auiso con le stesse lettere al suo Amb⟨asciato⟩re che poi furono da lui portate a N⟨ostro⟩ S⟨igno⟩re, la quale ⟨uien⟩ scritta esser seguita di questa maniera: Che li Moldaui, Valacchi, Rasciani e Transiluani haueano fatto la battaglia alli 4 stante con Sinan Bassa, il quale era passato il Danubio sopra un ponte da lui fabricato con la piu parte del suo esercito, essendosi principiata la battaglia la mattina et durata sino alla sera in assalti diuisi 2 uolte dalla gran stanchezza dei combattenti d'ambedue le parti, con riuscita sino alhora più tosto dubbiosa per li nostri, li quali alla terza battaglia fingendo di piegare per tirar il nemico con tutte le sue forze alla zuffa, come a certa vittoria si opposero così all'improuiso et impetuosam⟨en⟩te alli Turchi mezzo disordinati, che dopo molta effusione di sangue furono finalm⟨en⟩te li nemici astretti a retirarsi insieme con la persona di Sinan Bassa, portata di peso per il Ponte, quale aggrauato dal gran peso causato dalla molta calca de fuggiti, cascò con estrema ruina de Turchi, de quali pochi si potero saluare all'altra riua del fiume con la retroguarda loro, non si sapendo ancora se fra li saluati sia la persona di Sinan Bassa, ouero se sia sommerso; hauendo inanzi a tal fattione Kizzal Albert generale del Transiluano preso per assalto la Città di Lippa, essendoseli dopo 3 giorni resa la fortezza a patti, hauendone lasciati uscire li Turchi che ui erano dentro, senz'arme. Scriuono hauer le d⟨itt⟩e genti guadagnato nella fattione lo stendardo uerde, la perdita del quale i Turchi hanno per maliss⟨im⟩o auguria, dando in oltre nota delle forze che ha il Transiluano che sono l'Infrascritte: 16 m. soldati ha sotto Lippa, nella Valachia 40 m. per impedir il passo a Tartari, nella Moldauia 22 m., hauendone in oltre il d⟨ett⟩o Principe con se lo m., onde con tanta gente potrà senza dubbio riportar grandiss⟨im⟩e vittorie [...].

L'auiso della vittoria del Transiluano viene confirmata da tutte le parti; ma pare si sia dopò inteso com'i Turchi erano finalm⟨en⟩te passati di qua dal fiume, ch'essendo così, hauera quel Prencipe molto che fare.

Biblioteca Apostolica Vaticana, Cod. Urb. Lat., vol. 1063, f. 717—719; Arh. St. Buc., Colecţia microfilme Vatican, r. 24, c. 702—703; Decei, *Rév. Arh.*, p. 223, doc. 59.

Din Roma, la 30 septembrie 1595

În această săptămînă, din mai multe locuri s-a aflat de înfrîngerea pricinuită de oştile transilvăneanului lui Sinan paşa; marele duce [1] trimise în taină ştirea şi aceste scrisori ambasadorului său, scrisori ce la rîndul lor fuseseră trimise papei, avînd următorul conţinut: că moldovenii, valahii, sîrbii şi transilvănenii în ziua de 4 a acestei luni s-au înfruntat cu Sinan paşa, care împreună cu cea mai mare parte a oştirii sale trecuse Dunărea peste un pod înălţat de el; bătălia a început dimineaţa şi a durat pînă seara, cele două tabere înfrun-

tîndu-se în două rînduri pînă la istovirea oștenilor, victoria fiind pînă atunci nesigură pentru ai noștri, care în cea de-a treia înfruntare, prefăcîndu-se că se retrag, spre a-l atrage pe dușman cu întreaga lui oștire în capcană, ca și cum victoria nu le mai putea scăpa, se năpustiră pe neașteptate și năvalnic în mijlocul turcilor aflați în neorînduială, încît după multă vărsare de sînge dușmanii fură siliți să dea înapoi împreună cu însuși Sinan pașa și să se îndrepte spre pod, iar acesta, îngreunat de marea povară pricinuită de gloata de fugari, s-a rupt cu turci cu tot, dintre care mai apoi puțini au ajuns teferi pe malul celălalt al apei împreună cu ariergarda lor și încă nu se știa dacă îl salvaseră pe Sinan pașa, sau se înecase deja; avînd pilda unei astfel de fapte Király Albert, un general al transilvăneanului, a luat cu asalt cetatea Lipova și după trei zile aceasta s-a predat fără condiții, iar turcii care se aflau înăuntru au fost lăsați să iasă, dar fără arme.

Ni se scrie că oastea a dobîndit în urma acestei isprăvi flamura verde, a cărei pierdere turcii o socotesc ca o mare prevestire de nenorociri; ni se mai scrie și despre oștile pe care le avea transilvăneanul și care sînt mai jos înșirate: 16 000 de oșteni avea lîngă Lipova, în Valahia 40 000 pentru a opri intrarea tătarilor, în Moldova alți 10 000 ⟨de oșteni⟩, drept pentru care, cu o astfel de oștire poate, fără îndoială, să obțină victorii oricît de mari [...].

Știrea victoriei transilvăneanului a fost adeverită din toate părțile; însă s-a aflat mai apoi că turcii au trecut din nou ⟨Dunărea⟩ și așa stînd lucrurile se pare că principele va mai avea multă bătaie de cap.

---

[1] Marele duce de Toscana, Ferdinando de'Medici.

37 **1595 septembrie 30 — octombrie 1, Constantinopol.**

De Constantinopla, último de Septembre y primero de Octobre

[...] Que el Turco con el resentimento de los successcs de Hungría y Valaquia, se havía retirado un poco de los passatiempos ordinarios y de otras locuras en que havía dado, como era nadar todos los días con sus locos y mudos, y que se disparassen al tiempo que él comía algunas pieças de artillería por la mar, gustando de los saltos que las balas davan en el agua.

Que el negocio havía llegado a términe que le vinó antojo de hazerse raer la barba a navaja, de que la Sultana madre le havía divertido y reprehendido con gran cólera.

Que haviendo buelto algo sobre sí, havía mandado levantar mucha otra gente, y que para el año que viene se hagan todas las provisiones necessarias de municiones y vituallas.

Que le temavan al parescer tan a pechos, que se dexava entender que vendrá a la primavera personalmente en Hungría, y que lo hiziera luego si se hallara con el recabdo y preparamientos necessarios [...].

Que se dezía haver hecho Sinán un fuerte en Bicoresti, y pensava hazer ótro en la Moldavia, que ellos llaman Bogdonia, para retirarse allí este invierno.

Que no tenían aviso de la llegada de los Tartaros a su campo, a unque s'esperava que llegarían presto, con que se intentaría alguna cosa de importancia [...].

Archivo General de Simancas, Sección de Estado, leg. 1 545, Venecia; Arh. St. Buc. Colecția microfilme Spania, r. 3, c. 172—173; Ciorănescu, p. 120—121, doc. CCLXIII (după o copie din leg. 1 546, Venecia).

De la Constantinopol, în ultima zi a lui septembrie şi prima din octombrie

Sultanul, mîniat din pricina înfrîngerilor din Ungaria şi Valahia, lăsase pentru o vreme desfătările obişnuite şi huzurelile în care vieţuia, precum giumbuşlucurile de fiece zi cu măscăricii şi saltimbancii, ori plăcerea de a privi, în vreme ce mînca, salturile ce le făceau în apă ghiulele trase din tunuri.

Lucrurile merseseră pînă acolo că îi veni chef să-şi radă barba cu briciul, treabă de la care sultana-mamă îl opri, certîndu-l cu mare dojană.

Dar întîmplîndu-se altele şi mai şi, poruncise să se strîngă din nou oaste multă, iar pentru anul ce vine să se adune toate proviziile trebuincioase de muniţii şi merinde.

Şi, pe cît se pare, pusese atît sîrg în această pricină, că lăsase să se înţeleagă că la primăvară va merge în persoană în Ungaria şi va face aceasta de îndată ce se va ivi prilejul şi vor fi isprăvite pregătirile trebuincioase.

Se zice că Sinan ridicase un fort lîngă Bucureşti, şi gîndea să facă altul în Moldova, pe care turcii o numesc Bogdania, spre a se adăposti peste iarnă acolo.

Nu sînt veşti despre sosirea tătarilor în tabăra lui Sinan, măcar că trăgea nădejde că vor sosi curînd, căci plănuia ceva treburi însemnate cu ei.

38 **1595 septembrie.**

Calendarii Historici Continuatio Warhafftige Beschreibungen Aller fürnemen und gedenckwürdigen Historien so sich hin und wider in hoch unnd nider Teutschlanden Auch in [...] Siebenbürgen, Wallachey, Moldaw, Türckey etc. Hierzwischen nechst verschiener Francfurter Herbstmess bis auf gegenwertige Fastenmess dieses 1596 Jahrs zugetragen und verloffen habens Zum theil aus eigener Erfahrung zum theil aus überschickten glaubwürdigen Schrifften von Tag zu Tag verfasset unnd gestellet durch Jacobum Frey der Historien unnd Wahrheit Liebhabern. 1596 Getruckt zu Franckfurt am Mayn bey Wolff Dietrich Caesarn in Verlegung Christ. Egen. Erben

Entzwischen hielt sich der Sinan Bassa mit einer ansehnlichen Menge seines Volcks an der Thonaw gegen der Moldaw uber und erwartet daselbsten der Tartarn hülff so allbereit in die 70 oder 80 tausent starck im Anzung waren, machte ein Brucken uber die Thonaw und zohe sampt zweyen andern Bassa daruber auff die Moldaw von Walachey zu. Als die Moldawer, Wallachen und Siebenbürger (welche in 20 tausent starck unnd jhr Läger zwo Meil wegs vom Feindt gehabt) solches verkundschafft seynd sie demselben entgegezogen, jhme unversehens angegriffen und den 21. Septembrie ein mächtige Schlacht einen gantzen Tag land von Morgens frü an bis auff den Abendt mit jhme gethan, darinnen beyderseits ein grosse menge Volck umbkommen unnd ob wol die Christen vomm Feindt zum zwytenmal zurückgetrieben, so haben sie doch durch frische entsatzung sich wider gewendet und einander dermassen ermüdet, dass sie beyderseits zu zweyen underschiedlichen malen rasten müssen, darnach der Schertz wider angefangen, das dritte mal aber haben die Siebenbürger mit solchem Ernst angegriffen, dass der Feind die Flucht genommen und der Brucken mit solcher Unordnung wider zugeilet, dass sie einander selbs im Getrang hauffenweiss uber die Brucken herunter gestossen haben, darunder viel ersoffen seyen, wie dann auch der Oberste Sinan Bassa sampt obgemelten seinen zeyen zugeordneten Bassa uber die Brucken in den Sumpff

henunder gestossen unnd von den seinigen widerumb also kottig heraus gezogen und in einem Sessel uber die Brucken jhren Läger zu getragen worden.

In diesem Treffen haben die Türcken ein grünnen Fahnen verlohren, so sie sonsten stets zu Mecka gehalten unnd allein in grösten nöthen mit grosser Solennitet ins Feldläger geführet, wie jhn dann der Sinan Bassa verschienen Jahrs auch für Raab holen und des Nachts in einem besondern Gezelt mit vielen Liechtern, Lampen und Fackeln ehren und bewachen lassen auch 8 Tag hernach die Vestung bekommen, also dass er sein Glück demselben heiligen Fahnen (darinnen ein Regenbogen unnd des Mahomets Angesicht gemahlet) zugeschrieben, derselbige ist nun in der Siebenbürger Handt kommen und wirt „pro omine & extremo Ottomanici Imperii" von Turcken bedeutet und ist das gewiss, dass man dismal dé Summa rerum gestritten, dann der Sinan Bassa von 60 in 70 tausent mann starck gewesen auch drey newe Weyda so an der Porten zu Constantinopoli einer uber Siebenbürgen, der ander uber die Moldaw unnd der dritte uber die Wallachia investiert gewesen under sich gehabt, aber Gott hat die Christenheit in possession erhalten und die Türckische manicipia mit jhrem Anhang gestürtzet.

Nach beschehenem Treffen haben die Siebenbürgische jhr Läger nechst neben des Feinds geschlagen in der Nacht aber widerumb auffgebrochen unnd sich neben ein Wasser die Agar[1] genant gelägert und alsbald jhrem Fürsten umb mehr Volck zu hülff zugeschrieben, der dann allbereyt auch angezogen unnd ist das Ländlein Rascia so noch nicht allerdings vom Türckischen Joch befreyet gewesen auch vollends dem Siebenbürger zugefallen. Und dann so seynd die 1 200 Schlesische Pferd den 4 Septembris aus ober Ungarn hinweg dem Siebenbürger zu hülff zugezogen.

Diese Victoria hat hochgemelter Fürst in Siebenbürgen dem Bapst durch schreiben nach lengs erzehlet und darneben verheissen, obgemeltes Türckische Hauptpanier, so er in erst angeregter Schlacht erobert, jhre Bäpst. Hey. zuzuschicken, ob welcher Zeitung sich der Bapst höchlich erfrewet und hergegen widerumb allen müglichen Beystand mit Volck und Gelt zu leisten versprochen.

Österreichische Nationalbibliothek Wien, 182 109 B; Göllner, *Faima*, p. 212–214, doc. XVII; idem, *M.d.T.*, p. 120–122, doc. XX.

Continuarea calendarului istoric. Descriere adevărată a tuturor întîmplărilor alese şi demne de memorat, care au avut loc şi s-au desfăşurat din cînd în cînd în Germania de Sus şi de Jos, de asemenea, în [...] Transilvania, Valahia, Moldova, Turcia etc., anume între tîrgul de toamnă tocmai trecut de la Frankfurt şi pînă la cel din primăvara acestui an 1596, redactate şi înfăţişate zi de zi iubitorilor de istorie şi adevăr de către Jakob Frey, parte din surse proprii, parte din scrieri primite, demne de crezare. Tipărit în 1596 la Frankfurt am Main de către Wolf Dietrich Caesar, în tiparniţa succesorilor lui Christ. Egen

Între timp, Sinan paşa se afla cu o parte considerabilă a oştii sale la Dunăre, în faţa Moldovei, şi aştepta acolo ajutorul tătarilor, care se aflau deja în marş în număr de 70 000—80 000 de oameni. El ⟨Sinan paşa⟩ făcu un pod peste Dunăre şi porni împreună cu alte două paşale împotriva Moldovei, trecînd prin Valahia. Cînd moldovenii, valahii şi transilvănenii (care erau în număr de circa 20 000 şi care îşi aveau tabăra la 2 mile depărtare de duşman) au aflat aceasta, ei au pornit împotriva lui ⟨Sinan paşa⟩, l-au atacat pe neaşteptate şi la 21 septembrie au dat cu el o mare bătălie, care a durat o zi întreagă,

de dis-de-dimineață pînă seara, în care au căzut din ambele părți o mulțime de osteni. Cu toate că dușmanul îi respinsese pe creștini pentru a doua oară, aceștia au reușit totuși datorită unor întăriri proaspete să revină la atac și s-au ostenit în așa măsură unii pe alții, încît au trebuit să se odihnească fiecare în parte, în două rînduri. După aceea înfruntarea s-a pornit din nou, dar a treia oară transilvănenii au atacat cu atîta decizie, încît dușmanul a luat-o la fugă și s-a îndreptat în grabă spre pod într-o neorînduială atît de mare, încît în înghesuială cete întregi se împingeau de pe pod unele pe altele. Mulți dintre ‹osteni› s-au înecat. De asemenea, comandantul Sinan pașa — împreună cu cei doi pași subordonați amintiți mai sus — a fost împins de pe pod în mlaștină și scos de acolo afară, plin de murdărie, de unul dintre ai săi și purtat într-un jilț peste pod, în tabăra sa.

În această bătălie turcii au pierdut un steag verde, pe care îl păstrau altfel mereu la Mecca și îl duceau în taberele de luptă cu mare solemnitate doar în vreme de cea mai mare nevoie, așa după cum pusese Sinan pașa să fie adus în cursul anului trecut pentru ‹asediul› orașului Győr. Noaptea era venerat și păzit într-un cort deosebit, cu multe lumini, lămpi și făclii, iar la 8 zile după aceea cetatea fu cucerită, astfel încît el ‹Sinan pașa› atribuia norocul său acelui steag sfînt (pe care era pictat un curcubeu și portretul lui Mahomed). Tocmai acest ‹steag› a încăput acum în mîinile transilvănenilor și lucrul va fi interpretat de turci „ca un semn rău și o mare primejdie pentru Imperiul otoman" și este un lucru sigur că de această dată lupta s-a dat pentru totul sau nimic, căci Sinan pașa, care avusese 60 000—70 000 de oameni, avusese cu sine și trei noi voievozi, care fuseseră învestiți la Poartă, la Constantinopol, unul peste Ardeal, celălalt peste Moldova și al treilea peste Valahia. Dumnezeu a ținut însă creștinătatea în puteri și a dus la căderea oștilor turcești împreună cu adaosurile lor.

După bătălie transilvănenii și-au așezat mai întîi tabăra lîngă cea a dușmanului, dar în cursul nopții au luat-o din loc și s-au stabilit cu tabăra lîngă o apă numită Agar [1]. Curînd i-au scris principelui lor cerînd ca ajutor osteni mai mulți. Acesta ‹principele Transilvaniei› se afla deja în marș, iar țărișoara Rasciei, care nu era încă eliberată cu totul de jugul turcesc, i s-a alăturat cu totul transilvăneanului. Iar atunci, la 4 septembrie, cei 1 200 călăreți silezieni au pornit din Ungaria de Sus în ajutorul transilvăneanului.

Într-o scrisoare sus-amintitul principe al Transilvaniei a istorisit papei pe larg această victorie și a promis totodată să-i trimită Sfinției sale sus-pomenitul însemn principal al turcilor, pe care îl cucerise în bătălia tocmai descrisă. Papa s-a bucurat foarte mult de această veste și a promis în schimb să acorde tot sprijinul posibil în oameni și bani.

[1] Argeș sau Sabar.

39 **‹1595 septembrie—octombrie›.**

Familiaris meus ex Castris Michaelis Palatinj ad exercitum nostrum ad Cocoram dispositum peruenit 15 Septembris ex Castris uerò Michaelis Palatini 12 Septembris hic idem discessit.

Succedentibus varijs rumoribus, missus à me hinc è regno ad diem 23 Augusti Buchorestum peruenit, ipso ferè die, dum Michael Palatinus cum suis copiis iam redibat ab exercitu Turcarum, qui retrò Buchorestum ad hoc latus Danubij à nostris quinque non amplius milliaribus distabat; illinc factum est, ut ex improuiso citra ullam coniecturam in se utrinque inciderent. Verum

ita fortuna suffragante Palatino successit, ut ex suis copijs, praesertium uero equestribus exiguam manum in hostili ammitteret ex peditibus autem, concitato potius equorum cursu, et impetu tumultuario quam ui armorum, vel fortitudine hostibus septingenti ex Ungaris attererentur. Ex parte vero altera Turcarum plus quam millia quatuor cecidère, et Caraman Bassa, Mechmet Bassa, Assman Bassa ibidem in continenti occubuisse fertur; quod equidem et captiui ex Turcis in hoc proelio, summa cum asseueratione refferunt ac testantur. In hoc congressu illud quoque insigne accidit, concitatis animis et feruore, in Castra Turcarum septem Poloni, uirorum more, ex militia Palatini Moldawiae irruêre, et vexilla alicuius momenti ex Castris eorundem abstulerunt. Ab hoc certamine postquam uentum est Buchorestum Kienal nomine Albertus cum uniuersis auxiliaribus Ungaris, mox Buchorestij igne supposito, et undique circumdato, inde secessit Transylwaniam uersus. Michael verò Palatinus cum amplius obsistere non posset, coactus tandem inde secedere.

Inde uersus proximos montes ad Targorestum, eosdem Ungaros comitatus est: illinc quatuor diebus exactis, cum aduerteret copias auxiliares, potius diminui, quam augeri contendit occupare Montes; ibidemque ad tergum castra metatus est, unico salte Milliari à Brassowia. Interea ad latus eiusdem Palatinj erant Trecenti quinquaginta Kosakorum peditum, totidem equitum polonorum septingenti Walachi, ad ferendum subsidium missi, ex aulicis vero, et reliquis assistentibus Mille circiter. Militiae totius D⟨omini⟩ Palatini praedicti numerus ad 25 millia, idque cum rustic agente atque auxiliaribus copijs à Domino Palatino Transylwaniae accedebat. Ex parte autem aduersa, Turcarum quantus fuerit numerus, partim ex Czausij qui 11 Septembris dum in Vinea quadam carperet uuam, à rusticis captus ibidem, partim et Arapiae cuiusdam Spahiae assertione quoniam itidem interceptus et à Palatino in continenti damnatus est ad poenam capitis laqueo subeundam, non difficulter creditur ad Centum quadraginta millia accedere. Cuius haec erat à principio intentio, Tria propugnacula in Moldauia, totidem deinceps in Walachia erigere, atque comeatu copijsue munire, Buchoresti hoc opus iam coeptum est, per Scelestum quendam fidefragum nomine Michno, qui nuper nomen suum in familiam Machometi dedit; hic decem millibus Turcarum comitatus ibidem praesidet, atque impio ac immani ausu Monasteria diruit, et munitiones reficit, quasdam verò denuò parat fossas, propugnaculo accumulat. Sijnan verò Bassa, cum reliqua exercitus multitudine, tribus milliaribus retrò Buchorestum, inter latera montium sedem fixit, fossis atque aggere undique cinxit ad amnem dictum Calegorani. Quem exercitum hic meus familiaris narrat se uidisse ex opposito monte, et affirmat in partem neutram terminum eiusdem se non potuisse visu perstringere. Ad Budzoium oppidum Moldawiae inter montes situm, rusticam gentem quadringentos Turcas, qui pro comeatu eruperant falcibus interfecisse certum est, quo loci per media cadauera, hic idem famulus meus iter fecit, ad nostrum exercitum à quo non amplius ad eum locum quam trium dierum iter superest. Hoc idem Rodijslaus quidam Domino nostro Palatino Walachiae retulit qui literas et Nuncium 16 Septembris deportauit, ab exercitu nostro petens auxilium imo patrocinium. Hic idem nouum ferè facinus aperuit, quod nimirum Bossnenses, principe sibi creato, Turcas lacessunt et hostiliter infestant. De Palatino verò Moldaviae idem quod nuper refferebatur eum inter Montes castra metasse, hic certo reffert et affirmat.

Archivio Segreto Vaticano. Fondo Borghese, III, vol. 91 c, fol. 120—121; Arh. St. Buc., Colecţia microfilme Vatican, r. 103, c. 607—608; Isopescu, *Diplomatarium* I, p. 430—432, doc. XLIV.

Un slujbaş al meu plecase pe 12 septembrie din tabăra palatinului Mihai şi a ajuns la oastea noastră, aşezată lîngă Cocora, pe 15 septembrie.

Umblînd fel de fel de zvonuri, acesta trimis de mine de aici din regat a ajuns la Bucureşti chiar în ziua cînd Mihai palatinul se întorcea cu oştile sale din lupta cu turcii, care se aflau dincolo de Bucureşti, de partea aceasta a Dunării, cam la 5 mile de ai noştri; acolo s-a întîmplat ca pe neaşteptate, dincolo de orice prevedere, cele două oşti să se întîlnească. Apoi, norocul l-a însoţit din nou pe palatin, astfel încît din oştile sale şi anume din rîndul călăreţilor a pierdut doar o mînă de oameni, însă din rîndul pedestraşilor au pierit 700 de unguri, mai mult din pricina învălmăşelii iscate de cai şi de atacul neaşteptat, decît din pricina priceperii şi curajului duşmanilor. Din cealaltă parte, a turcilor, au căzut mai bine de 4 000 de oameni şi se zice că acolo au murit şi Caraman paşa, Mehmet paşa şi Assan paşa; acest fapt l-au arătat şi mărturisit şi turcii luaţi prizonieri în această bătălie. Atunci s-a petrecut şi ceva neobişnuit, anume că, asemenea unor eroi, şapte poloni din oastea palatinului Moldovei, mînaţi de curajul lor, au pătruns în tabăra turcilor şi au luat de acolo un steag mai însemnat. După ce Albert Király a ajuns la Bucureşti, laolaltă cu trupele ungureşti, deoarece cetăţii i se dăduse foc şi era deja învăluită peste tot de flăcări, s-a retras din luptă, îndreptîndu-se spre Transilvania, iar Mihai palatinul, deoarece nu mai putea rezista, a fost silit în cele din urmă să se retragă.

Apoi, îndreptîndu-se spre cei mai apropiaţi munţi, de lîngă Tîrgovişte, i-a ajuns din urmă pe acei unguri; acolo, după patru zile, deoarece vedea că oştile venite în ajutor mai degrabă se împuţinează decît se măresc, porneşte să ocupe munţii şi şi-a aşezat tabăra în spatele singurei trecători, lungă cam de o milă, dinspre Braşov. În flancul oştirii palatinului se aflau trei sute cincizeci de cazaci pedestraşi, tot atîţia călăreţi poloni, şapte sute de valahi şi cei trimişi să-i sară în ajutor, anume cam o mie de curteni şi alţi slujbaşi. Întreaga oaste a zisului palatin se ridica la 25 000 de oameni, la care se adăuga ţărănimea şi trupele ajutătoare din partea domnului palatin al Transilvaniei. De cealaltă parte, a turcilor, fără ceauşii care în 11 septembrie, în timp ce culegeau struguri într-o vie, au fost prinşi acolo de ţărani, şi în afara arapilor şi spahiilor eliberaţi, deoarece aceştia au fost prinşi de palatin şi condamnaţi cu toţii la moarte prin spînzurătoare, oastea lor se crede că se ridica la 140 000 de oameni. De la început gîndul turcului a fost acela de a înălţa trei locuri întărite în Moldova, tot atîtea apoi în Valahia şi să le întărească cu trupe şi merinde. Acest lucru a fost început la Bucureşti de către un ticălos şi călcător de credinţă, pe nume Mihnea, care nu de mult şi-a schimbat numele după datina lui Mahomed; acesta, însoţit de zece mii de turci, s-a aşezat acolo şi cu o nelegiuită şi nemăsurată îndrăzneală a dărîmat mănăstirea, a înălţat ziduri de întărire, a făcut apoi chiar şanţuri de apărare, a înălţat un parapet. Sinan paşa, cu cea mai mare parte a oştirii, şi-a aşezat tabăra între culmile unor dealuri, cam la trei mile de Bucureşti şi a înconjurat-o cu şanţuri şi gropi pînă la rîul numit Călugăreni. Acest slujbaş al meu povesteşte că a văzut această oştire de pe dealul celălalt, dar spune că nu a putut cuprinde cu privirea pînă unde se întindea. În Moldova, lîngă tîrgul Buzău, aşezat între munţi, este sigur că ţăranii au omorît cu coasele 400 de turci, care năvăliseră după merinde, şi slujbaşul meu a străbătut acest drum printre leşuri, drum care de acolo şi pînă la armata noastră nu este mai lung de trei zile. Acelaşi lucru i l-a înfăţişat şi domnului nostru, palatinul Valahiei, un anume Radislau, care a adus pe 16 septembrie scrisoarea şi ştirea, cerînd de la oastea noastră ajutor şi sprijin. Acest ⟨slujbaş al meu⟩ a dezvăluit şi o altă faptă, anume că

și bosniacii, alegîndu-și un principe, îi atacă pe turci și-i hărțuiesc cu dușmănie. De asemenea, în legătură cu palatinul Moldovei, despre care se spune că și-a așezat tabăra între munți, acesta adeverește și întărește acest lucru.

40 **1595 octombrie 7, Roma.**

Di Roma li 7 d'Ottobre 1595

Fu Mercoredi sera spedito Corr⟨ie⟩ro in Vngheria con questa resolutione che 4 m. fanti e tutta la Caualleria del Papa uadino sotto la condotta del Ser⟨enissi⟩mo di Mantoua [1] in Transiluania, resoluto N⟨ostro⟩ Sig⟨no⟩re d'aiutar quel Prencipe [2] con tutte le sue forze, et per il Contrario, non prouedendosi alli disordini delle genti di Vngaria [3] ha determinato di non uolere spender più danari, poichè si è dato ordine che'l restante delle genti se ne ritorni qua come anco il Sig⟨no⟩re Gio⟨vanni⟩ Fran⟨cess⟩co [4] et se pur questo Inuerno l'Impe⟨rato⟩re se ne uuol seruire le paghi del suo.

Biblioteca Apostolica Vaticana, Cod. Urb. Lat., vol. 1063, f. 735; Arh. St. Buc., Colecția microfilme Vatican, r. 24, c. 718; Decei, *Rev. Arh.*, p. 224, doc. 62.

Din Roma, la 7 octombrie 1595

Miercuri seara a fost trimis un curier în Ungaria cu această poruncă: 4.000 de pedestrași și toată cavaleria papei, sub comanda prealuminatului duce de Mantova [1], să meargă în Transilvania, papa fiind hotărît să-l ajute cu toate oștirile sale pe principe [2]; dar cum nu se așteptase la tulburările din Ungaria [3], papa a hotărît să nu mai trimită bani și a dat poruncă să se întoarcă la Roma și oștile trimise și domnul Giovanni Francesco [4]; iar dacă vrea, împăratul să-i dea el ⟨principelui⟩ bani iarna aceasta.

---

[1] Vincenzo I Gonzaga.

[2] Sigismund Báthory.

[3] Expediția otomană în Ungaria Superioară împotriva forțelor imperiale comandate de contele Carol de Mansfeld.

[4] Giovanni Francesco Aldobrandini, nepotul papei Clément VIII, era comandantul oștilor pontificale trimise în ajutorul imperialilor.

41 **1595 octombrie 7, Veneția.**

Di Venetia li 7 ott⟨ob⟩re 1595

Per uia di Ragusi si ha parim⟨en⟩te la confirmat⟨io⟩ne della rotta data à Sinam da Vallacchi et Moldaui sotto il scritto Generale Alberto chiral [1], auisando che fosse di poi morto Sinam de li à dui giorni per la gran stretta hauuta nel passar il Ponte et il ⟨Prencip⟩e Transilu⟨an⟩o haueua inuiato alla uolta di detto Generale 20 m. combattenti acció potesse finir di rompere et conquassare l'essercito nemico.

Di Cracouia delli 16 affermano la rotta data dal Grancanc⟨ellie⟩ro a Tartari con morte de c⟨irc⟩a 12 m. di loro, il qual Grancanc⟨ellie⟩ro hauesse anco scacciato dalla Moldauia 6 m. soldati che ui stauano per il Transilu⟨an⟩o, dalli cui successi si uanno facendo uarij discorsi che col tempo si douranno chiarire et in questo mentre il Transiluano restaua non poco disgustato.

Biblioteca Apostolica Vaticana, Cod. Urb. Lat., vol. 1063, f. 751; Arh. St. Buc., Colecția microfilme Vatican, r. 24, c. 734—735; Decei, *Rev. Arh.*, p. 225, doc. 64

Din Veneţia, la 7 octombrie 1595

De la Ragusa, de asemenea, ni s-a adeverit ştirea despre înfrîngerea pricinuită lui Sinan paşa de către valahii şi moldovenii aflaţi sub comanda generalului Albert Király [1], vestindu-se că Sinan a murit două zile mai apoi, din pricina încăierării iscate la trecerea peste pod; principele transilvănean a mai trimis zisului general încă 20 000 de oşteni pentru a putea învinge şi zdrobi cu totul oastea duşmană.

Din Cracovia, la 16 ⟨septembrie⟩ s-a dat ştire despre înfrîngerea pricinuită de marele cancelar tătarilor, dintre care muriseră cam 12 000; marele cancelar a mai izgonit din Moldova 6 000 de oşteni, care erau veniţi din partea transilvăneanului, ale cărui izbînzi iscaseră mereu felurite vorbe, care cu vremea se vor limpezi; la aceste vorbe transilvăneanul nu rămînea nesimţitor.

---

[1] Albert Király, cum bine se ştie, n-a avut în bătălia de la Călugăreni şi în întreaga campanie din toamna anului 1595 decît comanda unui detaşament de 2 000 de secui, trimişi de Sigismund Báthory.

42 **1595 octombrie 8, Cristur.**

Di Keresztur nell' Ungheria Superiore, li 8 Ottubre ⟨15⟩95

Hoggi è gionto un gentilhuomo moldavo che porta al Serenissimo Massimiliano avisi buoni, cioè che Sinam Bassà sia di novo stato rotto, il qual se n'è scampato, sendo venuto il suo proprio cavallo nelle nostre mani [1], con la quale vittoria hanno prese alquante fortezze, delle quali per la fretta dell'espedittione non ho potuto scrivere lor nomi; gli mandarò con prima [...].

Archivo General de Simancas, Sección de Estado, leg. 1 545, Venecia; Arh. St. Buc., Colecţia microfilme Spania, r. 3, c. 274; Ciorănescu, p. 122, doc. CCLXVII (după o copie din leg. 1 346, Venecia).

De la Keresztur din Ungaria Superioară, 8 octombrie ⟨15⟩95

Astăzi a sosit un boier moldovean care aduce veşti bune prealuminatului Maximilian, anume că Sinan paşa a fost din nou înfrînt; el a scăpat, însă calul lui a ajuns în mîinile noastre [1]; în această luptă au fost cucerite şi cîteva fortăreţe, al căror nume, din pricina grabei cu care am trimis ştirea, nu am mai apucat a le scrie; le voi face cunoscute cu prima ⟨scrisoare⟩ [...].

---

[1] Din pricina grabei cu care a fost transmisă, ştirea aceasta e lipsită de precizie. E vorba de fapt de asediul Tîrgoviştei, între 6—8 octombrie, soldat cu eliberarea cetăţii Tîrgovişte de sub turci. Sinan paşa fugise din Tîrgovişte spre Bucureşti, în noaptea de 5 octombrie, potrivit relatării lui F. Pigafetta din 18 octombrie către cancelarul florentin Belizarie Vinta, cf. Veress, *Campania creştinilor*, p. 37 şi urm.

43 **1595 octombrie 18.**

Advis de la seconde victoire obtenue par le Prince de Transylvanie, contre Synam Bassa colonel de l'armée turquesque en Vallachie le 18 d'octobre 1595 [1]

Le deuxiesme d'Octobre sa Altesse ayant levé quelques soldats, se ioignit à son aultre armee victorieuse, ayant eu tout trente mille combattants, tant

Transsylvains, Hongres, Vallaques, Sicilians, que d'autres nations, lesquelles forces luy estoient propres et particulieres. Entre lesquelles l'on comptoit huict mil harquebusiers que l'Empereur luy avoit envoyez de secours. Avec lesquelles forces il alla droict à l'ennemy, et le secours qu'il avoit fraischement reçu, le tout excedant septante mil hommes, s'estoit retranché et fortifié en deux Monasteres pres de Bocares, terre non pas trop eslongnee de Trevis, ville Metropolitaine de la Province, laquelle ville il avoit fortifiée, et mis garnison en icelle de trois mille Ianissairres, sous la charge de Mehemet Bassa. Et le septiesme iour, qui fut le iour certes de tres precieuse et recommandable memoire aux Chrestiens, pour la victoire navale qu'ils avoient obtenue contre Selym ayeul du Turc, qui regne auiord'huy: Ce iour doncques, son Altesse presenta la bataille au bassa Sinam, lequel esperant que pour temporiser, il consomma les forces de ce Prince, ou le contraindroit de se retirer: Ce qu'advenant, il demeuroit Seigneur de la Vallachie, se resolut de autrement ne venir aux mains avec luy, comme se repentant d'avoir avec si grande perte sienne experimenté une autre fois la valeur des tres-belliqueux Daces, [2] ou bien que s'il falloit en fin venir au combat, d'attendre le secours des Jianissaires et gens de cheval, que Cigala luy deboit amener. De quoi s'apercevant le Prince, et cognoissant bien ou qu'il falloit qu'il chassast l'ennemy de la Province, ou de la perdre s'il l'y laissoit hyverner, et que la raison de l'art militaire ne vouloit qu'il attendit que son ennemy accreust son armee de plus grandes forces, se confiant en la bonté de Dieu, print une très-genereuse resolution, telle que le temps la requeroit, qui fut d'assaillir Sinam en son propre logis. Et pourtant le XVIII d'Octobre, que l'Eglise saincte celebre la feste saincte Luce [3]; auquel temps estoient aussi arrivez les cent chevaux de Toscane que le Serenissime Grand Duc [4] avoit envoyez soubz la charge du Seigneur Silvio Picolomini, ayant entendu que Sinam avoit envoyez dixhuict mille de ses soldats à la picoree, apres s'estre avant le iour communié en tres-grande humilité et avec luy tous les Capitaines et personages de qualité par les mains de Monseigneur Visconti, Nonce de Sa Sainctteté; lequel donna encores la benediction aux soldats, meist son armee en bataille. Et par une oraison militaire non moins pieuse que magnanime, luy donna cueur de bien et vertueusement faire. Et en apres s'achemina vers l'ennemi; lequel ayant pressenti cette resolution, n'eust la hardiesse d'attendre le choc de tant determinez et resoluz soldatz, conduicts par si magnanime et vertueux Prince, l'aspect duquel ressemblant à celuy du grand Alexandre, ne respire et represente que Maiesté et terreur tout ensemble. Sinam donques, ne se resouvenant des anciens et vertueux exploits d'armes qu'il avoit executez en tant de signalees batailles, specialement en Perse, feist tumultuairement charger et desplacer ce bagage qu'il peut, et sur les deux heures du soleil leva le camp à sa tres grande honte, s'acheminant à grands pas, et quasi fuyant vers le Danube pour le passer, le moyen dequoy le Prince sans combattre gaigna le champ, où l'ennemi s'estoit fortifié, et entre autres choses s'y trouverent vingt trois pieces d'artilleries montees sur roués. Ce qu'ayant faict son Altesse, ne voulant perdre aucun temps, alla assieger Trevis, et se mist à le battre. Et en peu de temps ayant fait bresche suffisante, y donna l'assaut, et à XXII heures la print par force, mettant au fil de l'espee toute la garnison qui y estoit, retenant prisonier Mehemet Bassa et Sangeac Bey. Ce pendant les dixhuict mil Turcs que Sinam avoit envoyez picorer retournant chargez de grand butin, pensans à retrouver leur General, et l'armee ou ils l'avoient laissee, mais en estant trompez, furent tous taillez en piece par son Altesse, n'ayant de cette toute trouppe faits aucuns prisonniers que quatre Seigneurs, qu'ils appellent Sangeac-Behi. Tellement que l'on peut

dire qu'en un seul jour ce Prince a obtenu trois victoires sur les Turcs. Ce que voyant son Altesse, ne voulant perdre une si belle occasion que le Seigneur Dieu luy presentoit de ruiner du tout le Turc, se mist à suivre Sinam, lequel il esperoit joindre et combattre, avant qu'il eust passé le Danube.

Bibliothèque Nationale, Paris, M. 23 597, p. 3—9; Göllner, *Plaquettes*, p. 30—32, idem, *M.d.T.*, p. 122—124.

Ştire despre cea de-a doua victorie dobîndită de principele Transilvaniei asupra lui Sinan paşa, comandantul armatei turceşti, în Valahia, la 18 octombrie 1595 [1]

În ziua de 2 octombrie, Alteţa sa adună cîţiva oşteni şi-i alătură glorioasei sale oşti, strîngînd în tot la treizeci de mii de oşteni, transilvăneni, unguri, valahi, secui şi de alte neamuri, oaste care era cu totul şi pe de-a întregul a lui. Între aceştia se numărau opt mii de archebuzieri, pe care îi trimisese împăratul în ajutor. Cu forţele acestea el se năpusti asupra duşmanului care, cu ajutorul ce tocmai primise, strîngînd cu totul mai mult de şaptezeci de mii de oameni, se adăposti şi se întări în două mănăstiri de lîngă Bucureşti, oraş aflat nu departe de Tîrgovişte, cetatea de scaun a ţării, pe care o întărise, aşezînd acolo o garnizoană de trei mii de ieniceri sub comanda lui Mehmed paşa. Şi în ziua a şaptea a lunii, care pentru creştini fu cu siguranţă o zi însemnată şi de statornică amintire, căci atunci dobîndiră victoria pe mare asupra lui Selim, strămoşul sultanului care domneşte acum, în acea zi dar Alteţa sa hotărî să dea lupta cu Sinan paşa, care spera, dimpotrivă, că tot amînînd lupta va risipi forţele principelui sau îl va sili să se retragă şi întîmplîndu-se aşa ar rămîne stăpîn al Valahiei; aşadar, hotărît să nu se încaiere cu nici un chip cu el, de parcă s-ar fi temut că ar putea simţi încă o dată, cu prea mari pierderi, cît de viteji sînt aceşti daci războinici [2]; sau gîndindu-se că de va ajunge totuşi să intre în luptă, să aştepte sprijinul ienicerilor şi al oştenilor călări, pe care Cigala trebuia să-i aducă. De care lucruri luînd aminte principele şi ştiind bine că trebuia să-l izgonească pe duşman din ţară, căci altminteri o va pierde dacă îl va lăsa să ierneze acolo şi mai ştiind că legile artei militare îl sileau să nu aştepte ca duşmanul său să-şi sporească armata cu forţe şi mai mari, încrezîndu-se în bunăvoinţa lui Dumnezeu, luă o hotărîre foarte chibzuită, aşa cum îi cereau împrejurările, anume să-l atace pe Sinan chiar în tabăra lui. Aşadar, în 18 ale lunii octombrie, cînd Sfînta biserică celebrează hramul Sfintei Lucia [3], în care vreme i-au sosit şi o sută de călăreţi din Toscana pe care prealuminatul mare duce [4] îi trimisese sub comanda domnului Silvio Picolomini, auzind că Sinan trimisese optsprezece mii de oşteni ai săi să jefuiască, după ce cu o zi înainte s-a împărtăşit cu mare smerenie şi împreună cu el toţi comandanţii şi persoanele de vază în faţa monseniorului Visconti, nunţiul Sanctităţii sale, care şi-a dat binecuvîntarea şi oştenilor, şi-a trimis armata în luptă. Şi cuvîntînd în faţa oştenilor, pe cît de pios pe atît de însufleţitor, îi îndemnă să se poarte vitejeşte şi în chip vrednic. Şi apoi se năpusti asupra duşmanului care, presimţind această hotărîre, nu avu îndrăzneala să aştepte asaltul unor oşteni atît de fermi şi hotărîţi, conduşi de un principe atît de înflăcărat şi vrednic, croit după chipul marelui Alexandru, exprimînd şi înfăţişînd laolaltă măreţie şi groază. Şi astfel, Sinan, uitînd de vechile şi vrednicele isprăvi războinice săvîrşite în atît de însemnate bătălii, mai cu seamă în Persia, a pus să fie încărcate şi transportate în grabă ce bagaje erau cu putinţă şi la două ore după asfinţit şi-a ridicat tabăra spre marea sa ruşine, îndreptîndu-se cu paşi repezi şi aproape

fugind spre Dunăre pentru a o trece, din care pricină principele cuceri fără luptă tabăra în care duşmanul se întărise şi găsiră acolo, între alte lucruri, douăzeci şi trei de tunuri aşezate pe roţi. Care lucru făcîndu-l Alteţa sa, şi nevoind să piardă cîtuşi de puţin timp, merse să asedieze Tîrgoviştea şi se puse s-o lovească cu tunurile. Şi la scurtă vreme, lovind-o îndestul, dădu ultimul asalt, iar la ceasurile douăzeci şi două o luă prin forţă, trecînd prin sabie întreaga garnizoană care se afla acolo şi luînd ca prizonieri pe Mehmed paşa şi un sangeac bei. În astă vreme, cei optsprezece mii de turci pe care Sinan îi trimisese să jefuiască se întoarseră încărcaţi de mare pradă, gîndind să-şi găsească comandantul şi oastea acolo unde îi lăsaseră; dar fiind luaţi pe nepregătite, fură cu toţii tăiaţi în bucăţi de Alteţa sa şi nu rămaseră din toată ceata decît patru căpetenii ce se cheamă sangeaci-bei, pe care i-au luat prizonieri. Astfel se poate spune că într-o singură zi acest principe a dobîndit trei victorii asupra turcilor. Luînd aminte de toate cele întîmplate şi nevoind să piardă aşa fericita ocazie pe care Domnul Dumnezeu i-a dat-o să-l piardă pe sultan, Alteţa sa porni pe urmele lui Sinan, pe care spera să-l ajungă şi să-l înfrîngă înainte să treacă Dunărea.

---

[1] Acest „advis" reprezintă o adaptare a broşurii italiene intitulate *Avviso della Seconda Vittoria del Serenissimo et Inuitissimo Prencipe di Transiluania contra Sinan Bassa in Vallachia. Adi 18 d'Ottobre 1595. Publicato da Bernardino Beccari alla Minerua. Con licenza del Superiori. In Roma, appresso Nicolò Mutij 1595*, BAR I. 270 327, publicat în Hurmuzaki, III, 2, p. 489—490; C. I. Karadja, *Une description de la campagne contre les Turcs en 1595* in *Revue historique du sud-est européen*, 1925, II, 10—12, p. 354—356. Menţionat în Göllner, *Faima*, 9; idem, *M.d.T.*, 9; idem, *Turcica*, 2 085.

[2] Evident, este vorba despre oştenii români. Termenul folosit pentru a-i desemna constituie o probă a existenţei în mentalul colectiv european a conştiinţei latinităţii românilor.

[3] În 18 octombrie se celebrează hramul Sfintului Evanghelist Luca. Vezi broşura italiană menţionată la cotă.

[4] Ferdinando de'Medici.

44 **1595 octombrie 19.**

Esamena di un Turco preso capitato nel Campo d'Vngaria Superiore alli 19 d'Ottobre 1595

Referisce che gia 4 giorni erano gionti 3 Turchi a Buda[a] quali erano stati nella passata battaglia di Sinam, et haueuano referito ad un Turco di qualche consideratione, del quale il sudetto preso era seruitore, qualmente esso Sinam hauea hauto una rotta tale che forse mai più l'Imperio Ottomanno ne hauea hauto un altra simile, e che nel uenir a Buda erano camminati e ritrouati per mezza giornata corpi morti e che Sinam era ferito con poco salute di uita.

---

[a] Lipseşte la Decei.

Biblioteca Apostolica Vaticana, Cod. Urb. Lat., vol. 1 063, f. 860; Arh. St. Buc., Colecţia microfilme Vatican, r. 24, c. 839; Decei, *Rev. Arh.*, p. 231, doc. 77.

Dezvăluirile unui turc făcut prizonier pe cîmpul de luptă din Ungaria Superioară, în 19 octombrie 1595

Arată că în urmă cu patru zile au ajuns la Buda trei turci, care luaseră parte la bătălia lui Sinan şi care au aflat de la un turc de oarecare rang, căruia sus-zisul prins îi fusese slujitor, cum că acest Sinan suferise o atît de mare înfrîngere, cum Imperiul otoman nu mai avusese încă o alta la fel; că ei porniseră înspre Buda şi pînă către amiază au tot văzut leşuri şi că Sinan fusese rănit şi de-abia scăpase cu viaţă.

Di Gratz li 6 Nouembre 1595

Hieri tardi sua Alt⟨ez⟩za per posta propria di Transiluania hebbe buonissime noue d'una rotta et presa d'una delle maggior fortezze che Turchi teneuano in Valachia, chiamata Derganustia, che anticam⟨en⟩te fu residentia di Prencipi Valachi, nella quale erano da m/3 Turchi, la maggior parte giannizzari, che furno quasi tutti tagliati, a pezzi et preso un Mahomet Bassa con un beg principal uiui: subito presa detta fortezza il Prencipe [2] ando a ritrouar Sinam (che'l giorno auanti haueua dal suo campo, che fu m/40 mandato da m/18 in circa a predare, et mettere a saccho la Valachia) il qual hauuto auiso della perdita di detta fortezza, et che'l Prencipe caminaua alla sua uolta, et che solamente era due leghe discosto dal suo campo, si messe subito in fuga, pigliando seco il meglio che pote' et andò a ritrovare il Danubio per passarlo et saluarsi. Il Transiluano [3] trouo li padiglioni, monitioni et 23 pezzi d'artiglieria su le rote, tra quali un grossissimo abbandonato; in quello sopragionto li m/18 Turchi ritornati con la preda fatta nella Valachia et gionti al campo che pensorno ritrouare come haueuano lasciato furno dalli nostri tagliati a pezzi senza farne pur uno pregione, et ciò fatto subito con gran diligenza si messe a seguitar Sinam con speranza di giongerlo auanti che passasse il Danubio sendo la magior parte dell'essercito Turchesco fanteria, del seguito se ne aspetta auiso. Dio faccia che anco quello sia felice; detta rotta segui li 24 Ottobre passato. Et il Prencipe di Transiluania istesso l'ha scritto alla Ser⟨enissi⟩ma sua consorte, la quale ha mandato l'originale alla Ser⟨enissi⟩ma sua madre, et di parola in parola come di sopra. S'ha detto aggiongendosi che s'habbino ueduti nella fattione alcuni segni celesti a fauor de christiani, et che'l Prencipe di Transiluania prima che metter in essecutione cosa alcuna s'haueua confessato et com⟨m⟩unicato con tutti li suoi, fazendo benedir l'armi sue da mons⟨ignor⟩ nuntio auanti il quale s'ingenocchiò per riceuere la medesima benedittione.

Habbiamo con la medesima occasione hauuto auiso, che hauendo li Turchi, quali si trouauano al presidio di S⟨an⟩ Nicoló in Ungheria superiore fortezza di qualche momento che'l Ser⟨enissi⟩mo Massimiliano andaua con buone forze per assediarla hanno posto il fuoco in detta fortezza et in un'altra ancora abbandonandole et sono hora munite di gente christiana, essendo dopo sua Alt⟨ez⟩za andata subito all' espugnatione di Solnoch luogo molto forte et tutto che si crede Turchi faranno ogni resistentia, si spera niente di meno di ottenerla.

Archivo General de Simancas, Sección de Estado, leg. 1 545, Venecia; Arh. St. Buc., Colecţia microfilme Spania, r. 3, c. 245.

De la Graz, la 6 noiembrie 1595

Ieri pe seară Alteţa sa [1] a primit ştiri foarte bune din Transilvania prin curierii săi, ⟨anume⟩ despre biruirea şi luarea uneia din cele mai mari fortăreţe pe care turcii le aveau în Valahia, pe nume Tîrgovişte, care în vechime a fost reşedinţa principilor valahi; în ea se aflau cam 3 mii de turci, în cea mai mare parte ieniceri, care au fost aproape toţi tăiaţi în bucăţi şi doar Mehmed paşa împreună cu un bei de frunte ⟨au rămas⟩ în viaţă: de îndată principele porni din zisa fortăreaţă ca să-l prindă pe Sinan (care în ziua dinainte trimisese din tabăra sa, care era de 40 de mii, cam vreo 18 mii să prade şi să pustiască Valahia), care primise ştire despre pierderea zisei fortăreţe, şi că principele

venea pe urmele sale și că era la numai două leghe depărtare de tabăra sa; ⟨Sinan⟩ se puse de îndată pe fugă, prădînd ceea ce putea în drum, și porni întins către Dunăre ca să o treacă și să se salveze. Transilvăneanul [2] găsi corturile, munițiile și 23 piese de artilerie pe roți, printre care un tun foarte mare părăsit; afară de aceste s-a mai întîmplat și că 18 mii de turci întorși cu prada făcută prin Valahia și ajunși în tabără, pe care gîndeau s-o găsească așa cum o lăsaseră, fură tăiați de ai noștri în bucăți, fără să se ia nici măcar un ostatec; și acestea fiind făcute, de îndată cu mare rîvnă se puse ⟨principele⟩ să-l urmărească pe Sinan cu speranță că o să-l ajungă înainte să treacă Dunărea, fiind cea mai mare parte a oastei turcești pedestrime; despre ce a urmat se așteaptă vești. Facă Dumnezeu ca și acestea să fie norocite: zisa biruință a fost la 24 octombrie trecut. Iar principele Transilvaniei însuși a scris prealuminatei sale soațe, care a trimis epistola prealuminatei sale mame, cuvînt cu cuvînt cum s-a zis mai sus. S-a mai zis pe deasupra că s-au văzut în timpul încăierării unele semne cerești întru sprijinul creștinilor, și că principele Transilvaniei, înainte să purceadă la vreo faptă, s-ar fi spovedit și împărtășit dinpreună cu toți ai lui, punînd să i se binecuvînteze armele de către monseniorul nunțiu, iar înainte a îngenuncheat ca să primească și el binecuvîntarea.

Am primit cu același prilej veste cum că turcii care se găseau în garnizoana fortăreței Sînnicolae din Ungaria de Sus, de cum ⟨aflară⟩ că prealuminatul Maximilian venea cu forțe mari să o asedieze, ar fi pus foc zisei fortărețe, ba încă și alteia, părăsindu-le apoi, așa că sînt acuma apărate de oaste creștină; și că de îndată Alteța sa a pornit la asediul Solnocului, loc întărit straşnic, și măcar că se crede că turcii vor rezista cu toată îndîrjirea, tot pe atît se speră că ⟨zisa cetate⟩ va fi dobîndită.

[1] Arhiducele Maximilian, fratele împăratului Rudolf II și comandant al trupelor imperiale din Ungaria Superioară.
[2] Principele Sigismund Báthory.

46 **1595 noiembrie 18, Viena.**

Di Vienna, li 18 Novembre 1595

Habiamo per lettere di Cracovia la confirmatione della rotta scritta delli Tartari, con morte de circa 5 000 Tartari et un nepote del Gran Can. Con quelli Tartari erano da 5 milla Turchi; li Tartari erano fra 40 milla, che domandorno dappoi la rotta, la pace, ma seguì tregua per 5 mesi, havendo il Canceliere [1] lasciato per honorare il Palatino [2] che haveva eletto in Vallachia [3], presidio polaco de mille cavalli et 500 fanti, cosa che par fatta ad arte per disturbar il Transilvano [4] dalle sue belle imprese. Hieri passò qui per Praga un corriero di Moldavia, il quale porta nova della presa di Giorgina, fatta dal Transilvano sotto li 30 passato, et scacciato l'essercito ottomano di là del Danubio, havendo nel passare amazzato da 4 milla Turchi et liberati da 6 milla schiavi prigioni, con prede de cavalli e camelli carrichi. In Georgina tagliassero a pezzi il pressidio turchesco, che fu di 600, nè delli nostri ne restò pur uno. Mentre si dava l'assalto a detta città, vene sul ponte da 500 Turchi et una galeotta armata per soccorrer, et furono dalli nostri amazzati et annegati et preso il vassello. Il campo di Sinan era di là dal fiume, et in sua presentia fu presa la fortezza et tagliato il ponte in più luochi.

Archivo General de Simancas, Sección de Estado, leg. 1 544, Venecia; Ciorănescu, p. 123, doc. CCLXIX.

Din Viena, la 18 noiembrie 1595

Prin scrisori de la Cracovia se adevereşte despre înfrîngerea tătarilor şi pieirea a 5 000 de tătari şi a unui nepot al marelui han. Împreună cu tătarii erau şi vreo 5 mii de turci; tătari erau cam 40 de mii; după înfrîngere au cerut pace, dar aceasta ţinu vreme de 5 luni; cancelarul [1], spre a-l cinsti pe palatinul [2] ce-l pusese în Valahia [3], lăsase o garnizoană de poloni de o mie de călăreţi şi 500 de pedeştri, fapt ce păru a fi făcut anume spre a-l opri pe transilvănean [4] să săvîrşească isprăvi măreţe. Ieri trecu pe aici, în drum spre Praga, un sol din Moldova, ducînd ştire despre luarea cetăţii Giurgiu, ispravă săvîrşită de transilvănean cam în 30 a lunii trecute, precum şi despre alungarea oastei otomane dincolo de Dunăre; şi ⟨mai spune solul că⟩ după ce transilvăneanul, în iureşul acesta, a omorît 4 mii de turci şi a slobozit 6 mii de robi, a luat ca pradă cai şi cămile încărcate. În Giurgiu a nimicit garnizoana turcească în număr de 600 ⟨de oşteni⟩, însă dintre ai noştri nu pieri nici unul. În vreme ce se dădea asaltul zisei cetăţi, pe pod veniră în ajutor aproape 500 de turci şi ⟨pe apă⟩ o galiotă înarmată; fură însă cu toţii omorîţi şi înecaţi de ai noştri, care puseră mîna pe corabie. Tabăra lui Sinan se afla dincolo de rîu şi sub ochii lui fortăreaţa a fost cucerită, iar podul rupt în mai multe locuri.

[1] Jan Zamoyski.
[2] Ieremia Movilă, ce avea să fie instalat ca domn după înfrîngerea lui Ştefan Răzvan la Areni, in 13 decembrie 1595.
[3] De fapt Moldova. Vezi n. 1, doc. 33.
[4] Sigismund Báthory.

47 **1595 ⟨noiembrie⟩.**

Avvisi novi di Costantinopoli Delli XII. di Novembre M.D. XCV. Doue s'intende quello che ha causato in detta Città la perdita fatta da Sinam Bassa nella Vallachia E le grandissime offerte, che fa il Turco al Sereniss. Prencipe di Transiluania per la pace. Publicata per Bernardino Beccari alla Minerua. In Roma, Appresso. Luigi Zannetti 1595. Con licentia de' Superiori

Avisi novi di Costantinopoli delli 12. di Nouembre. M.D. XCV

Grande senza dubbio è stata la perdita, che hà fatto il Turco il presente anno nella Vallachia [1], si di gente da guerra, come di caualli, e di artiglierie, e munitioni. Ma questo per se stesso non sarebbe di molto momento, conciosia cosa chè non li manchi modo, per la moltitudine, et ampiezza de' suoi Regni, et per la quantità dell' oro che tiene, di rimettere altrettante, ò più forze insieme. Ma l'hauer ceduta al Prencipe di Transiluania la campagna cosi vilmente, lasciandolo padron del Regno di Vallachia, è perdita inestimabile; si perche viene in conseguenza ad hauer perduta in gran parte la riputatione, et quella stima, che faceuano tutti i Prencipi, et popoli della sua grandezza; conoscendosi hora chiaramente, che egli è molto sneruato, et (quel che prima si teneua per impossibile) che egli si può vincere, et senza gran difficoltà. Il che potrà causare solleuatione ne' sudditi, et specialmente ne' Christiani (che sono li più) soggetti al suo Imperio, et risolutione ne gli altri Potentati di assalirlo; et massime nel Persiano [2], il quale è da credere che toleri mal volontieri, che gli sia occupato Tauris [3], doue già solea risedere, et buona parte della Media [4]. Et si anco percioche Costantinopoli viene à restare più che mai

stretto di viueri; onde a poco verrà dishabitandosi. Però non è marauiglia quello che scriuono di detta Città con lettere di 12. di Nouembre, che il Turco pensasse a cacciar via vna buona parte de gli habitanti, per aleggerir la fame, che di dì in dì andaua crescendo. Et che facesse pregar Dio del continuo (se ben in darno) et nelle Moschee, et per le case priuate, et per le publiche strade, et da fanciulli, et da suoi vani Santoni; et inuocare l'aiuto del falso sedduttore Macometo. Che hauesse fatte carezze grandi all' Illustrissimo Sig. Lionardo Donato Ambasciator Veneto, giunto vltimamente a quella Porta, ragionando con lui per buon spatio, et affermandoli di non desiderare alcuna cosa più, che la buona amicitia della sua Republica: et facendolo conuitare lautamente da i suoi Bassà. Tutte cose insolite, et straordinarie. Dalle quali non si può comprendere altor, che vn timore, et vna consternatione grandissima. Ma molto maggior consternatione, et paura si comprende dall' hauer di nuouo fatto richiedere di pace il Prencipe di Transiluania, con offerir di lasciarli pacifica, et la Vallachia, et la Moldauia, et di darli Temesuar, et Giula, et cose maggiori. [...] [5].

BAR, A. 7 908, Hurmuzaki III, 2, p. 497—498, doc. DXXXVI.

Ştiri noi de la Constantinopol, din 12 noiembrie MDXCV, din care se află ce a pricinuit în zisa cetate ⟨vestea⟩ înfrîngerii suferite de Sinan paşa în Valahia şi făgăduielile nemăsurate ce le face sultanul prealuminatului principe al Transilvaniei spre a dobîndi pacea. Publicat⟨e⟩ de Bernardino Beccari din congregaţia Minervei. În Roma, în tiparniţa lui Luigi Zannetti 1595. Cu înaltă îngăduinţă.

Ştiri noi de la Constantinopol, din 12 noiembrie MDXCV

Mare a fost, fără tăgadă, înfrîngerea ce a suferit-o sultanul anul acesta în Valahia,[1] cînd a pierdut şi oaste, şi cai, şi tunuri, şi muniţii. Dar toate acestea n-ar fi ele prea însemnate, căci sînt lucruri de care sultanul nu duce lipsă, mulţimea şi bogăţia ţărilor sale, şi grămezile de aur ce le are dîndu-i putinţă să pună în loc cîte altele şi mulţime de oşti să strîngă. Dar să se plece în faţa principelui Transilvaniei cu atîta ruşine, şi să-l lase stăpîn peste ţara Valahiei, e pierdere fără seamăn; căci de aici urmează că pierde bună parte din renumele şi cinstea ce le avea dinaintea tuturor principilor şi tuturor neamurilor pentru măreţia ⟨imperiului⟩ său, cunoscîndu-se de-acum limpede că este tare vlăguit şi (care lucru, înainte, era socotit cu neputinţă) că poate fi învins, şi chiar fără trudă multă. Care lucru poate stîrni răzvrătirea supuşilor şi cu osebire a creştinilor, care sînt cei mai mulţi dintre supuşii împărăţiei sale, şi hotărîre pentru cei puternici a porni asupra lui, mai cu seamă pentru persian [2], care e lesne de crezut că împotriva cugetului său îngăduie să-i fie luat Tabriz [3], unde odinioară obişnuia a sălăşlui, şi bună parte din Media [4]. Ba încă ⟨rău e⟩ şi pentru că ⟨oraşul⟩ Constantinopol urmează a se afla mai lipsit ca niciodată de merinde, din care pricină se va pustii ⟨în curînd⟩. Nu e dar lucru de mirare ce se scrie din zisa cetate într-o epistolă din 12 noiembrie, cum că sultanul se gîndeşte să alunge bună parte din locuitori, spre a potoli foametea care sporeşte din zi în zi. Şi că pune să se înalţe necurmat rugăciuni către Allah (măcar că în zadar), şi în moschei, şi în casele oamenilor, şi pe uliţele oraşului, şi de copii, şi de popii săi mincinoşi, şi să se ceară ajutor de la falsul profet Mahomed. Şi că poruncise a se face mari temeneli înaintea preailustrului senior Lionardo Donato, ambasadorul veneţian, sosit de curînd la Poartă, ţinînd sfat cu el vreme îndelungată şi zicîndu-i că nimic alt nu doreşte decît prietenia

Republicii sale, şi punîndu-le pe paşale să-l cheme la ospeţe îmbelşugate. Toate lucruri neobişnuite şi fără de seamăn. Din care altceva nu se poate vedea, decît spaimă şi mare tulburare. Dar mult mai mare tulburare şi teamă se vede din aceea că a pus din nou să i se ceară principelui Transilvaniei să facă pace, făgăduindu-i să nu tulbure cu război nici ţara lui, nici Valahia, nici Moldova, şi să-i dea Timişoara şi Gyula şi încă altele şi mai de preţ. [...] [5].

---

[1] Ştirea aceasta, ca şi o alta (*Avvisi nuovi di Costantinopoli delli IV di Giugno et di Alba Giula delli 12 del medesimo Mese...*, Hurmuzaki, III, 2, p. 496—497), publicată tot de B. Beccari la Roma în 1595, dar referitoare mai mult la foametea produsă la Constantinopol de incetarea transportului de alimente din Ţara Românească, priveşte în fapt rezultatele campaniei antiotomane din iarna şi primăvara lui 1595 la sud de Dunăre. În urma expediţiei creştine, sultanul Murad III i-a trimis lui Sigismund Báthory o scrisoare cu oferte de pace (Veress, care a publicat-o in *Documente*, IV, p. 228—230, o datează 1 iunie 1595), care, ajunsă la Roma, a fost transformată în „avviso" şi publicată cu data fictivă de 1 octombrie (cu această dată este publicată în Hurmuzaki III, 2, p. 483—484). În urma contaminării ştirilor despre campania din sudul Dunării cu cele privitoare la expediţia de pedepsire a lui Sinan paşa din a doua jumătate a anului 1595 în Ţara Românească, s-a putut ajunge la confuzia marcată in primele rînduri ale avizului de faţă („infringerea sultanului în Valahia"), sporită şi de datarea ştirilor din 12 noiembrie. Esenţial însă este faptul că este descris efectul extraordinar la Constantinopol al acţiunilor antiotomane în care, cum bine se ştie, rolul principal l-au avut Mihai Viteazul şi detaşamentele sale, chiar dacă Sigismund Báthory a avut grijă să-şi revendice în exclusivitate laurii victoriei (vezi in acest sens aprecierea decisivă a cronicarului turc Naima, cf. Göllner, *M.d.T.*, p. 42).

[2] Şahul Abbas I cel Mare (1587—1629).

[3] În textul italian Tauris; evident, nu este vorba de vechiul ţinut din Crimeea, ci de cetatea Tabriz (turc. Tebriz), leagăn al dinastiei safavizilor (1502—1736), şi capitală a Azerbaigeanului iranian. Cetatea a fost cucerită la 23 septembrie 1584 de mare vizir Özdemiroğlu Osman paşa. Recucerirea ei de către iranieni a avut loc de-abia în 1603.

[4] Numele vechi al provinciei iraniene Azerbaigean.

[5] Finalul ştirii este un elogiu ditirambic la adresa principelui Sigismund Báthory, care la începutul domniei „îşi propusese să-l imite pe Alexandru cel Mare".

48 — 1595 decembrie 22, Cracovia.

Questi di passati s'intese che'l Principe di Transilvania andò in Valachia [1], et che doveva metter il novo Principe [2] al guverno di quella provincia. Hora questa sera s'è inteso ch'è intrato, ma che il Valacco l'habbi ammazzato 3 milla soldati [3]. Se questo è vero, ch'io non lo credo a nessun modo, Dio sa come le cose passeranno. Hieri è partito un prelato di qua, mandato dal nostro Re [4] al Papa; credo che sia per quell'istessa Valachia [1], perchè il Papa ha mandato qua un corriero [5] a posta per questo, et s'ha mostrato sdegnato contro lui. Dio et la prudenza degli huomini faccia ch'ogni cosa succeda in bene.

Di Cracovia, a li 22 Decembre 1595.

Archivo General de Simancas, Sección de Estado, leg. 1 346, Venecia; Ciorănescu, p. 124, doc. CCLXXII.

Zilele trecute s-a aflat că principele Transilvaniei a plecat spre Valahia [1] şi că trebuia să-l pună pe noul principe [2] în scaunul acelei ţări. În această seară s-a aflat că a ajuns, dar că valahul i-ar fi omorît 3 mii de oşteni [3]. Dacă este adevărat că lucrurile s-au petrecut aşa — ceea ce eu nu cred în nici un chip — ⟨numai⟩ Dumnezeu ştie.

Ieri a plecat de aici un prelat, trimis de regele nostru [4] la papă; socotesc că ar fi tot în legătură cu Valahia [1], întrucît papa a trimis aici un nunțiu [5] anume pentru acest lucru și s-a arătat a fi mîniat pe rege.

Facă Dumnezeu și chibzuința oamenilor ca totul să se sfîrșească cu bine.

Din Cracovia, la 22 decembrie 1595.

---

[1] Moldova. Vezi și doc. 46, n. 3.

[2] Ștefan Răzvan.

[3] După succesul campaniei din Țara Românească, Sigismund Báthory s-a întors la Brașov, de unde la 17 noiembrie a plecat spre Moldova doar Ștefan Răzvan, cu un detașament de 2 000 de secui. Ulterior avea să fie înfrînt de Ieremia Movilă în bătălia de la Areni.

[4] Sigismund III Wasa, regele Poloniei.

[5] Germanico Malaspina, episcop de San Severo.

49 **1595.**

Imprese dell Valacco e del Moldavo

Questo Inverno [1] Michel Vaivoda principe di Valachia, alli 9 de Nov⟨embr⟩e ribello il Turcho et amazzo da 200 gianizzeri, et altri Turchi che si trovavano, appresso di lui per loro affare, poi prese la fortezza, di Breil di Giurgeron, che sono nella provincia di Valachia L'Invernata s'indiaggiò il danubio, passò dal altra banda, et brugiò Mecino, Silistria, Russich', Suistoro, Nicopoli, Horagià, Vidino et tutte le Ville che sono intorno al Danubio. Il medesimo dette la rotta in Russich, a Assanaga che menava il figlio di Ianco Vaivoda, per metterlo al principato, et ebbe lo stendardo del gran Sig⟨nor⟩ et lo prese vivo, et lo mando al principe di Transilvania. Ritornando li Tartari d'Ongaria, passando, per Valachia li dette la Rotta et riscattò tutti Cristiani, faciendo gran preda, et ne ammazzò da 9 000 et il Resto mala pena si salvorno. Quest'anno prese 4 Galere del Turcho, che erano entrate nel Danubio da Constantinopoli, Chariche li monitioni, Ruppe il bassa sotto Nicopoli, et prese 160 bar⟨che⟩ del Danubio et 6 pezzi d'Artiglieria. Anc⟨o⟩ra il mese di Giugnio Ferrat bassa fece il ponte, per passar il Danubio, lassò passare alquante migliara di Turchi, poi dette battaglia da 3 lochi, et gli ruppe il ponte et tutti quelli che erano passati morirno, si diece che furno da 30^{m}. Il suo esercito sono da 20^{m} Ongari, 12^{m} Schiavoni, 2^{m} Albanesi di Cernavoda, che erano suditti del Turcho, et passorno con le moglie et con tutta la famiglia in queste parte. L'Invernata passata ha da ⟨250⟩ [a] greci mercanti, che si sono trovati la et il Transilvanio sempre l'aiuta, il quale si soscrive Sigismundus $\frac{dus}{2}$ · Dei Gratie principis [b] Sacri Romani Impery, Transilvanie, Moldavie, Valachie Transalpine, Comes Siculorum, nec nòn Dominus partis Ungarie.

Aron Vaiuoda, principe di Moldavia, intesa la ribellione, di questo Michele Vaiuoda, anc⟨o⟩ra lui prese l'armi contra il Turcho, et fece ammazzare, quelli Turchi che si trovavano nella sua provincia, et il Transilvano li mando da 9 000 Ongari, chiamò li cosachi, et veneno in No⟨mer⟩o di 20^{m} sotto il Governo, di loboda et nali Vachio [c] et andorno all'assediò di zein, et l'assediò per alquanti mesi, l'inverno passato ma per non haver pezzi da muraglia, non lo possette havere, ma brugiò il borgo, et ancora il borgo di belgrado che si diece aichierman et anc⟨o⟩ra il borgo delle Chielie.

Li cosachi s'incontrorno fra li Tartari, et Turchi, de quali ne restò morti fra 6^{m} abrugiò obliuisa di la dal Danubio, et fecion presa li cosachi di 200^{m}

bovi et 900[m] pecore, il detto Aron Vaiuoda, doppo la pasqua per comandamento del Transilvano, fu preso dalli Ongari, et legato, menato in Transilvania, il suo palazzo fu messo a sacco et alquanti suoi baroni dalli ongari furno amazzati.

In suo luogo fu messo il suo Cap⟨ita⟩no Generale, che si chiamava Risanuan, et al presente si chiama Stefan Vaiuoda, et per questo si sdegniò li cosachi, et ripartirno da quella provincia.

La Guardia di Stefan Vaiuoda, s'incontrò, con il Sangiacho di bender, furno ammazzati da 200 Ongari, et da 300 Valachi, et Nalivachio andò, con 5 000 Cosachi in Transilvania, al Servitio di quel principe, et il loboda, si trova alli confini de Tartari, con il resto della sua gente, in n⟨umer⟩o d'11[m] cioe undici mila soldati.

---

[a] Hurmuzaki transcrie 2 500, dar marginea documentului fiind ruptă, cifra nu se poate reconstitui cu exactitate.
[b] În mod greşit în titulatură este folosit genitivul în loc de: *Dei gratia princeps*; ciudată este şi folosirea abrevierii *dus*, probabil pentru *secundus*.
[c] Aşa in original.

Biblioteca Vallicelliana, Roma, Ms. 16, fol. 38; Arh. St. Buc., Colecţia microfilme Italia, r. 65, c. 67—68; Hurmuzaki III, 1, p. 498—499, doc. LIX.

Faptele valahului şi moldoveanului

În iarna ce a trecut [1], Mihai, voievodul Valahiei, în ziua de 9 noiembrie s-a răzvrătit împotriva sultanului şi a omorît 200 de ieniceri şi alţi turci care, dintr-o pricină sau alta, se aflau în preajma lui; apoi a cucerit cetăţile Brăila şi Giurgiu, care se află în ţinutul Valahiei. În timpul iernii a trecut Dunărea pe malul celălalt şi a pîrjolit cetăţile Măcin, Silistra, Rusciuk, Şiştov, Nicopole, Rasgrad, Vidin, precum şi toate aşezările ce se află de-a lungul Dunării. Voievodul l-a înfrînt la Rusciuk pe Assan aga, care îl însoţea pe fiul lui Iancu-Vodă pentru a-l aşeza în scaunul domnesc şi luîndu-i steagul dat de sultan, l-a prins viu şi l-a trimis la principele Transilvaniei. Pe tătarii care se întorceau din Ungaria, trecînd prin Valahia, i-a înfrînt şi a eliberat astfel toţi robii creştini, a luat mari prăzi şi a omorît cam 9 000 de tătari, iar ceilalţi cu mare greutate abia s-au salvat.

În acest an, voievodul a capturat 4 galere ale sultanului, încărcate cu provizii, care intraseră pe Dunăre dinspre Constantinopol, l-a învins pe paşă lîngă Nicopole şi i-a luat 160 de barcazuri ce se aflau pe Dunăre şi 6 tunuri. De asemenea, în luna iunie, Ferhad paşa a înălţat un pod pentru a trece Dunărea, iar voievodul lăsînd cîteva mii de turci să treacă, a dat apoi atacul în trei locuri, a rupt podul şi toţi turcii care trecuseră au murit şi se zice că au fost cam 30 000. În oastea sa erau cam 20 000 de unguri, 12 000 de slavi, 2 000 de albanezi din Cernavodă, care erau supuşi ai turcului şi care au trecut de partea aceasta a Dunării cu neveste şi cu întreaga familie. În iarna trecută a mai avut alături şi 2 500 de negustori greci ce se aflau acolo, precum şi ajutoarele transilvăneanului care se intitulează „Sigismund al doilea, din mila lui Dumnezeu, principe al Sfîntului Imperiu roman, al Transilvaniei, Moldovei, Valahiei transalpine, comite al secuilor, precum şi domn al unei părţi din Ungaria".

Aron-Vodă, voievodul Moldovei, înştiinţat de răzvrătirea lui Mihai voievod, a ridicat şi el armele împotriva sultanului şi a pus să fie omorîţi turcii care se aflau în ţara sa; transilvăneanul îi trimise 9 000 de unguri, apoi îi chemă pe cazaci, care au venit în număr de 20 000 sub comanda lui Lobodă şi Nalivaico şi au pornit asediul cetăţii Bender; după cîteva luni, în iarna

trecută, deoarece nu aveau tunuri pentru străpungerea zidurilor şi nu o puteau cuceri, au dat foc împrejurimilor, la fel au făcut şi cu Cetatea Albă care se mai numeşte şi Akermann, la fel şi cu cetatea Chilia.

Cazacii s-au înfruntat cu tătarii şi cu turcii, dintre care au murit 6 000 şi au pîrjolit şi Oblucița, ce se află pe malul celălalt al Dunării, de unde au capturat 20 000 de boi şi 900 000 de oi; zisul Aron voievod, după sărbătoarea Paştelui, din porunca transilvăneanului a fost prins de unguri, legat şi dus în Transilvania; cetatea sa de scaun a fost jefuită şi cîţiva boieri de ai săi au fost omorîţi de unguri. În locul lui a fost aşezat hatmanul său, care se numea atunci Răzvan, iar acum se numeşte Ştefan voievod; cazacii nemulţumiţi de el au plecat din această ţară.

Oastea lui Ştefan voievod s-a înfruntat cu sangiacul din Bender, au fost omorîţi 200 de unguri şi 300 de valahi; Nalivaico cu 5 000 de cazaci a pornit spre Transilvania ⟨pentru a intra⟩ în slujba principelui, iar Lobodă se află la hotarele tătărăşti, cu restul oştirii sale care numără 11 000 de oşteni.

---

[1] A anului 1594.

50 **1596 mai.**

Di Transilvania

Che alli 6 di questo gionse corriero al Principe di Transilvania con aviso che li Vallachi in numero de 5 200 scorsi di là del Danubio havevano preso et abbruggiato una fortezza detta Pleme [1], havendovi fatto prigiono la moglie del Governatore [2] con molti Turchi et Hebrei ricchi, con molti danari et robbe di qualque valuta. Nel ritorno furono assaltati dal presidio di Neopoli, li quali vinsero con far prigioni altri Turchi; et così carichi di bottino, con perdita solo di quattro di loro, se ne sono tornati alle case loro.

Archivo General de Simancas, Sección de Estado, leg. 1 346, Venecia; Ciorănescu, p. 131—132, doc. CCLXXX.

Din Transilvania

⟨Se află⟩ că în ziua de 6 a acestei luni la principele Transilvaniei a sosit un sol cu ştirea că valahii în număr de 5 200 au trecut Dunărea şi au cucerit şi ars o cetate numită Plemen [1], ducînd în robie pe soaţa guvernatorului [2] împreună cu mulţi turci şi evrei bogaţi şi luînd şi mulţi bani şi veşminte de preţ. La întoarcere au fost atacaţi de oştenii ce străjuiau cetatea Nicopole, pe care îi învinseră, luînd în robie şi alţi turci; încărcaţi astfel de mari prăzi, s-au întors acasă, după ce au pierdut numai patru dintre ai lor.

---

[1] Plevna.
[2] Mihai-Oglu sau Oglan.

51 **1596 ⟨după mai⟩, Bruxelles.**

Copie de diverses Lettres envoyées de Prague des Seigneurs de renom de 14, 21 et de 28 de May ⟨15⟩96. Par lesquelles sont declairees, les victoires signalees, que nostre Seigneur de sa singuliere grace a donné à la Sacrée Maiesté Impériale contre les Turcs et Tartares, ennemys jurez de Dieu et de l'Eglise

Catholique. A Bruxelles Par Rutger Velpius Imprimeur et Libraire Iuré pres de la Cour, a l'Aigle dor 1596. Avec permission

Le camp que le grand Turcq avoyt envoyé pour assieger Lippa en Transylvanie, ville prinse du Prince [1] l'an passé: lequel a mis ensemble toutes ses forces, ayant en son ayde grand nombre des Moldaves; lesquelz combien qu'ilz soyent soubz la courone de Poloigne, ilz veuillent tenir amitié avecq ledit Prince comme leur protecteur et liberateur de la tyranie du Turcq, et ont donné ensemble sur le camp du turc, et l'ont faict deloger, et tué environ 1 200 des ennemis, et gaigné beaucoup de leurs bagages. Cependant par commandement dudict Prince, les Valacques sont sortiz en grand nombre, et ont prins une bonne ville sur le Danube [2], saccagée, bruslée et destruites, apres avoir tué tous les Turcs, et y ont faict un butin de plus de quatre cent mil Escuz.

Harvard College Library Cambridge, Ott. 326. 5, f. 3v—4r; Göllner, *Plaquettes*, p. 33.

Copii ale diverselor scrisori trimise din Praga de seniori de vază în 14, 21 şi 28 ale lunii mai ⟨15⟩96, prin care se fac cunoscute victoriile vestite cu care Domnul nostru în neasemuita sa mărinimie a binecuvîntat pe Sacra sa Maiestate imperială împotriva turcilor şi tătarilor, duşmani blestemaţi de Dumnezeu şi de biserica catolică. La Bruxelles. De Rutger Velpius, tipograful şi librarul oficial al Curţii, la L'Aigle d'or 1596. Cu îngăduinţă

⟨Despre⟩ oastea pe care sultanul o trimisese să asedieze Lipova în Transilvania, oraş cucerit anul trecut de principe [1]: acesta şi-a adunat toate forţele, avînd în sprijinul său mare număr de moldoveni care, toţi cîţi se aflau sub coroana Poloniei, voind să ţină prietenia cu zisul principe ca protector şi eliberator al lor de sub tirania turcului, au mers împreună asupra taberei turcului, l-au alungat de acolo şi au ucis aproape 1 200 de duşmani şi au capturat multe lucruri. În vremea asta, sub comanda zisului principe, valahii au ieşit în număr mare şi au luat un oraş bogat de pe Dunăre [2], l-au jefuit, ars şi distrus, după ce au omorît pe toţi turcii, şi au luat pradă de mai bine de patru sute de mii de scuzi.

[1] Sigismund Báthory.
[2] Plevna. Vezi şi doc. 50, n. 1.

52 — 1596 septembrie 21, Veneţia.

Di Ven⟨ezi⟩a, li 21 sett⟨embr⟩e 1596

Per fregata di Ragusi ci sono l⟨ette⟩re delli 8 del p⟨rese⟩n⟨t⟩e [...] che l'ess⟨erci⟩to Turchesco in n⟨umer⟩o di c⟨irc⟩a 250 m⟨ille⟩ soldati, oltre alcune troppe de Tartari haueua messo doi Ponti per passar il Danubio, correndo uoce in Ragusi che Assan Bassa [...] hauendo inteso che Michel Vaiuoda della Moldauia era andato con buone forze ad unirsi col P⟨rincip⟩e Trans⟨iluan⟩o sia percio pass⟨at⟩o alla uolta della Moldauia per farseue p⟨at⟩rone, il ch' inteso dal Transilu⟨an⟩o, haueua rimandato d⟨ett⟩o Vaiuoda a difender quel stato, et uenuto alle mani con Turchi si haueua tagliato a pezzi da 10 m⟨ille⟩ di 25 m⟨ille⟩ ch' erano.

Biblioteca Apostolica Vaticana, Cod. Urb. Lat., vol. 1 064, f. 614; Arh. St. Buc., Colecţia microfilme Vatican, r. 36, c. 729; Decei, *Diplomatarium*, IV, p. 45, doc. C.

Din Veneția, la 21 septembrie 1596
Cu o corabie din Ragusa a sosit o scrisoare din 8 ale lunii trecute [...] cum că oastea turcească, în număr de 250 000 de oșteni, pe lîngă cele cîteva cete de tătari, a înălțat două poduri pentru a trece Dunărea; în Ragusa se zvonește că Hassan pașa [...] fiind înștiințat că Mihai, voievodul Valahiei, pornise cu o oaste destul de numeroasă să se alăture principelui transilvănean, a pornit să ocupe Moldova; acest lucru aflîndu-l transilvăneanul i-a cerut zisului voievod să apere țara; și acesta înfruntîndu-se cu turcii, a tăiat în bucăți 10 000 din cei 25 000 cîți erau.

53 **1596 octombrie 8, Eger.**

Agriasche oder Erlawische Zeitung Das ist Was sich mit vns Christen vnd den Türcken in vnd ausserhalb der gewaltigen Vestung Erlaw oder Agria mit Anlauffen Stürmen Beschiessen Scharmützeln vnd Schlachten von tag zu tag bis inn diesen ablauffenen October des 1596. Jahres verlauffen vnd zugetragen hat, Gedruckt zu Wien im 1596 Jahr

Schreiben aus dem Feldlager vor Erlaw vom 8. October Anno 1596
[...].
Den 3. October seind des Siebenbürgers Gesandten allhie im Lager ankommen ⟨mit vermeldung⟩ so bald jhre K⟨önigliche⟩ W⟨ürde⟩[1] fort rücken wird der Fürst aus Siebenbürgen zu jhm stossen wie er denn allbereit nur anderthalb meil von des von Tieffenbachs Lager ist: Das auch der Fürst inn der Wallachey sich erbotten dem Siebenbürger beyzuspringen weil die Tartern sein Land wider verlassen vnd sich nach Haus begeben. So thut auch gemeltes Fürsten Cantzler jhm auch mit 8 000 starck zuziehen Es treiben Ihr K.W. starck an alles Volck zusammen zu bringen haben auch geschworen was sie denen zu Erlaw der entsetzung halben zugesagt das wolten sie ihnen gewis halten.
[...].

BAR, I 25 877.

Știre din Agria sau Erlau despre ce s-a întîmplat zi de zi, în această lună octombrie a anului 1596, cu noi creștinii și cu turcii în interiorul și în afara puternicei cetăți Erlau sau Agria, cu asaltul ⟨cetății⟩, deschiderea focului, hărțuială și măcelărire. Tipărită la Viena, 1596

Scrisoare din tabăra de la Erlau, din 8 octombrie 1596
[...].
La 3 octombrie au venit aici, în tabără, solii din Transilvania, cu rugămintea ca Alteța sa regală [1] să se deplaseze cît de repede, că va veni să lupte cu el și principele din Transilvania, căci el este numai la o milă distanță de tabăra lui Teuffenbach, că și principele din Valahia s-a oferit să dea ajutor Transilvaniei, deoarece tătarii au părăsit din nou țara sa și au plecat acasă. Așa se face că va veni și cancelarul numitului principe cu o oaste de 8 000 de oameni. Alteța sa trebuie să acționeze puternic pentru a strînge multă oaste și ei ⟨toți⟩ au jurat și au promis eliberarea cetății Erlau și vor să-și țină promisiunea.
[...].

[1] Este vorba de arhiducele Maximilian, fratele împăratului Rudolf II.

54 **1596 octombrie 26, Veneţia.**

Di Venetia, li 26 ottobre 1596

Di Vienna delli 12 stante [...] che il Vaiuoda della Valachia, con 6 m⟨ille⟩ soldati era scorso nella Bulgaria et in quella messo a ferro et fuoco quanto ha potuto, accio che il nemico nel ritornarsene habbi tanto maggiormente difficulta delle cose necessarie [...].

Biblioteca Apostolica Vaticana, Cod. Urb. Lat., vol. 1 064, f. 697; Arh. St. Buc., Colecţia microfilme Vatican, r. 36, c. 759; Decei, *Diplomatarium*, IV, p. 46, doc. CVII.

Din Veneţia, la 26 octombrie 1596

De la Viena din 12 a acestei luni [...] ⟨s-a aflat⟩ că voievodul Valahiei cu 6 000 de oşteni intrase în Bulgaria şi trecuse prin foc şi sabie tot ce a putut, pentru ca duşmanul, cînd se va întoarce, să întîmpine mari greutăţi în procurarea celor de trebuinţă [...].

55 **1596 noiembrie 23, Roma.**

Di Roma, li 23 nouembre 1596.

[...] et che il Vaiuoda di Vallacchia luocotenente del Prencipe [1] habbia rotti 20 m⟨ille⟩ Tartari passati nuouam⟨en⟩te in detta Prouincia [...].

Biblioteca Apostolica Vaticana, Cod. Urb. Lat., vol. 1 064, f. 769; Decei, *Diplomatarium*, IV, p. 47, dcc. CXIII.

Din Roma, la 23 noiembrie 1596.

[...] ⟨s-a aflat⟩ că voievodul Valahiei, locotenent al oştilor principelui,[1] a înfrînt pe cei 20 000 de tătari intraţi de curînd în zisa ţară [...].

[1] În virtutea tratatului încheiat cu Sigismund Báthory. Mihai avea dreptul de a conduce o oaste doar în calitate de subordonat al principelui Transilvaniei.

56 **1597 ianuarie 4, Alba Iulia.**

Somario delli auuisi uenuti da Constantinopoli à Michel Vaiuoda

Di Albagiulia 4 Ge⟨n⟩naio ⟨15⟩97

Che li Chiaussi li quali furnó mandati in Valacchia à portare il stendardo à Michel Vaiuoda erano arriuati insieme col Baron mandato dal d⟨ett⟩o Vaiuoda à Vidin doue trovorono Mehemet Bassa il quale s'inuio alla uolta di Soffia per trouare il G⟨ran⟩ Turco et seco condusse li d⟨et⟩ti Chiaussi et li ser⟨uitor⟩i del d⟨ett⟩o Barone, ma il Barone non ui uolse andare. Arriuato il Bassa in Soffia et non trouatoui il Gran Turco et inteso ch'era in Filipopoli s'incaminò a quella uolta doue lo trouò tutto turbato, perche haueua hauuto auuiso che li due Bassà nominati, uno Sciaus et l'altro Aluch che lasero al gouerno di Constantinopoli hauendo inteso che il Gran Turco era stato morto in guerra, haueuano creato Gran Sig⟨no⟩re il suo primo figliuolo di età d'anni 8 il quale haue⟨a⟩ fatto subito uccidere dui suoi fratelli piccioli, come fanno tutti li G⟨rani⟩ Turchi. Che il Gran Turco si preparaua per andare in Constant⟨ino-

po⟩li con le genti che ha sue, ma non si sa se li due Bassa che hanno creato Gran Turco il figlio se lo permetterano per dubbio delle lor uite et anco di quella del figliuolo. Che il Gran Turco haueua fatto Cam de Tartari il fr⟨at⟩ello del Cam [1] ch' era in guerra et commandato al Cam, che andasse in Constantinopoli a servire alla porta.

Che si tiene per fermo che il Cam non debba permettere che il fratello sia Cam et pero potria succedere qualche disparere tra loro.

Che in Vidin erano due mila Turchi, li quali sono stati mandati a Temisvar. Che parimente in Vidin erano giunti due chiaussi con mille soldati per mandarli in Agria, ma non hanno uoluto andarui. Di Bolgaria auuisano che li Bolgari intese le controuersie et turbatione che sono in Constant⟨inopo⟩li si sono tutti solleuati et stanno aspettando che genti del Principe passano per congiungersi con esso loro.

Che li Tartari nel passare per Bolgaria et altri luoghi del Turco hanno fatto gran danni come brusciam⟨en⟩ti sforzam⟨en⟩ti et uccisioni tanto de loro come de Christiani.

Archivio di Stato di Firenze, Archivio Mediceo del Principato, filza 4 469, f. 119; Arh. St. Buc., Colecţia microfilme Italia, r. 55, c. 298—299; Veress, V, p. 50—51, doc. 32.

Cuprinsul ştirilor sosite de la Constantinopol la Mihai voievod
Din Alba Iulia, 4 ianuarie ⟨15⟩97

Că ceauşii, care au fost trimişi în Valahia spre a duce steagul lui Mihai voievod, au sosit o dată cu boierul trimis de zisul voievod la Vidin, unde s-au întîlnit cu Mehmet paşa; acesta porni spre Sofia spre a-l găsi pe sultan şi o dată cu el duse şi pe zişii ceauşi şi slujitori ai zisului boier; însă boierul nu voi să meargă acolo. Paşa, ajungînd la Sofia şi negăsindu-l pe sultan şi auzind că ⟨sultanul⟩ era la Filipopoli, porni într-acolo, unde îl află plin de mînie din pricină că fusese înştiinţat cum că cele două paşale, pe nume unul Sciaus şi altul Aluch, ce le lăsase la cîrmuirea Constantinopolului, auzind ele că sultanul murise în război, au ales sultan pe primul lui fiu, în vîrstă de 8 ani, care, aşa cum fac toţi sultanii, a pus pe dată să fie omorîţi doi fraţi ai săi mai mici.

Că sultanul se pregătea să plece la Constantinopol cu oştile sale, dar nu se ştie dacă cele două paşale, care au ales sultan pe fiul ⟨său⟩, îl vor lăsa ⟨să intre în oraş⟩, din teamă pentru viaţa lor şi a fiului ⟨sultanului⟩.

Că sultanul a numit han al tătarilor pe fratele hanului [1], care era ⟨atunci⟩ la război şi a dat poruncă hanului să meargă la Constantinopol spre a sluji Porţii.

Că se socoteşte drept lucru sigur că hanul nu va îngădui ca fratele ⟨său⟩ să fie han, din care pricină ar putea urma o oarecare luptă între ei.

Că la Vidin erau două mii de turci, care au fost trimişi la Timişoara. Tot aşa că la Vidin veniseră doi ceauşi cu o mie de oşteni spre a fi trimişi la Agria, dar că ⟨ei⟩ nu au voit să meargă acolo. Din Bulgaria se dă de ştire că bulgarii auzind de neînţelegerile şi tulburările ce sînt la Constantinopol, s-au ridicat cu toţii, aşteptînd să vină oştile principelui spre a se alătura acestora. Că tătarii în trecerea ⟨lor⟩ prin Bulgaria şi prin alte ţinuturi ale sultanului au făcut mari pagube, pîrjolind şi distrugînd, murind atît din ai lor, cît şi dintre creştini.

---

[1] Este vorba de Gazi Giray II, mazilit de Gigalazâde Sinan paşa pentru faptul de a nu fi participat la expediţia sultanului. În locul lui a fost numit han fratele său, Fetih Giray; ajungînd Ibrahim paşa mare vizir, stabileşte să fie din nou han Gazi Giray, care în cele din urmă ucide pe Fetih Giray şi întreaga sa familie.

De Albagiulia 4 Gennajo 1597

La prima proposta dal Vaivoda [1] fu, che desiderava sapere se aveva da esser guerra o pace con Turchi.

Fu risposto per parte di S⟨ua⟩ S⟨anti⟩tà della M⟨aes⟩tà dell' Imp⟨erator⟩e et del P⟨rincip⟩e di Transilvania, che si doveva continuare la Guerra con più animo che mai.

2. Interogò s'era espediente di p⟨rese⟩nte dissimulare col Turco sin a tanto che fossero raddunate le forze della Christianità a tempo nuovo.

Fu concluso ch'era espediente, et particolarm⟨ente⟩ al Vaivoda che ha il paese aperto vicino all' inimico, et con poca gente de guerra, ma che ne' confini si doveva attendere alle scorrerie conforme a che s'è fatto per il passato.

3. Interrogò se la guerra per la parte della Christianità si saria transferita tutta in Valacchia overo in Ungaria, o pure in ambe le parti.

Fu detto che questa risolutionne non si poteva far qua, dipendo principalmente dalla M⟨aes⟩tà dell' Imperatore, ma per modo de discorso tutti convennere che saria stato espediente che la guerra si facesse in Ungaria et in Valachia, cioè la M⟨aes⟩ta dell' Imperatore con l'esercito Imperiale in Ungaria et in Valacchia il P⟨ri⟩n⟨ci⟩pe di Transilvania, et il Vaivoda con le forze loro, et ajuti tanto pecuniary, quanto di gente del sommo Pontefice, et della M⟨aes⟩tà dell' Imperatore, et discorrendosi del n⟨umer⟩o delle genti, che sariano bisognate in Valacchia, di q⟨u⟩ello poteva fare la Transilvania per se, et il Vaivoda, et le genti ch' haveriano potuto assoldare, havendo ajuti esterni di denari, et i soldati da piedi et da cavallo, che sariano stati di bisogno.

Offerse il Vaivoda che durante la guerra manterria a sue spese mille lanze e mille fanti archibugieri, et oltre di questi havendo denari haveria ritrovati et assoldati 5 m. cavalli, et 5 m. fanti, i cavalli a cinq⟨ue⟩ talari il mese et i fanti a quattro computate in essi le p⟨r⟩ovisioni di Capitani et officiali.

I deputati del P⟨ri⟩n⟨ci⟩pe dissero, che la Transilvania haveria mantenuto in campagna a sue spese durante la guerra due mila, e cinq⟨ue⟩ cento lanze a cavallo et altri tanti fanti et havendo aiuti pecuniary assoldaria 5 m. cavalli, et 5 m. fanti al prezzo di sopra.

Che li denari per assoldare tutte le sud⟨de⟩tte genti bisognaria che fossero somministrate di fuori, cioè dal sommo Pontefice, dall' Imp⟨erato⟩re e dal Re di Spagna.

Che di più haveriano hauto bisogno da S⟨ua⟩ S⟨anti⟩tà quattro mila fanti Italiani archibugieri, et dodici Bombardieri dalla M⟨aes⟩tà dell'Imp⟨erato⟩re tre mila fanti Valloni e Borgognoni, due mila cavalli archibugieri Valloni, mille Raitri, et venti Bombardieri.

Che tra il P⟨ri⟩n⟨ci⟩pe di Transilvania, et Vaivoda hauriano hauti in campagna sessanta pezzi di bronzo, oltre de quali disederauano haverne dall'Imperatore venti, et di più ducento centenara di polvere.

Offerse anche il Vaivoda che raddunandosi tale essercito pagato in Valacchia egli vi haveria aggiunto 13 m tra fanti et cavalli comandati, et venturieri del paese.

Che nel Danubio haveva commodità di tanti barconi che passeriano X m huomini in un colpo, et le sarà avvisato in tempo farà anche preparare un ponte.

Che con le sud<d>tte forze li basta l'animo non solo d'incontrare l'inimico se uerrà in compagna, ma d'entrare anche nel suo paese, et era sicuro, che li Christiani di Bolgaria si sariano tutti sollevati in suo favore.

Archivio di Stato di Firenze, Archivio Mediceo del Principato, filza 4 469, f. 119; Arh. St. Buc., Colecţia microfilme Italia, r. 55, c. 297—298; Hurmuzaki, III, 1, p. 508, doc. LXVIII.

Din Alba Iulia, la 4 ianuarie 1597.

Cea dintîi întrebare a voievodului [1] a fost aceea că el dorea să ştie dacă avea să fie război sau pace cu turcii.

I s-a răspuns din partea papei, din partea Maiestăţii sale împăratul şi din partea principelui Transilvaniei că războiul trebuie continuat cu şi mai mult sîrg ca pînă acum.

2. A întrebat <voievodul> dacă era potrivit să se prefacă a fi de partea sultanului pînă la primăvară cînd se vor strînge oştile creştinătăţii.

I s-a răspuns că era potrivit, mai ales că voievodul are ţara sa învecinată cu duşmanul, însă va trebui cu puţina lui oaste să vegheze la jafurile de la hotare, aşa cum a făcut şi în anul trecut.

3. A întrebat <voievodul> dacă războiul creştinătăţii va fi purtat cu totul în Valahia, în Ungaria sau în ambele ţări.

I s-a răspuns că această hotărîre nu se poate lua acum, aceasta depinzînd mai ales de Maiestatea sa împăratul, însă în urma înţelegerii au căzut la învoială că ar fi potrivit ca războiul să se poarte în Ungaria şi în Valahia, adică Maiestatea sa împăratul cu oastea imperială să poarte războiul în Ungaria, iar principele Transilvaniei şi voievodul cu oştile lor în Valahia; avînd ajutoare atît de bani cît şi de oşti din partea papei şi din partea Maiestăţii sale împăratul, să se arate numărul de oşti ce ar fi de trebuinţă în Valahia, precum şi cele cu care ar putea să ia în stăpînire Transilvania, iar voievodul să arate ce oşti ar putea recruta, avînd ajutor de bani din afară precum şi de cîţi călăreţi ar fi nevoie.

Voievodul a arătat că pe tot timpul războiului va întreţine pe cheltuiala lui o mie de lăncieri şi o mie de puşcaşi şi pe lîngă aceştia, dacă ar avea bani, ar recruta 5 000 de călăreţi şi 5 000 de pedestraşi, plătind fiecărui călăreţ cinci taleri pe lună, iar fiecărui pedestraş cîte patru taleri, punînd la socoteală şi proviziile căpeteniilor şi cavalerilor.

Trimişii principelui arată că Transilvania va întreţine pe cheltuiala ei, pe tot timpul războiului, 2 500 de lăncieri şi cavaleri, tot atîţia pedestraşi şi avînd ajutoare băneşti ve recruta 5 000 de cavaleri şi 5 000 de pedestraşi la preţul mai sus amintit.

Banii de care au trebuinţă pentru recrutarea sus-ziselor oşti urmează a veni din afară, adică de la papă, de la împărat şi de la regele Spaniei.

Ar fi avut nevoie din partea papei de 4 000 de puşcaşi italieni şi de 12 tunari, iar din partea Maiestăţii Sale împăratul de 3 000 de pedestraşi valoni şi burgunzi, două mii de călăreţi puşcaşi, 2 000 de călăreţi puşcaşi valoni, 1 000 de raiteri şi 20 de tunari.

Principele Transilvaniei şi voievodul ar avea nevoie în război de peste 60 de tunuri din bronz, pe lîngă cele 20 pe care le aşteptau să le sosească de la împărat, precum şi mai bine de 200 de măji de praf de puşcă.

Voievodul mai arată că adunînd în Valahia o astfel de oaste, ar putea ajunge să aibă pînă la 13 000 de oşteni, pe lîngă pedestraşii şi călăreţii tocmiţi şi mercenarii din ţară.

Pe Dunăre ar avea trebuinţă de cîteva barcazuri cu care să poată trece o dată 10 000 de oameni şi dacă va fi înştiinţat la vreme va înălţa încă un pod.

Cu zisele oşti va fi în stare nu numai să înfrunte duşmanul, dacă va intra în război, ci chiar să năvălească în ţara lui, deoarece era sigur că toţi creştinii din Bulgaria îi vor sări în ajutor.

[1] La 30 decembrie 1596, Mihai Viteazul a sosit la Alba Iulia pentru a trata cu principele Transilvaniei condiţiile războiului cu turcii, cf. Sîrbu, *Istoria*, p. 246—247. Vezi şi doc. 58.

58 **1597 ianuarie.**

Historische Erzählung der fürnembsten Geschichten [...] 1597

Hierauff ist zu vernemmen, dass den 30. Tag des Monats Decembris im verruckten 1596 Jahr der Walachische Michael Weywoda zu Sibenbürgischen Weissenburg einkommen, welchem der Fürst aus Sibenbürgen etliche Herren auff ein viertel meil wegs entgegen geschikt unnd stattlich einbeleitten lassen. Volgenden tags, als denn letsten Decembris haben jhre F. Gnaden etliche Herren zu Ross zu gedachtem Weyvoda, denselben nach Hoff zubegleiten gessandt, welcher vor den fürnembsten Herren auch beysein des Päpstlichen Legaten bey jhren F.G. zwo stund lang audientz gehabt. Am Newen Jahrs tag dieses 1597 Jahrs ist mehr gedachter Weyvoda mit Ihren Fürstl. G. in die Kirchen zu der grossen Mess gangen, bey dem Frumal geblieben und widerumb stattlich nach Hauss begleitet worden. Den 3. Januarij haben Ihre Fürst. G. offt gedachtem Weyvoda sechs Silberne grosse Becher, ein Silberne Gallion und Handtbecken presentiren lassen. Dargegen er Ihnen F.G. zwei gar schone herrliche Zobel Futter neben andern schönen Kleidern von Guldnen stucken verhert. Den 5. Jenners hat er Weywoda von jhren F.G. seinen Abschied genommen und also den sechsten frü wider nach der Wallachey auffgebrochen [1].

Österreichische Nationalbibliothek Wien, 103 157 B; Göllner, *Faima*, p. 240—241, doc. XXV.

Povestire istorică a celor mai importante fapte [...] 1597

Mai aflăm că în a 30-a zi a lunii decembrie din anul 1596 care a trecut, Mihai, voievodul valah, a venit la Alba Iulia. Principele Transilvaniei i-a trimis în întîmpinare, la un sfert de leghe, cîţiva nobili, care l-au condus cu alai. În ziua următoare, deci în ultima ⟨zi⟩ a lui decembrie, Înălţimea sa princiară a trimis cîţiva nobili călări la numitul voievod spre a-l conduce la Curte; aici a avut o audienţă de două ore la Înălţimea sa princiară, în prezenţa celor mai de vază nobili, precum şi a legatului papal. În ziua de Anul Nou a acestui an 1597, numitul voievod a mers cu Înălţimea sa princiară la biserică, la liturghia mare, a rămas să prînzească şi apoi a fost condus iarăşi cu alai la reşedinţă. La 3 ianuarie Înălţimea sa princiară a trimis în dar ⟨sus⟩ numitului voievod şase pocale mari de argint, un galion şi un lighean, ⟨ambele⟩ din argint. La rîndul lui, el a trimis Înălţimii sale princiare două blănuri de samur de o rară frumuseţe, precum şi alte lucruri de îmbrăcăminte împodobite cu aur. La 5 ianuarie, voievodul şi-a luat rămas bun de la Înălţimea sa princiară, iar pe 6 dimineaţa a pornit din nou spre Valahia.[1]

[1] O relatare similară se păstrează în Arh. St. Buc., Colecţia microfilme R.D.G., r. 170, c. 89—91; Deutsches Zentralarchiv, Historische Abteilung II, Merseburg, Königliches Geheimes Staats-Archiv, Rep. XI, 273c, Türkej, fasc. 2.

59 **1597 februarie 1, Veneția**

Di Venetia il p⟨rim⟩o febraro 1597

Di Vienna delli 18 pass⟨at⟩o [...] che teniuano d'Alba-giulia delli 9 l'arriuo in quella corte de Michel Voiuoda della Valachia, riceuuto solenemente da quel Principe et molto accarezato, sendosi donati insieme din molti doni di Valore. Et ui era ariuato anco un Chiaus della Porta, il qual haueua hauuta pochissima udienza da S⟨ua⟩ A⟨lteza⟩ et spedito subitto indietro, mettendosi quel Principe all' ordene per passare alla Corte Ces⟨are⟩a non mancando di fare quanto poteua et sapeua per trouarsi in campagna a primo tempo contro il comun Nemico [...].

Biblioteca Apostolica Vaticana, Cod. Urb. Lat., vol. 1 065, f. 72; Arh. St. Buc., Colecția microfilme Vatican, r. 36, c. 9; Decei, *Diplomatarium* IV, p. 51, doc. CXXVII.

Din Veneția, la 1 februarie 1597

De la Viena din 18 a lunii trecute [...] că ⟨s-a aflat⟩ de la Alba Iulia, din ⟨ziua⟩ de 9, de sosirea lui Mihai, voievodul Valahiei, la curte, unde fu primit cu ⟨mare⟩ cinste și cu multă bunăvoință de către principe, făcîndu-și unul altuia multe daruri de preț. Acolo sosise și un ceauș de la Poartă, care avusese o scurtă audiență la Alteța sa și fusese trimis degrabă înapoi, căci principele se arătase dispus să treacă de partea Curții imperiale, nepregetînd să facă tot ce putea și știa, pentru ca în scurtă vreme să pornească război împotriva dușmanului comun [...].

60 **⟨1597 martie 23⟩.**

[...]. Weiter zeigen sie an dass sich die Wallachen, so zwischen Herzogouina, vund Albania wenhastt wider die Türggen wegen Irer schweren Seruitut Rebelliert, vnd beij etlich 1000 zusamen geschlagen haben [...].

Deutsches Zentralarchiv, Historische Abteilung II, Merseburg, Königliches Geheimes Staats-Archiv, Rep. XI 273c, Türkei, fasc. 2; Arh. St. Buc., Colecția microfilme R.D.G., r. 170, c. 130–131.

[...]. Mai departe, ⟨cei doi soldați croați⟩ arată că valahii, anume cei dintre Herțegovina și Albania, s-au revoltat împotriva turcilor din cauza servituților grele, și împreună au bătut în luptă cam 1 000 ⟨dintre aceștia⟩. [...].

61 **1597 martie.**

Avvisi nuovi di Alba Giulia del Mese di Genaro del presente anno 1597. per li quali s'intende la uenuta del Vaiuoda di Vallachia in quella Città; et quello che disse al Sereniss. Prencipe, co 'i presenti che diede à S.A. et quelli che l'A.S. diede a lui, e l'arriuo di tre Chiaussi, et altri avvisi di Praga di 24. Febraro, doue s'intende l'arriuo del Prencipe in quella Città. Publicati per Bernardino Beccari da Sacile alla Minerua. In Roma, per Nicolò Mutio à dì 21. di Marzo 1597. Con licenza de' Superiori

Tornato il Serenissimo Prencipe di Transiluania d'Vngheria [1] in Alba Giulia, conuocò li Stati in detta Città, nelli quali si risolse tutto quello che Sua Altezza desideraua intorno la guerra col Turco [2]. Finiti detti Stati venne il Signor Michele Vaiuoda di Vallachia con honoratissima Comitiua di Baroni [3], il quale fu fatto incontrare dal Serenissimo Prencipe mezza lega fuori di Alba Giulia dalla Nobiltà del Regno, che con occasione delle Feste del Santissimo Natale, era in Corte in grandissimo numero, et giunse il penultimo dì dell'anno 1596. Hebbe audienza da Sua Altezza il giorno seguente; et dopò varij discorsi, et ragionamenti, disse in publico Senato, che era venuto principalmente per essortare, et pregare l'Altezza Sua alla continuatione della guerra, proponendo per sede di essa la Vallachia, come quella, che è più vicina al cuor dell' Imperio Turchesco; di doue, vincendosi, si potrieno far acquisti grandissimi, et in caso di sinistro accidente, verrebbe la Christianità a riceuere minor danno, che altroue, et essendogli stato fatto animo, et data ferma intentione, che Sua Altezza communicherebbe il tutto con la Maestà dell' imperatore, et procurerebbe che si facesse questa espeditione con le forze communi, restò molto sodisfatto, et il dì appresso mandò à presentare al Signor Prencipe bellissimi Zibellini per fare due vesti, et diuerse pezze di rasi, et Damaschi, et Sua Altezza all' incontro gli donò argenteria da tauola per tre mila taleri. A dì 2. di Genaro arriuò in Alba Giulia vn Chiaus, mandato da Ibraim Bassà, il quale hebbe vdienza il giorno seguente in presenza del Vaiuoda, et presentò vna lettera del detto Ibraim, nella quale egli essortaua il Signor Prencipe a far la pace, con offerte, et promesse grandi; et affermaua che il suo Signore haueua deposto il Cane de Tartari Precopiti [4], et creato in suo luoco il fratello [5], per hauer quello infestata l'anno auanti la Vallachia contro alla volontà, et al comandamento di esso Signore. Al quale Chiaus Sua Altezza rispose poche parole, rimettendolo al Gran Cancelliero [6] del Regno, il quale lo licentiò con risposta generale. Ma non cosi tosto fu licentiato questo Chiaus, che il Bassà di Temesuar mandò à dimandare al Serenissimo Prencipe passaporte per due altri Chiaussi, mandati (secondo che egli scriuea) dal Gan Turco medesimo, et Sua Altezza si risolse di lasciarli venire, sperando di intender da loro le cose, che passauano nell' Imperio Turchesco, et i disegni dell' inimico, et cosi furono ammessi et licentiati, come fu il primo. Partì poi l'Altezza sua d'Alba Giulia per Praga con bello accompagnamento di nobiltà [7] et tra gli altri condusse seco vn Parente [8] del Signor Michele Vaiuoda di Vallachia, per far intendere all' Imperatore dalla bocca di quello il desiderio di esso Vaiuoda, et giunse a dì quindeci di Febraro ad vna terra distante da detta Città di Praga quattro leghe, chiamata Pemisprot, doue capitò anco il dì medesimo il Serenissimo Massimiliano et si fecero molte accoglienze, et si banchettarono regiamente l'vn l'altro, et andaron' a caccia insieme. A di 17. che era il Lunedì di carneuale [9] alla sera il Prencipe fece l'entrata solenne in Praga, incontrato per buon spatio fuora della Città da tutta la Corte; et andò a smontare dirittamente al Castello, doue fu riceuuto con viso molto allegro da Sua Maestà Cesarea, laquale vscì a riceuerlo fuori della sua stanza, quanto comporta la dignità del suo grado, et sino a quel segno che suole vscire a incontrare i fratelli, et S. Altezza se li inchinò con molta sommissione, et poiche furono stati alquanto insieme, se ne vscì, et fu accompagnato alle stanze apparecchiate regalmente per lei, da i Baroni, et Signori della Corte. Hà poi da quel giorno atteso sempre S. Altezza a negociare intorno alla guerra del presente anno, ne si darebbe partito di là

fin che non fosse giunto l'Eccellentiss. S. Gio: Francesco Aldobrandino per trattare con Sua Eccellenza intorno l'istessa materia. In tanto si faceua l'apparecchio per la cerimonia del Tosone, che il Rè Cattolico [10] hà mandato all' Altezza Sua in testimonio della stima che fa della sua virtù, il qual Tosone douea prendere dalla mano medesima dell' Imperatore il di primo del presente mese di Marzo. Mentre S. Altezza è in Praga, ha hauuto noua che i dui frattelli Tartari, cioè il Cane vecchio, et il nuouo fatto dal Turco, erano in arme, et stauano per venire alle mani, et di Versouia scriuono, che haueuano combattuto, et che il vecchio era rimaso superiore, che sarà di qualche vtile alle cose de' Christiani; percioche non solo il Turco non potrà preualersi di quelle genti in Vngheria, come hà fatto questi anni adietro, ma conuerrà che mandi delle sue contro di essi. Lavs Deo.

In Roma, per Nicolò Mutio a dì 21. di Marzo 1597. Con licenza de' Superiori.

BAR, A. 7 904, I 640 529; Hurmuzaki, III, 2, p. 513—514, doc. DXLVII.

Ştiri noi de la Alba Iulia, din luna ianuarie a acestui an 1597, din care se află de venirea voievodului Valahiei în acea cetate; şi ce a zis prealuminatului principe, şi darurile ce le-a dat Alteţei sale şi cele ce Alteţa sa i le-a dat lui, şi sosirea a trei ceauşi, şi alte ştiri de la Praga din 24 februarie, de unde se află de sosirea principelui în acea cetate. Publicate de Bernardino Beccari da Sacile din Congregaţia Minervei. În Roma, la Nicolò Muti, în ziua de 21 martie 1597. Cu înaltă îngăduinţă.

Ştiri noi din Transilvania şi de la Praga din luna februarie MDXCVII.

Înturnîndu-se prealuminatul principe al Transilvaniei din Ungaria [1] la Alba Iulia, adună stările în zisa cetate, şi hotărîră tot ceea ce Alteţa sa dorea cît ce priveşte războiul cu sultanul [2]. Sfîrşindu-se ⟨adunarea⟩ ziselor stări, veni seniorul Mihai, voievodul Valahiei, cu ales alai de boieri [3] şi fu întîmpinat, din porunca prealuminatului principe, la jumătate de leghe depărtare de Alba Iulia, de nobilimea ţării, care se afla la curte, de sărbătorile preasfinte ale Crăciunului, în număr mare; şi ajunse ⟨în cetate⟩ în penultima zi a anului 1596. Alteţa sa îl primi în ziua următoare; şi după felurite oraţii şi cuvîntări, zise în faţa dregătorilor că venise cu deosebire a îndemna şi a ruga pe Alteţa sa să continue războiul, şi înfăţişă drept loc pentru purtarea războiului Valahia, ca fiind ea mai apropiată de inima împărăţiei turceşti; din acea ţară, dacă izbînda ar fi a lor, s-ar putea porni isprăvi fără seamăn, iar de s-ar întîmpla vreo nenorocire, creştinătatea ar fi mai puţin păgubită decît oriunde altundeva. Şi primind el îmbărbătare şi statornică chezăşie că Alteţa sa îi va trimite veste de toate acestea Maiestăţii sale împăratului şi se va îngriji să pornească această expediţie cu forţe unite, se arătă cu totul mulţumit, iar în ziua următoare trimise să i se dăruiască principelui nişte preafrumoase blăni de sobol, spre a-şi face două vestminte şi felurite atlazuri şi damascuri, şi Alteţa sa îi dărui aşijderi tacîmuri de argint în preţ de trei mii de taleri. În ziua a doua a lui ianuarie sosi în Alba Iulia un ceauş, trimis de Ibrahim paşa, şi fu primit în ziua următoare, de faţă fiind şi voievodul, şi înfăţişă o epistolă de la zisul Ibrahim, care îl îndemna pe principe să încheie pace, cu multe şi mari făgăduinţi; şi zicea că stăpînul său îl răsturnase din scaun pe hanul tătarilor din Perekop [4] şi pusese în locul lui pe frate-său [5], din pricină că în anul ce trecuse prădase Valahia fără voia şi porunca sultanului. Ceauşului îi răspunse Alteţa sa în puţine vorbe, trimiţîndu-l la marele cancelar [6], care îl lăsă să plece fără a-i zice decît lucruri oarecari. Dar nu plecă bine acest ceauş că paşa de Timişoara trimise să se

ceară de la prealuminatul principe îngăduinţă de trecere pentru alţi doi ceauşi, trimişi (după cum scrie el) de însuşi marele padişah, şi Alteţa sa hotărî să-i lase a veni, nădăjduind a afla de la ei de cele ce se petreceau în împărăţia turcească, cum şi de gîndurile duşmanului, şi într-aceasta fură primiţi şi apoi lăsaţi slobozi, ca şi cel dintîi. Plecă apoi Alteţa sa de la Alba Iulia la Praga cu aleasă suită de nobili [7], şi între alţii aduse cu sine o rudă [8] a seniorului Mihai, voievodul Valahiei, spre a-i înfăţişa împăratului prin gura aceluia dorinţa voievodului, şi ajunse în ziua de cincisprezece februarie într-un tîrg aflat la patru leghe de zisa cetate Praga, ce se cheamă Bömischbrot, unde se întîlni chiar în acea zi cu prealuminatul Maximilian şi-şi făcură unul altuia multe plecăciuni, şi benchetuiră dimpreună regeşte şi merseră la vînătoare dimpreună. În ziua de 17, care era lunea de carnaval [9], spre seară, principele îşi făcu intrarea solemnă în Praga, întîmpinat la bună depărtare în afara cetăţii de întreaga curte, şi descinse apoi drept la palat, unde fu primit de Maiestatea sa imperială, tare vesel la chip, care ieşi să-l primească în afara camerei sale, cît îngăduie greutatea titlului său şi pînă în acel loc unde obişnuieşte a ieşi spre a-şi întîmpina fraţii, iar Alteţa sa i se închină cu multă supuşenie, şi după ce petrecură cîtăva vreme împreună, ieşi şi fu însoţit de baronii şi gentilomii de la curte în camerele ce-i fuseseră pregătite regeşte. Din ziua aceea a aşteptat mereu Alteţa sa să trateze cele privitoare la războiul de anul acesta, şi n-ar fi plecat de acolo de n-ar fi venit preaînaltul domn Giovanni Francesco Aldobrandini să vorbească cu Excelenţa sa despre acele lucruri. Tot în astă vreme se făceau pregătiri pentru ceremonia ⟨de înmînare⟩ a Lînii de aur, pe care regele catolic [10] a trimis-o Alteţei sale drept mărturie a preţuirii ce o are pentru vitejia sa; şi trebuia să o primească chiar din mîna împăratului, în ziua dintîi a lunii acesteia martie. În vreme ce se afla la Praga, Alteţa sa a primit ştire că cei doi fraţi tătari, adică fostul han şi cel nou, pus de sultan, erau sub arme şi stăteau să se înfrunte, iar din Varşovia se scrie că s-au şi luptat, iar fostul han a ieşit învingător, care lucru ar fi de oarece folos pentru creştini, pentru că sultanul nu doar că nu va putea să folosească neamurile tătăreşti în Ungaria, cum a făcut în anii din urmă, dar va fi silit a trimite oşti de-ale sale împotriva tătarilor. Lăudat fie Domnul.

În Roma, la Nicolò Mutio, în ziua de 21 martie 1597. Cu înaltă îngăduinţă.

---

[1] Sigismund Báthory participase alături de arhiducele Maximilian la campania din Ungaria Superioară împotriva oştilor otomane conduse de însuşi sultanul Mehmed III, expediţie infructuoasă, soldată cu pierderea Egerului (12 octombrie 1596) şi înfrîngerea de la Mezőkeresztes (turc. Haçova, „Cîmpia Crucii"), din 25—26 octombrie.

[2] Dieta de la Alba Iulia (30 noiembrie — 8 decembrie) hotărîse între altele să se plătească de fiecare gospodărie cîte doi taleri pentru purtarea războiului cu turcii, precum şi participarea nobililor cu arme şi provizii la o eventuală campanie antiotomană (Hurmuzaki III, 2, p. 228, raport din 6 ianuarie 1597 al ambasadorului veneţian la Praga, Tommaso Contarini, către doge).

[3] Cam 50 de boieri (Cf. Iorga, *Acte şi fragmente* I, p. 153—154), în frunte cu banul Mihalcea şi Radu Buzescu.

[4] Gazi Ghirai II.

[5] Fetih Ghirai I.

[6] Ştefan Jósika.

[7] Cancelarul Ştefan Jósika, Gáspár Kornis, episcopul Dimitrie Náprágy, Pancraţiu Sennyei, Nicolae Apaffi.

[8] Banul Mihalcea, cf. *Cronica domniei lui Mihai Viteazul (Cronica Buzeştilor)*, ed. Dan Zamfirescu, în *Literatura română veche*, II, p. 98.

[9] Ultima zi de luni din carnaval („dulcele Crăciunului"), care în Imperiul romano-german începea la 6 ianuarie *(Epiphaniarum)* şi se termina la începutul postului mare de Paşti, în duminica *Invocavit*.

[10] Filip II, regele Spaniei.

Che il Transilvano pretende non mandar alla porta il tributo ma consignarlo alli confini et che il negotio proposto dal Valacco di pace, siano per portar la cosa in longo. Turchi procurano di allettare il Valacco per risentirsi un altro tempo contro di lui.

Che la Valachia, et Bogdania mantengono in tempo di pace la città di Costantinopoli et l'essercito Turchesco di vettovaglie. Delle quali tutte al presente per causa della guerra vi è mancamento grandissimo.

Che Alessandro [1] già Vaivoda di Valacchia precessore di Micali era stato impiecato vestito di veluto, et d'oro per imputato di haver machinato contra il Signor et eccitato li cosachi a moversi, ma la comune opinione è che li suoi emuli lo habbiano assassinato con lettere false. Che si diceva che al nuovo Re di Tartaria [2] condotto prigione al fratello fusse stata tagliata la testa, seben Mehemet Bassà [3] haveva detto, che si erano pacificati insieme. 12 Aprilie 1597.

Archivio di Stato di Venezia, Rubricario sesto, carte 149; Hurmuzaki, IV_2, p. 223, doc. CLXXXVIII.

⟨Se spune⟩ că transilvăneanul stăruie să nu se trimită tributul la Poartă, ci să fie oprit la hotare, înţelegerea de pace propusă de valah trebuind să amîne lucrurile. Turcii se îngrijesc să-l ademenească pe valah, spre a reveni altădată contra lui.

Că Valahia şi Moldova, în timp de pace, aprovizionează Constantinopolul şi oastea otomană cu alimente, de care acum, din pricina războiului, este foarte mare lipsă.

Că Alexandru [1], fostul voievod al Valahiei, ce domnise înaintea lui Mihai, învinuit a fi uneltit contra sultanului şi a-i fi îndemnat pe cazaci să se răzvrătească, a fost spînzurat, înveşmîntat în aur şi catifea; însă părerea tuturor este că l-ar fi omorît vrăjmaşii săi, în urma unor scrisori plăsmuite.

Se mai spunea că noului han al tătarilor [2], dus în robie de fratele ⟨său⟩, i s-a tăiat capul, deşi Mehmet paşa [3] spusese că se împăcaseră. 12 aprilie 1597.

---

[1] Alexandru cel Rău (1592 august — 1593 septembrie). Detalii suplimentare despre moartea lui în cronica lui Balthasar Walter (ed. Simonescu, în SMIM, III, 1959, p. 63), care spune că ar fi fost sugrumat.

[2] Este vorba de Fetih Ghirai I, fiul lui Devlet Ghirai I, ales han în 1596, dar omorît în acelaşi an de fratele său Gazi Ghirai II, cf. Mustafa Selaniki, *Tarih* în *Cronici turceşti*, vol. I, 1966, p. 385.

[3] Paşă de Timişoara.

63 1597 iulie 25, Viena.

Aus Wien vom 25. July Anno 1597

Den 21. dito ist Ratz Michael ein Kundschäffter der vor 2. Mohnaten auff ihr König. Wurd., befehlik aussgeschickt worden, alhero kommen, zeigt an, dass, er vergangenen Freijtag 3. Wochen zue Grichischweissenburg gewest, alldahin Zeittung kommen, dass die Türggen durch den Michael Weyda auss der Moldau vund Wallacheij geschlagen worden sein, darauf hat man alssballd allerleij grob vund klain geschücz beij 50. stück in die Schiff geladen vund von Griechischweissenburg die Thonau abwertsgeführt.

Es solle auch ein anderes Bassa mit einer Anczahl vollcks allbereit für Adrianopl kommen, vund auch wider zurugg gezogen sein. Der Türggisch Kaijser solle gewisslich eijgener Person zu Constantinopll sein, vund heur auss Mangell, Ross, Kamehl, Viech, Profiannt vund dergleichen Sachen, nit herauss kommen, so seijen Ihme auch allerleij Türggen, wie auch etlich 100 Tarttern so abwärts ziehen begegnet.

Dass mehr Tarttern herauss kommen sollen, haben nichts gehört. Die maiste 'macht, so der Türggische Kayser Heeres anverwenden willens, seye auf Siebenburrgen vund die Wallachey angesehen. [...].

Deutsches Zentralarchiv, Historische Abteilung II, Merseburg, Königliches Geheimes Staats-Archiv, Rep. XI 273 c, Türkei, fasc. 3; Arh. St. Buc., Colecția microfilme R.D.G., r. 170, c. 165—166.

Din Viena, la 25 iulie 1597

Mihail Ratz, care la 21 ale acesteia, a sosit aici, ca sol trimis la ordinul Maiestății sale, acum două luni, arată că el a fost vineri, acum trei săptămîni la Belgrad, de unde vine știrea că turcii au fost învinși de Mihai, voievodul din Moldova și Valahia, și, în plus, au fost încărcate pe vase, repede, fel de fel de tunuri mari și mici, cam 50 de bucăți, și au fost transportate de la Belgrad pe Dunăre în jos.

De asemenea, urmează să sosească un alt pașă, cu o oaste mare pentru Adrianopol și care apoi să se retragă. Împăratul turc trebuie să fie, neapărat, la Constantinopol și nici armata nu poate pleca fără cai, cămile, vite, proviant și alte lucruri; astfel, lui ⟨Mihai voievod⟩ i-au stat împotrivă și turci, dar și 100 de tătari.

Nu s-a auzit nimic de venirea tătarilor. Dorința celei mai puternice armate, a împăratului turc, este îndreptată înspre Transilvania și Țara Românească. [...].

64 — 1597 august 23, Alba Iulia.

Aus Weissenburg in Sibenburgen vom 23. Augustj Anno 1597

Newes was dem herrn ich anders nichtt zuschriebenn, als das I. Fürst. g. den 17. Diets alhier ankommenn, dies alle werden gewis, mit sampt ihrem ganczenn Herr aufs Lengst in 12. oder 14. Tagen ancziehen, vnd wie in geheim Vernommen wirdt, sich vmb Giula [1] annehmen, Der Allmechtigt Gott wolle zuuberwindung solcher Vestung sein Heill vnd Segen Verleihenn.

Der Michal Wayda in de Wallachey ist auch in die 2 000 starck beieinander, der Wortt nur bis man ihn Vndter vnd Ober Vnegern was furnimbt, alss dan möchtt vielleicht gedachter Wayda, vber die Tonaw seczen, vnd die Bolgara vberfallen.

Der Muscawiter soll auch starck wieder die Tarttarn in Felde Liggenn.

Von dem Turcken hatt man gewisse Zeittungen, Das er diess Jahr niett kriege, sondern machtt herauskombtt es ziehen derselbenn woll vff Ofenn, herauss, aber es ist so viell als gahr nichts.

Es ist auch gewisse Zeitungen einkommenne das der Tartar Haan, den 18 Diesses Monats, einen Legaten zum Wallachische Michal Wayda abgefertigtt, Der begehret den Pass durch die Wallachey hienauff, aber

es ist ihme von Michall Wayda schlechtt abgeschlagen wordenn, Darauf der Tarter hortt gedeutt, wolle die Wallachey Inner 15. tagen ersuchenn. Aber Er Michal Wayda furchtt sich seiner nichtt. Den er in die 25 000 man, gutt gerust Volck vund mehrer Theils schuzen, bei sich hatt vnd in Willens gewis mit den Tartern eintreffen zu thun.

Deutsches Zentralarchiv Historische Abteilung II, Merseburg, Königliches Geheimes Staats-Archiv, Rep. XI 273 c, Türkei fasc. 3; Arh. St. Buc., Colecţia microfilme R.D.G., r. 170, c. 200—201.

Din Alba Iulia în Transilvania, din 23 august 1597

Nimic altceva nou nu pot să scriu stăpînului, decît că Alteţa sa princiară a sosit aici la 17 ale acestei luni, că este sigur că va sosi aici şi toată armata lui, în cel mult 12 sau 14 zile, şi după cum s-a auzit în secret, o va lua spre Gyula [1]. Preaputernicul Dumnezeu să binecuvînteze şi să dea noroc pentru cucerirea acestei cetăţi.!

De asemenea, Mihai, voievodul din Valahia, vine în ajutor cu o armată de 2 000 de oameni; ⟨aşteaptă⟩ numai un cuvînt, pînă ce din Ungaria Superioară şi Inferioară ⟨ i se va spune ⟩ ce va întreprinde şi atunci, numitul voievod va trece Dunărea şi va năvăli ⟨asupra turcilor⟩ în Bulgaria.

Moscovitul, de asemenea, şi-a aşezat tabără puternică împotriva tătarilor.

Cît despre sultan, unele ştiri spun că nu va porni cu război în acest an, sau că va porni cu oastea spre Buda, însă nu se poate şti nimic precis.

Au mai sosit oarecare ştiri că hanul tătarilor a trimis, la 18 ale acestei luni, un sol la Mihai-Vodă; solul a cerut paşaport pentru Valahia, dar el a fost primit rău de către Mihai voievod. Aceasta înseamnă că tătarii vor năvăli în Valahia în 15 zile. Cît despre Mihai voievod, el nu se teme. Căci are 25 000 oameni, oaste bine înarmată şi se poate apăra din mai multe părţi şi există dorinţa de luptă cu tătarii.

---

[1] Oraş în comitatul Békés (Békésgyula), Ungaria.

65 **1597 septembrie 13, Veneţia.**

Di Venetia, li 13 sett⟨emb⟩re 1597

Con altre di Vienna s'intende che quell'ess⟨erci⟩to [1] fuse per andare sotto Buda, il Transiluano sotto Iula et il Valacco ch'era passato con 26 m⟨ille⟩ combattenti nella Bulgaria per danneggiare quel paese et diuertire qualche parte delle forze del Turco.

Biblioteca Apostolica Vaticana, Cod. Urb. Lat., vol. 1 065, f. 566; Arh. St. Buc., Colecţia microfilme Vatican, r. 36, c. 55; Decei, *Diplomatarium* IV, p. 61, doc. CLXX.

Din Veneţia, la 13 septembrie 1597

În alte ⟨scrisori⟩ din Viena se arată că acea oaste [1] trebuia să pornească înspre Buda, transilvăneanul înspre Gyula, iar valahul trecuse cu 26 000 de oşteni în Bulgaria pentru a pricinui stricăciuni în acea ţară şi pentru a abate o parte a oştirilor sultanului.

---

[1] Oastea imperială condusă de arhiducele Maximilian.

66 **1597 septembrie 27, Veneţia.**

Di Ven⟨eti⟩a, li 27 sett⟨emb⟩re 1597

D'Albagiulia con lettere delli 3 stante s'ha che anco il Transiluano s'apparecchiaua gagliardamente contra il g⟨ene⟩rale Meemet quale tornaua a chiamar tutti li presidij della Seruia della Bulgaria per hauer almeno 30 m⟨ille⟩ combattenti da poter andar a danno di esso Transiluano, ma si speraua che ui saria andato in lungo poiche al presente non si trouaua piu di 18 m⟨ille⟩ soldati et che detto Transiluano era risoluto d'andare all'impresa di Temisuar et di Giula, come s'è detto, doue molti vogliono si troui realmente col suo essercito. Et che Michiel Vaiuoda della Vallachia era passato il Danubio con 16 m⟨ille⟩ Braui soldati per andare a danni de Turchi, mostrandosi molto uolentoroso di azzuffarsi col generale Meemet.

Biblioteca Apostolica Vaticana, Cod. Urb. Lat., vol. 1 065, f. 595; Arh. St. Buc., Colecţia microfilme Vatican, r. 36, c. 60; Decei, *Diplomatarium*, IV, p. 61–62, doc. CLXXIV.

Din Veneţia, la 27 septembrie 1597

Din Alba Iulia, într-o scrisoare din 3 ale lunii prezente, se arată că transilvăneanul se pregătea cu sîrg împotriva generalului Mehmet; acesta şi-a chemat toate ajutoarele din Serbia, din Bulgaria, pentru a avea cel puţin 30 000 de oşteni ca să poată ţine piept transilvăneanului; însă se credea că sultanul va porni mai tîrziu, deoarece acum nu adunase mai mult de 18 000 de oşteni, iar zisul transilvănean hotărîse să pornească la asedierea Timişoarei şi Gyulei, aşa cum s-a spus, unde mulţi doreau să se alăture oştirii sale; Mihai, voievodul din Valahia, trecuse Dunărea cu 16 000 de viteji oşteni pentru a pricinui pagube turcilor, arătîndu-se dornic să se înfrunte cu generalul Mehmet.

67 **1597 octombrie 4, Roma.**

Di Roma li 4 ott⟨ob⟩re 1597

Di Transilvania scriva Mons⟨ign⟩or Visconte Nuntio apresso quel Prin⟨cip⟩e che S⟨ua⟩ Alt⟨ezz⟩a si trovava all' assedio di Temisvar. Che'l Vaivoda della Vallacchia haveva passato il Danubio con m/26 soldati et andera verso Andrinopoli per travagliare i⟨vi⟩ il Turco. Et tenevano che'l Cicala fosse stato fatto g⟨e⟩n⟨er⟩ale dal Persiano, et trovandosi armate in campagna haveva fatto cadere nelle sue mani alcuno fortezze del Turco; come vien confirmato per via di Ragusi le quali solevationi porterano qualche benefitio alla Christianità [. . .]

Biblioteca Apostolica Vaticana, Cod. Urb. Lat., vol. 1 065, f. 609v; Arh. St. Buc., Colecţia microfilme Vatican, r. 36, c. 64.

Din Roma la 4 octombrie 1597

Din Transilvania monseniorul Visconti, nunţiu la acel principe, scrie că Alteţa sa se afla la asediul cetăţii Timişoara. Că voievodul Valahiei a trecut Dunărea cu 26 de mii de oşteni şi se îndrepta spre Adrianopol pentru a-l hărţui pe sultan. Se află că Cigala ar fi fost făcut general de către

Persian şi că pornind o campanie, izbutise să pună mîna pe cîteva fortăreţe ale turcului; aşa cum se adevereşte de la Raguza, acele răzvrătiri vor aduce unele foloase creştinătăţii [...].

68 **1597 octombrie 21, Bratislava.**

Von Prespurg den 21. October Anno 1597

Ess wirdt geschriebenn, dass aus Temesswar ein Wayda [1] sambt 35. Türggen, so woll ain Tschauch ainfeuir alle besagte Personn zum Sübennbürgischen Fürsten gefallen, vund alssballdt zue Christen worden seÿen.

Der Sübenbürgisch Fürst habe dem Weÿda Inn der Wallacheij geschrieben, dass er mit seiner gannczen macht sich nach Bullagria begebenn, Da Er aber vermain nit genueg starck zue sein, zue Ihrer Frs. D. auff Temesswar zue ziehenn soll.

Deutsches Zentralarchiv Historische Abteilung II, Merseburg, Königliches Geheimes Staats-Archiv, Rep. XI 273c Türkei, fasc. 3; Arh. St. Buc., Colecţia microfilme R.D.G., r. *170*, c. *208*.

Din Pojon, la 21 octombrie 1597

S-a scris că, dinspre Timişoara, un voievod [1] cu 35 000 de turci, împreună cu un ceauş au năvălit cu toţii asupra principelui din Transilvania şi că în curînd se vor îndrepta asupra creştinătăţii întregi.

Principele din Transilvania îi scrisese voievodului din Valahia să se îndrepte cu toată armata lui spre Bulgaria. Deoarece el, ⟨principele⟩ nu se crede destul de puternic, va pleca la Alteţa sa arhiducele, la Timişoara.

[1] Pretendentul Radu Mihnea?

69 **1597 noiembrie 3, Alba Iulia.**

Aus Weyssenburg Inn Siebenbürgen vom 3. ten November Anno 1597

Den 27. Oktober komben schreiben vom 20 Dito auss der belegerung Temeschwör vom herrn Canntzler, an herrn Botschgay, die melden, dass gedachter Canntzler, 2 000 mann zue Ross vund souil zue fuess, mit 2 grossen Stukchen nach Besserckh geschickht, dasselbe einzunemmen, Gott geb sein gnadt darzue.

So, haben auch 400 heÿduggen, oder freÿbeutther ÿber die Theissa, vunderhalb Tschannadt geseczt, vund ein zimblich Castell Startona ÿberfallen, Der Innen sich 2 Begger befunden, solches eingenommen, den ainen Beghen nidergehaut vund weill abgedachtes Castell, wie gemelt, ÿber der Teussa, haben sie solches Innen grundt verhördt, Alss sich widerumben herüber begebenn, vund den andern Beggern mit guetter Peüth Ins läger gebracht.

Heut alss den 29. Diss zaigen mir Ir gh. Dl. Botschgeÿ an, wie Ire Frl. gh. herrn Segneÿ Ponngrakzen Obristen Inn Zäckhllanndt von Cronenstatt auss, aillendt P⟨er⟩ Posta zum Wallachischen Weÿwoda geschickht, Ine zuuernemen ÿber die Thonau zueseyenn, Im fall er aber nit gelegenheit hett hinüber zue seyenn, soll er Weÿwoda alss baldt 3 000 guett Trabanndten

seines volckhs auf die grosse lannge strass Temeschwer schickhenn, so seindt gewiss Inn Anzug 6 000 Zackhl zue Ross vund fuess, die auch auf Temeschwar zueziehenn, damit man bemelte Vestung bezwingen könde.

Den 3. Oktober kommen schreiben von Herrn Canntzler auss den Veldtläger vnder Temeschwar vom 25 Dito, die geben grosse Hoffnung, solches mit hilff baldt zue bekhommen, haben beraÿth 3 Postevën Nidergeschossen, so haben auch an Jetzo die Vnsern 3 kakzenn<?>aufgewerffen, Damit man von denselben Inn die Statt vund Schloss recht schiessen, vund schaden thun khann, die Turggen sein einmal Inn vunsern Schanntzen gefallen, Jedoch von den vunsern ṽbl abgeferttigt, Dann sie lo lebending, auch etlich köpff bekhommen, sowol auch vil geschedigt wordenn, welche gefanngen Türggen anzeigen, Dass man mit dem hinein schiessen, wunder dem Volckh in der Vestung grossen schaden thue, sollen auch vndereinander verainig sein, auss Vrsachen thailss wolten die Vestung aufgeben, thails nit.

Den 30 spat kommen schreiben, vom 28 Oktober von Cronenstatt, der herr Nuntius, welcher mit Irer Frh. gh. sich an Jezo dasselbsten befinden thuet an seinen Secretarj, die melden, dass Ire Frh. gh. befinden, dass auf diss Iar khain Tatter herauss komme, sollen wol bis an Nestter, aber wider zue rugg sein, Darauf aben Ire Fr. gh. Alspaldten, von dem kriegsuolckh, so Inn dem Zackhllanndt auf der Moldauischen Granitzenn, wegen der Tarttern verfürttet. 4000 auf Temeschwar zuegeschickht, vermeldt auch Inn Bulgaria sich die Türggen samblen Inn Willenns Temeschwar zueundtseczung, Darauf haben Ire Fr. gh. wie oben gemeldt, den herrn Segnaj Panngratzen villendts zum wallachischen Weywoda geschickht, Damit er ṽber die Thonau secze, vund Bulgaria ṽberfallen, Ihre Fr. gh. sollen Inn kürkzen Tagen hieher gelangen. Seidt diss 30 Oktober haben wir auss vunsern Lägern vnder Temeschwar nichts, Ire Frs. gh. befinden sich noch zue Cronstatt, herr Graf von Thurn ist den letzten Oktober alhero gelanngt, vund dess andern tags zue Irer frst. gh. verraist.

Deutsches Zentralarchiv, Historische Abteilung II, Merseburg, Königliches Geheimes Staats-Archiv, Rep XI 273c Türkei, fasc. 3; Arh. St. Buc., Colecţia microfilme R.D.G., r. 170, c. 213–215.

Din Alba Iulia, în Transilvania, la 3 noiembrie 1597

La 27 octombrie au sosit scrisorile, din 20 ale acestei <luni>, de la asediul Timişoarei, din partea domnului cancelar către domnul Bocskay, care spun că numitul cancelar a fost trimis la Becicherec cu 2 000 de călăreţi şi tot atîţia pedestraşi şi cu două tunuri mari, pentru a cuceri cetatea, Dumnezeu să se milostivească.

De asemenea au mai fost trimişi peste Tisa şi 400 de haiduci, s-au aşezat mai jos de Cenad şi au năvălit asupra castelului Martona, unde au găsit doi bei, pe care i-au luat, pe unul din ei l-au ucis, pe celălalt l-au interogat; şi întrucît castelul sus-amintit era, cum am spus, dincolo de Tisa, s-au întors în tabără cu celălalt bei şi cu o pradă bogată.

Astăzi, la 29 ale acestei <luni> mi-a arătat trimisul Alteţei sale, <domnul> Bocskay, cum Alteţa sa princiară l-a trimis în graba mare, din Braşov, pe domnul Pangratie Sennyey, comandant în ţara secuilor, la voievodatul valah ca, neîntîrziat, acesta să treacă Dunărea; însă, în caz că el nu poate să fie acolo, atunci să trimită spre Timişoara, el, voievodul, cît mai repede 3 000 trabanţi buni, din oastea lui; tot spre Timişoara se mai îndreaptă

6 000 de secui, călăreţi şi pedestraşi, pentru ca să se poată cuceri numita cetate.

La 3 octombrie au sosit scrisorile, cu data de 25 ale acestei ⟨luni⟩, de la domnul cancelar, din tabăra de lîngă Timişoara, care ne dau mari speranţe că vor cuceri curînd cetatea cu ajutorul ⟨primit⟩, că deja au doborît trei întărituri. Acum ai noştri au construit trei şanţuri ⟨?⟩ din care să se poată trage bine asupra oraşului şi castelului şi să se producă pagube. Turcii au năvălit o dată asupra şanţurilor noastre, dar au fost respinşi de ai noştri cu pierderi, căci au fost prinşi de vii zece şi mai mulţi ⟨turci⟩, după cum au fost aduse şi multe pagube. Aşa cum relatează turcii prinşi, prin tragerea asupra cetăţii, poporului din cetate i se pricinuiesc mari pierderi, astfel încît este dezbinat din cauză că unii vor să cedeze cetatea, alţii nu.

La 30 ⟨ale acestei luni⟩, tîrziu, vin scrisori din 28 octombrie, de la Braşov. Domnul nunţiu, care se află în prezent acolo cu Alteţa sa princiară, îi relatează secretarului său, că Alteţa sa princiară e de părere că în acest an nu s-ar arăta nici un tătar, că aceştia ⟨tătarii⟩ ar fi venit într-adevăr pînă la Nistru, dar s-ar fi întors din drum. În plus, că Alteţa sa princiară să ducă cît de curînd oaste împotriva tătarilor, atît în ţara secuilor, spre graniţa cu Moldova, 4 000 de oşteni să fie trimişi la Timişoara; se spune că turcii se concentrează în Bulgaria pentru cucerirea Timişoarei. De aceea, cum s-a amintit mai sus, Alteţa sa princiară a trimis pe domnul Pangratie Sennyey la voievodul valah, pentru ca el, ⟨voievodul⟩ să treacă Dunărea şi să năvălească ⟨asupra turcilor⟩ în Bulgaria. Alteţa sa princiară urmează să sosească în scurt timp aici. De la 30 octombrie nu avem nimic nou, aici în tabăra noastră de la Timişoara. Alteţa sa princiară s-ar afla la Braşov; domnul conte von Thurn a ajuns aici, pe la sfîrşitul lui octombrie şi a doua zi a plecat la .Alteţa sa princiară.

70 **1597 noiembrie 20, Alba Iulia.**

Auss Weyssenburg vom 20 November Anno 1597

Seider nachtes haben wir sonnders nichts, allain dass die vnsern Temeschwar gestürmet Ist aber leyder lehr Abgangen, vund seindt der vnsern nit vil vmbkommen.

Ire Frl. g. seindt enndtschlossen Morgen oder v̈bermorgen, mit allen deroselben hofgesindt von hinnen sich nach dem Läger zuebegeben. Vnnd die Sachen mit Ernnst an zuegreiffen, Der Allmechtige gebe, damit dises hauss baldt machte erobert worden sein. Allain dass stätte bese Wetter ist sehr verhinderlich.

Verschinen 18 Dits Ist ein Türgischer Caputschy, dass Ist dess Türgischen Khaysers Cammerer einer von der Pforte mit 6 Persohnen wie man sagt mit schreiben von demselben gross Türggen, Zue Irer frl. gh. hieher ankommen, Dessen verruchtung eröffnet Zeit.

Der Weyda Inn der Wallachey hat den 10 Dits noch nit vber die Thonau geseczt, Ist aber bereith Im werckh hinüber zue seczenn.

Ermelter Weyda hat ein gesandten zue Irer Khay. Mt. abgeferttigt, dessen Verrichtung gibt die Zeit.

Deutsches Zentralarchiv, Historische Abteilung II, Merseburg, Königliches Geheimes Staats-Archiv, Rep XI 273c, Türkei fasc. 3; Arh. St. Buc., Colecţia microfilme R.D.G., r. 170, c. 217.

Din Alba Iulia, la 20 noiembrie 1597

Din ⟨această⟩ noapte nu avem nimic deosebit ⟨de comunicat⟩, numai că s-a dat încă un asalt asupra ⟨cetăţii⟩ noastre Timişoara, fără succes însă, şi nu am pierdut mulţi dintre ai noştri.

Alteţa sa princiară este decisă ca mîine sau poimîine să se îndrepte înspre tabără şi să atace ⟨cetatea⟩. Să dea Dumnezeu ca cetatea să fie cucerită, numai că vremea este mereu potrivnică.

La sfîrşitul lui 18 ale acestei ⟨luni⟩ a sosit aici, la Alteţa sa princiară, un capugiu turc şi un cămăraş al împăratului turc cu încă 6 persoane, cu scrisoare de la sultan; despre ce este vorba vom afla cu timpul.

Voievodul din Valahia, în 10 ale acestei ⟨luni⟩ încă nu trecuse peste Dunăre, este însă pregătit să purceadă la fapte.

Numitul voievod a trimis o solie la Maiestatea sa imperială; despre ce este vorba vom vedea.

71 **1597 noiembrie 24, Praga.**

Di Praga li 24 di Novembre 1597

Il Valacco doveva giá esser passato in Bulgaria et con le prime si aspettava d'intendere qualche buoni progressi che egli havesse fatto con l'aiuto del Sig⟨no⟩re perche si crede che non haveria trovato alcuna sorte di resistenza sino ad Adrianopoli se sara voluto andare da quella parte per fare sollevare li ⟨christ⟩iani della Provincia.

Archivio Segreto Vaticano, Fondo Borghese, serie III, 109 E, f. 157; Arh. St. Buc., Colecţia microfilme Vatican, r. 79, c. 162.

Din Praga, la 24 noiembrie 1597

Trebuie că valahul a trecut deja în Bulgaria şi potrivit scrisorilor de mai înainte era de aşteptat să auzim de unele mari izbînzi, pe care el le-ar fi săvîrşit cu ajutorul lui Dumnezeu, întrucît e de crezut că n-ar afla nici un fel de împotrivire pînă la Adrianopol, dacă ar avea de gînd să meargă într-acolo, spre a-i stîrni pe creştinii din acele ţinuturi să se răzvrătească.

72 **1597 decembrie 13, Praga.**

Sider das die vnserigen aus dem Veldtgezogen, vnd man mit dem vmbgangen, was etwo auss der Khriegsleutten in der bestallung zuerhaltten ist, wissen wir von neuen Zeittungen von den hungerischen nichts, wie es dan auch gleich an der Zeit steht, das sich feindt vnd freundt zuue weitter leger macht oder sonst sein gelegenhait vnd ruehe suecht.

Mit dem Khriegsvolckh aber, stehet es an dem, das etliche Compagnia Wallonen zu R[illegible] 2 000 Teütscher Khnecht vnder Ober Haubtman Peczzen, funf fanndl Walonen vnd souil Franzossen zu fuess, alle 2 000 Man starckh von neuen reformirt vnd diser Winter sollen erhaltten werden, Die vbrigen sein vast alle abgedanckht, vnd mit den bleibenden soll man sehen ob mit negster gelegenheit dem feindt noch ain abbruch etwo durch stratagema oder in ander weeg beschechen khündte.

Temeschwar halber, haben wir schreiben von 14 vnd 19 Nouember, das damallen dasselb Ortt von den Sibenbürgern noch belegert gewesen, vnd meldet ain priuat doch nit ain schlechte Person vertreulich, das es mit eroberung noch nichts genueg stehe, Zu dem hetten Sy vast khain Profiandt auch schlechtes Regimendt vnder Innen, vnd falls der feindt vast teglich herauss, vnd thue den Christen grossen schanden, also das es sich in khurze nottwendig zum abzug schickhen möchte, wie wol Sy noch daran seczen wollen.

Auss Weissenburg schreibt man danebens das dem fursten in Sibenbürgen gewisse nachrichtung khumben, wie Ime etliche Pollackehn vnd Kosaggen in sein Landt zufallen, vnd den der Weyda aus der Moldaw beizustehen vnd also die belegerung Temeschwar zu saluirn willens sein sollen, wie dan Er der fürst berait die Ober Hungerische Hilff begern thuet, vnd deswegen Verordnung beschechen ist.

Das Kriegsvolckh so Ire Khay. Mth. den Summer herumb dem Weyda in der Wallachey vnderhaltten, soll teglich abgedanckht werden, aber Er der Weyda begert an Ire Mth. dasselbe den volligen Winter hinumb in Dienst zulassen, welches aber beschwärlichen beschehen wirdet.

Wie der einfall vnd Vaiss v̈ber die Thanaw in Bulgariam abgangen vnd Verricht say, dauon ist noch khain gewisshait.

Etliche Khundtschafften gehen berait dahin vnd stimen vast vber ain, das der Türckhische Kaiser in aigenen Person aufs negst khunfftige Iar gewiss heraus ziehen werde, vnd lasse Er auch aller Ortten vnd Enden notwendige praeparation darauf thuen, Wie es dan der jungst abgezogene Serdar zu Ofen vnd andern Ortten in vnder Hungern offentlichen hat alss aussrueffen lassen, Prag den 13 December Anno 1597.

Deutsches Zentralarchiv, Historische Abteilung II, Merseburg, Königliches Geheimes Staats-Archiv, Rep XI 273 c, Türkei, fasc. 3; Arh. St. Buc., Colecţia microfilme R.D.G., r. 170, c. 220—222.

Din noile ştiri din Ungaria nu aflăm nimic, de cînd ai noştri <sînt> în tabără şi cum se poartă ai noştri şi care este situaţia oştenilor, după cum nu ştim nici în prezent ce se petrece, dacă duşmanul sau aliatul şii vor menţine taberele sau se vor retrage.

Referitor la situaţia oştenilor lucrurile se prezintă în felul următor: trebuie să întreţinem şi să încartiruim în această iarnă şi în această campanie călăreţi valoni, 2 000 de soldaţi germani, sub comanda lui Pezzen, cinci unităţi pedestre de valoni şi tot atîtea franceze, ca toţi cei 2 000 de oameni să fie complet refăcuţi. Ceilalţi, aproape toţi s-au retras şi, urmează să se constate dacă la prima ocazie <ce le-o va da> duşmanul nu vor produce, împreună cu cei care au rămas o spărtură prin vreo stratagemă sau ceva pe altă cale.

De lîngă Timişoara am primit scrisorile din 14 şi 19 noiembrie, <care arată> că, la acea vreme, localitatea era încă asediată de către transilvăneni; o persoană particulară, demnă de încredere, arată că treburile nu merg bine cu cucerirea <cetăţii>, că nu au aproape deloc provizii şi au, pe deasupra, şi regimente necorespunzătoare printre ei; în situaţia în care duşmanul atacă aproape zilnic şi produce mari pagube creştinilor, în scurt timp se întrevede o retragere inevitabilă, în funcţie de eforturile ce se vor face.

De la Alba Iulia se scrie că principelui din Transilvania i-ar fi venit ştiri sigure, că în ţara lui au năvălit polonii şi cazacii şi că voievodul din Moldova îi spijină; trebuie deci să pornească să salveze Timişoara de la

asediere, în care scop principele a cerut deja ajutor din Ungaria Superioară și de aceea trebuie trimisă poruncă.

Din oastea pe care Maiestatea sa imperială o întreține la voievodul din Valahia, zilnic se retrag oșteni, dar el, voievodul cere de la Maiestatea sa imperială să-i îngăduie ⟨să țină⟩ oștirea toată iarna, lucru foarte greu.

Care este situația și ce se întîmplă peste Dunăre, în Bulgaria, despre aceasta nu se știe nimic sigur.

Din unele știri ce ne sosesc, rezultă că împăratul turc va porni cu război, în mod sigur, în anul care vine și că a dat poruncă să se facă pregătirile necesare peste tot locul. Tot astfel, că serdarul a plecat de curînd la Buda și în alte localități din Ungaria Inferioară și a făcut cunoscut aceasta în mod public. Praga, 13 decembrie 1597.

73 **1597 decembrie 15, Praga.**

Di Praga li 15 di Decembre 1597

Il Vaivoda di Valacchia per q⟨ua⟩nto s'intende con l⟨ette⟩re fresche di la non ha potuto far progresso alc⟨un⟩o q⟨ues⟩to anno per l'acque et mali tempi et anche per li turchi che se gli opponevano ma si crede che lo fara con la pr⟨im⟩a occ⟨asio⟩ne anche q⟨eus⟩to inverno che in quei paesi non e cosi aspero come in questi.

Archivio Segreto Vaticano, Fondo Borghese, Serie III, 109E, f. 239. Arh. St. Buc., Colecția microfilme Vatican, r. 79, c. 172.

De la Praga în ziua de 15 a lunii decembrie 1597

Voievodul Valahiei, după cîte se află din ultimele scrisori ⟨sosite⟩ de acolo, nu a putut dobîndi vreo biruință în acest an din pricina ploilor și a vremii neprielnice, precum și din pricina turcilor, care i se împotriveau; se crede însă că o va face la cel dintîi prilej, chiar în această iarnă, care în acele ținuturi nu este atît de aspră ca pe aici.

74 **1597 decembrie 31.**

Che per li avisi havuti dal Generale pare che le provisioni da guerra per terra, et per mare si vadino raffredando, et continua il desiderio di pace, nella quale il nuovo Basssà[1] ha voluto interessar il Patriarca[2] havendo fatto scriver da lui al Valacco nella maniera che si vede per la copia delle lettere, che manda. Mostrandosene pronto Micali et essendo il Negotio grandemente favorito dall' Ambasciator d'Inghilterra[3] per diversi fini ma si crede che Micali non condiscenderà a partiti, che non lo assicurino compitamente et del Transilvano si discore variamente. 31 Dicembre 1597.

Archivio di Stato di Venezia, Rubricario sesto, carte 144v; Hurmuzaki, IV_2, p. 224—225, doc. CLXLI.

Potrivit știrilor primite de la general se pare că aprovizionările de război pe mare și pe uscat merg greu din pricina înghețului și că stăruie dorința de pace, la care noul pașă[1] a voit să-l facă părtaș și pe patriarh[2];

într-aceea l-a pus să scrie valahului în felul în care se vede din copia scrisorii pe care o trimite, Mihai arătîndu-se înclinat spre pace şi înţelegerea fiind în mare măsură susţinută de ambasadorul Angliei[3], din felurite pricini; dar se socoteşte că Mihai nu va consimţi la înţelegeri, de nu îi vor da garanţii sigure. Despre transilvănean se vorbeşte în toate chipurile. 31 decembrie 1597.

---

[1] Hasan paşa (Hadim), mare vizir (3 noiembrie 1597 — 9 aprilie 1598).
[2] Meletie Pigas, patriarh de Alexandria, care a întreţinut o bogată corespondenţă cu Mihai Viteazul şi cu imperialii spre a mijloci încheierea unei păci cu turcii.
[3] Sir Edward Barton, agent al englezilor la Poartă, plătit de compania turcească a negustorilor englezi, înfiinţată în 1579, pentru apărarea intereselor lor comerciale; este cel care a iniţiat tratative cu Poarta pentru numirea lui Mihai Viteazul ca domn în Ţara Românească.

75 **1598 ianuarie 15, Constantinopol.**

Avisi del dragomano

Alli 18 del passato le habbiamo scritto come il Visiro[1] haveva intimato all' ambasciator d'Inghilterra[2] che dovesse scrivere al Valacco per far in ogni modo la pace con il Gran-Signore, et al primo di questo le scrivessimo come il Valacco, havendo mandato una lettera al patriarca din Constantinopoli[3], le haveva scritto come vuol far pace et manda il suo tributo al Gran-Signore. Hora l'ambasciatore d'Inghilterra et il detto patriarca hanno, per ordine del Visiro, scritto et mandato le loro lettere al Valacco per essortarlo alla pace et mandar il suo tributo quanto prima al Gran-Signore. Staremo a vedere quello sequirà. [. . .][a].

Österreichische Nationalbibliothek Wien, Ms. 559[9], f. 540; Hurmuzaki, XII, p. 329, doc. CCCCXCVII.

---

[a] Text publicat cu omisiuni în Hurmuzaki.

Ştiri de la dragoman

În ziua de 18 a lunii trecute am scris că vizirul[1] dăduse de ştire ambasadorului Angliei[2] că trebuie să scrie valahului să facă pace în orice chip cu sultanul; în ziua de întîi a acestei luni am scris că valahul, într-o scrisoare trimisă patriarhului din Constantinopol[3], a arătat că voieşte să încheie pace cu sultanul şi că îi trimite tributul.

Acum ambasadorul Angliei şi zisul patriarh, din porunca vizirului, au scris şi au trimis valahului scrisorile lor, spre a-l îndemna să facă pace şi să trimită cît mai degrabă tributul sultanului.

Aşteptăm să vedem ce va mai fi. [. . .].

---

[1], [2], [3] Vezi doc. 74 şi notele corespunzătoare.

76 **1598 ianuarie 31, Veneţia.**

Di Venetia, l'ultimo genaro 1598

Per uia di Vienna s'ha auiso di Transilu⟨ani⟩a che quel Pr⟨incip⟩e haueua messe guardie alla persona del suo gran Cancelliere[1], essendo intrato in sospeto che habbia auuto inteligenza con Turchi, poi che hauendo ridotta

la città di Temisuar a maliss⟨im⟩o termine et che non poteua tardar ad esser presa, haueua abbandonata quell'impresa sotto diuersi pretesti et per cio si dubitauano che fosse in fine per esser fatto morire, dicendosi anco che Micchiel Vaiuoda della Vallacchia non hauesse fatto con le sue genti quel danno a Turchi che di gia poteua et haueua dissegnato di fare, facendo dubitar che anco detto Vaiuoda fosse stato corrotto da essi Turchi, quali accidenti pareua tenessero in maniera in sospetto detto P⟨rincip⟩e Trans⟨ilvan⟩o che per cio procurasse di contracambiare il suo stato con l'Imp⟨erato⟩re et retirarsi fuori di guerra [...].

Biblioteca Apostolica Vaticana, Cod. Urb. Lat., vol. 1 066, f. 198—199; Decei, *Diplomatarium*, IV, p. 65, doc. CLXXXIX.

Din Veneția, în ultima zi a lui ianuarie 1598

Prin Viena, s-a anunțat din Transilvania că principele îl pusese sub pază pe marele său cancelar[1], acesta fiind bănuit că s-a înțeles cu turcii; ⟨s-a mai aflat⟩ că ⟨principele⟩, după ce cetatea Timișoarei ajunsese la capătul nenorocirii și cucerirea ei nu mai putea întîrzia, a renunțat la acest asediu sub felurite pricini și de aceea se credea că ar fi fost cît pe-aci să moară; se mai spunea că Mihai, voievodul Valahiei, nu făcuse cu oastea sa nici o pagubă turcilor, așa cum ar fi putut și cum a plănuit să facă, trezind astfel bănuială că zisul voievod ar fi fost momit de aceștia; faptele acestea păreau să-i trezească bănuielile zisului principe transilvănean care, din această pricină, se îngrijea să cedeze ținutul său împăratului și astfel să iasă din război [...].

[1] Ștefan Josika.

77 **1589 februarie.**

Historicae Relationis Continuatio [...] Francfurter Fastenmess dess 1598 und etliche Monat zuvor bis auff gegenwertige Herbstmess dieses noch lauffenden 1598 Jahrs [...] Gedruckt zu Wallstatt im Jahr 1598

Dieser Zeit versuchte sich der Türckische Keyser noch durch ein ander Mittel ein Frieden zu treffen und vermöchte erstlich den Engellendischen Ambassador[1], dass er so woll thun in der Wallachey verreisen und da den Waiwoda hintereden solt, dass er den Tribut wider auffs new ⟨zahlen soll⟩ wie etwa zuvor von den andern Waywoden selben Lands geschehen, im fall er solches thun, würde er einen gnedigen Keyser haben, wo er nicht eine grosse Gefahr erwarten müssen.

Aber es starbe dieser Engellendischer Gesandter uber solcher seiner Verrichtung unnd wurde nach Constantinopol gebracht, allda stattlich von dem Frantzösischen Agenten und dem Venedianischen Baille zur Erden bestattet. Darumb denn den 29. dieses schon ein newer Englischer Ambassador, der nach Constantinopol gesolt, zu Venedig ankommen.

Österreichische Nationalbibliothek Wien, 182 109 B; Göllner, *Faima*, p. 241, doc. XXVI.

În acest timp, împăratul turcesc a încercat şi prin alt mijloc să ajungă la o pace şi mai întîi a îndemnat pe ambasadorul englez[1] să facă astfel încît să plece în Valahia şi să-i spună voievodului să plătească iarăşi tributul, aşa cum s-a făcut mai înainte de către ceilalţi voievozi ai acestei ţări. Dacă va proceda astfel, va avea parte de îngăduinţa împărătească; dacă nu, va trebui să se aştepte la mare primejdie.

Dar ambasadorul englez a murit în timpul îndeplinirii misiunii, iar ⟨trupul lui⟩ a fost adus la Constantinopol şi a fost înmormîntat acolo cu pompă de către agentul francez şi de bailul veneţian. De aceea, deja la 29 ale acestei ⟨luni⟩ un nou ambasador englez, care trebuie ⟨să ajungă⟩ la Constantinopol, a sosit la Veneţia.

---

[1] Alegerea ambasadorului englez pentru a îndeplini o asemenea misiune era motivată de faptul că intervenise pentru numirea lui Mihai ca domn al Ţării Româneşti. Vezi şi doc. 74.

78 — 1598 mai 29, Košice.

Auss Caschaw vom 29. May Anno 1598

Vnsere Kundtschafter zeigen an, dass der Türggische Khayser in grosser Rüstung aigner Persohn, herauss Ine ziehen, vnsere thails, sihe ich noch schlechte Praeparation, gleichwol Ich Inner 14 tagen der 1500 Schlesischen Pferdt, vund 500 knecht, so nunmehr gemustert, vnd auff dem Weg inns Lanndt Erwarttendt bin.

Der lanndtag Inn Sübenbürgen, Ist nunmehr beschlossen, vund bin herrn Poppls[1] widerkunft Inner drey tagen hero erwarttundt, Dem fürsten in Sübenbürgen, vund dem Wallachischen Weida worden 2000 Hussaren, vund 2000 Trabanten auff 6 Monat bezalt. [...].

Deutsches Zentralarchiv, Historische Abteilung II, Merseburg, Königlisches Geheimes Staats-Archiv, Rep. XI 273 c, Türkei fasc. 2; Arh. St. Buc., Colecţia microfilme R.D.G., r. 170, c. 150.

Din Caşovia, la 29 mai, anul 1598

Omul nostru arată că sultanul turcilor însuşi, bine înarmat, a pornit în marş încoace; în ce mă priveşte, după pregătirile de luptă ce se fac, îmi dau seama că cei 1 500 de călăreţi silezieni şi 500 de soldaţi, tot aşa de bine înarmaţi sînt aşteptaţi pe drumul din ţară.

Dieta din Transilvania şi-a încheiat lucrările şi în trei zile se aşteaptă revenirea domnului Poppel[1]. Pentru principele din Transilvania şi voievodul din Valahia s-au făcut plăţile pentru şase luni pentru 2 000 de husari şi 2 000 de trabanţi [...].

---

[1] Adam Gall Poppel, emisar al împăratului Rudolf II.

79 — 1598 iunie 13, Košice.

Aus Caschau vom 13. Junij Anno 1598

Sonnsten von den Tarttern wais man shier nichts, wie es mit Inen beschaffen, ainss theils will verlautten, dass der Tartar Haan seinen Abge-

sandten bey dem Michaeli Weyda in der Wallachey gehaben, die sich an die Röm. Khaÿ. Mht. vunserm Allergenedigist herrn so weit ergeben, dass wann man järlichen einigernisse sein ergelts vund Pelcz geben wolte sie aufs wenigst In Irem Lanndt verbleiben wolten.

Enntgegen khombt auch auss Polln gewisse Zeittung, dass sy die Tarttern sich starckh rüsten, vund willens sein, die Raiss durch Polln auf Hust, Inmassen Anno 1594 [1] beschehen zuenemen.

So soll auch der Turggische Khayser mit grosser macht diss Iahr heraus khomben, vund sein Intent ganncz vund gar, auf die Wallachey, Sübenbürgen vund Oberhungarn stehe.

Deutsches Zentralarchiv, Historische Abteilung II, Merseburg, Königliches Geheimes Staats-Archiv, Rep. XI, 273 c, Türkei fasc. 4; Arh. St. Buc., Colecţia microfilme R.D.G., r. 170, c. 238—239.

Din Caşovia, la 13 iunie 1598

Cît despre tătari, aici nu se ştie nimic despre ce se întîmplă cu ei; pe de o parte, se zvoneşte că hanul tătarilor a trimis solie la Mihai, voievodul din Valahia, care s-a arătat devotat faţă de Maiestatea sa imperială romană, stăpînul nostru atotputernic; voievodul a binevoit să plătească şi să dăruiască piei de animale, pentru ca tătarii să vrea să rămînă măcar în ţara lor.

De asemenea şi din Polonia sosesc veşti sigure cum că tătarii se înarmează puternic şi că doresc să treacă prin Polonia şi în anul 1598 [1] să cucerească cetatea Hust.

De altfel, şi împăratul turc ar voi să pornească la război, cu mare armată, în acest an şi gîndul lui se îndreaptă spre Valahia, Transilvania şi Ungaria Superioară.

[1] În text, greşit anul 1594.

80 **1598 iunie.**

Michael Eytzinger, *Historicarum Relationum Continuatio oder Historische Beschreibung [...] Gedruckt zu Cöllen bey Gerhard Greuenbruch im Jahre 1599*

Der Wallachische Fürst hat der Key May. gehuldigt

(p. 119) [1] [...] Umb diese Zeit berichten die Herrn Key. Commissarien Jr. Key. May. wie dass der Wallachische Fürst, die bey ihme gesuchte Eydspflicht gar willig geleistet, solliche auch mit seiner underschrift, und grossen Insigel besigelt, nachmals dieselbe den Hernn Keyserlichen Commissarien zugeschickt.

(p. 121) [...] Erst gedachter Herr Niclas Istuan und Herr Cornis Caspar haben auch als Key. Commissarij [2] die Bulgaren, desselben Fürsten in der Wallachey underhabendt Kriegsvolck, zum iurament ermahnet, gedachtem Fürsten gehorsam und underwurff zu sein. Welchen Keyserl. Commissarien mehrgedachter Wallachischer Weyda, sammt der gantzer Landschaft daselbsten an statt der Key. May. das Jurament personlich prestiert [...].

Biblioteca mănăstirii Strahov, Praga, Sign. AR XVIII 27; Dan, *Ştiri*, p. 256, 290

Mihail Eytzinger, *Continuarea relatării istorice sau Descriere istorică [...] Tipărit la Köln de Gerhardt Greuenbruch în anul 1599.*
Principele valah a jurat credință Maiestății imperiale

(p. 119) [1] [...] În acest timp domnii comisari imperiali raportează Maiestății sale imperiale cum că principele valah a depus cu toată bunăvoința jurămîntul de credință cerut de la el, care ⟨jurămînt⟩ a fost întărit și cu semnătura lui și cu marele sigiliu, după care a fost trimis domnilor comisari imperiali, pentru care se cuvine să mulțumim atotputernicului Dumnezeu [...].

(p. 121) [...] Mai sus numiții domni Nicolae Istvánffy și Gáspár Kornis, în calitatea lor de comisari imperiali [2], i-au îndemnat pe bulgarii care se aflau în oastea aceluiași principe din Valahia ca, sub jurămînt ⟨de credință⟩, să fie ascultători și supuși față de acesta. Numitul voievod valah, cu toată țara, a prestat personal jurămîntul ⟨în fața⟩ comisarilor imperiali, care reprezentau pe Maiestatea sa imperială [...].

[1] Indicarea paginilor din broșură și punctele de suspensie în textele preluate după Mihail P. Dan aparțin editorului respectiv.

[2] Comisarii imperiali erau de fapt Nicolae Istvánffy și Ștefan Szahay, primul-vicepalatin al Ungariei și căpitan al cetății Sópron, al doilea-episcop de Vacz și prefect al Camerei ungare. Gáspár Kornis și Pancrațiu Sennyei erau doar sfetnici ai principelui Transilvaniei.

81 **1598 iunie.**

M. Eytzinger, *Historicarum Relationum Continuatio [...] Köln, 1599*
Die Siebenbürghische Freybeutter verbrennen das Castel Nowigrad, erschlagen und fangen viel Türcken

(p. 127). Eben umb diese Zeit, hette Michael Weyuoda 900 Freybeutter auff ein Castel Nowigrad underhalb Semendrio [1] nicht weit von Morsa [2] gelegen geschickt, derselben in Brand gesteckt, die meijsten Türcken nidergehawen, 50 lebendig sampt 48 Weiben gefangen und sampt 60 Pferdten darvon gebracht.

Biblioteca mănăstirii Strahov, Praga, Sign. AR XVIII 27; Dan, *Știri*, p. 264.

M. Eytzinger, *Continuarea relatării istorice [...] Köln,* 1599
Mercenari transilvăneni ard castelul Novigrad, omoară și iau prizonieri mulți turci

(p. 127). Chiar în acel timp Mihai voievod a trimis 900 mercenari asupra castelului Novigrad, aflat mai jos de Smederevo[1], nu departe de Mursa[2]; aceștia au ars castelul, au ucis pe cei mai mulți dintre turci, au prins și au luat cu ei 50 ⟨turci⟩ vii, împreună cu 48 femei, precum și 60 cai.

[1] Semendria sau Smederevo, la gura Moravei.

[2] Fostă colonie romană, denumită mai tirziu Osijek.

82 **1598 iulie 11, Veneția.**

Di Venetia, li XI luglio 1598

Di Cassouia scriuono che il Bassà di Temisuar essendo andato con buon n⟨ume⟩ro de Turchj per sorprender Lippa era stato rotto dalle guar-

nig⟨io⟩ni di quella Prouincia con grosso bottino et acquisto di 20 pezzi d'Artigl⟨eri⟩a. Che Michiel Vaiuoda della Vallacchia hauendo mandato 900 soldati uerso il Castello di Nouegradi u'haueuano messo fuoco con morte di gran n⟨ume⟩ro de Turchj.

Biblioteca Apostolica Vaticana, Cod. Urb. Lat., vol. 1 066, f. 564; Decei, *Diplomatarium*, IV, p. 68–69, doc. CCVI.

Din Veneţia, la 11 iulie 1598

Din Caşovia se scrie că paşa de Timişoara, pornind cu un mare număr de turci ca să atace prin surprindere Lipova, a fost înfrînt de garnizoanele din acel ţinut care au luat mare pradă ⟨din tabăra lui⟩ şi au pus mîna pe 20 de tunuri; că Mihai, voievodul Valahiei, a trimis 900 de oşteni spre fortăreaţa din Novigrad, căreia i-au dat foc, omorînd un mare număr de turci.

83 **1598 iulie 25, Veneţia.**

Di Venetia li 25 Luglio 1598

Oltre il scritto di Vienna s'e inteso esser stato spedito à Praga per esser decise da S⟨ua⟩ M⟨aes⟩tà alcune differenze nate tra il conte di Svarzemburgh et Giorgio Bast, il quale era stato eletto generale dell' artegl⟨ieri⟩a. Confermano l'accordo trà s⟨ua⟩ M⟨aes⟩tà Cesa⟨r⟩e⟨a⟩ e Tartari il cui sig⟨no⟩re era molto disgustato de Turchj poiché havendo ricercato aiuto de loro contra il fr⟨at⟩ello sotto ombra di volerli ciò concedere li furono mandati 4 chiaussi, quali havevano procurato d'ammazzarlo; ma scoperti frono fatti squartare et per assicurat ⟨ion⟩e dell' accordo fatto con li deputati di S⟨ua⟩ M⟨aes⟩ta Cesa⟨re⟩a si trovano nella Vallacchia 40 ostaggi Tartari, de quali quest' anno si dice n'habbino d'uscire in favore de nostri contro Turchj da 40/m sotto la condotta di Michiel Vaivoda con pensiero d'andar verso Andrinopoli.

Biblioteca Apostolica Vaticana, Cod. Urb. Lat., vol. 1 066, f. 584; Arh. St. Buc., Colecţia microfilme Vatican, r. 36, c. 149; Decei, *Diplomatarium*, IV, p. 69, doc. CCVIII.

Din Veneţia, la 25 iulie 1598

În afară de ceea ce s-a scris de la Viena, s-a aflat că la Praga Maiestatea sa a hotărît să pună capăt unor neînţelegeri ivite între contele de Schwarzenberg şi Gheorghe Basta, care fusese ales general al artileriei. Se confirmă înţelegerea între Maiestatea sa imperială şi tătari, al căror han era foarte mîniat pe turci, căci le ceruse ajutor împotriva fratelui ⟨său⟩, dar aceştia, prefăcîndu-se că vor să i-l dea, i-au trimis patru ceauşi, care au încercat să-l omoare; fiind însă descoperiţi, li s-a tăiat capul. Drept garanţie pentru înţelegerea făcută cu trimişii Maiestăţii sale imperiale, în Valahia se află 40 de ostatoci tătari; despre tătari se spune că în acest an vor porni contra turcilor, în sprijinul alor noştri cu 40 de mii de ⟨oşteni⟩, sub comanda lui Mihai voievod, cu gînd să meargă pînă la Adrianopol.

84 1598 august 8, Veneţia.

Di Venetia, li 8 agosto 1598

Con l'ordinario di Constant⟨inopo⟩li delli XI del pass⟨at⟩o s'intende [...] che Michiel Vaiuoda della Vallachia dopo la presa di Fostican Fortezza sopra il Danubbio diffesa da 500 Turchj, tagliati a pezzi, miraua di butarui un ponte, hauendo mandato cinque ⟨?⟩ rifabricare quello di Giorgiu.

Biblioteca Apostolica Vaticana, Cod. Urb,. Lat., vol 1066, f. Decei, *Diplomatarium*, IV, p. 69, doc CCIX.

Din Veneţia, la 8 august 1598

Printr-un curier de la Constantinopol din 11 ale lunii trecute se dă de ştire [...] că Mihai, voievodul Valahiei, după cucerirea cetăţii Fethislam de peste Dunăre, apărată de 500 de turci pe care i-a tăiat în bucăţi, se gîndea să înalţe un pod, trimiţînd cinci ⟨?⟩ să-l refacă şi pe cel de la Giurgiu.

85 1598 august 11.

Secreta. Exemplum literarum Turcicarum per nos ad Hannum Tartarorum datarum

[...] Nunc etiam in supradictis Regnis quam superioribus partibus Potentissimus et sacratissimus Romanorum Imperator et etiam Transsylua-anie Rex ac Michael Woiuada pulchras, magnos ac validos habent exercitus ex Hungaris, Germanis, Croatis, Italis, Gallis, Hispanis, Vallonibus alijsque nationibus, qui iam mutuo sunt reconciliati, et ad futurum annum magnum et terribile bellum meditantur, et Constantinopolim usque terra, marique inuasuri sunt, ita ut perfidam hanc Othomanicam gentem omni ditione exuant et disperdant. [...].

Haus-, Hof-u. Staatsarchiv, Wien, 1598 (fără alte menţiuni de cotă); Hurmuzaki, III, 1, p. 297, doc. CCXXXII.

Secret. Copie a scrisorii turceşti trimisă de noi hanului tătarilor

Acum preaputernicul şi preasfîntul împărat al romanilor şi rege al Transilvaniei [1] precum şi Mihai voievod, care au în zisele regate şi în ţinuturile de sus oşti bine instruite, mari şi puternice, alcătuite din unguri, germani, croaţi, italieni, franţuji, spanioli, valoni şi alte neamuri, au căzut la învoială [2] şi plănuiesc pentru anul ce vine un mare şi înfricoşător război, cu gînd să năvălească pe mare şi pe uscat, pînă la Constantinopol, astfel încît să piară acest perfid neam turcesc şi să înlăture jugul său.

---

[1] În urma renunţării lui Sigismund Bàthory la scaunul Transilvaniei (aprilie 1598) principatul revenise împăratului Rudolf II.

[2] La 30 mai 1598 între Mihai Viteazul şi comisarii imperiali — Ştefan Szuhay şi Nicolae Istvánffy — a fost semnat tratatul în virtutea căruia împăratul Rudofl II, recunoscînd domnia lui Mihai asupra Ţării Româneşti, se angaja să-i trimită ajutoare pentru întreţinerea armatei, Mihai obligîndu-se să-i alunge pe turci „din Transilvania, Valahia şi din părţile Ungariei", cf. *Mihai Viteazul*, I, 187—193.

1598. Ma aug. 30. reggel Bécsbe egy futár jött, újságokat hozva, hogy az „erdélyi" Sziléziából megszökött s ismét Erdélybe menve, azon ország ismét hódolt neki. Ő cs. fégének megirta, mi bírta erre s hogy el van határozva, hogy ha e miatt a császár kedvezőtlenül bánnék vele, a törökkel, lengyellel és tatárral szövetkeznék. S hogy mi következnék ebből, gondolja meg a császár és az ausztriai ház. Ez erdélyi kanczellárt [1], mint ki a császárnak és Miksa főhgnek megesküdt, s azért tőle, az erdélyitől, az új esküt megtagadta s ellenállt, fogságba vetette. Melyből mindenki láthatja, mily megbízhatók a magyarok és lengyelek. Hiszik, hogy még sok különös dolog származik ebből. Adja isten hogy jó vége legyen.

„Cronweissenburgból (Gyfehérvárról) Erdélyből írják 1598. aug. 19. Itt bizonyosan tudják, hogy a vezír basa e nyáron sereget gyűjtvén Nándor-Fehérvárhoz, az egész sereggel átkelt a Dunán s táborát „Bechkörök"-nél ütötte fel, hogy a körülötte levő nevezetes „Chonád", Lippa s más helyeket is bevegye és elfoglalja, sőt Erdélybe is betörjön. S azt is általánosan beszélik a törökök, hogy a vezír basa császárának komoly parancsa szerént semmi esetre sem áll el ezeknek megvételétől, de sőt még Budát, Egert, Pestet és Székesfehérvárat s más helyet is ostromolni fog.

Szádeczky, *Erdély*, p. 291, doc. 18. Crispin Lamperters Zeitung an Jeremiam Pistorium von Augsburg verschickt. 1598. 1599. 1608—1618.

1598. Azi, 30 august, a venit un sol în Viena vestind că transilvăneanul a fugit din Silezia şi mergînd iarăşi în Transilvania, acea ţară din nou i s-a supus. Înălţimii sale împăratul i-a scris ce ⟨anume⟩ l-a îndemnat la acest lucru şi că e hotărît, dacă împăratul nu se va purta bine cu el, să se alieze cu turcul, polonul şi tătarul. Şi la ce ar urma de aici, să gîndească împăratul şi Casa de Austria. Pe cancelarul Transilvaniei [1], ca pe unul ce a depus jurămînt împăratului şi arhiducelui Maximilian, din care pricină lui, transilvăneanului, i-a refuzat noul jurămînt şi i s-a împotrivit, l-a întemniţat. De unde toată lumea poate să vadă cîtă încredere poţi avea în unguri şi poloni. Se crede că multe lucruri ciudate se vor ivi de aici. Să dea Domnul să se termine cu bine!

Din Alba Iulia, din Transilvania, se scrie la 19 august 1598. Aici se ştie sigur că marele vizir, strîngînd vara asta oaste la Belgrad, a trecut Dunărea cu toată oastea sa şi şi-a aşezat tabăra la Becicherec ca să cucerească şi să ocupe vestitele ⟨cetăţi⟩ Cenad şi Lipova şi alte locuri din jur ⟨şi⟩ chiar să intre în Transilvania. Şi, în general, mai spun turcii că din porunca aspră a sultanului, marele vizir nu va pregeta să purceadă la cucerirea acestora, ba chiar va asedia Buda, Eger, Pesta, Székesfehérvár şi alte locuri.

[1] Ştefan Jósika.

87 1598 septembrie 26, Veneţia.

Di Venetia, li 26 Sett⟨emb⟩re ⟨15⟩98

L'ord⟨ina⟩rio di Vienna delli 12 porta di più di quel che si scrisse che l'Imp⟨erato⟩re hauria mandato uerso Varadino 1 500 Arduchi [a] con la Caual-l⟨eri⟩a di Slesia in pressidio di quella Piazza che si teneua alla diuotion sua

nella qual continuando per esser chiaue della Transiluania correua pericolo di qualche importante rottura tre Imp⟨eria⟩li et Transilu⟨an⟩i, disposti tutti, in specialità li Seculi et quella nobiltà di non uoler altri che'l Prenc⟨ip⟩e lor Sig⟨no⟩re naturale, il quale non ardiua passar in Albagiulia per trouaruisi li Commissarij Cesarei [1] che la custodiuano con buon pressidio de Todeschi, uno de quali Commissarij, Conte della Torre [2], s'aspettaua alla Corte d'hora in hora, al cui arriuo S⟨ua⟩ M⟨aes⟩tà Ces⟨are⟩a si risoluerà o di perseuerare nella pretenza attione fauorita dal Valacco [3] che tutt⟨avi⟩a sta saldo nel partito Imp⟨eria⟩le, conuinto non solo da grandiss⟨im⟩e offerte ma da grossa summa de dinari a lui mandati, ouero de deponersi come li più intelligenti credono che farà, per non accender in quei confini qualche irreparabil fuoco pregiudicioso alle cose sue et fauoreuole alla parte Turchesca.

Biblioteca Apostolica Vaticana, Cod. Urb. Lat., vol. 1 066, f. 671; Arh. St. Buc., Colecția microfilme Vatican, r. 36, c. 169; Buta, *Diplomatarium*, IV, p. 70—71 doc. CCXIII.

[a] Așa in original.

Din Veneția, la 26 septembrie 1598

Curierul de la Viena din ziua de 12 ne înfățișează mai pe îndelete cele ce s-au scris ⟨înainte⟩, anume că împăratul ar fi trimis la Oradea 1 500 de mercenari dimpreună cu cavaleria din Silezia, întru paza acelui oraș, care se afla sub ascultarea sa și care fiind în tot timpul o poartă a Transilvaniei, putea fi pricina unei dezbinări demne de luat în seamă între imperiali și transilvăneni, dornici cu toții, dar mai ales secuii și nobilimea, de a nu primi alt principe, decît pe domnul lor pămîntean; acesta nu se grăbea să meargă la Alba Iulia spre a se întîlni acolo cu comisarii imperiali [1], ce o păzesc cu o mare garnizoană de germani. Unul dintre acei comisari, contele della Torre [2], era așteptat în fiece clipă la Curte; la sosirea lui Maiestatea sa imperială se va hotărî, fie să sprijine mai departe acea faptă la care demult se gîndea valahul [3], care încă mai este de partea imperialilor, convins nu numai de numeroasele făgăduieli, dar de marea sumă de bani trimisă lui, fie se va retrage. după cum cei mai înțelepți cred că o va face, spre a nu aprinde la acele hotare un foc distrugător, dăunător intereselor sale și folositor părții turcești.

[1] Ștefan Szuhay și Nicolae Istvánffy.

[2] Sigismondo de la Torre (sau Turri), nobil aflat in slujba Habsburgilor, trimis de arhiducesa-mamă în Transilvania spre a veghea asupra principesei Maria Cristierna.

[3] Este vorba de planul unei vaste campanii antiotomane realizate cu concursul popoarelor din Balcani și pe care Mihai Viteazul ar fi urmat să o conducă cu sprijin financiar și militar acordat de Rudolf II potrivit tratatului incheiat cu comisarii imperiali la 9 iunie 1598, la Mănăstirea Dealu.

88 **1598 după 1 octombrie.**

Alchuni particolari che il prencipe Mihal Vaivoda di Valachia in secrete fà sapere alla Maiestà Cesarea.

Quando il prencipe Sigismondo ritornò in Transilvania, Mihal Vaivoda per huomini [1] a posta offerse le sue forze al S⟨erenissi⟩mo arciduca Massimigliano perchè fusse entrato nella Transilvania, scacciatone il prencipe Sigismondo; ma non habbe risolutione.

În qual medesimo tempos sendo Mihal Vaivoda stato in pocrinto di passar il Danubio a danni de Turchi, che il prencipe Sigismondo voles con ogni minacie ritenerlo; ma egli passo et diede il guasto a molto paese, ruppe li Turchi in tre luochi, etc, se haveva arteglieria, s'impatroniva de Vidin, Silistria e Nicopoli; tutavia, volendo egli pasar più avanti, con disegno di penetrar sino in Adrianopoli, fù impedito dal prencipe Sigismondo, qual, essendo in campagna, gli minaciava d'entrar nel suo paese e d'inpatronirsene; sichè fù sforciato contra sua voglia ritornarsene adietro.

In caso S⟨ua⟩ M⟨aestà⟩ C⟨esarea⟩ faci accordo con il prencipe Sigismondo, e necessario che li passi restino aperti e liberi, acio che Mihai Vaivoda possi mandar suoi huomini e lettere, cosi ancho ricever li ordini della M⟨aestà⟩ C⟨esarea⟩.

Caso che non segua l'accordo, ritrovandosi Mihai Vaivoda in mezo de nemici, circondato da Turchi, Moldavi, Polachi e Transilvania, converrà apprirsi la strada con le forze, con le quali stà prontissimo a fat tuto guello commandarà S⟨ua⟩ M⟨aestà⟩ C⟨esarea⟩, havendo con Siculi et altri in Transilvania intendimenti e buone dependentie; il t uto in servitio della M⟨aestà⟩ C⟨esarea⟩.

Hà Mihal Vaivoda intendimento e lettere obligatorie con il prencipe Constantino [2] e altri signori poloni, vicini alla Moldavia, di potersi, quando sarà commandato dalla M⟨aestà⟩ C⟨esarea⟩, impadronir, non solo di Moldavia, mà ancho di passar più oltra, massime quando si fusse S⟨erenissi⟩mo Massimigliano in Transilvania e che havesse intentione di passar in Polonia. Li medesimi con Mihal Vaivoda offeriscono d'unirsi ancho in bisogno per scaciar il prencipe Sigismondo di Transilvania, aspetando in ciò l'ordine e voler di S⟨ua⟩ M⟨aestà⟩ C⟨esarea⟩.

Avisa Mihal Vaivoda che il prencipe Sigismondo hà mandati suoi huomini al Cancelier di Polonia e un Jesuita al cardinal Bathori per riconciliarsi con quelli, ricerchando ancho il Canceliere di Polonia a mandar in suo nome huomini a Costantinopoli a tratar la pace con Turchi.

În qual si voglij maniera, Mihal Vaivoda vuol vivere e morir fidelissimo vassallo e servitore di Sua M⟨aestà⟩ C⟨esarea⟩, dalla qualle aspetta ancho li promessi avisi. E, in caso resti il prencipe Sigismondo in Transilvania, sij tenuto mandar li suoi homini, richerchato in aiuto di Mihal Vaivoda, intendendo non voler dipender, nè obedir ad altri che alla M⟨aestà⟩ C⟨esarea⟩, o a chi da quella sarà commandato. Che li passi restino liberi, e egli restarà sempre pronto con la persona e sue forzze di passar ovonque commandarà S⟨ua⟩ M⟨aestà⟩ C⟨esarea⟩ e d'adoprarsi contro Turchi e qual si voglij altri nemici di detta Maiestà; a nome della quale conserverà, diffenderà e ampliarà la provintia di Valachia, e in tuto sarà obedientissimo alli commandamenti di S⟨ua⟩ M⟨aestà⟩ C⟨esarea⟩.

Haus-, Hof-u. Staatsarchiv, Wien, Hungarica, 1598, f. 69; Hurmuzaki XII, 1, p. 400—401, doc. DCIX.

Ştiri private pe care principele Mihai, voievodul Valahiei, le comunică în secret Maiestăţii imperiale.

Cînd principele Sigismund se întoarse în Transilvania, Mihai voievod, prin oameni anume [4], îi trimise vorbă prealuminatului arhiduce Maximilian care intrase în Transilvania spre a alunga de acolo pe principele Sigismund, că îi dă şi oştile sale, dar nu primi nici un răspuns.

Tot la vremea aceasta, Mihai voievod, aflîndu-se gata de a trece Dunărea spre păgubirea turcilor, principele Sigişmund voi prin tot felul de ameninţări să-l oprească; acela totuşi trecu ⟨Dunărea⟩ şi făcu jaf în toată ţara, îi bătu pe turci în trei locuri şi de ar fi avut tunuri se facea stăpîn pe Vidin, pe Silistra şi pe Nicopole; într-aceasta voind să meargă mai departe, cu gînd de a străbate pînă la Adrianopol, fu împiedicat de principele Sigismund care, aflîndu-se gata de luptă, îl amenința că va intra în ţara lui şi că se va face stăpîn acolo; aşa încît, fără voia sa, fu silit să se întoarcă.

Aşa fiind, de s-ar înţelege Maiestarea sa imperială cu principele Sigismund, este nevoie ca trecerile să rămînă deschise şi slobode, pentru că Mihai voievod să-şi poată trimite oamenii şi scrisorile, cum şi pentru a primi porunci de la Maiestatea imperială.

De nu s-ar înfăptui înţelegerea, Mihai voievod s-ar afla în mijlocul duşmanilor împresurat de turci, de moldoveni, de poloni şi de transilvăneni şi s-ar vedea silit să-şi croiască drum cu oştile, cu care este pregătit să împlinească tot ceea ce va porunci Maiestatea sa imperială, căci cu secuii şi alţi din Transilvania are învoieli şi bune înţelegeri; şi totul întru slujirea Maiestăţii imperiale.

Are Mihai voievod înţelegere şi scrisori de îndatorire cu principele Constantin [2] şi cu alţi nobili poloni, vecini cu Moldova, ca atunci cînd va veni poruncă de la Maiestatea imperială să poată nu numai a se face stăpîn pe Moldova, ba mai mult, să poată a trece mai departe, şi mai cu seamă atunci cînd prealuminatul Maximilian s-ar afla în Transilvania şi ar avea de gînd să treacă în Polonia. Tot aceştia, împreună cu Mihai voievod, s-au prins să se unească şi de va fi nevoie să alunge pe principele Sigismund din Transilvania, aşteptînd pentru aceasta porunca şi încuviinţarea Maiestăţii sale imperiale.

Mihai voievod înştiinţează că principele Sigismund şi-a trimis oameni la cancelarul Poloniei şi un iezuit la cardinalul Báthory, spre a se împăciui cu ei, vreme ce cardinalul Poloniei se străduieşte şi el să trimită în numele său oameni la Constantinopol spre a încheia pace cu turcii.

Oricum ar sta să fie, Mihai voievod voieşte să trăiască şi să moară ca supus preacredincios şi slujitor al Maiestăţii sale împăratul, de la care aşteaptă necontenit veştile făgăduite. Iar de ar rămîne principile Sigismund în Transilvania, să fie ţinut a şi trimite oamenii în sprijinul lui Mihai voievod, ce va să zică aceasta, că el nu vrea nici să ţină de alţii şi nici să se supună altora, decît Maiestăţii imperiale, sau celui care va porunci împăratul. Trecerile să rămînă slobode, iar el şi oştile sale s-ar afla neştirbit gata să pornească oriunde va porunci Maiestatea sa imperială şi să lupte contra turcilor şi oricăror alţi duşmani ai zisei Maiestăţi; în numele acesteia va păstra, va apăra şi va mări ţara Valahiei şi în totul va fi preasupus poruncilor Maiestăţii sale imperiale.

---

[1] Ştefan Petneházy şi Petru Armeanul, trimişi de Mihai, la interval de o săptămînă la Caşovia, la arhiducele Maximilian, după întoarcerea lui Sigismund în septembrie din Silezia (25 septembrie — 1 octombrie).

[2] Constantin Vasilie, voievod de Kiev şi cneaz de Ostrog.

89 **⟨1598 octombrie 16, Caracal⟩.**

Gross Wardein. Warhaffte Beschreibung welcher massen [...] Melchior von Redern Frey Herr, die gewaltige Vestung Gross Wardein in ober Ungarn mit 2000 Söldaten erhalten [...,] Dergleichen wie der Hochgeborene Herr, Michael Weida Fürst in der Wallachey die Türkishen Bassa zum offtermal

erleget, die gewaltige Stadt Nycopolin darinnen 600 Häuser, neben andern mehr Stätten und 2 000 Flecken in Bulgaria engenommen und zerstöret [...] Gedruckt zu Nürnberg mit bewilligung 1598

Des Wölgebornen Herrn, Herrn Michael Weida und Fürsten in der Walachey schreiben, so jr G. kurtz veruckter zeit an F. Durchl. lassen ablauffen, darin ordentlich erzehelet, was für ernst jhr G. bey dem Feind er gebraucht unnd etliche herrliche Victorien erhalten, alles jüngst verloffen.

E. F. Durchl, sol ich aller beschaffenheit zu berichten unterthenig nit unterlassen füge derowegen derselben zu wissen, das ich mit meinem Volck uber die Thonau auff meiner neugeschlagenen Brucken setzen wöllen, an welchem fürnemen mich beyde Bassa, als der aud silistria und Beconensi Bassa hindern wollen, dieweilen ich aber vorher dessen zimlich gute Kuntschafft gehabt, hab ich mich desto stercker unnd meer mit meinem Volck versehen unnd angedeute beyde Bassa im namen Gottes angriffen, geschlagen zerstreut unnd endlich biss auffs Haupt erlegt, zwischen dessen haben sich etlich 1 000 in Rascia wider den Türcken gesetzt, zu meinem theil sich geschlagen, wöllen der gantzen Christenheit mir und Siebenbürgen beystehen, so starck sie sein und jr Leben weret.

Also bin ich mit meine Volck ungehindert uber gedachte Brucken gezogen, den weg auff Nicopoli fürgenommen, alda nit weit davon 13 000 Türcken sampt 2 Bassen und 12 Beegen angetroffen, mit welchem ich starck fast den gantzen tag gescharmützelt und geschlagen, auff den Abent aber hab ich mit Gottes hilff die oberhand erhalten, die Türcken gleichfals als die vorigen zertrennt, geschlagen, und eine grosse anzahl auff die Wahlstat gelegt, viele fürnemer Türcken samt 4 Beegen und 9 Fanen gefangen und bekommen, dergleichen auch etliche, herrliche Haupt Ross, aber die Bassa sein in der Flicht entworden sie also salvirt.

Auff solche nun zum andermal erhaltene Victoria hab ich mit guter glegenheit die grosse Statt Nicopolin darinnen bey 6 000 Heuser engenommen, geblündert und alles, was widerstandt gethan, nidergehaut, folgends die Stätt in Brandt gestäckt.

Von dannen bin ich mit meinem Volck auff Bodna gezogen, alda ich unterwegen 2 Beegen mit 1 000 Türcken angetroffen, die ich als balden angriffen, ihnen jre Fanen genommen, geschlagen unnd widermals viel Fürnemer Türcken gefangen.

So balden ich nun dise dritte Schlacht auch mit gutem glück erhalten, hab ich mit auff gemelte Statt Bodna begeben, darinnen und verderben, so lang mir auch der Allmechtig Gott mein alls darinn nidergehaut und verbrennt, der meinigen aber sein Gott lob wenig zuschaden kommen.

Nach diesem nun hab ich mehr Stätt in derselben Gegend angriffen, eingenommen und geblündert, als Plesonit, Vrorat, und Orsau, wie auch in der gantzen Transalpina, bis auff Toaca ob 2 000 Dörffer, Weiler und Mühlen verbrent, deren Inwohner, was von Türcken alles nidergehaut, was aber von Christen und Bulgaren darinen gefunden worden, hab ich Jung und Alt, Klein und gross uber 16 000 Seelen sampt jren Hab und Gütter mit mir uber die Thonau geführt und in meinem Land so vil eingeraumbt, das sie jr nahrung haben künden.

Bin auch noch willens an einem andern ort uber die Thonau zu setzen und die Landschafft auff Griechischen Weissenburg biss auf die Adrianopoler Strass auch gleicher gestalt verbrennen und verderben, so lang mir

auch der Allmechtig Gott mein Athem verleycht, will ich nit auffhören der gantzen Christenheit mit auffsetzung meines Leibs und Lebens, Gutes und Blutes zu dienen und willfahren.

Országos Széchényi Könyvtár, Budapest, Col. Apponyi, 629; Göllner, *Faima*, p. 242—244, doc. XXVIII; idem, *M.d.T.*, p. 159—161, doc. XXXIII.

Oradea Mare, Descriere adevărată, în ce chip [. . .] liberul baron Melchior von Redern a apărat cu 2 000 de soldați impunătoarea cetate Oradea Mare din Ungaria de Sus [. . .]. De asemenea, cum a înfrînt de mai multe ori pe pașii turci domnul de bun neam, Mihai-Vodă, principe al Valahiei, cum a cucerit și distrus marele oraș Nicopole cu 600 de case, precum și alte multe orașe și 2 000 localități din Bulgaria [. . .]. Tipărit la Nürnberg, cu aprobare, 1598

Scrisoarea preaonoratului domn, a domnului Mihai-Vodă și principe al Valahiei, pe care Milostenia sa a trimis-o, cu puțină vreme în urmă Luminăției sale princiare, în care se istorisesc pe larg strădaniile depuse de Milostenia sa în fața dușmanului și mai multele victorii strălucite obținute, totul întîmplat recent.

Nu doresc să nu relatez preasupus Luminăției voastre princiare cu toate amănuntele și de aceea vă informez spre a ști, că am vrut să trec Dunărea cu oștenii mei pe podul nou-ridicat de mine. De la această intenție au vrut să mă împiedice doi pași, anume cel al Silistrei și pașa Beconiei, dar despre aceasta am avut însă mai dinainte vești destul de bune, așa că mi-am luat oaste cu atît mai puternică și mai numeroasă și i-am atacat în numele Domnului pe cei doi pași amintiți, i-am-înfrînt, i-am împrăștiat și, în fine, i-am ucis pînă la unul. Între timp, mai multe mii ⟨de oameni⟩ s-au împotrivit turcilor în Serbia și s-au dat de partea mea și voiesc să ajute întregii creștinătăți, mie și Ardealului din toate puterile lor și cît vor trăi.

Am trecut deci nestingherit cu oștenii mei peste podul amintit, mi-am luat calea spre Nicopole și nu departe de acolo m-am întîlnit cu 13 000 turci împreună cu 2 pași și 12 bei, cu care m-am încăierat și luptat energic aproape întreaga zi. Spre seară am obținut însă cu ajutorul Domnului victoria. La fel ca și mai înainte, i-am împrăștiat, bătut și omorît pe cîmpul de luptă în mare număr și pe acești turci; am luat prizonieri mulți turci de vază împreună cu 4 bei și am pus mîna pe nouă steaguri, de asemenea, pe mai mulți cai de paradă foarte frumoși, dar pașii au scăpat cu fuga, așa că s-au salvat.

După o asemenea victorie obținută pentru a doua oară, am avut bunul prilej să ocup marele oraș Nicopole cu aproape 6 000 de case, să-l jefuiesc și să măcelăresc pe oricine s-a împotrivit, dînd apoi foc orașului.

De aici am pornit cu oamenii mei spre Vidin, iar pe drum am întîlnit doi bei cu 1 000 de turci. După ce i-am atacat de îndată, le-am luat steagurile, i-am înfrînt și am prins din nou mulți turci de vază.

Imediat după ce am dobîndit victoria și în această a treia bătălie, am pornit asupra amintitului oraș Vidin, am pătruns, ars și măcelărit totul de acolo cu ajutorul Dumnezeului atotputernic, iar dintre ai mei, laudă lui Dumnezeu, au pierit puțini.

După aceasta am atacat mai multe orașe din această regiune, le-am cucerit și le-am jefuit, anume Plevna, Vrața și Rahova, la fel ca și în întreagă Transalpina, pînă la Toaca, unde am ars peste 2 000 de sate, cătune și mori, omorînd pe toți locuitorii turci, dar pe creștinii și bulgarii aflați acolo, peste

16 000 suflete, i-am luat cu mine peste Dunăre, tineri şi bătrîni, mici şi mari, cu toată averea şi bunurile lor şi le-am dat în ţara mea atîta loc, încît să-şi poată duce traiul.

Mai vreau să trec Dunărea şi printr-un alt loc, şi să incendiez şi pustiiesc în acelaşi chip şi ţinutul dinspre Belgrad pînă la drumul Adrianopolelui. Atîta vreme cît Dumnezeu cel atotputernic mă va ţine în viaţă, nu voi înceta să slujesc şi să fiu de folos întregii creştinătăţi cu jertfirea trupului şi vieţii mele, a averii şi sîngelui meu.

90 **⟨1598 octombrie 29⟩.**

Discurs. Ungerischer, Siebenbürgischer, Crabatischer, Walachischer, Türckischer und Tartarischen Handlungen. Kurtze anzeyg und erzehlung was sich vom verflossenen Herbst an biss auf diese zeyt in Vier Monaten hero mit in zwischen vor und nach der Belägerung Raab degeben [...] Und wie der Fürst in Siebenbürgen dem Feind Vier Vestungen und Castel abgenommen Temesvar Belägert sich auch mit dem Walachischen, Türckischen und Tartarischen Botschafften und legationen als hernach folg verloffen begeben und zugetragen hat. Gedruckt zu Nurnberg mit Bewilligung. 1598

Gedruckt zu Nurnberg in Verlag Joachim Lochners

Den 29 Octo. haben jr F. G. den Segnay Baneratz, Obersten inn der Zecklerey, eylents per Posta von Cranstatt auss mit etlichen Adiuncten zum Herrn Michaelem Walachischen Wayda geschickt, das er sich jrem beschluss nach mit bewustem Volck der 15 000 zu Ross und Fuss als baldten auffmachte unnd die 3 000 Trabanten auff das an der ort an die Thonaw schicken, daselbsten aber beschayds erwarten und sein 6 000 Zackler zu Ross und Fuss umb Temesswar desto ehr zu bezwingen.

Österreichische Nationalbibliothek, Wien, 33 K. 40; Göllner, *Faima*, p. 244, doc. XXIX; idem, *M.d.T.*, p. 161, doc. XXXIV.

Discurs despre întîmplări din Ungaria, Transilvania, Croaţia, Valahia, Turcia şi Tartaria. Scurtă amintire şi relatare despre ceea ce s-a întîmplat din toamna trecută pînă acum, vreme de patru luni, înainte şi după asedierea ⟨cetăţii⟩ Györ [...] Şi cum principele Transilvaniei a luat duşmanului patru cetăţi şi castele, a asediat Timişoara, şi cum s-a întîmplat mai apoi şi s-au desfăşurat ⟨lucrurile⟩ cu soliile şi misiunile valahe, turceşti şi tătărăşti. Tipărit la Nürnberg, cu aprobare. 1598

Tipărit la Nürnberg, în tiparniţa lui Joachim Lochner

La 29 octombrie Luminăţia sa princiară l-a trimis în grabă, cu poşta de la Braşov, pe Sennyei Pongrácz, fruntaş din secuime, împreună cu mai mulţi adjuncţi, la domnul Mihai, voievodul valah, ca — potrivit înţelegerii lor — să pornească cît de curînd cu cei 15 000 de oameni conveniţi, călări şi pedeştri, şi să trimită cei 3 000 de dorobanţi la locul anumit de la Dunăre, urmînd să aştepte acolo poruncă, iar el să-i mîne cît mai curînd spre Timişoara pe cei 6 000 de secui ai săi, călări şi pedeştri.

Di Venetia, li 31 Ott⟨o⟩bre 1598

[...]. Auisano anco che Michel Vaiuoda della Vallachia con le sue genti haueua rotto et disfatto il Bassa di Siliostra et assediaua Nicopoli, seguitato da grosso n⟨ume⟩ro di Rasciani con animo, prendendo quella città, di dare il guasto alle Camp⟨agn⟩e di Soffia et Filippopoli et scorrer anco fin sotto Andrinopoli.

Di Cos⟨tantino⟩poli delli 19 auisano [...] che Turchi stauano molto trauagliati degl'andam⟨en⟩ti di Michel Vaiuoda poiche dando buone parole di esser buon ser⟨vito⟩re di S⟨ua⟩ A⟨lteza⟩ et di uoler uenir alla Porta a guistificare le sue attioni et a pagare il deb⟨it⟩o trib⟨ut⟩o, in tanto faceua cattiuti fatti, contra il quale era stato spedito Acmat Bassa con X m⟨ille⟩ sold⟨at⟩i [...].

Biblioteca Apostolica Vaticana, Cod. Urb. Lat., vol. 1066, f. 38; Arh. St. Buc., Colecţia microfilme Vatican, r. 36, c. 91—92. Decei, *Diplomatarium* IV, p. 71—72, doc. CCXVI.

Din Veneţia, la 31 octombrie 1598

[...] Se dă de ştire că Mihai, voievodul Valahiei, împreună cu oastea sa, l-a înfrînt şi nimicit pe paşa de Silistra, a asediat Nicopole, urmat fiind de un mare număr de sîrbi; şi avea de gînd ca după cucerirea acelei cetăţi, să prade ţinuturile din jur de Sofia şi Filipopoli şi să ajungă pînă la Adrianopol.

De la Constantinopol, din ⟨ziua de⟩ 19 se dă de ştire [...] că turcii erau îngrijoraţi din pricina celor săvîrşite de Mihai voievod, deoarece, după ce le dăduse asigurări că este slujbaş credincios al Înălţimii sale şi că voieşte să vină la Poartă spre a da socoteală pentru faptele sale şi pentru a plăti cuvenitul tribut, se deda acum la fapte nelegiuite; împotriva lui a fost trimis Ahmed paşa cu 10 000 de oşteni [...].

92 1598 octombrie, Constantinopol.

Quì habbiamo aviso che Micali Vaivoda della Valachia, trovandosi dui giornate discosto da Nicopoli, a fronte dell' essercito turchesco, al numero di 30^{m} persone, sotto il Bassà di Selistria [1] e del Bassà di Servia [2], et havendosi pensato una stratagema militare, manda a far ambasciata a detti Bassà, che si saria accordato volentieri con il Turco, quando però havesse havuta qualche conditione honesta; che però pregava essi Bassà a volere far buono officio. Quali Bassà accettorno, et si sparse la voce per il loro campo, che dicevano essere accordati effettualmente con esso, sentendo ch'oltre l'essere passate tal voce, li soldati havevano comminciato buttar via l'arme, come quelli ch'erano poco esperti delle cose della guerra, per esser soldati novi [3]. Verso la sera, detto Mihali con tutto il suo essercito passò verso la man manca un fiume, girandosi per spatio di quattro miglia, et diede a meza note nel campo tutto sprovisto. Et quelli che non furono tagliati a pezzi, restorono pregioni; et si salvò dei Bassà sollo il Bassà della Servia; quello di Silistria pregione; et guadagnò 120 pezzi d'artegliaria di campagna et 28 di grossa, tutti li padeglioni et danari. Et che, la mattina poi, s'incaminò verso Nico-

poli; che poi lo prese [4]. Onde il Gran-Signore, con tutti i grandi della Porta, sono in si fatto spavento, che niente più; havendo commandato sotto del pallo che tutti quelli che sono atti a portar arme, dovessero andare con esso Vaivoda, sì come fù fatto. Et hanno ordinato al Primo-Visiro et all' Aga de Gianceri che debbano andare in persona, come esseguiranno. Et di più che detto Mihali si trovava doi giornate lontano d'Andrianopoli.

Österreichische Nationalbibliothek Wien, Ms. 595[9], f. 587; Hurmuzaki, XII, 1, p. 395, doc. DCV.

Există aici ştire cum că Mihai, voievodul Valahiei, aflat la două zile depărtare de Nicopole, în faţa oştirii turceşti, în număr de 30 de mii de oameni, sub comanda paşei de Silistra [1] şi a paşei din Serbia [2], după ce a chibzuit un plan de luptă, hotărăşte să trimită o solie la zisele paşale, cum că el s-ar învoi bucuros cu sultanul, dacă ar avea totuşi parte de condiţii vrednice ⟨de pace⟩; fapt pentru care ruga zisele paşale să binevoiască a fi buni mijlocitori. Paşalele au primit ⟨aceasta⟩, şi în tabăra lor se răspîndi zvonul că ei s-ar fi învoit cu voievodul; s-a mai auzit că încă înainte de a umbla asemenea zvonuri soldaţii au pornit să-şi arunce armele, din pricină că erau prea puţin deprinşi cu trebile războiului, fiind ei oşteni recrutaţi de curînd [3]. Spre seară zisul Mihai, cu toată oştirea sa, trecu pe malul stîng al rîului, făcînd un ocol cale de patru mile şi la miezul nopţii se năpusti pe neaşteptate asupra taberei lor. Şi cei care nu au fost tăiaţi în bucăţi, au fost luaţi ostateci; dintre paşale scăpă numai paşa din Serbia; paşa de Silistra a fost prins; Mihai luă 120 de tunuri de cîmp, 28 tunuri mari, toate corturile şi banii. ⟨Se mai spune⟩ că dimineaţa porni spre Nicopole, iar apoi că l-a cucerit [4]. În urma acestui fapt sultanul dimpreună cu toate mărimile Porţii au fost mai înspăimîntaţi ca niciodată; într-acestea a poruncit, sub pedeapsa de a fi traşi în ţeapă, ca toţi cei care pot să poarte arme să plece după valah, ceea ce s-a făcut. A poruncit apoi marelui vizir şi agăi ienicerilor să plece şi ei, cum au şi făcut. Pe lîngă acestea ⟨s-a aflat⟩ că zisul Mihai se găsea la două zile depărtare de Adrianopol.

---

[1] Ahmed paşa.

[2] Hafiz Ahmed paşa, fost beglerbeg al Bosniei, însărcinat în aprilie 1598 cu paza vilaietului Vidin.

[3] Probabil novici, membri ai unităţilor speciale numite acamiacak, recrutaţi din rîndurile copiilor creştini luaţi prizonieri.

[4] Cronicile otomane indică, în mod destul de ambiguu, o singură victorie, dobîndită asupra lui Hafiz Ahmed paşa, şi soldată cu ocuparea cetăţii Nicopole, despre care s-a aflat la Istanbul la 1 octombrie, cf. A. Decei, *Răsunătoarea acţiune a lui Mihai Viteazul la sud de Dunăre, în septembrie—octombrie 1598, înfăţişată de cronicile turceşti*, în *Mihai Viteazul, Studii*, p. 168—175.

93 **1598 octombrie—noiembrie.**

Zwo warhafftige Newe Zeitung. Die Erste: Wie die Tartharen dem grossen Fürsten auss der Mosgaw, mit grosser Macht in die 30 000 starck in seine Landschafften eingefallen, welche mit Rauben, Morden und Brennen schröcklich unmenschlichen Schaden gethon, geschehen den 8. Julij Anno 1601. Die ander Zeitung: Von dem Michel Weywoda, Fürsten in der Walachey, welcher durch zwen seiner eigenen Räth umb zwo Thonnen Goldt, dem Türcken verkaufft, wie aber durch seinen Lackeyen dasselbige offenbar worden, unnd die zwen Ver-

räther gericht worden, darauf der Fürst vor Nicopolis den Türcken 6 000 Mann erlegt, geschehen den 29. Julij, in diesem 1601 Jar. Erstlich getruckt zu Prag, bey Joh. Kolb

Die ander Zeitung.

Untrew thut sich stet mehren
jetzund in allen Land
Verrähterey thut man spüren,
wie manchem ist bekand,
wie sich auch jetzt begeben zwar
mit einem frommen Fürsten,
wie er verkauffet war.

Zwen seiner eignen Räthe
die jhm nicht waren hold,
die jhn verkauffen theten
wol umb zwo Thonen Gold
ihren eigenen Hern und Fürsten zwar,
da werdt jr jetzund hören,
wies ist worden offenbar.

Auss der Wallachey der küne
und Ritterliche Heldt,
nachdem er den Türcken viele
geschlagen auss dem Feldt
unnd jhm grossen Abbruch gethan,
geschehen in diesem Jare
wie bekandt ist manchen Man.

Gar starck thet er sich rüsten
darnach wol in das Feldt
mit manchem frommen Christen,
die waren all gezelt
wol in die 20 000 Man
wider die macht dess Türcken
den Bluthund zu greiffen an.

Sein Kriegsvolck thet er legen
für Nicopolis die Statt,
daselbst theten sie warten
auff jhr Fürstliche Genad.
Da waren die zwen Verräther her
und theten dem Türcken schreiben,
er solt kommen ohn alles gfehr.

Der Türck der schrib jhm wider,
so gar geschwindiglich
den Brieff der ein Verräther
liess liegen auff dem Tisch,
den fand sein eigener Diener zwar
er verstund die Verrätherische Liste,
den Brieff gab er dem Fürsten dar.

Den Brieff thet alsbald lesen
der gar Fürstliche Heldt
und zu dem Diener thet sprecken,
die Sach niemandt erzellt.

Sie sollen niemand vertrawen mehr,
dein will ich nicht vergessen,
will dich bringen zu grosser Ehr.

Wol auff den andern Tage
gar schnell unnd gantz geschwind,
da liess der Fürste laden
sein gantzes Hoffgesindt,
thet jhn die Sachen zeigen an,
wie sie jhn hetten verrathen,
da sprach manch Ehrlich Man.

Den Verräthern solt man geben
jhren verdienten lohn,
so bald man thet auffheben
wol nach dem Essen schon,
da wardt den beiden jr Recht gethan
mit vier Rossen man sie zerrissen
wol auff dem selbigen Plan.

Also soll man bezalen
alle Verräther zwar
bald liess der Türck sich sehen
mit einer grossen Schar.
Streifft im Lande nahe und fern
wartet auff die Verräther,
sie solten ihm gewehrem.

Er thet aber nit wissen,
das sie gerichtet zwar
Der Fürst wer gern gewesen
zu seiner Krieges schar
und dörffte sich nicht wagen wol
für den Türckischen Bluthunden,
Dern war das Landevol.

Seim Kriegsvolck thet er schreiben,
sie solten kommen bald
er könd nicht vor dem Feinde
zu jhn kommen in das Feldt,
dann Er war verathen gar
viel Geschütz wer vorhanden
dess Volcks ein grosse Schar.

Sie kamen bald gezogen
die frommen Krieges Leut
der Türck thet jh fürliegen
in dem Felde weit.
Si schlugen sich drey stunde lang
den Türcken theten sie verjagen
und saumpten sich nicht lang.

Das erfuhr bald der Küne,
der fromb Fürstliche Heldt
zu seinem Volck gar schöne
kam er auch inn das Feldt.
Dem Türcken thet er jagen nach,
davon thet er erlegen
6 000 mann ich sag.

Also gab Gott sein Segen
diesem Fürstlichen Heldt,
den Türcken zu erlegen
geschlagen aus dem Feldt.
Got wöll sein liebe Christenheit
für dem Türcken bewaren
jetzundt und alle zeit.

Preussische Staatsbibliothek Berlin, Ye 5461; Göllner, *Faima*, p. 245—247, doc. XXXI.

Două ştiri adevărate. Prima: Cum tătarii, cu o mare oaste de 30 000 oameni, au invadat ţara marelui cneaz al Moscovei şi au făcut pagube neomeneşti, îngrozitoare, au jefuit, au ucis şi au ars — întîmplată la 8 iulie anul 1601. Cealaltă ştire: Despre Mihai Voievod, prinţul din Valahia, care a fost vîndut turcilor de către doi dintre sfetnicii lui pentru două tone de aur, cum însă această faptă s-a aflat prin servitori, iar cei doi trădători au fost pedepsiţi, apoi cum prinţul a ucis la Nicopole 6 000 de turci, întîmplată la 29 iulie în acest an 1601. Tipărit prima dată la Praga de J. Kolb

Cealaltă ştire.
Tot mai multă necredinţă
e de-acum în toată ţara;
trădarea, şi ea există,
după cum prea mulţi o ştiu,
cum şi-acum s-a întîmplat
cu un prinţ evlavios,
deci cum el a fost vîndut.
Doi din sfetnicii lui proprii,
care nu-l plăceau pe el,
s-au gîndit ca să îl vîndă
pentru două tone aur,
prinţul fiind chiar domnul lor.
Şi-acum voi veţi auzi
fapta lor cum s-a aflat.
După cum tot omul ştie,
anul ăsta s-a-ntîmplat:
Din Valahia, viteazul,
îndrăzneţul, cel erou,
mult bătut-a el pe turcul
pe al asprei lupte cîmp,
multă pagubă făcîndu-i.
Înarmatu-s-a el tare,
ca să plece la război
cu creştini — toţi evlavioşi —
douăzeci de mii cu totul,
forţa turcului să-nfrunte,
a cîinelui cel sîngeros.
Oastea lui el şi-a trimis-o
la Nicopole, oraşul,
spunîndu-le să-l aştepte
acolo pe Măria sa.

Doi trădători, dintre sfetnici,
turcului însă scriau
că nici un pericol nu e
în ţară de va veni.
De-ndată turcul scrisoare
de răspuns le trimitea;
dar un trădător scrisoarea
pe o masă o uita;
chiar servul lui o găsea,
mîrşava trădare înţelegea,
şi Domnului lui scrisoarea o preda.
Viteazul prinţ îndată scrisoarea citea,
iar servului îi spunea
nimănui de ea să nu vorbească;
ei nu trebuie să mai destăinuiască ceva;
pe tine uitării nu te voi da,
ci cu onoare te voi înălţa.
Chiar în ziua următoare
prinţul întreaga Curte în grabă aduna,
fapta ⟨celor doi⟩ o dezvăluia,
aşa cum ei l-au trădat.
Şi au luat atunci cuvîntul
mulţi oameni onorabili:
Trădătorilor să li se dea
meritata răsplată ⟨pentru astfel de faptă⟩!
De îndată ⟨cei doi⟩ au fost arestaţi;
chiar după servirea mesei
ei şi-au primit pedeapsa:
De patru cai ⟨legaţi⟩
pe loc au fost sfîrtecaţi.
Astfel trebuie răsplătiţi
trădătorii oriunde, cu toţii.
Curînd şi-a făcut apariţia turcul,
cu o mare oaste;
hoinărea încoace şi încolo prin ţară,
îi aştepta pe trădători,
care ar fi trebuit în cale să-i iasă.
Turcul însă nu aflase
că cei doi nu mai trăiau.
Mult dorise totuşi prinţul
la a lui oaste să meargă.
Dară cîinele de turc,
care ţara invadase
i se aşezase-n cale.
Oastei lui, prinţu-i scria
de îndat spre el să vină,
căci duşmana oaste turcă
în ţara lui se afla,
după ce trădat fusese.
De nu ar fi fost trădat,
multe tunuri, multă oaste,
acolo ar fi luptat.

⟨Deci⟩ evlavioasa-i oaste
îndată spre prinț pornea;
însă cîinele de turc
pe un cîmp o aștepta.
Trei ceasuri lupta a durat
pînă ce turcul a fost alungat;
astfel lupta s-a încheiat.

Îndrăznețul, evlaviosul, eroicul prinț,
îndată ce despre aceasta afla
la locul luptei sosea;
din nou pe turci îi urmărea,
dintre ei, cum vă spun, șase mii omora.

Binecuvîntat-a Domnul
pe-acest prinț, pe-acest erou
ca să-i bată pe cei turci,
să-i alunge prin război.
Domnul cel de sus, el vrea
totdeauna pe creștini
de turci ca să-i apere
acum și întotdeauna.

94 **1598 octombrie—noiembrie.**

Warhafftige Newe Zeitung vonn dem Fürsten auss der Walachey, wie er dem Türcken fünff Stätt hatt eingenommen, und ein grosse anzahl Dörffer Weiler und Mülen verherget, und gantz und gar verbrendt, ein grosse anzahl Türcken erschlagen, unnd ein grosse männig Christen ledig gemacht, unnd in sein Landt mit im geführt inein Gesang gestelt. Gedruckt zu Neuss, bei Andreas Reinhenckel, Im Jahr (1599)

Hoert zu jhr Christen Jung und Alt,
was ich euch will anzeigen balt,
so newlich ist geschehen
mit dem Fürsten aus der Wallachey
thu ich mit warheit sehen.

Der Türck der hatt bald auss gesandt
zween Bassa inn des Fürsten Landt
inn die Walachey merckt eben,
das sie jhm sollen nemmen ein
und ganz und gar verhergen.

Ein Newe Brucken der Fürst geschlagen hat
inn seim Landt uber die Dona starck,
darüber wolt er ziehen,
die zween Bassa jn verwarten han
vermeinten den Fürsten da zu krigen.

Der Fürst des gute Kundtschafft hat,
er thet sich rüsten gewaltig starck,
thet den Türcken entgegen kommen,
Ehe er da uber die rücken kam
die Türcken hat er baldt vernemmen.

Der eine Bassa ich euch sag
derselbig auss Silistria war
der ander auss Beconensi darneben
der Fürst thet sie baldt greiffen an,
es kost manchem Türcken sein Leben.
Er liess nicht nach der fromme Fürst,
sein Kriegsvolck er gar dapffer Tröst,
sie sollen nicht nach lassen
sein Leben woll er bey jhn lahn
sie theten die Türcken vast all erschlagen.
Als nuhn der Scharmützel ein Ende nam,
die Türcken erschlagen allesam,
was da nit war entrunnen.
Der Fürst zog dem Türcken ins Landt hienein
auff die Statt Nicopoli thet er kommen.
Da er nun auff dem wege war
und wolt auff Nicopoli ziehen dar,
vil Türcken sie vernamen
bey 13 Tausent jr gewesen sein
zween Bassa darunder waren.
Dessgleichen auch zwölff Begen gut,
der Fürst griffs an mit frewen muth
die Schlacht thet sich anfangen,
sie weret vast den gantzen tag
den Türcken ward gar bange.
Gott gab dem Fürsten und seinem Volck genad
den Sieg sie wider erhalten han,
viel Türcken kamen umbs Leben,
zween Bassa sie gefangen han
vier Begen auch darneben.
Die andern Türcken von stund an
die Flucht sie da genommen han
die andern begen auch gar eben,
Der Fürst mit seinem Volck gar baldt
hat sich auff die Statt Nicopoli begeben.
Die Statt sie bald belegert han
und greiffen sie gar dapffer an
Sturm liessen sie auch lauffen
an dreyen Orten ich euch sag
die Mauren lagen baldt zuhauffen.
Wie das Volck nun in der Statt das sach,
das die Christen nicht wollen lassen nach,
die Statt theten sie auffgeben
und theten bitten umb genad
man solt jhn schencken jhr Leben.
Aber es wolt nicht helffen mehr,
alles was sich thet stellen zu der Wehr,
man hiebs alles zu grunde
die Statt war von 6 000 Heussern gross,
doch ward sie bald gewunnen.
Gross Gut bekamens in der Statt
bald man sie auss geblündert hat
in Brandt thet man sie stecken,

thetens verhergen gantz und gar
auff Bottna theten sie rucken.
Als sie kamen bey die Statt Botna,
sie theten sie auch bald Greiffen an
und fingen an zu Schiessen
die Türcken gaben die Statt baldt auff
Sie meinten sie woltens geniessen.
Als die Statt nun auch gewunnen war,
man blündert sie auss gantz und gar,
viel Türcken waren noch darinnen
an drey Orten thet mans zünden an,
viel Türcken mussten mit verbrinnen.
Der Fürst der thet nicht lassen ab,
was er weiter an dreffen that,
das thet er alles einnemen,
Bleso, mit Vrarat und Orsan
die musten sich auch auffgeben.
Ein grossen Anzal Dörffer er verbrennet hatt.
Weiller und Mülen an der Statt,
in derselbigen Grentz herummer,
was sich da hat zur wehr gestellt
hieb man alles zu grunde.
Was aber von Christlichen Blut
dessgleichen auch Bulgaren gut,
daselbst rumb wardt gefunden,
das thet der Fürst mit ihm führen hinweg,
hört weiter zu der stunden,
Uber 16 000 Jung unnd Alt
der Fürst mit ihm wegführet baldt
dem Türcken auss dem Lande,
welches waren Eytel Christen gut,
dem lieben Gott theten sie dancken.
Das es sie wider erlöset hat,
dem Türcken entführet mit gewalt,
inn seim Lantd thet er ihn eingeben,
das sie jhr Nahrung allesam
haben die Zeit jhrs Leben.
Der Fürst ist auff den Türcken ergrimmet hart,
ernstlich er jm fürgenommen hat
weiter schaden zu zufügen,
wo er jm nur bey kommen kan,
Gott verley jhm Gnad und segen.
Einen Darttarischen Begen sie auch gerangen han
und auch dem Türcken ein Freund gar nach
viel Ross unnd Fahnen darneben
dass thut den Türcken verdriessen hart,
das man jhm das land so that einnehmen.
Die gefangnen Türchken das ist war,
haben bekennt auff dieses mahl
wie der Türck sey erbittert
uber den grossen schaden ich sag,
so er vor grossen Waradien hat erlitten.

Ein unnd zwantzig Stürm der Türckisch hundt
vor grossen Waradien hatt angerant,
an drey orten ich sage,
die Christen haben sich dapffer gewehrt
13 000 Türcken haben sie erschlagen.
Als nun hat gesehen der Türckisch hauff,
das sich die Christen nicht wolten geben auff,
sein sie darvon gezogen,
gross schaden er da erlitten hat,
Gott sollen wir thun Loben.
Darumb jr Christen jung und Alt
dem Herren in die Rutten falt
und preiset seinen Namen
das er uns hilff und beystandt thut
durch Jhesum Christum, Amen.

Preussische Staatsbibliothek Berlin, Ye 5281; Göllner, *Faima*, p. 247—251, doc. XXXII.

Ştiri noi, adevărate, despre prinţul din Valahia, cum a cucerit el de la turci cinci oraşe şi a distrus un mare număr de sate, cătune şi mori şi cum a ars totul, cum a omorît un mare număr de turci şi cum a eliberat un mare număr de creştini şi i-a dus cu el în ţara lui, totul pus în cînt. Tipărit la Neuss, de către Andreas Reinhenckel, în anul 1599

Creştini, voi, tineri şi bătrîni,
ascultaţi ce eu acum vă spun,
ce de curînd s-a întîmplat
cu prinţul din Valahia,
cum vă spun eu, e-adevărat.
Că turcul de curînd trimis-a
doi paşi în a prinţului ţară,
în cea Valahie — vezi bine —
ca ei s-o cucerească-ndat,
s-o pustiască chiar cu totul,
Deci, prinţul un pod nou făcuse
din ţară, peste Dunăre,
să poată trece peste ea.
Acolo paşii aşteptau
pe prinţ a-l prinde ei sperau.
Dar prinţul planul lor afla
şi tare se mai pregătea
pe turci spre a-i întîmpina;
şi cînd spre pod se îndrepta,
pe turci de-ndat îi şi zărea.
Un paşă, precum vă spun eu,
chiar din Silistria era;
celălalt din Serbia venea.
Curînd prinţul îi ataca
şi viaţa multor turci curma.
Şi nu-nceta piosul prinţ
viteaz să-ndemne oastea sa:

În luptă ei să nu cedeze;
chiar viața lîngă ei și-ar da.
Astfel ucis-au ei mulți turci.

Iară cînd lupta se sfîrșea
și turcii toți uciși zăceau,
cîți nu scăpaseră prin fugă,
în țara lor prințul mergea,
la cel oraș, Nicopolea.

Cînd prințul pe drum se afla
și spre Nicopole mergea,
abia atunci veste primea
că treișpe mii de turci erau,
ba și doi pași îl așteptau,

Și încă doișpe bei măreți,
pe care prințu-i ataca
și lupta strașnic începea,
pe toată ziua se-ntindea,
iar turcul mult se-nfricoșa.

Și Domnul binecuvînta
pe prințul și pe oastea sa,
din nou să fie glorioși.
Mulți turci viața și-au pierdut;
au prins doi pași și patru bei.

Iar ceilalți turci, în acel ceas,
pe fugă repede s-au pus
și ceilalți bei asemenea.
Curînd, cu oastea sa, și prințul
pleca, vezi, spre Nicopolea.

Orașul ei împresurau,
cu vitejie-l atacau
și la asalt cu toți porneau.
Și în trei locuri — vă spun eu —
zidul curînd se prăbușea.

Iar cînd cei din oraș vedeau
că ei, creștinii, nu plecau,
să se-apere au încetat
și pentru milă se rugau,
viața lor a se cruța.

Dar asta nu le ajuta,
căci toți cei ce se-mpotriveau
ei toți au fost măcelăriți;
cu șase mii de case mari
orașul, fost-a cucerit.

Bogată pradă ei au luat
și multe bunuri au cărat,
apoi au și incendiat.
Orașul ei l-au tot distrus,
apoi spre Vidin ei s-au dus.

Cînd ei la Vidin au ajuns
orașul l-au și atacat
și-au început a împușca.

Iar turcii au cedat curînd,
crezînd că astfel vor scăpa.
Şi cînd au cucerit oraşul
ei pradă bună au luat;
în trei locuri l-au incendiat,
iar mulţi turci ce erau acolo
au ars, c-aşa le trebuia!
Prinţul deloc nu obosea
şi tot ce-n cale îi ieşea
îndată el şi cucerea:
Plevna, Vraţa şi Rahova
au trebuit să se predea.
Şi multe sate el a ars,
case şi mori lîngă oraş,
tot ce era-n acele părţi.
Iar cine se împotrivea
de-ndată îl şi omora.
Dar cei ce erau neam creştin,
bulgari, de-asemeni, cîţi erau
şi care-acolo se aflau,
pe toţi cu el prinţul i-a dus;
dar ascultaţi ce am de spus:
Vreo şaişpe mii, bătrîni şi tineri,
prinţul cu el i-a dus curînd
din ţara turcului afară;
căci ei toţi buni creştini erau
şi Domnului îi mulţumeau.
Deci el pe ei i-a mîntuit
şi de la turci i-a şi luat;
i-a dus apoi în ţara sa,
să aibă toţi tainul lor,
chiar pe tot timpul vieţii lor.
Iar prinţul mult s-a-nfuriat
pe turci; şi-a pus atunci în gînd
să-i păgubească cît mai mult
pe orişiunde ar putea;
doar Domnul de l-ar ajuta.
Au prins chiar şi un bei tătar,
ce prieten bun cu turcii era;
au luat mulţi cai, şi steaguri chiar,
iar turcii mult s-au supărat
că astfel ţara li s-a luat.
Turcii cei prinşi — e-adevărat —
mărturisit-au de îndat
că turcul mult s-a-nfuriat
de paguba ce-acum v-o spun
că la Oradea s-a-ntîmplat:
Prin multe asalturi — douăzeci şi unu —
el, cîinele de turc, a atacat
Oradea în trei locuri.
Creştinii bine s-au apărat
Murind din turci chiar treişpe mii.

Cînd oastea turcă a văzut
creştinii că nu se plecau,
pornit-au turcii iarăşi toţi
cu multă pagubă-napoi;
pe Domnul noi să-l lăudăm.
Creştini, voi, tineri şi bătrîni,
cădeţi cu toţii în genunchi;
rugaţi-vă la cel de sus:
Prin fiul tău, Iisus Hristos,
ajută-ne, Doamne, amin.

95 **1598 noiembrie 7, Veneţia.**

Di Venetia, li 7 Nou⟨emb⟩re 1598

Con l'ultime di Const⟨antinopo⟩li si conferma che Michel Vaiuoda, fingendo d'esser fedel seruo del Gran Sig⟨no⟩re al quale hauea promesso di soggiogarli la Transilu⟨ani⟩a et far schiauo quel Prenc⟨ip⟩e, impetrato però aiuto de genti et danari incaminati alla uolta sua al n⟨umer⟩o di 4 m⟨ille⟩ Gianizzari et 6 m⟨ille⟩ Spahi affidati a certo passo li habbia tutti tagliati a pezzi con li Bassa giunti, con acquisto di 140 pezzi d'artigl⟨eri⟩a et molti dinari destinati per l'essercito et ingrossato di forze habbia preso Nicopoli scorrendo fin sotto Andrianopoli doue con maliss⟨im⟩o augurio de Turchi era caduta la Cuba della belliss⟨im⟩a moschea principiata da Sultan Selim per l'acquisto di Cipro.

Biblioteca Apostolica Vaticana, Cod. Urb. Lat., vol. 1 066, f. 51; Arh. St. Buc., Colecţia microfilme Vatican, r. 36, c. 96; Decei, *Diplomatarium* IV, p. 72, doc. CCXVII.

Din Veneţia, la 7 noiembrie 1598.

În ultima scrisoare de la Contantinopol se adevereşte că Mihai voievod, prefăcîndu-se a fi slujbaş credincios al sultanului, căruia îi făgăduise că va supune Transilvania şi-l va lua prizonier pe principe, a obţinut un ajutor de oameni şi bani; pe cei 4 000 de ieniceri şi 6 000 de spahii ce-i fuseseră trimişi, Mihai i-a tăiat pe toţi în bucăţi, într-o trecătoare, împreună cu paşa, capturînd 140 de tunuri şi mulţi bani rînduiţi oştirii; cu oştile sporite a asediat Nicopole, îndreptîndu-se apoi spre Adrianopol unde, ca un semn rău prevestitor, să năruise cupola frumoasei moschei înălţate de sultanul Selim, după cucerirea Ciprului.

96 **1598 noiembrie 18, ⟨Constantinopol⟩.**

Con il spazzo passato, le hò scritto due mie et avertitole il bisogno [1]. Hora le dico come il Gran-Signore non manda altrimente il Supremo-Vesirò, nè meno l'Aga de Gianizzeri, come haveva ordinato, quando venne la nova della rotta che dete il prencipe Michali a Acmat-Bassa che stava a Vidina, con l'acquisto di quella città et preda di tanto thesoro, vettovaglie et monitione et venti quattro pezzi d'artigliaria. Pertanto s'hà risoluto di mandare un altro Bassa, pur di questi della Porta, chiamato Guselgì-Mahmut-Bassa, per andare a svernare nel Danubio, alli confini di Valacchia; qual partirà

frà otto giorni. Haverà con esso, seben dicono 6 m. Gianiceri, mà[2] saranno meno: quatro Chiaussi hanno scritto 500, ma non andaranno meno la mità; è vero ch'ogni uno d'essi haverà cinque o sei servitori, — che tutto farà numero. Più li personaggi quì a Costantinopoli della Corte del Gran-Signore hanno assoldato gente del suo proprio, et li mandino con questo Bassa: li quali servirano alli detti personaggi; quali tutti sono scritti alla guerra, — che ancor essi saranno da 2 m. Tutti questi sono huomini da conto, ch' hanno due o tre servitori per uno; vi sono anco certi altri che si chiamano capiggi, de' quali non era solito ch'andassero alla guerra, se non quando andava in persona il Gran-Signore, et questo perchè il loro numero è più di 300; et servono per portonari delli seragli et corrieri: hora questi sono al numero di 3 m. et, havendolo saputo il Gran-Signore, vole ch'ancor essi vadino alla guerra; et è scritto che vada 2 m. d'essi: è vero che con questo Bassà non andaranno, se non da 500, et il resto alla primavera. Sichè il più ch' haverà questo Bassà con lui, trà soldati et servitori, non arrivaranno a 15 m, et tutta gente inesperta, et particolarmente li Gianiceri, quali sono stati scritti da novo, tutti garzoni usi a servire nelle cusine, che in verità non sono buoni ogni dui d'essi per uno cristiano, — sichè di simil soccorso li cristiani faranno poco conto. Il detto Michali si trova di quà del Danubio con più de 20 m. persone, con tanto danno di questi, che non basta dirlo, perchè mette a fuoco et ferro molti borghi e città, e molti Greci sudditi del Gran-Signor vanno in favore del detto Michali, et in particolare molti Bulgari, — si chè, ogni poco di mosso che facessero li potentati cristiani, daria tant' animo alla Grecia, ch' ella stessa bastarebbe a destruger questa natione: tanto sono abbruggiati dalle loro tiranide. Più a Costantinopoli v'è gran tumulto frà li cittadini, et molti cercano di lasciare le loro stantie et passare con li galioni al Cairo, et altri nella Natolia. Più nell' Arabia Felice, detta quì Gemin, vi sono ribellati molti di quei luochi, et questi giorni hanno espedito corrieri a tutti li Bassa di quei confini, che debbano mandar gente al proprio Bassa di quel luoco, per quietare quelli tumulti, — sichè a far la festa compita non manca altro se non il Persiano[3] si levasse; che questo le prometto farà di breve, purchè veda che costui ne habbi la peggio. Già quattro giorni, partì di quà[4] un capigi-bassi del Gran-Signore, con 2 m. Gianiceri et Spahij, et questo per soccorso di Achmat-Bassa, che si trova svaleggiato di tutta la sua gente. Havemo anco inteso che in Andrianopoli fortificavano la fossa della muraglia. Il Cigala non sapiamo dove si trova. Ch'è quanto per hora mi occorre dirle.

Di Pera di Costantinopoli, li 18 Novembre 1598.

Österreichische Nationalbibliothek Wien, Ms. 595[9]; Hurmuzaki, XII, 1, p. 415—416, doc. DCXXX.

Prin cuprinsul ⟨scrisorii⟩ de mai înainte am înfățișat cele două ⟨știri⟩ ce le aflasem și am arătat ce era de trebuință [1]. Acum spun cum că sultanul nu trimite nici pe marele vizir, nici pe aga ienicerilor așa cum a poruncit, deși sosise vestea despre înfrîngerea pe care a pricinuit-o principele Mihai lui Ahmed pașa, ce se afla la Vidin, ⟨înfrîngere⟩ urmată de cucerirea acelui oraș și luarea de atîtea comori, de provizii și de muniții, precum și a douăzeci și patru de tunuri. A hotărît pînă la sfîrșit să trimită un alt pașă, tot din cei de la Poartă, pe nume Güzelce-Mahmud pașa, spre a merge să ierneze la

Dunăre, la hotarele cu Valahia; acesta va pleca peste opt zile. Va avea cu el, dacă bine se spune, 6 mii de ieniceri, dar [2] ‹în tot› vor fi mai puţini: au înscris patru ceauşi 500 ‹de oameni›, dar nu vor veni nici pe jumătate; drept este că fiecare dintre ei va avea cinci sau şase slujitori, aşa că în totul vor împlini numărul. La Constantinopol mai mulţi dregători au luat în soldă oameni aflaţi în slujba sultanului spre a merge cu acest paşă: aceştia vor fi ca la 2 mii, în afară de cei pe care îi plăteşte sultanul, deşi slujesc pe zişii dregători; şi aceştia din urmă au fost scrişi să plece la război, fiind cam tot 2 mii. Aceştia toţi sînt oameni de vază, care au cîte doi sau trei slujitori fiecare; dar mai sînt şi alţii, care se cheamă capugii, care de obicei nu luau parte la război, dacă nu mergea sultanul însuşi, şi aceasta din pricină că numărul lor e mai mare de 300; ei slujesc drept paznici ai seraiului şi drept soli; acum aceştia sînt în număr de 3 mii, care lucru aflîndu-l sultanul, voieşte să plece şi ei la război; porunca este să meargă 2 mii dintre ei, drept este că acum cu acest paşă nu vor merge decît vreo 500, ceilalţi vor merge la primăvară. Aşadar tot ce va avea cu sine acest paşă — oşteni şi slujitori — nu va face 15 mii, şi toţi oameni neîncercaţi ‹în război› şi cu deosebire ienicerii, ce au fost recrutaţi de curînd, cu toţii tineri deprinşi a sluji la bucătărie, care în fapt doi la un loc nu fac cît un creştin, încît creştinii nici nu iau în seamă un astfel de ajutor. Zisul Mihai se află dincolo de Dunăre cu mai mult de 20 de mii de oameni şi face pagubă printre vrăjmaşi, cît nu se poate spune, din pricină că trece prin foc şi sabie multe tîrguri şi oraşe; şi mulţi greci supuşi sultanului trec de partea lui Mihai şi cu osebire mulţi bulgari, încît orice sforţare, cît de mică, ce ar face-o principii creştini, ar da atît de mare înflăcărare Greciei, încît ea singură va fi în putinţă să nimicească acest neam ‹al turcilor›: într-atît sînt de năpăstuiţi de tirania lor. Iar la Constantinopol e mare tulburare printre locuitori şi mulţi vor să-şi părăsească sălaşurile şi să se îndrepte cu galioanele ori spre Cairo, ori spre Anatolia. Pînă şi în Arabia cea Fericită, ce-i zice aici Yemen, mulţi locuitori s-au răzvrătit şi în aceste zile au pornit soli la toate paşalele de la hotare, cum că trebuie să trimită oşti la paşa lor de acolo, spre a potoli răzvrătirile, aşa încît nu mai lipseşte decît să se răzvrătească şi persianul[3], ca bîlciul să fie în toi; lucru pe care el promite să îl facă în scurtă vreme, numai să-l vadă pe turc la ananghie.

În urmă cu patru zile a plecat de aici [4] un capugiubaşî al sultanului dimpreună cu 2 mii de ieniceri şi spahii spre a veni în ajutorul lui Ahmed paşa, ce se află lipsit de toţi oamenii săi. S-a mai aflat că în Adrianopol se întăresc şanţurile fortificaţiilor. Despre Cigala nu se ştie unde se află. Este tot ce am de spus.

De la Pera, Constantinopol, la 18 noiembrie 1598.

---

[1] În original text obscur.
[2] În original transcriere nesigură.
[3] Şahul Abbas I cel Mare.
[4] De la Constantinopol.

97 **1598 noiembrie 21, Veneţia.**

Di Venetia, li 21 Nou‹embr›e ‹15›98

Di Cos‹tantinopo›li delli 15 s'ha la conferma‹tio›ne dei progressi del Valacco, il quale dopo la presa din Nicopoli haueua messo a sacco et fuoco 4 altri luochi, fatto potente di 10 m‹ille› Caualli 10 m‹ille› pedoni et altri tanti Bulgari, col qual ess‹erci›to fornito d'armi, d'artigl‹eri›e, et monitioni

con circa 300 padiglioni acquistati nella stragge fatta de Turchi co'l strattagemma scritto, minacciaua ad Andrinopoli, qual città messa in terrore, chiedendo aiuto, hauendo il Gran Sig⟨no⟩r commesso al primo Visir che con l'Aga de Gianizzeri uada ad oprimerlo ne fu dissuaso dalle sultane del Mufti et Emir, qual è fra Turchi famosiss⟨im⟩o predicatore, dicendo non si douer dar tanta riputat⟨io⟩ne a un cosi uil ribello et spogliar la Città per causa sua dei principali personaggi deputati all'assistenza di S⟨ua⟩ M⟨aes⟩tà et del suo Cons⟨ili⟩o di Stato, nemeno, con l'uscita loro diuertir le Milicie di Sattergi Bassa d'abbandonarlo et concorrer sotto il suo più eccelso vessillo et pero tal carico fu dato a Memut Bassa, huomo di pochissima esperienza, il quale con 2 m⟨ille⟩ zamogliari cauati dalla zappa et 4 m⟨ille⟩ altri simili uagabondi della Citta si doueua partire in termine di giorni X, prorogato per diuersi mancamenti non si uolendo mouer li Timari per non esser obligati se non quando esce il Gran Sig⟨no⟩re in persona, d'ord⟨i⟩ne del quale si faceuano prouigioni gagliariss⟨im⟩e a sicurezza della Città, spauentata dagli effetti audaci di questo Vaiuoda, il quale teneuano che habbia prese sul Danubio 4 Galere et molti altri vasselli come fuste [1] che spaleggiauano l'ess⟨erci⟩to Turchesco da lui sconfitto.

[...]. Et di Transilu⟨ani⟩a che Varadino si manteneua soccorso con mille Aiduchi da Giorgio Basta, confermando la rotta da lui data a Tartari che andauano a dar il guasto alla Valachia per diuertir quel Vaiuoda da i suoi progressi che ogni dì si faceuano magg⟨io⟩ri.

Biblioteca Apostolica Vaticana, Cod. Urb. Lat., vol. 1 066, f. 76—77; Arh. St. Buc., Colecția microfilme Vatican, r. 36, c. 104; Decei, *Diplomatarium* IV, p. 72—73, doc. CCXIX.

Din Veneția, la 21 noiembrie ⟨15⟩98

De la Constantinopol, din ziua de 15, se adeveresc izbînzile valahului care, după cucerirea ⟨cetății⟩ Nicopole a prădat și trecut prin foc alte patru cetăți, avînd sub comanda sa 10 000 de călăreți, 10 000 de pedestrași și tot atîția bulgari; cu o astfel de armată întărită, cu arme, cu tunuri, cu muniții și cu 300 de corturi luate după înfrîngerea turcilor, obținută prin înșelăciunea pomenită, amenința cetatea Adrianopol; aceasta cuprinsă de teamă cerea ajutor și sultanul îl trimise pe marele vizir să pornească împreună cu aga ienicerilor să-l înfrunte ⟨pe valah⟩, dar a fost oprit de sultană, de muftiu și emir, care este la turci cel mai însemnat propovăduitor, spunînd că nu trebuie să se dea atîta atenție unui răzvrătit oarecare și să lipsească cetatea, din această pricină, de oamenii de vază aleși pentru curtea Maiestății sale și pentru divan, și ca nu cumva prin plecarea lor să îndemne oștile lui Satîrgi pașa să-și lase căpetenia și să alerge sub o flamură mai mare; de aceea această slujbă i-a fost dată lui Mahmud pașa, om foarte nepriceput, care cu 2 000 de agemoglani, luați de la lucrările militare și cu alți 4 000 de pribegi din cetate trebuia să pornească în seara zilei de 10 ⟨noiembrie⟩; ⟨plecarea a fost însă⟩ amînată din felurite pricini, timarioții nevoind să plece, ei neputînd fi obligați decît numai de către sultanul în persoană; din porunca acestuia se făceau mari provizii pentru cetatea înspăimîntată de faptele îndrăznețe ale acelui voievod, despre care aflaseră că a capturat pe Dunăre 4 galere și multe alte vase mai mici, cum ar fi fustele [1], care duceau oastea turcească înfrîntă de voievod.

[...]. Din Transilvania se dă de știre că cetatea Oradea a rezistat cu ajutorul celor 1 000 de oșteni ai lui Gheorghe Basta, adeverindu-se ⟨de ase-

menea⟩ înfrîngerea adusă de acesta tătarilor, care porniseră să prade în Valahia pentru a-l opri pe voievod de la izbînzile sale, care din zi în zi sînt tot mai mari.

[1] Corăbii lungi, subţiri şi iuţi.

98 1598 noiembrie 21, Veneţia.

Aus Venedig vom 21 dito

Brieff aus Constantinopoli den 17 passierte Confirmirn den schaden Er der Michael Weyuoda, daruon jenigst geschrieben, gethan, dadurch die Turcken inn grossen schrecken wahren, derwegen dann der gross⟨e⟩ Turck inn albereit, den primo Vezier vnd Ianitscharn Aga neben 6 000 Mann wieder gedachter Weywoda gesand, mann halte auch inn selbiger Stadt gute Wacht, förchtende, das gemelter Weyuoda derselben Stadt auch nicht zu mahend kumme.

Deutsches Zentralarchiv, Historische Abteilung II, Merseburg, Königliches Geheimes Staats-Archiv, Rep XI 273c. Türkei fasc. 4; Arh. St. Buc., Colecţia microfilme R.D.G., r. 170, c. 306—307.

Din Veneţia, la 21 ale acestei ⟨luni⟩

Scrisoarea din Constantinopol, din 17 ale ⟨lunii⟩ trecute, confirmă ⟨ştirea⟩ despre pagubele pe care Mihai voievod le-a pricinuit turcilor şi despre care ni se scrisese mai recent, fapt pentru care turcii erau cuprinşi de mare groază; din această cauză sultanul deja a poruncit marelui vizir şi agăi ienicerilor să pornească împotriva numitului voievod; de asemenea, în oraş s-a întărit paza, existînd temerea ca numitul voievod să nu ajungă în apropierea oraşului.

99 1598 noiembrie 25, Veneţia.

Di Venetia li 25 di Novembre 1598

[...] La settimana passata ci furno lettere di Costantinopoli le quali confermano, che tuttavia seguiti l'inobedienza de Gianizzeri verso il Gran Signore e de Bassa [1] ricevendo anche gran danni dal Vaivoda di Valacchia, dicendosi c'habbia preso Nicopoli.

Archivio Segreto Vaticano, Nunziatura di Venezia, vol. 34, f. 204; Mesrobeanu, *Cercetări*, IV/1928, p. 158, doc. I.

Din Veneţia la 25 noiembrie 1598

[...] Săptămîna trecută au sosit aici scrisori de la Constantinopol care adeveresc că ienicerii dovedesc şi acum nesupunere faţă de sultan, iar despre paşă [1] ⟨se spune⟩ că a suferit mari pierderi din partea voievodului Valahiei; despre acesta se spune că ar fi luat cetatea Nicopole.

[1] Hafiz Ahmed paşa, instalat la Vidin pentru paza ţărmurilor Dunării.

100 **1598 decembrie 5, Veneţia.**

Di Venetia li 5 Dec⟨emb⟩re ⟨15⟩98

Di Vienna delli 25 s'ha aviso [...] che'l Valacco tornato á casa oltra il grosso bottino fatto a Nicopoli messa a fuoco haveva condutto seco da 60 mille Bulgari cosi per farli habitare nella provincia dalla Valachia come anco per cavar da questo n⟨umer⟩o huo⟨min⟩i da guerra che potranno esser appresso 20 mille quali uniti con li suoi che dicono assendono a 30 mille potra non solo impedir li dissegni Turcheschi ma anco farli magg⟨ior⟩ danni si come andava facendo confermandoci anco la congiuncione di Giorgio Basti con le genti del Prenc⟨ipe⟩ Transilv⟨an⟩o.

Biblioteca Apostolica Vaticana, Cod. Urb. Lat., vol. 1 066, f. 87; Arh. St. Buc., Colecţia microfilme Vatican, r. 36, c. 109; Decei, *Diplcmatarium* IV, p. 73, doc. CCXX.

Din Veneţia, la 5 decembrie ⟨15⟩98

Din Viena, pe 25 se dă de ştire [...] că valahul s-a întors acasă după marea bătălie de la Nicopole, ⟨cetate⟩ pe care a trecut-o prin foc; el avea cu sine 60 000 de bulgari, ce ⟨urmau⟩ să sălăşluiască în Valahia, ca în felul acesta ⟨voievodul⟩ să-şi poată ridica din rîndul lor oameni pentru oaste; aceştia puteau fi aproape 20 000 şi alăturîndu-se oştenilor săi, despre care se zicea că s-ar ridica la 30 000, el putea astfel nu numai să zădărnicească planurile turcilor, ci chiar să le aducă mare pagubă, aşa cum şi începuse să facă; se mai adeverea şi unirea oastei lui Gheorghe Basta cu cea a principelui transilvănean.

101 **1598 decembrie 19, Veneţia.**

Di Venetia, li 19 Decembre ⟨15⟩98

Di Praga dalli 6 stante scriuano [...] che teneuano che Micael Vaiuoda hauesse da nuouo fatta una scorreria nel Paese Turchesco, mettendo il tutto in ruina con grosso bottino, a imitacion del quale Il Transilu⟨an⟩o si mostraua molto desideroso d'uscir in Campagna anc'esso contra nemici, mentre però sia abbracciato da S⟨ua⟩ M⟨aes⟩ta come si spera.

Biblioteca Apostolica Vaticana, Cod. Urb. Lat., vol. 1 066, f. 97; Arh. St. Buc., Colecţia microfilme Vatican, r. 36, c. 113; Decei, *Diplomatarium*, IV, p. 73, doc. CCXXI

Din Veneţia, la 19 decembrie 1598

De la Praga, din 6 a lunii prezente se scrie [...] că se ştie cum că Mihai voievod prădase din nou ţara turcească, distrugînd şi jefuind totul; după pilda acestuia, transilvăneanul se arăta foarte dornic să pornească şi el la război împotriva duşmanilor, fapt pentru care trebuia să fie ajutat de Maiestatea sa, aşa cum şi nădăjduia.

102 **1598, Paris.**

Sommaire description de la guerre de Hongrie et de Transylvanie, de ce qui est advenu depuis l'automne dernier de l'an passé entre les Turcs, ennemis hereditaires du Nom de Iesus-Christ ... Traduit d'Alleman en François par P. Victor

Cayet Sieur de la Palme, Lecteur ordinaire du Roy ès langues orientales. Sur la copie Alleman, imprimée à Franc Fort sur le Mein au logis de Christ. Egen le fils, en l'an 1598 A Paris, chez Guillaume Chaudiere, à L'enseigne du Temps et de l'homme Sauvage, rue S. Jaques. MDXCVIII. Avec Privilege du Roy

Combien que paravant il y eust un grand bruit de l'arrivée des Tartares, encore que de cela on n'en peust pas entendre la moindre chose du monde, sinon d'autant que Michel Vveyda en Vvalachie s'estoit mis en force semblablement, le Vveyde Ieremie qui estoit en Moldavie, craignant qu'il ne se jettast sur luy, avoit faict courir ce bruit des Tartares.

Bibliothèque Nationale Paris, J. 11937 (16); Göllner, *Plaquettes*, p. 33—34.

Scurtă descriere a războiului din Ungaria şi Transilvania, a celor întîmplate din toamna anului care a trecut la turci, duşmani ereditari ai numelui lui Iisus Christos. Tradusă din germană în franceză de P. Victor Cayet, Senior de Palma, secretar al regelui pentru limbi orientale. După copie germană, tipărită la Frankfurt pe Main în tiparniţa lui Christ. Egen fiul, în anul 1598. La Paris, la Guillaume Chaudière, în tiparniţa „Le Temps et l'homme Sauvage", str. S. Jaques. MDXCVIII. Cu îngăduinţa regelui

Oricit de mare zarvă se făcuse înainte despre venirea tătarilor, măcar că despre asta nici nu putea fi vorba, din pricină că voievodul Mihai îşi pusese şi el în mişcare forţele, voievodul Ieremia, care domnea în Moldova, temîndu-se că acesta să nu dea năvală asupra lui, răspîndise zvonul despre venirea tătarilor.

103 **⟨1598⟩.**

Zeitung aus Siebenbürgen

Die von Lippa sindt ausgewesen unndt den Washa[a] von Stulweisenburg zimlich starck angetroffen, denselben geschlagen, seinen Kopf auch seinen des Bashen Sohn gefangen, sambt vielen vornehmen Turcken, auch anseliche. Leutt heim gebracht sambt zwei Fahnen. Nach diesem aber haben sich ettliche Basha zusammen geschlagen im Willen dieThatt zue rachen unndt ihren Streif nach der Walachey genommen, da sie sich aber keines Krigsvolcks versorget⟨en⟩, haben sich ettwas tief hinein geben. Die Walachischen Pauren aber, haben ihnen an zweien Ortten die Wege verhauet, unndt mit Hulf ettlicher Freybeitter den Feindt angegriffen, unndt in die Wege ihn also gewaltig geschlagen, dass sie ein ansehliche Leutt bekommen, unndt die Turcken des meisten Theils erlegt. Gott verleihe seinen Segen unndt Gnadt ferner!

Deutsches Zentralarchiv, Historische Abteilung II, Merseburg, Königliches Geheimes Staats-Archiv Rep XI, 253 Siebenbürgen; Arh. St. Buc., colecţia Microfilme R.D.G., r. 27, c. 44.

---

[a] Aşa in original.

Buletin din Transilvania

Cei din Lipova cu ieşit afară ⟨din cetate⟩, au avut o ciocnire destul de puternică cu paşa de Székesfehérvár, l-au înfrînt, i-au tăiat capul şi au făcut

prizonier pe fiul acestuia împreună cu mulți turci de vază; au luat prinși de asemenea, un număr mare de oșteni, precum și două steaguri. După această ‹ispravă›, s-au strîns la un loc cîteva pașale, în intenția de a răzbuna această faptă și au pornit o incursiune în Valahia. Deoarece nu s-au îngrijit de aprovizionarea oștenilor, au pătruns destul de adînc în țară. Țăranii valahi însă le-au barat căile în două locuri și, cu ajutorul cîtorva mercenari care umblă după jafuri, au atacat inamicul, l-au bătut strașnic, astfel încît au luat un număr important de prizonieri și au doborît pe turci în cea mai mare parte. Dumnezeu să le dea mai departe binecuvîntarea și îndurarea sa!

104 **1598.**

Avviso dei progressi del Sig. Michele Vaiuoda di Valacchia contra il Turco, dopò l'espugnatione di Nicopoli; doue s'intende la presa di altre fortezze, et di galee, et barconi di munitioni, che erano nel Danubio. La sollcuatione de' Bulgheri, lo spauento entrato nell'animo di Sultan Mehemet, et vna nuoua vittoria ottenuta vltimamente da esso Vaiuoda con morte di deciasette mila Turchi. Publicato per Bernardino Beccari alla Minerua. Con licenza de' Superiori. In Roma, appresso Nicolò Mutij. M.D.XCVIII

Grande si mostra il fauor di Dio in questo tempo verso i Christiani, poiche non solo i Prencipi potenti, ma anco i piccioli, et deboli, trauagliano, et danneggiano i nemici della nostra Santa Fede, riputati già grandissimi, et inuincibili; come particolarmente il S. Michele Vaiuoda di Valacchia, il quale di Vasallo che era del Turco, et posto da lui in quel Dominio, diuenuto poi Vasallo del Prencipe Transiluano, hà hora posto in scompiglio tutto l'Imperio di esso Turco; di modo che potiamo sperare, chè sia per rouinarlo del tutto. Ma accioche meglio s'intendano i suoi progressi, non sarà male farsi alquanto da largo. Quando il Prencipe di Transiluania si dichiarò nemico del Turco, essortò anco questo Signor Michele, et Aaron Vaiuoda di Moldauia, a fare il medesimo, et essi acconsentirono all'essortationi del Prencipe, et mossero l'armi contra di esso Turco, et fecero molte notabili fattioni, ma in particolare il Sig. Michele, il quale si risolse poi di giurare fedeltà ad esso Prencipe, et essendo venuto Sinam Bassà in Valacchia, per leuarlo di Stato, lo combattè, et lo vinse sù'l fiume Argis, hauendoli tolto il Stendardo verde, oltra parecchi altri, et molti pezzi d'artiglieria. Dopò il qual tempo il Turco non hà più tentato la Valacchia. Ma pensando il Sig. Michele come potesse far qualche gran danno al nemico, et insieme acquistar gran gloria a se stesso, finse esser pentito di hauersi leuato dall'vbidienza del Turco, et di voler tornar suo buon Vasallo, come era prima, et perciò mandò vn suo huomo a posta a Constantinopoli co'l tributo, che era solito a dare, et diede ad intendere al Turco di volerli fare vn segnalato seruitio, il quale era di prender la Transiluania, et soggettarla di nuouo al suo Impero, pur che gli hauesse mandato vn neruo di gente. Credè il Rè barbaro facilmente quello che molto desideraua, et spedi subito Affis Acomat Bassà, Eunuco con 18 mila trà fanti, et caualli, et 30 pezzi grossi d'artiglieria, verso il Danubio, et se ben il detto Bassà per camino scrisse alla Porta, che non stimaua che fosse da fidarsi del Valacco, tutta uia li fù raffermato il comandamento di andar auanti. Arriuò il Bassà in Bulgheria, et quiui trouò il Sig. Michele, che con quattordeci mila soldati eletti, lo staua aspettando, il quale alloggiando presso ad Affis, presa l'occasione vna notte, che era vna foltissima nebbia, assaltò vn' hora auanti il giorno l'alloggiamento dell' ini-

mico, et trouatolo disarmato, et dormente la sconfisse, tagliando a pezzi la più parte di loro, et impatronendosi di tutta l'artiglieria, munitione, bagaglie, padiglioni et bandiere; essendosi a gran pena saluato il Bassà colla fuga. Fatto il Sig. Michele cotal fattione, andò subito coll'essercito verso Nicopoli, et piantatoui sotto il canone tolto à nemici, lo battè furiosissimamente per quattro giorni continui, et al fin l'espugnò. La preda di questa Città fù tanta, che arricchì tutti i soldati. Quindi il valoroso Vaivoda senza punto fermarsi condusse il campo sotto vn'altra fortezza, detta Vidin, et similmente la prese, et s'impatroni anco di 4. galee armate, et di molti barconi carichi di munitioni, che nel Danubio spalleggiauano l'essercito Turco, et scorrendo tutta la Bulgheria, solleuò quei popoli, et disegnaua di voller entrar nella Thracia. Queste cose intese alla Porta, turbarono molto gli animi de' Visiri, ma piu quello del Signore, il quale essendo fuor della Città in certo suo luoco di piacere, tornò subito nel serraglio, doue appena giunto riceuè lettere dal Cadì di Andrinopoli, nelle quali l'auuisaua che mandasse gente a guardar la Città, altrimente la perderebbe. Questo auuiso aggiunse perturbatione, et paura al Signore, il quale perciò comandò subito al primo Visir, all' Agà de' Giannizzeri, al Chiaus Bassì, et al Scriuano Grande, che douessero in termine di due giorni partir di Constantinopoli, et incaminarsi contra il Valacco. Mostrarono costoro di voler vbidire, et immediate mandarono i lor padiglioni fuor di Constantinopoli; ma nell' istesso tempo cercarono di persuadere il Signore per mezo della Sultana, et di vn Emir famoso loro Predicatore, non esser bene che egli si priuasse della sua Guardia, ò che desse tanta riputatione ad vn schiauo ribello, qual era il Valacco. mandando contro di lui i primi Ministri della Corona, aggiungendo, che se le genti, che militauano con Mehemet Satergi in Vngheria, hauerieno inteso l'vscita del Primo Visir, l'hauessero subito abbandonato per accostarsi a lui, con molto danno dell' imprese che quello tentaua. Si lasciò persuader il Turco da queste ragioni, et dall' auttorità di chi li parlaua, et in cambio di costoro, scielse Acomat Bassà Visir, huomo di aspetto bellissimo, fauorito già di Sultan Selino, ma che non hà mai veduto guerra, et di natura effeminatissimo. La qual deliberatione intesa dai Giannizzeri, si lasciarono liberamente intendere, che non sarebbono andati, se non andaua l'Agà, per la qual cosa il Signore fece in vn giorno Giannizzeri 5 000. Azamoglani, leuandoli dalla zappa, et li consegnò con altri 15. mila trà fanti, et caualli, ad Acomat, il quale s'incaminò subito contro il Vaiuoda; ma questi hauea già in campagna 15. mila Valacchi, 5 000. a piedi, et 10 000. a cauallo et 15. mila Bulgheri, co i quali aspettando esso Acomat, lo combattè sù la fine d'Ottobre trà i confini di Thracia, et di Bulgheria et lo ruppe, tagliandone a pezzi da 9000. et facendone prigioni circa 8 000. liquali prigioni fece subito impendere, si per esser gente di poco conto, come per vendetta del suo Agente, che hauea già mandato alla Porta, che dal Signore era stato barbaramente fatto morire. È questo Signor Michele Vaiuoda di natione Greco, di età d'anni 48. di bella statura, et hà seruito ne' tempi a dietro in molte guerre per Capitan di caualli, mostrando sempre valor grandissimo. Preghiamo Dio che li doni vita, et salute, et che prosperi questi suoi felici progressi per esterminio del Turco. LAVS DEO.

BAR, A. 7 908, I 640 531; alt exemplar în Bibl. Casanatense, Roma, Misc. 776 (2 244); Hurmuzaki III, 2, p. 519—521; Göllner, *M.d.T.*, p. 169 (incomplet).

Știre despre biruințele seniorului Mihai, voievod al Valahiei, asupra turcului, după cucerirea Nicopolelui; se mai află știri despre luarea altor fortărețe, și a galerelor și barcazelor cu muniții ce pluteau pe Dunăre. Răzmerița bulgarilor,

spaima ce a cuprins sufletul sultanului Mehmet, și noua izbîndă dobîndită acum în urmă de acel voievod, cu pieirea a șaptesprezece mii de turci. În Roma, în tiparnița lui Nicolò Muti. MDXCVIII

Mare se arată a fi în vremea noastră bunăvoința lui Dumnezeu față de creștini, căci nu doar principii puternici, dar și cei mai mici și slabi trudesc să-i păgubească pe vrăjmașii sfintei noastre credințe, cunoscuți de-acum că sînt tari și de neînvins; iar printre acești principi se numără cu deosebire seniorul Mihai, voievodul Valahiei, care, din vasal ce era al sultanului, fiind așezat de el în scaunul acelei țări, ajuns apoi vasal al principelui transilvănean, a clătinat acum din temelii întreaga împărăție a sultanului, într-astfel, că putem nădăjdui că o va nărui cu totul. Dar spre a se vedea mai limpede ce biruințe a dobîndit, n-ar fi nepotrivit să pornim mai de departe. Cînd principele Transilvaniei se declară dușman al turcului, îl îndemnă și pe seniorul Mihai, și pe Aron, voievodul Moldovei, să facă așijderi, și ascultînd aceștia îndemnurile principelui, își porniră oștile contra turcului și săvîrșiră multe fapte pline de ispravă, dar cel mai vrednic se arătă seniorul Mihai, care hotărî mai apoi să jure credință principelui; iar cînd veni Sinan pașa în Valahia, să-l scoată din scaun, se bătu cu el și-l învinse pe rîul Argeș, luîndu-i și flamura verde, pe lîngă alte multe stindarde de luptă, și multe tunuri. După care ispravă nu mai cuteză turcul să calce Valahia. Dar gîndind seniorul Mihai cum ar putea să facă oarece păgubire amarnică dușmanului, și totdeodată să dobîndească mare glorie pentru sine, se prefăcu a se căi că a ieșit de sub ascultarea sultanului, arătîndu-se doritor a se întoarce ca un vasal credincios, cum era la început, și într-aceea trimise un om al său într-adins la Constantinopol cu tributul ce se plătea după obicei, și dădu să înțeleagă sultanului că ar voi să-i facă un serviciu cu totul osebit, anume să ia Transilvania și s-o aducă din nou sub stăpînirea împărăției turcești, numai să i se trimită într-aceasta oarece număr de oameni vrednici. Păgînul lesne crezu ceea ce de multă vreme dorea, și trimise pe dată la Dunăre pe Hafiz Ahmed pașa, eunucul, cu 18 mii de oșteni, pedestrași și călărime, și 30 de tunuri mari, și măcar că zisul pașa scrise la Poartă încă în drum că nu socotea nimerit a se încrede în valah, i se întări totuși porunca să meargă înainte. Ajunse pașa în Bulgaria și aici îl găsi pe seniorul Mihai, care cu patrusprezece mii de oșteni de frunte sta așteptîndu-l; acesta își așeză tabăra lîngă Hafiz și prinzînd prilej într-o noapte, cînd era ceață deasă, năvăli asupra taberei dușmanului, cu un ceas înainte de ivirea zorilor, și găsindu-l dezarmat și dormind îl bătu, tăindu-i mare număr de oșteni și făcîndu-se stăpîn pe toate tunurile, muniția, bagajele, corturile și steagurile acestuia; iar pașa, cu mare anevoință, scăpă cu fuga. Săvîrșind seniorul Mihai așa ispravă, merse de îndată cu oastea spre Nicopole și îndreptînd asupra cetății tunurile luate de la dușmani, o bătu cu mare îndîrjire vreme de patru zile fără curmare, și la sfîrșit o cuceri. Prada luată din acea cetate fu atît de mare, că toți oștenii se îmbogățiră. Apoi vrednicul voievod, fără a zăbovi o clipă, își duse oastea sub zidurile altei fortărețe, zisă Vidin, și o luă în același chip, punînd stăpînire încă și pe 4 galere de război, și pe multe barcazuri încărcate cu muniții, care păzeau, de pe Dunăre, oastea turcească, și străbătînd toată Bulgaria, ridică acele neamuri, cu gînd să intre în Tracia. Aflîndu-se aceste isprăvi la Poartă, mare tulburare se iscă în sufletele vizirilor, dar mai abitir în sufletul sultanului, care aflîndu-se în afara orașului, în oarece loc al său de plăcere, se întoarse pe dată în serai, unde de-abia sosi că-i și veniră scrisori de la cadiul din Adrianopole, prin care-i cerea să trimită oaste să apere cetatea, că altminteri o va pierde. Această știre stîrni și mai multă tulburare și spaimă în sufletul sultanului, care într-aceea porunci pe dată marelui vizir,

agăi ienicerilor, ceauş-başiului şi şefului cancelariei ca în răstimp de două zile să plece din Constantinopol şi să pornească împotriva valahului. Aceştia arătară pe dată semn de supunere şi-şi trimiseră corturile afară din Constantinopol; dar tot în vremea asta încercară să-l convingă pe sultan, mijlocindu-se de sultana-mamă şi de un emir care era mare predicator al lor, că nu e bine să se lipsească de paza sa, ori să dea atîta atenţie unui sclav răzvrătit, cum era acel valah, împotriva căruia trimisese pe cei mai de frunte dregători ai împărăţiei, mai spunînd ei că dacă oştile care luptau sub comanda lui Mehmed Satîrgi în Ungaria ar fi auzit de plecarea marelui vizir, l-ar fi părăsit pe dată pe acela spre a se alătura vizirului, iscîndu-se de aici mare pagubă pentru acele fapte pe care încerca să le săvîrşească acolo. Se lăsă sultanul convins de aceste socotinţi, ca şi de cinul ales al celor care-i vorbeau, şi în locul celor numiţi înainte, îl alese pe vizirul Ahmed paşa, om cu înfăţişare foarte aleasă, favorit de mai multă vreme al sultanului Selim, care nu mai văzuse pînă atunci o tabără de război şi era prin fire tare molatic. Hotărîrea aceasta aflînd-o ienicerii, lăsară să se înţeleagă pe faţă cum că ei nu vor merge, de nu va merge şi aga, pentru care lucru sultanul făcu într-o singură zi 5 000 de ieniceri din corpul adgemoglanilor, luîndu-i chiar din taberele lor şi-i încredinţă, dimpreună cu alţi 15 mii, printre care pedestraşi şi oşteni călări, lui Ahmed, care porni de îndată asupra valahului; dar acesta avea deja cu el 15 mii de valahi, 5 000 pedestraşi şi 10 000 călăreţi şi 15 mii de bulgari, şi cu oastea aceasta îl aşteptă pe Ahmed, îl înfruntă, la sfîrşitul lui octombrie, la hotarele Traciei şi-l zdrobi, tăindu-i 9 000 de oşteni şi luîndu-i prinşi cam 8 000, care pe dată puse să fie spînzuraţi, fie din pricină că erau oameni de mică valoare, fie ca să răzbune moartea solului său, pe care îl trimisese la Poartă, dar fusese ucis cu mare cruzime din porunca sultanului. Este acest senior Mihai-Vodă de neam grec, de ani 48, cu înfăţişare aleasă, şi a slujit cu ani în urmă în multe războaie drept căpitan peste oştenii călări, arătîndu-se mereu de o vrednicie fără seamăn. Să ne rugăm Domnului să-i dea viaţă şi sănătate, şi să-i sporească fericitele sale izbînzi, întru pieirea turcului. Lăudat fie Domnul.

105 **1599 martie 26, Zaragoza.**

Aviso

Venido por via de Roma en veynte y seys de Março, de mil y quinientos y nouenta y nueue, de la felicissima victoria que nuestro Señor ha sido seruido dar al Bayuoda de la Valachia contra los Turcos. Con auisos de grande importancia, y buenos successos que se han tenido contra ellos, desde anno de mil y quinientos y nouenta y cinco hasta agora, en que le han muerto passados de quinientos mil Moros; y cobrado muchissimas ciudades, que las tenia tyrannizades.

Con licencia
En Caragoça por Iuan Perez de Valdiuielso, M.D.XCIX
Aviso

El Transiluano de la Balaquia auiendo dado'orden a la gente de su exercito, se retirasse a sus presidios, por los muchos trabajos que en las guerras contra el Turco auian passado; despues de auer tomado aliento, mando recoger sus gentes, y esforçandoles a continuar las victorias que contra el Turco auia tenido, passo con ellos al principio de Março de mil y quinientos y nouenta y nueue el Danuuio; y guiando su exercito ázia Andrinopoli, a dos jornadas cerca

desta ciudad, saqueando y talando toda la campaña y pays matando infinitos enemigos. Y llegando a noticia del Turco viendose sin fuerças y sin poder para resistir esta entrada, y no tener gente con que salirle al encuentro, se resoluio en assaltarle la Balaquia por dos partes, a intento de estornar el camino victorioso de los nuestros; lo qual sabiendolo el Transiluano boluio sobre el enemigo para darle la batalla; y assi antes que llegasse ázia donde el enemigo estaua, se encontro con ellos, que eran muchos, y en gran numero sobrepujauan a los Christianos: pero el Bayuoda como Capitan animoso, aunque los suyos traya cansados del largo camino, y cargados de las riquezas que auian saqueado a los enemigos, no por esso dudo de dar con ellos y presentarles la batalla, esforçando y animando a sus Capitanes y Soldados, pues auian de pelear con enemigos de la Fè de Iesu Christo, y suyos, mas aun por la defensa de sus personas, y reputacion de la nacion, diessen en los enemigos con grande esfuerço y corage, mando tocar al arma, y dar en ellos con tanto animo, que los Turcos, aunque al principio combatieron muy bien, assi por la vna parte como por la otra, con mucho esfuerço y valor, estando dudosa la victoria de ambas partes por vn buen rato, por la grande defensa del enemigo: y viendo que no tenian fuerças para resistir a los Christianos, començaron a desmayar y rendirse, dexando la victoria a los Christianos, como otras vezes, siendo nuestro Señor seruido. Los nuestros viendo que el enemigo se rendia, y que la victoria era cierta, dieron en ellos, que yuan ya huyendo, matando muchos, que pasaron de diez mil Turcos, y prendieron al Capitan general dellos, al Sanjaco Vechi, con muchas personas de importancia: y juntamente prendieron el estandarte Real del Turco, teniendo la mas felix victoria que jamas gentes han tenido — con poca perdida de los nuestros. Y creese con el fauor diuino sera esta victoria de tanta importancia que segun el enemigo queda todo, que si la Christiandad se auna, y da fauoro, y ayuda a este Principe Christiano, vendremos a constreñir a este enemigo comun, haziendole tanto daño, que lo que a los suyos les ha costado en tantos años apoderarse de la mejor del mundo, ahora se cobraria con mucha facilidad y con prosperos successos, abriendo camino a cobrar la ciudad Santa, de Hierusalem.

Ha sido esta tan señaladissima victoria que los Balachios han tenido contra el Turco, de tanta consideracion e importancia, que viendose el gran Turco, casi rendido y sin fuerças para resistir a los Transiluanos, y temoroso de que los Principes Christianos no se confederen y aunen contra el, in tiempo que esta sin fuerças y auiendo perdido tanta gente; ha imbiado el gran Turco, no tan solamente embaxadores al Emperador, pidiendole pazes, mas al Transiluano ha hecho lo proprio. Y no teniendose por seguro con esto, ha hecho lo mesmo al Rey de Bohemia, y al de España, imbiando juntamente grandes dadiuas y presentes, todo a fin de verse sin fuerças ni gente para resistir la furia de los brauos Balaquios y Transiluanos, que desde el año de mil y quinientos y nouenta y cinco, hasta agora le han vencido muchissimas vezes, y muerto mas de quinientos mil Turcos: lo qual plegue a nuestro Señor Iesu Christo de esfuerço a esta noble nacion en que profigan con tan honradas victorias, las quales sean de su seruicio.

[. . .].

Laus Deo
Con licencia.
En Çaragoça, por Iuan Perez de Valdiuielso,
M.D.XCIX.

Hodoş, *Vitejiile*, p. 9—14 (text şi trad. românească).

Ştire venită pe calea Romei, in douăzeci şi şase martie din anul o mie cinci sute nouăzeci şi nouă, despre preafericita izbîndă pe care Domnul nostru a binevoit să o dea in dar voievodului Valahiei, in contra turcilor. Cu inştiinţări de mare insemnătate şi bunele succese ce s-au repurtat in contra lor, de la anul o mie cinci sute nouăzeci şi cinci pină acum, in care le-au omorit peste cinci sute de mii de mauri, şi le-au recîştigat foarte multe oraşe, pe care le ţineau sub asuprire.

Cu ingăduinţă.

La Saragosa, prin Juan Perez de Valdivielso. MDXCIX.

Ştire

Transalpinul din Valahia, după ce a dat poruncă oamenilor din oastea sa de a se retrage in garnizoanele lor, din cauza ostenelilor multe ce suferiseră in războaiele contra turcilor, după ce s-au odihnit, trimise să aducă pe oamenii săi, şi silindu-i să urmeze victoriile ce ciştigaseră in contra turcului, trecu cu dinşii Dunărea, la inceputul lunii martie din anul o mie cinci sute nouăzeci şi nouă, şi mergind oastea lui pină la Adrianopole, la vreo două zile de acest oraş jefuiră şi pustiiră tot ţinutul şi ţara, omorind un număr nesfirşit de duşmani. Şi ajungind acestea la cunoştinţa turcului, văzindu-se fără forţe, fără putere, pentru a se impotrivi la această năvălire, şi că nu avea oameni cu care să-i iasă intru intimpinare, se hotări să atace Valahia din două părţi, cu gindul de a împiedica drumul victorios alor noştri; ceea ce aflind transalpinul, se intoarse asupra duşmanului ca să dea luptă cu el; şi astfel, inainte de a ajunge acolo unde stătea duşmanul, se intilni cu dinşii, care erau mulţi şi întreceau cu mult la număr pe creştini. Voievodul insă, ca un căpitan inimos ce era, cu toate că ai săi erau obosiţi de drumul cel lung, şi incărcaţi de bogăţiile ce jefuiseră de la duşmani, totuşi, pentru atita lucru nu stătu la ginduri dacă să se lovească cu dinşii şi să le ofere lupta imboldind şi însufleţind pe căpitanii şi pe soldaţii lui, ca, pentru că aveau de luptat cu duşmani ai credinţei lui Iisus Hristos şi ai lor, ba chiar şi pentru apărarea persoanelor lor, şi pentru bunul renume al naţiunii să se arunce asupra duşmanilor cu sforţare mare şi curaj; dădu ordin să pună mina pe arme, şi să lovească in ei cu atita inimă, incît turcii, cu toate că la inceput se luptaseră foarte bine, şi de o parte şi de alta, cu multă sforţare şi vitejie, fiind victoria o bună bucată de timp indoielnică de amindouă părţile, din pricina marii apărări a duşmanului, şi văzind că nu aveau forţe ca să reziste creştinilor, incepură a se descuraja şi a se da invinşi, lăsind victoria creştinilor, ca şi altă dată, făcîndu-se astfel slujba domnului nostru. Ai noştri văzind că duşmanul se dă invins şi că victoria era sigură, se năpustiră asupra lor, care şi apucaseră a fugi, omorind pe mulţi, aşa incit trecură de zece mii de turci, şi prinseră pe căpitanul general al lor, pe sangeacbeiul cu multe persoane de seamă; şi in acelaşi timp luară steagul impărătesc al turcului, ciştigind astfel cea mai fericită izbîndă ce a putut fi ciştigată vreodată de ostaşi cu puţină pierdere din ai noştri. Şi se crede că, cu ajutorul lui Dumnezeu, această victorie va fi aşa de mare insemnătate, incit după ce duşmanul lasă totul, dacă creştinătatea se adună şi dă sprijin şi ajutor acestui principe creştin, vom ajunge să constringem pe acest duşman comun, făcindu-i atita pagubă, incit ceea ce pe ai lor i-a costat timp de atiţia ani, ca să se facă stăpîni pe cea mai mare parte a lumii, acum s-ar recăpăta cu multă uşurinţă şi cu izbindă deplină, deschizind drumul pentru a ciştiga oraşul sfint al Ierusalimului.

Această victorie preavestită, pe care au ciştigat-o valahii asupra turcului, a fost de o atîta de mare consideraţie şi însemnătate, incit văzindu-se sultanul

aproape răpus şi fără forţe ca să reziste transalpinilor, şi de frică ca nu cumva principii creştini să se unească şi să se adune împotriva lui, în timpul cînd îl află fără puteri şi cu pierdere de atîţia oameni, trimese sultanul, nu numai ambasadori la împărat, cerîndu-i pace, dar tot aşa a făcut şi cu transilvanul. Şi necrezîndu-se sigur cu acesta, făcu acelaşi lucru cu regele Boemiei şi al Spaniei, trimiţîndu-le la amîndoi daruri mari şi plocoane, toate acestea, pentru că se vedea fără forţe şi fără trupe, ca să poată rezista furiei vitejilor valahi şi transilvăneni, care de la anul o mie cinci sute nouăzeci şi cinci şi pînă acuma, l-au bătut de mai multe ori şi i-au ucis mai bine de cinci sute de mii de turci: care lucru, să fie pe voia Domnului nostru Iisus Hristos, cu ostenelile acestui nobil neam, aşa încît să urmeze înainte, cu aşa de cinstite victorii, care să fie în slujba lui.

[...].

Lăudat fie Domnul.
Cu îngăduinţă.
La Saragosa, prin Juan Perez de Valdivielso.
M.D.XCIX.

106 **1599 martie.**

M. Eytzinger, *Historicarum Relationum Continuatio [...] Köln, 1600*
Die Türcken werden vom Weyuoda auss der Wallachey hart geschlagen

(p. 6) [...] Umb diese Zeit sind zween Curier bald nacheinander bey den Siebenbürgischen Gesandten zu Prag ankommen, mit Zeitung, dass der Fürst in der Wallachey, mit seinem volck widerumb über die Thonaw gesetzt, und das Land auff zwo tagreiss gegen Adrianopoli verwuest habe. Weilen jme aber under dessen die Türcken in 15 tausent starck an zweyen Orten in das Land gefallen, hat er sich wider zurück wenden müssen, und im abzug bey Vidin auff die Türcken getroffen, derselben inn 8 000 erschlagen, auch der Sansiag Beegen, so den grossen hauffen gefuert, gefangen und den Hauptfahnen erobert.

Biblioteca mănăstirii Strahov, Praga, Sign. AR VIII 27; Dan, *Ştiri*, p. 265.

M. Eytzinger, *Continuarea relatării istorice [...] Köln, 1600*
Turcii sînt bătuţi tare de voievodul din Valahia

(p. 6) [...] În acest timp au sosit la trimisul transilvănean din Praga doi curieri, unul după altul, cu ştirea că principele din Valahia a trecut din nou Dunărea cu oastea lui şi a pustiit regiunea pînă la două zile de drum de Adrianopol. Întrucît însă în acest timp turcii, cu o oaste de 15 000 oameni, au intrat în ţara lui prin două locuri, el a trebuit să se întoarcă înapoi, iar în timpul retragerii i-a întîlnit pe turci la Vidin, dintre care a răpus vreo 8 000, a prins pe sangeacbeiul, care condusese oastea mare, şi a cucerit steagul cel mare.

Avviso della rotta data dal Signor Michele Vaivoda di Valacchia al Tvrco nel mese di Marzo 1599. oue s'intende la morte di diece mila Turchi con la prigionia del Sangiacco Behy, et di molti altri Capi, et acquisto dello Stendardo Generale. Publicato per Bernardino Beccari alla Minerua. Con licenza de' Superiori. In Roma, appresso Nicolò Mutij, 1599

Avviso della rotta data dal Vaiuoda di Valacchia à i Turchi, del mese di Marzo 1599. doue s'intende la morte di diecemila Turchi, con l'acquisto dello Stendardo Generale, et la prigionia del Sangiacco

Le rotte, et sconfitte date da Christiani à Turchi, da cinque anni in quà, che si cominciò la presente guerra, frà l'Imperatore, et la casa Ottomanna, hanno debilitato in modo le forze dell' inimico, che doue già erano stimate inuincibili, hora sono sprezzate fin da minori Prencipi. Però non è marauiglia che questo Mehemet habbia mandato, et mandi tutta uia quà et là Ambasciatori per procurar la pace, non solo con la Maestà Cesarea, ma anco col Transiluano, come hà fatto vltimamente, hauendone inuiato vno al Rè di Polonia, et vn'altro in Ispagna, con ricchissimi doni, per tale effetto. Ma trà quelli, che hanno date di gran sconfitte al Turco, non cede ad alcuno il Signor Michele Vaiuoda di Valacchia, il quale, oltra le fattioni illustri che fece l'anno passato, n'hà fatto vna al presente degna di eterna memoria, et è stata questa. Il Signor Michele, hauendo riposate le sue genti delle fatice già fatte, raccoltele insieme, et inanimatele à nuoue imprese, passò sù 'l principio di Marzo in Danubio, et dirizzatosi verso Andrinopoli, andò fino a due giornate vicino di detta Città, saccheggiando, et distruggendo tutto il paese, con grande vccisione di nemici. Il che sentendo i Turchi, et non hauendo ardire di andarlo a incontrare, si risolsero di diuertirlo, assaltando, come fecero, la Valacchia da due parti. Ma saputo ciò il valoroso Vaiuoda, deliberò di tornarsene, et combatterli, quando hauessero hauuto ardimento di aspettarlo, et perciò riuoltatosi indietro, s'auuiò verso la Valacchia, ma nel ritorno volse Dio benedetto che si incontrasse ne i nemici, li quali erano in grosso numero; et se ben le sue genti erano stanche dal viaggio, et cariche di preda, non dubitò tutta uia di dar la battaglia et dopò hauerli essortati à portasi valorosamente, sì per l'honore di Christo, per il quale militauano, et sì per la gloria della lor Natione, et di que' Romani, da cui faceuano professione di discendere, et per il grandissimo bottino, che erano per fare vincendo, fatto dare nelle trombe, attaccò la zuffa; fecero i Turchi sù 'l principio, et per buon spatio, il debito loro, et si combatté da vna parte, et dall' altra con gran valore, et con dubbio di chi douesse essere la vittoria, ma ricordandosi poi i Turchi di esser già stati più volte vinti dagli stessi Valacchi, et non potendo essi di corpo più deboli resistere lungamente al vigore di quelli, cominciarono à cedere, et all' incontro souuenendo à i Valacchi di hauer superato molto maggior numero di essi Turchi, sotto il più gran Capitano, che hauessero, cioè sotto Sinam, sù'l fiume Argis, ripreso lena, et ardire, si misero ad incalzarli, di maniera che in fine i Turchi furono costretti à piegare, et mettersi in fuga. Allhora fù l'vccisione grandissima, attendendo solo i nemici a fuggire, et i nostri à ferirli, et capestarli, morirono de' Turchi più di diece mila, et de Valacchi pochissimi. Fù fatto prigione il Sangiacco Behy Generale di essi Turchi, et molti altri huomini da comando, et fù preso il Stendardo generale, di maniera che la vittoria è stata compitissima, et delle più segnalate, che sino ad hora si sieno hauute, si per il numero de' morti, et prigionia del Capo'

et acquisto della bandiera, come per il tempo, nel quale si è ottenuta, cioè sù 'l principio di primauera, douendosi credere che sia per apportar gran sbigottimento à i nemici, li quali non ardiranno forse più di venire questo anno nell' Vngheria, nè per auentura di affrontarsi coi nostri; et dall' altro lato i Valacchi haueranno preso tanto animo, che ardiranno forse di tentare il Capo dell' imperio Turchesco, ò almeno tenendo lontani i nemici, daranno materia à gli Imperiali di far acquisti notabili, il che piaccia à Dio Benedetto di concederci per sua infinita misericordia. Lavs Deo.

Con licenza de' Superiori. In Roma, appresso Nicolò Mutij, 1599.

BAR, A. 7 908, I 640 537; alt exemplar: Bibl. Casanatense, Roma, Misc. 4° 774 (2 244); Hurmuzaki III, 2, p. 529—530; Göllner, *Faima*, p. 254—256; idem, *M.d.T.*, p. 173—174.

Ştire despre înfrîngerea pricinuită turcului de seniorul Mihai, voievod al Valahiei, în luna martie 1599, în care se află informaţii despre moartea a zece mii de turci şi prinderea unui sangeacbei şi a multor altor căpetenii şi capturarea steagului mare. Publicat de Bernardino Beccari, din Congregaţia Minervei. Cu înaltă îngăduinţă. La Roma, în tipografia lui Nicolò Muti, 1599.

Ştire despre înfrîngerea pricinuită de voievodul Valahiei turcilor, în luna martie 1599, în care se află înştiinţarea despre moartea a zece mii de turci şi capturarea steagului mare şi prinderea sangeacului.

Înfrîngerile şi pierderile pricinuite turcilor de creştini, de cinci ani încoace, de cînd începu războiul acesta dintre împărat şi casa otomană, au slăbit atît de mult puterile vrăjmaşului, că unde pînă acum erau socotite de neînvins, acum sînt dispreţuite pînă şi de principii cei mai mărunţi. Din care pricină nu e de mirare că Mehmed a trimis şi trimite mereu în toate părţile ambasadori să se îngrijească de pace, nu numai cu Maiestatea sa imperială, ci chiar cu transilvăneanul, aşa cum a făcut acum în urmă, cînd a trimis un ambasador la regele Poloniei şi un altul în Spania, cu daruri preabogate. Dar între cei care au pricinuit mari înfrîngeri turcului, nici unul nu-l întrece pe domnul Mihai, voievodul Valahiei, care, după faptele ilustre ce le-a săvîrşit anul trecut, a mai săvîrşit acum ceva demn de eternă amintire, şi a fost aşa: seniorul Mihai, după ce şi-a lăsat oastea să-şi tragă sufletul după ostenelile trecute, a strîns-o din nou şi îmbărbătînd-o pentru noi fapte, la începutul lui martie a trecut Dunărea şi îndreptîndu-se spre Adrianopole, a mers cale de două zile distanţă de zisa cetate, prădînd şi distrugînd totul în cale şi omorînd mulţime de vrăjmaşi. Care lucru văzîndu-l turcii, şi neîndrăznind să-i iasă înainte, hotărîră să-l amăgească, dînd năvală, ca şi alte dăţi, asupra Valahiei din două părţi. Dar aflînd viteazul Mihai de asta, hotărî să se întoarcă şi să-i înfrunte, de vor fi avut îndrăzneală să-l aştepte; din care pricină, schimbîndu-şi drumul, se îndreptă spre Valahia, dar la întoarcere dădu Domnul să se întîlnească cu vrăjmaşii care erau puhoi; şi măcar că oastea sa era obosită de drum şi încărcată de pradă, nu pregetă totuşi să dea lupta; şi după ce îi îndemnă pe ai săi să se poarte cu vitejie, şi pentru gloria lui Christos, ai cărui oşteni erau, şi pentru faima neamului lor şi a romanilor, din care mărturiseau că se trag, şi pentru uriaşele prăzi ce-i aşteptau de învingeau, puse să se dea semn din trîmbiţe şi intră în iureş; la început, turcii, avînd şi aşezare mai bună, făcură cît se poate, şi se luptară, şi de o parte şi de alta, cu mare înverşunare, neştiindu-se de partea cui va fi izbînda, dar amintindu-şi mai apoi turcii că fuseseră de mai multe ori învinşi de valahi,

și fiind ei mai fără vlagă și neputînd rezista prea mult vredniciei acelora, începură să dea înapoi, și dimpotrivă, amintindu-și valahii că au izbîndit asupra unei oști de-a turcilor încă și mai mare decît aceea, ce se afla sub comanda celui mai mare căpitan pe care l-au avut vreodată, adică sub Sinan, într-o luptă pe Argeș, prinzînd așadar curaj, porniră a-i strînge din toate părțile și într-asemenea chip că pînă la urmă turcii fură siliți să se dea bătuți și se puseră pe fugă. Și fu atunci un măcel cumplit, căci vrăjmașii n-aveau alt gînd decît să fugă, iar ai noștri să-i lovească și să-i doboare, încît muriră mai mult de zece mii de turci, iar valahi foarte puțini. Fu prins și sangeacbeiul, generalul turcilor acelora, și multe alte căpetenii, iar flamura verde fu capturată, și într-acest chip izbînda a fost deplină, ba încă din cele mai însemnate ce au fost cîștigate pînă acum, atît prin numărul morților, cît și prin prinderea căpeteniei și dobîndirea stindardului, și încă și datorită vremii cînd a fost obținută această victorie, adică la începutul primăverii; trebuie dar să credem că această izbîndă a stîrnit atîta groază în vrăjmași, că nu vor mai cuteza poate să mai vină anul acesta în Ungaria, ba chiar că nu se vor înfrunta cu ai noștri nici din întîmplare. Pe de altă parte, valahii au prins atîta curaj, că ar cuteza poate să se înfrunte acum cu însuși sultanul, sau măcar, ținîndu-i departe pe vrăjmași, ar putea să dea prilej imperialilor să cîștige izbînzi însemnate, care lucru Dumnezeu cel binecuvîntat, în nesfîrșită mila sa, facă să se întîmple. Lăudat fie Domnul.

Cu înaltă îngăduință. La Roma, în tiparnița lui Nicolò Muti. 1599.

108 **1599 aprilie 2, Constantinopol.**

Laus Deo. A dì 2 April, in Constantinopoli

Il Bassà [1] prestissimo, et ad altro non attende che alla sua espedittione, et fa il possible per condur seco un grossissimo essercito, et per ciò fare ha mandato commandamenti imperiali in tutti i luoghi di presidio di quest'Imperio, con ordine alli governatori delle piazze che debbano intendere il tutto, et ritenere per guardia delle fortezze un terzo della soldatesca, et li dui altri terci incaminarli alla volta di Belgrado. Ha ordinato anco al Gianizar Agà, qual andarà seco, cosa insolita, perchè mai va l'Agà se non si leva il Gran Signor in persona, et che tutti li gianizzari debbano seguitarlo dalli impotenti in poi, il che andando la guarda di Constantinopoli, che mai più vi è andata, con li scritti già alla guerra, saranno più di 20 mille gianizzari, essendo adesso il numero atteso a 40 mille, e questo è uno delli gran disordeni che si trovi in quest'Imperio, per le ragioni dettevi altre volte. Con tutto ciò Ibraim si aiuta per non vi dover andare, et procura che'l Cigala vi vada lui, offerendoli tutti i suoi preparamenti fatti fin hora. Il Cigala li ha risposto che andarà quando hebbi il sigillo et li libri delle militie in mano, et che gli resti il generalato da mare, et che in suo loco vadi quest'anno il suo figliuolo a commandar l'armata. Tutti quelli preparamenti si fanno per andar contra il povero Michiel, quale se sarà aiutato, che merita più che tutti gli altri, farà prodezze tali che farà stupire ogn'uno, ma se sarà derelitto, li converrà cedere et retirarsi; e tanto più quanto che si dubita che oltre il Turco habbia qualche altro inimico, et quest'altro nemico tanto si scoprirà, quanto lo vedrà debole. Bisogna dunque aiutarlo da dovero, che così facendo si combaterrà il Turco et altri che lavorano seco. Non dissi io a Vostra Signoria che haveriano fatto il benvenuto? Cossì è occorso, e non altrimenti, sentite in cortesia. Acmet Bassà di Silistria, cugnato del Tartaro, passò in Vallachia con 4 milla Turchi

et 6 pezzi da campagna; nel primo ingresso saccheggiò un casale dove si facevano certe nozze, et botinò, con far anco molti schiavi, et subito la nova venne a Costantinopoli, ma che successe poi? Arrivato l'aviso a Bucarest di questo fatto, il gran Michiel spedì subito un suo capitanio costantinopolitano di casa Paleologa, il quale aspettò il nemico al varco, et lo ruppe di tal manera che a pena vi si salvo il Bassà con cinquanta huomini; gli altri parte presi in battaglia, et parte occisi, con la perdita di 6 pezzi da campagna et il bottino fatto.

Il Tartaro scrive qua gran cose della discordia tra l'Imperatore e Transilvano, et sollecita del Bassà, dicendo che i suoi soldati per carestia hanno mangiato quasi tutti i loro cavalli, et che gli è morta la mittà della sua gente per una malattia entratale da loro, causata dal stare nel fango insino all' ombeligo, per non haver in Ungaria quelle commodità che hanno nel loro paese. Il medesimo scrive il Sattergi, et di più che hanno messo una gran carestia, et che rovinano il paese del Gran Signore. Barba Michiel se ne sta alla guardia della sua provincia, per haver svernato il Tartaro a quei confini, che se questo non fosse stato, l'havessimo visto et sentito qui vicino [...].

Archivo General de Simancas, Sección de Estado, leg. K 1 676, Venécia; Ciorănescu, p. 138—139, doc. CCXCVIII; Hurmuzaki XII, p. 426, doc. DCXLIX (după o copie din Österreichische Nationalbibliothek Wien, Ms. 595⁹, f. 832).

Lăudat fie Domnul. În ziua de 2 aprilie 1599, în Constantinopol

Paşa [1] va pleca foarte curînd şi nu se gîndeşte la altceva decît la expediţia sa şi face tot ceea ce îi stă în putere să ducă odată cu el şi o foarte mare oaste, iar pentru a face lucrul acesta a trimis crainici împărăteşti în toate locurile de apărare din imperiu, cu poruncă pentru guvernatorii oraşelor să se supună în totul şi să oprească pentru paza fortăreţelor o treime din oaste, iar celelalte două treimi să fie îndreptate spre Belgrad. A mai dat poruncă şi pentru aga ienicerilor să meargă împreună cu el, fapt neobişnuit, din pricină că aga nu merge niciodată, dacă nu pleacă sultanul însuşi şi pe agă trebuie să-l urmeze toţi ienicerii, de la cel mai nevolnic pînă la cel mai vrednic, lucru care înseamnă că luînd parte şi garda din Constantinopol, care faptă nicicînd nu s-a mai întîmplat, vor fi împreună cu cei recrutaţi deja pentru război mai mult de 20 de mii de ieniceri, ajungîndu-se în acest chip la un număr de 40 de mii, şi aceasta este una din marile neorînduieli ce le poţi întîlni în acest imperiu, din pricini ce le-am mai spus şi altădată. Cu toate acestea Ibrahim se sprijină pe faptul de a nu trebui să meargă acolo şi se îngrijeşte să plece Cigala, punîndu-i la îndemînă toate cele pregătite de el pînă acum. Cigala i-a răspuns că ⟨atunci⟩ va porni, cînd va avea în mînă sigiliul şi însemnele de comandant al oastei, lui rămînîndu-i conducerea oastei pe mare, iar că în locul său, în acest an, merge fiul lui în fruntea oastei.

Toate aceste pregătiri se fac spre a porni asupra bietului Mihai, care de va fi ajutat, lucru ce se cuvine a fi făcut mai mult decît pentru toţi ceilalţi, va face astfel de minuni, încît va uimi pe oricine, dar de va rămîne singur va fi silit să se plece şi să-şi ia gîndul de la luptă; ⟨şi aceasta⟩ cu atît mai mult cu cît se bănuie că în afară de turc ar mai avea şi alt duşman ⟨şi acesta⟩ cu atît va fi mai aprig, cu cît îl va vedea mai lipsit de apărare. Aşadar trebuie a-i da ajutor, căci făcîndu-se aşa va fi înfrînt sultanul şi ceilalţi ce sînt cu el. Nu am spus eu Domniei voastre ce ar fi bine să facă? Aşa se cuvine şi nu altminteri; luaţi aminte, vă rog. Ahmed, paşa din Silistra, cumnat al tătarului, trecu în Valahia cu 4 mii de turci şi 6 tunuri de cîmp, la primul atac prădă

şi jefui un conac, unde era o nuntă, luînd mulţi robi; îndată ştirea a ajuns la Constantinopol şi ce a urmat după aceea? Măritul domn Mihai trimise pe dată un căpitan al său din casa Paleologilor, care năvăli asupra duşmanului pe neaşteptate şi îl lovi în aşa chip, încît cu greu scăpă paşa cu cincizeci de oameni, ceilalţi, parte fură prinşi în timpul bătăliei, ⟨parte⟩ omorîţi, pierzînd şi cele 6 tunuri şi prada ce o aveau.

Tătarul scrie mari lucruri despre neînţelegerea dintre împărat şi transilvănean şi cere ⟨sprijin⟩ paşei, zicînd că oştenii săi, din pricina foametei, şi-au mîncat aproape toţi caii, la fel că i-a murit jumătate din oameni de pe urma unei molimi ce s-a răspîndit printre ei, pricinuită de statul în smîrcuri pînă la brîu, căci în Ungaria nu au tihna pe care o au în ţara lor. Satîrgi scrie la fel, dar pe lîngă faptul că au îndurat o mare lipsă de bucate, ⟨mai scrie⟩ că ⟨valahii⟩ pustiesc ţara sultanului. Că neînfricatul Mihai stă de strajă spre a-l ţine pe tătar să ierneze la hotare; că de n-ar fi aşa, l-am fi văzut şi auzit aici în apropiere. [...].

[1] Ibrahim Damad paşa.

109 **1599 aprilie 5, Praga.**

Scrivono di Praga delli 5 Aprile, che all' ambasciatore del Transilvano che si trovava in quella corte, erano gionti dui corrieri con aviso che il Vaivoda della Vallachia passato di novo con le sue genti il Danubio, era scorso due giornate vicino a Andrianopoli, havendo distrutto il tutto con grande uccisione de Maometani; ma havendo inteso come gran numero di essi Turchi da due bande erano entrati nella Vallachia, era stato sforzato tornarsene indietro, et acaso essendosi incontrato nell' inimici et combattutoli, gl' haveva rotti; con morte di più di X mille di loro et prigionia del Sangiacco Begh, loro capo principale, et altri personaggi di conto, et acquisto dello stendardo generale.

Archivo General de Simancas, Sección de Estado, leg. K. 1 676, Venecia; Ciorănescu, p. 139—140, doc. CCC.

Se scrie de la Praga din ziua de 5 aprilie că la ambasadorul transilvăneanului, ce se afla la acea Curte, sosiseră doi soli cu ştire că voievodul Valahiei a trecut din nou Dunărea cu oştile sale, că în două zile ajunsese aproape de Adrianopol, după ce a nimicit totul ⟨în calea sa⟩ şi a ucis mulţi turci; aflînd însă că un mare număr dintre aceşti turci intraseră în Valahia din două părţi, a fost silit să se întoarcă de acolo şi se întîmplă că întîlnindu-se cu duşmanii şi înfruntîndu-se cu ei, i-a înfrînt omorînd mai mult de 10 mii dintre ei, luînd ostatici pe sangiacbeiul, căpetenia lor mai însemnată, şi alţi oameni de vază, şi le luă şi steagul cel mare.

110 **1599 aprilie.**

M. Eytzinger, *Historicarum Relationum Continuatio [...] Köln, 1600 Michael Weyuodaa uss der Wallachey erschlegt vil Türcken auff einem Streiff und bekombt ein grosse Beuth*

(p. 11). Umb diese Zeit hat Michael Weyuoda auss der Wallachey uff einem Streiff in 500 Türcken angetroffen, dieselben meistentheils erlegt, und in 300 tusendt ducaten, welche sie zur bezahlung der Tartarn nach Ungaren füren sollen, bey jnen erbeuthet.

Biblioteca mănăstirii Strahov, Praga, Sign. AR XVIII 27; Dan, *Ştiri*, p. 265.

M. Eytzinger, *Continuarea relatării istorice [...] Köln, 1600*
Mihai voievod din Valahia răpune mulţi turci
într-un atac şi ia o mare pradă

(p. 11). În acest timp, Mihai voievod din Valahia întîlneşte vreo 500 turci, îi răpune în cea mai mare parte şi le ia ca pradă vreo 30 000 ducaţi, pe care îi duceau spre Ungaria pentru plata tătarilor.

111 **1599 ⟨aprilie—mai⟩.**

Avvisso di vna rotta data dal S. Michele Vaivoda di Valacchia a Mamut Visir, nella Bulgheria presso à Ruscich, al fine del mese d'Aprile M.D. XCIX. et de i progressi del Rè Giorgiano contra il medesimo Turco. Publicata per Bernardino Beccari alla Minerua. Con licenza de' Superiori. In Roma, appresso Nicolò Mutij. M.D.XCIX

Avviso di una rotta data dal Signor Michele Vaiuoda di Valacchia a Mamut Visir

Sono hormai tante le rotte, che hà date il Signor Michele Vaiuoda di Valacchia al Turco, che appena si possono credere, se non che dalla misericordia di Dio si deono aspettar queste, et maggiori gratie, et più gran beneficij, da coloro, che in lui si fidano. Ma trà tutte le rotte, segnalatissima si dee dir quella, che esso Signor Michele hà data vltimamente à Mamut Visir [1], laquale è seguita di questo modo [2]. Era stato comandato dal Gran Signore à questo Bassà, che entrasse nella Valacchia, et la mettesse tutta à ferro, et à fuoco, per vendetta delle ingiurie riceuute dal Vaiuoda, et da quei popoli. Et egli giudicando, che questo non si poteua fare, se non gettandosi il ponte per passare il Danubio, diritto à Giorgiò, oue già passò, et ripassò ignominiosamente Sinam primo Visir; massime essendo perduto Nicopoli, memorabile per la sconfitta data à Ferrat Bassà [3] dall' istesso Valacco, et da i Transiluani, si risolse di aggrandire, et fortificare vna terra, che è posta nella Prouincia di Bulgheria, sù la ripa del Danubio, dirincontro alla detta Fortezza di Giorgiò, laqual si chiama Ruscich; per laqual cosa giunto là coll'essercito, mise mano all opera, et staua attendato sù la campagna, et senza trincee, ò guardie, come in sicuro porto; di che auuisato il Signor Michele dalle sue spie, deliberò di preuenire il nemico, et cosi raccolte le sue genti, passò di notte il fiume, otto miglia sopra l'alloggiamento di esso nemico, per non essere da quello impedito; il che appunto li successe, percioche non pur non riceuè impedimento, ma non fù ne anco sentito, dimodoche li arriuò sù 'l far del giorno addosso improuisamente, et l'assalì con tanto impeto, che i Turchi impauriti della nouità del caso, pensarono più al fuggire, che al combattere; et si sarebbono subito messi in fuga, se non che Mamut facendo testa co i più valorosi, et opponendosi al furiosissimo assalto de i Valacchi, li fermò per alquanto spatio; ma in fine vedendo già stesi sù la campagna molti de'suoi, et di quelli, ne'quali, più confidaua, et essendoli stati due caualli ammazzati

sotto, ferito, et perduto d'animo, diede le spalle, et si saluò fuggendo con quattro soli, de gli altri la più parte, ò furono tagliati à pezzi, ò fatti prigioni, et trà questi il Dephtardar, ò Thesoriere [4], et il Scriuano del Campo, huomini principalissimi, et di gran ricchezze, per esser stati molti anni, l'vno gran Dephtardar, l'altro Scriuano grande alla Porta [5]; liquali perciò si crede, che pagheranno almen cento mila zecchini per ciascuno di taglia; i padiglioni, le bagaglie, le artiglierie, munittioni, bandiere, et altri arnesi del campo restarono tutti in potter de' nostri soldati di modo che non si può dubitare, che la preda non sia stata grandissima. Questi cosi felici progressi dauano speranza à i Greci di douer scuotere il giogo dell' Ottomanna Tirannide, tal che ogni giorno partiuano di Constantinopoli genti per andar à trouare il Vaiuoda et non pur de' Christiani, ma anco de'Giannizzeri, che sono figliuoli di Christiani Greci, de' queli si scriue di Constantinopoli con lettere delli 2. di Maggio, che là si affermaua per cosa certissima, che già n'erano nel Campo di esso Vaiuoda più di due mila, tornati alla Religione Christiana. Per queste triste nouelle Ibraim [6] destinato Generale nel' Vngheria, andaua pro lungando la sua partenza, et faceua ogni opera per non venire. Nell' istesso tempo, che sono seguite queste fattioni nella Bulgaria, non passauano più felicemente le cose de' Turchi in Asia, trouandosi Simone Rè di Giorgià [7] in campagna con 20. mila braui archibugieri, et 5. mila caualli, nel paese d'Arzeron, doue mettera ogni cosa à ferro, et à fuoco, et hauea preso quattro terre, et acquistati parecchi pezzi d'artiglieria minuta, di modo che potiamo sperare che con l'aiuto di Dio le cose de' Christiani sieno per riceuere il presente anno molto augumento. Lavs Deo.

Con licenza de' Superiori. In Roma, appresso Nicolò Mutij. M.D. XCIX.

BAR, *A. 7 908, I 640 540;* Hurmuzaki, III, 2, p. 524—525, doc. DLIII.

Ştire despre o înfrîngere pricinuită de seniorul Mihai, voievodul Valahiei, vizirului Mahmud în Bulgaria lîngă Rusciuk, la sfîrşitul lunii aprile MDXCIX şi despre izbînzile regelui georgian asupra turcului. Publicat de Bernardino Beccari din congregaţia Minervei. Cu înaltă îngăduinţă. În Roma, în tiparniţa lui Nicolò Muti MDXCIX.

Ştire despre o îngrîngere pricinuită de seniorul Mihai, voievodul Valahiei, vizirului Mahmud

Sînt de-acum atît de multe înfrîngerile pe care seniorul Mihai, voievodul Valahiei, le-a pricinuit turcului, cît nici nu poţi crede, măcar că aceia care mărturisesc credinţă întru Domnul, de la milostivirea lui se cade a aştepta toate asemenea, şi încă hatîruri şi mai mari, şi binefaceri fără seamăn. Dar între toate înfrîngerile, cea mai însemnată se cade a spune că este aceea pe care seniorul acesta Mihai a pricinuit-o acum în urmă vizirului Mahmud [1], care lucru s-a petrecut în acest chip [2]. Îi poruncise sultanul acestui paşă să intre în Valahia şi să o treacă prin foc şi sabie, drept răzbunare pentru ocările ce i le pricinuise voievodul şi neamul lui. Şi socotind el că acest lucru nu se putea face decît înălţînd un pod spre a trece Dunărea prin dreptul Giurgiului, pe unde mai înainte trecuse şi apoi cu mare ruşine se întoarse Sinan paşa, marele vizir, şi mai mult, Nicopolele fiind pierdut, în acea vrednică de aducere-aminte înfrîngere pe care tot valahul şi transilvănenii i-o pricinuiseră lui Ferhad paşa [3], ⟨Mahmud⟩ hotărî să mărească şi să întărească un tîrg, aflat în ţara Bulgariei pe malul Dunării, drept în faţa fortăreţei Giurgiu, care tîrg se cheamă Rusciuk; din care pricină, ajuns acolo cu oastea, începu lucrarea, în care vreme îşi instală tabăra în plin cîmp, fără să mai sape

şanţuri de apărare şi fără ‹să pună› pază, de parcă s-ar fi aflat în loc sigur; de care lucru fiind înştiinţat seniorul Mihai, prin iscoadele sale, luă hotărîrea să iasă înaintea duşmanului şi strîngîndu-şi oastea, ‹în număr› de opt mii de oameni, trecu fluviul de cu noaptea, spre a nu fi împiedicat de duşman, şi năvăli asupra taberei acestuia; şi reuşi aceasta de minune, căci nu numai că nu întîmpină nici o împotrivire, dar nici măcar nu fu simţit, aşa încît ajunse în dreptul taberei în fapt de ziuă, şi porni asaltul asupra ei cu atîta avînt că turcii, înspăimîntaţi de aşa lucru neaşteptat, se gîndiră mai mult cum să fugă decît să se lupte; şi s-ar fi pus pe dată pe fugă, de n-ar fi fost Mahmud să stea stavilă cu unii mai viteji, care, împotrivindu-se îndîrjitului atac al valahilor, îi opri pentru cîtăva vreme. Dar mai apoi, văzîndu-i Mahmud pe mulţi din ai săi răspîndiţi în tot locul pe cîmpie, şi cu deosebire din aceia pe care el punea mai mult temei, şi mai fiind omorîţi doi cai chiar sub el, iar el fiind rănit şi pierzîndu-şi curajul, dădu bir cu fugiţii, salvîndu-se cu doar patru oameni; ceilalţi, mai toţi, fură ori omorîţi ori luaţi prinşi, şi printre ei defterdarul sau vistierul [4] şi scribul taberei ‹imperiale›, dregători însemnaţi şi foarte bogaţi, căci fuseseră mulţi ani unul mare defterdar, altul mare scrib al Porţii [5], din care pricină se crede că vor plăti cel puţin o sută de mii de ţechini fiecare drept răscumpărare; corturile, bagajele, tunurile, muniţiile, steagurile şi restul calabalîcului au rămas toate în mîna oştenilor noştri, într-atît cît nu se poate tăgădui că prada este uriaşă. Aceste aşa de fericite izbînzi dau temei grecilor să nădăjduiască a scutura jugul tiraniei otomane, aşa încît în fiece zi pleacă cete din Constantinopol spre a merge să-l găsească pe voievod, şi nu doar creştini, ci chiar ieniceri, care sînt fii de creştini greci; într-acestea se scrie din Constantinopol, într-o epistolă din 2 mai, ca de un lucru neîndoios, cum că erau de-acum în tabăra voievodului mai mult de două mii ‹de ieniceri›, întorşi la credinţa creştină. Din pricina acestor amare veşti, Ibrahim [6], numit general în Ungaria, umbla să-şi amîne plecarea, şi făcea toate sforţările să nu ajungă acolo. La vremea cînd se petreceau isprăvile acestea în Bulgaria, nu mergeau mai fericit treburile turcilor nici în Asia, unde Simion, regele Georgiei [7], se afla cu 20 de mii de vrednici archebuzieri şi 5 mii de oşteni călări în expediţie în ţinutul Erzerum, trecînd totul prin foc şi sabie şi cucerind patru tîrguri şi oarece număr de tunuri mici, de putem nădăjdui că treburile creştineşti stau să aibă, cu ajutorul lui Dumnezeu, mare spor anul acesta. Lăudat fie Domnul.

Cu înaltă îngăduinţă. În Roma, în ‹tiparniţa› lui Nicolò Muti. MDXCIX.

---

[1] Güzelce Mahmud paşa, cu reşedinţa la Vidin.

[2] În legătură cu acest episod lucrurile nu sînt foarte limpezi. Sîrbu, singurul care îl pomeneşte (*op. cit.*, p. 448), se întreabă dacă nu cumva e vorba despre înfrîngerea pricinuită de Mihai sangeacului de Silistra, Ahmed paşa, în martie. Conform relatării hrisovului domnesc din 17 iunie 1599, a avut loc de fapt o expediţie de pradă a lui Ahmed paşa, căreia detaşamentele muntene i-au răspuns ulterior printr-un atac la Obluciţa, de care se plînge Ieremia Movilă într-o scrisoare din 23 aprilie adresată regelui Poloniei, cf. Panaitescu, *Documente*, p. 77—79. Tot Sîrbu opinează însă că ar putea fi vorba de o altă înfruntare, confirmată de un raport de la Constantinopol din 16 mai (Österreichische Nationalbibliothek Wien. Ms. 595.9, fol. 803). Despre o victorie a lui Mihai la sud de Dunăre, dar databilă în martie, vorbeşte şi avizul spaniol de la Praga din 5 aprilie şi un raport al ambasadorului spaniol la Praga, Alfonso Vanderboye tot din 5 aprilie, cf. Ciorănescu, p. 139.

[3] Eronat. Probabil referire la Hafiz Ahmed paşa, instalat la Vidin pentru paza ţărmurilor Dunării, înfrînt de Mihai, la sfîrşitul lui septembrie 1598, pe cîmpia de la Senadin, la sud de Nicopol.

[4] Defterdar, funcţionar otoman care ţine registrele de venituri şi cheltuieli, controlorul general al finanţelor.

[5] Secretarul cancelariei imperiale (turc. kiatib.).

[6] Ibrahim Damad paşa.

[7] Simion, pretendent la tronul regatului Georgiei orientale, Karthli.

[...]. El Cardenal Báttori, agora Príncipe de Transilvania, ha embiado una embaxada al Turco, mandando que se lleven todos los Turcos prisoneros a Alba Julia, con intención de soltarlos, si dicha embaxada volviere a traerle buena respuesta. El Weiwoda de Walachia haze instancia con el dicho Cardenal Báttori, para que le delibre passo por la Transilvania, para poder unir sus fuerças con las del Emperador, conforme al juramento y promessa que le ha hecho [...].

Archivo General de Simancas, Sección de Estado, leg. 706, Alemania; Ciorănescu, p. 140, doc. CCCII; O variantă germană a ultimei părţi a documentului este publicată în Hurmuzaki, XII, p. 431, doc. DCLVIII.

[...]. Cardinalul Báthory, acuma principe al Transilvaniei, a trimis o solie la sultan, cu încredinţări că-i va lua cu sine pe toţi turcii captivi la Alba Iulia, cu gînd să-i slobozească, de se va întoarce acea solie cu răspuns bun. Voievodul Valahiei cere şi mai vîrtos cardinalului Báthory să-i îngăduie trecerea prin Transilvania, spre a-şi alătura oştile la oştile împăratului, potrivit cu jurămîntul şi făgăduiala ce a făcut-o [...].

113 — 1599 mai 2, Viena.

De Vienna, li 2 Maggio 1599

Habbiamo di Possonia delli 24 passato, come ivi era gionto aviso qualmente Michel Vaivoda della Vallachia haveva tagliati a pezzi 20 000 Tartari et 9 000 Turchi, poi era passato il fiume Nepper et faveva preso doi terre chiamate Cassan et Prekop, doi luochi principali di Tartari, il cui presidio haveva totalmente messo a fil di spada, et sino hora si ritrova ancora in quel paese, facendo gran progressi [...].

Archivo General de Simancas, Sección de Estado, leg. K. 1 676, Venecia; Ciorănescu, p. 140—141, doc. CCCIII.

Din Viena la 2 mai 1595

Aflăm de la Pojon din ziua de 24 a lunii trecute că a ajuns acolo ştirea că Mihai, voievodul Valahiei, a tăiat 20 000 de tătari şi 9 000 de turci, apoi a trecut rîul Nipru şi a cucerit două ţinuturi ce se cheamă Cazan şi Perekop, locuri însemnate ale tătarilor, şi garnizoana lor a trecut-o prin sabie cu totul, şi se află şi acum în acea ţară dobîndind mari biruinţe. [...].

114 — ‹1599› mai 2, Bratislava.

Nawe Zeitung Was sich in Ober vnd Nieder Vngern vnd andern orten mehr diesen Monat May mit Rauben Plündern Scharmützeln vnd andern vilen Sachen Zugetragen vnd verlauffen, [...] 1599 Erstlich Gedrückt zu Dressden bey Matthes Stöckel dem Jüngern

Aus Pressburg den 2. May ⟨1599⟩

Gleich diese Stund kommen gewisse zeitung aus Ober Vngern von dem Herren Dorffi Ferentz so der Hertzog von Makrowitz dem Herrn Colomeschi schreibet das der Wallachische Fürst Michal Wayda mit den Cossackischen aus Botolia vnd andern orten Kriegsleuten mit denen er einen vorstand gehabt zwantzig tausent Tartarn vnd Neun tausend Türcken biss auffs Haupt geschlagen vnd erlegt vnd darnach vber den Nepper gesetzt Casan vnd Bresob zwo fürneme Tartarische Stedte mit Andern etlichen Stedten eingenommen vnnd den Bassa von Bresob sampt seinen Leuten niedergehawen auch noch biss auff den heutigen tag im Lande darinnen ist Gott gebe jhm ferner Sieg.

[...].

BAR, I 151 942; Göllner, *Faima*, p. 526, doc. XXXVI.
Alt exemplar „Gedruckt zu Nürnberg durch Abraham Wagemann". BAR, II 453 290. Bayerische Staatsbibliothek München, 4 Turc. 86, Országos Széchényi Könyvtar, Budapesta, Apró Nyomtatványok, 1599.

Ştire nouă despre întîmplările de tîlhărie, jaf şi hărţuială şi multe altele petrecute în această lună mai în Ungaria de jos şi Ungaria de Sus şi în alte locuri, [...] tipărit pentru prima dată, în 1599, la Dresda, de Matthes Stöckel cel tînăr

Din Pressburg la 2 mai ⟨1599⟩

Chiar la această oră sosesc ştiri din Ungaria Superioară, de la domnul Dorffi Ferentz, ca şi de la ducele de Makrowitz către domnul Colomenschi, care ne informează că principele din Valahia, Mihai voievod, a învins în luptă şi a omorît 20 000 tătari şi 9 000 de turci, fiind unit cu cazacii din Podolia şi oaste din alte localităţi, cu care el, ⟨voievodul⟩ avusese înţelegere şi a poi a trecut Niprul şi a luat Cazanul şi Perekopul, două oraşe importante ale tătarilor, precum şi alte orăşele şi l-a tăiat pe hanul din Perekop împreună cu oamenii lui, şi pînă în ziua de astăzi este înăuntru în ţară; Dumnezeu să-i dea alte victorii.

[...].

115 **1599 mai 14, Praga.**

Nawe Zeitung Was sich in Ober vnd Nieder Vngern vnd andern orten mehr diesen Monat May mit Rauben Plündern Scharmützeln vnd andern vilen Sachen Zugetragen vnd verlauffen, [...] 1599 Erstlich Gedrückt zu Dressden bey Matthes Stöckel dem Jüngern

Vorgestern seind schreiben vom Muscowiter [1] anhero kommen die berichten das er eine statliche Legation zu der Kay. May. mit zwey hundert starck heraus schicke die sol bereit zu Warschaw in Polen angelanget sein vnd in Drey Wochen allhier ankommen. Die Pollacken haben diese Botschafft als sie bey jnen das Geleit zu der Kay. May. Hoff zu kommen begehret gefraget warumb jhr Grossfürst nit sie die Pollacken eher als die Kay. May. sintemal sie neher gesessen vnd mit jhnen Nachtbarn weren in freundschafft besuchen lassen Darauff der gesandte gesaget dass gleich zu seiner. Abreiss von der Moschkaw sey ein geschrey auskommen das der Polnische König von jhnen auch hinweg vnndt entwichen were vnd sie also anders nit gewust dann

dass dasselbe Königreich keinen Herrn oder König der Zeit hetten Derhalben hette sein Grossfürst auch keine Botschafft biss er besser nachrichtung bekeme abschicken können. Vnd wie die sage sollen sie mit dieser Botschafft doch auff seines Grossfürsten ratification, auff fünff Iar frieden doch auch der gestalt geschlossen haben da sie mit dem Haus Osterreich im friede lebten Da es aber nit geschehen würde sol der friede wider auffgehaben sein. Diese Botschafft hat auch erhalten zu der Kay. May. ab vnd zu zuziehen.

Weiter hat diese Botschafft an die Polen begehret Nachdem sein Grossfürst dem Wallachischen Fürsten gerne hülffe an Volck zuschicken wolte solches da si Polen betreffen würde Passieren zulassen Ob ers bey jnen erhaltem wird die zeit geben.

Es haben die vnserigen aus der Vestung Sendere in Ober Vngern die bezahlung so die Türcken nach Erla vnd anderere Vestungen haben führen vnd jhr Volck daruon bezahlen wollen gar erdapt vnd bekommen dieTürcken geschlagen vnd vber zweymal hundert tausend gülden werth an geld bekommen. Das wirdt den redlichen leuten wider ein hertz machen vnnd das sie sich desto leichter zu erhalten haben.

BAR, I 151 943.

Ştire nouă despre întîmplările de tilhărie, jaf şi hărţuială şi multe altele petrecute în această lună mai în Ungaria de Jos şi Ungaria de Sus şi în alte locuri [...] tipărit pentru prima dată, în 1599, la Dresda, de Matthes Stöcke cel tînăr

Alaltăieri, au sosit, aici, scrisori de la moscovit [1], care ne informează că el, ⟨moscovitul⟩ trimite o solie la Maiestatea sa, compusă din 200 oameni, care trebuie să fi ajuns deja la Varşovia, în Polonia şi că în trei săptămîni va ajunge aici. Polacii au întrebat această solie, pe cînd o călăuzeau să ajungă la Curtea Maiestăţii imperiale, de ce marele lor principe, mai înainte, pe cînd Maiestatea imperială s-a ospătat cu ei şi era vecin cu ei, nu i-a făcut o vizită de prietenie. La aceasta, solul ⟨moscovit⟩ a spus că în momentul plecării lor din Moscova se răspîndise zvonul că regele polonez a fost îndepărtat de la tron şi ei nu au ştiut că acest regat să aibă vreun stăpînitor sau rege în acel timp. Din această cauză, marele principe n-ar fi putut trimite nici o solie, pînă ce nu se primea vreo veste mai bună. Şi cum spuneau aceştia, prin această solie, ei urmau să ratifice pacea ⟨încheiată⟩ de principele lor, încă pe cinci ani şi să-i perfecteze conţinutul, deoarece ei au trăit în pace cu Casa de Austria. Fiindcă nu s-a întîmplat aşa, trebuie reluate ⟨tratativele⟩ de pace. Această solie a primit, de asemenea, ⟨misiunea⟩ să meargă la Maiestatea ⟨sa⟩ imperială.

În continuare, această solie a cerut polonezilor, după ce marele lor principe a binevoit să acorde ajutor în oaste principelui Ţării Româneşti şi întrucît ⟨acest ajutor⟩ trebuie să treacă prin Polonia, să lase să treacă acest ajutor. Dacă ei vor respecta aceasta, timpul o va arăta.

La ai noştri, din cetatea Sender⟨?⟩din Ungaria Superioară, li ⟨s-a promis⟩ că vor primi ca plată bani, valoare în aur, mai mult de două ori o sută de mii de guldeni, dacă îi vor învinge pe turci, atunci cînd turcii sînt obligaţi să se ducă la Eger şi la alte cetăţi, ca să plătească solda oştenilor lor.

Aceasta îi va încuraja pe oamenii de bună credinţă ca să poată accepta mai uşor ⟨participarea la luptă⟩.

[1] Ţarul Boris Godunov (1598—1605).

Nowiny od druhýho až do 14-ho dne měsýce Máge Léta tohoto 1599
Co gest se w Hornjch y dolegssijch Vhřjch, též na ginných mjstech tohoto měsýce Máge od Kořistj, Plundrowánij, Ssarmiclů a giných mnohých wěcý zběhlo.

Item: Kterak Walašský Weywoda do Třidcýti Tisýc Turku a Tataru porazyl.

Ż Presspurku od 2-ho dne Máge

Rowné této chwjle přissli gisté Nowiny z Hornjch Vher [. . .] že Knijže Walašské Michal Weyda s Podolskými Kozáky a z giných mijst Lidem Wálečným, s kterýmiž srozuměnij měl, Dwadceti Tisýc Tataru a dewět Tisýc Turkůw až na hlawu porazil, a potom dawsse se pres Wodu Nepper řečenau, Kasan a Prezob dwě přednĕgssij Tatarská města s některými ginými Městy dobyl, Bassete z Prezobu y s lidem geho na placu nechal a w zemi gegich až posawad zustáwá.

Pán Buh ráč mu dále wijtězstwij dáti.

Wytisstěno w Starém Městě Pražském w Mikulásse Psstrosa w Kaprowic Ulicy k doptanij.

Národni Muzeum Knihovna, Praga, Odd. Stáre tisky 33 D 1; Dan, *Cehi*, p. 389, 390, doc. XI (text şi trad. românească).

Ziar din a 2-a pînă în a 14-a zi a lunii mai a anului acestuia 1599
Ce s-a întîmplat în Ungaria Superioară şi Inferioară şi în alte locuri în luna aceasta mai în privința prăzilor, jafurilor, ciocnirilor şi a altor multor lucruri.

De asemenea, cum a învins voievodul Valahiei cam vreo 30 000 de turci şi tătari.

Din Bratislava din a 2-a zi a lui mai

Tocmai în clipa aceasta au sosit veşti sigure din Ungaria Superioară [. . .] că voievodul valah Mihai-Vodă cu cazacii din Podolia şi cu alţi războinici din alte locuri, cu care avea înţelegere, a învins cu totul 20 000 de tătari şi 9 000 de turci şi apoi pornind peste apa numită Nipru a cucerit Cazanul şi Perekopul, două oraşe însemnate ale tătarilor, împreună cu alte cîteva oraşe.

Paşa din Perekop şi cu oastea lui au rămas pe cîmpul de luptă şi ⟨el⟩ stă încă şi acum în ţara lor ⟨a tătarilor⟩.

Domnul Dumnezeu să se îndure a-i da şi pe mai departe victorii.

Tipărit în Oraşul Vechi al Pragăi la Niculae Pštros. Lămuriri se vor cere în strada Crapilor.

117 — 1599 iunie.

M. Eytzinger, *Historicarum Relationum Continuatio [. . .] Köln, 1600*
Der Wallach streifft weit in des Türcken Land und thut jhm grossen Schaden

(p.26) [. . .]. Under dessen hat der Weyuoda auss der Wallachey. mit einen grossen Hauffen Kriegsvolcks biss auff Sophia in des Türcken Land gestreifft, und biss dorthin alles rauben, verbrennen und verhauen lassen, derowegen der Türckische Keyser, etlich seines Kriegsvolcks wider zurück fordern müssen.

Biblioteca mănăstirii Strahov, Praga, Sign. AR XVIII 27; Dan, *Ştiri*, p. 265.

M. Eytzinger, *Continuarea relatării istorice [...] Köln, 1600*
Valahul face o incursiune adîncă în ţara turcească şi îi produce mare pagubă

(p.26) [...]. Între timp voievodul din Valahia, cu un mare număr de oşteni, a înaintat în ţara turcilor pînă la Sofia, a luat pradă, a ars şi a distrus; de aceea, împăratul turcesc a trebuit să-şi cheme înapoi o parte din oaste.

118 **1599 iulie 24, Zante.**

Por cartas del Zante de 24 de Julio 1599, se entiende:

[...]. Que las cosas de Miguel Vayvoda van muy prósperas, y que cada día tiene victorias contra el Turco, con haverle ocupado lugares en campana, y le molesta mucho en la parte del Danubio [...].

Archivo General de Simancas, Sección de Estado, leg. 1 096, Nápoles; Ciorănescu, p. 143, doc. CCCXII.

Din scrisori de la Zante, din 24 iulie 1599, se află [...] cum că treburile lui Mihai voievod merg cu mult spor, şi că în fiece zi dobîndeşte o izbîndă asupra turcului, de la care a cucerit multe ţinuturi în părţile de şes, pricinuindu-i multe pagube şi prin părţile Dunării [...].

119 **1599 august 7, Constantinopol.**

[...] [a]. Il sudetto bey, qual si domanda Daut-Aga, et, se non m'ingano, credo che sia di natione agiamo, qual porta un bellissimo presente al Gran-Signore [...] Mà credo che detto bey, subito che sarà gionto, lo mandarano dal Serdaro Mamut a Rasgrad, incontro la Valachia, per reparo delli inconvenienti che sciogliono giornalmente fare li vinturieri di Mihal Vaivoda, i quali in effetto non mancano dove possono; anzi di più si parla per cosa certa che detti aiduci anno preso quelle X galere che dovevano andare alla volta de Vidino, come più volte gli ne ò replicato. Circha li ambassiatori di Polonia et de Transilvania et Moldavia, si sono abbocati con il Serdaro [1]; i quali sono tutti statti accetati con grandissima ciera di quanto immaginar si puote, anzi di più si giudica che con la tornata di quelli gli mandarano li stendardi: uno al Batori per la Transilvania et l'altro per la Valachia, per il fratel [2] del principe di Moldavia et affetto di questo. La Moldavia [3] tuttavia attende a far gente del propio paesse et della Polonia. Ancora, et questo ne l'à detto il suo luocotenente che di continuo stà residente a questa Porta, in favor del quale à da esser Mamut-Bassa sudetto, qual tiene in circha da 15^{m} persone et senza dubio la Moldavia, recevuto che l'averà la bandiera, farà qualche dimostratione sopra la Valachia, et non sò come potrà resister a quest' il principe Mihali, havendo due esserciti per fianco; et mi dubito ancora che non li sia il terzo della Transilvania, cioè mandato dal gradinale; il qual, per quanto hò inteso di alcuni mercanti polachi che questi pochi giorni sono venuti da quelle bande, mi dicono che il Canciliero di Polonia trata di darli una sua nepote per moglie al detto gradinale; che in effetto si vede che è desturbator di tutte le cose della cristianità. [...] [a].

Österreichische Nationalbibliothek Wien, Ms. 595[9], f. 861; Hurmuzaki, XII, 1, p. 447, doc. DCXCVII.

---

[a] Text publicat cu omisiuni în Hurmuzaki.

[...]. Sus-zisul bei, care se numeşte Daud-aga şi care, de nu mă înşel, este de neam persan, aduce un dar ales sultanului [...]. Dar cred că pe zisul bei, de îndată ce va ajunge, îl vor trimite la serdarul Mahmud, la Rasgrad, de cealaltă parte a Dunării, drept stavilă pagubelor pe care le fac zilnic lefegii lui Mihai voievod, care ⟨lefegii⟩ nu se dau în lături de a le face; mai mult, se vorbeşte ca despre un lucru sigur că zişii haiduci au capturat cele zece galere care trebuiau să plece spre Vidin, aşa cum s-a mai făcut şi altădată. Despre ambasadorii din Polonia, din Transilvania şi din Moldova ⟨se spune⟩ că s-au întîlnit cu serdarul [1], şi toţi au fost primiţi cu cea mai mare bunăvoinţă care se poate închipui; mai mult, se crede că la întoarcere li se vor înmîna steaguri: unul lui Báthory pentru domnia Transilvaniei şi altul acelui frate [2] al principelui Moldovei, ce se află mult iubit de el, pentru domnia Valahiei.

Între-aceasta moldoveanul [3] năzuieşte să-şi strîngă oşti din ţară şi din Polonia. Ba mai mult, un locotenent al său, care a rămas capuchehaie la Poartă şi de partea căruia ar fi sus-zisul Mahmud paşa, care are sub ascultare cam 15 mii de oameni şi neîndoios şi pe moldovean, mi-a spus că ⟨Ieremia⟩, de cum va primi steagul, va porni asupra Valahiei, şi nu văd cum ar putea să le ţină piept principele Mihai, prins între două oşti; ba nu şovăi a crede că va veni şi a treia ⟨oaste⟩, din Transilvania, anume cea trimisă de cardinal; căruia din cîte am aflat de la unii negustori poloni, care nu de mult au venit din acele părţi, cancelarul Poloniei are de gînd să-i dea de soţie o nepoată a sa; de unde se vede că el este cu adevărat stricător al tuturor rînduielilor creştinătăţii. [...].

[1] Marele vizir Ibrahim paşa.
[2] Simion Movilă.
[3] În original „Moldavia".

120 **1599 septembrie 5, Constantinopol.**

[...][a]. Alli 25 è venuto un corriero di Mamut, generale di Vidino, con sue lettere al Gran-Signore, avisandolo che'l Valacco gli hà scritto ch'essendo egli hora ritornato sotto l'obbedienza del Gran-Signore, commandi alli suoi soldati, che non diano molestia alli mercanti valacchi ch'anderano in Turchia per traficare, acciò, per essere la Valacchia al presente tutta ruinata, con quell' occasione possi raccogliere il solito tributo et mandarlo alla Porta. Qual Mamut gli rispose che lui non teneva tal authorità di farlo, ma che avisaria il Gran-Signore; quale hà rimesso questo nuntio a Ibraim et suo luocotenente. Detto Mamut hà anco scritto ch' esso Valacco stà sul inganare li Turchi et non farà sinciera pace con il Gran-Signore, perciò che il Papa gl' haveva mandato lettere e danari, essortandolo sotto pena di scommunica di non far pace con Turchi, et l'istesso hà fatto la Maiestà dell' Imperatore, mandandogli danari et gente, et le promette, in caso di bisogno, porgierli maggior aiuto, per una strada molto sicura. La quale li Turchi sperano che dal Transilvano, per le promesse fatte, le sarà impedito. [...] [a].

Österreichische Nationalbibliothek Wien, Ms. 595[9], f. 855; Hurmuzaki, XII, 1, p. 452—453, doc. DCCX.

[a] Text publicat cu omisiuni in Hurmuzaki.

[...]. În ziua de 25 ⟨august⟩ a sosit de la Mahmud, generalul Vidinului, un sol cu scrisori pentru sultan, prin care îl înştiinţa că i-a scris valahul, cum că întorcîndu-se el acum sub ascultarea sultanului, spre a putea strînge cu acest

prilej obişnuitul tribut şi spre a-l putea trimite la Poartă, să poruncească Mahmud soldaţilor săi să nu mai vatăme pe neguţătorii valahi, ce se duc în Turcia să facă negoţ, pentru că acum Valahia este cu totul sărăcită. Mahmud îi răspunse că nu avea atît de mare putere spre a face aceasta, dar că va da de ştire sultanului; acesta l-a îndreptat pe sol la Ibrahim şi la locotenentul său. Zisul Mahmud a mai scris că valahul caută să-i amăgească pe turci şi că nu va face adevărată pace cu sultanul, din pricină că papa îi trimisese scrisori şi bani îndemnîndu-l, sub ameninţarea de excomunicare, să nu facă pace cu turcii şi tot aşa a făcut şi Maiestatea sa împăratul, trimiţîndu-i bani şi oameni şi făgăduieli că, de va fi nevoie, îi va da mai mare sprijin, pe o cale mult mai sigură. Care ⟨cale⟩, turcii nădăjduiesc că va fi oprită de transilvănean, precum făgăduise. [...].

121 **⟨1599 septembrie⟩.**

Continuatio Ungarischer und Siebenbürgischer Kriegshändel aussführliche Beschreibung was sich vom Herbst des nechts abgeloffenen 99 jars bis auff den Früling dieses noch gegenwertgen 1600 jars zwischen dem Erbfeind Christliches Namens dem Türcken und den Christen so wohi in ober als under Ungern, Sibenbürgen, Wallachey, Moldaw [...] verloffen und begeben. Gedruckt zu Ursel, In Verlegung Christ. Egen Erben. 1600

Umb diese Zeit auch hat der wallachische Weywoda abermals 12 Türckische Galleren uff der Thonaw uffgefangen, darüber die Türcken dann sehr erzurnt, derohalben sich starck gerüst diesen Weyvoda zu uberfallen.

Österreichische Nationalbibliothek Wien, 44 544 B; Göllner, *Faima*, p. 256—257, doc. XXXVII; idem, *M.d.T.*, p. 175, doc. XLIII; Dan, *Ştiri*, p. 265—266.

Continuarea războiului din Ungaria şi Transilvania. Descriere amănunţită; ce s-a întîmplat începînd din toamna anului trecut 1599 pînă în primăvara acestui an 1600 între duşmanul dintotdeauna al numelui de creştin, ⟨adică⟩ turcul şi creştini în Ungaria de sus şi de jos, Transilvania, Valahia, Moldova [...] Tipărit la Ursel, în tiparniţa moştenitorilor lui Christ. Egen, 1600

În această vreme voievodul valah a capturat din nou 12 galere turceşti de pe Dunăre, lucru de care turcii sînt foarte mînioşi. De aceea s-au pregătit intens să-l atace pe voievod.

122 **1599 octombrie 31.**

Andreas Bathoreus Princeps Transylvaniae, Siculorum comes etc., in festo Simonis et Judae per Michaelem Vayvodam Valachiae ad Cibinium profligatus, in angustiis et saltibus versus Moldaviam tendentibus per Siculos una cum suis ipse vero ab opilione quodam securi in fronte et occipitio percussus strenue tamen defendendo se se obtruncatus est. Die 31 octobris. Anno 1599 [1].

Haus-, Hof- u. Staatsarchiv Wien, Hungarica, fasz. 135, f. 315; Arh. St. Buc., Colecţia microfilme Austria, r. 235, c. 7; Hurmuzaki, XII, 1, p. 476, doc. DCCLV.

Andrei Báthory, principe al Transilvaniei, comite al secuilor etc., de sărbătoarea apostolilor Simon şi Iuda, a fost înfrînt de Mihai, voievodul Valahiei, lîngă Sibiu; în strîmtorile şi văgăunile ce se întind spre Moldova, după ce a fost lovit cu securea în frunte şi în ceafă de un cioban, deşi s-a apărat cu străşnicie, a fost omorît de secui împreună cu ai săi. ⟨S-a întîmplat⟩ în ziua de 31 octombrie, anul 1599 [1].

[1] La acelaşi cadru există şi o altă variantă aproape identică, cu deosebirea că nu apare menţionat faptul că Andrei Báthory a fost lovit „cu securea în frunte şi în ceafă de un cioban".

123 **1599 octombrie 31.**

Relation wegen des Cardinals Barthory's Tod, so zwischen den 31. Oktober 1599 in der Walachey [1] erfolgte

Nach furgangener Schlacht zwischen dem Cardinal Bartorÿ und dem Vaÿuoda Michael aus der Walachey: so den 28. Octobris gescheen, ist gemelter Cardinal mit 80 Pferdten vnd den fürnehmisten Soldaten, aussgriffen, und durch die Walachey [1] sich begeben willens nach Pol⟨en⟩ zuraiten, wie er dan biss auff den 31. Oktober stets geritenn, das er sich mit den seinigen dieselbe Nacht in einem Wald gelegt daselbstenn aussuerurhen, und den andern tag fortzuziehen. Da gegen dem morgen aber kommen 50 Siculischer Pferd die von des Cardinals Durchreissen kundtschafft gehabt, vund vberfallen Ihn sampt den seinigen mit so grosser eÿl vund Ungestümme, das Ihrer keiner dauon kommen, |der Cardinal sagen sie, das er sich gewehrt hab riterlich zue fuess, bis zue lezt kombt ein Siculer vnd hauet Im mit einem Chakan in die stirne, ein anderer hinden in das Knickh, das er gleich also fallen vund sich ergeben müestten alssbaldt man Ihm den Kopf abgehauet vnd dem Walachen zuegeschickt, dessen Conterfeht dem Kaiser zuegefuehret worde.

Kriegsarchiv Wien, Die Feldakten, Die alten Feldakten Epoche bis 1815, Fasz. 42 (copie ulterioară după un exemplar existent în Magyar Némzeti Muzeum, Budapest, Fasc. Báthory 1523—1678); Arh. St. Buc., Colecţia microfilme Austria, r. 25, c. 581; Veress, V, p. 268, doc. 183.

Relatare asupra morţii cardinalului Báthory care a avut loc la 31 octombrie 1599 în Valahia [1]

După bătălia care a avut loc între cardinalul Báthory şi voievodul Mihai din Valahia, la 28 octombrie, numitul cardinal a luat-o la fugă cu 80 de cai şi mai ales cu soldaţii şi au mers în Valahia [1], înaintînd spre Polonia, unde trebuiau să ajungă, mergînd neîncetat, pînă la 31 octombrie; împreună cu ai săi a înnoptat pentru odihnă într-o pădure ⟨voind⟩ în ziua următoare să continue drumul. Deoarece înspre dimineaţă a venit o ceată de 50 călăreţi secui, care aveau ştiinţă de călătoria cardinalului şi au căzut asupra lui şi a oamenilor lui cu grabă atît de mare şi iureş de spade, încît nici unul dintre ai lui n-a ⟨putut⟩ să vină să-i dea de veste cardinalului, ca să se apere cavalereşte; în cele din urmă vine un secui şi-l loveşte cu securea drept în frunte, un altul lovindu-l în ceafă,

⟨cardinalul⟩ a căzut imediat şi a trebuit să se predea; imediat i-au tăiat capul şi l-au trimes valahului, ⟨iar⟩ desenul capului a fost trimis împăratului ⟨Rudolf⟩.

[1] Este vorba de Moldova, confuzia între Ţara Românească şi Moldova fiind frecventă în epocă, în mod deosebit în documente polone.

124 **1599 octombrie.**

M. Eytzinger, *Historicarum Relationum Continuatio [...] Köln, 1600 Siebenbürgen wird von Wallachischen Weyuoda mit Gewalt eingenommen, und der Cardinal Báthory biss auffs Haupt geschlagen*

Es ist vor diesem auch angezeigt, welcher gestalt sich der Cardinal Bathory auss Siebenbürgen, der Rom. Kay. May. widersetzt, und sich mit den Türcken in ein Bundnuss ein zu lassen understanden. Wie er dann allbereit so viel Practica angestellt, dass der Weyuoda auss der Moldaw, der Gross Türck und der Bathory sambtlich auff allen seiten in der Wallachey einfallen und denselben Weyuodam, so der Key. May. anhengig und jhme Siebenbürgen zu gehorsamb gegen derselben zu bringen, sich underfangen, auss seinem Land vertreiben, fangen, oder niderhawen völlen. In dess Wallachen Glück aber seind die jhenigen Personen, so dieses mit dem Cardinal Bathory wegen der Türcken abgehandelt, dem Wallachischen Weyuoda under die Hand kommen.

Und damit mehr der Wallachische Weyuoda, diesen des Cardinals Bathory bösen Practicken für komme, hat er inn die 30 tausent Mann zusammen gebracht, mit denselben den 18 Octobris in der Wallachey auffgezogen, naher Cronstadt, dahin er den 29 Octobris ankommen, dieselbe mit Gewalt eingenommen, und als ein fürnemmen Pass gegen Polen, damit dieselben dem Cardinal so leichtlichen nicht beystandt thun könden, der Notturfft nacht besetzt, alda sieben Tag gelegen, die Zägkhler mit Verheissung Kay. May. Gnad unnd Erhaltung jhrer Freyheiten auff seine seiten unnd under seinen gehorsamb gebracht, hernach mit seiner gantzen Macht, beneben den Zägkhlern und Sachsen, sambt 80 Stück gross und klein Geschütz auff Hermstat zugezogen, welchem der Nuntius Apostolicus [1], sambt zwen Land Leuthen, als Gogari Menbars und Seckel Meyses, als Abgesandten entgegen kommen und angezeigt, dass sie von der Kay. May. einen ernstlichen Befelch hetten, dass er Michael Weyuoda sich zu Rhue begeben, unnd auss dem Land Siebenbürgen hinaus ziehen solle. Darauff er Weyuoda Jhrer Kay. May. Allergnedigisten Befelch zu sehren begert, dem sie inn antwort geben, dass sie denselben nicht, sonder der Cardinal Bathory bey sich habe. Der Wallach aber Jhnen wider geantwort, dass er von der Kay. May. viel ein andern Befelch im Busen trage, demselben wölle er gehorsambt nach kommen und Jhrer Kay. May. seine getrewe Dienst erzeigen. Auff welches der Nuntius Apostolicus gedachten Weyuodam auffs höchst umb Gottes willen gebeten. Er sollte noch denselbigen Tag mit seinem Volck ein Stillstandt halten, es möchte sich der Cardinal entzwischen bessers bedencken, damit die Sachen vielleicht zu einem gewünscheten Ende kommen möchte, als er sich aber under dessen nichts erklärt unnd gedachter Nuntius denselben Tag widerumb unverrichter Sachen zum Cardinal gezogen ist, der Walach dess andern Tags forgerückt, an dem der Nuntius Apostolicus morgens frue wider zu jhme kommen, den er bey seinem Sohne verwahret, ohne einige Antwort biss auff weitern Bescheid

hiderlassen, mit seiner gantzen Macht und Gewalt aber gegen den Siebenbürgen unnd den Cardinal, so nur ein viertel meil wegs von jhme zu Feld gelegen, fortgezogen. Zuuor und ehe sie aber auff einander getroffen, hat viel gedachter Michael Weyuoda den Cardinal anzeigen lassen, dass er nit kommen, Christen Blut zu vergiessen, sondern vielmehr, so wol jme Cardinal alss seiner Underthanen zum besten, fürnemblich aber auss Rom. Kay. May. Befelch jhne nit allein dahin zu ermanen, dass er das Jurament (wie solches vor der Zeit sein Vetter Sigmunds der Kay. May. geleistet), gleichfalss praestiren, sondern auch dess gantzen Lands inn der güte abtretten, unnd jhme an stat Kay. May. einraumen solle, dieweil er sich nit gescheut, der Christenheit zum verderben mit den unglaubigen Türcken in ein Verbundnuss sich zubegeben.

Alss nun er Cardinal sich dess Juraments und abtrettung des Landes geweigert, auch mit den fürnembsten seiness Anhangs beschlossen, mit dem Wallachischen Weyda, alss einem Viehirten unnd unerfahrnen der Schlachten eintreffen zu thun, hat sich der Wallach alssbald resoluirt, jhne mit Gewalt zu Gehorsamb zu bringen, jedoch mit der protestation, dass er an dem Blut so vergossen werden möchte, gar nichtt, sonder der Cardinal ursacher seye. Darauff also sein Schlachtordnung gemacht, und nach dem er drey mal den Namen Jesus angeruffen, auch im gantzen Läger ausrüssten lassen, dass alle diejenigen, so sich gutwillig ergeben, und hüldigen werden, frey sicher bleiben sollen, hat er den Siebenbürger, so inn die 25 tausendt wehrhaffter Mann starck gewesen, angegriffen, geschlagen, zertrent unnd inn die Flucht gebracht. Diese beide Hör haben morgens umb 9 Uhr zusammen getroffen, welcher Scharmützel oder Schlacht 5 Stund lang gewehret, darinnen der Cardinal biss auffs Haupt geschlagen worden, dann auf der Wahlstat 2 027 Siebenbürger todte Cörper seindt gezehlt, der Lebendigen unnd Verwundten uber tausent gefunden worden, darunder Cornis Caspar einer, der ander Bewarde [2] Georg, welchen er Wallach stracks nider hawen lassen [3], auff dess Wallachenseiten aber seind uber 200 nit todt blieben.

Hernach seind die Wallachen in das Siebenbürgische Läger gefallen alda sie 45 Stück Geschütz, auch viel Güter von Geld, Kleider, Rossen und Zelten bekommen. Nach welchem der Wallachische Weyda auff Weissenburg zu gezogen, dem aber die Spanschaft und Inwohner der Statt, eh er dahin gelangt, mit grosser Verehrung auff ein meil wegs entgegen kommen, jhme mit grosser Reverentz empfangen, und gen Weissenburg begleitet, alda, und im allen Stätten man viel frewden Schütz gethon.

Biblioteca mănăstirii Strahov, Praga, Sign. AR XVIII 27; Dan, *Știri*, pag. 266—268: Göllner, *Faima*, p. 266—268.

M. Eytzinger, *Continuarea relatării istorice [...] Köln, 1600*
Transilvania este cucerită de voievodul Valahiei și cardinalul Báthory este înfrînt

Și înainte de aceasta s-a arătat în ce fel se opune cardinalul Báthory din Transilvania Maiestății sale imperiale și cum a cutezat să se angajeze într-o alianță cu turcii. Așa de pildă se pusese deja la cale ca voievodul din Moldova, sultanul și Báthory însuși să năvălească împreună din toate părțile în Valahia și pe voievodul acesteia, dependent de Maiestatea sa imperială, precum și țara Transilvaniei să le aducă la supunere, iar pe voievod să-l alunge din țara sa, să-l prindă sau să-l omoare.

Dar spre norocul valahului, acei cu care Báthory tratase în folosul turcilor, au ajuns în mîna voievodului valah.

Pentru a preîntîmpina atitudinea duşmănoasă a cardinalului Báthory, voievodul valah a adunat 30 000 oameni şi cu aceştia a pornit din Valahia spre Braşov, unde soseşte la 29 octombrie şi îl ia cu asalt, socotind această faptă ca o măsură împotriva Poloniei, pentru ca aceasta să nu-l mai poată ajuta atît de uşor pe cardinal. Au fost siliţi să-l ocupe noaptea şi au stat acolo 7 zile liniştiţi. I-a atras pe secui de partea sa, promiţîndu-le mila şi iertarea Maiestăţii sale imperiale, precum şi păstrarea tuturor libertăţilor. I-a adus în felul acesta la supunere şi apoi cu toate forţele de care dispunea, împreună cu secuii şi saşii, avînd 80 de tunuri mari şi mici, s-au îndreptat spre Sibiu. Nunţiul apostolic [1] împreună cu doi localnici, anume Bogáthy Menihert şi Moise Székely, i-au venit în întîmpinare ca soli şi au declarat că ar fi primit din partea Maiestăţii imperiale ordin ferm ca el, voievodul Mihai, să se liniştească şi să se retragă din Transilvania. Întrucît voievodul a dorit să vadă ordinul Maiestăţii sale imperiale preamilostive, aceştia i-au dat răspuns că nu ei, ci cardinalul Báthory ar avea acest ordin la el. Voievodul le-a răspuns din nou că el ar avea din partea Maiestăţii sale un alt ordin, că ar voi să arate supunere şi să dovedească Maiestăţii sale imperiale credinţa sa prin serviciile aduse. La cele spuse de voievod, nunţiul apostolic l-a implorat ca el să încheie în aceeaşi zi un armistiţiu. În acest fel, poate că între timp cardinalul ar chibzui şi lucrurile ar ajunge la sfîrşitul dorit. Dar cum nimic nu fusese clarificat, nunţiul s-a dus la cardinal fără a fi rezolvat lucrurile. În ziua următoare, valahul a înaintat, nunţiul apostolic a venit din nou dis-de-dimineaţă la el, valahul care se afla lîngă fiul său nu i-a dat nici un răspuns şi a hotărît să pornească cu toate forţele lui împotriva cardinalului, care se afla numai la un sfert de milă de el pe cîmpul de bătaie. Înainte de a se fi întîlnit unul cu altul, voievodul Mihai a pus să se comunice cardinalului că el nu a venit niciodată cu gînd să verse sîngele lui Christos, ci mai degrabă ca unul dintre cei mai buni supuşi ai cardinalului, însă mai ales din ordinul Maiestăţii sale imperiale, şi l-a îndemnat să presteze şi el jurămînt, aşa cum depusese mai înainte vărul său, Sigismund, faţă de Maiestatea sa imperială şi să-i cedeze întreaga ţară de bunăvoie şi să-i acorde lui dreptul în locul Maiestăţii sale imperiale, de vreme ce el, cardinalul nu s-a sfiit să încheie o alianţă cu turcii necredincioşi, porniţi spre distrugerea creştinătăţii. Cardinalul a refuzat jurămîntul şi cedarea ţării, de comun acord cu cei mai nobili dintre partizanii săi, zicînd despre voievodul valah ca este un păstor de vite şi un nepriceput în lupte; voievodul a luat hotărîrea să-l aducă la supunere, afirmînd totuşi că el nu ar vrea deloc să se verse sînge, iar de se va întîmpla aşa, cardinalul este pricina. Apoi a făcut planul de bătaie şi după ce a strigat de trei ori numele lui Christos, a dat dispoziţie ca întreaga tabără să fie pregătită, iar toţi cei din oastea duşmană care ar vrea să se predea de bunăvoie şi să depună jurămîntul de credinţă să rămînă liberi. I-a atacat pe transilvăneni cu 25 000 oameni puternic înarmaţi, i-a bătut, i-a risipit şi i-a pus pe fugă. Cele două armate s-au întîlnit dimineaţa la ora 9, măcelul şi hărţuiala au durat 5 ore, în care vreme cardinalul a fost bătut complet; apoi s-au numărat pe cîmpul de luptă 2 027 leşuri de transilvăneni; şi supravieţuitorii şi răniţii erau peste 1 000, printre care unul era Kornis Gáspár, altul Gheorghe Rávazdy [2], pe care valahul a pus să-i omoare [3]; de partea valahului nu au fost mai mult de 200 morţi.

Apoi valahii au năvălit în tabăra transilvană şi au luat 45 tunuri şi multe bunuri de valoare, îmbrăcăminte, cai şi corturi. După aceea, voievodu

valah s-a îndreptat spre Alba Iulia şi înainte ca el să ajungă în oraş, locuitorii oraşului i-au ieşit în întîmpinare la o depărtare de o milă, l-au primit cu multe plecăciuni şi l-au condus spre Alba Iulia şi pretutindeni a fost întîmpinat cu bucurie.

---

[1] Malaspina.
[2] În textul german apare o formă coruptă, Bewarde.
[3] Eronat; doar Rávazdy a pierit, ucis de secui.

125 **1599 octombrie.**

Relationis historicae continuatio [...] von Herbstmess 1599 biss auff Fastenmess 1600. In Verlegung Sigismundi Latomi. MDC

Nachdem der Siebenbürgische Fürst Sigismundus Bathori der Römischen keyserlichen Majestet das gantze Land Siebenbürgen gegen ander Herrschafften in der Schlesien übergeben und eingeraumt hernacher aber unversehener Sachen widerumb in das Land kommen, dasselbig jhm wider huldigen lassen letzlichen auch wider menniglichs verhoffen seinem Vettern dem Herrn Cardinal Andrea Batthori überantworten.

Weilen aber gedachter Cardinal in verdacht kommen sammt er mit dem Türcken in Freundschafft und Bündtnuss sich eingelassen der Röm. Kays. May. aber ein anders zu verstehen geben. Als hat der Michael Wayda in der Wallachey 30 000 wol gerustete Mann zusemmengebracht mit welchen er den 10. tag Oct. in verlauffenen 1599 Iar in der Wallachey von Targovisch da er sein gewönliche Reisentz hat auss und auff Siebenbürgen zugezogen den besten und fürnemsten Pass gegen seiner Gräntz daselbst erobert. Den 19. selbigen Monate gen Cronburg kommen dieselbige Statt und Gräntzhauss eingenommen, alda 5 tag still gelegen und entzwischen mit den Zacklern so lange Zeit ein frey Volck gewesen, dahin gehandelt, dass sie jme im Namen Keyserlichen Majestät gehuldigt.

Förter ist er auff Hermanstat gerückt, da er den Cardinal mit seinem Kriegsvolck, welches er mit blutigen Sabel[1] auffmannen lassen und in 25 000 ausserlesene Soldaten gewesen seyn sollen, angetroffen. Demselben er durch einen Abgesandten zu vernemen geben warumb er vorhanden sey. Nemlich, das er Cardinal sich widerumb aus Siebenbürgen und in Polen begeben, seinem Gottesdienst abwarten und des Land der Röm. Kayserl. Majestät als dero es von Rechts und Löblichkeit wegen gebüre einraumen und widergeben solt, oder jhne durch Göttlichen Beystandt mit Gewalt aus dem Land treiben und alle meieydige und jhrer Keyserlichen Mayestät ungehorsamen Siebenbürger straffen wolle, auff welches er jme drey tag frist gelassen.

Als er aber solchs abgeschlagen nicht eingehen wollen und durch Unterhandlung des Päpstlichen Nuncii Malespina[2] genand vil widerwertigs zu verstehen geben, ist er Weyda den achten und zantzigsten Octobris mit seiner gantzen Macht wider die Siebenbürger und den Cardinal so nur ein viertel Meil Wegs von jme zu Feld gelegen, gezogen, welche zu neun uhren früh des tags zusamen getroffen. Den ersten angrieff[3] hat der Weyda durch die Heyducken thun lassen, er aber mit dem übrigen Volck auff zwo andern Seyten angrieffen.

Als aber die Victoria im zweiffel gestanden, seyt es nicht nach seinem Wunsch gegangen, hat er sich für sein Person zurück in sein Zelt begeben Cossackische Kleider angezogen und die Cossaggen mit behertztem Gemüth

selbst angeführt, das Cardinalische Volck in die Flucht gebracht und nach dem die Schlacht fünff Stunden gewehret, Victoriam erhalten, den Cardinal auffs Hauppt geschlagen und seynd auff der Walstett zwey tausend und sieben undzwantzig Siebenbürgischer todter Cörper gezelt, an lebendigen aber uber 1 000 darunter auch ein fürnemer Oberster Cornisch Caspar [4] genant gefunden.

Folgends ist man in das Siebenbürgische Läger kommen in welchem man fünff und viertzig Stück geschütz und viel Güter und Gezelt, Kleydern und Rossen gefunden hat.

Nach diesem verrichten ist er Weyda auff Hermannstadt gerückt, die sich alsbald ergeben und gehuldiget. Und als er forter gegen Weissenburg ziehend auff ein Meil Wegs hinzu gereicht ist jhme die Spanschafft und Weissenburghische Innwohner mit reicher Verehrung entgegen kommen, jm mit grosser Reverentz gen Weissenburg geführt. Allda seyn wie auch in allen sieben Stätten [5] viel Frewdenschüss geschehen.

Weil man auch nicht gewist ist wie es mit dem Cardinal stünde und doch zu vermuthen gewest er durch die Flucht entkommen. Als hat der Herr Weyda nach erhaltenem Sieg zwölfftausend Mann auff allerley Strassen jhn zu suchen aussgeschickt, welcher endlich in dem Gebirg von den Wallachischen Bawren und Zacklern, so die Schlich durch die dicken Wäld wissen angetroffen, niderhaut und den Kopf gen Weissenburg gebracht, folgends abconterfayt und auff einer Leinwat jhrer Kayserlichen Majestät nach Pülsen zugeschickt worden.

Den 4. tag Novemb. hat sich die Statt Clausenburg auff des Weyda auffordern auch willig ergeben. In summa er Weyda hat in wenigen tagen das gantze Land Siebenbürgen erobert (ausgenommen etliche Festung, die Herr Basta eingenommen) und unter seinen Gehorsam bracht und selbiges erstlich der Röm. Kay. May. nachmalen jme als Keyserl. May. Statthaltern und dann seinem Sohn huldigen und schweren lassen.

Dieser entleibte Cardinal soll eine solche Practic wider den Wallachen angestellt haben, dass auff der eine Seyten der Jeremias Weyda auss der Moldaw, auff der andern Seyten, er der Cardinal und zugleich auff der dritten Seyten die Türcken und Tartarn in die Wallachey fallen, jhme den Wallache vertreiben, fangen, oder niderhawen sollen, zu seinem des Michael Weyda Glück aber ist er zuvor kommen und die fürnemsten Rädelnführer in Siebenbürgen niderhawen.

Es sol auch der Cardinal, als er des Wallachen Anzug vernommen 2 Gesandte zum Gross Türcken geschickt haben mit Erbietung dass er jhme jährlich 3 000 thaler Tribut geben woll, sofern er jhme Hülf wider den Wallachen thete.

Österreichische National bibliothek Wien, 182109 B; Göllner, *Faima*, p. 257—259, doc. XXXVIII.

Continuarea relatării istorice [...] de la tîrgul de toamnă din anul 1599 pînă la tîrgul din timpul postului din anul 1600. În tiparnița lui Sigismund Latomus, MDC

După ce principele Transilvaniei, Sigismund Báthory, a predat și a recunoscut Maiestății imperiale romane întreaga țară a Transilvaniei, în schimbul altor domenii în Silezia, după aceea, pe neașteptate, a venit iarăși în țară, a pus să i se presteze din nou jurămîntul iar în cele din urmă, împotriva oricăror așteptări, a predat-o vărului lui, domnul cardinal Andrei Báthory.

Deoarece însă numitul cardinal a devenit suspect că ar fi intrat în prietenie şi alianţă cu turcii, în timp ce Maiestăţii imperiale romane îi da de înţeles ‹că ar avea› o altă ‹atitudine›, de aceea Mihai-Vodă a adunat în Valahia 30 000 oşteni bine înarmaţi, cu care el în a 10-a zi a lunii octombrie din anul trecut, 1599, a plecat din Valalia ‹şi anume› din Tîrgovişte — unde îşi are reşedinţa obişnuită — şi s-a îndreptat spre Transilvania şi a cucerit cea mai bună şi mai importantă trecătoare de la graniţa lui de acolo. În 19 ale aceleiaşi luni a sosit la Braşov, a supus acel oraş şi cetate de graniţă, a stat acolo liniştit timp de 5 zile, ducînd între timp tratative cu secuii — care multă vreme au fost un popor liber — ‹spre a-i determina› să-i presteze jurămîntul în numele Maiestăţii imperiale.

Apoi s-a dus spre Sibiu, unde l-a întîlnit pe cardinal cu oastea lui. Cardinalul mobilizase oastea cu paloşul însîngerat [1] şi se spune că erau cam vreo 25 000 oşteni aleşi. Printr-un sol, l-a înştiinţat pe cardinal despre scopul venirii lui şi anume: să-l determine pe el, pe cardinal, să plece din Transilvania şi să se ducă iarăşi în Polonia, să-şi vadă de slujbele lui bisericeşti şi să predea şi să recunoască ţara Maiestăţii imperiale romane, căreia îi aparţine pe drept şi pe merit, sau, cu ajutorul lui Dumnezeu, să-l alunge cu forţa din ţară şi să pedepsească pe toţi transilvănenii sprejuri şi neascultători faţă de Maiestatea imperială; pentru aceasta, i-a dat un termen de trei zile.

După ce el, ‹cardinalul›, a refuzat aceasta, iar prin tratativele cu nunţiul papal numit Malaspina [2] a arătat multă împotrivire, el, voievodul, a pornit la 28 octombrie cu toată forţa lui împotriva ‹oastei› transilvănene şi a cardinalului, care aveau tabăra la numai un sfert de milă şi s-au ciocnit la ora 9 din dimineaţa acelei zile. Voievodul a pus ca primul atac [3] să fie dat de haiduci, iar el a atacat cu restul oastei din alte două părţi.

Dar într-un moment în care victoria apărea îndoielnică, fiindcă ‹lupta› nu mergea după dorinţa lui, el, ‹voievodul›, s-a dus în cortul lui, a îmbrăcat haine căzăceşti şi i-a condus personal pe cazaci, cu însufleţire, punînd pe fugă oastea cardinalului. După cinci ore de luptă a dobîndit victoria, distrugînd complet ‹oastea› cardinalului, iar pe cîmpul de luptă s-au numărat 2 027 cadavre de transilvăneni şi peste 1 000 ‹transilvăneni› vii, între care şi un comandant de vază, numit Kornis Gáspár [4].

Apoi au mers în tabăra transilvănenilor, unde au găsit 45 tunuri şi multe bunuri, corturi, îmbrăcăminte şi cai.

După aceea el, voievodul, s-a dus la Sibiu, care s-a predat îndată şi a prestat jurămîntul; iar cînd s-a dus mai departe, spre Alba Iulia, şi s-a apropiat la distanţă de o milă, reprezentanţii comitatului şi locuitorii din Alba Iulia i-au ieşit în întîmpinare cu mare cinste şi l-au dus cu multă veneraţie spre Alba Iulia. Acolo, ca şi în toate cele şapte oraşe [5], s-au tras multe salve de bucurie.

Întrucît ‹însă› nu se ştia ce s-a întîmplat cu cardinalul şi se presupunea că el a scăpat prin fugă, domnul voievod a trimis, după victoria obţinută, 12 000 de oameni să-l caute pe toate drumurile. El a fost găsit în sfîrşit în munţi, de către ţăranii valahi şi de secui, care cunosc toate smîrcurile din pădurile dese; aceştia l-au ucis şi i-au adus capul la Alba Iulia; după ‹acest cap› s-a făcut o pictură pe o pînză, care a fost trimisă Maiestăţii sale imperiale la Pilsen.

În a patra zi a lunii noiembrie, oraşul Cluj s-a predat de bunăvoie, la somaţia voievodului. Pe scurt, el, voievodul, în cîteva zile a supus întreaga Transilvanie (cu excepţia cîtorva cetăţi luate de domnul Basta) şi a adus-o sub ascultarea lui şi a pus-o să jure credinţă în primul rînd Maiestăţii impe-

riale romane. apoi lui — ca locțiitor al Maiestății imperiale — și apoi fiului lui.

Se zice că acest cardinal ucis ar fi țesut astfel de intrigi împotriva valahului. încît Valahia urma să fie invadată dintr-o parte de Ieremia-Vodă din Moldova. din altă parte de el. cardinalul. iar în același timp din a treia parte de turci și tătari. ca să-l izgonească. să-l prindă sau să-l ucidă pe el. pe valah. Dar. spre norocul lui. al lui Mihai-Vodă. el le-a luat-o înainte și i-a răpus pe principalii intriganți din Transilvania.

Se mai spune că. atunci cînd a aflat de apropierea valahului. cardinalul ar fi trimis doi soli la sultan, cu oferta de a-i da anual un tribut de 3 000 taleri. dacă îi va acorda sprijin împotriva valahului.

---

[1] Procedeu medieval de mobilizare în cazuri urgente: oșteni călare parcurgeau localitățile purtînd un paloș însîngerat.

[2] Trimis de Andrei Báthory la Mihai Viteazul „pentru tocmeli de pace".

[3] Această informație poate ajuta la stabilirea adversarului care a atacat primul în lupta de la Șelimber, constituind o dovadă că inițiativa i-a aparținut lui Mihai Viteazul. (Vezi în acest sens și Atanasiu. *Campanii*. p. 213—214).

[4] Comandantul armatei lui Andrei Báthory. Se știe că Andrei Báthory s-a limitat, în general. la a supraveghea lupta de la punctul său de observație, plasat pe un deal.

[5] Cele șapte orașe din Transilvania (Siebenbürgen) erau: Brașov. Sibiu. Sighișoara, Mediaș. Orăștie. Sebeș și Bistrița.

126 1599 ⟨octombrie—noiembrie⟩.

Nowiny z Uher a Sedmihradské země

Kterak gsau křestiané w Setssijnu Tatary z leženij gegeich s pomocý Božij wyhnali, ge porazili a Praporce Tatarského Cara dostali

Přitom y o giných přjipadnostech

Též yak gest Michal Walassský Weywoda téměř wssecku Sedmihradskau zemi k ruce Gehomilosti Cýsařské podmanil

Wsse léta tohoto 1599 Měsýce Ržijgna a Listopadu

S powolenijm Wrchnosti

Z Kossyc od Ssestého dne Měsýce Listopádu tez tohoto Roku 1599

Pržed wčeregsskem Konffirmacy z Sedmihradské země, z strany dobytij té kraginy k ruce Gehomilosti Cýsařské, skrze služebnijka Weywody Walaššského sem přinessena gest. Ten od zdegssijho Colmistra, Pánu geho pozustalých dwadceti Pět tisýc zlatých z strany Gehomilosti Cýsařské přijal i oznamowal, že Pán geho, dotčené Knijže Walašské Michal Weyda Osumnactého dne Měsýce Ržijgna do Sedmihradské země s lidem swým Wálečným, též s ženami y dětmi přitáhl. A tu Kronsstát, kterėž se vhersky Barossa gmenuge, a gest druhé město přednij w Sedmihradské zemi, smlauwau 29 dne Ržijgna wzal a dobyl. Potom, nynij tam panugijcýmu Andreašowi Bathory Kardinalowi wzkázal kterakby z poručenij Gehomilosti Cýsařské do dotčené Sedmihradské země přitál, mage tu kraginu zase G.M.C. w moc vwesti. Protož že geho napomijná, aby se na milost dal, aneb tu zemi pokogné postaupil, ginak žeby on gi Ssawlij podmaniti chtěl.

Na to dotčený Kardynál yhned co neywijce mohl lidu swého shledal a k Turku, Tatarům, Polakůmy Geremiássowi Weywodowi Muldawskému, též do Husstu, pomocy od nich žádage, Psanij včinil a aby Walašského Weywodu pokudž možné dostanauc na kusy rozsekali.

Jakož pak wyslanij nawětssijm dijle od Walachůw pochyceni gsauce toho také poceytiti musyli že gsau na kusy rozsekáni.

Ale Andreaš Bathory s lidem swým w sýle do Sedmi Tisýc předce táhl a w Helmsstatu s Weywodau Walasským se potkal, kterýž temĕrž až na hlawe porazyl. Tak že se gesstě wěděti nemuže, kam gest se dotčený Kardynál poděl, zdali se w wodě vtopil, čili někde ginde w tegném mijstě zachowan gest. Bratr pak geho Bathory Istwan sotwa do Husstu vtekl.

A poněwadž se Cayglowé hned s počátku na vwolenij a přjpowed Michala Weydy, totiž že gim wssecký gegich předesslé swobody od Gehomilosti Cýsařské obgednati chce k němu připogili a gemu slibowali, také gest bez messkánij Sasuw k slibu a rozmysslenij se na předesslau Přijsahu, kterau gsau Gehomilosti Cýsařské včinili, napomenul a gim to předložil.

Hermansstetským též hrozyl, aby se poddali a wěrnost a poddanost slijbili, což brzy od nich též wykonáno gest že gsau k ruce Gehomilosti Cýsařske Michalowi Weywodi poslussnost zachowati připowěděli. Nynij dálegi táhne, aby ostatnij města w poddanost vwedl.

A předně se obratil k Klauzenburku. Také hned do Desýti přědněigssijch Panůw postijnati dal, gichžto gména se tuto opausstěij.

Ti k zprotiwenij Gehomilosti Cýsařské neywětssij přijčina byli.

Pán Buh răč tomuto Weywodi dále sstěstij popřijti. Amen.

Wytisstěno w Starém Městě Pražském, v Danyele Sedlčanského.

Národni Muzeum Knihovna, Praga, Odd. Staré tisky, Sign. 33 D. 1; Dan, *Cehi*, p. 390–393, doc. XII (text şi trad. românească).

Ziar din Ungaria şi Ţara Transilvaniei

Cum au alungat creştinii cu ajutorul lui Dumnezeu la Szecsen pe tătari din tabăra lor, cum i-au învins şi cum luară steagul hanului tătăresc

În acelaşi timp şi despre alte întîmplări

De asemenea, cum a supus voievodul valah Mihai aproape toată Ţara Transilvaniei sub mîna Maiestăţii sale împăratul

Toate din anul acesta 1599, în lunile octombrie şi noiembrie

Cu aprobarea autorităţii

Din Košice din a 6-a zi a lunii noiembrie, tot din anul acesta al 1599-lea

Alaltăieri a fost adusă aici din Ţara Transilvaniei printr-un slujitor al voievodului Valahiei confirmarea cu privire la supunerea acelei ţări sub mîna Maiestăţii sale împăratul. Acela a primit de la recrutorul imperial de aici restul de 25 000 de zloţi din partea Maiestăţii sale împăratul. A anunţat că domnul său, numitul principe valah Mihai-Vodă, în ziua de 18 a lunii octombrie a intrat în Ţara Transilvaniei cu oastea sa, ba chiar şi cu femei şi cu copii. Şi a cuprins prin bună înţelegere Braşovul, care ungureşte se numeşte Barosa, şi este al doilea oraş de frunte din Ţara Ardealului.

Apoi înştiinţă pe cardinalul Andrei Báthory, care domnea atunci acolo, că din porunca Maiestăţii sale împăratul a intrat în Ţara Transilvaniei trebuind să aducă din nou acea ţară sub puterea Maiestăţii sale împăratul. De aceea îl somează să se supună şi să cedeze ţara în mod paşnic, căci altfel el vrea să o supună cu sabia.

La acestea numitul cardinal îndată, cît putu mai repede şi îşi adună oastea sa şi trimise scrisori la turci, la tătari, la poloni, la Ieremia-Vodă al Moldovei şi la Hust cerînd de la ei ajutor, şi de-l vor prinde pe voievodul Valahiei să-l taie în bucăţi.

Şi cum curierii fură prinşi cei mai mulţi de către valahi, trebuiră să sufere ei acest lucru, că fură tăiaţi în bucăţi. Însă Andrei Báthory cu oastea

sa tare de 7 000 purcese totuşi la luptă şi la Sibiu se întîlni cu voievodul valah, care îl învinse cu totul. Aşa că încă nu se poate şti unde a dispărut numitul cardinal, ori că s-a înecat în apă, ori că se ţine ascuns în vreun loc tainic. Iar fratele lui, Ştefan Báthory, abia fugi la Hust.

Şi secuii îndată de la început, la angajamentul şi propunerea lui Mihai-Vodă, că vrea să obţină de la Maiestatea sa împăratul toate libertăţile lor trecute, se uniră cu el şi-i jurară lui. Şi tot aşa fără întîrziere a reproşat saşilor promisiunile lor şi călcarea jurămîntului ce l-au făcut odată împăratului şi le-a dovedit această călcare.

Şi pe sibieni i-a somat să se supună şi să promită credinţă şi supunere, ceea ce ei şi făcură în scurt timp, că s-au întors sub mîna Maiestăţii sale împăratul şi s-au legat să dea ascultare lui Mihai-Vodă. Şi acum merge mai departe ca să supună şi celelalte oraşe şi s-a îndreptat mai întîi spre Cluj. Şi a mai poruncit să fie ucişi vreo 10 nobili fruntaşi ale căror nume le lăsăm aici afară.

Aceia fuseseră cea mai mare pricină a nesupunerii faţă de împărat. Domnul Dumnezeu să se milostivească a da acelui voievod şi pe mai departe noroc. Amin.

Tipărit în Oraşul Vechi al Pragăi la Daniel Sedlčanský.

127 **1599 noiembrie 4, ⟨Karlow⟩.**

Den neunczehenden Octobris hat der Michael Weyda auss der Wallachey sein Anczug mit dreissig tausent Man, nach Sibenbürgen genumben und ist den zwainczigisten für die Cronstatt geruckht, welche sich von Stundt an ergeben. Alda hat sich Er Weida etliche Tag, und so lang aufgehaltten, bis die Zäggl und Sachsen Ierer Matt dass Jurament praestirt sich absbaldt dem Weyda zu Hülff und Gefallen in die acht tausent starckh versamblet haben.

Als nun diss der Cardinal Báthory, wie er gleich den Landttag haltten wöllen, vernumben, hat er von Stundt an allen Sibenbürgern bey bluettigem Säbl azffgebotten, und dardurch in die acht oder siben tausent Man zusamben gebracht, dem Weyda entgegen geczogen und also baide för den acht und zwainczigisten berurttes Monats bey Hermannstatt zusamben khumben. Darauf hat nun der Weyda etliche Abgesandte zu dem Cardinal abgeferttigt, und ime mit Protestation anczaigen lassen, dass Er, Weyda, nit khumben sey, dass christlich Bluett zu vergiessen, sondern villmehr dess christlichen Glaubens wägen und der Christenheit zu Guettem, auch Ierer Mtt unserm Allergenedigisten Herrn zu Diensten, und fürnemblich auch darumben sich hieher begeben habe, als er gesehen, wie dass der Cardinal Báthory — als er sunsten seiner Profession ain Cardinal, und guetter Christ sein wolle; mit den unglaubigen Türggen den Friden eingehen und schliessen dürffen. Darauf hab er nit unterlassen khünnen, als ain guetter Christ und getreuer Ierer Matt. Diener, auch mit derselben austrucklichen Bevelch hieher zukhumben, und inen zu persuadirn, dass sy Ierer Matt allermassen es zuvor zur Zeit des Sigismundi Báthory beschehen, den Gehorsamb und Jurament laisten sollen. Darauff der Cardinal geantwort, dass er Irer Mtt gar nit gehorsamen, noch schweren wölle und hat sich mit den fürnembsten von Adl seines Anhangs berathschlagt, und geschlossen, mit dem Weyda, als ainem Viechhiertten, und der Schlachten unkhundigen ain Treffen zu thuen. Auf diss hat dem Cardinal der Weyda wider zur Antwort gebenlassen, dass er ime gar

gerne zaigen und weisen wolle, das Viech zuhüetten. Und habe ime also für-genumben, die untrewen, und Ierer Mtt Verräther mit Gewalt zum Gehorsamb zubringen, mit der Protestation, dass an dem Bluett, so vergossen werden möchte, der Cardinal Ursacher seye, und habe auch vor Gott Rechenschafft drumben zu geben. Nach diesem nun hat der Weyda die Schlachtordnung gemacht, und dreymal den Namen Iesu rueffen, benebens auch im ganczen Lager ausschreyen lassen, dass diejenigen, so sich guettwillig unter den Gehorsamb geben, und das Jurament laisten werden, frey und sicher bleiben sollen, und sein also din Ungehorsamen alle gestrafft, und nidergehautt worden, die Gehorsamben aber zu dem Weyda gestossen, und sich mit Ime coniungirt haben. Und hat also der Weyda die Victorj, so gleichwoll baiderseits ohne sonders Bluettvergiessen nit abgangen, erhaltten. Die fürnembsten Sibenbürgischen Haubter, ausser etlicher wenigen, so gefangen worden, sollen alle blieben sein.

Ob nun der Cardinal lebendig oder todt, khönne man noch aigentlich nit wissen. Allain wil man sagen, dass er in Muldaw die Flucht genumben haben solle.

Sein Brueder, der Báthory Istwan hab sich gen Weissenburg begeben, und von dannen alle Sachen wegführen lassen, und sich also damit gegen Kywahr salvirt. Der Weyda aber hat dahin zu Versicherung der Päss, dreyhundert Khossaggen verordnet, und befindt sich an ieczo zu Weissenburg, hat auch die maisten Ortt, ausser Clausenburg, innen.

Auf bemeltes Schloss Kywar sollen auch sonsten die maisten Sibenbürgerischen Weiber mit Ierem Haab und Guett geflohen sein, und sich an ieczo alda befinden.

Die Türggische Bottschafft, so unlengst der Ibrahim Bassa zu Ime Weyda, dass er mit dem Gross Türggen den Friden eingehen solle, mit sechzig andern Türggen abgeferttigt, hat Er Weyda alle beiden, und mit sich in Sibenbürgen fhüren lassen. Den 4 Novembris, Anno 1599.

Haus-, Hof- u. Staatsarchiv Wien, Türkei, I, K 82; Arh. St. Buc., Colecţia xerografii Austria, pach. CCXXXI/7; Hurmuzaki, III, 1, p. 340—341, doc. CCLXIII.

La 19 octombrie, Mihai-Vodă din Valahia a pornit, cu 30 000 de oameni, expediţia sa spre Transilvania, ajungînd la 20 octombrie în faţa Braşovului, care i s-a supus imediat. Acolo, vodă a rămas cîteva zile, atîta timp cît secuii şi saşii au depus jurămînt faţă de Maiestatea sa şi pînă cînd s-au strîns, curînd, cam 8 000 de oameni, pentru a-i veni în ajutor şi a-i face pe plac lui vodă.

Cînd cardinalul Báthory, care tocmai atunci voia să întrunească dieta, a aflat acest lucru, a chemat de îndată sub arme pe toţi transilvănenii, adunînd vreo 7 000—8 000 de oameni, pe care i-a pornit împotriva lui vodă şi astfel cei doi s-au înfruntat la Sibiu la 28 ale numitei luni <octombrie>. Vodă a trimis imediat cîţiva soli la cardinal, spre a exprima protestul săi şi a arătat că el, vodă, n-a venit pentru a vărsa sînge creştin, ci, dimpotrivă, de dragul credinţei creştine şi spre binele creştinătăţii, precum şi pentru a se pune în slujba Maiestăţii sale, stăpînului nostru preamilostiv, şi că a venit aici îndeosebi fiindcă a văzut că Báthory, cardinalul — care, de altminteri, este faţă bisericească şi pretinde că e un bun creştin — intenţionează să negocieze şi să încheie pace cu turcii păgîni. Astfel, ca bun creştin şi slujitor credincios al Maiestăţii sale, avînd şi porunca expresă a Maiestăţii sale, nu a pregetat să vină aici pentru a-i convinge că ei <transilvănenii>

trebuie să aducă la îndeplinire obligaţia de supunere, şi jurămîntul prestat faţă de Maiestatea sa, desigur mai înainte, anume în vremea lui Sigismund Báthory. La acestea cardinalul a răspuns că el nu vrea să se supună şi nici să jure credinţă Maiestăţii sale şi că s-a sfătuit cu cei mai distinşi dintre nobili, partizani ai săi, şi a hotărît să aibă o confruntare cu vodă, acesta fiind un păstor de vite şi un necunoscător în ale bătăliilor. La care, vodă a trimis cardinalului răspuns că vrea să-i arate cu plăcere şi să-i facă dovadă că el ⟨se pricepe⟩ să pască vite. Şi astfel i-a propus să aducă la supunere cu forţa pe necredincioşi şi pe trădătorii Maiestăţii sale, arătînd totodată că, pentru sîngele ce se va vărsa, vinovat este cardinalul şi că acesta va da socoteală chiar şi în faţa lui Dumnezeu. Apoi, vodă a dispus ordinea de bătaie, a invocat de trei ori numele lui Iisus şi a pus să se facă strigare în toată tabăra că cei ce vor supune de bunăvoie şi vor depune jurămînt vor rămîne liberi şi nevătămaţi. Astfel, cei nesupuşi au fost cu toţii pedepsiţi şi măcelăriţi, pe cînd cei supuşi au trecut de partea lui vodă, unindu-se cu el. Şi aşa a cîştigat vodă victoria, cu toate că ea nu s-a săvîrşit fără vărsare de sînge de ambele părţi. Căpeteniile transilvănene cele mai de vază — cu excepţia cîtorva luate în prizonierat — ar fi căzut toate pe cîmpul de luptă.

Dacă cardinalul este viu sau mort, nu se poate şti încă. Se spune doar că el ar fi fugit în Moldova.

Fratele său, Ştefan Báthory s-ar fi dus spre Alba Iulia, ar fi pus să fie transportate toate lucrurile de acolo şi s-ar fi salvat spre Chioar. Vodă a poruncit însă să fie trimişi într-acolo 300 de cazaci pentru paza trecătorilor, iar el se află acum la Alba Iulia, are de asemenea în stăpînire cele mai multe localităţi, dar nu şi Clujul.

La amintitul castel Chioar s-ar fi refugiat, de asemenea, cele mai multe femei transilvănene cu avuturile lor, care se află acum acolo.

Solia turcă, pe care nu demult o trimisese Ibrahim paşa la vodă, pentru ca acesta să încheie pace cu sultanul, a fost luată cu sine de vodă, în Transilvania, împreună cu alţi 60 de turci. La 4 noiembrie 1599.

128 **1599 noiembrie 14, Constantinopol.**

[...] [a]. Alli 9 del corrente à giunto quì un corriero di Mahmut-Bassa, secondo generale, che stà sul fiume Danubbio contra il Valacco, et hà portà sue lettere al Gran-Signore, per le quali gli avisa come sono quattordici giorni che'l Valacco Michele, havendo molto bene spogliata et sacheggiata tutta la provincia di Valacchia, è fuggitto [1] con 15^{m} huomini, portando via tutto quello che vi hà potuto portare, come danari, oro, argento, arme artegliaria, quaranta pezzi, cavalli, bestiami et tutto quanto la vettovaglia; et, passando per li confini di Transilvania, v'hà fatto danni grandissimi in detta provincia, cioè saccheggiato et abruggiato molte ville, borghi et terre molto bene habitate. Il Gran-Signore, havendo inteso tal aviso, restò, in modo di parlare, non sbigotito, ma più presto morto. Et così immediate comandò che'l suo ambasciatore, ch'era venuto dui giorni inanci, fusse ben guardato et custodito, con tutti li suoi servitori, acciò che non scampi via; perchè si dubitano che questo ambasciatore del Valacco ⟨è⟩ venuto quì per inganare li Turchi. Il pover' huomo si trova in grandissimo pericolo, insieme con tutta la sua compagnia. Staremo a vedere quelle che gli farano.

Alli X del corrente, il Visiro, havendo fatto venir da lui l'ambasciatore del Valacco, gli domandò, dicendo: dopo ch'il Valacco lo mandò alla Porta

del Gran-Signore, che cosa hà mosso? Ch'havendo prima ruinata la provincia di Valacchia et abbruggiate le sue città et suoi borghi, lasciandovi poi un novo prencipe in suo luoco, è fuggito con 15^{m} huomini, con grandissima richezza et thesori, facendo anco portar via tutte l'arme di detta provincia et quaranta pezzi d'artegliaria. Di più gli disse: forsi ch'il Valacco lo haveva mandato quì per spiare le cose del Gran-Signore et inganarlo, mà non per ambasciatore per trattare le cose della pace; il detto ambasciatore, rispondendo, gli disse che non era spia altrimente, che lo mantenirà con la sua propria vita, ma ch'è huomo da bene e vero e fidel ambasciatore, ch'hà portato al Gran-Signore una lettera, alla Sultana madre, sua ⟨del Visiro⟩ sozera, e un altra a lui, et che della fuga del Valacco non ne sà niente. Il Visiro, havendolo rimandato al suo allogiamento, commandò che fusse ben guardato et custodito. Hora, alli XI del corrente, essendo tutti li Visiri addunati in casa del Visiro, hanno fatto sopra questo fatto del Valacco gran conseglio, et più hanno fatto conseglio di fare un novo prencipe in Valacchia e mandarlo quanto prima. Nota che ancora l'inchiostro delle lettere o capituli chel Gran-Signore vol mandare al Transilvano non è secatto, e questi malledetti et perfidissimi cani infedeli, mancatori delle loro promesse, giuramento, contra li novi capitoli che hanno capitolato con l'ambasciatore del Transilvano, vogliono mandare di quà novo Valacco; che gli pare? Matthio del Faro [2] nonl'hà indovinato molto bene? Hora, doppo molti consigli et consulti, Hafiz-Memett-Bassa, quello che l'anno passato fù assaltato, rotto e profligato da detto Valacco, hà detto che non bisogna andare così precipitosamente col fatto del Valacco, perciochè essi non sano ancora molto bene l'astuccie, ingani e strattageme del Valacco, sicome da lui, che l'hà provato molto tempo; e detto Valacco hora, huomo astutissimo, vedendo che'l tempo s'aprossima che l'esercito del Gran-Signore ritorni a casa loro, stracchi, desaggi della guerra, forsi hà passato il Danubbio, con tanta gente fresca, ben armata, per pigliar li passi, e poi facilissimamente, con suo bell' aggio, darà et farà grandissimo danno et male all' esercito del Gran-Signore, e così a posta hà fatto spargere la fama per tutto il paese ch'è fuggito. Ma se frà breve il Bogdan [3] scriverà, et il detto Maumut-Bassa ancora scriverà un' altra volta al Gran-Signore di questo fatto, all' hora si potrà credere che veramente sia fuggito via. V⟨ostra⟩ S⟨ignoria⟩ saprà che l' aviso è venuto come, così in Valacchia, come anco passando li confini di Transilvania, hà abbruggiate città, borghi e terre molto ben habitate, et populi, et tutto quello v'hà trovato, lo hà portato via.

[...]

P.S. In quest'hora, mentre scrivevo la presente, è gionto quì una lettera che'l Valacco Michal hà scritto al Gran-Signore in lingua serviana, per la quale scriveva al Gran-Signore che'l deve sapere ch' havendo lasciato il suo figliuolo prencipe in Vallacchia, egli, con li suoi valorosi soldati, entrando in Transilvania, hà tagliato a pezzi tutti li suoi nemici, cioè il Transilvano con tutti li suoi principali, e lui s'hà fatto prencipe di Transilvania, et che, se il Gran-Signore hà in animo di far pace, la faccia con lui, e non con altri. Hora il Gran-Signore vol veramente credere una nova, che li giorni passati era venuta quì, come, havendo il Valacco Michale mandato un suo capitanio delli fanti della sua guardia, chiamato Leca-Aga, di natione Albanese, ambasciatore a Ibraim generale, mentre ragionavano insieme, detto Ibraim persuase tanto a detto Leca-Aga, che lui, come principal huomo del suo conseglio, e molto fidato, e di molta authorità, e da tutta la militia del Valacco amato, se gli basta l'animo d'amazzare il Valacco, che lui immediate sarà fatto novo Valacco, e la bandiera che gli vol mandare et scuffia sia sua, come vero Va-

lacco. Il detto traditore, havendo accettato il partito, essendo partito dal detto generale con un suo capuggi-bassi, e con un chiaus del Gran-Signore, volse la buona ventura del Valacco ch'essendo detti huomini assaltati da certi Cosacchi, li quali havendo saccheggiato et portato via tutte le loro robbe al Valacco, apprendo una cassa di viaggio, per sorte trovorono il commandamento, scritto con lettere d'oro, che detto Ibraim per quest' effetto haveva a detto Leca-Aga dato. Poi, venendo questi huomini alla sua presenza, senza troppe parolle, con le sue proprie mani il Valacco ammazzò il detto Leca-Aga, il chiaus impalato, perchè anco lui v'era consentiente, e il cappugi-bassi, che non haveva tanta colpa, fù condannato a tagliare del sale nelle montagne e saline di Valacchia [4] [...][a] .

Österreichische Nationalbibliothek Wien, Ms. 595[9], f. 858–860; Hurmuzaki, XII, 1, p. 497–499, doc. DCCXCVIII.

---

[a] Text fragmentar, publicat cu omisiuni și în Hurmuzaki.

[...] În ziua de 9 a acestei luni a sosit aici un sol al lui Mahmud pașa, al doilea general, ce se afla la Dunăre ⟨ca pașă⟩ contra valahului; ⟨solul⟩ înfățișă sultanului scrisorile lui ⟨Mahmud⟩, prin care îl înștiința că acum patrusprezece zile valahul Mihai, după ce a jefuit și a prădat toată țara Valahiei, a fugit [1] cu 15 mii de oameni, ducînd cu sine tot ce a putut, precum bani, aur, argint, arme, artilerie, patruzeci de tunuri cai, vite și toate bucatele; și după ce a trecut hotarele Transilvaniei a făcut mari pagube în zisa țară, adică a prădat și a trecut prin foc multe orașe, tîrguri și așezări cu mare mulțime de locuitori.

Sultanul auzind aceasta rămase, după cum se spune, nu numai înfricoșat, ci mai mult, aproape mort de spaimă. Așa că porunci pe dată ca solul valahului, care venise cu două zile înainte, să fie bine străjuit și păzit, dimpreună cu toți slujitorii săi, spre a nu fugi ⟨și acesta⟩, căci se bănuia că acest sol a venit aici pentru a amăgi pe turci. Sărmanul om se afla în cea mai mare primejdie împreună cu toți însoțitorii săi. Așteptăm să vedem ce le vor face.

În ziua de 10 a acestei luni punînd vizirul să fie adus la el solul valahului, îl întrebă zicînd: valahul de ce l-a trimis la Poartă, ce mai are de gînd să facă? Căci, după ce mai înainte a prădat țara Valahiei, incendiindu-i orașele și tîrgurile, mai apoi a lăsat un nou principe în locul său și a fugit cu 15 mii de oameni, ducînd cu sine dimpreună cu cele mai mari bogății și comori și toate armele zisei țări, precum și patruzeci de tunuri. I-ar mai fi spus: poate că valahul l-a trimis aici pentru a iscodi treburile sultanului, pentru a-l înșela și nu drept sol care să facă pace? Dînd răspuns, zisul-sol i-a spus că nu este nicidecum iscoadă, și cu prețul vieții sale va dovedi că el este om de încredere și sol credincios, care a adus o scrisoare sultanului, una sultanei mamă, soacra sa ⟨a vizirului⟩ și alta lui, iar despre fuga valahului ⟨a spus⟩ că nu știe nimic.

Vizirul, după ce l-a trimis înapoi la cortul său, porunci să fie bine străjuit și păzit.

Acum, în ziua de 11 a acestei luni, adunîndu-se toți vizirii în casa marelui vizir, au ținut mare sfat asupra acestei isprăvi a valahului și mai mult, au hotărît să aleagă un nou principe în Valahia și să-l trimită cît mai degrabă.

Ia aminte că nu s-a uscat încă cerneala de pe scrisorile sau înțelegerile pe care sultanul voiește a le trimite transilvăneanului și acești diavoli și cîini

răi şi necredincioşi, care îşi calcă făgăduielile şi jurămîntul, osebit de noile înţelegeri pe care le-au avut cu solul transilvăneanului, vor să trimită aici un nou principe; ce cred ei?

Matthio del Faro[2] nu a socotit prea bine? Acum, după multe sfaturi şi chibzuieli, Hafiz Ahmed paşa, cel care anul trecut a fost biruit, înfrînt şi doborît de zisul valah, a arătat că nu trebuie să se grăbească a-l pedepsi pe valah din pricină că ei nu cunosc destul vicleniile, înşelătoriile şi stratagemele valahului precum le cunoaşte el, care le-a încercat multă vreme; iar zisul valah, om de mare dibăcie, văzînd că se apropie vremea în care oastea sultanului se întoarce acasă istovită şi vlăguită din cauza războiului, a şi trecut poate Dunărea cu oaste mare, de curînd recrutată şi bine înarmată, pentru a le-o lua înainte, iar după aceea, cu cea mai mare uşurinţă şi în tihnă va pricinui mari pagube şi va face mare rău oastei sultanului; aşa încît anume a pus să se răspîndească zvonul în întreaga ţară că el a fugit. Numai dacă moldoveanul[3] va scrie în scurtă vreme şi zisul Mahmud paşa va scrie şi el sultanului despre această ispravă a valahului, se va putea crede că acesta a fugit cu adevărat. Să ştie Luminăţia voastră că a sosit ştirea cum că la fel ca şi în Valahia, ⟨Mihai⟩ după ce a trecut hotarele Transilvaniei, a trecut prin foc oraşe, tîrguri şi aşezări cu mare mulţime de locuitori şi a dus cu sine oameni şi tot ce a găsit acolo [...].

P.S. Acum, în vreme ce scriam prezenta scrisoare, a ajuns aici o epistolă pe care valahul Mihai a scris-o în limba sîrbească, în care spunea că trebuie să afle sultanul că el, după ce şi-a lăsat fiul principe în Valahia şi după ce, laolaltă cu vitejii săi oşteni, a intrat în Transilvania, a omorît pe toţi duşmanii săi, adică pe transilvănean şi pe toţi dregătorii săi, şi s-a făcut principe al Transilvaniei; iar dacă sultanul are de gînd să facă pace, să o facă⟨atunci⟩ cu el şi nu cu alţii. Acum nu e mai puţin adevărat, sultanul ţine să dea crezare unei ştiri, ce ajunse aici zilele trecute, cum că valahul Mihai a trimis un căpitan din oştenii gărzii sale, pe nume Leca Aga, de neam albanez, ca sol la generalul Ibrahim ⟨şi⟩ în vreme ce stăteau ei la sfat, Ibrahim aşa îl îmboldea pe Leca Aga, că el, ca om de frunte şi de mare credinţă şi cu multă vază în sfatul lui ⟨Mihai⟩, pe deasupra iubit de toată oştirea valahului, de ar fi în stare să răpună pe valah, ar fi făcut îndată nou principe, iar tuiul şi cuca, ⟨însemne⟩ ce se trimit după datină, vor fi ale sale, ca principe adevărat.

Zisul hain, după ce s-a învoit la tîrgul cu pricina, a plecat de la zisul general împreună cu un capugiu-başî şi cu un ceauş al sultanului, ⟨dar⟩ steaua cea bună a valahului voi ca pomeniţii oameni să fie împresuraţi de nişte cazaci, care, după ce i-au jefuit şi le-au luat toate veşmintele, le-au dus valahului; şi aflînd un cufăr, găsiră din întîmplare porunca scrisă cu litere de aur, pe care zisul Ibrahim o dăduse zisului Leca Aga într-acest scop. Apoi venind acei oameni la el, valahul, fără multe vorbe, cu mîinile sale îl omorî pe Leca Aga, pe ceauş îl trase în ţeapă, întrucît şi el consimţise la aceasta, iar pe capugiu başî, care nu avea atîta vină, îl pedepsi să taie sare în ocnele de sare din Valahia[4].

---

[1] Este vorba despre intrarea lui Mihai Viteazul în Transilvania.

[2] Dragoman imperial.

[3] Ieremia Movilă.

[4] Informaţia nu este întru totul autentică, deoarece numele lui Aga Leca apare şi în documente ulterioare. Vezi şi Sîrbu, *Istoria*, p. 490—492.

[...]. Caeterum cum Transiluanien⟨ses⟩ Waiuodae etiam Hungariae parte⟨m⟩ aliquam possederint, maxime consultum videtur, vt totum id quidquid est, quod in Hungaria possederunt, a Transiluanica procuratione rescindatur, et Hungarico Regno iterum incorporetur, ut ear⟨um⟩ q⟨u⟩o⟨que⟩ partium tributa, vectigalia bona, perinde ut caeteri Regni Hungariae prouentus ad Cameras M⟨aiesta⟩tis V⟨estrae⟩ Sac⟨ratissimas⟩ Hungaricas administrentur.

Ea vero quae in Transyluania sunt, bona tributa, vectigalia prouentus, fideli ac industrio administratori in Transyluania peculiariter instituendo, administranda comitti posset. Deus a⟨diuvet⟩. Cassouiae XVI Nouemb⟨ris⟩, Anno nonagesimo nono.

Camerae Scepus⟨iensis⟩, Praefectus et consiliarij

Kriegsarchiv Wien, Hofkriegsrat, 1599; Arh. St. Buc., Colecţia microfilme Austria, r. 73, c. 1 023.

[...]. Apoi, deoarece voievozii transilvăneni au avut în stăpînire chiar o parte a Ungariei, se pare că trebuie să se hotărască îndeosebi ca tot ceea ce au avut în stăpînire în Ungaria, oricare ar fi acesta, să fie scos de sub administraţia transilvăneană şi să fie reîncorporat regatului Ungariei, astfel încît impozitele şi dările în bunuri din acele ţinuturi, cît şi celelalte venituri ale regatului Ungariei să fie administrate de cămările ungare ale preasfintei Voastre Maiestăţi.

Însă cele care se află în Transilvania, impozitele pe bunuri, veniturile din impozite, ar putea fi încredinţate spre administrare unui credincios şi destoinic administrator, ce trebuie ales anume în Transilvania. Doamne ajută! Caşovia, 16 noiembrie, anul ⟨15⟩99.

Prefectul şi consilierii Cămării din Spis.

130 ⟨1599 noiembrie⟩.

Continuatio Ungarischer und Siebenbürgischer Kriegshändel aussführliche Beschreibung was sich vom Herbst des nechst abgeloffenen 99 jars bis auff den Früling dieses noch gegenwertgen 1600 jars zwischen dem Erbfeind Christliches Namens dem Türcken und den Christen so wohl in ober als under Ungern, Sibenbürgen, Wallachey, Moldaw [...] verloffen und begeben. Gedruckt zu Ursel, In Verlegung Christ. Egen Erben. 1600

So band nuhn die Wallachische Bottschafft zu Wien angelangt und daselbsten Ertzherzog Mathia diese victori mit Siebenbürgen verkundet, ist als bald das Te deum laudamus gesungen, die Stuck geschütz auff alle Pasteyen geführet und lossgebrandt worden. Welchen gesandten Ihr D. ein güldin ketten und dessen mit consorten ein gülden trinckgeschir verehren lassen, die seind hernach nach Pülsen zu der Kay. Mau. gereist. Der ⟨Weyvoda⟩ hatte auch einen Landtag auff 20 November nach Clausenburg ausgeschrieben.

Österreichische Nationalbibliothek 44 544 B; Göllner, *Faima*, p. 264, XLII; idem, *M.d.T.*, p. 187—188, doc. XLIX.

Continuarea întîmplărilor războinice din Ungaria și Transilvania. Descriere amănunțită a ceea ce s-a mai întîmplat și produs din toamna tocmai trecutului an ⟨15⟩99 și pînă în primăvara acestui an 1600 între dușmanul ereditar al numelui de creștin, turcii, și creștinii, în Ungaria de Sus și de Jos, în Transilvania, Valahia, Moldova [...]. Tipărit de Ursel, în editarea succesorilor lui Christ. Egen. 1600

Deîndată ce a sosit la Viena solia valahă și i-a vestit arhiducelui Mathias victoria din Ardeal, a fost cîntat *Te deum laudamus*, s-au încărcat și descărcat tunurile din toate bastioanele. Acestui trimis Luminăția sa i-a făcut cadou un lanț de aur, iar însoțitorilor săi vase de băut din aur. Aceștia au călătorit apoi la Pilsen, la Maiestatea imperială. ⟨Voievodul Mihai⟩ a anunțat pentru 20 noiembrie ținerea unei diete a țării la Cluj.

131 **1599 noiembrie.**

[...]. On tient pour certain que le Valaque s'est fait maistre de la Transylvanie, au nom de l'empereur, estant party de Valaquie le 18-e d'Octobre, avec 30^{m} hommes, arrivé le lendemain devers Brassovia, que les Allemands appellent Cronstat, ville libre, laquelle il auroit prise de force, demeuré sept jours en ladite ville, pendant lesquels il auroit traité avec les Zéckel, autant dicts Ceculiens, les plus sauvages de tout le pays, et les auroit reduits à l'obeissance de l'empereur, soubs promesse que leurs privilèges leur seroient gardez. Et de là, fortifié desdicts Ceculiens, auroit tiré droit a Cibin, que les Allemans appellent Hermanstat, ville capitale des Saxons Transsilvains, d'où il auroit depesché vers le cardinal Bathori, pour luy faire entendre les raisons qui l'auroient meu à entrer dans le pays. À sçavoir: pour faire quitter ledict pays audit cardinal et le remettre à l'empereur; ce qui estant fait, il estoit prest à se retirer. Ce cardinal refusant de quitter qu'il disoit sien, a esté assailly le 28e dudit mois d'octobre par ledit Valaque et desfait; on ne sçait qu'est devenu ledit cardinal: s'il est mort ou sauvé. On soupçonne qu'il a pris la fuite en Poulogne. Son cousin Istvan (c'est Estienne) Batori [1] a gaigné Clausenbourg, que les Hongrois disent Coloswar, les Italiens Claudiopoli; d'où ayant enlevé ce qu'il y avoit de plus precieux, s'est retiré vers la frontière; ramassoit ce qu'il peut de gens de guerre. Cependant Cibin s'est rendu, et puys Alba-Julia, et le Malaspina, nonce du Pape, residant près dudit Batori, s'est rendu près du Valaque; auquel la pluspart des villes et seigneurs du pays ont fait serment au nom de l'empereur. Quelques-uns desdits seigneurs luy ont fait entendre que ledit Bathori traitoit avec le Vaivode de la Moldavie et avec le Grand-Seigneur, pour se jetter tous troys en mesme temps dans la Valaquie pour ⟨l'en chasser⟩ [a] et la ruiner [2]. Les auteurs de ceste entreprise luy ont esté mis entre les mains; lesquels il a fait mettre en pièces.

Peu auparavant le Grand-Seigneur avoit envoyè audit Valaque ung ambassadeur avec paye de soixante personnes, pour luy presenter son amitié et l'enseigne ou estendart, duquel les Grands-Seigneurs ont accoustumé d'investir les princes de Valachie. Mais ledit Valaque a retenu ledit ambassadeur jusques à ce qu'il ayt esté prest à partir pour la Transylvanie, les ayant lors tous faits prisonniers pour les envoyer à l'empereur [3].

Il a sa femme avec luy, et dist-on qu'il s'en va attaquer la Moldavie.

Le secours que l'empereur luy envoye, est party de la Haulte-Hongrie le 2 de ce mois, avec George Basta. Le sieur Zeckel, Niari Paul et le baron

David Ungnadt (qui) alloient en ambassade de l'empereur vers le Bathori.

Ledit Valaque a envoyé lever 25 m. thalers, que l'empereur avoit fait conduire à Cassovie pour luy.

On a chanté le *Te Deum* à Vienne et tiré le canon pour ses bonnes nouvelles.

L'empereur sur ceste nouvelle a envoyé querir l'ambassadeur[4] dudit Bathori, qui attendoit audience, ne sçachant rien du desastre de son maistre. Il est sorty de ladite audience fort changé de visage et de contenance.

Ledit ambassadeur raconte avoir ouy dire au chiaus[5] envoyé à son maistre que jamais empereur turc n'avoit receu tant de honte de prince auquel il se fust adressé que cestuy en avoit receu de cest empereur, qui n'auroit daigné quitter sa residence ordinaire, ayant sceu que ledit Grand-Seigneur estoit en personne en Hongrie.

Stadtbibliothek Bern, Ms. 140 (f.c.); Hurmuzaki, XII, p. 481—482, doc. DCCLXV.

---

[a] Şters.

[...]. Se socoteşte drept lucru sigur că valahul s-a făcut stăpîn pe Transilvania, în numele împăratului; pornind el din Valahia în 18 octombrie, cu 30 de mii de oameni, şi sosind în ziua următoare în faţa Braşovului, căruia germanii îi zic Cronstad, oraş liber, pe care l-ar fi cucerit prin forţa armelor, rămase şapte zile în numitul oraş, timp în care ar fi negociat cu secuii, numiţi şi siculieni, cei mai crunţi dintre locuitorii ţării, i-ar fi silit la supunere faţă de împărat, făgăduindu-le că privilegiile lor vor fi păstrate. Şi de aici, întărit cu zişii secui, ar fi mers drept la Sibiu, pe care germanii îl numesc Hermanstadt, oraşul cel mai însemnat al saşilor transilvăneni, de unde ar fi trimis în grabă solie către cardinalul Báthory, spre a-i face ştiute pricinile ce l-au împins să intre în ţară, adică dar spre a-l face pe numitul cardinal să părăsească zisa ţară şi s-o încredinţeze împăratului; care lucru împlinindu-l, el va pleca degrabă îndărăt. Cardinalul nevoind a părăsi ceea ce zicea că este al său, fu atacat în 28 ale zisei luni octombrie de numitul valah şi înfrînt; nu se ştie ce s-a întîmplat cu numitul cardinal: dacă a murit ori s-a salvat. Se crede că ar fi fugit în Polonia. Vărul său Istvan (adică Ştefan) Báthory[1] a apucat-o spre Cluj, căruia ungurii îi zic Kolosvar, iar italienii Claudiopoli; şi luînd ce avea acolo bunuri mai de preţ, se îndreptă spre hotare, strîngînd oşteni cîţi putea. În vremea aceasta, Sibiul s-a predat, mai apoi şi Alba Iulia, iar Malaspina, nunţiu papal, care se afla în preajma lui Báthory, s-a închinat valahului; i-au jurat acestuia credinţă în numele împăratului cea mai mare parte din oraşele şi nobilii ţării. Unii din numiţii nobili i-au dat de ştire că zisul Báthory se învoise cu voievodul Moldovei şi cu sultanul să se năpustească toţi trei deodată asupra Valahiei spre ⟨a-l izgoni de acolo⟩ şi a-i nimici ţara[2]. Uneltitorii acestui plan căzîndu-i în mînă, puse să fie sfîrtecaţi.

Puţină vreme înainte, sultanul trimisese la numitul valah un sol cu alai de şaizeci de persoane, spre a-l încredinţa de prietenia sa şi ⟨a-i da⟩ flamura sau steagul, cu care sultanii obişnuiesc să-i investească pe domnii Valahiei. Dar numitul valah l-a oprit pe numitul sol pînă ce fu gata să plece spre Transilvania şi-i făcu apoi prizonieri pe toţi spre a-i trimite împăratului[3].

Pe soaţa lui o are cu el şi se spune că va ataca Moldova.

Ajutorul ce i-l trimite împăratul a pornit din Ungaria de Sus în 2 a acestei luni împreună cu Gheorghe Basta, domnul Székely, Nyari Paul şi baronul David Ungnad (care) mergeau ca soli ai împăratului la Báthory.

Numitul valah a trimis să fie luaţi cei 25 mii de taleri pe care împăratul ii trimisese la Caşovia pentru el.

S-a cîntat un *Te Deum* la Viena şi s-a tras cu tunul pentru bunele veşti.

Împăratul, la aflarea ştirii ⟨despre luptă⟩, a trimis după solul [4] zisului Báthory, care aştepta să fie primit, neştiind nimic despre nenorocirea stăpînului său. A ieşit din zisa audienţă foarte schimbat la faţă şi tulburat.

Numitul sol povesteşte că a auzit spunîndu-i-se ceauşului [5] trimis la stăpînul său că nicicînd împăratul turc nu fusese atît de umilit de un principe căruia i se adresase, cit fusese umilit de acest împărat, care nu catadicsise să-şi părăsească locuinţa obişnuită, deşi ştia că numitul sultan în persoană se afla în Ungaria.

---

[1] De fapt fratele cardinalului.

[2] Intervenţia lui Andrei Báthory pe lîngă sultan a fost mijlocită şi de Ieremia Movilă (Hurmuzaki, XII, p. 450) şi de regele polon Sigismund III Wasa (*ibidem*, p. 437). Pentru întreaga discuţie asupra acestui plan multiplu de a-l scoate pe Mihai din domnie, vezi Panaitescu, *Mihai Viteazul*, p. 150—154.

[3] Detalii despre sosirea solilor turci, capugiul Osman aga şi ceauşul Mustafa, cu instrumentele de învestire, în raportul din decembrie al lui Darahi (Hurmuzaki, III, 1, p. 428) şi la Petru Armeanul (*ibidem*, XII, p. 477). Problema are şi cîteva aspecte oculte, legate de o încercare a turcilor de a-l asasina pe Mihai, în care era amestecat pare-se şi Aga Leca, căpitanul gărzii sale. Pentru întreaga chestiune, detalii în Sîrbu, *Istoria*, p. 490—495.

[4] Ştefan Kakas de Zalánkemény, căpitan al cetăţii Făgăraşului, trimis de cardinal la Praga cu oferta de a se supune împăratului şi cu cererea de a i se da de soţie principesa Maria Christierna (cf. Veress, VI, p. 265—267, raportul nunţiului Spinelli către cardinalul Aldobrandini).

[5] Ceauşul Husein, trimis de marele vizir Ibrahim paşa la cardinal spre a-i expune condiţiile otomane la cererile formulate de el în septembrie (cf. Hurmuzaki XII, p. 452, doc. rezumat).

132 **1599 noiembrie.**

M. Eytzinger, *Historicarum Relationum Continuatio [...] Köln, 1600*

(p. 45—48). Der Weyuoda hat nach erhaltener Victoria, dem Cardinal so aussdem Feld entflohen, eylends 12 Tausent Mann auff alle Strassen und Weg hinnach geschickt, der Hoffnung jhne zu fangen.

Der Bathory Istuan der Cardinals Vetter, ist auff Clausenburg kommen, viel köstlicher Sachen auff geladen, unnd sich auff Hust begeben, alda er mehr hûlf samblen unnd dem Wallachen widerstehen wöllen, welches jhme aber, wie hernach gehört werden solle, nit angangen. Dann der König [1], darauff er sich auch zum theil verlassen, inn seinem gantzen Königreich ausrüffen lassen, dass sich keiner in Kriegs diensten, wider die Kay. May. solle gebrauchen lassen, sich dardurch alles Argwohns einiger hülff so er dem Cardinal Bathory erzeigen möchte, zu entschütten.

Den 4 Novembris (1599) hat sich die Statt Clausenburg, alss bald sie der Wallach auff forden lassen, willig ergeben, unnd sein Obrister Baan Michaltscha genand, mit tausent Mann eingelassen, under diese Statt seind in 3000 Mann geschickt worden, von dannen sie auff Solnock gezogen, welches sich beneben der ubrigen gantzen Landschaft ausser halb Hust und Kiuar ergeben.

Under dess Wallachen Kriegsvolck, haben sich in 3000 Türcken und Tartarn, so alle Cristen worden, und jhre Weib und Kinder mit sich in die Wallachey gebracht befunden.

Als auch der Gross Türck vernommen, dass der Weyuoda mit solcher grossen Gewalt in Siebenbürgen zufallen willens, habe jhme der Türckischer Keyser ein Botschaft mit 60 Personen zu geschickt, die mit jhme einen Frieden tractirn unnd des Gross Türcken Fahnen uber antworten sollen, welche er inn der Wallachey so lang auffgehalten, bis er gegen Siebenbürgen angezogen, als dann habe er dieselben alle gefangen, dess intents solche der Kay. May. zu uberschicken.

Nachdem auch der Wallach die Statt Claussenburg einbekommen, hat er viel ansehenliche Rebellische Herrn auss Siebenbürgen, nider hawen lassen, wie er auch seinen Leuthenant [2], so jhne auss anstifftung des Ibrahim Bassa umbringen sollen, aber offenbar worden, hinrichten lassen.

Der junge Julaffi hat sich mit seinem Schloss auch in der Kay. May. gehorsamb ergeben. Herr Banffij, welcher mit seinem Weib, Kinder und Gütter auss Siebenbürgen geflohen, hat Herr Zäggel mit allem was er geführt auffhalten lassen.

Ob wohlen der Cardinal Bathory auss Siebenbürgen (als er vernommen, das der Wallach mit Höres Crafft auff Siebenbürgen zugezogen, unnd albereit Cronstatt eingenommen hetten) den Herrn Georg Basta Obristen in Ober Ungarn umb Hülff wider den Wallachen angerüffen, seitenmahlen er gesehen, dass gemelter Herr Basta auch ein grosses Volck versamblet, und vermeint jme solches zum besten, wider den Wallachen beschehen, unwissendt, dass beide der Wallach und Georg Basta jhne Cardinal mit Höres Crafft angreffein und dardurch zu gehorsam bringen wöllen. So ist gemelter Herr Georg Basta den 2 Novembris beneben Herr Zäckhel, Niarij Paul unnd Dauid Ungnad auff Wardein zu, jhme Wallachen zu Hülff gezogen, welche ein grosse Summa Geldts, so Jhr Kay. May. nach Caschau richtig gemacht, mit sich geführt, das Kriegsvolck damit zu bezahlen.

Nach solchem hat gedachter Wallach etlich tausent Mann auff Hust geschickt dasselbige Ort, welches Poln, Hungarn und Siebenbürgen ein wolgebogner Pass, auffforden lassen, darauff die in der Vestung umb Gnad gebeten. Unnd ob woln der Cardinal 19 Fendlein Trabanten hinnein gelegt, und jhnen ernstlich befohlen, solche Vestung biss auff den letzten Mann zu halten, haben sie doch einhellig in die Auffgebung bewilligt, darinnen hat der Wallach nit allein der Bathory Schatz, sondern auch anderer fürnemen Herrn beste Sachen, so sie dahin geflehnet, in seine Hände bekommen, welches alles auff zehen Milion geschätzt worden.

Der Bathory Istuan aber ist zuuor alda auss gerissen, und sich nach Somblio begeben, alda er von Herr Georg Basta gefangen worden, der hat gebetten, dass er sambt seinem Weib unnd Kinder inn der Kay. May. Gnad möchte auffgenommen werden, welches jhme aber anderer gestalt nicht bewilligt, er vershaffe dann das Kiaur, darinnen 2000 Trabanten mit vielen grossen Stücken Geschütz gelegen, und das sterckste Ort inn Siebenbürgen ist, ohne alle verletzung der Kay. May. eingeraumbt werde, welchem er alss baldt folg gethan. Da jhme aber sein Practica angangen, wie er dann gleich hat sollen eingesetzt werden, hette er ohne alles nachdencken mit dem Feind ein Bundniss gemacht.

Ist also das gantze Land Siebenbürgen in der Kay. May. Gewalt gebracht worden, inn dero Namen unnd Abwesenheit, dem Wallachischen Weyuoda die gantze Landschafft geschworen, und gehuldigt, dargegen er jhnen wiederumb schweren und zusagen müssen, dass et anderer gestalt nicht, lass Jhr. Kay. May. Statthalter. Jhr. May. aber Erbherr in Sieben-

bürgen sein, und sie bey Jhren alten Privilegien gehandhabt und gelassen werden sollen.

Den 14 Novembris bekame Herr Georg Basta gewisse Zeittung, dass der Cardinal Bathory, sambt all den jenigen, so bey jhme inn der Flucht gewesen, von den Wallachen ins Gebirg nider gehawen, dess Cardinals Kopff auff einer Lantzen nach Siebenbürgische Weissenburg gebracht worden, dahin der Wallach auch den Cörper zu bringen befohlen.

Her Cornis Caspar, der Bischoff vonn Nadpradi und Malaspina Bäpstlicher Nuntius, seindt mit 3 Fahnen gefangnen, vom Wallachen inn verhafft genommen worden[3].

Lippa und andere Örter mehr hat gemelter Wallach mit seinem Kriegsvolck besetzt, theils auch seines Kriegsvolcks nach erhaltener Victori, in die Wallachey gesand, den Türcken und Tartarn für zu warten, und souil möglich die gefangne Christen und die Beuth, so sie aller Orten geraubt, wider abzunemmen.

So bald nuhn die Wallachische Botschafft zu Wien angelangt und daselbsten Ertzhertzog Matthis diese Victori mit Siebenbürgen verkündigt, ist alsbald das *Te Deum Laudamus* gesungen, die Stück Geschütz auff alle Pasteyen geführt, unnd loss gebrandt worden, welchen Gesandten Jhr durch, ein gulden Ketten unnd dessen Mitconforten ein gülden Trinckgeschirr verehren lassen. Die seind hernach alssbalde nach Pülsen, zu der Kay. May. gereist, derselben diese Victoria auch zu verkündigen unnd neben andern von Jhrer Kay. May. eylende Resolution begert; demnach die Statt Clausenburg inn Siebenbürgen zum offtenmal an Jhrem Herren trewlos worden und abgefallen, were sein Rath, dieselbige zu ewiger Gedächtnuss, anderen zum Exempel biss auff den Grundt geschleifft und verhergt werden sollte.

Wie er Weyuoda auch Resolution begert, was et mitt den Entwichenen fürnembsten Herrn auss Siebenbürgen so umb Gnad bitten, fürnemmen solle. Der hatte auch ein Landttag auff 20 November nach Clausenburg aussgeschrichten, dahin er alle Siebenbürgische Stände bey verlierung Leibs unnd Guts bescheiden, darauff dann Herr Georg Basta in Namen Jhrer May. erscheinen sollen. Die Wallachische Gessandten, seind von der Kay. May. mit auschenlichen Geschenck vehrert worden.

Biblioteca mănăstirii Strahov, Praga, Sign. AR XVIII 27; Dan, *Ştiri*, p. 268–271; Göllner, *Faima*, p. 264 şi p. 268–271.

M. Eytzinger, *Continuarea relatării istorice [...] Köln, 1600*

(p. 45–48). După ce a obţinut victoria, voievodul a trimis în grabă pe urma cardinalului care fugise de pe cîmpul de bătaie 12 000 oameni, pe toate drumurile şi potecile, cu speranţa să-l prindă.

Ştefan Báthory, vărul cardinalului, a venit la Cluj, a încărcat multe obiecte preţioase şi s-a îndreptat spre Hust, mai mult pentru că aici voia să strîngă trupe de ajutor şi să se împotrivească valahului, ceea ce, aşa după cum s-a aflat mai tîrziu, nu a fost posibil. După aceea, regele [1] văzînd că, în parte, intenţiile sale nu au şanse de reuşită, a poruncit să se anunţe în întreg regatul lui că nimeni nu are voie să se lase utilizat în servicii de război împotriva Maiestăţii sale imperiale, căutînd prin aceasta să scape de orice bănuială de a fi încercat să-l ajute pe cardinalul Báthory.

La 4 noiembrie 1599, orașul Cluj s-a predat de bunăvoie, de îndată ce valahul l-a somat; pe un comandant al său, numit banul Mihalcea, împreună cu 1 000 de oameni, l-a lăsat în acel oraș; s-au trimis acolo 3 000 oameni, de unde au pornit spre Solnoc, care s-a predat împreună cu întreaga regiune, în afară de Hust și Chioar.

Printre trupele valahului s-au aflat și 3 000 de turci și tătari, toți trecuți la creștinism și care și-au adus și femeile și copiii lor în Valahia.

Cînd turcii au auzit că voievodul vrea să năvălească în Transilvania cu astfel de forțe, sultanul a trimis la el o solie de 60 de persoane care să trateze cu el încheierea unei păci iar el să răspundă cu privire la steagurile turcești pe care le-a ținut așa de mult timp în Valahia, pînă cînd a pornit asupra Transilvaniei; voievodul i-a arestat pe toți aceștia cu intenția de a-i trimite Maiestății Sale imperiale.

După ce valahul a ocupat orașul Cluj, a pus să fie omorîți mulți nobili rebeli din Transilvania, precum și locotenentul său [2], dispunînd să fie executat în public, la instigațiile lui Ibrahim pașa.

Tînărul Gyulaffi s-a predat cu castelul său, ⟨declarîndu-se⟩ de asemenea supus Maiestății Sale imperiale. În ce-l privește pe domnul Banffy, care a fugit cu soția, copiii și averile din Transilvania, a dat dispoziție domnul Székely să fie reținut, împreună cu tot ce ducea cu sine.

Așadar, deși cardinalul Báthory din Transilvania, (cînd a auzit că valahul se îndreaptă cu forțe mari spre Transilvania și că deja ar fi cucerit Brașovul), l-a chemat pe Gheorghe Basta, colonel în Ungaria de sus, în ajutor împotriva valahului, de îndată ce a văzut că domnul Basta a adunat de asemenea o mare armată a socotit ca fiind cel mai potrivit lucru să pornească împotriva valahului, neștiind că amîndoi, valahul și Gheorghe Basta vor să-l atace pe el, cardinalul, cu forțe mari și prin aceasta să-l aducă la supunere. Astfel numitul domn Basta se îndrepta la 2 noiembrie, alături de domnul Székely, Nyáry Paul și David Ungnad, spre Oradea Mare. Valahul i-a venit în ajutor și a adus cu sine o mare sumă de bani, pentru a-i plăti pe soldați (așa după cum a procedat Maiestatea Sa imperială la Cașovia).

După toate acestea, valahul s-a gîndit să trimită cam 1 000 de oameni împotriva ⟨cetății⟩ Hust, loc pe care polonii, ungurii și transilvănenii îl considerau potrivit ⟨pentru apărare⟩, a poruncit să-i someze, după care cei din cetate au cerut îndurare.

Cu toate că înăuntru adusese cardinalul halebardieri și le poruncise să apere cetatea pînă la ultimul om, cei care s-au aflat în cetate au consimțit cu toții să o predea; înăuntru valahul a găsit nu numai tezaurul lui Báthory, ci și cele mai bune lucruri ale altor domni nobili care se refugiaseră acolo și totul a intrat în mîinile sale și a fost apreciat la aproximativ 10 milioane.

Ștefan Báthory a plecat de aici îndată și s-a îndreptat spre Șimleu și aici a fost luat prizonier de domnul Gheorghe Basta; el a rugat ca împreună cu soția și copiii lui să i se acorde clemența Maiestății Sale imperiale, ceea ce nu i s-a acordat de fel.

El atunci a pus mîna pe Chioar, înăuntru a pus 2 000 halebardieri cu tunuri mari și astfel cea mai puternică localitate din Transilvania a fost fără nici un fel de luptă cedată Maiestății sale imperiale, căreia i-a dat curînd ascultare. Așa după cum obișnuia și după cum apoi ar fi trebuit să intervină imediat, el ar fi încheiat o alianță cu dușmanul, fără să chibzuiască prea mult.

Așadar, întreaga țară a Transilvaniei se afla sub autoritatea Maiestății Sale imperiale, iar în absența acesteia, țara a jurat credință voievodului

Valahiei; acesta, la rîndul său, a trebuit să jure și să promită că el este locțiitorul Maiestății Sale imperiale, și nu domn ereditar în Transilvania și nobililor le vor fi lăsate toate vechile privilegii.

La 14 noiembrie, Gheorghe Basta a primit știrea potrivît căreia cardinalul Báthory, împreună cu toți aceia cu care fugise, ar fi fost omorît de valah în munți; capul cardinalului ar fi fost adus într-o suliță la Alba Iulia din Transilvania și valahul ar fi dat poruncă să se aducă acolo și corpul.

Domnul Kornis Gáspár, episcopul Náprágy și Malaspina, nunțiul papal, împreună cu 3 steaguri, au fost prinși de valah și duși la închisoare[3].

Sus-numitul valah a ocupat cu soldații Lipova și alte localități, iar după victorie pe soldații săi i-ar fi trimis în Valahia să-i aștepte pe turci și pe tătari și să ia de la ei pe creștinii luați prizonieri, precum și prăzile pe care le jefuiseră din toate localitățile.

De îndată ce solia valahă a ajuns la Viena și a anunțat arhiducelui Matei această victorie asupra Transilvaniei, s-a cîntat imediat un *Te Deum Laudamus*, s-a tras cu tunul de pe toate bastioanele în cinstea solilor, cărora li s-a făcut onoarea să li se dea un lanț de aur și un serviciu de băutură din aur.

Solii au plecat apoi la Pilsen, la Maiestatea Sa imperială ca să-i anunțe și acestuia victoria și să solicite de la Maiestatea Sa imperială o rezoluție grabnică.

În consecință, orașul Cluj din Transilvania a fost de nenumărate ori necredincios stăpînilor săi și s-a răzvrătit, fapt care ar fi trebuit să nu se uite și, pentru a fi altora exemplu, așa cum se arăta în hotărîrea voievodului, ar fi trebuit să fie dărîmat din temelii, dar, după dorința voievodului, a fost cruțat, și la fel s-a procedat cu nobilii care au fugit din Transilvania și au cerut îndurare.

Voievodul a convocat și o dietă la 20 noiembrie la Cluj, la care a invitat toate stările din Transilvania dacă nu vor să-și piardă viața și bunurile, la care trebuie să apară și domnul Gheorghe Basta în numele Maiestății Sale imperiale. Solii valahi au fost onorați de Maiestatea Sa imperială cu daruri prețioase.

---

[1] Regele Poloniei, ale cărui planuri de răsturnare a lui Mihai se vor realiza în 1600.
[2] Aga Leca, despre a cărui ipotetică pedepsire au circulat mai multe zvonuri.
[3] Eronat. Doar Gáspár Kornis a fost luat ostatic, dar pentru scurtă vreme.

133 **1599 noiembrie.**

Continuatio Ungarischer und Siebenbürgischer Kriegshändel aussführliche Beschreibung was sich vom Herbst des nechst abgeloffenen 99 jars bis auff den Frühling dieses noch gegenwertgen 1600 jars zwischen dem Erbfeind Christliches Namens dem Türcken und den Christen so wohl in ober als under Ungern, Siebenbürgen, Wallachey, Moldaw [...] verloffen und begeben. Gedruckt zu Ursel. In Verlegung Christ. Egen Erben. 1600

Die woln der Walachische Weywoda von schlechtem geringem Stamme entsprossen dahero vor diesem von vielen für ein Barbarum und groben Beyrischen Man gehalten worden, so befindet sich doch nuhn mehr auch aus nochfolgenden den Kayserlichen Commisarien uff den Landtag gen Clausenburg erzeigten Ehr, dass et Weyvoda ein Heroisch gemüt habe und

solcher dignitet darein er kommen wol würdig seye. Dann als Herr David Ungnadt unnd Herr Peter Lasle, Kayserliche Commissarien, den 12. Novembris nahend Weissenburg kommen hat jhnen gedachter Weyvoda so sich selbiger Zeit dasselben uffhielte, seinen Cantzler, Obristen Hoff und Stallmeister mit vielen ansehenlichen vom Adel entgegen geschickt, welche sie emphahen sollen.

Den 13. Novembris hat Herr Ungnad umb audientz anhalten lassen, die alsbald umb 8 Uhren vom Weyda bewillingt worden, darauf gemelter Weyda seine Gutschen mit 6 schönen Pferdten und einem von Teppich gezierten Wagen, wie auch seinen Cantzler und Obristen Hoffmeister nach beiden Commissarien geschickt, die vor dem Wagen herr geritten mit viel Volcks so vor neben und hinderm Wagen gegangen und beide Herrn in die Burg hinein begleitet haben, alda sie abgestiegen und gedachten Wallachischen Canztler Obristen Hoff und Stallmeister so vor jhnen hergangen in die Tafelstuben geführt, alda sie vom Weyvoda empfangen, forter in die Camer und weiter in sein Zymmer gefürt, auch was von Teutschen bey jhnen gewesen in die Camer gelassen worden. Und nach dem Herr Ungnad bey einer halben Stund audientz gehabt unnd beschlossen hat der Weyvoda, beiden Herrn das geleydt bis in das dritte Zimmer gegeben.

Nachmittags kame der Obriste Hofmeister mit seinem Stab und gezierten Wagen umb 5 uhr wieder umb und forderte beide Herrn Kayserliche Comissarien abermals zur audientz denen nach verrichtung solcher des Weyvoda fürnembste officiari widerumb das gleyt nach jrem Losament gegeben.

Den 14. Novembris hat der Weyvoda des Cardinals Bathori Kopf in der Herrn Kay. Commissarien Losament geschickt denselbigen zu besehen, welchen Herr Ungnad alsbald für Ihr Kay. May. und F.D.[1] abconterfeden lassen. Der ist wie man wol sehen können ein schön Person gewesen, hat vornen an der Stirn uber den lincken Aug ein streich als were es mit einem Tschaggen] geschlagen, doch soll er nicht von selbigen, sondern von einen streich ob dem Kopf biss auff das genick reichent dardurch die hirnschalen gar zerspalten und man das hirn gesehen, so er von dem Siculi empfangen gefallen seyn.

Den 16. November hat der Weyvoda die beide Herrn Kay. Kommis. zum essen erforden und uff seinem gezierten wagen, durch den Hoffmeister under andern officiari darzu begleiten lassen, über wlchem Imbiss Herr Ungnad dem Weyvoda einen schönen güldenen pfenning, daruff Zehen Römischer Kaiser bildtnuss so mit guten Orientalischen Rabinen gewesen verehrt.

Den 17. Novembris, als die Herrn Kayseliche Commissarien morgens frue wiederumb verreisen wöllen, schickte der Weyvoda sein Obristen Hoffmeister zu Herrn Ungnad jhme anzumelden, dass sein Herr erkenne, dass er Herr Ungnad ein uffrichtig getrewes gemüt zuvorderst gegen der Kay. May. und gegen ihm Weyvoda trage, derowegen schickte er jhme hiemit ein schlechte Deck hin mit bitt er wölle solche von jme in allen guten annemen, dessen sich Herr Ungnad zum höchsten bedancket und forder nach Claussenburg auff den aussgeschriebenen Landtag gefahren.

Gemelter Weyvoda war ein schöner, gerader unnd gerühriger Man bey zimblichen jahren, hatte einen grossen breiten bart, der ist in beysein der Kay. Commisarien zu Weissenburg in das Zeughaus gegangen und 2 Stück so Sigismundus Bathori vor zwey jahren für jhne Weyvodam giessen lassen, der Cardinal Bathori jhme aber solche nicht folgen lassen wöllen

gefunden, welche uff der Erden gelegen; die hat er auff die Räder legen und 2 schüss darauss thun lassen, deren jedes 40 pfund [2] eysen geschossen auch auf jedem des Weyvoda Wappen gewesen.

Österreichische Nationalbibliothek 44 544 B; Göllner, *Faima*, p. 252—254, doc. XXIV.

Continuarea războiului din Ungaria şi Transilvania, Descriere amănunţită; ce s-a întîmplat începînd din toamna anului trecut 1599 pînă în primăvara acestui an 1600 între duşmanul dintotdeauna al numelui de creştin, ⟨adică⟩ turcul şi creştinii în Ungaria de Sus şi de Jos, Transilvania, Valahia, Moldova [...], Tipărit la Ursel, 1600

Unii vor ⟨să spună⟩ că voievodul valah se trage dintr-o familie neînsemnată, de jos şi de aceea, pînă acum, era socotit de mulţi drept un barbar şi un ţăran necioplit, dar acum, din onorurile arătate comisarilor imperiali ⟨care mergeau⟩ la Dieta din Cluj, descrise în continuare, reiese că el, voievodul, are un suflet de erou şi este pe deplin potrivit pentru demnitatea la care a ajuns. Atunci cînd domnul David Ungnad şi domnul Petru Laszlo, comisari imperiali, s-au apropiat la 12 noiembrie de Alba Iulia, sus-pomenitul voievod care, în acea vreme, se afla acolo, le-a trimis în întîmpinare pe logofătul, marele vornic, comisul şi mulţi alţi nobili de vază.

La 13 noiembrie, domnul Ungnad a transmis că solicită o audienţă, care de îndată a fost aprobată de voievod pentru ora 8, după care pomenitul voievod a trimis după cei doi comisari trăsura proprie cu şase cai frumoşi şi o caleaşcă împodobită cu covoare, împreună cu logofătul lui şi cu marele vornic — care călăreau înaintea trăsurii — şi mult popor care mergea înaintea, pe lîngă sau în urma trăsurii şi au condus pe cei doi domni ⟨comisari⟩ înăuntru în cetate; acolo au coborît, iar pomeniţii logofăt, mare vornic şi comis valahi, care mergeau înaintea lor, i-au dus într-o sală mare, unde au fost primiţi de voievod, apoi conduşi într-un salon şi mai departe în camera lui proprie, iar germanii care erau cu ei au fost lăsaţi în salon. După ce domnul Ungnad a avut o audienţă de vreo jumătate de oră şi a terminat-o, voievodul i-a însoţit pe amîndoi domnii pînă într-a treia cameră.

După amiază, la ora 5, a venit din nou vornicul cu suita lui şi cu trăsura împodobită şi a invitat pe cei doi domni comisari din nou la audienţă, iar după terminarea acesteia, dregătorii de frunte ai voievodului i-au condus iarăşi la reşedinţa lor.

La 14 noiembrie, voievodul a trimis la reşedinţa domnilor comisari imperiali capul cardinalului Báthory, pentru a-l vedea, ⟨iar⟩ domnul Ungnad îndată a pus să se facă un desen al acestuia, pentru Maiestatea imperială şi pentru Luminăţia princiară [1]. După cum s-a putut vedea, el a fost o persoană frumoasă. Capul prezintă o lovitură pe frunte, deasupra ochiului stîng, ca şi cum ar fi fost lovit cu un ciocan, dar se zice că nu a murit de această lovitură, ci de alta, dată de un secui, care i-a crăpat ţeasta din creştet pînă la ceafă şi s-au putut vedea creierii.

La 16 noiembrie, voievodul i-a invitat la masă pe cei doi domni comisari imperiali, trimiţîndu-le trăsura lui împodobită şi fiind însoţiţi de vornic şi de alţi dregători; la acea masă domnul Ungnad a dăruit voievodului o frumoasă medalie de aur cu efigiile a 10 împăraţi romano-germani şi cu rubine orientale bune.

La 17 noiembrie dimineaţa, cînd domnii comisari imperiali voiau să-şi continue călătoria ⟨spre Cluj⟩, voievodul a trimis pe marele vornic ca să-i

spună că stăpînul lui recunoaşte că el, domnul Ungnad, are un suflet sincer şi credincios înainte de toate faţă de Maiestatea imperială, precum şi faţă de el, voievodul; de aceea, îi trimite o cuvertură simplă, rugînd să o primească de la el în semn de bine, pentru care domnul Ungnad a mulţumit foarte mult şi a plecat mai departe la Cluj, la Dieta convocată acolo.

Numitul voievod era un bărbat frumos, drept şi ager, deja vîrstnic, avea o barbă mare şi lată. În prezenţa comisarilor imperiali la Alba Iulia, s-a dus la arsenal şi a găsit acolo două tunuri turnate pentru el, voievodul, în urmă cu doi ani, din dispoziţia lui Sigismund Báthory, dar pe care cardinalul Báthory nu ⟨mai⟩ voise să i le dea şi stăteau pe pămînt. El a pus să fie montate pe roţi şi a pus să se tragă de două ori cu ele; fiecare trăgea ghiulele de 40 pfunzi[2] şi pe fiecare ⟨tun⟩ era stema voievodului.

---

[1] Maximilian.
[2] 1 pfund este egal cu cca 0,5 kg.

134 **1599 noiembrie.**

Continuatio Ungarischer und Siebenbürgischer Kriegshändel [...]. Gedruckt zu Ursel, 1600

Demnach auch die Zeitung zu Constantinopoli gen Hoff ankommen, dass der Wallach Siebenbürgen im Namen der Kay. May. eingenommen, hat sich möglich sehr darab entsetzt, da doch der Wallach durch sein daselbst habenden Ampassador (so desswegen gefangen worden) den Türcken zu verstehen geben, dass solches dem Grosstürcken zum besten geschehe. Derowegen sich die Türckischen Bassa samptlich mit grimmigen Zorn vernemen lassen, diese untrew an dem Wallachen zu rechen. Wie dann bald darauff die Türcken in die Wallachey eingefallen und theils eingenommen, aber von den Wallachen bald wieder daraus getrieben worden.

Nach solchem hat der Wallach seinen Sohn mit 5000 Mann in die Wallachey heimbgeschickt, die Moldau auch anzugreiffen, auff welches derselbige Weyvoda (wie der Zeit der rueff ginge) sich mit dem Wallachen wider den Türcken zu vereinigen und zu verbinden, anerbotten. Derowegen und sonderlich weil das gelt, je lenger je mehr bey dem Grosstürcken fühlen wöllen und ein geringer vorrath in der Schatzkammer vorhanden, gemelter Grosstürck dem Ibrahim Bassa von newen ein stärcken befelch zukommen lassen mit der Kays. May. einen Trews zu machen.

Österreichische Nationalbibliothek Wien, 44 544 B; Göllner, *Faima*, p. 265, doc. XLIII.

Continuarea războiului în Ungaria şi Transilvania [...] Tipărit la Ursel, 1600

După ce la Curtea din Constantinopol a sosit vestea că valahul a luat Transilvania în numele Maiestăţii imperiale, s-a produs cea mai mare spaimă, că doar valahul dăduse de înţeles turcilor, prin ambasadorul lui de acolo (care pentru aceasta a şi fost închis), că asta s-ar întîmpla în favoarea sultanului, pentru care fapt toate paşalele turceşti au spus cu mînie cruntă că vor să răzbune această hiclenie a valahului. Curînd după aceea turcii au

năvălit în Valahia şi au ocupat-o in parte, dar în scurt timp au fost izgoniţi de acolo de către valahi.

După aceea, valahul a trimis pe fiul lui cu 5 000 oşteni acasă în Valahia, ca să atace şi Moldova, la care voievodul aceleia (după cum se zvonea atunci) s-a oferit să se unească şi să se alieze cu valahul împotriva turcului. Din acest motiv şi îndeosebi pentru că, pe timp ce trecea, banii lipseau tot mai mult sultanului şi în vistierie rămăsese numai o mică rezervă, numitul sultan i-a transmis din nou lui Ibrahim paşa o poruncă straşnică să facă armistiţiu cu Maiestatea imperială.

135 **1599 decembrie 4, Veneţia**

Veneţia 4 ⟨decem⟩brie 1599

[...]. Questi Signori hanno avviso, che'l Michali facia, e sia per fare grandissimi progressi à favore, et utilità dell'Imperatore, accennandosi, che doppò il libero acquisto della Transilvania, sia per haver presto ridotta sotto l'obedienza di sua Maestà tutta la Bulgaria; domandando gente per andarsene à quella volta, havendo in molti luoghi bonissima alligenza (?) [1]. Intanto haveva fatta intimare la Dieta in Transilvania per stabilire la quiete, e la pace di quella Provincia, et accomodar l'animo de Popoli ò almeno de Principali, e fermarsi alla devotione della Maestà Cesarea à cui per la maggior parte era già stata giurata fedeltà. Del Cardinale Battori per ancora non si è intesa cosa alcuna, e però si va tuttavia dubitando della sua morte. Se bene qual ch'uno scrive, che possa essere andato in Polonia: mà le lettere, che verranno domani, potriano darne qualche certezza. Si sono letti avvisi, che Sigismondo Battori sia prigione in Danimarca, mà però non ce n'è riscontro [...]. Quando ho havuto scritto fin quì, è arrivatto il Corriero con lettere di Vienna [...] avvisano ancora che trà le genti morte nel conflitto seguito trà il Michali, e'l Battori sia stato ritrovato morto, e riconosciuto il Cardinale, il quale sia poi stato portato, e sepolto in Albagiulia. Che'l Valacco è andato verso Moldavia, e Monsegniore Malaspina si trova in Varadino.

Archivio Segreto Vaticano, Nunziatura di Venezia, vol. 34, f. 325r—326; Mesrobeanu, *Cercetări*, IV/1928, p. 164, doc. XVI.

Veneţia, 4 decembrie 1599

[...].Aceşti soli au dat de ştire că Mihai făptuieşte şi este pregătit să făptuiască mari isprăvi întru cinstirea şi spre folosul împăratului, arătînd că după ce nestînjenit de nimeni va dobîndi Transilvania, va aduce îndată sub ascultarea împăratului toată Bulgaria; pentru aceasta cere oşti spre a porni într-acolo, din pricină că în multe locuri avea foarte mare alligenza(?)[1]. Între timp a poruncit să se convoace Dieta Transilvaniei spre a rîndui liniştea şi pacea acelei ţări, spre a potoli cugetul poporului sau măcar al nemeşilor şi spre a rămîne în supunere faţă de Maiestatea sa imperială, căreia deja cei mai mulţi îi juraseră credinţă. Despre cardinalul Báthory pînă acum nu s-a aflat nimic sigur, deşi sînt bănuieli cum că ar fi murit. Se scrie după socotinţa unora că poate să fi trecut în Polonia; numai scrisorile ce vor sosi mîine ne-ar putea da o oarecare siguranţă despre aceasta. S-au văzut avize care spun că Sigismund Báthory ar fi ostatec în Danemarca, totuşi

nici acest fapt nu s-a confirmat [...]. Cînd am terminat de scris, a sosit solul cu scrisori de la Viena [...] se mai dă de veste că printre cei care au pierit în înfruntarea dintre Mihai şi Báthory, ar fi fost chiar cardinalul, care, odată recunoscut, ar fi fost dus la Alba Iulia şi înmormîntat acolo. Valahul a pornit spre Moldova, iar monseniorul Malaspina se află la Oradea.

[1] Aşa în original; probabil o calchiere după un termen cu semnificaţia „alianţă" (allegar?).

136 **1599 decembrie 20, Graz.**

Di Gratz, li XX Decembre 1599

[...]. Continua la voce et il sospetto che il Valacco pensi a qualche suo vantaggio et interesse nell' acquisto di Transilvania, dubitando di non potersi assicurare in Valachia, per esser quella Provincia molto esposta a pericoli et aperta al Turco.

Dopo la vittoria del Valacco, et avviso di quella a Praga, è stato scritto da S⟨ua⟩ M⟨aestà⟩ et invitato l'arciduca Massimiliano per andar a quel governo et conservatione di quei Stati, ma si dubita che non sia per accettarlo, non essendo sin hora venuta risposta alcuna.

Hieri gionse a questa Corte quel gentilhuomo del Cardinal Battori, che era stato mandato, alcune settimane sono, da esso Cardinale alla Corte dell' Imperatore per trattar d'accordo con Sua Maiestà et, perchè haveva havuto commissione, particolare di trattar anco alcuna cosa con questo arciduca et con l'arciducessa già Prencipessa di Transilvania, è venuto a sodisfare, con tutto che il stato de suoi negocij sia in molto diversi termini di quando egli si partì di Transilvania. Dice però questo medesimo, persuaso del suo padrone, che il Cardinale era stato sedotto da Sigismondo, già Prencipe di Transilvania, et sì era stato sforzato ad accettar quella Provincia, perchè ella non cadesse in mano et potestà degl' hereticì o del Turco, come minacciava di far esso Sigismondo. Altri dicono che nelle scritture del Cardinale, trovate dall' Valacco et mandate all' Imperatore, si sian trovate lettere di accordo trà'l Cardinale sodetto et Hibraim-Bassà; con molti altri particolari et circonstanze in questa materia. [...].

Bayerisches Hauptstaatsarchiv, München, Abteilung I, Allgemeines Staatsarchiv, Fürstensachen anno 1597—1604, t. XXXVIII, p. I, f. 42; Hurmuzaki, XII, 1, p. 552, doc. DCCCLXXXVIII.

Din Graz, la 20 decembrie 1599

[...]. Dăinuie zvonul şi bănuiala că valahul s-ar gîndi la vreun cîştig şi folos de pe urma dobîndirii Transilvaniei, socotind că în Valahia nu ar fi în siguranţă, din pricină că acea ţară este prea expusă primejdiilor, fiind în calea turcului.

După izbînda valahului şi vestirea ei la Praga, Maiestatea sa a scris arhiducelui Maximilian chemîndu-l să treacă la cîrmuirea şi păzirea acelor stări, dar se crede că el nu ar fi primit, întrucît pînă acum nu a venit nici un răspuns.

Ieri a sosit la Curte acel sol al cardinalului Báthory, ce fusese trimis acum cîteva săptămîni de cardinal la curtea împăratului, spre a trata o înţelegere cu Maiestatea sa; şi pentru că a avut poruncă anume să discute şi

alte treburi cu arhiducele şi cu arhiducesa, fostă principesă a Transilvaniei, a venit să o împlinească, măcar că rînduiala lucrurilor sale este mult deosebită faţă de vremea cînd a plecat el din Transilvania. Pentru aceea solul, sfătuit de stăpînul său, spune că amăgit de Sigismund, fost principe al Transilvaniei, cardinalul fusese silit să primească acea ţară, spre a nu ajunge în mîinile şi stăpînirea ereticilor sau a turcului, cum ameninţa să facă Sigismund. Alţii spun că printre scrisorile cardinalului, găsite de valah şi trimise împăratului, s-ar fi aflat şi scrisori de înţelegere între sus-zisul cardinal şi Ibrahim paşa, laolaltă cu multe alte ⟨scrisori⟩ private şi acte ce ţin de această pricină. [...].

137 — 1599 decembrie 26, Constantinopol.

[...] Temono molto il valor del Micali, et molto più hora con l'aiuto della Transilvania, da popoli amato, et obedito sopra modo; cresce il timore, che habbino d'avenirgli danni notabili da' cristiani, intendendo che' l signor duca di Mercurio [1] sia andato a servire la Maiestà dell'Imperatore. [...].

Österreichis he Nationalbibliothek Wien, Ms. 595⁹, f. 851; Hurmuzaki, XII, p. 558, doc. CMI.

[...] ⟨Turcii⟩ se tem mult de vitejia lui Mihai şi cel mai mult acum, ⟨cînd⟩ cu sprijinul Transilvaniei şi iubit de popor, este ascultat peste măsură; sporeşte teama de marile nenorociri ce le-ar veni din partea creştinilor, acum că au aflat că şi domnul duce di Mercurio [1] merge să slujească pe Maiestatea sa împăratul [...].

[1] Philippe-Emmanuel de Lorraine, duce de Mercoeur (1558 1602), participant,: în trupele imperiale, la expediţia arhiducelui Matthias împotriva turcilor.

138 — 1599 decembrie 28, Plzeň.

Quanto alle cose di Transilvania non posso dir altre a V⟨estra⟩ Ill⟨ustrissima⟩ si non ch' io mi confermo [...] nel credere che di quà ha per condessendersi che ne resti il Valacco governatore, poiche nel regionamento havuto con li S⟨igno⟩ri Rumphe Trauzen [1] in questa materia (mostrando loro che sin hora il Valacco haveva ord⟨ina⟩te alli heretici Anabattisti et Trinitarii che uscissere dalla Provintia) [2] soggiunse il Rumpf che avanti che passassi un anno il Valacco discacciarebbe anche tutte l'altre sette heretiche, quando però non si disponghino di vivere soto o alla Catt⟨oli⟩ca o alla lutherana, dalle quai parole par che si possa raccorre che già si stia nel punto di lasciar il Valacco al governo della Prov⟨inci⟩a. Il non haver poi il medesimo Valacco voluto acconsentire all' ingresso del Basti, dicono i predetti S⟨igno⟩ri esserne stata ragione la poca intelligenza che passa fra loro, nata dall' opinione che il Valacco teneva che il Basti non solo s'intendesse secretamente col Cardinale Batt⟨o⟩ri, ma che havesse anche da S⟨igno⟩ria Ill⟨ustrissi⟩ma ricevuto denarii (calumnia tenuta da questi S⟨igno⟩ri istessi p⟨er⟩ falsissima) et all' incontro il Basti asserisce, et è più probabile, non haver il Valacco voluto lasciarlo entrare per rester esso nella prov⟨inci⟩a [...].

Archivio Segreto Vaticano, Fondo Borghese, Serie III, 67 b, f. 397; Arh. St. Buc., Colecţia microfilme Vatican, r. 76, c. 661; Filitti, p. 87—88, doc. LXXIX.

Cît despre lucrurile din Transilvania, nu pot spune altceva Luminăţiei voastre, decît că eu sînt tot mai convins [...] de faptul că cei de acolo se învoiesc să rămînă domn valahul, căci după convorbirea avută cu domnii Rumpf şi Trautson [1] despre acest lucru (arătînd ei că pînă acum valahul poruncise ereticilor anabaptişti şi trinitari să plece din ţară)[2], Rumpf a adăugat că înainte să treacă anul, valahul va mai alunga şi alte secte eretice, dacă nu se hotărăsc să trăiască în credinţă, fie catolică, fie luterană; din vorbele acestea se poate înţelege că ei ar fi gata să-l lase pe valah la cîrma ţării. Apoi, din pricină că valahul nu a voit să consimtă la intrarea lui Basta, pomeniţii domni spun că motivul ar fi neînţelegerea care există între ei, izvorîtă din părerea valahului că Basta, nu numai că s-a înţeles în ascuns cu cardinalul Báthory, ba mai mult a primit bani de la Domnia voastră, preailustre domn (defăimare socotită chiar şi de aceşti domni ca foarte neîntemeiată), şi că dimpotrivă Basta a afirmat, şi acest lucru este mult mai sigur, că valahul nu l-a lăsat să intre, pentru a rămîne el stăpîn în ţară [...].

[1] Baronul Wolfgang Rumpf şi contele Sixt Paul Trautson (Traus) erau miniştri imperiali care conduceau toată politica lui Rudolf II.

[2] Pentru atitudinea lui Mihai faţă de unitarieni (închiderea tuturor bisericilor unitariene, în februarie 1600), vezi Crăciun, *Cronicarul Szamosközy*, p. 129—130.

139 **1599 ⟨decembrie⟩.**

De Republica Transyluanica[a]

1. In praelio uel postea captos, punire pro eo, ac meriti sunt, posset sua Maiestas. Quia tamen mitissimus est Princeps, aequum est rationem habere non tam erroris factique eorum, proesertim, cum dominis proprijs militare, coacti sint, quam consuetae facilitatis, ut ita in posterum in officio permaneant.

2. Cludiopolitani Ciues etsi ualde incommodo tempore eam fidem, qua astricti erant, non praestantes grauiter deliquerint; ut tamen mitius secum agi, quam pro ipsorum merito sentiant, factum hoc illaudandum eis condonari potest, ea fiducia, ne quid in posterum designent: Verum ea lege, ut ipsam Ciuitatem opere et praesidio munitam, Specialis suae Maiestatis Capitaneus regat et inhabitet, qui etiam clauium habeat potestatem.

3. Nihilominus in exemplum aliorum, ne omnino impune ferant rebellionem, tam ipsi Claudiopolitani, quam aliarum Ciuitatum Ciues pro rebellionis grauitate, secundumque merita, mulctam pecuniariam soluere deberent.

4. Tartarorum Chamus, etsi dubiae sit fidei, tamen cum ultro offerat pacem, si sua Maiestas Caesarea eam stabilem cognouerit, merito flecti munere deberet; Nam si a Turcis secessionem fecerit, tum demum eorum potentia minus esset formidabilis.

5. Dignus est Michaël Transalpinus meo iudicio, non tantum sumptum, quem sustinuit, recipere, sed etiam honorario aliquo munusculo augeri, ut et is ad maiora officia praestanda animum hilarior adijciat, et reliquos ad uirtutem accendat.

6. Non abs re etiam fuerit, si militibus illis diuersarum nationum, quarum facta est mentio, praesertim durante belli tempore, menstrua stipendia soluantur, dum modo tanto conducantur numero, quanto exolui poterunt. Illi enim ex Transyluanicis cris, in cursione crebra Turcis non mediocre damnum dare poterunt, usque dum ad Castra educti fuerint.

7. Similiter Kossakios, bonum esset stipendio in belli societatem pertrahere, qui iam etiam suae fidelitatis passim specimina ediderunt, et alio-

quin armis bene instructi et exercitati, contra Turcam aeque ac Tartarum militando, non magno stipendio contenti essent.

8. Siculi, antiqua libertate donati, quoniam ipsorum militia magnum in Transylvania adfert emolumentum, tenentur quidem antiqua lege militare, sed certum est, eos armis necessarys non per omnia esse instructos: Itaque etiamsi non poterit pro ipsorum uoto, attamen ut arma postulata pro ipsorum pecunia ipsis sensim suppeditentur, imprimis necesse est.

9. Vt Vngaro Equite et Germano pedite arces et confinia Transyluanica muniantur, ad conseruandum illud Regnum, utile imprimis et summe necessarium est, qui eo quo postulantur numero quantocius ablegari deberent, ut uel ipsorum metu populus illius prouinciae ad officium adductus, fidem et obedientiam praestet.

10. Eodem modo, ut quatuor militum Tribuni et Capitanei, antea in bellis exercitati, qui rite omnia administrarent, in Transyluaniam mittantur, requiritur publico eius Regni bono.

11. In his omnibus prout sua Maiestas quid faciendum sit, pro sua sapientia, optime intelliget, ita ut eius Maiestatis iudicium principem etiam in futuris negocys locum obtineat, sentio.

12. Potest quidem consilium cum Moldauorum et Polonorum praefectis Michaël Vayuoda communicare, uiresque coniungere, et eos huc inflectere, si modo turbae uitentur magnae, bello enim Turcam et Polonum simul eodemque tempore petere, haud tutum esse iudico. Nihilominus si rei gerendae tempus et occasio sese offeret, eam arripiendam censeo.

Kriegsarchiv Wien, Hofkriegsrat, ⟨1599⟩, f. 7; Arh. St. Buc., Colecția microfilme Austria, r. 73, c. 686—685; Hurmuzaki III, 1, p. 380—381, doc. CCCIV.

---

[a] La Hurmuzaki apare următoarea mențiune în fața textului: Gutachten des Grafen Georg Zrynii über Sibenbürgens Angelegenheiten.

Despre situația din Transilvania

1. Pe cei prinși în timpul bătăliei sau mai apoi, Maiestatea sa putea să-i pedepsească și meritau pentru fapta lor. Deoarece, totuși, principele este foarte îngăduitor, se cuvine, judecînd nu atît greșeala și fapta lor de acum, fiindcă au fost siliți de stăpînii lor să lupte, cît mai ales obișnuita lor slăbiciune, să rămînă pe mai departe în slujbă.

2. Cetățenii clujeni au greșit foarte mult, chiar dacă din pricina unei împrejurări neprielnice nu și-au păstrat credința de care erau datori; totuși ca ei să înțeleagă că ⟨principele⟩ s-a purtat mai îngăduitor, el le poate ierta această faptă vrednică de dispreț, dar, în temeiul acestei încrederi, să nu mai făptuiască așa ceva, pe viitor. Apoi, potrivit acelei legi, un anume căpitan al Maiestății sale să rămînă ⟨acolo⟩ și să conducă această cetate, întărită cu ziduri și străji, și să aibă chiar și dreptul de a judeca.

3. Drept pildă pentru alții, ca nu cumva răzvrătirea să rămînă cu totul nepedepsită, atît clujenii, cît și cetățenii altor orașe, după amploarea răzvrătirii și după faptele lor, să trebuiască să plătească o despăgubire în bani.

4. Hanul tătarilor, deși este de o credință îndoielnică, totuși, de vreme ce a propus de la sine pacea, dacă Maiestatea sa ar ști că aceasta este trainică s-ar cuveni să se înduplece; căci dacă ⟨tătarii⟩ s-ar despărți de turci, atunci, negreșit, forța lor nu ar mai fi atît de temut.

5. După părerea mea, Mihai, voievodul valah, este îndreptățit să primească nu numai banii pe care i-a cerut, ci chiar să fie sporiți cu o oarecare

sumă, astfel încît, mulțumit fiind, să prindă curaj pentru împlinirea marilor îndatoriri şi să-i atragă şi pe ceilalţi spre fapte de vitejie.

6. Tot aşa, nu ar fi spre pagubă, dacă acelor oşteni de felurite neamuri, despre care s-a pomenit, li s-ar plăti soldele lunare, mai ales pe timpul războiului de acum, numai să fie tocmiţi atîţia oşteni, cîţi vor putea fi plătiţi. Căci ei, din ţinuturile transilvane, printr-un atac năvalnic vor putea aduce pagube destul de însemnate turcilor, cînd ar fi mînaţi spre tabără.

7. Tot aşa, pe cazaci ar fi bine să-i tocmească cu soldă pentru acest război, ei care au dat deja dovadă de credinţă, de altfel fiind deprinşi şi încercaţi să lupte deopotrivă contra turcului ca şi contra tătarului, şi s-ar mulţumi cu o soldă nu prea mare.

8. Secuii, dăruiţi cu vechea lor libertate, deoarece oastea lor duce greul în Transilvania, de altfel ei sînt obligaţi de vechea lege militară, este însă sigur că ei nu au fost înzestraţi cu armele necesare pentru toate împrejurările. Astfel, chiar dacă nu se va putea ⟨ţine seama⟩ de voia lor, totuşi este nevoie ca armele de trebuinţă să fie procurate, într-o oarecare măsură, şi pe cheltuiala lor.

9. În primul rînd şi mai ales, spre păstrarea acelui ţinut, este nevoie şi de mare trebuinţă să fie întărite cetăţile şi confiniile transilvane cu cavaleria maghiară şi cu pedestrimea germană, care trebuie degrabă trimise, atîtea cîte se cer, astfel încît, de teama lor, neamul acelui ţinut, adus sub ascultare, să dea dovadă de credinţă şi supunere.

10. Tot aşa, spre binele public al acestui regat, este nevoie ca patru tribuni şi căpitani de oşti, încercaţi în războaie, să fie trimişi în Transilvania ca să le rînduiască toate cum se cuvine.

11. În acestea toate, pe cît Maiestatea sa, prin înţelepciunea ei, va înţelege ce trebuie făcut, tot aşa, eu cred că şi în treburile viitoare, hotărîrea Maiestăţii sale va deţine primul loc.

12. Apoi, Mihai voievod poate să se înţeleagă cu căpeteniile moldovenilor şi polonilor şi să-i înduplece să-şi unească forţele, numai dacă oştile ⟨duşmanului⟩ par numeroase, căci nu cred a fi un lucru sigur ca turcul şi polonul să pornească războiul în acelaşi timp. Fără îndoială, dacă s-ar ivi momentul şi prilejul unui război, cred că trebuie folosit acest prilej.

140 **⟨1599 decembrie⟩.**

O smierci zalosney y okrutney Je. M.X. Cardinala Batorego Xiążęcia Siedmiogrodzkiego

Anno 1599 wojewoda Multański Michał wtargnął do Siedmiogrodzkiej ziemie, któremu Je M'c Xiądz Cardinał Batory dał bitwę pod miastem Sebinowem, pięć mil od Białogrodu. W które się z przodku Je M'sci X. Cardinałowi dobrze powodzielo, aż za zdradą Kornisza Hetmana iego, który się dał umyślnie pojmać, woisko trwożąc z sobą poczęło ustępować. A temu Korniszowi zaraz po pojmaniu dał z siebie szatę Michał, tam za persuasią nunciusa Malaspina ustąpiwszy z fortelu swego y od inszych zdradzony po przegraniu bitwy uchodzil we 126 koni; jednak w bitwie za pierwszym skruszeniem copie Je M. X. Cardinałowi konia z działa zabito, znowu mężnie potykaiąc się ustąpić musiał. Przybieżał do zameczka jednego y tam sniadał y baciąc się być sam niedosyć bezpiecznym, uchodzieł dalej. Potym dla pogoni rozdielili się po lo osób tylko uchodzieł. Potym gdy konie dązyć nie mogli, tylko somo szwart uchodzieł. Przyszło y do tego, że y konie pobić musieli, konie w kąty zarzuczi-

wszy y ornamenta zszelakie od złota tak z siebie, iako y z koni porzuciwszy pieszo uchodzieł. Będąc zfatygowany gdy dalej uchodzić nie mógł, maiąc przy sobie dwu braci rodzonych: Mico Pista y Mico Peter, y Balog sługę swego. Wzięli go ci dwa bracia Micowie na ramiona swe y tak go na skały zanieśli, na których tylko pasterze mieszkali y tam przyszedszy do pasterza na droge, iadł trochę chleba y mleka koziego, bo nie było co inszego, dał temuż pasterzowi X. Cardinał lancuszek z siebie, sam będąc strudzony usnął X. Cardinał y ci Mikowie usnęli. Tym czasem pogonia następowała iuż te góry y skały mjała, na którą zawołał ten Balog, sługa iego, dawaiąc znać, że na tey górze jest Xiązę. A na pogonią byli Seklowie weszli na góry. Pasterz obudzieł X. Cardinała y tych dwu Mików, weszli do tey chałupki żołnierze, pytali kędy Xiążę, bo go nieznali trafieli na X. Cardinała pytaiąc a był X. odpowiedział „Nie ia" aż znowu od tegoż Bąlasza będąc upewnieni, że to J. P. Xiąże, rzucieli się nań. Oni dwaj Mikowie bronieli X. Cardinała mężnie y zabici są przed oczema iego X. Cardinała broniąc ich raniony naprzód w czoło. Potym w tył głowy, aż w bok przebity dzidą padł. Prosieł, aby go niezabijali, mówiąc: dowiedzcie mnie żywo do Michała, będzie wam powinien y on y ia też. Ale zdraicy Seklowie nawymawiawszy obrazy nieboszczyka króla Stefana, tak go zranieli leżąc na ziemi któremu ieszcze żywemu tenże Bałabasz, sługa iego, głowę uciął y zawinąwszy ią w chustkę przyniósł ja Michałowi do Białogrodu w poniedzałek po bitwie, któremu Michał darował 130 węgierskich złotych y szatę z siebie. Dał potym Michał głowę ochędożyć y na misę srebrną włożyć i czerwoną kitajką przykryć. Posłał naprzód do Malaspine, Papieskiego nunciusza, y kazał mu obejzrzec, co na misie jest, który gdy ujrzał głowę Jego Msci X. Cardinała, począł nad nia płakać i całować, mówiąc, że to wielkiego człowieka głowa y tak z wielkim żalem poszedł vere crocodili lacrimas. Posłał po tym po Kornisza y temu kazał patrzac, co na misie. Także ten obaczył głowę Cardinałową, plakal lamentuiąc, że to był bardzo dobry człek y zacny, na to odpowiedział Michal: Wiem, że dobry, nad moią głową ledwieby był plakał. Rzekł Kornisz: godna by ta ręka, co tę głowę ucięła, żeby ią ćwiertowano. A stoiał przy tymże tenże zdrajca Bałabasz. Na to odpowiedzial Michał: Nie teraz o tym rzecz Panie Korniszu! Posłał po tym głowę Michał do Jezuitów w Białogrodzie, także też i po ciało posłał, które dostawszy pogrzebiono in sepulchro stryja swego w Białogrodzie zdiął było. A sam Michał szedł za ciałem z pochodnią; ta traiedia wszytka. Crudelis misericordia. Żal się Boże tego znacznego Pana; komu teraz dufać?

Biblioteka Uniwersytecka w Warszawie, Oddziat Rekopisów, Warszawa, Codex 470 I.5.15, p. 2—4; Veress, V, p. 356—359, doc. 245 (text şi trad. românească).

Despre moartea neaşteptată şi violentă a cardinalului Báthory, principe al Transilvaniei

În anul 1599 a intrat Mihai, voievod al Ţării Româneşti, în Transilvania. Cu el dădu cardinalul Andrei Báthory o bătălie lîngă Sibiu, cinci mile de la Alba Iulia. La început i-a mers bine cardinalului, dar apoi, prin trădarea hatmanului său Kornis, care s-a făcut prins cu dinadinsul, începu oastea sa să se infioreze şi să se retragă; Mihai îi dădu apoi lui Kornis îndată după prinderea sa ca premiu haina sa proprie. La sfatul nunţiului Malaspina, acesta ⟨Kornis⟩ a renunţat la vicleşugul său şi, trădat de toţi, cardinalul fugi după bătălie cu 126 călăreţi. Chiar la întîiul atac calul cardinalului a fost omorît de o ghiulea de tun, aşa că luptînd din nou bărbăteşte a trebuit să se retragă. El a ajuns

într-o cetățuie, unde își luă mîncarea de dimineață, dar nesimțindu-se aici destul de sigur, fugi mai departe. Apoi își împărți oamenii în cete de cîte zece inși, ca să se poată ocroti de urmărire în goană. Pe urmă, cînd caii nu mai puteau merge, fugi el singur. Apoi au fost nevoiți să-și omoare caii și să-și arunce de la sine toate lucrurile de aur ca să înainteze pe jos. El era prea obosit, avea pe lîngă dînsul doi frați: Mikó Pista și Mikó Petru cu Balog sluga sa. Aceștia l-au luat pe brațe și l-au dus pe stînci, unde trăiau numai păstori și acolo au dat peste poteca păstorilor, de la care luă ceva pîine și lapte de capră, deoarece nu era altceva de găsit. Cardinalul dărui păstorului un lănțușor de aur și apoi adormi, tot ca și frații Mikó. Între timp se apropiară urmăritorii, cărora sluga Balog le strigă că principele se află acolo pe acest munte. În timpul urmăririi secuii au suit muntele. Păstorul deșteptă pe cardinal și pe amîndoi frații Mikó. Soldații care îl urmăreau intrară în colibă întrebînd de principe, deoarece nu-l cunoșteau. Au dat peste cardinal, după care principele răspunse: Nu sînt eu! Și încredințați de către Balassa că e într-adevăr principele s-au aruncat asupra lui. Cei doi Mikó au apărat pe principele cardinal vitejește și căzură sub ochii lui. Cardinalul apărînd pe frați fu mai întîi rănit în frunte, apoi în dosul capului și în sfîrșit străpuns cu o suliță la o parte și căzu. El îi rugă să aibă milă de el și să-l ducă viu în fața lui Mihai, pentru care fapt îi va fi atît el, cît și Mihai recunoscător. Însă secuii trădători, înjurînd pe decedatul regele Ștefan Báthory, răniră astfel pe cardinalul căzut la pămînt, încît sluga lui, Balabaș, îi tăie capul încă trăind, pe care înfășurîndu-l într-o pînză l-a dus la Mihai la Alba Iulia în ziua de duminică după bătălie. Mihai îi dărui pentru cap 130 galbeni unguirești și o haină de a sa. Apoi a pus să spele capul, care așezat pe o tavă de argint și acoperit cu o basma de mătase roșie, l-a trimis nunțiului Malaspina spunîndu-i să privească ce e pe tavă. Cînd acesta văzu capul principelui cardinal Andrei, începu să plîngă și sărută capul, zicînd că acest cap a aparținut unui om mare. Și așa se depărtă cu mari regrete și lacrimi de crocodil. După aceea Mihai trimise după Kornis, zicîndu-i să vadă ce e pe tavă. Și acesta plînse și zise văitîndu-se că acesta era un om bun și nobil. La aceasta Mihai observă: Știu că acest bun om n-ar plînge la vederea capului meu! Kornis zise: Mîna care a făcut asta merită să fie tăiată în patru și lîngă cap stătea trădătorul Balabaș. Apoi zise Mihai: Acuma nu e vreme de vorbit despre asta, domnule Kornis! După aceea trimise capul la iezuiții din Alba Iulia, apoi trimise după cadavru, care adus, a fost îngropat în Alba Iulia, în mormîntul unchiului său. Și Mihai însuși însoți cadavrul cu o făclie în mînă. Ce tragedie crudă! Dumnezeu să miluiască pe acest domn nobil; dar pe cine să ne mai bizuim?

141 **1599 ⟨sfîrșitul anului⟩.**

[...] Expedita est legatio solennis ad Caesaream Maiestatem a Valacho Vaivoda; quam nostri per Saggmarium comitati sunt per aliquot milliaria. Quam legationem secum dicunt ferre insignia Cardinalis et quinque vexilla praecipua, ut illa Suae Maiestati praesentent, et postea de Transilvania tractent. Quid vero eveniet, manifestabit tempus.

Dictus Vaivoda inter nostros spargi rumores fecit, Turcam invasisse Walachiam; quod tamen falsum esse variae relationes attestantur. Venerunt literae a Vaivoda ad suum generalem [1] ut cum suo exercitu in Superiorem

Hungariam se conferat; sibi interim Transilvaniam commendatam habiturum. Idem Vaivoda misit filium suum Petratium in Walachiam cum quodam praecipuo Transilvano, — ut is Transilvanus vel gladio vel tormentis pereat.

Bayerische Hauptstaatsarchiv, München, Abteilung I, Allgemeines Staatsarchiv, Fürstensachen anno 1597—1604, t. XXXVIII, p. I, f. 110; Hurmuzaki, XII, p. 559—560, doc. CMVI.

[...] . Din partea voievodului valah a fost trimisă o solemnă solie la Maiestatea imperială; ai noştri au însoţit-o prin Sătmar cale de cîteva mile.

Se spune că această solie duce cu sine însemnele cardinalului şi cinci steaguri frumoase spre a le înfăţişa Maiestăţii sale, şi spre a se înţelege apoi asupra Transilvaniei. Timpul va arăta ceea ce va urma în fapt.

Zisul voievod a pus să se răspîndească zvonul printre ai noştri că sultanul a năvălit în Valahia; felurite relatări dovedesc că totuşi nu este adevărat, ⟨căci⟩ a sosit o scrisoare de la voievod pentru generalul său [1] ca să vină cu oastea lui în Ungaria Superioară; între timp plănuieşte să-i fie încredinţată lui Transilvania. Voievodul a trimis pe fiul său Pătraşcu în Valahia dimpreună cu un oarecare nobil transilvănean, ca să piară acest transilvănean de sabie sau de pe urma loviturilor.

[1] Banul Mihalcea.

142 **⟨1599⟩.**

Statura di Michel vaivoda di Valachia

Quando diede la rotta et la morte al Card⟨ina⟩l Battori del 1599 era di età di circa 36 anni, di pelo nero, di carnagioni bruna, di statura alta, ma asciutta, di occhi foschi incavati, di guardatura torua, taciturno et pensieroso.

Biblioteca Vallicelliana, Roma, Ms. nr. 35, f. 230; Arh. St. Buc., Colecţia microfilme Italia, r. 65, c. 662; Hurmuzaki, III, 1, p. 544, doc. CI; *Rev. arh.*, 3, 1975, p. 336.

Înfăţişarea lui Mihai, voievodul Valahiei

Cînd i-a pricinuit cardinalului Báthory înfrîngerea şi moartea, în 1599, ⟨Mihai⟩ avea cam 36 de ani; părul îi era negru, faţa oacheşă, statura înaltă şi suplă, ochii îi erau negri şi adînciţi în orbite, căutătura ameninţătoare, tăcută şi gînditoare.

143 **1600 ianuarie 1, Sevlius.**

Aus dem Oberhungerischen Feldläger von Soloes [a] von I. Januarii Anno 1600.

Wir haben bereit die Föstungen Hust, Somlio, Hadad [b] und Castellen, sampt denen darzue gehörigen Orthen mit Teitschen Knechten besetzt und mit Munition versehen, auch den Hungerischen Trabanten, so darin gewest freindtlichen abgedankt. Kywar hoffen wir in Kurzen auch zu bekommen.

Der Michel Weyda, welcher Ihrer Kais. Mt. getreuer Diener und des Landt Gouvernator verbleiben solle, schreibt, dass wir uns nicht von hinnen begeben sollen, dann er habe Kundtschaft, dass die Pollagen mit grosser Höresmacht in der Moldaw sein sollen, der Meinung Siebenbürgen zu überfallen, derowegen er Weyda etliche Kundtschafter ausgeschickt die mehrere Gewissheit zu erfahren. Da nun diesem also, werden wir noch gar in Sibenbürgen ziehen müssen.

Österreichische Nationalbibliothek Wien, Codex 8 973, fol. 11; Veress, VI, p. 2—3, doc. 2.

---

[a] Corect: Szöllős.
[b] Scris stîlcit: Hattat.

Din tabăra de la Nagyszöllös, în Ungaria de Sus, din ⟨data⟩ de 1 ianuarie în anul 1600

Am ocupat deja cu oşteni germani cetăţile Hust, Şimleu, Hodod şi castelele, împreună cu localităţile ce ţin de acestea, şi le-am prevăzut cu muniţie; de asemenea am concediat cu binele pe dorobanţii unguri care se aflau acolo. Curînd sperăm să punem mîna şi pe Chioar.

Voievodul Mihai, care trebuie să rămînă slujitorul credincios al Maiestăţii voastre imperiale şi guvernatorul ţării, scrie să nu plecăm de aici, deoarece ar avea ştiri că polonii s-ar afla în Moldova cu oaste mare, cu intenţia să atace Transilvania; de aceea el, voievodul, a trimis mai multe iscoade, pentru a obţine ştiri mai sigure. Din această cauză vom fi aşadar nevoiţi să intrăm în Transilvania.

144 — 1600 ianuarie 1, Roma.

Roma il 1 gennaio 1600

[. . .]. Di Ungheria confermano questa settimana che il Valacco habbia scritto all'Imperatore supplicando S⟨ua⟩ M⟨aes⟩tà à voler dare il governo della Transilvania a lui, ò ad un suo figliolo in evento che non volesse darla in governo ad uno de suoi fratelli, non sapendosi per ancora la risposta che sarà, se bene si può imaginar qual sia, poichè di già la rissolutione et il governo è data al Ser⟨enissi⟩mo Massimiliano, et da questo vogliono sia nata quella voce, che detto Valacco voleva esser *ego Dominus*, et l'esser Greco, et per conseguenza di poca fede lo faceva credere pur troppo massime che s'intende haveva egli anco dato ad intendere al Turco, per non haver disturbo nell' impresa, che la faceva per gli Ottomani, et cosi potrebbe credersi che habbia voluto gabare tutti due; ma non ci é sicurezza in questo mondo (?) [. . .].

Biblioteca Apostolica Vaticana, Cod. Urb. Lat., vol. 1 068, f. 4—5; Buta, *Diplomatarium*, II, p. 120, doc. CXVI.

Roma, 1 ianuarie 1600

[. . .]. Săptămîna aceasta s-a adeverit din Ungaria că valahul i-ar fi scris împăratului rugînd pe Maiestatea sa să binevoiască a-i da guvernarea Transilvaniei, lui sau unui fiu al său, în cazul că nu ar vrea să o dea unuia din fraţii

săi; pînă acum nu se ştie care va fi răspunsul împăratului, măcar că putem să ne închipuim care ar fi acesta, fiindcă deja hotărîrea e luată şi guvernarea i-a fost încredinţată prealuminatului Maximilian; de aici pare să se fi născut acel zvon cum că numitul valah ar vrea să se cheme: ego Dominus [1]!; iar faptul că este grec [2] şi prin urmare de puţină încredere făcea să se creadă, din păcate mai mult decît se cuvine, că i-ar fi dat de înţeles sultanului, spre a nu întîmpina oprelişti în fapta sa, că o face pentru otomani, aşa încît s-ar putea crede că în acest chip ar fi vrut să-i înşele şi pe unul şi pe altul; dar nimic nu este sigur în lumea aceasta [...].

[1] Aluzie la formula imperială romană.
[2] Aluzie la controversata descendenţă grecească a domnitorului român.

145 **1600 ianuarie 8, Veneţia.**

Venezia l' 8 gennaio 1600

[...]. L'ultime di Vienna gionte Domenica sera delli 25 passato danno aviso che in quella Città erano gionti li dui Ambasciatori chel Valacco mandava all'Imperatore con 5 stendardi, tra quali uno, che dal Gran Sig⟨no⟩re fù mandato à donare al Card⟨ina⟩l Battori et un cavallo tutto guarnito cremesino con la sella gioiellata, con altre arme et diverse cose notabili, tenendosi per fermo chel Ser⟨enissi⟩mo Massimiliano passarà di breve in Transilvania già che il Valacco s'era lasciato intender di volerli dar il possesso di quella provincia, et non ad altri stranieri, intendosi anco, che di già s'habbia contentato che Giorgio Bast sia entrato in Alba-Iulia et posto presidii in alcune di quelle piazze a nome di S⟨ua⟩ M⟨aes⟩tà Ces⟨ar⟩ea della quale esso Voivoda si mostrava devotissimo; le sudette lettere ne accusano delli 18 con aviso dell'arrivo in quella città buona somma de denari, che manda l'Imperatore per pagar le militie del Valacco, come si scrisse, et aspettavano il sig⟨no⟩r Carlo Magno Commissario Ces⟨ar⟩eo per accompagnare tal denari à Varadino, di dove poi sariano condotti in Albaiulia da Gnari Paulo; [...] et che s'attendeva a far nuova levata de genti per mandar in Transilvania, dimandate dal Valacco [...].

[...]. Altre di Vienna avisano chel Reggimento dell'Austria di 3 m. soldati, già licentiato, et hora revocato, s'era incaminato per Transilvania, toccandosi tuttavia tamburo per far maggior forze con le quali farebbe il suo passaggio in quella provincia il Ser⟨enissi⟩mo Massimiliano, sopra le cui nozze con la Moscovita si ragionava strettissimamente [...].

[...]. Con altre di Vienna s'hà che li Transilvani si mettevano all'ordine con ogni secretezza per incontrar li Tartari di passaggio alle case loro, trovandosi il Valacco con una bella militia, con la quale et con quella che ha mandato nella Valacchia sotto il suo figliolo, et con l'aiuto dell'Imperatore, disegnava d'assaltare la Moldavia et pio anco passar verso Costantinopoli [...].

Biblioteca Apostolica Vaticana, Cod. Urb. Lat., vol. 1068, f. 21; Buta, *Diplomatarium*, II, p. 122, doc. CXX.

Veneţia, 8 ianuarie 1600

[...]. Ultimele ⟨ştiri⟩ din Viena sosite duminică seara, la 25 trecute, confirmă că în acel oraş sosiseră cei doi ambasadori pe care i-a trimis valahul la împărat, aducînd cu ei cinci steaguri, dintre care unul, care era de la sultan,

fusese trimis în dar cardinalului Báthory; ⟨mai aduceau⟩ şi un cal roib, tot împodobit, cu şaua bătută în pietre preţioase, cu alte arme şi diferite daruri de preţ; se socotea drept lucru sigur că prealuminatul Maximilian va trece în scurt timp în Transilvania, întrucît valahul lăsase să se înţeleagă că vrea să-i dea stăpînirea acelei provincii lui şi nu altor străini; s-a mai aflat că valahul era deja de acord ca Gheorghe Basta să intre în Alba Iulia şi să pună garnizoane în unele din acele fortăreţe în numele Maiestăţii sale imperiale, faţă de care voievodul se arăta foarte devotat; sus-zisele scrisori confirmă din data de 18 ştirea sosirii în acel oraş a unei mari sume de bani pe care împăratul îi trimite pentru a plăti oştile valahului, cum s-a scris; era aşteptat domnul Carlo Magno, comisar imperial, pentru a însoţi aceşti bani la Oradea, de unde apoi vor fi duşi la Alba Iulia de Nyáry Pál, [...] se aştepta să se facă o nouă recrutare de trupe pentru a le trimite în Transilvania, fiind cerute de valah [...].

[...]. Alte ⟨ştiri⟩ din Viena informează că regimentul din Austria, de trei mii de soldaţi, care fuseseră lăsaţi la vatră, iar acum fuseseră rechemaţi, pornise la drum spre Transilvania; se făceau încă strigări pentru a aduna forţe mai mari, cu care ar urma să-şi facă intrarea în acea provincie prealuminatul Maximilian; asupra căsătoriei sale cu moscovita se trata cu mare zel [...].

[...]. Din alte ⟨ştiri⟩ din Viena aflăm că transilvănenii se pregătesc de luptă în secret, pentru a-i înfrunta pe tătarii care treceau spre casele lor; valahul avea sub ordinele sale o armată puternică cu care, ca şi cu aceea pe care o trimisese în Valahia sub comanda fiului său, şi cu ajutorul împăratului, plănuia să ia cu asalt Moldova, iar apoi să treacă şi spre Constantinopol [...].

146 **1600 ianuarie 8, Veneţia.**

Di Venetia 8 Gennaro 1600

[...]. Si hà di Praga, che le cose del Valacco erano à buon termine con l'Imperatore, havendo egli mandato à S⟨ua⟩ M⟨aes⟩tà Ambasciatori nuovi con un'presente di tutte l'armi del cavallo stesso, e dell'effigie del Cardinale Battori, con molti stendardi presi nella battaglia; il tutto molto gradito da Cesare, il quale al incontro haveva mandato à regalare detto Valacco di gioie, e denari, e centomila tallari da pagare i Cosacchi, ne' manca Sua M⟨aes⟩tà di tenerlo bene edificato nel meglior' modo, che può; havendo inteso, che i passati rumori erano proceduti da sdegno particolare, ch'haveva il Valacco contro il Basti, il quale haveva cercato di metterlo in consideratione all'Imperatore d'huomo poco fedele, e ch'havesse intelligenza col Cardinale Battori.

Archivio Segreto Vaticano, Nunziatura di Venezia, vol. 35, f. 21; Mesrobeanu, *Cercetări*, VI/1928, p. 167, doc. XX.

Din Veneţia la 8 ianuarie 1600

[...]. Se află de la Praga că înţelegerile valahului cu împăratul au înaintat, după ce acela a trimis Maiestăţii sale alţi soli care duceau în dar tot harnaşamentul calului, efigia cardinalului Báthory, laolaltă cu numeroase steaguri luate de pe cîmpul de luptă; toate acestea au fost mult pe placul împăratului care, drept răsplată, a poruncit să se dăruiască zisului valah nestemate, bani şi 100 de mii de taleri spre a-i plăti pe cazaci, şi nu uită Maiestatea sa nici să-l îmbărbăteze în cel mai ales chip cu putinţă; s-a aflat că zvonurile dinainte

se iscaseră din pricina duşmăniei personale pe care o avea valahul contra lui Basta, care încercase să-l înfăţişeze împăratului drept om necredincios, ce s-ar fi înţeles cu cardinalul Báthory.

147 **1600 ianuarie 14, Veneţia.**

[...] [a] della quale provincia s'intende per cosa certa che da S⟨ua⟩ M⟨aestà⟩ C⟨esarea⟩ era statto fatto governatore generale Michal Vaivoda [1], senza però poter determinare, nè risolvere cosa alcuna in quella provin ia, senza il consenso d'un Conseglio di Stato e di guerra, che detta Maiestà metterà in Cassovia; del qual il conte di Svarzemburgh, fatto governatore generale nell' Ungheria Superiore, sarà presidente; dovendo anco il Vaivoda mettere soldati imperiali in tutte le città di Transilvania. [...].

Österreichische Nationalbibliothek Wien, Ms. 595[9], f. 214; Hurmuzaki, XII, 1, p. 614, doc. CMLXXIII.

[a] Text publicat cu omisiuni în Hurmuzaki.

[...]. Se află drept lucru sigur că Mihai voievod a fost numit de către Maiestatea sa imperială guvernator general al acelei ţări [1], totuşi fără a putea hotărî sau schimba ceva în acea ţară, fără acordul unui consiliu de stat şi de război, pe care Maiestatea sa îl va stabili la Caşovia; contele de Schwarzenbergh, numit guvernator general în Ungaria Superioară, va fi prezidentul acelui consiliu; voievodul ar mai fi dator să aşeze soldaţi imperiali în toate oraşele din Transilvania [...].

[1] Recunoaşterea efectivă a lui Mihai Viteazul ca guvernator al Transilvaniei a avut loc de abia la 22 septembrie 1600, cîteva zile după lupta de la Mirăslău (18 septembrie).

148 **1600 ianuarie 15, Veneţia.**

Di Venetia li 15 Gennaro 1600

[...]. Scrivono d'Ungheria e Transilvania, che'l Valacco mantenga ttuttavia in buona speranza l'Imperatore di volerlo onninamente servire e che pareva restassero d'accordo frà loro, che egli sia governatore di quella Provincia, e che Sua M⟨aes⟩tà ci metta i presidij. E però vero, che questi Signori et altri particolari hanno avviso, che si dubiti molto della fede di detto Valacco, e che non habbia à conservarsi lungamente sotto l'Imperio, et io sono d'opinione, che sino, che non lo vediamo accommodato col Turco non si possa dubitare di questo, essendo egli sempre nemico troppo infesto à quella Porta.

Archivio Segreto Vaticano. Nunziatura di Venezia, vol. 35, f. 23 v; Mesrobeanu, *Cercetări*, IV/1928, p. 167, doc. XXII.

Din Veneţia, la 15 ianuarie 1600

[...]. Se scrie din Ungaria şi din Transilvania că valahul îi dă mereu încredinţare împăratului că voieşte să i se supună întru totul, şi se părea că ar fi rămas înţeleşi ca el să fie guvernatorul acelei ţări, iar Maiestatea sa să-i dea

ajutor pentru aceasta. Este totuşi adevărat ceea ce au aflat aceşti nobili şi alte persoane particulare, cum că se pune la îndoială credinţa zisului valah şi că el nu ar rămîne multă vreme sub ascultarea împăratului, dar eu socotesc că pînă ce nu-l vedem împăcat cu sultanul, nu ne putem îndoi de el, întrucît dintotdeauna a fost duşman de moarte al Porţii.

149 **1600 ianuarie 15, Roma.**

Roma l'15 gennaio 1600

[...]. La Congregatione de 20 Cardinali, che si tenne Mercordi si è inteso meglio perchè fosse temuta, et in effetto fu per le cose di Transilvania, quelche si trattasse è questo: è solito ogni volte che accade morte violenta de Card<ina>li et socceda in qualsivoglia modo, di scommunicar li Deliquenti, et questo si è ressoluto di fare, dovendo poi l'Ambasciatore dell'Imperatore andar subito per l'assolution et basterà in questo servar l'uso et far la cerimonia [...].

[...]. Di Ungheria questa settimana scrivono insomma il Valacco per huomo da bene, et che haveva fatto intrar in Albagiulia il Bast, ma non però datogli il possesso della Provincia, riservandolo di dare al Serenissimo Massimiliano proprio et non ad altri, et che poi detto Valacco stava pur su questo, di andar à far l'impresa della Moldavia, et però dimandava nuove genti... et lo Sguarcenburgh [a] dava voce di passar in quella Provincia per incontrar li Tartari, che tornavano alle loro case, et il danaro che manda in Transilvania l'Imperatore era gionto in Cassovia, et però arrivato detto danaro, et pagati li soldati il Valacco dissegnava partir per l'Impresa destinata, et adesso, che ha la fortuna per chiome non perda tempo [...].

Biblioteca Apostolica Vaticana, Cod. Urb. Lat., vol. 1068, f. 32—35; Buta, *Diplomatarium*, II, p. 122 — 123, doc. CXXI.

---

[a] Aşa în original.

Roma, 15 ianuarie 1600

[...]. Congregaţia celor 20 de cardinali, care s-a ţinut miercuri, a ajuns la mai bună înţelegere, din pricină că existau temeri în legătură cu evenimentele din Transilvania, cum a şi fost de fapt; iar cele ce s-au discutat sînt acestea: există obişnuinţa ca ori de cîte ori se aude de moartea violentă a unui cardinal şi în orice chip s-ar petrece ea, făptaşii să fie excomunicaţi şi aşa s-a hotărît să se facă, trebuind apoi ambasadorul împăratului să meargă degrabă pentru iertare; într-aceasta va fi îndestul să se păstreze obiceiul şi să se facă cuvenita ceremonie [...].

Din Ungaria, ni se scrie săptămîna aceasta despre valah ca de un om cu bună faimă; se zice că îl adusese pe Basta în Alba Iulia, dar stăpînirea provinciei nu i-a dat-o, păstrînd-o să i-o dea prealuminatului Maximilian anume şi nu altora; în urmă zisul valah a rămas la gîndul său de a face expediţia în Moldova, într-aceea cerea noi trupe [...], iar Schwarzenburg dădea de ştire că va trece în acea provincie spre a-i înfrunta pe tătarii care se întorceau la casele lor, şi că banii trimişi de împărat în Transilvania ajunseseră la Caşovia; aşa că, de îndată ce vor ajunge banii şi soldaţii vor fi plătiţi, valahul plănuieşte să plece în expediţia hotărîtă, nevoind să piardă timp mai ales acum, cînd norocul îi surîde [...].

Vous aurez déjà entendu [1], comme au mois d'octobre dernier, le Prince de Valachie étant entré avec une puissante armée en la Transilvanie, y défit et mit en fuite le cardinal Battori, auquel le Prince Sigismond l'avoit cédée, et comme ledit cardinal fuyant avec cent chevaux par certains chemins étroits, où il falloit passer un à un, il fut assailli et tué par des paysans, qui lui coupèrent la tete et la portèrent au dit Prince de Valachie. De tout quel succès le Pape fut averti par lettres du sieur de Malespine, éveque de S. Sévère, son nonce, résidant près dudit cardinal, lesquelles S.S. fit lire en consistoire, il y a quelques temps. Depuis, S.S. reçut lettres de l'Empereur, écrites apres la défaite du dit cardinal, et néanmoins avant que l'Empereur en sut la mort; par lesquelles il se plaignoit fort aigrement du dit cardinal, et l'acusoit d'avoir intelligence avec le Turc et prioit S.S. de l'excommunier et le priver du chapeau.

En meme tems, S.S. reçut lettres du nonce qu'elle a en Pologne [2], lequel lui écrivoit que ladite défaite et mort dudit cardinal avoit apporté grand déplaisir à toute la Cour du Roi de Pologne, et même qu'on y murmuroit contre le sieur Malespine nonce, comme s'il eut été en partie cause de cet inconvénient, et y disoit qu'il ne falloit jamais se fier de ministre apostolique; et qu'il lui sembloit à lui nonce de Pologne que pour apaiser ces gens-là S.S. devroit procéder par censures ecclésiastiques contre ceux qui avoient tué ledit cardinal. Sur l'occasion donc de ces deux lettres de l'Empereur et du nonce de Pologne, tendantes à diverses fins, le Pape convoqua ledit jour 12 de ce mois une congrégation de dix-neuf cardinaux, à savoir Gesualdo, qui est le Doyen du Collège, Como, Madruccio, Salviati, Radzivil, Pinello, Borghese, Bianchetto, Avila, Arrigone, Bevilaqua, Visconte, Tosco, d'Ossat, Antoniano, Montalto, Farnese, Aldobrandino et San Giorgio: et après avoir fait lire lesdites deux lettres, mit en délibération s'il devoit faire quelque ressentiment de la mort dudit cardinal et entrer en justification de ce qu'il avoit fait et procuré pour le bien de la Chrestienté en ces choses de Transsilvanie, et montra d'incliner lui-même à la négative, tant de l'une que de l'autre de ces deux propositions. Les avis furent divers, comme il advient souvent en si grandes compagnies, mais la plupart opina, quant au premier point, que pour le présent il ne falloit procédér par censures, ni faire aucun ressentiment touchant la mort dudit cardinal, d'autant qu'il avoit été tué en guerre, portant les armes et en tout autre habit et faction que de cardinal, qu'on ne savoit qui l'avoit tué, ni si ceux qui le tuèrent pensaient tuer un cardinal, ou non, ni s'ils étaient catholiques ou schismatiques, et hors l'Eglise et jurisdiction du St. Siège. Qu'avant que procédér à l'excommunication, il faudroit faire quelque forme ou figure de procès lequel, en cete incertitude, on ne sauroit par quel bout commencer, que d'ailleurs S.S. offenseroit l'Empereur et le Prince de Valachie, pour le mal qu'ils avaient voulu au dit cardinal, la mémoire duquel ils dénigreroient en tout ce qu'ils pourroient et pour ce qu'ils pourroient interpréter telles procédures et censures comme étant indirectement faites contre eux-mêmes, et faire composer des livres contre la mémoire dudit cardinal, où ni le Collège des cardinaux, ni le Saint Siège lui-meme ne seroient épargnéz; que ledit nonce Malespine étoit par chemin, s'en retournant à Rome, et pourroit dire quelque chose de plus que ce qu'il avoit écrit, et lors on verroit s'il y auroit lieu d'y faire autre chose. Quant au second point, qu'il ne seroit de la dignité du S. Siège, ni de la personne de S.S. d'entrer en justification par lettres adressées aux principaus de ceux qui se plaignoient ni par aucune sorte d'écrit. Mais pour ce qu'il importe grandement à l'honneur de

Dieu et au bien de toute l'Eglise qu'ils ayent bonne opinion du Pape et de ses ministres, et ceux qu'il l'ont autre soient détrompez, il sembloit bon que S.S. commendât à Monsieur le cardinal S. George, qui a ces pays là en son département, d'écrire aux nonces qui sont près l'Empereur et le Roi de Pologne tout ce qui s'est passé au fait de Transsilvanie, et qui peut servir à la décharge du Pape et de ses ministres, et de leur enjoindre de dire cela comme d'eux-memes, aux occasions qui s'en présenteroient, sans montrer d'en avoir commandement, ni en commencer le propos eux-memes. Et ainsi fut résolu par Sa Sainteté, tant sur l'un que sur l'autre chef.

Lettres du cardinal d'Ossat, avec des notes historiques et politiques de M. Amelot de la Ho t saie, III, Amsterdam, 1732, p. 459—466.

Aţi aflat [1] deja cum, în trecuta lună a lui octombrie, principele Valahiei, intrînd cu o puternică oaste în Transilvania, îl înfrînse şi-l puse pe fugă pe cardinalul Báthory, căruia principele Sigismund îi cedase acea ţară, şi cum zisul cardinal, fugind cu o sută de călăreţi pe nişte cărări atît de înguste, încît de-abia se putea strecura un om, fu prins şi omorît de nişte ţărani, care îi tăiară capul şi-l duseră înaintea zisului principe al Valahiei. De fapta aceasta papa fu înştiinţat printr-o scrisoare a monseniorului Malaspina, episcop de San Severo, nunţiu apostolic, aflător pe lîngă zisul cardinal; scrisoarea puse Sanctitatea sa să fie citită în consistoriu, cu puţină vreme în urmă. Mai apoi, Sanctitatea sa primi o epistolă de la împărat, scrisă după înfrîngerea zisului cardinal, dar înainte de a afla de moartea acestuia; în acea epistolă împăratul se plîngea cu mare amărăciune de zisul cardinal, învinuindu-l că are înţelegere cu sultanul, şi într-aceea ruga pe Sanctitatea sa să-l excomunice şi să-l lipsească de pălăria de cardinal.

Tot în vremea aceasta, Sanctitatea sa primi o epistolă de la nunţiul ce-l are în Polonia [2], care-i scria că înfrîngerea şi moartea zisului cardinal pricinuiseră mare mîhnire la curtea regelui Poloniei, ba chiar că murmurau împotriva monseniorului Malaspina, nunţiul, ca şi cum el ar fi fost într-un fel pricină a acestei nenorociri, zicînd că n-ar mai trebui nicicînd să i se încredinţeze cinul de ministru apostolic; şi ⟨mai scria⟩ că se gîndea el, nunţiul în Polonia, că, spre a-i potoli pe aceşti oameni, Sanctitatea sa ar trebui să-i dea pe mîna tribunalelor ecleziastice pe cei ce-l omorîseră pe zisul cardinal. Împins aşadar de aceste două epistole, a împăratului şi a nunţiului din Polonia, izvodite din pricini diferite, papa convocă în ziua de 12 a lunii acesteia o congregaţie de nouăsprezece cardinali, anume Gesualdo, care este decanul colegiului, Como, Madruccio, Salviati, Radziwill, Pinello, Borghese, Bianchetto, Avila, Arrigone, Bevilaqua, Visconti, Tosco, d'Ossat, Antoniano, Montalto, Farnese, Aldobrandini şi San Giorgio; şi după ce puse să fie citite cele două epistole, înfăţişă spre judecată conclavului dacă se cuvine a face vreo mustrare pentru moartea cardinalului şi a da lămurire de zelul şi rîvna lui întru binele creştinătăţii în afacerile din Transilvania, arătîndu-se potrivnic el însuşi la o aşa socotinţă, şi într-o pricină şi în alta. Părerile fură felurite, aşa cum se întîmplă adesea în aşa înalte sfaturi, dar cei mai mulţi socotiră, în pricina dintîi, că pentru moment nu e potrivit să se convoace tribunalele, nici să se facă vreo mustrare pentru moartea cardinalului, de vreme ce fusese omorît în război, purtînd arme şi vestminte şi înfăţişare altele decît cele cuvenite unui cardinal, şi nu se ştia cine îl omorîse, nici dacă cei ce-l omorîseră gîndeau ori nu că omoară un cardinal, nici dacă erau catolici sau schismatici, aflaţi aşadar în afara bisericii şi judecăţii Sfîntului Scaun. Că dar, mai înainte

să se pronunţe excomunicarea, se cădea să se pornească în vreun chip sau altul un proces, care, de vreme ce lucrurile nu erau limpezi, nu ştiai de unde să-l începi, şi că, de altminteri, Sanctitatea sa i-ar ofensa pe împărat şi pe principele Valahiei, socotind că aceştia voiseră răul cardinalului şi că îi batjocoresc amintirea în toate chipurile, căci ei ar putea să creadă că asemenea mustrări şi tribunale sînt, în chip ocolit, pornite împotriva lor, şi atunci ar pune să se alcătuiască felurite cărţi ce ar necinsti amintirea zisului cardinal, şi în care nici colegiul cardinalilor, ba nici chiar Sfîntul Scaun n-ar fi cruţate; că zisul nunţiu Malaspina, cum urma să se întoarcă la Roma, ar putea spune lucruri mai multe decît a scris, şi s-ar vedea atunci dacă e nimerit să se întreprindă ceva. Cît priveşte cea de-a doua pricină, nu era de demnitatea Sfîntului Scaun, nici nu se cuvenea pentru autoritatea Sanctităţii sale să dea lămurire printr-o epistolă trimisă persoanelor celor mai de seamă din aceia care se plîngeau, ori prin orice alt soi de înscris. Iar cum, pentru gloria lui Dumnezeu şi pentru binele întregii biserici, se cuvine ca toţi să aibă întru cinstire pe Sanctitatea sa şi pe miniştrii săi, iar cei care gîndesc într-altfel să fie scoşi din greşeală, ar fi nimerit ca Sanctitatea sa să dea poruncă monseniorului cardinal San Giorgio, care are acele ţări sub oblăduirea sa, să scrie nunţiilor aflători pe lîngă împărat şi pe lîngă regele Poloniei toate cum s-au petrecut în Transilvania, spre a putea dovedi neîntinarea papei şi a miniştrilor săi, şi să le dea canon să spună toate ca venind de la ei înşişi, orice prilej s-ar ivi, fără a lăsa să se creadă că ar avea în această privinţă vreo poruncă, şi ferindu-se să vorbească ei primii de această afacere. Într-acest chip fu hotărît să se facă, de Sanctitatea sa, şi într-o pricină şi în alta.

---

[1] Darea de seamă este destinată secretarului de stat al regelui Henri IV, Nicolas de Neufville, senior de Villeroy. În lipsa altui document privind atitudinea Romei faţă de acţiunea lui Mihai Viteazul în Transilvania, am preferat acest raport, deşi tipologic el nu se include în structura volumului.

[2] Claudio Rangoni, episcop de Reggio-Emilia, nunţiu apostolic în Polonia între 1599 şi 1605. Scrisoarea acestuia, datată 11 decembrie 1599, se păstrează în copie în Archivio Segreto Vaticano, fondo Borghese, III, 66 b, f. 83, şi a fost publicată de Nicolae Buta, *I ragguagli di Claudio Rangoni*, în *Diplomatarium Italicum*, I, 1925, p. 298—299.

151 **1600 ianuarie 17, Plzeň.**

Aus Pülsen von 17. Jänner Anno 1600

Die wallachische Potschaft, welche der Kayserlichen Mayestät den Schliessel zue Sybenbürgen, sambt 4 Fahnen und dem Ross, so der Cardinal [1] geritten, im Namen des Michaels Weyda verehrt, befinden sich mit 20 Personen noch alhie und seindt Ihre Mayestät bedacht einen Statthalter ehist dahin zu verordnen.

Aus Prespurg wirdt vermeldt, dass dem Herrn Palffy Kundschaft zuekommen, dass der Türggische Kayser seine Muetter und des Ibrahim Bassa Weib umbringen lassen und erfolgt noch, dass der Ibrahim Vezier den Tartarn Han zue Griechischweissenburg stranguliert habe, welches allein der Michael Weyda, als ein practicierter Mann verursacht, indem Er Tartarn Han im Herauszug gegen Verehrung 10/m Ducaten sich mit seiner eignen Handschrift gegen Ihme Weyda verobligiert, weder der Wallachey, noch Ihrer Mayestät Landen einichen Schaden nit zuzuefüegen, welches Er aber nit gehalten; dahero Er Weyda dem Ibrahim Bassa im Ambzug gedachte Obligation zuegeschickt, dass Er gedachten Tartar Han, als einen Verräther ein-

ziehen und hinrichten lassen solle, ab welcher Practica dann sich nit wenig zu verwundern.

Sigismundus Bathori solle sich wieder in Polen bey dem Canzler befinden, welchem diese Sachen nit allerdings gefallen werden. Sollen auch in 30/m Polen beysammen sein, zu was Intento, ist noch unbewusst.

Österreichische Nationalbibliothek Wien, Codex 8 973, fol. 15—16; Veress, VI, p. 11—12, doc. 12.

Din Pilsen, la 17 ianuarie în anul 1600

Solia valahă care a dăruit Maiestăţii imperiale în numele lui Mihai-Vodă cheia Transilvaniei, împreună cu 4 steaguri şi calul pe care încălecase cardinalul [1], se află încă aici, numărînd 20 de persoane, iar Maiestatea sa intenţionează să trimită cît mai curînd un guvernator acolo ⟨în Transilvania⟩.

De la Pressburg vine ştirea că domnul Pálffy a primit veşti că sultanul ar fi poruncit uciderea mamei sale şi a soţiei lui Ibrahim paşa, iar mai apoi vizirul Ibrahim l-ar fi strangulat la Belgrad pe hanul tătarilor, ceea ce s-ar datora cu totul numai unui bărbat versat precum e Mihai-Vodă, deoarece el, hanul tătarilor, se obligase printr-o scrisoare faţă de voievod, în schimbul unui dar de 10 000 de ducaţi, să nu aducă vreo pagubă în timpul retragerii nici Valahiei şi nici ţărilor Maiestăţii sale, ceea ce nu a respectat însă. De aceea el, voievodul, i-a trimis lui Ibrahim paşa o copie a legămîntului amintit, ca să-l prindă şi să-l execute ca trădător pe amintitul han al tătarilor, practică de care nu te poţi mira îndeajuns.

Sigismund Báthory s-ar afla iarăşi în Polonia, la cancelar, căruia nu-i vor fi deloc pe plac aceste lucruri. De asemenea, se găsesc adunaţi 30 000 de poloni, dar nu se ştie încă în ce scop.

---

[1] Andrei Báthory.

152 **1600 ianuarie 22, Praga.**

Aus Praag von 22. Jänner Anno 1600

Die Wallachisch Potschaft hat Schreiben aus Sibenbürgen gehabt, dass der Michael Weyda auch des Cardinals Körper bekommen und denselben zue Weissenburg in einem Closter (alda er, Cardinal zuvor fir seinem vom Sigmundt Bathory enthaubten Bruedern [1] ein gar stattliche Begräbnus bauen und Ihne darein legen lassen wellen) zur Erden bestätigten lassen, auch selbsten mit der Leicht gangen, und Ihne, weilen er ein so schöner Herr gewest und die Zeit so übel angelegt, hoch beklagt; der hätte, da er Ihne gefangen bekommen, allein der Kayserlichen Maiestät zuegeschickt und Ihme anderst nichts geschehen lassen.

Der Cardinal hat an dem kleinen Finger einen Diemantring getragen, welicher Finger Ihme sambt dem Ring abgeschnitten und verloren worden.

Bey dem Michael Weyda befindet sich ein stattliche Potschaft aus der Moldau umb Freindschaft und Gnad bei der Kayserlichen Maiestät zu ersuechen.

Österreichische Nationalbibliothek Wien, Codex 8 973, fol. 24; Veress, VI, p. 12—13, doc. 13.

Din Praga, la 22 ianuarie în anul 1600

Solia valahă a primit scrisori din Transilvania, că Mihai-Vodă ar fi obținut și corpul cardinalului și ar fi poruncit să fie înmormîntat la Alba Iulia, într-o mănăstire (unde el, cardinalul, construise mai înainte un mormînt măreț pentru fratele său [1] decapitat de Sigismund Báthory și voise să-l îngroape acolo), ba chiar l-ar fi însoțit personal pe defunct și l-ar fi plîns amarnic, deoarece fusese un bărbat atît de falnic, iar vremurile atît de potrivnice. Dacă ar fi reușit să-l prindă, l-ar fi trimis doar Maiestății imperiale și n-ar fi îngăduit să i se întîmple ceva.

Cardinalul purta pe degetul mic un inel cu diamante; acest deget i-a fost tăiat și s-a pierdut împreună cu inelul.

La Mihai-Vodă se află o solie impunătoare din Moldova, pentru a solicita prietenia și milostivirea Maiestății imperiale.

---

[1] Este vorba de Baltazar Báthory.

153 **1600 ianuarie 22, Veneția.**

Venezia il 22 gennaio 1600

[...]. Con lettere di Constantinopoli delli XI passato portano [...] che di novo veniva sollecitato Ebraim [1] a rissolver la pace ò tregua con l'Imperatore, essendo di Gran Sig⟨no⟩re disposto di debellare il Valacco, il qual mirava all'invasione della Bogdania et ad altri maggiori progressi [...].

Biblioteca Apostolica Vaticana, Cod. Urb. Lat., vol. 1 068, f. 53; Buta, *Diplomatarium*, II, p. 124, doc. CXXIV.

Veneția, 22 ianuarie 1600

[...]. Prin scrisori din Constantinopol, din ⟨data⟩ de 11 trecut, ni se dă de știre [...] că din nou i se ceruse lui Ibrahim [1] să încheie pace sau armistițiu cu împăratul, căci sultanul era pregătit să pornească război împotriva valahului, care gîndea să dea năvală în Moldova și să săvîrșească și alte isprăvi însemnate [...].

---

[1] Ibrahim Damad pașa, marele vizir.

154 **1600 ianuarie 22, Roma.**

Roma il 22 gennaio 1600

[...]. Di Ungheria scrivono questa settimana che li danari che mandava l'Imperatore in Transilvania erano giunti in Varadino, et che di là sariano poi andati in Albagiulia, per pagare li soldati del Valacco, il quale scrivono finalmente essere stato dall'Imperatore fatto Generale Gov⟨ernato⟩re di Transilvania [1], ma con molte conditioni che lo mostravano suddito, et in prima, che non potesse rissolvere cosa alcuna senza il conseglio di statto, che S⟨ua⟩ M⟨aes⟩tà voleva tenervi, et che nelle fortezze fossero messi tutti soldati dell'Imperatore, onde il negotio di quella Provincia era sopito affatto et vogliono S⟨ua⟩ M⟨aes⟩tà si sia portato in questo con molta prudenza si perché in questo modo ha sodisfatto al desiderio del Valacco, si ha levato ogni sospetto à

Polacchi, che malvolentieri havriano se fosse (?) veduto Massimiliano in quel governo à loro convicino [...].

Con questa occasion si sono havute lettere di Polonia che dicono fosse stata una Dieta in quel Regno et publicamente si diceva per mantener genti in aiuto del Re (per la guerra di Suetia) [...] ma da chi pretendono scoprir l'intrinseco si dubita che detta Dieta sia per concludere di diffendere la Moldavia dal Valacco, che Pollacchi scrivono con nome contrario, chiamando la Vallacchia quella Provincia che noi chiamiamo Moldavia et danno nome di Moldavia al Valacco, il che sarebbe al certo di non poco disturbo [...].

Biblioteca Apostolica Vaticana, Cod. Urb. Lat., vol. 1 068, f. 49—50; Buta, *Diplomatarium*, II, p. 123—124, doc. CXXIII.

Roma, 22 ianuarie 1600

[...]. Din Ungaria ni se scrie săptămîna aceasta că banii pe care îi trimisese împăratul în Transilvania sosiseră la Oradea, şi de acolo urmează să fie trimişi la Alba Iulia pentru plata soldaţilor valahului, despre care se scrie că pînă la urmă a fost numit de împărat guvernator general al Transilvaniei [1], dar i s-au pus multe condiţii care să-l ţină supus, şi mai înainte anume că nu poate să orînduiască nici o treabă fără consiliul de stat, pe care Maiestatea sa vrea să îl ţină acolo, cum şi că în fortăreţe să fie instalaţi numai soldaţi ai împăratului, datorită cărora era linişte în acea provincie; a voit dar Maiestatea sa să arate multă grijă în toate cele, drept care i-a adus mulţumire şi valahului, şi a înlăturat şi bănuielile polonilor, care nu l-ar fi văzut cu ochi buni pe Maximilian cîrmuind o ţară aflată în vecinătatea lor [...].

Cu prilejul acesta au sosit scrisori şi din Polonia, în care se spune că s-a ţinut dieta în acel regat şi s-a cerut deschis să se trimită trupe în ajutorul regelui (pentru războiul din Suedia) [...], dar cei care stăruie să se dea în vileag cele ce s-au vorbit acolo se îndoiesc că numita dietă ar fi hotărît să apere Moldova de valah, care ţară polonii o numesc altminteri, ei zicînd Valahia acelei provincii pe care noi o numim Moldova şi dînd numele de Moldova ţării valahului, din care lucru cu siguranţă se iveşte încurcătură [...].

---

[1] Curtea imperială a recunoscut lui Mihai Viteazul situaţia de guvernator al Transilvaniei numai la 12/22 septembrie 1600, după ce nobilimea maghiară, spriijnită de armata imperială condusă de Basta, în urma luptei de la Mirăslău, provoacă noi dificultăţi planurilor habsburgice în Transilvania.

155 **1600 ianuarie 24, Constantinopol.**

[...]. Alli 13 del corente è venuto quì un corriero del generale Ibraim e hà portato sue lettere al Gran-Signore et alla sua madre, per le quali avisa come il novo principe [1] di Transilvania gli hà scritto come vol far pace col Gran-Signore et vol mandare anco l'ordinario tributo et altri presenti, solamente che gli mandi le due bandiere et le scuffie d'oro per la confirmatione: una per lui, et l'altra per il suo figliuolo; e che detto Ibraim spera d'accommodare e pacificare molto presto tutte le cose, così col novo Transilvano, com' anco con la Maiestà dell'Imperatore, e che subito verrà alla Porta del Gran-Signore con buone nove e allegrezza. Ma alla sua madre scrive che, non seguendo pace, se ne vol venire alla Porta, e non vol essere più Vesiro, nè Supremo Visiro, nè generale, mà vuol stare retirato in qualche luoco, da povero huomo;

pregandola si degni, come sua socera, favorirlo e aiutarlo appresso detto Gran-Signore che possa ottenere tal gratia. Medesimamente è giunto quì quel primo corriero che'l Valacco haveva mandato al Gran-Signore, la prima volta che intrò in Transilvania e prese Cibinio e Brasovia, e rompe anco il campo del Cardinale Battori, — per dargli la nova e domandar anco le sudette bandiere. Il qual corriero, essendo poi, a richiesta di Mahmut-Bassa generale, rimandato a lui, et lui a Michele suo padrone, hà portato lettere di Michele al Gran-Signore, per le quali gli scrive ch' hà mandato il tributo et altri presenti al generale Ibraim, solamente che gli mandino le due bandiere. Staremo a veder quello che farano doppo che'l Gianicer-Aga arriverà quì, perchè si dice che anco lui porta certi avisi di pace. Ma saprà com'essendo questi giorni andato l'ambasciatore inglese a visitare il Capitan Cigala, ragionando insieme, detto Cigala disse al detto ambasciatore come, questi giorni essendo gionto quì una certa spia che'l Gran-Signore haveva mandata in Cristianità per spiare, hà detto come era stato in Italia, in Germania, in Ungaria, in Transilvania, et anco in Valacchia, et come haveva molto bene spiate le forteze e tutte le cose della Cristianità, et che queste lettere che'l principe Michele manda al Gran-Signore, a Ibraim et a Mahmut, tutti sono intratenimenti e che, lui essendo buon e fidel amico giurato e confederato della Maiestà dell'Imperatore, mai farà col Gran-Signore sinciera pace: egli hà pigliato la Transilvania ad instanza dell'Imperatore et hora la vol consegnare al Serenissimo Massimigliano, che stà nel castello di Varadino et che poi de là vogliano tutti dui insieme con buone forze venire a pigliare la provincia di Moldavia [...].

Li giorni passati, havendo un certo Mihna Vaivoda, ch'un tempo fù principe di Valacchia, il quale essendo nel tempo di Sinam-Bassa stato dismesso e fatto poi Turco e sangiaco, et, quando detto Sinam pigliò Chiavarino, havendoli dato il titolo e dignità di Beglierbego-Bassa, cioè vicerè, chiamato hora per nome Meemet-Bassa, un figliuolo maschio rimasto cristiano, hà havuto detto Mihna Vaivoda, per intercessione del Capù-Aga, dui commandamenti scritti dal Gran-Signore di propria mano; l'uno per il generale Ibraim et l'altro per il generale Mahmut-Bassa, per far metterse il suo figliuolo principe in Valacchia, sua vera et paterna provincia, hora che'l Michele hà lasciato la Valacchia et s' hà impatronito della Transilvania. Il quale è partito con li sudetti comandamenti per tal effetto, mà si crede che non farano niente.

Questi giorni essendo venuto per via di Moldavia come il prencipe Michele, doppo che s'impatroni di tutta quanta la Transilvania e ammazzati tutti li suoi nemici, hà mandato una gran summa de danari alli capitani delli Cosacchi in Polonia, per assoldare X^m Cosacchi, tutti archibuggieri, hora, havendo il Gran-Signore inteso tal aviso, hà scritto una lettera al rè di Polonia, che, se per sorte tal cosa è vera, per la mutua pace antica che è frà loro, commandi severissimamente, sotto pena di perdere la vita e ciò che hanno al mondo, alli capitani di detti Cosacchi che non lasciano andare tal gente al servitio e aiuto di detto Michele, et al principe Bogdan un commandamento che, se tal gente vorrà passare per Moldavia, perchè d'altro paese non possono passare, che gli debba impedire il passo e non lasciarli passare, per modo niuno.

Hora habbiamo inteso come di novo il principe Sigismundo Battori, che si trova alli confini d'Ungaria et Polonia, vol entrare in Transilvania con l'aiuto dell' Ibraim et farsi padrone come prima; mà li Turchi non credono.

Österreichische Nationalbibliothek Wien, Ms. 595[9], f. 22; Hurmuzaki, XII, p. 644—645, doc. MIV.

[...]. În ziua de 13 a acestei luni a venit aici un sol al generalului Ibrahim şi a adus scrisori sultanului şi mamei sale, prin care dă de veste cum că noul principe [1] al Transilvaniei i-a scris că voieşte să facă pace cu sultanul, precum şi să trimită obişnuitul tribut şi alte daruri, numai să-i trimită cele două tuiuri şi cucile de aur drept confirmare: una pentru el şi cealaltă pentru fiul său; ⟨a mai spus⟩ că zisul Ibrahim nădăjduieşte să îndrepte şi să împace cît mai degrabă toate pricinile atît cu noul principe transilvănean cît şi cu Maiestatea sa împăratul şi că va veni la Poarta sultanului fără zăbavă, cu veşti bune şi cu bucurie. Sultanei mamă îi scrie însă că, de nu va fi pace, el nu voieşte să vină la Poartă şi nu mai vrea să fie nici vizir, nici mare vizir şi nici general, ci doreşte să rămînă deoparte, într-un loc oarecare, precum un om sărman; o roagă însă, dacă binevoieşte, ca soacră a sa, să-l ajute şi să-l sprijine pe lîngă zisul sultan, spre a putea obţine asemenea favoare.

Tot acum a ajuns aici şi acel sol de mai înainte, pe care valahul l-a trimis la sultan, cînd intră întîia oară în Transilvania şi luă Sibiul şi Braşovul şi cînd învinse oastea cardinalului Báthory, spre a-i da de veste şi a-i cere zisele tuiuri.

Acest sol, la cererea generalului Mahmud paşa, fiind trimis mai apoi la el, iar de la el la Mihai, domnul lui, a adus scrisori de la Mihai pentru sultan, în care îi scrie că a trimis tributul şi alte daruri generalului Ibrahim, numai să-i trimită cele două tuiuri.

Aşteptăm să vedem ce se va întîmpla după ce va veni aga ienicerilor aici, întrucît se spune că şi el va aduce neîndoielnice ştiri de pace.

Se ştie însă că mergînd zilele acestea ambasadorul englez să vadă pe căpitanul Cigala, în vreme ce stăteau ei de vorbă, zisul Cigala i-ar fi spus zisului ambasador că ajungînd aici zilele acestea o anume iscoadă a sultanului, trimisă în creştinătate să spioneze, a spus că fusese în Italia, în Germania, în Ungaria, în Transilvania şi chiar în Valahia şi a iscodit prea bine fortăreţele şi toate treburile creştinătăţii şi că aceste scrisori, pe care principele Mihai le trimite sultanului, lui Ibrahim şi lui Mahmud, sînt toate zădărnicii şi că, întrucît ⟨Mihai⟩ este prieten bun şi credincios, legat prin jurămînt ⟨de împărat⟩ şi aliat Maiestăţii imperiale, el niciodată nu va face adevărată pace cu sultanul; el a cucerit Transilvania la cererea împăratului şi acum voieşte să o încredinţeze prealuminatului Maximilian, ce se află în fortăreaţa Oradiei, iar după aceea, laolaltă, vor să vină cu mari oşti să cucerească şi ţara Moldovei [...].

Zilele trecute un anume Mihnea voievod, care o vreme a fost principe al Valahiei şi care în vremea lui Sinan paşa a fost mazilit şi mai apoi s-a turcit, fiind făcut sangeac, iar cînd zisul Sinan cuceri Giavarino i s-a dat numele şi slujba de beilerbei paşa, adică vicerege, acum chemîndu-se Mehemet paşa şi care are un fiu rămas creştin, ⟨aşadar⟩ zisul Mihnea voievod prin mijlocirea lui capugi-aga a primit două porunci, scrise de sultan cu mîna sa: una pentru generalul Ibrahim şi alta pentru generalul Mahmud paşa, spre a-l face pe fiul său principe în Valahia, adevărata şi părinteasca sa ţară acum, cînd Mihai a lăsat Valahia şi s-a făcut stăpîn al Transilvaniei. Mihnea a plecat cu zisele porunci spre a le îndeplini, dar se crede că nu va izbuti.

Zilele acestea sosind ⟨ştire⟩ din Moldova cum că principele Mihai, după ce se făcu stăpîn pe toată Transilvania şi omorî pe toţi vrăjmaşii săi, a trimis o mare sumă de bani pentru căpitanii cazacilor din Polonia spre a recruta 10 mii de cazaci, toţi puşcaşi; sultanul, de îndată ce a aflat asemenea veste, a scris o epistolă regelui Poloniei ca, dacă din întîmplare acest lucru este adevărat, în numele păcii care există din vechime între ei, să poruncească, în chipul cel mai straşnic, sub pedeapsa cu moartea şi a pierderii a tot ce au, căpitanilor zişilor cazaci să nu îngăduie să meargă o astfel de oaste în slujba şi ajutorul

zisului Mihai, iar principelui moldovean i-a poruncit ca atunci cînd oastea aceasta va voi să treacă prin Moldova, întrucît prin altă ţară nu poate trece, să fie ţinut să împiedice trecerea şi să nu o lase să treacă în nici un chip.

Acum am aflat că principele Sigismund Báthory care se află din nou la hotarele Ungariei şi Poloniei vrea să intre în Transilvania cu ajutorul lui Ibrahim şi să se facă stăpîn <acolo> ca şi mai înainte; turcii însă nu cred <aceasta>.

---

[1] Mihai Viteazul.

156 **1600 ianuarie 26, Alba Iulia**

Aus Weyssenburg in Sibenbürgen von 26. Januarii 1600

Neues soll ich dem Herrn derzeit von hieraus nicht verhalten, wie dass der dapfere Höldt Michael Weyda wol beständig und eines sehr gueten Firnehmens dem Römischen Kayser, auch der ganzen Christenheit diesorts ein grossen Dienst zu leisten. Allein mit dem etwas unwillig, dass der Weg an Kayserlichem Hofe so weit, dass dardurch die langsame Resolutionen und begehrte Hilfen folgen. Dahero gibt man Ihme zwar nicht wenig Ursach zue allerley Gedanken, sonderlich klagt Er das am meisten, dass Er dardurch viel Zeit verlieren muess, dann er hätte schon seid hero der Victorii [1] bey so beschaffener Sachen mit Gottes Hilf nicht allein Moldau angegriffen, sondern hoffentlich auch eingenommen, und nachmals dardurch über die Thonaw nach Adrianopoli setzen konnden, wie Er dann noch des Willens daselbsten seinen Rossen diesen Frieling das Gras zue geben und entlichen gar die Constantinopolitanischen Meyren [a] zue berieren. Wartet nun uf die Munition und Ristung, die man Ihme eheist herein schicken solle, sowol auch der Herren Commissarien mit dem Gelt. Sonst liegt ihme das meiste Kriegsvolk uf dem Hals. Die Zäckler hat er gemustert, befinden sich 36/m streitbarer Mann, darvon ist Er 12/m zue Ross und 13/m zue Fuess zu vernehmen entschlossen.

Österreichische Nationalbibliothek Wien, Codex 8 973, fol. 51; Veress, VI, p. 16—17, doc. 18.

---

[a] Dialectal în loc de Mauern.

De la Alba Iulia, în Transilvania, din 26 ianuarie 1600

Nu doresc să ascund Domniei voastre noutăţile de aici, anume că viteazul erou Mihai-Vodă este cu totul statornic şi are o comportare foarte bună faţă de împăratul roman, vrînd să aducă aici un mare serviciu întregii creştinătăţi. El este doar puţin nemulţumit, că drumul pînă la Curtea imperială este atît de lung, iar prin aceasta hotărîrile şi ajutoarele cerute sosesc numai cu întîrziere. Aceasta îi dă într-adevăr motiv să-şi facă diferite gînduri. El se plînge cel mai mult de faptul că prin aceasta e nevoit să piardă multă vreme, căci încă imediat după victorie [1], în situaţia existentă, nu numai că ar fi atacat cu ajutorul lui Dumnezeu Moldova, ci — aşa cum nădăjduieşte — ar fi cucerit-o, iar apoi ar fi putut trece Dunărea spre Adrianopol, el avînd dorinţa să-şi pască armăsarul acolo încă în această primăvară şi să ajungă, în fine, chiar sub zidurile Constantinopolelui. El aşteaptă acum muniţia şi armamentul, care să-i fie

trimise cît mai curînd, precum şi pe domnii comisari cu banii. Altfel cei mai mulţi oşteni îl împovărează. Pe secui i-a trecut în revistă; sînt 36 000 de combatanţi, dintre care s-a hotărît să preia 12 000 călăreţi şi 13 000 pedestraşi.

[1] Este vorba de victoria de la Şelimbăr.

157 **1600 ianuarie 29, Roma.**

Roma il 29 gennaio 1600

[...]. Di Transilvania per confermati avisi viene scritto, che di breve stavano aspettando di sentire un gran fatto d'arme [1] soccesso fra Geremia Vaivoda di Moldavia, et Michele Vaivoda di Valacchia, et hora anco Gov⟨ernato⟩re [2] di Transilvania, sendo questo andato ad incontrar l'altro che veniva ad offenderlo per ricuperar la Transilvania et occupar la Valacchia, et che era fomentato da Polacchi, che gli havevano date genti sotto la condotta di un nipote del già Card⟨ina⟩le Battori, onde era poderosissimo il suo essercito, ma potente anco era l'altro, poichè oltre li suoi soldati et molti Transilvani haveva da 6 m. fra Valloni, et Ungheri sotto la guida del Basta, che era in sua compagnia, onde come sopra dovranno presto far sentir qualche gran romore d'armi et spargimento di sangue [...].

Biblioteca Apostolica Vaticana, Cod. Urb. Lat., vol. 1068, f. 64—65; Buta, *Diplomatarium*, II, p. 124, doc. CXXV.

Roma, 29 ianuarie 1600

[...]. Din Transilvania ne vine ştire, adeverită şi de altele, că în scurt timp avem să auzim despre o mare înfruntare [1] între Ieremia, voievodul Moldovei, şi Mihai, voievodul Valahiei, acum şi guvernator [2] al Transilvaniei; acesta pornise să dea piept cu Ieremia, care umbla să se războiască cu el spre a scoate Transilvania de sub ascultarea lui Mihai şi a cuprinde Valahia; se zice că Ieremia era ajutat de poloni, care îi dăduseră trupe sub conducerea unui nepot al răposatului cardinal Báthory, din care pricină oastea lui era foarte puternică; dar şi celălalt era puternic, pentru că afară de soldaţii săi şi de transilvăneni, aflaţi în mare număr, avea ca la şase mii de valoni şi unguri sub comanda lui Basta, care era în tovărăşia sa; aşadar, cum s-a zis şi mai sus, trebuie că în scurtă vreme se va auzi mare zăngănit de arme şi vom vedea vărsare de singe [...].

[1] Campania militară a lui Mihai Viteazul împotriva lui Ieremia Movilă începe la 2 mai 1600 prin trecerea munţilor prin pasurile Oituz şi Rodna.
[2] Vezi n. 1 de la doc. 154.

158 **1600 ianuarie.**

M. Eytzinger, *Histori⟨aru⟩m Relationum Continuatio [...] Köln, 1600*
Sigismund Bathory uber seines Vättern Cardinal Bathory Todt sehr traurig

(p.11). Alss Sigismundus Bathory seines Vättern Cardinals Bathory erbarmlichen Todt erfahren, ist er trawrig darüber worden, derwegen er sich

alsbaldt mit zwölff seiner besten Pferdt, Kleinoten unnd Wagen auffgemacht, auss Siebenbürgen zum Gross Cantzler in Polen zu begeben, unnd allda Hilff wider den Wallachen zusuchen, in welchem aber ungefehr ein Fewr ausskommen, dardurch zween seiner Wagen, Ross und alle andere Sachen verbronnen.

Biblioteca mănăstirii Strahov, Praga, Sign. ARXVIII 27; Dan, *Știri*, p. 275.

M. Eytzinger, *Continuarea relatării istorice [...] Köln, 1600*
Sigismund Báthory este foarte întristat de moartea vărului său, cardinalul Báthory

(p.11). Sigismund Báthory a aflat despre moartea tragică a vărului său, cardinalul Báthory și s-a întristat foarte tare din această cauză; imediat a pornit la drum cu 12 dintre cei mai buni cai ai săi, bijuterii, trăsuri. S-a îndreptat din Transilvania spre marele cancelar din Polonia, pentru a căuta aici ajutor împotriva valahilor. Pe drum a izbucnit un foc în urma căruia două dintre trăsuri, caii, precum și alte lucruri au pierit.

159 **‹1600 ianuarie›.**

Relationis historicae continuatio [...] von Herbstmess 1599 biss auff Fastenmess 1600. In Verlegung Sigismundi Latomi. MDC

Vielgedachter Walach Michael Weyda ehe und zuvor er von Tervis aus der Wallachey Siebenbürgen anzu fallen gezogen, hat er dem Tartar Haan 10 000 Ducaten verehren lassen aber mit dem Beding, dass er sein des Wallachen, auch Kevs. Majest. Landschafften unangegriffen und unbeschädigt lassen wolt, daruber sich dann der Tartar Haan mit seiner Handschrift obligirt, welches er dann nit gehalten, derhalben er Michael Weyda dem Ibraim Bassa des Tartar Haans[1] Handschrift zugeschickt, daruber er jhme als einen Verräther einziehen und strangulieren lassen.

Österreichische Nationalbibliothek Wien, 182 109 B; Göllner, *Faima*, p. 271–272, doc. XLVII; idem, *M.d.T.*, p. 194–195, doc. LIV.

Continuarea relatării istorice [...] de la tîrgul de toamnă din 1599 pînă la tîrgul din timpul postului din 1600. Editat de Sigismund Latomi. MDC

Înainte de a porni de la Tîrgoviște, în Valahia, să atace Transilvania, multamintitul valah Mihai-Vodă, a făcut cadou 10 000 de ducați hanului tătar, dar cu condiția să nu atace și să nu păgubească nici țara sa, a valahului, nici țările Maiestății imperiale. Hanul tătar s-a obligat la aceasta prin propria-i iscălitură, dar nu și-a ținut mai apoi cuvîntul. De aceea Mihai-Vodă i-a trimis lui Ibrahim pașa scrisoarea autografă a hanului tătar [1], iar acela drept urmare a poruncit ca hanul să fie prins și strangulat, ca un trădător ce era.

---

[1] Ghazi Ghirai.

160 **⟨1600 ianuarie⟩.**

Historicae Relationis continuatio [...] necht verschiener Francfurter Herbstmess und etliche Monat zuvor biss auffgegenwertige Fastenmess dieses 1600 Jahrs zugetragen und verlauffen haben [...] Gedruckt zu Wallstatt im Jahr als man zehlet MDC

Dieser tagen ist die wallachische Legation von Michael Weyda bey jhrer May. zu Pülsen ankommen, die hat derselben den Schlüssel zu Siebenbürgen sampt vier Fahnen, unnd dem Ross, so der Cardinal geritten im namen desselben Weyda vorehrt. Darauff jhr May. einen Stadthalter ehest dahin zu verordnen bedacht. Diese gemelte Legation haben jhr May. einen Stadthalter ehest dahin zu verordnen bedacht. Diese gemelte Legation haben jhr May. stadlich tractiren unnd alle ehr beweisen lassen.

Preussische Staatsbibliothek, Berlin, Qe 174; Göllner, *Faima*, p. 273, doc. L; idem, *M.d.T.*, p. 197, doc. LVIII.

Continuarea relatării istorice [...] de la ultimul tîrg de toamnă de la Frankfurt și cîteva luni înainte, pînă la prezentul tîrg din timpul postului din acest an 1600 [...] Tipărit la Wallstatt în anul 1600

Zilele acestea a sosit la Pilsen, la Maiestatea sa, solia valahă de la Mihai-Vodă. Ea a adus Maiestății sale cheia Transilvaniei, precum și patru steaguri și calul pe care încălecase cardinalul, dăruindu-le în numele acelui voievod. La aceasta Maiestatea sa s-a îngrijit să rînduiască degrabă un guvernator acolo ⟨în Transilvania⟩. Solia amintită a fost primită cu măreție de către Maiestatea sa și i s-au dat toate onorurile.

161 **1600 ⟨începutul anului⟩, Lyon.**

Nouvelles du Duché de Transylvanie reduit en l'obeissance de Sa Majesté Impériale le 24 Novembre 1599, extraites sur les lettres escrittes de Prague, par l'Agent de Messieurs de Besançon, traduit d'Allemand en François. A Lyon, 1600. pour Jean Billioud. Prins sur la copie imprimée à Besançon. avec permission

Le dishuitiesme d'Octobre [1], Michael Vayvoda sortit de Valachie avec les Valaques et les Cosaggues et autres gens de guerre, entre lesquels il y avoit iusques au nombre de 8 000 Turcs et Tartares baptisez [2]. Le 20 dudict mois il entra en Transilvanie, en la ville de Cronstat, la quelle se rendit à luy volontairement et de bon gré, où ayant demeuré quelques jours, il traita avec les Saxons et Zanglois, à ce qu'ils eussent à suivre son party et se rendre à luy [3]. Ce qu'ayant faict, il se retira à Hermenstat [4], où il avoit assemblé son armée. Et l'ayant preste, il s'abboucha avec le cardinal Bathorio [5], proche de ladicte ville, et le pria de se retirer au pays de Pollogne, pour servir à Dieu et faire son office, et de laisser ce pays en paix, qui apartenoit à sa Majesté Impériale, par tout droit et équité. Que s'il ne le voulait faire, il le menaça de le chasser comme estant transylvain désobéissant et rebelle à Sa Majesté, et le puniroit. Le cardinal Bathorio le pria qu'il eust trois jours pour y penser. Mais Vayvoda

n'en voulut rien faire. Parquoy incontinent ils ordonarent et rangearent leurs armées, l'une contre l'autre. Auparavant que venir aux mains, Vayvoda feit une belle harangue au Cardinal, luy donnant à entendre comme il avoit tort, et n'avoit aucun droict audict pays, et que asseurement Dieu l'en puniroit: et partant le prioit ne permettre que tant de fideles ames chrestiennes et innocentes se perdissent, et qu'on en fit un carnage ou boucherie. Apres il addressa sa voix aux trouppes du Cardinal Bathorio, et beaucoup plus copieusement leur remonstra leur devoir. Et commanda à quatre des principaux de leur armée, avec leurs compagnies, de se ranger avec les Valaques. Néantmoins ledict Bathorio ne voulut oncques leur ceder, ny acquiscer à leurs raisons, mais se confioit par ses armécs de gaignier et emporter la victoire [6].

Les deux armées donc s'attaquarent l'une l'autre, et se meslarent. De premier abord Vayvoda feit entrée dans l'armée du Cardinal avec les Hardougues, et le reste de son armée donna de deux autres parts. Mais voyant que ceste première charge ne luy succedoit pas selon son désir, et qu'il estoit en doute à qui demeureroit la victoire, il retira sa personne en une tente, et s'habilla des habits de Kosagguinche [7], et lui-mesme mena les Kosaggues avec grand et magnanime courage à la bataille, tellement qu'avec l'aide de Dieu Tout-puissant, il battit et defit l'armée du Cardinal Bathorio, et par ce moyen il emporta la victoire.

Dcs Transilvains il en demeura sur la place deux mille et vingt sept [8]. La place se nomme Valstat [9]. La plus part estoyent gentilhommes de remarque: et l'on feit environ mil prisonniers. Des Valaques, il en mourut environ deux cents, et la plus grande part des Hardougues sans y avoir demeuré un seul des principaux. Le Cardinal s'eschappa et se sauva, luy troisiesme à Kovar, et de là il print sa route en Pollogne [10]. Son frère Istvan Bathorio s'enfuit avec les principaux des siens à Hustz, jusques où ils furent poursuivis courageusement par cinq mil hommes que Vayvoda envoya pour les poursuivre.

Cornitz Gasparda esté fait prisonnier avec trois capitaines-enseignes, et l'evesque Naupragy. Malaspina aussi, Nonce Apostolic, fut pris à dépourveu. Il avoit fait entendre à Vayvoda qu'il avoit lettres de sa Majesté Impériale, qui luy donnoyent charge expresse de luy faire sçavoir qu'il eust à se retirer avec ses gens hors du pays, et que toutes choses y estoyent accordées et pacifiées. Mais Vayvoda ne se voulut fier à ses paroles, ains demanda de veoir ladicte charge et lettres, sachant bien qu'il avoit toute autre commission de sa Majesté Impériale. Malaspina luy respondit que le cardinal Bathorio avoit tous les papiers [...] [a] rière soy. Et partant Vayvoda ne prenant point d'asseurance en cela, il le retient prisonnier, mais après tout le succès [b] de la bataille, il le relascha. Vayvoda gaigna donc et emporta une ample et riche despouille, avec beaucoup de munitions de guerre, comme poudres, artilleries, canons, et autres choses nécessaires à la guerre et par telle victoire toute la Transilvanie fut réduite à l'obéissance de sa Majesté Impériale excepté les deux chasteaux d'Hustz et Kovard. S'il eust esté question d'assiéger Leipar, il l'eut faict avec ses gens [11].

La victoire obtenue, Vayvoda envoya une partie de son armée en Valachie, principalement pour aller attendre le Turc et les Tartares, pour delivrer les pauvres chrestiens prisonniers, et pour reprendre les despouilles qu'ils avoyent prins en ceste ville-là [12]. Prions le Créateur Tout-puissant luy vouloir donner secours et force pour triompher contre l'ennemy de la Chrestienté.

Les principaux Seigneurs, prisonniers de ceux qui se retirerent, demandent qu'on leur fasse grace. Sur ce ledict Vayvoda attend résolution de sa Majesté pour sçavoir qu'il devra faire d'eux.

Sa Majesté Impériale a faict un commandement général par un edict, pour faire une Assemblée d'Etat, et que tous se deussent trouver à Clausembourg [13], à peine de confiscation de corps et de biens.

Aprés la bataille, Vayvoda s'achemina vers la ville de Vaissembourg. Les habitants luy vinrent au-devant, en tout honneur avec les clefs de la ville, et avec beaucoup de riches presents [14]. Ceux de Clausembourg se voulurent rebeller au commandement [c]. Toutefois par les instantes prières et persuasions de Vayvoda, ils s'accorderent, la place ayant esté assiégée par trois mille hommes. Et pource que Clausembourg s'est tousjours monstré rebelle contre la maison d'Austriche, voire ont esté autheurs de parjure et rebellion, et encores ont incité les autres places de faire le mesme, Vayvoda pour telle grande rebellion avoit delibéré de détruire la ville et la mettre à feu et à sang. Sur quoi il a demandé advis à sa Majesté impériale et luy a escrit, attendant en bref la responce [15].

Autre advis:

Le Cardinal André Bathorio fut faict prisonnier des Valaques paysans, qui luy trancherent la teste et l'ont apportée à sa Majesté Impériale avec son image [16]. Son corps a été enterré à Veissembourg. Et tient-on pour asseuré que Sigismond Bathorio soit arresté prisonnier par le Duc de Poméranie.

On a faict procession générale et rendu grâce à Dieu à Besançon pour telle victoire, laquelle donne espérance de mieux contre les Turcs et infidèles. Ainsi soit-il.

BAR, 2285 I 439426; Göllner, *Plaquettes*, VII (după un exemplar păstrat la Lyon, Bibliotheque de la Ville, 315883); idem, *M.d.T.*, XLVIII, p. 184—187; A. Pippidi, *Lupta de la Șelimbăr*, în *Revista de istorie*, 4, 1975, p. 571—572.

---

[a] Omisiune in original.
[b] Cuvîntul lipsește la Göllner.
[c] În exemplarul de la BAR. „en commencement", am preferat însă varianta lyoneză.

Știri din ducatul Transilvaniei, adus la supunere față de Maiestatea Sa imperială la 24 noiembrie 1599. Alese din epistole scrise la Praga, de agentul cetățenilor din Besançon. Tălmăcit din germană în franceză. La Lyon. 1600. Pentru Jean Billioud. Făcut după o copie tipărită la Besançon. Cu îngăduință

La 18 octombrie [1], Mihai voievod ieși din Valahia cu valahii și cazacii și alți oșteni intre care erau pină la 8 000 de turci și tătari botezați [2]. La 20 din sus-numita lună, el intră in Transilvania in orașul Brașov, care i se predă de bunăvoie și nesilit, unde, răminind citeva zile, el tratá cu sașii și secuii, spre a-i face să-l urmeze și să i se supună [3]. Acestea fiind făcute, el se retrase la Sibiu [4], unde iși adunase armata și avind-o gata, se intilni cu cardinalul Báthory [5] in apropierea numitului oraș și il rugă să se retragă in Polonia pentru a-l sluji pe Dumnezeu și pentru a se ocupa de slujbele sale și să lase in pace această țară care aparține Maiestății sale imperiale după toate drepturile și după dreptate. Iar de n-ar voi să facă astfel, il amenință că-l va goni ca fiind un transilvănean nesupus și rebel față de Maiestatea sa și că-l va pedepsi. Cardinalul Báthory il rugă să-l lase trei zile spre a gindi la aceasta. Dar voievodul nu vru nici măcar să audă de așa ceva. Drept urmare, fără nici o intirziere ei iși rinduiră și iși așezară armatele, una in fața celeilalte. Înainte de a se incăiera, voievodul ii ținu o frumoasă orație cardinalului, dindu-i să

înţeleagă că nu avea nici un drept asupra numitei ţări şi că, desigur, Dumnezeu îl va pedepsi; şi într-aceea îl ruga să nu îngăduie ca atîtea suflete creştine credincioase şi nevinovate să piară şi să aibă loc un măcel. Apoi îşi îndreptă glasul către trupele cardinalului Báthory şi le arătă cu mult prisos de vorbe datoria lor. Şi porunci la patru din căpeteniile armatei lor, cu companiile lor să treacă de partea valahilor. Totuşi, zisul Báthory nu voi să cedeze deloc, nici să accepte argumentele lor, ci se încredea în armatele sale că vor cîştiga şi vor dobîndi izbînda [6].

Cele două armate se atacară deci una pe cealaltă şi se amestecară. De la bun început, voievodul făcu o pătrundere în armata cardinalului, cu haiducii săi, iar restul armatei sale atacă pe celelalte două părţi. Dar văzînd că această primă şarjă nu îi dădea rezultatul dorit şi că nu era hotărît de partea cui va rămîne victoria, se retrase într-un cort şi se îmbrăcă cu haine de cazac [7], şi el însuşi îi conduse pe cazaci la luptă cu mare şi magnific curaj, astfel încît, cu ajutorul lui Dumnezeu cel atotputernic, el bătu şi învinse armata cardinalului Báthory şi în acest fel obţinu victoria.

Dintre transilvăneni au rămas pe cîmpul de bătaie două mii şi douăzeci şi şapte de morţi [8]. Locul se numeşte Valstat [9]. Cea mai mare parte erau nobili de vază; şi au fost făcuţi vreo mie de prizonieri. Dintre valahi au murit vreo două sute, de asemenea şi cea mai mare parte dintre haiduci, fără însă să fi căzut nici o căpetenie. Cardinalul scăpă, refugiindu-se, el şi trei din oamenii săi, spre Chioar şi de acolo luă drumul Poloniei [10]. Fratele său, Ştefan Báthory, fugi cu căpeteniile oamenilor săi spre Hust, unde fură urmăriţi cu perseverenţă de cinci mii de oameni trimişi de voievod.

Kornis Gáspár a fost făcut prizonier cu trei căpitani stegari, precum şi episcopul Náprágyi. Malaspina, nunţiu apostolic, a fost luat, de asemenea, prin surprindere. El îi dăduse de înţeles voievodului că are scrisori de la Maiestatea sa imperială, care îi dădeau sarcina expresă să-i aducă la cunoştinţă că trebuie să se retragă cu oamenii săi afară din ţară şi că toate lucrurile de acolo erau puse de acord şi pacificate. Dar voievodul n-a voit să se încreadă în vorbele sale, de aceea a cerut să vadă numita însărcinare şi scrisorile, ştiind bine că el avea cu totul altă însărcinare de la Maiestatea sa imperială. Malaspina îi răspunse că toate scrisorile le avea cardinalul Báthory [...] în urma lui. Voievodul, neavînd nici un fel de încredere în vorbele ⟨nunţiului⟩ îl reţinu prizonier, dar după fericitul sfîrşit al bătăliei, îi dădu drumul. Voievodul a cîştigat deci şi a luat o pradă mare şi bogată, cu multe muniţii de război, ca: pulbere, piese de artilerie, tunuri şi alte lucruri trebuincioase pentru război. Printr-o astfel de victorie, întreaga Transilvanie a fost adusă la supunere faţă de Maiestatea sa imperială în afară de cele două castele, Hust şi Chioar. Dacă ar fi trebuit să asedieze Lipova, el ar fi făcut-o cu oamenii săi [11].

Odată victoria dobîndită, voievodul trimise o parte din armata sa în Valahia, în special pentru a merge să-i aştepte pe turci şi pe tătari, pentru a-i elibera pe sărmanii creştini prizonieri şi pentru a lua prăzile pe care le făcuseră în acest oraş [12]. Să rugăm pe Creatorul Atotputernic să-i dea ajutor şi putere pentru a triumfa împotriva duşmanului creştinătăţii.

Principalii seniori, prizonieri ai celor care se retrăseseră, cer să fie iertaţi. În această privinţă numitul voievod aşteaptă hotărîrea Maiestăţii sale pentru a şti ce va trebui să facă cu ei.

Maiestatea sa imperială a dat o poruncă generală printr-un edict, pentru a intruni Adunarea de Stat, la care toţi trebuie să fie prezenţi la Cluj [13], sub pedeapsa arestării persoanelor şi confiscării bunurilor.

După bătălie, voievodul s-a îndreptat către oraşul Alba Iulia. Locuitorii îl întîmpinară cu toată cinstea, cu cheile oraşului şi cu multe daruri bogate [14]. Cei din Cluj au vrut să se răscoale împotriva poruncii imperiale. Totuşi, prin insistentele rugăminţi şi stăruinţe ale voievodului, ei au căzut de acord, oraşul fiind asediat de trei mii de oameni. Şi pentru că Clujul şi-a arătat întotdeauna revolta faţă de Casa de Austria, a fost chiar pricinuitor de sperjur şi rebeliune şi a aţîţat chiar şi celelalte oraşe fortificate să facă acelaşi lucru, voievodul, pentru o atît de mare nesupunere, a hotărît să distrugă oraşul şi să-l treacă prin foc şi sabie. Pentru care lucru a cerut avizul Maiestăţii sale imperiale şi i-a scris, aşteptînd răspuns cît mai grabnic [15].

Altă ştire:

Cardinalul Andrei Báthory a fost făcut prizonier de ţăranii valahi, care i-au tăiat capul şi l-au dus Maiestăţii sale imperiale cu portretul lui [16]. Trupul a fost înmormîntat la Alba Iulia. Şi se considera ca sigur că Sigismund Báthory a fost făcut prizonier de ducele de Pomerania.

A avut loc o procesiune generală, iar la Besançon au fost aduse mulţumiri lui Dumnezeu pentru o asemenea victorie, care întăreşte speranţa în bine împotriva turcilor şi păgînilor. Aşa să fie!

---

[1] Datarea este făcută, firesc, după stilul nou.

[2] Afirmaţie fantezistă, rezultată poate din confuzia cu cei 8 000 de haiduci liberi, „liberi haidones", menţionaţi de Darahi (Hurmuzaki III, 1, p. 430). Pentru întreaga discuţie privind forţele combatante, vezi gen. R. Rosetti, *Istoria artei militare a românilor*, p. 362—364, şi Atanasiu, *Campanii*, p. 204—207.

[3] Lîngă Braşov, la Prejmer, unde voievodul a poposit două zile, în 20 şi 21 octombrie, trimişilor oraşului, Chiril Greissing şi Luca Hirschel (cf. *Cronicon Fuchsio-Lupino-Oltardinum*, p. 146) sau Valentin Hirschel, judele cetăţii (Cronica lui Massa şi Fuchs, în *Quellen zur Geschichte der Stadt Brassó* IV, p. 183), apoi juraţii Ioan Hirscher şi Mathias Fronius şi medicul Paul Kertz, li s-a cerut să presteze jurămînt faţă de împărat.

[4] În 27 octombrie (Hurmuzaki, III, 1, p. 365).

[5] Informaţie iarăşi eronată. Între Mihai şi cardinal n-a avut loc nici o întrevedere. Potrivit afirmaţiei lui Darahi (Hurmuzaki III, 1, p. 423), totul s-a desfăşurat sub forma unui schimb de scrisori. Detalii mai ample, dar greu de controlat, oferă Giovanni de'Marini Poli în relatarea de la Caşovia din 5 noiembrie 1599, redactată după informaţiile date lui de preotul Stan, om de încredere al voievodului, venit să ceară împăratului bani pentru plata lefegiilor (Hurmuzaki, III, 1, p. 344—346).

[6] Întreg acest pasaj referitor la oraţiile lui Mihai înaintea oştii duşmane, construit' cum spune Göllner, după modelul istoricilor latini, rezumă conţinutul intervenţiei lui Malaspina pe lîngă voievod. Pentru întreagă problemă, vezi *Călători străini*, IV, p. 155—166 (raportul din 14 noiembrie 1599 adresat cardinalului Cinzio Aldobrandini, şi comentariile aferente).

[7] Afirmaţie evident fantezistă. Malaspina, care numai de părtinire pentru voievodul român nu putea fi bănuit, spune că, dînd dovadă de „nespus de mare vitejie şi cutezanţă" (con grandissimo valore e temerità) Mihai a reuşit, în fruntea a 3 200 de cazaci polonezi (cosacchi Pollacchi) şi secui, să redreseze situaţia după atacul cavaleriei maghiare şi să încline balanţa victoriei spre ai săi (Hurmuzaki III, 1, p. 513).

[8] Ambasadorii voievodului la Praga dau cifra de 2 927 (Hurmuzaki, III, 1, p. 365). Petru Armeanul îi spune lui David Ungnad de 3 027 (*ibidem*, p. 340). Pentru detalii vezi Sîrbu, *Istoria*, p. 546.

[9] Traducătorul în franceză al ştirii de provenienţă germană a interpretat în mod eronat termenul Walstatt, însemnînd „cîmp de bătaie", „cîmp de luptă" drept nume de localitate. Vezi observaţiile Mariei Holban în *Călători străini*, III, p. 701—702 şi precizările lui Andrei Pippidi, *Noi informaţii cu privire la lupta de la Şelimbăr*, în *Revista de istorie*, 4, 1975, p. 565.

[10] Cardinalul ar fi fugit în cele din urmă cu doar doi nobili, Ioan (sau Nicolae) Miko şi Ştefan Fekete, acesta însă, rănit, ar fi fost abandonat (Cf. Szamosközy, în Crăciun, *Cronicarul Szamosközy*, p. 125, Darahi, raportul lung, în Hurmuzaki III, 1, p. 430). În legătură cu uciderea lui Andrei Báthory, vezi comentariile din *Călători străini* IV, p. 127, şi Sîrbu, *Istoria'* p. 549.

[11] Cele trei cetăţi vor primi garnizoane germane în decembrie 1599.

[12] Informaţie confirmată şi de alte surse: raguzanul Aloisiu Radibrat către arhiducele Mathias (Hurmuzaki XII, p. 520), relaţia lui Fray Francesco Donado de Muro (Cioránescu, p. 147). O nouă inadvertenţă însă în identificarea Valahiei cu un oraş.

[13] Dieta s-a întrunit la Alba Iulia între 20 şi 28 noiembrie 1599.

[14] Intrarea solemnă a lui Mihai în Alba Iulia a avut loc la 1 noiembrie, înaintea voievodului ieşind, cu cheile oraşului, episcopul Dimitrie Náprágyi (cf. raportul lui Forgách, Hurmuzaki III, 1, p. 359).

[15] În realitate, Clujul s-a supus, primind drept comandant pe banul Mihalcea, iar în preajma oraşului a fost instalată o garnizoană de 3 000 de oşteni (Cf. Hurmuzaki III, 1, p. 365 şi XII, p. 476, unde se dă şi data supunerii oraşului: 4 noiembrie).

[16] Vezi mai sus, n. 10 şi *infra*, alte ştiri despre moartea cardinalului.

162 — 1600 ⟨ianuarie—februarie⟩.

Higyje meg kgd, hogy én mindenkoron kgd jóakaró barátja voltam, kdnek ezt bizonyosképpen jelenthetem, hogy az fejedelemnek minden szándékja és akaratja, hogy az mennyi kolcsos város vagyon Erdélyben, mindazokban oláhokat szállítson. Azért kgtek viseljen oly gondot, hogy mód nélkül ne engedje kgtek, mert az ország avagy törökё leszen, avagy lengyelé, avagy mindéltig Mihály vajdáé leszen. Jó volna kgdnek az több várasoknak is értésére adni. Én sem megyek ki az országból mód nélkül. Kdnek szorgalmatos gondja legyen ezekre.

Szádeczky, *Erdély*, p. 329, doc. 78.

Credeţi-mă că întotdeauna am fost prietenul binevoitor al Domniei voastre, că ⟨Domniei voastre⟩ vă pot raporta cu siguranţă că intenţia şi voinţa voievodului este ca în toate oraşele cîte sînt în Transilvania să aducă valahi. De aceea domniile voastre să aibă grijă ca în nici un chip să nu îngăduie acest lucru, căci ⟨atunci⟩ ţara va fi fie a turcului, fie a polonului, fie pe vecie a lui Mihai-Vodă. Bine ar fi să daţi de ştire mai multor oraşe. Nici eu nu voi părăsi ţara fără temei. Domniile voastre să aibă mare grijă de acestea.

163 — 1600 februarie 2, Viena.

Aus Wien von 2. Februarii Anno 1600

Gestern ist ein Currier alhero gelangt mit Schreiben, wie dass der Wallachische Weyuoda in die Moldau zue fallen, dasselb Landt zue überziehen entschlossen. Ihre Kayserliche Mayestät aber, wie auch Ihre Durchlaucht[1] seindt vom Konig in Polen gewarnet worden, mit Andeutung, woferen solliches der Wallach ins Werk setze, würde Er verursachen, dass theils Pollaggen mit dem gewesten Firsten Sigismondo in Sibenbürgen, und der überige Theil in die Schlesien fallen und hierduch ein neuen Krieg erwecken. Derowegen Ihre Kayserliche Mayestät einen Eyl-Currier abgefertiget, damit der Wallach sein Firnehmen ändere und darfür in des Türggen Dition fallen solle.

Dieser Wallach wirdet sich zue besorgen haben, woferen Er dies sein Firnehmen ins Werk richten und über die Thonaw setzen sollte, dass Ihme die Moldauer in die Wallachey fallen und also Ihme mehr Schaden, dann Nutzen schaffen.

Den Katona Michael, gewesten Richter zue Clausenburg hat der Wallach in der Cammer mit der Faust erschlagen [2], wegen Er Sigismundum etlichemal bey Nachtszeiten in seiner Behäusung alda heimlich ufgehalten; da aber dies nicht beschehen, wäre Er doch einen, als den andern Weg hingericht worden.

Österreichische Nationalbibliothek Wien, Codex 8 973, fol. 32; Veress, VI, p. 30, doc. 30.

Din Viena, la 2 februarie în anul 1600

Ieri a sosit aici un curier cu o scrisoare, cum că voievodul valah este hotărît să pătrundă în Moldova și să ocupe acea țară. Maiestatea sa imperială, precum și Luminăția sa [1], au fost avertizați de regele Poloniei, cu mențiunea că dacă valahul s-ar apuca de așa ceva, atunci el ar face astfel încît o parte dintre poloni cu fostul principe Sigismund să pătrundă în Transilvania, iar cealaltă parte în Silezia, încît să izbucnească un nou război. De aceea Maiestatea sa imperială a trimis un curier rapid, pentru ca valahul să-și schimbe gîndul și să năvălească în schimb în teritoriul turcesc.

Valahul va trebui să se teamă dacă își va pune în aplicare intenția și ar trece dincolo de Dunăre, că moldovenii vor pătrunde în Valahia și îi vor aduce prin urmare mai multă pagubă decît folos.

Pe Mihai Cathonay, fostul jude al Clujului, valahul l-a omorît cu pumnul în camera ⟨sa⟩ [2], deoarece îl găzduise în casa sa în taină, peste noapte, de mai multe ori pe Sigismund. Chiar dacă nu s-ar fi întîmplat așa, totuși ar fi fost executat într-un fel sau altul.

---

[1] Arhiducele Matthias.
[2] Afirmație fantezistă, despre moartea acestuia circulind in epocă mai multe legende.

164 **1600 *februarie* 5, Veneția.**

Di Venetia li 5 febraro 1600

[...]. Scrivono di Transilvania, che Sigismondo Battori aiutato dal Moldavo [1] metteva insieme buon'numero di gente à quei confini per assalire il Valacco, il quale haveva per ciò domandato aiuto al Basti, il che saputosi dall'Imperatore havesse già fatto presidiare di gente Alemanna le prencipali Piazze di quella Provincia et in particolare Ust, Somlio et Nastat.

Archivio Segreto Vaticano, Nunziatura di Venezia, vol. 36, f. 29v—30; Mesrobeanu, *Cercetări*, IV/1928, p. 168, doc. XXV.

Din Veneția, la 5 februarie 1600

[...]. Se scrie din Transilvania că Sigismund Báthory, ajutat de moldovean [1], și-a rînduit un mare număr de oști la hotare, spre a ataca pe valah, care a cerut pentru aceasta sprijin de la Basta; acest fapt fiind aflat de împărat, de îndată a pus să fie întărite cu oaste germană tîrgurile mai însemnate din acea țară și cu osebire ⟨tîrgurile⟩ Hust, Șimleu și Baia Mare.

---

[1] Ieremia Movilă.

165 **1600 februarie 5, Veneția.**

Venezia il 5 febbraio 1600

[...]. Di più veri avisi venuti in sig<no>ria et à questo Principe Moldavo, chiamato Stefano Bocdano despota sopra le cose della Moldavia, s'hà che Michiel Vaivoda entrato in quella provincia habbia combatuto, et vinto il Vaivoda Geremia, qual dicono esser restato o prigione, ò morto, et che frà tanto il figliolo del Valacco s'era già transferito al governo della Transilvania in loco del padre, lasciando quello della Valachia à 3 fratelli Valachi [1] principalissimi, quali fu scritto, ma falsamente, che fossero 3 consigilieri di quel stato [...].

Biblioteca Apostolica Vaticana, Cod. Urb. Lat., vol. 1 068, f. 86; Buta, *Diplomatarium*, II, p. 127, doc. CXXXI.

Veneția 5 februarie 1600

[...]. Din cele mai sigure știri, sosite la seniorie și la acest principe moldovean, numit Ștefan Bogdan despot, asupra evenimentelor din Moldova, s-a aflat că Mihai voievod, intrat în acea provincie, s-a luptat și l-a învins pe voievodul Ieremia, care se zice că a fost făcut prizonier sau a murit și că, între timp, fiul valahului fusese transferat la guvernarea Transilvaniei în locul tatălui, lăsînd cîrmuirea Valahiei la trei frați valahi [1] dintre cei mai de frunte, despre care s-a scris, însă în mod fals, că ar fi trei consilieri din acel stat [...].

[1] Frații Buzești.

166 **1600 februarie 19, Roma.**

Roma il 19 febbraio 1600

[...]. Mons<igno>r Malaspina hà riportato da S<ua> S<anti>tà 2 000 V in contanti per ricompensa delle spese fatte nella sua nontiatura di Transilvania della quale habbia anco dato à S<ua> B<eneditione> una copiosa Relatione nella quale comanda assai il valore del Valacco, quale, se bene è scismatico sia non di meno dotato di tutte le virtù morali, et buone parti, et havendo dimandato licenza d'andare alla sua residenza di San Severo, li fù risposto à non partirsi dà Roma per adesso, con opinione che questo prelato di molto valore sarà da S<ua> S<anti>tà impiegato in qualche altro carico [...]

Biblioteca Apostolica Vaticana, Cod. Urb. Lat., vol. 1 068, f. 131; Buta, *Diplomatarium*, II, p. 133, doc. CXL.

Roma, 19 februarie 1600

[...]. Monseniorul Malaspina a primit de la Sanctitatea Sa 2 000 ducați, în numerar, pentru compensarea cheltuielilor făcute în timpul nunțiaturii sale din Transilvania, despre care făcuse sfîntului părinte o lungă istorisire, în care laudă îndestul vrednicia valahului care, măcar că este schismatic, este împodobit cu toate virtuțile și meritele; și cerînd îngăduință să meargă la reședința sa din San Severo, i s-a răspuns să nu plece deocamdată din Roma. Se crede că prelatul acesta, dovedind multă rîvnă, va mai fi folosit de Sanctitatea sa și în alte slujbe [...].

167 **1600 februarie 19, Veneția.**

Di Venetia li 19 febraro 1600

[. . .]. Ci è avviso, che il Valacco si lasci intendere liberamente di voler' dall'Imperatore il guverno della Transilvania conoscendo egli, che per quella sola strada può salvare lò stato proprio; sopra di che Sua M⟨aes⟩tà non ha ancora dato risolutione à gl'Ambasciatori [1] di detto Valacco, che stanno alla Corte da un' pezzo in quà per quest 'effetto. Scrivono d'Ungheria, che Giorgio Bast venga processato d'ordine dell 'Imperatore per le cose di Transilvania imputato d'haver'hauto qual'ch' intelligenza col Cardinale Battori, e che Svarcemburgh sarà Governatore in Ungheria, dando il carico al Signor Ferrante Rossi di Generale dell' Artegliaria.

Archivio Segreto Vaticano, Nunziatura di Venezia, vol. 35, f. 31; Mesrobeanu, *Cercetări*, IV/1928, p. 168—169, doc. XXVI.

Din Veneția, la 19 februarie 1600

[. . .]. Aici se află că valahul în mod vădit lasă să se înțeleagă că voiește cîrmuirea Transilvaniei de la împărat, știind el că numai pe această cale se poate mîntui; Maiestatea sa nu a dat încă răspuns solilor [1] zisului valah, care sînt la curte de o bucată de vreme pentru aceasta. Din Ungaria se scrie că Gheorghe Basta, din porunca împăratului, este chemat la judecată pentru întîmplările din Transilvania, acuzat fiind de a fi avut o înțelegere cu cardinalul Báthory; că Schwarzenberg va fi guvernator în Ungaria, domnului Ferrante Rossi dîndu-i-se slujba de general al artileriei.

---

[1] Banul Mihalcea și vistierul Stoica.

168 **1600 februarie 19, Veneția.**

Venezia il 19 febbraio 1600

[. . .]. Per via d'Augusta si sono havute altre di Vienna con aviso che vi [. . .] era anco gionto Corriero di Transilvania di passaggio per la Corte Ces⟨ar⟩ea spedito dal Valacco per dar conto all'Imperatore del disegno che haveva di assaltar la Moldavia et effettuar l'impresa conferita con la sola M⟨aes⟩tà Sua giudicata contra il Gran Cancelliero di Polonia come atraversatoci [a] de tutti i suoi progressi et fomentatoce [a] dell'attioni Turchesche, nonostante che il Re di Polonia habbia prestato a sua M⟨aes⟩tà Ces⟨ar⟩ea che quando esso Valacco suscitasse qualche novità contra la Moldavia li Polacchi all'incontro moveriano l'armi contro la Transilvania et Slesia et che però li faccia voltar le sue forze contra il Turco, ma il Valacco, dubitando che questo consenso sia pernicioso alle cose sue, non intende di travagliare i Turchi per hora, per non lassar in preda del Moldavo [1] la Valacchia tanto minacciata da lui et dal Gran Cancelliero [2], qual Valacco haveva nella sua anticamera amazzato il già Gov⟨ernato⟩re et giudice di Claudiopoli [3] et poi fatto impicare così morto per haver salvato al quante volte il Principe Sigismondo in casa sua.

Oltra li protesti fatti da Polacchi all'Imperatore sopra li disegni di Michali Vaivoda s'intende che quel Rè habbia anco mandato un Ambasciatore al Valacco per far offitii che si rimuova dei pensieri della Moldavia, dove di già era entrato suo figliolo con grosse forze per discacciare Geremia verso il quale quei popoli erano così mal affetti che con un manifesto sottoscritto et sigillato da quasi tutta quella Baconia [a] fatto ad esso Rè s'erano dichia-

rati non volerlo più in conto alcuno per Sig⟨no⟩re, ma piegarsi alla devotione di Michali, dal quale habbia riportato in risposta che la delliberatione di scacciare Geremia dal Dominio della Moldavia non dipendeva da altri che da S⟨ua⟩ M⟨aes⟩tà Ces⟨ar⟩ea, alla quale esso era prontissimo d'obedire, le qual difficultà si dovevano decidere nella Dieta Polacca, che doverà esser principiata alli 7 del corrente [...].

[...]. S'hà di più di Vienna chel Valacco maritava il suo figliolo in una figlia del Duca di Prussia, et che in evento che il Ser⟨enissi⟩mo Massimiliano non vogli andar Gov⟨ernato⟩re in Transilvania L'Imperatore sia per dare questo carico al Serenissimo Ferdinando, fratello dell'Arciduca Massimiliano, giovane di circa 22 anni [...].

Biblioteca Apostolica Vaticana, Cod. Urb. Lat., vol. 1 068, f. 116; Buta, *Diplomatarium*, II, p. 132—133, doc. CXXXIX.

[a] Așa în original.

Veneția, 19 februarie 1600

[...]. Au sosit prin Augsburg alte ⟨scrisori⟩ de la Viena, cu știrea că sosise acolo un curier din Transilvania, în trecere spre curtea imperială, trimis de valah pentru a raporta împăratului despre intenția pe care o are de a ataca Moldova și de a înfăptui această acțiune de acord cu Maiestatea sa; expediția este îndreptată contra marelui cancelar al Poloniei, ca unul care s-a pus de-a curmezișul tuturor planurilor sale și s-a lăsat ademenit de vorbele turcilor. Regele Poloniei declarase Maiestății sale imperiale că atunci cînd valahul va porni noi atacuri contra Moldovei, polonii ca răspuns vor ridica armele contra Transilvaniei și Sileziei; între-aceea să-i poruncească Maiestatea sa valahului să-și întoarcă forțele contra turcului; dar valahul, temîndu-se că fapta aceasta ar fi primejdioasă pentru treburile sale, nu avea de gînd să-i tulbure acum pe turci, căci astfel lăsa Valahia pradă moldoveanului [1], care ar fi amenințat-o deopotrivă cu marele cancelar [2]. Acest valah îl omorîse în anticamera sa pe fostul guvernator și jude al Clujului [3] și apoi pusese să fie tras în țeapă pentru că acesta îl salvase de cîteva ori pe principele Sigismund, adăpostindu-l în casa sa.

În afară de protestele adresate de poloni împăratului cu privire la planurile lui Mihai voievod, se aude că regele lor mai trimisese un ambasador la valah pentru a-l îndupleca să-și schimbe gîndurile cu privire la Moldova, unde intrase deja fiul său cu forțe mari spre a-l alunga pe Ieremia, față de care locuitorii țării nutreau atîta vrajbă, încît printr-un înscris iscălit și pecetluit de aproape toată acea provincie s-au plîns regelui zicînd că nu-l mai vor nicicum ca domn pe Ieremia, ci că se vor supune lui Mihai; dar acesta le-ar fi răspuns că hotărîrea de a-l alunga pe Ieremia din domnia Moldovei nu ținea de alții ci de Maiestatea sa imperială, în fața căruia el sta oricînd să se supună. Impasul acesta urma a se desluși în dieta poloneză, ce trebuia să înceapă la 7 al lunii acesteia [...].

[...]. Se mai află din Viena că valahul și-a dat fiul după o fată a ducelui Prusiei și că în cazul că prealuminatul Maximilian nu ar vrea să meargă ca guvernator în Transilvania, împăratul ar înclina să dea această slujbă preastrălucitului Ferdinand, fratele arhiducelui Maximilian, un tînăr de vreo 22 de ani [...].

[1] Ieremia Movilă.
[2] Jan Zamoyski.
[3] Afirmație fantezistă. Vezi și doc. 163.

Aus Sibenbürgisch Weyssenburg von 21. Februarii 1600

Heut ist der Weyda nach[a] Fogarosch und Cronstadt verreist, übermorgen ziehen die Kayserlichen und Polnischen Gesandten hinnach. Der hat seinen Auszug alhie stattlich genommen, an obgemeldten Orten wird der Weyda sein Besatzung einlegen, dann Er anjetzo von Ihr Kayserlichen Mayestät begehrt Ihme und seinem Sohne die Wallachey und Sibenbürgen erblich zu verschreiben, und dass Ihme Ihre Mayestät Gross Wardein, Hust, Nagibania und dieselben exteriores partes, die vormals zue Sibenbürgen gehört, widerumb[b] abtreten sollen; was Er auch mehrers von Landt und Leuten erobere, solliches Ihme und seinem Sohne verbleibe.

Alle die Güeter und Dignitäten, so Ihre Mayestät dem Sigismundo conferiert, begehrt er Ihme zu auch vertheilen, desgleichen ein erspriessliche starke Gelthilf, darvon Er selbsten Volk werben welle.

Ihre Mayestät und die Christliche Potentaten sollen sich verschreiben, da Er vom Feindte gefangen würde, Ihne zue lösen, auch da Er aus Sibenbürgen und der Wallachei sollte vertrieben werden, begehrt er von Ihrer Mayestät 100/m Taler jährliche Underhaltung in Oberhungern zue haben. Haben also die Sachen mit Ihme Weyda von neuem ein seltsams Ansehen. Der Allmächtig schicke alles zum besten.

Österreichische Nationalbibliothek Wien, Codex, 8 973, fol. 75; Veress, VI, p. 39—40, doc. 43.

---

[a] corect: von.

[b] corect: wieder.

De la Alba Iulia în Transilvania, la 21 februarie 1600

Voievodul a plecat astăzi la Făgăraş şi Braşov; poimîine il urmează imperialii şi solii poloni. El ⟨Mihai⟩ şi-a făcut o ieşire măreaţă; în localităţile sus-amintite voievodul îşi va aşeza garnizoanele sale. Acum pretinde de la Maiestatea sa imperială ca Valahia şi Transilvania să-i fie conferite ereditar lui şi fiului său şi ca Maiestatea sa să-i cedeze din nou Oradea, Hustul, Baia Mare şi acele părţi din afară, care aparţinuseră mai înainte Transilvaniei, iar teritoriul şi oamenii pe care îi va supune mai apoi să-i rămînă lui şi fiului său.

El pretinde ca Maiestatea sa să-i acorde toate moşiile şi demnităţile pe care le conferise lui Sigismund, de asemenea un ajutor bănesc considerabil şi folositor cu care să-şi recruteze singur oşteni.

Maiestatea sa şi potentaţii creştini să se oblige să-l răscumpere dacă ar fi luat prizonier de către duşmani, iar dacă ar fi cumva alungat din Transilvania şi Valahia, doreşte să primească din partea Maiestăţii sale un subsidiu anual de 100 000 taleri în Ungaria de Sus. Lucrurile cu el, voievodul, capătă aşadar din nou o înfăţişare stranie. Atotputernicul să le rînduiască pe toate cum se cuvine.

170 **1600 februarie 22, Frankfurt.**

On confirme que Ibraïm-Bassa a fait estrangler le Tartare [1] pour avoir pris de l'argent de Valaque, afin de ne courir point sur ses terres, en ayant ledit Tartare fait sa promesse par ecrit audit Valaque, avec mention de l'ar-

gent receu. Ce que n'ayant esté gardé par ledit Tartare, ledit Valaque, pour s'en venger, a envoyé l'escrit de la promesse audit Bassa. On ajouste que le Grand-Seigneur auroit fait estrangler la mère et la femme dudit Ibraïm; lequel court mesme fortune.

L'advis que Sigismond Bathori, naguères prince de la Transilvanie, auroit esté arresté en Pomeranie, se trouve faux, n'ayant ledit Batory bougé de Prusse et de Poulongne. La mort du Cardinal son cousin luy a fait perdre quelques benefices qu'il tenoit dudit Cardinal et en recompense de la Transylvanie, lesqueles par ladite mort ont esté ocupez (?) [a] à d'autres. Le desespoir a fait venir (?) [a] ledit prince à la frontiere de Transylvanie, pour essayer à y remuer quelque chose par sa personne, avec l'ayde des forces du Chancelier.

On dist qu'il a mesme esté dans le pays et quelques Poulonnois espions ont esté pris et le Vayvode Valaque doibt avoir d'un coup de poing assommé le juge de Claudiopoli, ville principale de la Transylvanie, pour avoir clandestinement logé ledit Sigismond [2].

Le Vayvode fait mine de vouloir quitter la Transylvanie et] demande la ville] de Cassovie, capitale de la Hongrie, à l'empereur, pour recompense de ses peines. Il menace la Moldavie, qui est soubs la protection des Poulonnois; sur quoy le roy de Poulogne a averty l'empereur que, s'il n'empeschoit ce dessin dudit Vayvode, les Poulonnois se jetteraient d'un costé sur la Transylvanie pour y restablir Sigismond Batory, d'un autre costé dans la Silesie. L'empereur, sur cest avis, a subitement depesché vers ledit Vayvode pour le destourner de ceste entreprise et le faire tourner sur les terres turquesques.

On presse fort ledit empereur d'envoyer Maximilian audit pays de Transylvanie, y estant un chef d'autorité necessaire pour accomoder les partyes qui s'y forment. [...].

Stadtbibliothek Bern, Ms. 468; Hurmuzaki, XII, 2, p. 726–727, doc. MXCI.

---

a În original lecțiune incertă.

Se adeverește că Ibrahim pașa a pus să fie sugrumat tătarul [1] pentru că luase bani de la valah ca să nu-i calce ținuturile, făcîndu-i zisul tătar în scris făgăduință numitului valah cu dovada că a primit banii. Care făgăduială nețiind-o numitul tătar, zisul valah, spre a se răzbuna, a trimis înscrisul făgăduinței numitului pașa. Se mai spune că sultanul ar fi poruncit să fie sugrumate mama și soața zisului Ibrahim; iar acesta avu parte de aceeași soartă.

Știrea că Sigismund Báthory, pînă nu de mult principe al Transilvaniei, ar fi fost reținut în Pomerania, se arată a fi neadevărată, rămînînd numitul Báthory neclintit în Prusia și în Polonia. Moartea cardinalului, vărul său, i-a pricinuit pierderea unor înlesniri ce le avea de la numitul cardinal și în schimbul Transilvaniei, care prin zisa moarte au fost dobîndite (?) de alții. Deznădejdea l-a făcut pe numitul principe să vină (?) la hotarul Transilvaniei, cu gîndul să încerce a schimba oarece lucruri în țară cu sprijinul oștilor cancelarului.

Se spune că el chiar a fost în țară și cîteva iscoade leșești au fost prinse și că voievodul valah l-ar fi omorît, cu pumnul, pe judecătorul din Cluj, cetate de scaun a Transilvaniei, pentru că i-a dat găzduire în ascuns numitului Sigismund [2].

Voievodul se preface că vrea să părăsească Transilvania şi cere de la împărat oraşul Caşovia, capitala Ungariei, ca răsplată pentru osteneala sa. El ameninţă Moldova, care se află sub protecţia polonilor; drept urmare, regele Poloniei i-a dat de veste împăratului că dacă nu împiedică aceste planuri ale zisului voievod, polonii se vor năpusti pe de-o parte asupra Transilvaniei ca să-l reaşeze aici pe Sigismund Bátory, iar pe de altă parte în Silezia. La care veste, împăratul a trimis în grabă sol la numitul voievod spre a-l face să renunţe la aceste planuri şi să se îndrepte către ţinuturile turceşti.

Este zorit tare zisul împărat să-l trimită pe Maximilian în zisa ţară a Transilvaniei, acolo fiind nevoie de un conducător de vază să aducă la învoială partidele ce se formează acolo. [...].

---

[1] Ghazi Ghirai.
[2] Vezi doc. 163, n. 2.

171 **1600 martie 9, Braşov.**

Aus Cronstadt in Sybenbürgen von 9. Martii Anno 1600

Heut umb ein Uhr ist die Türggische Potschaft ungefähr in 100 stark alhie ankommen. Der Potschafter heisst Hurami Aga, ein alter grauer Mann, dem 5 andere fürnehme Türggen zuegegeben sein Denen ist der M⟨ichael⟩ Weyda mit seiner ganzen Reiterei, in die 4 000 stark, wolgebutzt umb 8 Uhr früeh auf ein halbe Meil entgegen, und dem Weyda der Potschafter in der Beleitung uf der linken Handt geritten, und das Fuessvolk von des Weyda Losament bis für das Stadtthor uf 2 Pixenschuss [a] von dem Seckhel Moyses, des Weyda Feldtobristen in Ordnung gestellt worden, und seind des Weyda Trabandten alle roth und weiss bekleidet gewesen. Als nun der Weyda und der Potschafter [b] im Feldt zusammen getroffen, seind sie beederseits [c] von ihren Rossen gesprungen und mit grosser Reverenz einander empfangen. Der Potschafter hat dem Weyda alspaldt [d] sein Sebel ab- und einen andern im Namen seines Kaysers angegüert [e]; der ist von klarem Goldt so stark beschlagen und mit Edlengestein so herrlich versetzt, dass man kein Scheiden sieht, wirdt sehr hoch geschätzt. Dem Weyda ist auch verehrt worden ein von etlich 100 schwarzen Reigerfedern [f] überaus schön gezierten Puschen [g], darunder auch mit etlichen schönen weissen Kraniczfedern [h] versetzt gewest, welche sie dem Weyda im Feldt ufgesteckt, welchen Er Weyda auf des Postschafter starkes Anhalten gleichwol nit anlegen wellen, sondern durch seinen Diener einen zu Ross einführen lassen. Item 2 schöne ganz rothe Fahnen mit breiten Spitzen, einen Ihme Weyda, den andern seinem Sohn Petrasco. Mehr 2 schöne Ross, ein Braunfühl [i], so 2 Jahr alt haben ihr 2 gaführet, ohne Sattel mit rothem Damast bedeckt gewest, dann ein über die Mass schön geziehrten Falken, neben noch 4 andern schönen Ihme 10 Haubtross fürführen lassen. Im Anzug hat man 12 grosse Stueck losgebrannt, wie auch von allen Thürmen mit Doppelschlagen stark geschossen. Nachdem die Potschaft mit dem Weyda ins Losament geritten, hat er Weyda 6 Personen der Potschaft hinwiederumb Guldenstück verehret, darauf 100 durch des Weyda Leut stattlich bekleidet worden.

Der Weyda hat im Gegenreiten zu dem Darahi [j] Januschen, welcher 6 Monath des Weyda hungerischer Secretary gewest und noch zu Hof wol daran ist vermeldt, was er wol vermein, die Herren Kayserlichen Commissarien von seinem stattlichen Entgegenreiten halten werden, mit diesem fer-

neren Vermelden Ihnen fürzuhalten, sie dörfen nichts darnach fragen, Er muss dem alten Brauch nach thuen, was sich gebührt, Er wisse darnach wol, was er thuen oder lassen soll. Ermeldter Darahi ist anjetzt heraus postiert und zeigt an, dass der Weyda am Hinausreiten gar fröhlich gewest, als er aber die Potschaft empfangen und mit ihr geredt, hab er sich sehr traurig erzeiget. Was es bedeut, weiss Gott und der Weyda.

Gedachte Türggen Potschaft hat Herrn Ungnaden, mit welchen sie an der Porten wolbekannt gewest, ein schön gespiegltten Schimmel verehrt. Der Stenckho und Armeni Peter hat zu den Herren Gesandten Schreiben und 12 Patenten bracht, die Sigismundus Bathori all an die Sybenbürger gethan. Den Brieffführer hat man zue Nesen [k] gefangen, der soll inner [l] wenig Tagen| alhero gebracht und Zweifel ohne wol examiniert werden. Die Abschrift der Schreiben und der Patenten schicken die Herren Commissarien Ihrer M⟨ayestä⟩t und F⟨ürstliche⟩ D⟨urchlau⟩t [1] hinaus. Deren Inhalt solle sein, dass das Landt dem Weyda wider ab- und Ihme zufallen solle. Darzue solle ermit Kriegsvolk aus Polen kommen den Weyda auszutreiben, darumben Er Weyda besser vorhin Achtung uf [m] sich geben wirdt.

Österreichische Nationalbibliothek Wien, Codex 8 973, fol. 77—78; Veress, VI, p. 54—56, doc. 55; o trad. rom. în *Călători străini* IV, p. 142—144.

a Corect: Büchsenschuss.
b Dialectal, în loc de: Botschafter.
c Corect: beiderseits.
d Corect: alsbald.
e Corect: angegürtelt.
f Corect: Reiherfedern.
g Corect: Buschen.
h Corect: Kranichfedern.
i Corect: Füllen sau Follen.
j Corect: Doray.
k Corect: Nessen.
l Corect: binnen.
m Corect: auf.

De la Braşov, în Transilvania, la 9 martie în anul 1600

Astăzi, la ora unu, a sosit aici solia turcească numărînd în jur de 100 de oameni. Solul se numeşte Hurami aga, un bărbat în vîrstă, cărunt, avîndu-i alături pe alţi 5 turci de vază. Acestora le-a mers în întîmpinare cale de o jumătate de milă, la ora 8 dimineaţa, cu mare fală, Mihai-Vodă cu toţi călăreţii săi în număr de aproape 4 000. Solul l-a însoţit pe voievod, călărind în stînga sa, iar pedestrimea a fost aranjată în ordine de Moise Székely, generalul voievodului, începînd de la reşedinţa lui vodă pînă la o depărtare de două lovituri de puşcă înaintea porţii oraşului. Dorobanţii voievodului erau îmbrăcaţi cu toţii în roşu şi alb. Cînd vodă şi solul s-au întîlnit pe cîmpie, ambii au sărit de pe cai şi s-au întîmpinat cu plecăciuni adînci. Deîndată solul a descopciat sabia voievodului şi l-a încins cu alta, în numele sultanului. Aceasta este atît de mult bătută cu aur curat şi împodobită atît de splendit cu pietre preţioase, încît lama nu se mai vede; este de foarte mare preţ. Vodă a mai primit în dar o legătură foarte frumos împodobită din cîteva sute de pene negre de cocostîrc amestecate cu unele pene albe şi frumoase de cocor; această legătură i-a fost înmînată voievodului încă pe cîmp, dar el, vodă, n-a voit să o poarte, în ciuda rugăminţilor stăruitoare ale solului, ci a pus să fie împodobit un cal de către slujitorul său. De asemenea ⟨a primit⟩ 2 steaguri frumoase, roşii în întregime şi ascuţite spre vîrf, un steag pentru el,

vodă, celălalt pentru fiul său Pătrașcu. Apoi încă 2 cai frumoși, un mînz roib, doi cai în vîrstă de doi ani, fără șa, acoperiți cu damast roșu, apoi un șoim împodobit peste măsură de frumos, împreună cu încă alți 4 ‹șoimi› frumoși; i s-a mai adus 10 cai de bună calitate. La sosire s-a tras cu 12 tunuri mari, după cum din toate turnurile s-a deschis un foc intens de muschete. După ce solia a ajuns împreună cu vodă la reședință, voievodul a dăruit iarăși la 6 oameni ai soliei monede de aur, iar mai apoi 100 ‹de oameni ai soliei› au fost înveșmîntați frumos de oamenii voievodului.

În vreme ce călărea înapoi, vodă s-a adresat lui Ioan Darahy, care fusese vreme de 6 luni secretarul voievodal pentru limba maghiară, aflîndu-se încă și acum la curte, întrebîndu-l ce crede oare că vor spune comisarii imperiali despre întîmpinarea sa măreață și rugîndu-l apoi să le explice că nu trebuie să întrebe nimic în această privință, doarece el trebuie să facă după vechiul obicei tot ceea ce se cuvine, știind apoi prea bine ce trebuie făcut sau poruncit. Amintitul Darahy a plecat de acolo și raportează că la plecare vodă a fost foarte vesel, dar după ce a primit solia și s-a întreținut cu aceasta, s-a arătat foarte trist, Numai Dumnezeu și vodă știu ce poate însemna aceasta.

Amintita solie turcească a dăruit domnului Ungnad, pe care îl cunoștea bine de la Poartă, un murg pătat, foarte frumos. Stoica și Petru Armeanul au adus domnilor soli scrisori și 12 patente trimise toate transilvănenilor de Sigismund Báthory. Aducătorul scrisorilor a fost prins la Bistrița; el urmează să fie adus aici peste puține zile și va fi cercetat, fără îndoială, cu amănunțime. Copiile scrisorilor și patentelor sînt trimise de domnii comisari Maiestății sale și Luminăției princiare [1]. Conținutul acestora ar fi, că țara să se dezică de vodă și să îl urmeze pe el ‹Sigismund Báthory›. În acest scop va veni cu oaste din Polonia pentru a-l alunga pe voievod; de aceea vodă va fi cu mai multă grijă decît înainte.

[1] Arhiducele Matthias.

172 **1600 martie 11, Veneția.**

Di Venetia li 11 Marzo 1600

[...]. Ci sono avvisi di Praga, che accennano qual' che difficoltà nell'accommodamento delle cose di Transilvania, poi che non solo pareva, ch' il Valacco si rendesse duro à trattare della restitutione di quella Provincia all'Imperatore, mà che di più pretendesse alcune piazze, che tiene S‹ua› M‹aes›tà, mà essendo già arrivati à Claudiopoli i due Commissarij Cesarei per stabilire queste cose si stava attendendo l'essito. Se bene l'Ambasciatore Polacco arrivato al Michali con offerte grandi lo renderà tanto più renitente, havendo massime come dicono in essere molte forze e denari. Dall'altra banda s'intende, che Sigismundo Battori si trovi in Pruscia, e che tanti d'esser'aiutato dal Turco à recuperare la Transilvania e procuri in un medesimo tempo di rientrare in gratia dell'Imperatore, mà la commune è, che non farà niente, non havendo fin'hora nè danari, nè gente.

Archivio Segreto Vaticano, Nunziatura di Venezia, vol. 36, f. 36v—37; Mesrobeanu, *Cercetări*, IV/1928, p. 169, doc. XXVIII.

Din Veneția la 11 martie 1600

[...]. Au sosit știri de la Praga care arată o oarecare greutate în împăcarea lucrurilor din Transilvania, întrucît se părea că valahul nu numai că

se înverşunează să nu consimtă la înapoierea acelei ţări împăratului, dar mai cere şi unele tîrguri care ţin de Maiestatea sa; dat fiind că la Cluj au şi sosit comisari imperiali spre a rîndui aceste lucruri, se aşteaptă o hotărîre. Cu toate acestea solul polon sosit la Mihai cu mari făgăduieli îl va face mult mai nesupus, avînd, după cîte se spune, mari şi multe oşti pregătite, precum şi bani. Pe de altă parte se ştie că Sigismund Báthory se află în Prusia şi că cere să fie ajutat de sultan spre a redobîndi Transilvania, în acelaşi timp se îngrijeşte să intre din nou în graţia împăratului, însă părerea tuturor este că nu va obţine nimic, neavînd pînă acum nici bani şi nici oşti.

173 **1600 martie 13, Tokaj.**

Aus Toggey von 13. Martii Anno 1600

Dieser Zeit sonders nichts, allein dass schier in gemein verlauten will, dass Michael Weyda welle Sibenbürgen nicht cedieren, und ehe seinen Kopf dariber lassen. Er hätte sich ja aus Höflichkeit gegen Ihrer Mayestät erboten, wann's dieselb an Ihne begehren werden das Landt einem anderen einzueraumen. Er halte aber nicht darfir, dass Ihre Mayestät, als ein gewaltiger Monarcha begehren werde Ihme solliches abzuenehmen, sondern verstehen sich viel mehr, dass Er umb seiner getreuen Dienst willen auch mit dem überigen zue Sibenbürgen gehörigen Theil, welliches Ihre Mayestät possediert, sambt dem Stück Landt bis an die Teyssa sollte begabet werden. Man hat Ihme Weyda erst neulichen in etlich und dreyssig Teusent Taler hinein geschickt, soll es aber mit schlechtem Willen angenommen haben.

Herr Ungnad und Herr Zackhel wohnen demselben als Commissarii bey, entgegen befinden sich täglich bei Ihme Weyda neue Ziausen; was nur seine Practica sein, wirdet Zeit entdecken.

Sonsten haben wir im Landt an Victualien grosse Theuerung.

Österreichische Nationalbibliothek Wien, Codex 8 973, fol. 89; Veress, VI, p. 56—57, doc. 57.

Din Tokaj, la 13 martie în anul 1600

În prezent nimic deosebit, decît că se zvoneşte în general de-a dreptul, că Mihai-Vodă n-ar voi să cedeze Transilvania, ci mai curînd şi-ar lăsa capul pentru aceasta. E drept, din politeţe s-ar fi oferit faţă de Maiestatea sa, dacă aceasta îi va cere, să cedeze ţara altcuiva. El nu crede însă că Maiestatea sa, ca un monarh puternic ce este, va dori să i-o ia, ci socoteşte cu atît mai mult, că ar trebui recompensat pentru slujba sa credincioasă şi cu restul părţii aparţinătoare Transilvaniei, pe care o stăpîneşte Maiestatea sa, împreună cu porţiunea de teritoriu pînă la Tisa. Abia de curînd voievodului i s-au trimis mai mult de 30 000 de taleri, dar se pare că i-a acceptat cu rea-voinţă.

Domnul Ungnad şi domnul Székely se află pe lîngă el drept comisari, în schimb zilnic apar la el, voievodul, noi ceauşi. Timpul va arăta care îi este modul de acţiune.

În rest, în ţară este o mare scumpete la alimente.

Dell' animo et procedere dil Vaivoda:

1. Il Vallacho aliena gl'animi d'i popoli da S⟨ua⟩ M⟨aes⟩tà Cesarea, proponendo a essi che l'imperatore gl' havesse commesso per Carlo Magno che tagliasse in pezzi tutti i nobili come pergiuri e ribelli di S⟨ua⟩ M⟨aes⟩tà.

2. Finge anco haver commandamento da S⟨ua⟩ M⟨aestà⟩ di levar la relligione a quelli di Claudiopoli, et insieme ruinare le muraglie della città, et tagliar in pezzi sino i figliuoli nati in Claudiopoli, e per questo mostrò da solo a solo lettere di S⟨ua⟩ M⟨aes⟩tà al giudice [1] di quella città (non legendole però). E, per confirmarlo in questa oppinione, promette d'esser intercessore per mitigar l'animo di Cesare.

3. A tutti hà interdetto che, sotto pena della vita, a visitare i commissari, a questo hà detto al s⟨igno⟩r baron, al Bornemissa Baldissar et al Giulaffi [2]; soggionge che un certo Pedro Filstich, che hà cura delle lettere che vanno di quà in Transilvania, andò una volta a pranzo con i commissarii, e gli fù inhibito per parte d'esso Vallacho in secretto che sotto pena della vita non le tornasse più.

4. Intertiene tutte le lettere e vieta a tutti i negotianti et altri a non scrivere più nei paesi di S⟨ua⟩ M⟨aestà⟩, et in particolare disse al sopradetto giudice di Claudiopoli che dovesse tener la mano che, nè dal Senato di loro, nè da i habitatori di essa città fusse scritto fuori nei paesi di S⟨ua⟩ M⟨aes⟩tà; che altrimenti destrurebbe la città e tagliarebbe in pezzi gl' habitatori.

5. L'audienza havuta dalli nostri commissarii li 17 febraio sopra la lettera portata da S⟨ua⟩ M⟨aestà⟩ per l'ultimo corriere, dove vi era frà gl' altri particolari una scusa sopra la persona dell' illustre signor Basta, come anco in essa lettera v'era un articolo dove S⟨ua⟩ M⟨aes⟩tà pareva si lasciasse intendere di non volergli conceder altrimenti per adesso la provincia, ma dargli qualche altra sodisfattione; e questa lettera fù presentata al Vallacho l'istesso giorno che arrivò il Stoika. E, nell' intrare che fecero i nostri commissari, nella sudetta audienza, esso Vallacho incomminciò a sbruffare et a vituperare il nome di S⟨ua⟩ M⟨aes⟩tà con diverse e estreme ingiurie, che per honestà non si posono scriver. Ma il Marini, ch'era interprete, lo saprà riferire. Sicom' anco incomminciò a ingiurare la Serenissima Arciduchessa, per mezzo del' istesso Marini, che interpretò: per conto d'i beni che detta Serenissima possedeva in detta provincia, li quali esso Vallacho hà donato la maggior parte al Stoyka et al Ban Mihalczi. E, volendo a questo rispondere il signor Ungnad, egli entrò in magior furia e disse loro: „Fra quattro o cinque giorni voglio che voi con i vostri proprii occhi vediate che io accetarò il stendardo dal Turco; farò legha con esso lui contra il vostro Imperatore; perchè non voglio esser più ingannato da lui". Essendo con questo ritirati i nostri commissarii, egli andò tutta la notte con quella furia,—tanto che la cosa si publicò per tutta la città, haver egli ingiurato et mal trattato il nome di S⟨ua⟩ M⟨aes⟩tà et della natione alemana. Et, essendo restatti con esso lui l'Armeno et Stoyka, disse a loro in presenza di cinque o sei altri le parole seguenti: „Io farò come Dio, e Dio che l'Imperatore (inominosamente però) temerà de fatti miei, e gli abbrusciarò il paese sin'a Vienna, et li pigliarò tutta l'Ungheria Superiore". E tutte queste cose si hanno per via sicura et certa, che non si può nominar la persona et, oltre di questo, si dimandi a Carlo Magno il quesito che gli fece esso Vallacho, trattando della persona di S⟨ua⟩ M⟨aes⟩tà.

Ben è vero che il seguente giorno il Vallacho, volendosi scusare dell' ingiurie dette contro S⟨ua⟩ M⟨aes⟩tà, riversò la colpa adosso il Marini, sotto

colore che il Marini non era buon interprete. Et, accio che il Marini tirasse sopra di se la colpa, gli diede un capello di veluto rosso fodrato di zebilini.

6. Oltre di questo, l'istesso giorno sudetto fece intendere alli commissarii esser arrivato il stendardo dil Turco, ma ch'egli non lo voleva accetare sino tanto che S<ua> M<aes>tà lo confirmasse hereditario nella provincia o lo liberasse dil giuramento prestato. E si sà anco per cosa certa d'haver già concluso la confederatione con il Turco, dove intervengono i Pollachi et Sigismondo, il che corrisponde con la relatione dell' altro personaggio che viene con questa, et si vede sempre accompagnato da gl' ambasciatori del Turco et d'i Pollachi; et si veggono ogni notte Turchi travestiti entrare nel pallazzo et trattar con esso lui, et i patti conclusi trà loro s'intende che siano i seguenti: cioè che il Vallacho ricevi la provincia di Vallachia dal Turco e che Sigismondo rientri nella Transilvania e, morendo esso Sigismondo senza figliuoli, che la provincia caschi alli figliuoli dil Gran-Cancilliere di Pollonia, e trà tanto la Transilvania resti sotto la protettione d'i Pollachi; et in questa ligha entra anco il Moldavo.

7. Dice di più esser vano il fondamento che si fà, che il Vallacho non si possi reconciliare con il Turco; sendosi egli sempre scusato d' haver fatto sforzatamente quanto hà fatto contra di lui, e, quando anco l' havesse offeso in qualche cosa, di raggion di statto, privando l'Imperatore di questa provincia, — deve esser ricevuto in gratia, almeno per qualche tempo.

8. Dice di più che in Constantinopoli si stà apparechiando una corona per incoronarlo rè d'Ungheria, e questa esser una cosa publica.

Quanto al statto in che si trova quella provintia:

1. Quanto al primo, non vi è giustitia di nessuna sorte: il tutto si governa tiranicamente.

2. E di più come schiavi tutta la nobiltà, e pretende dishonorare le loro moglie et figliuole.

3. Più tiranamente tratta quelli ch'eranno statti fideli a Sua Maiestà, sì come hà fatto con la vedova di Christofforo Renstin et altri.

4. E, quel ch'è più, tutto il maneggio della provincia è riposto in una donna [3] vallacha, maritata con il Fabio Genga; con la quale egli tratta molto publicamente, e tanto che hà commesso sotto pena della vita al marito che non tratti più con la propria moglie.

5. E, perchè saria longo il parlare di tutte le tirannie che ogni giorno usa esso Vallacho contra i miseri Transilvani, tanto nell' honore, quanto nella robba, si verrà alla conclusione, che tutti loro unanimi supplicano humilmente a Sua Maiestà di volergli liberare di tanta tiranide. E, quando essi fussero sicuri d'esser ricevuti in gratia da Sua Maiestà (purchè a loro fusse dato qualche aiuto), lor istessi lo discacciariano. E questo si hà da persone molto particolari, che per degni rispetti non si possono nominare; ma questo più particolarmente s'intenderà di Paulo Giorgii [4].

6. Nè occorre altrimenti che Sua Maiestà si lasci persuadere che i Transilvani siano mal inclinati verso il nome suo, perchè, quando, se non per altro, per la sola tiranide in che si trovano, procuraranno di sottrarse del giog(i)o e darse a Sua Maiestà, ma in questo non converria tardare molto, perchè, quando Sua Maiestà differisce a dargli aiuti, essi per pura disperatione si potriano dar a qualche altro. E di già essi Transilvani trattano di far qualche alteratione, non mancando a loro altro che alcuno che gli dia aiuto, et il Pollacho ne potria prevenire.

Quanto poi alle genti che si trovano con esso Vallacho:

2 000 Cosacchi.

1 200 Moldavi a cavallo.
1 300 Razzi a cavallo.
6 000 Vallachi a piedi.
1 200 trabanti ungheri, ripartiti frà l'altre nationi.

Et, oltre di questi, ciò che i Siikuli gli possono dare, tenendogli per suoi.

E questo è tutta la gente che al presente lui si trova, nonostante che altri dicono molto più.

7. Soggionge di più che saria facil cosa a rivoltare contra esso Vallacho i suo proprii soldati, per non essere pagati, e di già alcuni Rasciani e Moldavi si sono lasciati intendere dal predetto Paulo Georgii, e non mancano anco dentro persone d'authorità e segreto che al suo tempo se decchiareriano per S⟨ua⟩ M⟨aestà⟩; si come più amblamente potrà dire il sudetto Paulo Giorgii; si com' anci saria facile revoltare i Siculi contra il Vallacho, per il sospetto ch' hanno che gli debbia rompere i loro privillegii, si come si à fatti a altri.

8. E di più pare che novamente habbia posto in Khuivar et Ungvar[5] un certo Aga Leca, con 1 200 Vallachi; il qual Aga è statto più d'una volta in pericolo d'essergli tagliata la testa, e s'è lasciato intendere da persone di qualità che, se fusse certo, dell' animo di Sua Maiestà, che resignarebbe le sue fortezze, insieme con le genti, che tiene a carrico suo. Ma, per esser questo un principio di romper guerra, non potiamo noi quì trattar di questo senza espresso ordine di Sua Maiestà o di Sua Altezza Serenissima.

9. Hà gran traffico esso Vallacho in secretto con un huomo dil Szelestey Ianos[6], dove non intervengono altre persone che il Vallacho, il Stoika et esso servitore dil Szelestey. Ma ciò che si tratta non si può penetrare.

Relatione dil baron Gio⟨vanni⟩ Adamo di Hoffkirchen, fatta in Cassovia, li 15 di marzo 1600.

Innsbruck, Statthaltereiarchiv, Ambraser einkommene Schriften; Hurmuzaki, *Documente*, XII, p. 779—781, doc. MCXLVI.

Despre gîndul şi purtarea voievodului

1. Voievodul abate cugetul oamenilor de la Maiestatea sa imperială, înfăţişîndu-le că împăratul i-ar fi poruncit, prin Carlo Magno, să omoare toţi nobilii ⟨socotiţi⟩ drept călcători de jurămînt şi răzvrătiţi contra Maiestăţii sale.

2. Plăsmuieşte şi că a avut poruncă din partea Maiestăţii sale de a pune capăt credinţei celor din Cluj şi totodată să dărîme zidurile oraşului şi să omoare pînă şi copii născuţi în Cluj; într-aceasta arătă între patru ochi judelui [1] acelui oraş scrisori din partea Maiestăţii sale (totuşi fără a le citi). Şi, spre a-i întări mai mult convingerea, făgăduieşte să fie mijlocitor în îmbunarea sufletului împăratului.

3. Le-a interzis tuturor, sub pedeapsa cu moartea, să se vadă cu comisarii şi lucrul acesta l-a spus domnului baron Bornemisza Balthaszar şi lui Gyulaffi; [2], se adaugă că un anume Petru Filstich, care se îngrijeşte de scrisorile ce vin de aici în Transilvania, mergînd el o dată la un prînz cu comisarii, a fost oprit în taină din partea valahului ca, sub pedeapsa cu moartea, să nu le mai ducă vreodată.

4. Opreşte toate scrisorile şi interzice tuturor neguţătorilor şi altora să mai scrie în ţările Maiestăţii sale, iar sus-zisului jude al Clujului i-a spus

anume că ar trebui să ia aminte ca nici sfatul lor și nici locuitorii acestui oraș să nu scrie în țările Maiestății sale, că altminteri va nimici orașul și va omorî locuitorii.

5. Audiența comisarilor noștri asupra scrisorii aduse de ultimul sol din partea Maiestății sale s-a dat în ziua de 17 februarie; în această scrisoare, printre alte știri particulare se afla o dezvinovățire a ilustrului domn Basta, cum și o parte în care Maiestatea sa părea că lăsa să se înțeleagă că în nici un chip nu-i va lăsa țara acum, ci îi va da o altă răsplată; această scrisoare fusese înfățișată valahului în aceeași zi, în care sosi Stoica. Și, la intrarea ce și-o făcuseră comisarii noștri la zisa audiență, valahul începu să arunce ⟨vorbe⟩ și să înfiereze numele Maiestății sale cu felurite și grave injurii, ce din respect nu se pot scrie. Însă Marini, care era tălmaci, va ști să spună. Începu apoi să insulte și pe prealuminata arhiducesă, prin mijlocirea aceluiași Marini, care tălmăci: din pricina averilor pe care zisa arhiducesă le avea în stăpînire în zisa țară, și pe care valahul le-a dăruit în mare parte lui Stoica și banului Mihalcea. Iar cînd domnul Ungnad voi să riposteze la aceasta, valahul fu cuprins de o mai mare mînie și le zise: „Peste patru sau cinci zile voiesc ca voi să vedeți cu ochii voștri cum voi primi steagul de la sultan, tot cu el mă voi lega contra împăratului vostru, întrucît nu voiesc a mai fi înșelat de el". La aceste vorbe, comisarii noștri retrăgîndu-se, el se arătă toată noaptea plin de furie, încît faptul de a fi insultat și de a fi vorbit de rău numele Maiestății sale și al națiunii germane se răspîndi în tot orașul. Și rămînînd cu el ⟨Petru⟩ Armeanul și Stoica, le-ar fi grăit, de față cu încă alți cinci sau șase, cuvintele ce urmează: „Voi face precum ⟨vrea⟩ Dumnezeu, și Dumnezeu ⟨vrea⟩ ca împăratul (măcar că spre rușinea lui) să se teamă de faptele mele, și îi voi pîrjoli țara pînă la Viena și îi voi nimici toată Ungaria Superioară". Toate aceste lucruri se știu de la o persoană de încredere și sigură, dar care nu poate fi numită; pe lîngă aceasta a fost întrebat și Carlo Magno despre ce i-a spus valahul vorbind de împărat.

Este adevărat totuși că în ziua următoare valahul, voind să se dezvinovățească de insultele rostite contra Maiestății sale, aruncă vina asupra lui Marini, sub pretextul că Marini nu era bun tălmaci. Și, întrucît Marini luase vina asupra sa, i-a dăruit o manta de catifea roșie tivită cu zibelină.

6. În afară de aceasta, în aceeași zi, sus-zisul a făcut să se afle de către comisari, că a sosit steagul sultanului, dar că el nu voia să-l primească pînă ce Maiestatea sa nu îl va recunoaște drept urmaș la scaunul țării, ori nu îl va dezlega de jurămîntul prestat. Și se mai știe, tot ca un lucru sigur, că a făcut deja alianță cu sultanul la care ⟨alianță⟩ au luat parte polonii și Sigismund, fapt ce se potrivește cu relatarea unei alte persoane de vază care a venit cu această știre; iar el este văzut tot timpul însoțit de solii sultanului și de poloni; și noapte de noapte se văd turci deghizați că intră în palat și vorbesc cu el; și înțelegerile încheiate între ei ar fi următoarele: anume ca valahul să primească de la sultan țara Valahiei și ca principele Sigismund să intre din nou în Transilvania, iar dacă Sigismund ar muri fără urmași, țara ⟨Transilvaniei⟩ să se cuvină ⟨a fi a⟩ fiilor marelui cancelar al Poloniei, și în totul Transilvania să rămînă sub protecția polonilor; în alianța aceasta intră și moldoveanul.

7. Se mai spune că este lipsită de temei credința că valahul nu se poate împăca din nou cu sultanul, cum s-a dezvinovățit mereu pentru cîte a făcut contra lui, spunînd că el le-a făptuit fără voia sa, și că, deși l-a jignit în vreo pricină politică, lipsind pe sultan de această țară, el trebuie să fie iertat măcar pentru cîtăva vreme.

8. Se mai spune că la Constantinopol se pregăteşte o coroană cu care să fie încoronat ca rege al Ungariei, şi faptul acesta este ştiut de toţi.

Cu privire la starea în care se află acea ţară:

1. În primul rînd, acolo nu mai este nici un fel de dreptate; totul se rînduieşte în chip tiranic.

2. Mai mult, toată nobilimea ⟨este tratată⟩ mai rău decît robii şi pe soţiile şi fiicele ⟨lor⟩ vrea să le necinstească.

3. Mult mai tiranic se poartă cu cei ce au rămas credincioşi Maiestăţii sale, aşa cum a făcut cu văduva lui Cristofor Renstin şi cu alţii.

4. Şi ceea ce este mai rău, toată cîrmuirea ţării este lăsată în seama unei doamne[3] din Valahia, căsătorită cu Fabio Genga ⟨şi⟩ cu care el se arată în văzul tuturor într-atît, încît sub pedeapsa cu moartea, a poruncit soţului ei să nu-şi mai vadă propria soţie.

5. Şi, pentru că ar fi multe de spus despre toate împilările pe care le făptuieşte în fiece zi valahul contra bieţilor transilvăneni, atît în ce priveşte onoarea ⟨lor⟩, cît şi în privinţa bunurilor ⟨lor⟩, se va ajunge pînă acolo încît toţi, pînă la unul, să ceară cu plecăciune Maiestăţii sale să binevoiască a-i scăpa de o atît de mare asuprire. Şi cînd vor fi ei siguri că au fost iertaţi de Maiestatea sa, ei înşişi îl vor alunga ⟨pe voievod⟩, numai să li se dea oarecare ajutor. Şi aceasta se ştie de la persoane de mare trecere, care din pricini lesne de înţeles nu se pot numi; însă mult mai amănunţit se va afla de la Paolo Giorgio[4].

6. Maiestatea sa nu trebuie defel să înceteze a crede că transilvănenii n-ar fi de partea sa, întrucît, dacă nu pentru altceva, atunci măcar din pricina tiraniei în care se află, se vor îngriji să iasă din robie şi să se încredinţeze Maiestăţii sale; acum însă nu ar fi potrivit să ⟨se⟩ amîne prea mult, deoarece, dacă Maiestatea sa ar zăbovi să le dea ajutor, ei, din pură deznădejde, s-ar putea încredinţa altcuiva. Iată că deja transilvănenii încearcă să facă o oarecare tulburare, nemailipsindu-le altceva decît unul care să le dea ajutor, dar polonul ar putea să le strice planurile.

Cu privire la oştile pe care le are valahul:

2 000 cazaci.

1 200 călăreţi moldoveni.

1 300 călăreţi sîrbi.

6 000 pedestraşi valahi.

1 200 trabanţi unguri, risipiţi printre alte neamuri.

Şi în afara acestora socoteşte drept ai săi şi oştenii pe care îi pot da secuii.

Aceasta este toată oştirea pe care o are acum, deşi unii spun ⟨că ar fi⟩ cu mult mai mare.

7. Se mai adaugă că nu va fi greu a răzvrăti contra valahului pe proprii săi oşteni, întrucît ei nu sînt plătiţi; şi sus-pomenitul Paolo Giorgio ar fi auzit pe unii sîrbi şi modoveni ⟨că ar fi de partea Maiestăţii sale⟩ şi că printre ei nu lipsesc persoane de vază şi de încredere care, la vremea cuvenită, s-ar mărturisi de partea Maiestăţii sale; aşa cum sus-zisul Paolo Giorgio va putea înfăţişa mai meşteşugit; la fel va fi lesne a ridica şi pe secui contra valahului, din pricina bănuielii pe care o au că le-ar încălca privilegiile, precum a făcut şi altora.

8. Mai mult, se pare că de curînd ar fi rînduit la Chioar şi Ungvar[5] pe un anume Leca Aga cu 1 200 de valahi; acest agă de mai multe ori s-a aflat în primejdie de a i se tăia capul; ⟨acum⟩, de la unii s-a putut afla în aşa fel, că el, dacă ar fi sigur de gîndul Maiestăţii sale, i-ar da fortăreţele laolaltă cu oştile ce le are în grijă. Cum aceasta însă este o pricină de începere

a războiului, noi despre ea nu am putea discuta aici fără poruncă anume din partea Maiestății sale sau a Alteței sale prealuminate.

9. Valahul are în taină un mare schimb de scrisori cu un om al lui Szelestey Ianos[6], la care ⟨schimb⟩ nu iau parte alte persoane decît valahul, Stoica și acest slujitor al lui Szelestey. Dar despre ce se vorbește, nu se poate afla.

Relatare a baronului Iohann Adam de Hoffkirchen, întocmită la Cașovia, în ziua de 15 martie 1600.

---

[1] Petru Huszár.

[2] Lestár Gyulaffi, secretar aulic al principelui Sigismund Báthory, trimis în mai multe solii în Polonia.

[3] Referire la Velica Norocea, fiica logofătului Ivan Norocea din Țara Românească, pribeag așezat în Transilvania, căsătorită cu Fabio Genga, sol al principelui Sigismund Báthory pe lîngă papa Clement al VIII-lea, cf. Iorga, *Documente privitoare la Ivan Norocea și la Velica Norocea, prietena lui Mihai Viteazul* (*Buletinul Comisiei istorice*, X, 1931, p. 93—102).

[4] Negustor raguzan aflat în slujba imperialilor, cunoscut ca autor al mai multor rapoarte asupra situației din Peninsula Balcanică, precum și pentru atitudinea dușmănoasă față de Mihai Viteazul.

[5] Azi Uzgorod, localitate în U.R.SS.

[6] Ion Szelestey (Zelestei), căpitan al Șiriei.

175 **1600 martie 17, Veneția.**

[...]. Le lettere di Viena delli 4 stante dicono tener di Cassovia, delli 26 passato, la confermatione di Transilvania dell'arrivo alli confini della Valacchia d'un ambasciatore del Turco, dove si trovava tuttavia et haveva di novo mandato un suo al Valacco per haver la risposta, se egli vol restituire al suo signore la Transilvania occupata da lui per tradimento, insieme con li suoi adherenti; havendo esso ambasciatore presentato per nome del suo Signore al detto Valacco un cavallo de vil precio, inscieme con la scimitara; la quale nella repugnatione era legata con un ferro, il qual impediva che non si poteva sfodrare, et oltre di questo v'era un ferro chę si mette alli schiavi e pregioni, con protes⟨t⟩argli ch' egli non debba pensare, nè creder di essere bastante con li suoi adherenti di mettere mano alla scimitara contra il suo signore, et che però lo consideri bene, che, non sottomettendosi alla clementia dell Ottomano, e di essere suo fidel suddito, sarà in fine sforzato montar con li suoi sopra il cavallo mandatoli et sgombrare il paese, con gran vergogna, et poi in ultimo con tutti li suoi, incatenati col ferro sudetto, sarà condotto in perpetua servitù. Sopra di che gl' era del Valacco stato risposto come huomo savio e prudente, che haveva molte volte visto et sentito a dire che uno che và cercando di fare una fossa ad un altro per farlo cadere dentro, esservi cadutò egli, et che vol in ogni modo seguitare la sua dessignata, degna et magnanima impresa, et così con li praesenti haveva rimandato in dietro dett' huomo all'ambasciatore con dirli che non haveva di darli altra risposta; con la quale mal sodisfatti erano tornati al Gran-Turco [...].

Di Strigonia, dal primo di questo, habbiamo [...] ch'il medesimo giorno era tornato di Transilvania il signor Carlo Magno, quale rifferiva che il Valacco si scopriva ogni giorno più amico che mai della Maiestà dell' Imperatore e di tutta la Christianità, venendo castigato severissimamente chi par-

lava male di S⟨ua⟩ M⟨aestà⟩; il qual Magno alli 2 era partito per la Corte Cesarea; aggiongendo anco che s'era inteso che'l prencipe Sigismondo Battori si trovava di novo apresso il Moldavo [...].

Haus-, Hof- und Staatsarchiv Wien, Hungarica, 1600, III, f. 125; Hurmuzaki, XII, p. 790—791, doc. MCLII.

[...]. ⟨În⟩ scrisorile de la Viena din ziua de 4 a acestei luni se zice că se află de la Caşovia, din ziua de 26 a lunii trecute, adeverirea din Transilvania despre sosirea unui sol al sultanului la hotarele Valahiei, unde se mai mai afla şi mai trimisese nu de mult un ⟨om⟩ al său la valah, spre a primi răspuns dacă voieşte să înapoieze stăpînului său Transilvania, luată de el prin trădare, dimpreună cu sprijinitorii săi; solul, după ce a înfăţişat zisului valah un cal de mic preţ şi un iatagan care, în semn de dispreţ, era legat cu un fier ce împiedica să fie scos, iar pe lîngă acesta mai era şi un ⟨alt⟩ fier, ce se pune robilor şi ostaticilor, i-a spus că el nu trebuie să socotească şi nici să creadă că ar fi îndeajuns ca el şi sprijinitorii săi să pună mîna pe iatagan contra stăpînului; într-aceea să ia bine aminte că, de nu va cere iertare sultanului şi de nu va fi supusul lui credincios, va fi silit pînă la urmă să încalece împreună cu ai săi calul trimis şi să părăsească ţara în mare ruşine, iar apoi, laolaltă cu toţi ai săi, încătuşaţi cu zisul fier, va fi dus în veşnică robie. Asupra acestui fapt i s-a răspuns din partea valahului în felul unui om înţelept şi prevăzător: anume că el de multe ori a văzut şi a auzit spunîndu-se că unul care încearcă să sape groapa altuia, spre a-l face să cadă în ea, va cădea el acolo şi ⟨a mai spus⟩ că el vrea să urmeze în orice chip rînduiala sa dreaptă şi neînfricată; astfel, laolaltă cu darurile, trimisese înapoi pe zisul om la sol, spunîndu-i că nu avea să-i dea alt răspuns; în felul acesta se întorseseră la sultan plini de nemulţumire [...].

Din Strigoniu, din ziua de întîi a acestei luni se află [...] că în aceeaşi zi se întorsese din Transilvania domnul Carlo Magno, care relata că valahul, pe zi ce trece, se arată tot mai apropiat de Maiestatea ⟨sa⟩ împăratul şi de întreaga creştinătate, ajungînd să pedepsească foarte aspru pe oricine vorbea de rău pe Maiestatea sa; acest Magno în ziua de 2 ⟨martie⟩ pornise spre curtea imperială; se mai adaugă şi ⟨faptul⟩ că s-a aflat cum că principele Sigismund Báthory se găsea din nou la moldovean [...].

176 **1600 martie 24, Constantinopol.**

[...]. In questi giorni è venuta una nova molto grande: Dio, nostro Signore, faccia che la sia vera: come, havendo Michalo, nuovo principe transilvano, presentito che 'l Cancelliere di Polonia, insieme con Sigismundo, vecchio principe transilvano, li venivano adosso con dieciottomillia cavalli poloni et alquanti millia archibusseri cosachi, et era anco principe di Bogdania insieme, con la militia di Moldavia, con animo risoluto et deliberato d'entrar in Transilvania et ammazzar Michalo et tutti li suoi, poi rimettere il detto Sigismundo nel suo paterno Stato, poi debba entrare in Valachia et ammazzare il figliuolo di Michali et in loco suo mettervi il fratello din principe di Bogdania, principe di Valachia, — detto nuovo principe transilvano, come huomo vigilante et valoroso, senza perdervi puntto di tempo, innanzi che li nimici vi entrassero in Transilvania, vi montò a cavallo et, di et notte, con

la sua diligenza, faccendo longhissime giornate, iscontrò l'inimici molto lontano dalli sui confini, et, havendoli con gagliardo impetto assaltati valorosamente, combatendo, rompendogli, li messe in grandissima et vilissima fuga, li superbi et vanagloriosi Poloni et li arcibestiali et barbari Moldavi, tagliando a pezzi grandissimo numero di loro — che mala pena detto scelerato Cancelliero et detto Sigismundo scamporono in Polonia, et principe di Bogdania in Moldavia. Hora quì, chi la crede, chi non la crede. L'ambasciatore di Michalo, essendo interrogato dal Capu-Agha, per ordine di Gran-Signore, dice che non è vero, ma, si li nimici hano dato qualch' occasione al suo padrone, hà fatto bene tal sia di loro, perchè non lo lasciano stare in pace. Anco Gran-Signore hà ditto il medesimo. Di più hà ditto ch' essendo loro Michalo fatto suo fidel et l'obediente subditto et tributario schiavo, per chè non lo lasiano in pace? Anchorà hà ditto, poichè l'infideli hano conbattuto insieme et si sono ammazz⟨at⟩i infra di loro, non inporta, et non tal casso. Volesse Iddio che sempre si tagliassero a pezzi et si ammazzassero infra di loro come cani; sollamente che non si⟨i⟩ in pregiudìcio et danno del suo dominio. Anchora è venuta un' altra nova, come li christiani batteno terribilmente Temesvar et che hano guastato et abrusciato tutto il suo borgho: chi dice sono soldati del nuovo principe transilvano, chi dice sono del Serenissimo arciduca Massimigliano. Il detto ambasciatore di principe transilvano dice che non sono soldati del suo padrone, et di più dice che'l suo padrone, per cosa certissima, manda il suo grande ambasciatore con presenti et tributi a Gran-Signore, per stabilire et confermare buona et sincera pace con Gran-Signore. Et, si non farà così, si contenta haver la morte che hà havuto Hassein-Bassa, Certo, Illustrissimo Signor osservandissimo, questo huomo hà grand' animo; staremo a vedere quello sarà et seguirà [...].

Il termine di quaranta giorni che hano dato all' Androfachi [1], huomo di Michale, nuovo principe transilvano, per andar in Transilvania a condur quì l'ambasciator grande col tributo, et presenti, a Gran-Signore, per trattare et concludere la pace et, tolendo li capitoli di Gran-Signore, ritornarsene al suo signore, e, passati, et anchora nissuno non è venuto, nè comparsso da quelle parte; — hora molti, et massime dei principali Turchi, commincciano a dubitarsi, dicendo che 'l nuovo principe transilvano non mandarà niente, et tutto quello che fà et dice, sono parole, trattenimenti, stratageme, fraudi et ingani per inganar Gran Signore et tutto il suo consiglio, acciò che, havendo in animo di fare qualche impresa contra Gran-Signore, la possi fare con suo bellagio et con sua buona opportunitade. Il suo, come lo chiamaremo, huomo, overo ambasciatore, che stà quà, promette et mette la sua vita che principe transilvano mandarà alla Porta di Gran-Signore ogni cosa, come di sopra si hà ditto. Staremo a vedere quello chi sarà et seguirà. Di più, questo huomo continuamente dice che anco Imperatore, per cosa certa, farà pace [...].

Haus-, Hof- und Staatsarchiv Wien, Hungarica 1600, III, f. 251v, 255v; Hurmuzaki, XII, p. 803, doc. MCLXVI.

[...]. Zilele acestea a sosit o știre foarte însemnată, să dea Domnul să fie adevărată, și anume că Mihai, noul principe transilvănean, aflînd că împreună cu Sigismund, fostul principe transilvănean, vine acum cancelarul Poloniei cu optsprezece mii de călăreți poloni și tot atîtea mii de pușcași cazaci, dimpreună și cu principele Moldovei, cu oștire din Moldova, cu gînd neabătut și voit de a intra în Transilvania și de a omorî pe Mihai și pe toți ai săi, de a trimite pe zisul Sigismund în țara sa părintească, pentru ca apoi

el să intre în Valahia, să omoare pe fiul lui Mihai şi în locul lui să pună principe al Valahiei pe fratele principelui din Moldova, ⟨aşadar⟩ zisul nou principe transilvănean, precum un om prevăzător şi viteaz, fără a pierde o clipă, înainte de a fi intrat vrăjmaşii în Transilvania, încălecă pe cal şi cu zelu-i cunoscut merse cale de mai multe zile şi nopţi, în marşuri forţate şi întîlni pe duşmani mult mai departe de hotarele sale; şi după ce i-a luat cu asalt vitejeşte, printr-un puternic atac, îi bătu, îi învinse şi îi sili la o prearuşinoasă şi grabnică fugă pe trufaşii şi vanitoşii poloni şi pe barbarii şi aprigii moldoveni, omorînd un mare număr dintre ei, încît cu greu au scăpat ticălosul de cancelar şi zisul Sigismund în Polonia, iar principele Moldovei în Moldova. Acum unul poate crede aceasta, altul nu.

Solul lui Mihai, fiind întrebat de aga ienicerilor, din porunca sultanului, zice că nu este adevărat, dar de vreme ce s-a întîmplat ca vrăjmaşii să-i dea acest prilej stăpînului lui, e lucru bun ce s-a petrecut cu ei, din pricină că nu îl lasă în pace. Acelaşi lucru l-a spus şi sultanul. Pe lîngă aceasta a spus ⟨sultanul⟩ de ce nu-l lasă ei în pace pe Mihai, întrucît el le este supus credincios şi preaplecat, care plăteşte tribut. Şi a mai zis că nu este lipsit de însemnătate şi nici zadarnic faptul că necredincioşii s-au luptat unii cu alţii şi s-au omorît între ei; să dea Domnul ca întotdeauna să se omoare şi să se bată între ei precum cîinii, numai să nu fie în dauna şi spre paguba stăpînirii sale.

A mai sosit şi o altă ştire, cum că creştinii bat într-un chip înfricoşător ⟨cetatea⟩ Timişoarei şi că au nimicit şi au ars tot oraşul; unii spun că sînt oştenii noului principe transilvănean, alţii că ar fi ai prealuminatului arhiduce Maximilian. Zisul sol al principelui transilvănean spune că nu sînt oşteni ai domnului său, ci, dimpotrivă, arată drept lucru foarte sigur că domnul său trimite o însemnată solie cu daruri şi tribut la sultan pentru a statornici şi întări adevărată şi cinstită pace cu sultanul. Iar de nu este aşa, se mulţumeşte să aibă parte de moartea pe care a avut-o Husein paşa.

Cu siguranţă, preailustre domn demn de cinstire, acest om are mare curaj; aşteptăm să vedem ceea ce va fi şi se va întîmpla [. . .].

Trecînd răstimpul de patruzeci de zile, care a fost dat lui Andronachi [1], omul lui Mihai, noul principe transilvănean, spre a merge să însoţească din Transilvania pînă aici pe marele sol cu tribut şi cu daruri pentru sultan, spre a se înţelege şi spre a face pace, cum şi pentru a se întoarce ⟨solul⟩ la stăpînul său, de vor fi schimbate unele articole ⟨din înţelegerea⟩ cu sultanul, nici pînă acum nu a venit şi nu s-a întors nici unul din acele locuri.

Aşadar mulţi şi cu osebire dregători ai turcilor încep să se îndoiască, zicînd că noul principe transilvănean nu va trimite nimic şi că tot ce face şi zice sînt vorbe, amînări, stratageme, înşelătorii şi viclenii spre a amăgi pe sultan şi întreg sfatul său, pentru ca atunci cînd ar avea de gînd să pornească vreo expediţie contra sultanului, să o poată face nestînjenit şi în folosul său.

Omul său sau sol, oricum l-am numi pe cel ce se află aici, făgăduieşte şi cu preţul vieţii arată că principele transilvănean va trimite la Poarta sultanului toate cele pe care le-a spus mai sus.

Aşteptăm să vedem ceea ce va fi şi se va întîmpla. Mai mult, acest om susţine mereu, ca pe un lucru sigur, că şi sultanul va face pace [. . .].

---

[1] Andronic Cantacuzino, mare vistiernic între 28 decembrie 1599 şi 9 iulie 1600, partizan al încheierii păcii cu turcii, cf. Stoicescu, *Dicţionar*, p. 41.

Roma il 25 marzo 1600

[...] Di Ungheria scrivono con lettere de 10 (?), che il Chiausso Turco [1] era tornato di nuovo al Valacco à ridomandar la Transilvania, con bravate et alterigie Turchesche, ma che gli era stato risposto come meritava, et che però egli vedendo perdere il tempo se l'haveva colto, scoprendosi all'incontro detto Valacco tuttavia amicissimo all'Imperatore havendo ricevuto con molto honore et amorevolezza li Commissarii Cesarei [2] giunti in Albagiulia, che erano venuti con denarii, et havendo rissoluto partirsi fra 5 giorni dissegnava menar seco uno de detti Commissarri, et lasciar l'altro al governo della Provincia, accioche col Conseglio di stato vedesse din conchiudere tutto quelche si potria fare à favore dell'Imperatore et che all'Incontro haveva fatto arrestare l'Ambasciatore del Moldavo, et un Ambasciatore Pollacco con dissegni menarseli per metterli sotto buone guardie prigione in una fortezza, havendo scoperto che questi trattavano prattiche in quella Provincia con li fautori della Cassa Battori [3], confermando in ultimo la sua andata in danno del paese Ottomano, con il quale scrivono attendeva a far fare apparecchi grandi da guerra, tenedosi per conclusa la lega tante volte scritta, che Iddio voglia [...].

Biblioteca Apostolica Vaticana, Cod. Urb. Lat., vol. 1 068, f. 183—184; Buta, *Diplomatarium*, II, p. 143, doc. CLIV.

Roma, 25 martie 1600

[...] Se scrie din Ungaria în scrisori din ziua de 10 (?) că ceauşul turc [1] se întorsese din nou la valah spre a-i cere iarăşi, cu sfidare şi trufie turcească, Transilvania, dar i s-a răspuns aşa cum merita, şi văzînd că îşi pierde timpul a plecat, mai ales pentru că a ieşit la iveală faptul că zisul valah s-a dovedit încă foarte apropiat de împărat, întrucît a primit cu mare cinstire şi bunăvoinţă pe comisarii imperiali [2] sosiţi la Alba Iulia cu bani; într-aceea ⟨valahul⟩ hotărîndu-se să plece peste cinci zile socotea să ia cu sine pe unul din zişii comisari, iar pe celălalt să-l lase la cîrma ţării, pentru ca împreună cu Consiliul de Stat să se îngrijească să desăvîrşească tot ceea ce s-ar putea face în folosul împăratului. Pe de altă parte a pus să fie întemniţaţi solul voievodului din Moldova şi un sol polon, cu gîndul de a-i duce de acolo şi de a-i pune sub pază bună într-o fortăreaţă, căci aflase cum că aceştia uneltesc în acea ţară cu sprijinitorii Casei Báthory [3]. De curînd şi-a confirmat plecarea împotriva ţării turceşti, pentru care ⟨plecare⟩ se scrie că se îngrijise să facă mari pregătiri de război, socotindu-se ⟨astfel⟩ ca înfăptuită liga pomenită de atîtea ori, care lucru să dea Domnul să fie aşa. [...].

---

[1] Husein aga.

[2] David Ungnad şi Mihai Székely au fost primiţi de Mihai Viteazul la Alba Iulia la 9 martie.

[3] Este vorba de fapt de doi spioni arestaţi inainte de sosirea solului oficial, Andrei Taranowski, sub învinuirea de a fi adus cazacilor aflaţi in oastea lui Mihai Viteazul nişte scrisori regale, în fapt manifestele regelui Sigismund III către mercenarii poloni şi cazaci aflaţi in slujba voievodului Mihai, cf. Hurmuzaki XII, p. 664, doc. MXXVII.

Venezia il 25 marzo 1600

[. . .]. Sono comparse lettere di Constantinopoli delli 8 et delli 22 del passato con aviso [. . .] che le provigioni della guerra d'Ungaria erano grandissime comandandosi a tutti gli huomini atti alla guerra a darsi in notta per farsi una general scelta con voce chel Gran Sig‹no›re sia uscir im persona mostrandosi tanto alterato per le cose della Transilvania [. . .] .

L'ordinario di Vienna delli XI del passato con lettere di Cassovia delli 2 stante porta aviso che Michiel Vaivoda uscito in campagna con 33 m. combattenti tendeva alla volta d'Agria per tentar la recuperatione di quella Piazza con proposito di far non solo questa, ma anco l'impresa di Giula et di Solnoch prima che eschi fuori il mese di maggio, essendosi partito da quei confini il Chiaus che le fu mandato con l'Ambasciata scritta et retirattosi appresso il Moldavo dove si trovava il Principe Sigismondo Battori il qual Valacco instava tuttavia che l'Imperatore lo dichiari Governatore perpetuo della Transilvania et gli dia in poter suo Varadino sopra di che S‹ua› M‹aes›tà Ces‹a›rea haveva mandato a Vienna per haver il parere di quel consiglio, il quale haveva risposto, che essendosi destinato questo al Ser‹enissi›mo Massimiliano, non poteva Sua M‹aes›tà applicarlo ad altri, ma in caso che S‹ua› A‹ltezza› lo ricusasse, si dovesse dare al figliolo di esso Valacco col governo però di doi consilieri Cesarei chiedendo appresso che le siano date tutte le dignità et beni conferiti già da S‹ua› M‹aes›tà al detto Principe Sigismondo, et una buona suma di dinari, da poter far levata di gente da se stesso et tutto quello che accquisterà s'intenda restar a lui et suo figliolo con obligo che restando pregione de nemici sia da S‹ua› M‹aes›tà rescatato et venendo scacciato dalla Transilvania et Valacchia gli siano dati 100 m. d'entrata da potersi trattenere nell'Ungheria superiore, non sapendosi che fine haverano queste stravagantissime dimande; [. . .] che Giorgio Basti stava a Giubriz con 8 Insegne mirava di fomentar unitamente l'imprese del Valacco, il quale fra tanto havea consegnato il governo della Transilvania alli Commessarii Imperiali da lui splendidamente regalati et rinformati delle cose di quel governo; [. . .]. Per relatione di persona di credia venuta di Polonia s'hà che quella Dieta si doveva terminare alli 27 del corrente, nella quale fra l'altre propositioni sopra la Transilvania, Moldavia et simil materie di stato, si rissolveria la domanda di quel Re [. . .].

Biblioteca Apostolica Vaticana, Cod. Urb. Lat., vol. 1 068, f. 187—188; Buta, *Diplomatarium*, II, p. 143—144, doc. CLV.

Veneţia, la 25 martie 1600

[. . .]. Au sosit scrisori de la Constantinopol, din ziua de 8 şi din ziua de 22 a lunii trecute, cu ştirea [. . .] că pregătirile pentru războiul din Ungaria erau foarte mari, întrucît s-a poruncit ca toţi cei în stare să lupte să fie înştiinţaţi, spre a se face o mare recrutare, zvonindu-se că şi sultanul însuşi va merge la război, din pricină că s-a arătat foarte mîniat pe cele petrecute în Transilvania.

Curierul de la Viena din ziua de 11 a lunii trecute, în scrisori de la Caşovia din ziua de 2 a acestei luni, aduce ştirea că Mihai voievod, plecat la luptă cu 33 de mii de oşteni, se îndrepta spre cetatea Agriei, spre a încerca să redobîndească acel oraş, hotărît să facă nu numai aceasta, ci să cucerească şi cetăţile Gyula şi Solnoc, înainte să treacă luna mai; ‹că›

de îndată ce ceauşul, care-i fusese trimis cu solie scrisă, a plecat din acele hotare şi s-a dus la moldovean, unde se afla principele Sigismund Báthory, valahul cerea cu insistenţă ca împăratul să-l declare guvernator pe viaţă al Transilvaniei şi să-i dea în stăpînire Oradea; fapt pentru care Maiestatea sa imperială trimisese poruncă la Viena, spre a afla părerea consiliului. Acesta răspunsese că acea <cetate> fiind hărăzită prealuminatului Maximilian, Maiestatea sa nu putea s-o încredinţeze altcuiva; iar dacă Alteţa sa ar refuza-o, <atunci> ar trebui să o dea fiului valahului, sub îndrumarea, totuşi, a doi consilieri imperiali; pe lîngă acestea valahul cere să-i fie date toate onorurile şi bunurile atribuite cîndva de către Maiestatea sa zisului principe Sigismund, precum şi o mare sumă de bani, spre a putea aduna singur oameni, iar tot ceea ce va dobîndi să se înţeleagă că îi rămîne lui şi fiului lui, <tot aşa> cu îndatorirea ca, de va fi luat ostatic de către duşmani, să fie răscumpărat de Maiestatea sa, iar de ar fi izgonit din Transilvania şi Valahia să-i fie daţi 100 de mii <de florini> drept rentă spre a se putea întreţine în Ungaria Superioară; astfel nu se ştie ce capăt vor avea aceste pretenţii nemaipomenite; [...] că Gheorghe Basta se afla la Debreţin cu 8 companii de pedestraşi şi nădăjduia ca, totodată, să sporească grijile valahului ce încredinţase între timp cîrmuirea Transilvaniei comisarilor imperiali, cinstiţi de el cu mult fast şi înştiinţaţi încă o dată de treburile acelei cîrmuiri [...]. Din relatarea unei persoane de încredere, sosită din Polonia, se află că dieta acelei ţări trebuia să se încheie în ziua de 27 a acestei luni, în care <dietă>, printre alte hotărîri asupra Transilvaniei, Moldovei şi a altor asemenea temeiuri de ţară, se va limpezi cerinţa acelui rege [...].

179 **1600 aprilie 1, Veneţia.**

Di Venetia primo Aprilie 1600

Scrivono dalla Corte Cesarea, che Carlo Magno in quest' ultimo suo ritorno di Transilvania riferiva all'Imperatore, che il Valacco sia più che mai disposto à consegnare quella Provincia ad ogni requisitione di S<ua> M<aes>tà, alla quale però mette in consideratione, che non sarià bene, che seguisse adesso quest' attione, mentr'egli cerca d'addormentare il Turco, dandoli parola di voler'dipendere da lui. Intanto domanda denari per mantenimento d'un essercito, sperando di farlo numerosissimo, essendo in essere à quest' hora sotto il suo commando circa m./30 combattenti; m./50 ne cavarà da Transilvania, com'egli hà detto, et i Siculi li promettono m./12 Archibugieri, e m./10 lanze: le partite sono troppo grosse, e di quà se ne crede mancano assai, come anco del consignare la Transilvania, dicendo qual'che altro avviso, ch'egli dica più da vero col Turco, che coll'Imperatore, e che quelli, che affermano il contrario habbiano voluto colorire la loro raggione col dire, che detto Valacco voglia venire alla fede Cattolica, accennandosi, ch'habbia sopra di ciò scritto à Nostro Signore, che sè vero lo deve sapere V<ostra> S<erenita> Ill<ustrissi>ma meglio di mè, e piacesse à Dio, che fusse, che forsi attenderebbe molto sicuramente. La promessa, che'egli fa di scorrere il Paese del Turco fin'à Constantinopoli, non si dubitando che potrebbe facilmente farlo con le forze e con la fortuna che'egli hà, e nelle congionture che di presente si trova il medesimo Turco, e se fusse'vero, ch'egli non volesse amministrare il denaro, che domanda à Cesare, e ne vuole domandare ad altri Prencipi <Christia>ni, si potria far' buon'concetto di lui, mà se ne dubita assai, e ne rende il negotio più sospettoso, quello, che della volontà dell'

istesso Valacco scrive diversamente il Commissario Cesareo, ch'hora si trova appresso di lui, accennando di non trovarlo in proposito d'alcun'buon'fondamento circa la restitutione della Provincia, negotio, che pur'dovrà presto chiarirsi nell'andata di Petz, e del Conte Isolano. Questo va per vedere quelle frontiere, e riferire tutto quello, che farà bisogno per mantenerlo, e l'Petz portarà al detto Valacco m./300 fiorini, e capitolerà seco in nome di S⟨ua⟩ M⟨aes⟩tà se sarà possibile.

Archivio Segreto Vaticano, Nunziatura di Venezia, vol. 35, f. 41v—42; Mesrobeanu, *Cercetări*, IV/1928, p. 170—171, doc. XXXI.

Din Veneția, întîi aprilie 1600

Se scrie de la curtea imperială că, după ultima sa înapoiere din Transilvania, Carlo Magno declara împăratului că valahul este înclinat mai mult ca oricînd să încredințeze acea țară împăratului, oricînd o va cere, totuși îi face cunoscut că nu ar fi potrivit să împlinească această lucrare acum, cînd el ⟨Mihai⟩ caută să amăgească pe turc, făgăduindu-i că voiește să asculte de el. Într-acestea cere bani pentru întreținerea unei oști pe care nădăjduieşte să o facă mult mai numeroasă, avînd acum sub comanda sa aproape 30 de mii de vrednici luptători; pe lîngă aceasta, din Transilvania va scoate 40 de mii de oșteni, așa cum a spus, ⟨căci⟩ și secuii i-au făgăduit 12 mii de pușcași și 10 mii de lăncieri; taberele îi sînt destul de mari și aici se crede că nu-i mai lipsește nimic, cum nici conducerea Transilvaniei; dar un alt aviz relatează că Mihai ar fi mai sincer cînd vorbește cu sultanul, decît cu împăratul și că acei ce susțin contrariul au voit să-și înfrumusețeze argumentația cu spusa că zisul valah ar gîndi să treacă la catolicism, arătîndu-se că ⟨Mihai⟩ ar fi scris Sanctității sale despre aceasta, dar dacă este adevărat Alteța voastră preailustră trebuie să știe mai bine decît mine, și dacă ar da Dumnezeu să fie așa, poate am fi în mai mare siguranță. Nu se pune la îndoială amenințarea că el va străbate țara turcului pînă la Constantinopol, întrucît ar putea face lesne aceasta cu oștile și norocul pe care îl are și în starea în care se află turcul acum; și dacă ar fi adevărat că Mihai nu a voit să se folosească de banii pe care îi cere de la împărat și că ⟨în schimb⟩ vrea să ceară de la alți principi creștini, s-ar putea face o bună părere despre el, dar e îndoielnic că lucrurile stau așa, și ceea ce, face ca situația să fie și mai nesigură este faptul că, din porunca valahului, comisarul imperial, ce se află acum la el, scrie în altfel, arătînd că găsește fără nici un temei cele privitoare la înapoierea țării, fapt care totuși se va putea limpezi odată cu venirea lui Pezzen și a contelui Isolano. Acesta vine să cerceteze hotarele și să înfățișeze tot ceea ce va fi nevoie spre a-l păstra acolo, iar Pezzen va aduce zisului valah 300 de mii de florini și, de se va putea, se va înțelege cu el în numele Maiestății sale.

180 **1600 aprilie 12, Viena.**

Aus Wien von 12. Aprillis Anno 1600

Ob man wol aus Ober Hungern geschrieben, dass Sigismundo Bathori widerumb in Siebenbürgen ankommen und sich bei dem Michael Weyda befinde, und mit Ihme wegen Cedierung des Landts tractiere, so erfolgt doch das Widerspiel, auch dass man von Ihme Bathori einiges Wissen habe.

Sonsten aber wirdet confirmiert, dass der Michael Weyda die bey Ihme ankommne Türggische Potschaft, so wol auch die Polnische, mit grosser Ehrerbietung tractiere, ebenmässig auch viel zue Herrn Ungnaden und Herrn Zekel, als Kayserliche Commissarien komme, die dann auch des Herrn Pezzen, wellicher bereit alhie ankommen, und täglich dahin verreisen mit grossem Verlangen erwarte; etc.

Aus Caschaw wirdet geschrieben, der Michael Weyda habe einen Landtag in Sibenbürgen [1] gehalten, darinnen Er von jeder Porten 4 Taler und absönderlich von den Ständen ein ansehnliche Summa Geldts, bevorab an die Cronstadt 20/M Taler begehrt, solliches alles bey Einziehung ihrer Hab und Güter inner 14 Tagen zu erlegen. Der hat viel Volks bey sich beysammen. Wohin Er nun solliches gebrauchen wirdet, gibt Zeit.

Die Türggisch Potschaft ist gleichwol abgefertigt, will aber ohne endliche Resolution nit von dannen, gleichwol sich der Weyda gegen ihnen vernehmen lassen. Er könnte ohne Vorwissen Ihrer Kayserlichen Maiestät kein Frieden eingehen. So hat Er auch durch das ganze Landt bey Leibstraf ausrufen lassen, kein Proviandt aus dem Landt, allein in Ungern zu fiehren.

Österreichische Nationalbibliothek Wien, Codex 8 973, fol. 122; Veress, VI, p. 78—79, doc. 74.

Din Viena, la 12 aprilie in anul 1600

Deşi s-a scris din Ungaria de Sus că Sigismund Báthory ar fi venit din nou in Transilvania şi s-ar afla la Mihai-Vodă pentru a trata cu el in privinţa cedării ţării, totuşi sint şi dezminţiri, ba chiar şi faptul că s-ar deţine unele ştiri despre Báthory.

În rest se confirmă insă că Mihai-Vodă tratează cu mare cinste atit solia turcească venită la el, cit şi pe cea polonă, de asemenea, că aşteaptă cu nerăbdare venirea comisarilor imperiali, domnul Ungnad şi domnul Székely, precum şi pe cea a domnului Pezzen, care a sosit deja aici şi aşteaptă zilnic cu mare dorinţă să plece intr-acolo etc.

Din Caşovia se scrie că Mihai-Vodă ar fi ţinut o dietă în Transilvania [1], la care a cerut 4 taleri de fiecare poartă şi mai ales o sumă considerabilă de bani din partea stărilor, iar inainte de toate 20 000 de taleri din partea Braşovului, bani care trebuie depuşi in termen de 14 zile sub pedeapsa confiscării bunurilor şi moşiilor. El are mulţi oşteni cu sine. Timpul va arăta unde îi va folosi.

Cu toate că solia turcească a fost expediată, ea nu vrea însă să plece fără o hotărire finală, deşi voievodul s-a exprimat faţă de ea că n-ar putea incheia pace fără ştirea Maiestăţii sale imperiale. De asemenea, sub pedeapsă straşnică a făcut cunoscut in toate locurile să nu fie scoase din ţară nici un fel de provizii, ci ele să fie trimise numai in Ungaria.

---

[1] Este vorba de dieta de la Braşov (12 martie 1600).

181 **1600 aprilie 15, Roma.**

Roma il 15 aprile 1600

[...]. Di Ungheria con l'ultime accennano quelche già si scriveva di Vienna che il Valacco si fosse acordato col Turco, perchè al Chiaus ultimo, che era mandato da Hebraim Bassa, non solo haveva dato audienza, ma

anco preso da lui lo stendardo, sebene dicono non con animo di giurargli fedeltà, ma che habbia fatto questo per vedersi et la Pollonia et la Moldavia contro, ma altri credevano tutto il contrario sicome anco li Commessarii Ces‹ar›ei che non stavano punto sodisfatti dell'instabilità del Valacco, il quale al fine credevano, che fosse per rissolversi à favore del Turco, poichè l'Imperatore non voleva condescendere in modo alcuno alla petitione sua di restare Gov‹ernato›re in Transilvania affinche possa continuar li progressi con il Turco come si era obbligato. Et di Ungheria, che il Bast havea di già sorpreso un Castello presso Giula, et che il Prencipe Battori mandava suoi Ambasciatori all'Imperatore per trattar di accordo, ma non erano stati fatti passar avanti minacciati di morte et cosi si vedono le cose di quella Provincia più intricate che mai; sebene il Chiaussio Turco scrivono fosse venuto per trattar di pace [...].

Biblioteca Apostolica Vaticana, Cod. Urb. Lat., vol. 1 068, f. 228—229; Buta, *Diplomatarium*, II, p. 149—150, doc. CLXIII.

Roma, la 15 aprilie 1600

[...]. Din Ungaria în ultimele ‹scrisori› se arată ceea ce se scrisese mai înainte de la Viena şi anume că valahul s-ar fi împăcat cu sultanul, întrucît pe ultimul ceauş, ce fusese trimis de Ibrahim paşa, nu numai că l-a primit în audienţă, dar a şi primit steagul de la el; se spune totuşi că ar fi făcut aceasta nu cu gîndul de a-i jura credinţă, din pricină că şi Polonia şi Moldova se vedeau a fi contra ‹sa›; alţii însă au socotit cu totul altfel, precum comisarii imperiali, care nu erau cîtuşi de puţin mulţumiţi de nestatornicia valahului, care pînă la urmă, după cum credeau ei, va trece de partea sultanului spre a putea continua înţelegerile cu sultanul aşa cum se legase, întrucît împăratul nu voia să consimtă în nici un chip la cererile lui de a rămîne guvernator în Transilvania.

Din Ungaria ‹se mai află› că Basta cucerise pe neaşteptate un castel de lîngă Gyula şi că principele Báthory îşi trimisese soli la împărat spre a cădea la învoială, dar nu au fost lăsaţi să treacă mai departe, fiind ameninţaţi cu moartea; astfel treburile din acea ţară se arată a fi mai încurcate ca oricînd, deşi se scrie că ceauşul turc ar fi venit să încheie pace [...].

182 **1600 aprilie 24, Alba Iulia.**

Aus Weyssenburg in Sibenbürgen von 24. Aprilis Anno 1600

Neues haben wir alhie wenig, allein thuet der Michael Weyda des Herrn Pezzen mit Verlangen erwarten, wellicher Ihme von Kayserlicher Mayestät etliche Presenten verehren solle. Sonsten rüstet sich der Weyda stark auf die Moldaw zue ziehen, dann Er endtlich willens selbiges Landt Ihme auch underwürfig zue machen. Hat auch 7 der fürnembsten Sibenbürgischen Herren auf 17 dies zue sich erfordert, umb mit denselben, wie auch andern Herren zue berathschlagen, wie die Sachen anzuegreifen.

Den 29. dies solle die Musterung des Sibenbürgischen Volks alhie gehalten werden, wann Er aber fort rücken würdet ist noch unbewusst, gleichwol Er an allen Orten befohlen sich alle Stundt fertig zu halten. Hat auch bereit 24 Feldtstücken zuerüsten lassen, solliche mit sich zue führen.

Ein fürnehmer Freybeuter, Baba Novak genannt, welcher von freyen Heyduggen ein grossen Zuelauf und bereit 4 000 derselben beysammen hat, und noch 4 000 inner wenig Tagen derselben verwarten theut, ist dieser Tagen von Lippa zum Michael Weyda kommen und sich darmit zue dienen offeriert, mit Vermelden, dass Er in kurzer Zeit was tentiern wölle, so Er gern vernehmen werde, dessen sich der Weyda hoch erfreyen thuet.

Heut kombt gewisse Zeitung, dass Sigismundus Bathori sich in der Moldaw befinde, alda Er mit den Pollackhen und Tartarn, welche Irme der Grosscanzler aus Poln zuegeschickt, stark tractiere, sich wider den Weyda zue setzen, die Wallachey zu verhörigen und [...]; dahero Er und die Commissari nit in geringer Gefahr stehen. Derowegen der Weyda entschlossen seiner im Landt nit zu erwarten, sondern ihne in der Moldaw zue besuchen, ehe und dann Er Bathori sein Volk zuesammen bringe.

Österreichische Nationalbibliothek Wien, Codex 8 973, fol. 159; Veress, VI, p. 90, doc. 86.

De la Alba Iulia, în Transilvania, la 24 aprilie în anul 1600

Aici avem puţine noutăţi, doar că Mihai-Vodă îl aşteaptă pe domnul Pezzen cu cele cerute, acesta avînd să-i dea mai multe daruri din partea Maiestăţii imperiale. În rest, voievodul se pregăteşte intens să pornească asupra Moldovei, căci vrea, în fine, să-şi supună şi acea ţară. De asemenea, în ziua de 17 ale acestei ⟨luni⟩ a chemat la sine pe 7 dintre cei mai de vază domni transilvăneni, pentru a se sfătui cu aceştia, precum şi cu ceilalţi domni, cum trebuie pornite lucrurile.

În 29 ale acestei ⟨luni⟩ trebuie să se ţină aici trecerea în revistă a oştenilor transilvăneni, dar încă nu se ştie cînd el ⟨Mihai⟩ o va porni din loc, cu toate că a poruncit pretutindeni să fie gata pregătiţi, în orice clipă. A pus să fie pregătite 24 tunuri de cîmp, pentru a le lua cu sine.

Un haiduc vestit, pe nume Baba Novac, la care au alergat mulţi haiduci liberi, astfel că are acum la un loc 4 000 dintre ei şi aşteaptă peste puţine zile încă alţi 4 000, a venit zilele acestea de la Lipova la Mihai-Vodă şi s-a oferit să-i slujească, promiţînd că vrea să încerce în scurtă vreme ceva de care voievodul se va bucura foarte mult.

Astăzi a sosit o anumită ştire, că Sigismund Báthory s-ar afla în Moldova, unde, împreună cu polonii şi tătarii care i-au fost trimişi de marele cancelar din Polonia, se străduieşte intens să se opună voievodului ⟨Mihai⟩, să aducă Valahia sub ascultare şi [...]; de aceea el ⟨Mihai⟩ şi comisarii se aflǎ în nu puţină primejdie. Din această cauză voievodul este decis să nu-l aştepte în ţară, ci să-l atace în Moldova, înainte ca el, Báthory, să-şi poată aduna oastea sa.

183 **1600 aprilie 26, ⟨Alba Iulia⟩.**

Aus Sibenbürgen von 26. Aprilis Anno 1600

Gestern ist der Weida mit seinem Volk in die 20 000 stark zu Fuess und 8 000 zu Ross, die alle nur Wallachen, Rätzen und andere dergleichen Nationen seindt, darunder kein Sibenbürger oder Unger, wider den Sigismundum Bathory, so in der Moldaw mit 10/m Moldawern und 3 000 Polackhen und Kössäckhen sich befindet, ausgezogen, und 20 Feldgeschütz den 24. Apri-

lis vorangeschickt. Vermeindt die Moldawer unbereit zu finden und den Vorstreich zu gewinnen.

Der Polnisch Canzler gedenkt ein Anzahl Tartarn bey Hust durchzubringen, die Pollackhen sollten durch einen andern Weg in Sibenbürgen, die Türken und Moldawer aber in die Wallachei fallen, dass er also an 3 Orten angriffen und aus dem Landt verjagt werde. Die Zeit wirt's geben, und ob Gott will verhüeten.

Die Tartarisch und Türkische Potschaften ziehen nach Ihn, auf 28 sollen alle Richter mit den Fürnemben[a] Bürgern der Städte gen Fagarasch kommen, müessen aldort bey Ihme Waida sein. Darzue auch die fürnembsten Sibenbürgischen Herren, ausser des Napragi Bischofs, der zu Gialu[b], ein Meyl von Clausenburg kranh sein oder doch sich krank stellen solle. Man vermeint, er wölle entweder das Jurament auf sein Person allein reformirn und Ihr Mayestät excludiern, oder aber das erst alhie im November Anno ⟨15⟩99 praestierte Jurament renovieren. Er traut den Sibenbürgern nicht, sieht ihnen fleissig ins Kartenspiel; in 12 oder 14 Tagen wirt man sehen wohin sich das Glück wenden würdt.

Österreichische Nationalbibliothek Wien, Codex 8 973, fol. 201—202; Veress, VI, p. 91, doc. 87.

---

[a] Corect: fürnehme = vornehme.
[b] Scris stilcit: Fallum.

Din Transilvania, la 26 aprilie în anul 1600

Ieri a pornit voievodul cu oastea sa numărînd în jur de 20 000 pedestraşi şi 8 000 călăreţi, cu toţii doar români, sîrbi şi alte neamuri asemănătoare, dar între care nu se găseşte nici un transilvănean sau ungur, împotriva lui Sigismund Báthory aflat în Moldova cu 10 000 moldoveni şi 3 000 poloni şi cazaci; la 24 aprilie ⟨Mihai⟩ a trimis înainte 20 tunuri de cîmp. Crede că îi va găsi pe moldoveni nepregătiţi şi le-o va lua înainte.

Cancelarul polon intenţionează să treacă un număr de tătari pe la Hust; polonii ar trebui să pătrundă pe o altă cale în Transilvania, iar turcii şi moldovenii în Valahia, încît el ⟨Mihai⟩ să fie atacat din trei părţi şi alungat din ţară. Timpul o va arăta şi Dumnezeu să ferească.

Soliile tătărăşti şi tuceşti sînt în drum spre el ⟨Mihai⟩; pînă la 28 ⟨aprilie⟩ trebuie să vină la Făgăraş toţi juzii cu cetăţenii mai de vază ai oraşelor, căci trebuie să fie acolo la el, voievodul. Pe lîngă aceştia şi domnii transilvăneni cei mai de vază, în afară de episcopul Napragi, care fie că e bolnav, fie face pe bolnavul, fiind la Gilău, la o milă depărtare de Cluj. Se crede că el ⟨Mihai⟩ ar voi fie să restrîngă jurămîntul ⟨de credinţă⟩ doar la persoana sa şi să o excludă pe Maiestatea sa, fie să reînnoiască jurămîntul prestat aici abia în luna noiembrie a anului ⟨15⟩99. El nu are încredere în transilvăneni şi le sesizează cu iscusinţă jocul; în 12 sau 14 zile se va vedea încotro se va îndrepta norocul.

184 **1600 aprilie 27, Alba Iulia.**

Aus Weissenburg von 27 Aprilis Anno 1600

Den 24. dies ist der Michael Weyda (weil die Tartaren an dieser Granicz nit allein zue rauben und brennen angefangen, sondern wie man auch gewisse Kundtschaft hat, der Sigismundus Bathori mit Hülf der Türggen,

Tartaren, Moldauern und Polen in diese Landt auch einzufallen vorhabens sein sollen) mit 20 Stück Geschütz von hinnen nach Cronstadt, ein Theil aber seines Kriegsvolks hat Er auf Nesen geschickt. Sein exercitus ist in 80/m stark, alles wol gerüsst Männer, welches sich auch täglich mehren thuet. Dieweilen aber die Polaggen, Türggen und Tartaren mit dem Sigismundo Sybenbürgen an etlich Orten anzugreifen entschlossen, auch bereit darzue gerüst sein, will Er seinen Feinden in ihrem Landt ritterlich begegnen.

Österreichische Nationalbibliothek Wien, Codex 8 973, fol. 181; Veress, VI, p. 92, doc. 88.

De la Alba Iulia, din 27 aprilie în anul 1600

La 24 ale acestei ⟨luni⟩, Mihai-Vodă a plecat de aici la Braşov cu 20 de tunuri (deoarece tătarii nu numai că au început să prade şi să incendieze la acest hotar, ci şi fiindcă — după cum sînt anumite ştiri — Sigismund Báthory, ajutat de turci, tătari, moldoveni şi poloni ar avea de gînd să pătrundă în această ţară), iar o parte a oştenilor săi a trimis-o spre Bistriţa. Armata sa numără 80 000 de oameni, cu toţii războinici bine înarmaţi, care se înmulţesc pe zi ce trece. De vreme ce polonii, turcii şi tătarii împreună cu Sigismund sînt hotărîţi să atace Transilvania, în mai multe locuri, fiind deja pregătiţi în acest scop, el ⟨Mihai⟩ vrea să-şi întîmpine duşmanii în mod cavaleresc în ţara lor.

185 **1600 aprilie 28, Veneţia.**

Aus Venedig von 28 Aprilis Anno 1600

Der Moldawische Weida hat beim Gross Türggen stark angehalten Er Ihme 100/m Cronen [1] und Volk zue Hilf wider den Michel Weida in der Wallachei schicken solle, so Ihme aber abgeschlagen, und allein Volk Hilf zuegesagt worden. Sonsten ist man noch gueter Hoffnung ein Frieden mit Kayserlicher Maiestät zu treffen.

Österreichische Nationalbibliothek Wien, Codex 8 973, fol. 150; Veress, VI, p. 92, doc. 89.

De la Veneţia, din 28 aprilie în anul 1600

Voievodul Moldovei a cerut insistent sultanului să-i trimită ca ajutor în Valahia 100 000 de coroane [1] şi oşteni împotriva lui Mihai-Vodă, dar a fost refuzat şi i-au fost daţi în ajutor doar oşteni. În rest sînt încă bune speranţe de încheiere a unei păci cu Maiestatea imperială.

---

[1] Probabil *aspri* sau *florini*.

186 **1600 aprilie 29, Veneţia.**

Di Venetia 29 Aprile 1600

L'ultima fregata di Constantinopoli porta nuova, che Ebraimo Bassà haveva scritto d'havere buona speranza di conchiudere la pace con l'Imperatore, e che la teneva quasi per stabilita, e che se bene il Valacco haveva

accettato lo stendardo ottomanno, e giurata fedeltà à quella Porta, nondimeno se gli doveva credere poco conoscendolo per huomo da far solamente quello, che sarà di suo commodo non mirando ad altro, che al proprio interesse, et intanto da parole da ogni banda. E'l Mondavo [a], che teme di lui ha domandato aiuto al Turco per potersi difendere dalle molestie, che hanno minacciato di darli, et anco da offenderlo, se gli verrà fatto, mà si crede, che possa cavare poco, perche oltre l'essere il Turcò esausto di danari, e mal'obedito dalla gente, gli bisogna mandare buone forze in Asia [...].

Archivio Segreto Vaticano, Nunziatura di Venezia, vol. 35, f. 51; Mesrobeanu, *Cercetări*, IV 1928, p. 173, doc. XXXV.

---

[a] Aşa în original.

Din Veneţia, la 29 aprilie 1600

Ultima fregată venită din Constantinopol aduce ştirea cum că Ibrahim paşa a scris că are bună nădejde de a încheia pace cu împăratul şi că o socoteşte ca şi încheiată; că deşi valahul a primit steagul otoman şi a jurat credinţă Porţii, totuşi nu trebuie să i se dea mare crezare, el fiind cunoscut drept om în stare să facă numai ceea ce este în folosul său şi care nu năzuieşte altceva decît propria-i izbîndă, făcînd între timp promisiuni fiecărei părţi.

Moldoveanul, care se teme de el, a cerut ajutor turcului spre a se putea apăra fie de relele cu care l-a ameninţat ⟨valahul⟩, fie de a fi călcat, de s-ar întimpla aceasta; dar se crede că nu poate scăpa atît de uşor de toate acestea, sultanul fiind nu numai lipsit de bani, ci mai mult, din pricina nesupunerii unor neamuri, trebuind să-şi trimită mari oşti în Asia [...].

187 **1600 ⟨aprilie⟩.**

Illustrissime domine, a domino meo Mag⟨nific⟩o Capitaneo Zathmarien⟨s⟩i missus apud Ill⟨ustrissimu⟩m dominum Vaiuodam Michaelem fui sex mensibus, in conflictu etiam interfui, die 28 octobris ad Cibinium [1] factus est. Haec de eo, quae ipse [2] uidi, Ill⟨ustrissi⟩mae do⟨mi⟩nationi Vestrae, significare possum:

Quatuor diebus ante conflictum, per Nobilem quendam Kozaçum Moldauien⟨sem⟩ Cardinalis binas transmittere uolebat literas, in Moldauiam, ad Vaiuodam Hyeremiam, qui deprehensus est a militibus Ill⟨ustrissi⟩mi do⟨mi⟩ni Vaiuodae, et una cum literis ad Vaiuodam ductus, quas ego interpretatus sum, isto erant tenore in sermone Hungarico:

„Magnifice domine, Vestrae Mag⟨nifi⟩cae do⟨minatio⟩nis literas accepimus: quod nobis scribat se ad Oytoz futurum, antequam eas accipiamus, nobis gratum est. Infidelem illum Michaelem et periurum Deus puniet pro suo merito. Ille confisus in auxilio Germanico, regnum nostrum inuasit, ignorans quod nos cum Ma⟨ies⟩t⟨a⟩te sua Sacr⟨atissi⟩ma certissimam habeamus confederationem. Rogo ig⟨itu⟩r Mag⟨nifi⟩cam do⟨mi⟩nation⟨em⟩ Vestram dies noctesq⟨ue⟩ in subsidium nostrum properet nunc facile quod eidem promissimus adipisci poterit (illud nos de transalpina Valachia intelleximus), Kozacúm autem hunc commendatum habeat, est a nobis fidelis. Datum. etc.". Alterae etiam eodem tenor⟨e⟩ ad Capitaneum quendam Kozacor⟨um⟩ etiam in Moldauiam, propria sua manu latino sermone scriptae.

Die altera aduenit R⟨everendissi⟩mi do⟨mi⟩ni Germanici Malaespinae legatus in Transyluaniam etc. capellanus cum literis eiusdem credentionali-

bus ista legatione. Quod dominus suus R⟨everendissi⟩mus inter suam Ma⟨ies⟩t⟨a⟩tem et Cardinalem certam confecisset confoederationem qua de cau⟨sa⟩ Tran⟨silua⟩niam Vaiuoda Ill⟨ustrissi⟩mus inuaserit non sciat et miretur. Cui nihil ore tenus respondit, sed ad legationem ista in literis legato pontificio scripsit: „Quandoquidem R⟨everendissi⟩ma do⟨mi⟩natio Vestra scire cupit, cuius ego authoritate Tran⟨silua⟩niam meis copiis inuaserim sciat non proprio meo motu esse factum, verum a Ma⟨ies⟩t⟨a⟩te sua Sacr⟨atissim⟩a do⟨mi⟩no meo cleme⟨ntissi⟩mo mihi esse demandatum, non cogitet Ser⟨eni⟩tas sua quod ex iniuria aliqua fecerim, quamuis habuerim plurimas, quarum una erat, quod Cardinalis quam primum in Tran⟨silua⟩niam uenisset per primum suum legatum [3] mihi nunciauit quod ego ex prouincia mea transalpinen⟨si⟩ decedam, in Tran⟨silua⟩nnia locum mihi designabit. Nam Turcae me inimicissimum ipsis non patiantur nec foedus aliquod stabile propter me inter Turcas et Transyluanos fieri posse".

Die sequenti allatae sunt a Cardinali literae, in quibus Deo aduocato teste negauit se nec ea ipsi per quemq⟨uam⟩ legator⟨um⟩ suor⟨um⟩ nunciasse nec Vaiuodae Hyeremiae de eo quicq⟨uid⟩ scripsisse.

Dominus Ill⟨ustrissimu⟩s Vaiuoda rescribit Cardinali eodem iterum teste domino Deo aduocato paria literarum interceptarum ad eum mittit, ut magis crederet interceptas esse.

Altera iterum die, cum iam paruo abessemus miliari a Cibinio ubi castra erant Cardinalis posita obuiam nobis cum instructis suis aciebus Cardinalis prodit, ita ut exercitus partium utrar⟨um⟩q⟨ue⟩ essent oppositi, prior⟨em⟩ suam legation⟨em⟩ renouat Malaspina, auditur a Vaiuoda Ill⟨ustrissi⟩mo, breuibus illi respondit se nihil de foedere scire, si autem persuadere ip⟨s⟩i uelit literis Sua⟨e⟩ Ma⟨ies⟩t⟨a⟩tis comprobet. Sin autem credere nolint quod ex mandato suae Ma⟨ies⟩t⟨a⟩tis contra Tran⟨sylua⟩niam expeditionem fecisset literis sua⟨e⟩ Ma⟨ies⟩t⟨a⟩tis illud se comprobaturum. Orauit etiam Cardinalem per eundem ne effusio Christiani fiat sanguinis, ut resignato sua⟨e⟩ Ma⟨ies⟩t⟨a⟩ti principatu, decedat, et a Ma⟨ies⟩t⟨a⟩te Sua gubernationem dicti principatus impetret se sibidem uisis Ma⟨ies⟩t⟨a⟩tis suae literis et mandato statim iterum restituturum et quidem quam libentissime.

Pro ulteriori deliberatione fiunt induciae ad unam noctem Vaiuoda enim ad petitionem legati respondit se Sua⟨e⟩ M⟨aiesta⟩ti non furaturum regnum sed armis accepturum. Ea aut⟨em⟩ nocte Cardinalis sua castra ad Cibinium remouit. Die sequenti adoritur eum Vaiuoda, Cardinalis castra ubi erant posita, a tergo moenibus ciuitatis protegebatur, ab altero latere stagnis, propterea etiam ancipiti fortuna pugnatum est, sed tamen utrinq⟨ue⟩ acriter. Inicium conflictus fuit circa nonam horam, uix quatuor horis durauit, tamen eo die toto castra transyluanica ad Cibinium repulsa steterunt fixis tentorijs nocte tandem intempesta soluta s⟨u⟩nt. Duabus uicibus acies exercitus Vaiuodae a cornu sinistro in fugam sunt versae, sed cum a nostris capti essent Caspar Kornis, Georgius Rawazdi, cardinalis consiliarij, Kornis quidem conseruatus, Rawazdi Siculis agilibus datus et in frusta concisus.

Post conflictum comportata sunt cadauera ter mille et aliquot centena exceptis ijs qui cum cardinali perierunt. Cardinalis cum fuga sibi consuleret versus Poloniam cum centum et duobus potioribus nobilibus et familiaribus suis iter tentat, a Siculis deprehensus denuo est profligatus tandem in alpibus Siculis a quodam opilione obtruncatus, cadauer ip⟨siu⟩s Albam est adductum et honorifice in sepulcro argenteo quod reliquijs Balthasaris Bathorij extruxerat [4] magnis expensis est sepultum.

Totum hoc secretum quod inter Ma⟨ies⟩t⟨a⟩tem Suam Sacr⟨atissima⟩m et Vaiuodam erat, aliquot mensibus ante conflictum secretarius Waiuodae Ioannes Racz cardinali prodiderat cuius etiam proditione legati Suae Ma⟨ies⟩-t⟨a⟩tis Petrus Armenus, Stephanus Petthnehazi, Albam sunt adducti, quorum alter cum literas, quasdam cum maiori sigillo, quas ipse Ser⟨enissi⟩mi Archiducis Mathiae cogitat fuisse, cum abscondere aliter propter uigiles non posset decomedit, alter Suae M⟨aies⟩t⟨a⟩tis mirabiliter absconditam Vaiuodae detulit. De quibus cum secretarius nihil scire poterat, eo commotus scripsit tali sententia literas ad Cardinalem, quas Vaiuoda intercepit:

„Ser⟨enissi⟩me etc. Legati mei do⟨mi⟩ni ill⟨ustrissi⟩mi a Sua ⟨Maies⟩-t⟨a⟩te aduenerunt, quid attulerint nescio, mecum nihil communicat cum tamen uigilantibus subueniant iura, nihil est consultius Ser⟨eni⟩tas Vestra uigilet ex utraq⟨ue⟩ parte hinc ex Transalpinis et etiam illinc, nam, certissimas (sic) habent practicam Imperator Sacr⟨atissi⟩mus et do⟨mi⟩nus meus. Legatos et cursores mei do⟨mi⟩ni Gregorium Balogh, Petrum Armenum, Stephanum Pettnehazi, Ioannem Zekelly, Matthiam Pribek, statim quandocunq⟨ue⟩ et ubicunq⟨ue⟩ capi possunt captiuari faciat, nam Ser⟨enita⟩tis Vestra⟨e⟩ et regni Tran⟨silua⟩nici sunt occultissimi proditores fidelem autem suum aliquem Ser⟨eni⟩tas Vestra mittat ad me per quem omnia confidenter nunciare eidem possem". Quibus interceptis proditor captiuatus est, septem hebdomadis detentus, tandem ad supplicationem o⟨mn⟩ium stipendiarior⟨um⟩ Hungarorum, quos ad fidelitatem iurare cogebat, in itinere dimissus est.

Sed iterum, Ill⟨ustrissim⟩e do⟨mi⟩ne uno ante conflictum die sub uesperis in castra cardinalis profugit o⟨mn⟩ibus modis eum ut audimus ad co⟨n⟩-flictum concitauit. Ex co⟨n⟩flictu tame⟨n⟩ euasit, sed paucis post diebus deprehensus digno supplicio proditor est affectus Albae. Pes uterq⟨ue⟩ in genibus est absecatus, manus etiam utraq⟨ue⟩ in cubitu, sic mutilatus toto die iacuit, sub uesperis expirauit.

Verso:
Beschreibung der erganngenen schlacht zwischen dem Cardinal, vnnd dem Michael Waida, so ainer der darbey und nicht ain gemainer mensch gewest, beschriben.

Haus-, Hof- und Staatsarchiv, Wien, Hungarica, Fasz. 136; Arh. St. Buc., Colecţia microfilme Austria, r. 237, c. 94—98; Hurmuzaki, III, 1, p. 423—424; o trad. românească în *Călători străini*, IV, p. 134—137.

Preamărite domn, trimis de domnul meu, măritul căpitan de Sătmar, la preamăritul domn voievod Mihai, timp de şase luni am fost acolo şi am luat parte şi la bătălia care s-a încheiat în 28 octombrie, la Sibiu [1]. În legătură cu aceasta, tot ce am văzut eu însumi [2], pot să înfăţişez Domniei voastre preailustre:

Cu patru zile înainte de bătălie, cardinalul voia să trimită printr-un anume nobil cazac moldovean două scrisori, în Moldova, la voievodul Ieremia, ⟨nobil⟩ care a fost prins de oştenii preamăritului domn voievod şi dus împreună cu scrisorile la voievod, scrisori pe care eu le-am tradus şi aveau acest cuprins, în ungureşte:

„Mărite domn, am primit scrisoarea Măritei voastre domnii: ne-am bucurat de ce ne scrie, anume că va fi la Oituz înainte ca noi să primim scrisoarea aceasta. Pe acel necredincios şi sperjur Mihai, Dumnezeu îl va pedepsi după fapta sa. El încrezîndu-se în ajutorul nemţesc a năvălit în ţinutul nostru, neştiind că noi cu Maiestatea sa preasfîntă avem o înţelegere sigură. Rog

așadar pe mărita Domnia voastră să se grăbească în ajutorul nostru zi și noapte și acum va putea primi mai ușor ceea ce i-am făgăduit (noi am înțeles aici că este vorba de Țara Românească); acestui cazac să-i arătați încredere, căci el este un credincios al nostru. Dat etc.". Cealaltă scrisoare, cu același conținut, scrisă cu mîna lui în limba latină, era adresată unui anume căpitan al cazacilor, tot din Moldova.

În cealaltă zi a venit un capelan al preavenerabilului domn Germanicus Malaspina, legat apostolic în Transilvania, cu scrisoare de încredințare din partea lui și cu această solie: că domnul său preavenerabil făptuise o înțelegere sigură între Maiestatea sa și cardinal, se miră și nu știe de ce preailustrul voievod a năvălit în Transilvania. Acestuia nu i-a răspuns nimic, dar a scris acestea într-o scrisoare pentru trimisul pontifical: „deoarece preavenerabila Domnia voastră dorește să știe din a cui împuternicire am năvălit cu oștile mele în Transilvania, să știe că nu din voia mea s-a făcut aceasta, ci așa mi s-a poruncit din partea preasfintei sale Maiestăți, domnul meu preamilostiv, și să nu creadă Luminăția sa că am făcut-o din vreo răzbunare, deși aș fi avut multe ⟨de răzbunat⟩, din acestea una era că, după ce a venit în Transilvania, cardinalul m-a înștiințat prin cel dintîi sol al său [3] ca eu să plec din țara mea transalpină și el îmi va hotărî un anume loc în Transilvania; căci turcii nu mă pot suferi pe mine, dușmanul lor, și din cauza mea nu se poate stabili o statornică înțelegere între turci și transilvăneni".

În ziua următoare i-a fost adusă ⟨voievodului⟩ o scrisoare din partea cardinalului, în care, luîndu-l pe Dumnezeu ca martor, a dezmințit că el a vestit acestea prin vreunul din solii săi, sau că a scris ceva despre acest lucru voievodului Ieremia.

Preailustrul domn voievod răspunde cardinalului, luîndu-l și el ca martor pe Dumnezeu, și-i trimite copia scrisorilor prinse ca să-l creadă că scrisorile au fost prinse.

Apoi, în cealaltă zi, pe cînd erau la depărtare de o milă de Sibiu, unde era așezată tabăra cardinalului, ne-a ieșit în cale chiar cardinalul cu oastea lui rînduită, astfel încît oștile celor două părți erau față în față; ascultat de preailustrul voievod, Malaspina repetă solia lui de mai înainte și în puține cuvinte ⟨voievodul⟩ îi răspunde că el nu știe nimic de vreo înțelegere, dar dacă vrea să-l convingă, să dovedească acest lucru cu scrisoarea Maiestății sale.

Dacă totuși el nu vrea să creadă că din încuviințarea Maiestății sale a pornit această expediție asupra Transilvaniei, el va dovedi cu scrisoarea Maiestății sale. Ca nu cumva să se verse sînge creștin, l-a rugat pe cardinal, prin ⟨Malaspina⟩, să plece, renunțînd la principat în favoarea Maiestății sale, și să obțină de la Maiestatea sa cîrmuirea zisului principat, iar el după ce va vedea scrisoarea Maiestății sale cu poruncă să-i înapoieze lui principatul, pe dată bucuros i-l va înapoia.

Pentru o viitoare hotărîre au convenit asupra unui armistițiu de o noapte. Căci voievodul, la întrebarea solului, a răspuns că el nu are de gînd să fure pentru Maiestatea sa domnia, ci o va lua cu armele. În acea noapte însă cardinalul și-a mutat tabăra lîngă Sibiu. În ziua următoare voievodul pornise la atac; tabăra cardinalului, unde era așezată, era apărată din spate de zidurile cetății, dintr-o parte de mlaștini, din care pricină lupta s-a dat cu sorți îndoielnici de izbîndă, totuși cu înverșunare din ambele părți. Lupta a început cam pe la ora a noua și a durat cam patru ore, totuși tabăra transilvană respinsă către Sibiu a stat cu corturile întinse și abia la căderea nopții s-a risipit. În două rînduri trupele oștirii voievodului de pe flancul stîng au fost puse pe fugă, totuși au fost prinși de către ai noștri Gáspár Kornis și George Ravazdi,

consilierii cardinalului; Kornis a fost cruțat, însă Ravazdi a fost dat pe mîna aprigilor secui și rupt în bucăți.

După bătălie au fost strînse leșurile, trei mii și cîteva sute, în afara celor care au pierit împreună cu cardinalul. Acesta pe cînd își pregătea fuga și căuta drumul spre Polonia, împreună cu o sută de nobili mai de vază și apropiați de ai săi, prins apoi de secui în munți, a fost lovit și omorît de un cioban; leșul lui a fost adus la Alba și îngroat cu mare cinste într-un sicriu de argint pe care el[4] îl făcuse cu mari cheltuieli pentru rămășițele pămîntești ale lui Balthazar Báthory.

Această întreagă taină, care exista între preasfînta sa Maiestate și voievod, secretarul voievodului, Ioan Raț, a dezvăluit-o cardinalului, cu cîteva luni înaintea bătăliei, și în urma trădării lui au fost aduși la Alba solii Maiestății sale Petru Armeanul și Ștefan Pethneházi; unul din ei pentru că nu putea în nici un chip, din cauza străjilor, să ascundă scrisoarea cu marele sigiliu, despre care el credea că este din partea prealuminatului arhiduce Matei, a înghițit-o; celălalt ascunzînd de minune scrisoarea Maiestății sale, a dat-o voievodului.

Cum secretarul nu putea afla nimic despre acestea, înfuriat, a trimis cardinalului o scrisoare în acest sens, pe care voievodul a prins-o:

„Prealuminate etc. Solii domnului meu preailustru au venit de la Luminăția sa; însă nu știu ce au adus, căci cu mine nu se vorbește, dar pentru că celor ce veghează le vine ⟨soarta în⟩ ajutor, cel mai înțelept lucru ar fi ca Luminăția voastră să vegheze în amîndouă părțile, și la cei de aici și la cei de dincolo de munți, căci cu siguranță prealuminatul împărat și domnul meu pun ceva la cale. Luminăția voastră să pună să fie prinși oricînd și oriunde ar putea fi prinși solii și crainicii domnului meu, adică: Grigore Balogh, Petru Armeanul, Ștefan Pethneházi, Ioan Székely, Matei Pribek, căci ei sînt trădători tainici ai Luminăției voastre și ai ținutului transilvan; dar Luminăția voastră să-mi trimită un credincios al său, prin care să-i pot vesti toate cu încredere".

Scrisoarea fiind prinsă, trădătorul a fost prins și ținut închis șapte săptămîni pînă cînd la plîngerea tuturor oștenilor unguri, pe care îi pusese să jure credință, a fost lăsat să plece.

Dar apoi, preailustre domn, cu o zi înainte de bătălie, înspre seară, a fugit în tabăra cardinalului și, după cum am auzit, prin tot felul de vorbe l-a îndemnat la luptă. Totuși a scăpat din luptă, dar după cîteva zile a fost prins trădătorul și dus la Alba pentru cuvenita pedeapsă. I-au fost tăiate picioarele pînă la genunchi și mîinile amîndouă pînă la cot și astfel schilodit a zăcut toată ziua, iar spre seară a murit.

Verso: Descrierea luptei dintre cardinal și voievodul Mihai de unul care a fost acolo și nu era un om de rînd.

---

[1] Lupta de la Șelimbăr.
[2] Comentatorii textului tradus apărut în *Călători* atribuie acest raport lui Ioan Darabi.
[3] Toma Csomortány.
[4] Andrei Báthory.

188 **1600 mai 1, Veneția.**

Di Venetia primo Maggio 1600

[...]. Con l'ultime lettere di Constantinopoli [...] facilmente si retireranno dall'imprese d'Ungheria, e proporranno conditioni ragionevoli per il concludere, come avvisano di Praga, e Gratz, ò almeno per impedire gl'animi,

acciò non procedano inanzi nelle provisioni, perche possa loro tanto meno esser' impedito qualche disegno fatto a danno nostro. Passando queste cose nella maniera, che si scrive, difficilmente i Turchi attenderanno à fomentare Sigismondo Battori già entrato in Transilvania, come si scrisse, e con facilità il Basti, et il Valacco potranno fare qual'che cosa se tornerà contro all'Imperatore il farlo molestare, mentre i Popoli per la maggior parte si mostrano inclinati in star sotto il suo principato, e mentre egli medesimo promette obedienza et ossequio à S⟨ua⟩ M⟨aes⟩tà Cesarea.

Archivio Segreto Vaticano, Nunziatura di Venezia, vol. 35, f. 55v—56; Mesrobeanu, *Cercetări*, IV/1928, p. 174, doc. XXXVIII.

Din Veneţia, intîi mai 1600

[...]. Prin ultimele scrisori de la Constantinopol [...] ⟨se află că turcii⟩ vor renunţa fără greutate la expediţiile din Ungaria şi că vor propune condiţii acceptabile pentru a încheia ⟨pace⟩, cum se dă de ştire de la Praga şi Graz, sau măcar pentru a pune stavilă intenţiilor ⟨de război⟩; într-aceea nu vor mai stărui să se pregătească, astfel încît ar putea fi zădărnicit orice plan pe care l-ar face spre paguba noastră. Petrecîndu-se lucrurile în chipul în care se scrie, turcii cu greu vor mai putea să-l sprijine pe Sigismund Báthory deja intrat în Transilvania, după cum se scrie, şi în acest fel Basta şi valahul vor izbîndi lesne să întreprindă ceva, ţinîndu-l în frîu, de s-ar răzvrăti contra împăratului, locuitorii ţării arătîndu-se și ei înclinați să rămînă sub stăpînirea sa, iar el făgăduind supunere și credință Maiestății sale imperiale.

189 **1600 mai 5, Plzeň.**

Aus Pilsen von 5. Maii Anno 1600

Dieser Tagen haben Ihre Kayserliche Maiestät bey einem Currier Schreiben vom Michael Weyda aus Sibenbürgen gehabt, darinnen er sich noch standhaft erzeigt und hoch beteuert, dass ob Er wol Presenten vom Türggischen Kayser empfangen, seye es doch mit beser Meinung beschehen.

Österreichische Nationalbibliothek Wien, Codex 8 973, fol. 159; Veress, VI, p. 97, doc. 92.

De la Pilsen, din 5 mai în anul 1600

În aceste zile Maiestatea sa imperială a primit printr-un curier o scrisoare de la Mihai-Vodă din Transilvania, prin care se manifestă nestrămutat și dă asigurări solemne, că deși a primit daruri din partea sultanului, totuși n-a făcut aceasta cu gînd necurat.

190 **1600 mai 6, Veneţia.**

Venezia il 6 maggio 1600

[...]. Di Vienna delli (?) del passato si conferma la buona fede del Vaivoda Micali verso Casa d'Austria in servitio della quale et non ad altro fine habbia usato le sue artificiose attioni a danno et delussioni de'nemici suoi,

con qual Micali desiderando confiderarsi Gieremia Moldavo mal sodisfatto delli aiuti ottomani et Polacchi haveva mandati et ricevuti cambievolmente ostaggi per abboccarsi insieme stando esso Valacco in punto di far la sua impresa non ancor palesata subito c'habbia rinuntiato il governo della Transilvania al Dottor Pez, che già doveva essere arrivato in Cassovia insieme col Cavalliero Isolano [1], Italiano, dichiarato Generale dell'armi con li danari et l'armi scritte inviati a Varadino per armar et assoldar l'essercito Transilvano; [...] Che di Cassovia tenevano lettere del 16 con aviso che detto Valacco habbia fatte le feste in Albagiulia, dove si trovavano tutti li Comissarii Cesarei, alcuni de quali disseminatori di certe falsità haveva fatti carcerare et parimente vi si trovava tuttavia l'Ambasciator del Turco... ; et per altre di Transilvania intendevano chel Valacco haveva fatto publicare pena la Vita contra quelli che conducessero vettovaglie o altro fuori della Transilvania accettuando per servitio dell'Imperatore nell'Ungheria [...].

[...]. Scrivono di Praga delli 24 passato [...] che tenevano chel Valacco, qual haveva dato grand'ombra all'Imperatore della sua rivolta fosse per far gran cose a favor di Casa d'Austria se bene non mancano di quelli che dicono secondo la loro passione che sia huomo finto cavando ciò dal veder che nella Transilvania cova (?) quanto può accumulando gran danari [...].

Biblioteca Apostolica Vaticana, Cod. Urb. Lat., vol. 1 068, f. 276—277; Buta, *Diplomatarium*, II, p. 153—154, doc. CLXIX.

Veneția, la 6 mai 1600

[...]. De la Viena din (?) a lunii trecute se adeverește buna-credință a voievodului Mihai față de Casa de Austria, în slujba căreia și nu cu alt rost s-ar fi folosit de uneltiri meșteșugite spre paguba și înșelarea dușmanilor săi; Ieremia moldoveanul, nemulțumit de ajutoarele turcești și de poloni, dorind a se uni cu Mihai, trimisese și primise ostatici în schimb, spre a se întîlni; într-acestea valahul era pregătit să-și împlinească fapta încă nedezvăluită, de îndată ce ar fi lăsat cîrmuirea Transilvaniei doctorului Pezzen, ce trebuia să fi sosit deja la Cașovia o dată cu cavalerul Isolano [1], italianul, numit comandant al oștirii; ⟨care⟩ cu bani și oști recrutate ⟨au fost⟩ trimiși la Oradea spre a înarma și înrola oastea transilvăneană; [...]. De la Cașovia sînt scrisori din ziua de 16 cu știrea că zisul valah ar fi făcut mari serbări la Alba Iulia, unde se găseau toți comisarii imperiali, ⟨că⟩ a pus să fie întemnițați unii dintre cei care răspîndeau neadevăruri, tot așa că acolo mai era încă solul sultanului [...]; prin alte ⟨scrisori⟩ din Transilvania se află că valahul a făcut cunoscut că va pedepsi cu moartea pe cei care vor duce provizii sau altele ⟨de același fel⟩ în afara Transilvaniei, primind slujbă de la împărat în Ungaria [...].

[...] Se scrie de la Praga din ziua de 24 a lunii trecute [...] că se aflase că valahul, care tulburase mult pe împărat cu răzvrătirea sa, ar fi ⟨gata⟩ să săvîrșească fapte mărețe în folosul Casei de Austria, deși nu lipsesc dintre aceia ce spun, potrivit interesului lor, că el este om fățarnic, ce nu lasă să se vadă că se străduiește să strîngă cît mai mulți bani din Transilvania [...].

---

[1] Contele Giovan-Marco Isolano, inginer militar în armata imperială din Ungaria Superioară, a fost trimis în septembrie 1598 la Oradea și în iunie 1600 la Satu Mare, pentru a recondiționa fortificațiile acestor orașe.

Aus Prag von 8. Maii Anno 1600

Von den Kayserlichen Commissarien in Sibenbürgen haben über jüngst angedeuts aus Sibenbürgisch Weissenburg gegeben, dass der Michael Weyda übel mit Herrn Georg Basta zufrieden, wegen Er herausgeschrieben, dass Er mit dem Türggen einen Frieden gemacht, so sich doch nicht erfunde; begehre derowegen ein anderen Feldtobristen in Oberhungern.

Der Weyda habe sich ferner vernehmen lassen, da Ihre Mayestät Ihne bei Herrn Doctor Pezzen seinem Begehren nach contentieren werde, so wölle Er hievornach thuen, das in 100 Jahren und bei Menschengedenken nicht geschehen; mit Vermeldung, wofern Er diese Zeit, seit der Krieg gewährt, das Geldt gehabt, so auf das draussige Kriegsvolk gangen, wollte Er vom Schwarzen Möhr an bis uf Ofen, Stuhl-Weissenburg und Solnok alles Landt zu Ihrer Mayestät Handen gebracht und bekriegt haben; der Herr Petz solle nun noch guete Contentierung bringen so wölle Er auch die Türkische Botschaft Ihrer Mayestät hinausschicken. Im widrigen Fall aber möcht es Ihnen, den Commissarien nicht nach den besten ergehen.

Dero Orten [1] habe man wieder etliche Brieftrager vom Sigismundo mit Patenten an die Städt gefangen, welche neben dem vorigen ihren Lohn bekommen möchten.

Ein stattlicher Brybeckh wäre von Themeschwar geen Sibenbürgisch Weissenburg ankommen, der dem Weyda, wie sie gesehen in seiner Antecamera (darein sie als Teutsche noch, aber kein Unger ihren Zutritt hätten) viel referiert, under anderm, dass Soldanus dies Jahr gewiss eigner Person theils uf dies Landt, theils uf Under Hungern herausziehen werde, wie sich dann bereit viel Türggen und Tartarn bei Temeschwar versambleten, welche alles, so zum Krieg vonnöten mit sich dahin brachten, beneben den Weyda gewarnet, Er solle uf die Wallachey und Sibenbürgen, wie auch die in Oberhungern uf sich gute Achtung geben, dann die Türggische Botschaft, so bei Ihme, gehe uf einem betrüglichen Process umb, Ihne allein aufzuziehen, dann viel Tartaren und Türggen zu rauben und zu brennen ausgezogen, gienge auch die Sag stark, dass schon etliche Türggen dem Weyda in der Wallachey grossen Schaden gethan, darauf Er die Türggische Botschaft für sich erfordert und Ihro scharf zuegesprochen, ob dies der Frieden gesucht seye oder nit.

Sonst hat der Weyda Ihnen Commissarien auch fürgehalten, die Türggische Botschaft sueche für ihren und den Römischen Kayser den Fried, könnde solches sein, sey wol und guet, wo nicht, so soll Er Weyda sich zum Soldan begeben und Ihme schwören, so wölle Soldanus Ihme gerne die Länder, als die Wallachei, Moldau und Sibenbürgen lassen, auch wo von nöthen, mit Volk und Geldt versehen, mit fernerem Anerbieten Ihne zu einem General Obristen über sein ganz Kriegsschar zu machen. Wofern Er aber Ihme solches allein zu verrichten nicht getraue, wöll Er Ihme noch den Bassa von Themeschwar, der sein, des Weyda gueter Freindt sein solle, mit 40 in 50/m Mann zu Ross und Fuess Hilf Ihre Kayserliche Mayestät zu kriegen zugeben. Zu dem solle alles Erdreich, so seine Leuth und Ross erreichen, und erobern, Ihme Weyda eigen bleiben, und Er allein dem Soldano getreu sein. Darauf melden die Herren Commissarien, im Fall nun Herr Doctor Petz guete Satisfaction und Verehrungen für Ihne Weyda brächte, dessen sie die Commissarien höchliche verlangten, konnte solches alles zurück getrieben werden.

Österreichische Nationalbibliothek Wien, Codex 8973, fol. 172–173; Veress, VI, p. 98–100, doc. 94.

De la Praga, din 8 mai în anul 1600

De la comisarii imperiali din Transilvania s-a aflat recent din cele sosite de la Alba Iulia în Transilvania, că Mihai-Vodă este foarte nemulţumit de domnul Gheorghe Basta, deoarece a scris despre el că ar fi făcut pace cu turcii, ceea ce nu este însă adevărat; de aceea doreşte un alt comandant militar în Ungaria de Sus.

Voievodul s-a exprimat mai apoi că dacă Maiestatea sa îi va satisface cererea la domnul doctor Pezzen, atunci el va proceda în consecinţă, cum nu s-a mai întîmplat de 100 de ani şi cum nu-şi mai amintesc oamenii să fi fost, amintind că de cînd ţine războiul, atîta vreme cît a avut bani, pe care i-a cheltuit pentru oştenii din afară, el s-a războit şi a adus în mîinile Maiestăţii sale întreg teritoriul de la Marea Neagră pînă la Buda, Pécs şi Szolnok. Dacă domnul Pezzen va aduce acum o bună îndestulare, atunci vrea să trimită şi Maiestăţii sale solia turcească. În caz contrar, comisarilor nu le va fi însă deloc bine.

În acele părţi [1] au fost din nou prinşi unii curieri ai lui Sigismund cu patente adresate oraşelor; aceştia işi vor primi răsplata la fel ca şi cei dinainte.

De la Timişoara ar fi venit la Alba Iulia din Transilvania un fugar de vază, care i-a relatat multe voievodului — aşa cum au văzut în antecamera sa (unde ei, ca germani, ar mai avea acces, dar ungurii deloc) —, între altele, că în acest an sultanul personal va porni cu siguranţă parte asupra acestei ţări, parte asupra Ungariei de Jos, căci la Timişoara s-au adunat mulţi turci şi tătari, care au adus cu sine toate cele necesare războiului. Pe lîngă aceasta, l-a avertizat pe voievod să aibă bună pază asupra Valahiei şi a Transilvaniei, la fel ca şi cei din Ungaria de Sus, căci solia turcească aflată la el umblă pe căi strîmbe, pentru a-l trage pe sfoară, deoarece mulţi tătari şi turci au pornit să prade şi să pîrjolească. De asemenea, circulă intens zvonul că numeroşi turci i-ar fi produs voievodului mare pagubă în Valahia. La aceasta el ⟨Mihai⟩ a chemat solia turcească la sine şi i s-a adresat cu asprime, dacă aceasta ar fi sau nu pacea dorită.

În rest vodă le-a spus comisarilor că solia turcească e în căutarea păcii dintre împăratul lor şi împăratul roman. Dacă s-ar putea face, ar fi foarte bine şi potrivit; dacă nu, atunci el, voievodul, se va duce la sultan şi îi va jura, iar apoi sultanul îi va lăsa cu plăcere ţările, adică Valahia, Moldova şi Transilvania, iar de va fi nevoie, îl va ajuta cu oşteni şi bani, oferindu-i pe lîngă aceasta să-l pună comandant suprem peste întreaga sa armată. Dacă nu va crede însă că poate face singur aceasta, atunci să i-l mai dea în ajutor pe paşa Timişoarei, care ar fi prietenul său bun, al voievodului, cu 40 000—50 000 călăreţi şi pedestraşi, pentru a se război cu Maiestatea sa imperială. Pe lîngă aceasta, tot pămîntul unde vor ajunge oamenii şi caii săi şi îl vor cuceri, să rămînă în stăpînirea lui, a voievodului, iar el să fie credincios numai sultanului. La acestea domnii comisari raportează că dacă domnul doctor Pezzen ar aduce cu sine satisfacţia corespunzătoare şi onoruri pentru voievod — ceea ce ei, comisarii, cer cît se poate de insistent — atunci toate acestea ar putea fi evitate.

---

[1] Timişoara.

192 **1600 mai 15, Plzeň.**

De Pilzen a 15 de Mayo 1600

[...]. Tiénese aviso por correo a posta embiado al Señor Archiduque Matias de Michel Vaivoda despachado a la Moldavia, en que le dize que ve-

niendo a entrar Sigismondo Bátory [1] con el aiuda del Gran Cancellier [2], el Valaco le salió al enquentro, y pasando una montaña y ciertos pasos estrechos, acometió y puso en huida al dicho Sigismondo, y se apoderó de la Moldavia, siguiendo a lo nemigo hasta los cónfines de Polonia [...].

Archivo General de Simancas, Sección de Estado, Venecia, leg. K. 1 677; Ciorănescu, p. 157, doc. CCCXLIII.

De la Pilsen, din 15 mai 1600

[...]. Avem ştire dintr-o epistolă trimisă Alteţei sale arhiducelui Matthias de Mihai voievod, că pornind cu mare grabă spre Moldova, unde se spune că tocmai pătrunsese Sigismund Báthory [1] cu sprijin din partea marelui cancelar[2], valahul îi ieşi în întîmpinare şi trecînd peste munte şi prin cîteva trecători înguste, îl atacă şi-l puse pe fugă, luînd în stăpînire ţara Moldovei, şi-l urmări pe duşman pînă la hotarele Poloniei.

---

[1] Confuzie; este vorba de fapt de Ieremia Movilă. Sigismund ajunge la Botoşani la 14 martie 1601, chemat de dieta de la Cluj, care îl proclamase principe.
[2] Jan Zamoyski.

193 **1600 mai 15, Mediaş.**

Aus Meggiesch von 15. Mayo Anno 1600

Anjeczo kommen gewisse Zeitungen, dass der Michael Weyda in 40/m stark in grosser Eyl über das grosse und enge Gebirg, ohne alle feindliche Begegnung glicklich in die Moldau ankommen, den grössten Theil des Landts eingenommen, dann auch den Jeremias Weyda aus seinem Sitz an die Polnisch Gränicz gen Killia gewichen, und ist man gueter Hoffnung er werde inner wenig Tagen die Moldau völlig einnehmen, dann Ihme das Landtvolk in Erschröckung der ersten Furia und Verbrennung vieler Märkt und Dörfer alda sehr zuefallen thuet.

Österreichische Nationalbibliothek Wien, Codex 8 973, fol. 187; Veress, VI, p. 101, doc. 96.

De la Mediaş, din 15 mai în anul 1600

Acum sosesc anumite ştiri, că Mihai-Vodă cu 40 000 de oameni ar fi trecut în grabă mare munţii cei mari şi strîmţi, fără vreo împotrivire din partea duşmanului, ajungînd cu bine în Moldova, unde ar fi ocupat cea mai mare parte a ţării, apoi l-ar fi alungat pe Ieremia din reşedinţa sa de la hotarul cu Polonia înspre Chilia, şi există cea mai bună nădejde că peste puţine zile va ocupa întreaga Moldovă, căci populaţia, temîndu-se de primele reacţii ale voievodului şi de incendierea multor tîrguri şi sate, i se alătură în mare număr.

194 **1600 mai 16, Suceava.**

Ex castris Schuzauiensib⟨us⟩ 16 Maij, A⟨nn⟩o 1600

Nos uiuimus in castris multarum rerum indigi cum miseria Moldauiam fugato Vaiuoda pene sine sanguine in potestatem redegimus, fugit Ieremias

non expectatis copijs nostris quamuis dolum aliquem adhuc subesse suspicemur, sed sine periculo exiguas enim Ieremias habet vires, sed veremur ne eas nostris maiores in posterum adquirat a Polonis adiutus, hincque nos exturbet.

Kriegsarchiv Wien, Hofkriegsrat, mai 1600, f. 46; Arh. St. Buc., Colecţia microfilme Austria, r. 73, c. 672.

Din tabăra de la Suceava, 16 mai, în anul 1600

Noi am stat în tabără lipsiţi de multe lucruri şi în mizerie, iar după ce voievodul a fugit, am trecut sub puterea noastră Moldova, aproape fără vărsare de sînge; Ieremia a fugit, fără să mai aştepte oştile noastre, deşi bănuim că aici se ascunde un vicleşug, dar fără vreo primejdie, căci Ieremia are puţine oşti; însă ne temem ca nu cumva, pe viitor, ajutorul de la poloni să-i facă oştile mai mari ca ale noastre şi să ne izgonească de aici.

195 **1600 mai 18, Varşovia.**

Auss Warschaw den 18 May Anno 1600 antique

Der Michall Wayda hadtt die Polen in der Wallachia geschlagen, nach der Victoria, dasselbige landtt eingenommen, vnd setzet sich nuhn veer dess Wasser gegen Polen, wie mahn auch sagt, dass ehr all vber dass Wasser ist, mit seinem gantzen ergratu, Ihre Mayt. ist daruber nichtt woll zufriden, darselbige Michall hadtt bej sich ausserlesenes volck 50 tausendt darunter 12 tausendt Teutscher sein, der Maximilianus lieget auch mit einem grossen Heuffen nitt weitt von Crakaw, wass der Ihm feint hadtt dass magk godtt wissen, wie mahn saget muss mahn in kurtzen einen Krickstagk halten, itzt aber in wenigk tagen wirdtt allhie sein eins Conuocation, wass sich Da hoben wirdtt, will ich hernacher zu wissen thuen. Vor zwen tagen ist auch ankommen eins Post von Churfurst gnaden zu Brandenburgk, ahn ihre Kön. Mayt, dass schreiben, hab ich selber vberandtwortet, vnd warts nuhn dass responsum.

Auss Warschaw den 19 May antique Anno 1600 Jtzt kommet abermale nit viell guttes ahn, alss solte Michall Weyda die brucke machen lassen vber den Boristhenem [1] oder Neper, der Wallachia hadtt er eingenommen, den Sigismundum Bathoreum, neben dem Jeremia Palatino Wallachia belager⟨n⟩ in Chotzin, zwo meilen von der polnischen grentzen, hadtt viell volcks bej sich, den Jungen Zamoscium hadtt ehr auf einen Steken strecken lassen, will nach Polen, der Königk beuehlett mahn soll aufziehen, nemo habet aures; godtt magk wissen wass sich heben wirdtt, wolts woll mehr schreiben aber itzt muss mahn papir schonen: Wass aber vor Drittshalbe mehr geschehen, schicke ich hienten, itzt warten wir teglich mehr. Maximilianus lieget auch nit weitt mit etlichen Volck, mirabilia tempora.

Heudtt werden die Conuentus generales alhie gehalten, wass aussgerichtet wirtt werden, Scribam per occasionem et de alys.

Ess komett Immer köser [2] Zeittung, dass auch ihre Mayt. selber in eigener person will aufziehen, godt magk vnss helfen.

Deutsches Zentralarchiv, Historische Abteilung II, Merseburg, Königliches Geheimes Staats-Archiv, Rep XI, 178, Moldau und Walachei, Nr. 1; Arh. St. Buc., Colecţia microfilme R.D.G., r. 172, c. 18—19.

Din Varşovia, la 18 mai, anul 1600, stil vechi

Mihai voievod i-a învins în luptă pe poloni, în Moldova şi după victorie a ocupat această ţară şi s-a aşezat peste apă, înspre Polonia, după cum se şi spune, că el tot de peste apă este, cu toată faţa lui. Maiestatea sa nu este prea mulţumită cu aceasta; Mihai are cu sine oaste aleasă, de 50 000 oameni, dintre care 12 000 sînt germani; ⟨arhiducele⟩ Maximilian se află cu o oaste mare, nu departe de Cracovia; ce oaste are duşmanul numai Dumnezeu o poate şti şi după cum se spune, în curînd va avea loc războiul; acum însă, în scurt timp, se va ţine aici o convocare, iar ce se va hotărî acolo, voi afla după aceea. Acum două zile a sosit şi un curier de la principele elector de Brandenburg, care îi scria Maiestăţii sale regelui; eu însumi am predat ⟨scrisoare⟩ şi aşteaptă numai răspunsul.

Din Varşovia, la 19 mai 1600, stil vechi, nu ne vin ştiri prea bune: că Mihai voievod a poruncit să se facă poduri peste Boristhenes [1] sau Nipru, cum a cucerit Moldova, iar pe Sigismund Báthory şi pe Ieremia, domnul Moldovei, îi asediază la Hotin, la două mile distanţă de graniţa poloneză, că are multă oaste cu el, că „tînărul" Zamoyski abia a scăpat, că vroia ⟨să ajungă⟩ în Polonia; regele a dat ordin să se păstreze ordinea, dar nimeni nu are urechi de auzit, numai Dumnezeu poate şti ce va ieşi de aici; am vrut să scriu mai mult, însă a trebuit să fiu precaut cu hîrtia. Ceea ce s-a petrecut mai înainte, voi raporta în anexă, acum mai mult aşteptăm. ⟨Arhiducele⟩ Maximilian se află nu prea departe cu tabăra.

Astăzi s-au ţinut aici dietele generale; ce se va fi hotărît, vom scrie cu prima ocazie.

Sosesc mereu ştiri din Kösen [2] că şi Maiestatea sa în persoană vrea să pornească ⟨la luptă⟩; numai Dumnezeu ne poate ajuta.

---

[1] Denumirea antică a fluviului Nipru.

[2] Bad Kösen, oraş în Saxonia.

196 **1600 mai 20, Veneţia.**

Venezia il 20 maggio 1600

[...]. Le lettere di Vienna delli 6 stante n'accusano di Cassovia delli 25 passato con aviso chel Pez si trovava tuttavia in quella Città et haveva fratanto spedito Corriero al Valacco in Transilvania dandoli conto del suo arrivo ivi et che haveva comissione di darli ogni honesta satisfattione et cosi stava esso Pez aspettando la sua risposta mostrando però esso Micali d'esser pronto alla restitutione della Provincia. Che al Moldavo veniva dal Gran Turco mandato un Chiaus con alcuni presenti per tenerlo nella sua divotione et di breve li mandarebbe aiuto de genti; poichè li Turchi stavano tuttavia con dubbio chel Valacco si fosse per voltare contra esso Moldavo non s'essendo verificato che tra questi dui Vaivoda fosse passato alcun trattato d'accordarsi insieme, nè mandati ostaggi come si scrisse [...].

[...]. Scrivono di Praga delli 8 stante che [...] del Valacco non tenevano alcuna nuova, continuando tuttavia la gelosia della incerta divotione sua verso l'Imperatore con tutto che molti vogliono che non sarà mancator di fede [...];

[...]. Per lettere di Albagiulia s'hà chel Valacco haveva fatto cavare fuori del suo Arsenale 24 pezzi d'artigleria da Campagna per l'impresa scritta, che si crede sia quella di Moldavia, havendo anco intimata in quella Città la

rassegna di tutti li Transilvani et altre genti et haveva eletti 7 principali della Transilvania per consigliarsi sopra la detta impresa et poi lasciarli al governo della Provincia con li Comissarii Cesarei. Che da Lippa gl'era giunto uno mandato dalli Aiduchi per offerirli 24 m. di quei soldati che di già erano all'ordine et altri 4 m. si dovevano trovare di breve. Che il Prencipe Sigismondo Battori si trova nella Moldavia trattando con quel Vaivoda, Polacchi et Tartari d'assaltar la Valachia et Transilvania per divertir il Valacco dalla sua impresa [...].

Biblioteca Apostolica Vaticana, Cod. Urb. Lat., vol. 1 068, f. 306—307; Buta, *Diplomatarium*, II, p. 155, doc. CLXXII.

Veneţia, la 20 mai 1600

[...]. Scrisori de la Viena, din ziua de 6 a acestei luni ne confirmă ştirea de la Caşovia, din ziua de 25 a lunii trecute, cum că Pezzen se mai afla în acel oraş şi că între timp a trimis un sol la valah, în Transilvania, spre a-i da socoteală de venirea lui acolo şi că el avea poruncă să împlinească toate cele cuvenite; astfel Pezzen aştepta răspunsul lui, dacă totuşi Mihai arată că ar fi gata să dea înapoi ţara. ⟨Se zice⟩ că la moldovean venise un ceauş, trimis de sultan, cu nişte daruri spre a-l ţine sub ascultarea sa, şi că în scurtă vreme i-ar trimite oşti în ajutor; apoi că turcii se temeau încă de faptul că valahul ar porni contra moldoveanului, întrucît nu s-a dovedit că între aceşti doi voievozi s-ar fi făcut vreo înţelegere pentru a se împăca, şi nici că au fost trimişi ostatici, aşa cum s-a scris [...].

[...]. Se scrie de la Praga din ziua de 8 a acestei luni că [...] despre valah nu este nici o ştire, dăinuind şi acum grija cu privire la îndoielnica sa ascultare faţă de împărat, deşi mulţi ar arăta că nu-şi va călca credinţa [...].

[...]. Prin scrisori de la Alba Iulia se află că valahul a pus să se scoată din arsenalul său 24 de tunuri pentru expediţia de care s-a scris şi care se crede că ar fi cea din Moldova, întrucît în acel oraş s-a poruncit recrutarea tuturor transilvănenilor şi a altor neamuri, şi au fost aleşi 7 oameni de vază din Transilvania spre a hotărî asupra acelei expediţii şi spre a fi lăsaţi mai apoi la cîrmuirea acelei ţări, laolaltă cu comisarii imperiali. Că de la Lipova le-a sosit un sol din partea haiducilor spre a-i da 24 de mii de soldaţi din cei care erau deja rînduiţi, urmînd ca alţi 4 mii să se afle în scurtă vreme; că principele Sigismund Báthory era în Moldova spre a se înţelege cu voievodul ⟨acelei ţări⟩, cu polonii şi cu tătarii să atace Valahia şi Transilvania şi să abată pe valah de la gîndul său [...].

197 **1600 mai 27, Alba Iulia.**

Noua Albae Iuliae scripta 27 Maij anno 1600

Illustris Vaiuoda Moldauiam totam occupauit. Interim a parte Lippensi turpia et deploranda noua certa habemus, Nimirum, Turcas Temeschwaro eduxisse tormenta, Tartaror⟨um⟩ circiter decem millia circa Tothwarogyam esse. Lippae plane excidium imminere.

Kriegsarchiv Wien, Hofkriegsrat, mai 1600, f. 100; Arh. St. Buc., Colecţia microfilme Austria, r. 73, c. 587; Hurmuzaki, XII, p. 922, doc. MCCLXXXIX.

Ştiri scrise la Alba Iulia, 27 mai anul 1600

Vestitul voievod a ocupat toată Moldova. În vremea aceasta, din ţinutul Lipovei avem neîndoielnice ştiri umilitoare şi demne de plîns, ⟨că⟩ turcii şi-au scos maşinile de război din Timişoara şi ⟨că⟩ aproape zece mii de tătari se află în jurul Vărădiei de Mureş. Că asupra Lipovei, pe drept cuvînt, ameninţă distrugerea.

198 **1600 mai 29, Kamienec.**

Aus Chemnicz in Podolien von 29. Maii Anno 1600. Was zwischen dem Michel und dem Jeremias Weida in der Moldaw, den 19. Maii fürgangen

Demnach das Kriegsvolk zum theil us[a] der Schlacht zwischen dem Michel Weida in der Moldaw geschehen alhie ankommen, neben dem Zacharowski, des Jeremias Weida Haubtmann, die grosse Niederlag, so gedachter Jeremias Weida mit unseren Polen von dem Michel Weida erlitten, für gewiss vermeldt, dass solches durch Verrätherei des Taranowski[b] geschehen, alhie ankommen, neben dem Herrn Zacharowski geschehen sein sollte, welcher auch bei der Schlacht gewesen, aber baldt die Fluecht genommen, underm das Schloss Sochaw, mit 220 Mann sich salviert, vor welchem Schloss der Michel Weida etlich 100 Mann gelassen, welche sich noch daselbsten ufhalten. Von dar ist Er Weida gegen Cozim, da der Jeremias Weida mit den Pollaggen gehalten, den 18. Maii umb Mittagszeit angelangt, die unseren angriffen, alsbaldt geschlagen und zerstreit, dass auch von den unseren 4 Rotten getroffen, darauf der Haubtmann mit dem Jeremias Weida us der Moldaw sich in die Fluecht begeben und in das Schloss Cozim salviert.

Es haben auch diejenigen, so alhero kommen, sich hoch über den Haubtmann Polsche, welcher das Volk us der Starostei Trembowla[c] in Podolien under sich gehabt, derselbe auch alsbaldt die Fluecht genommen.

Unsere polnische Rotten, so beim Jeremias Weida gewesen, sein diese; Herr Ibansocki mit seinen Pferden 200. Herr Gidnicki 170. Herr Podzartowski 100. Herr Zacharowski 100. Herr Hanibal 200. Herr Tarnowski 300. Summa Pferd 1 070.

Solche Rotten seindt bei gedachter Schlacht gewesen. Es haben sich auch von den unseren noch mehr Rotten darbei gefunden, von welchen man Ihrer Verordnung halber noch nit wissen kann, wer dieselben gewesen.

Von den unseren, so erschlagen worden, ist Herr Gidinski Rottmeister, Herr Hanibal, so noch ein wenig beim Leben gewesen. Von dem andern Volk bei 1 000 todt geblieben, jedoch under diesen sein 400 Mann, so dem Jeremias Weida gehörig, dass also der Rest unsers Volks mit dem Weida in Coczim ankommen.

Es sollen der Michel Weida bei dem Schlagen nit persönlich gewesen sein, dann er seine 5 000 Freihungern, welche die unsere vorher angriffen und geschlagen, vor Ihme geschickt, folgendts in 4 Stunden ist der Michel Weida selbs mit 1000 Freihungern und ihren Copien gefolgt, mit eltich 100 Wallachen; uf der einen Seiten hat er die mit den Copien, uf der anderen die Muscatierer in gueter Ordnung gestellt, ein schwarzer Fahnen mit den seinen hat uns grossen Schaden gethan.

Des Michael Weida in Sibenbürgen Feldtzug: Vor dem Michel Weida sein gangen Moldauer 2 000. Freihunger 2 000. Nach denselben Räczen mit Copien 2 000. Hernach sein Gezelt, Hofgesindt und Fuessvolk 8 000. Diesen

haben gefolgt Wallachen, so hievor Ihme in Sibenbürgen gedient 10 000. Auch von anderem Volk, so bey Ihme ist 3 600. Summa zue Ross und Fuess 27 600 Mann.

Wie mich die unseren berichten, so haben dem Jeremias Weida 14/m Tartaren zue Hilf kommen sollen, welches aber nit geschehen. In dieser Schlacht sollen die unseren ein weissen Fahnen, des Michael Weida bekommen haben, welchen der Jeremias Weida uf dem Schloss Cozim ufhängen[d] lassen.

Österreichisches Nationalbibliothek Wien, Codex 8 973, fol. 215—216; Veress, VI, p. 113—114, doc. 107.

---

[a] Dialectal pentru aus.
[b] Scris stîlcit: Transonosky.
[c] Corect: Temolow.
[d] Dialectal pentru aufhängen.

De la Camenița în Podolia, din 29 mai în anul 1600. Cele ce s-au întîmplat la 19 mai între Mihai și Ieremia, voievodul din Moldova

A sosit aici o parte a oștenilor care au participat la bătălia cu Mihai-Vodă în Moldova; alături de Zacharowski, căpitanul lui Ieremia-Vodă, aceștia relatează drept sigură marea înfrîngere suferită din partea lui Mihai-Vodă de către amintitul Ieremia-Vodă și polonii noștri, anume că aceasta s-ar datora trădării lui Taranowski, care s-ar fi produs în apropierea domnului Zacharowski, prezent și el în bătălie. Acesta a luat-o însă curînd la fugă și s-a salvat dincolo de castelul Suceava cu 220 de oameni; în fața acestui castel Mihai-Vodă a lăsat cîteva sute de oameni, care se mai află încă acolo. De aici voievodul ⟨a pornit⟩ spre Hotin, unde se oprise Ieremia-Vodă cu polonii, ajungînd acolo la 18 mai pe la vremea amiezii; i-a atacat pe ai noștri, i-a înfrînt curînd și i-a împrăștiat, încît au fost lovite și 4 cete de-ale noastre. Apoi căpitanul împreună cu Ieremia-Vodă au fugit din Moldova și s-au salvat în castelul Hotin.

Cei ce vin aici ⟨s-au plîns⟩ mult de căpitanul Polsze, care a avut sub ordinele sale oștenii din stărostia Trembowla, în Podolia, luînd-o deîndată și el la fugă.

Cetele noastre polone care s-au aflat la Ieremia-Vodă sînt acestea: domnul Ibansocki cu călăreții săi 200; domnul Gidnicki 170; domnul Podzartówski 100; domnul Zacharowski 100; domnul Hanibal 200; domnul Tarnowski 300, în total 1 070 călăreți.

Aceste cete au luat parte la bătălia amintită. Dintre ai noștri au participat la această luptă și alte cete; dar din cauza rînduielii lor nu putem încă ști care au fost acestea.

Dintre ai noștri au fost uciși domnul Gidinski, rotmistru, domnul Hanibal, care a mai trăit încă puțin. Dintre ceilalți oșteni au căzut în jur de 1 000, însă dintre aceștia 400 de oameni sînt ai lui Ieremia-Vodă, astfel încît restul oștenilor noștri a ajuns la Hotin împreună cu voievodul.

Se pare că Mihai-Vodă n-a luat parte în persoană la bătălie, căci a trimis înaintea sa pe cei 5 000 voluntari unguri, atacați și înfrînți mai înainte de ai noștri; Mihai-Vodă însuși a venit abia după 4 ore cu 1 000 voluntari unguri și tunurile lor, cu cîteva sute de valahi. Pe o latură a rînduit în bună ordine pe cei cu tunurile, iar pe cealaltă mușchetarii; cu ai săi, sub steag negru, ne-a produs mari pierderi.

Expediția lui Mihai-Vodă din Transilvania: înaintea lui Mihai-Vodă au mers 2 000 moldoveni, 2 000 voluntari unguri; după dînsul ⟨au mers⟩ 2 000 de sîrbi cu tunuri. Apoi ⟨au urmat⟩ corturile, slujitorii și 8 000 de pedestrași.

Acestora le-au urmat 10 000 de valahi care i-au slujit mai înainte în Transilvania. Ceilalţi oşteni aflaţi la el sînt în număr de 3 600. Totalul călăreţilor şi pedestraşilor: 27 600 oameni.

După cum îmi relatează ai noştri, în ajutorul lui Ieremia-Vodă ar fi trebuit să vină 14 000 de tătari, dar aceasta nu s-a întîmplat. În <cursul> acestei bătălii <se pare că> ai noştri ar fi luat un steag alb al lui Mihai-Vodă, pe care Ieremia-Vodă a poruncit să-l atîrne la castelul Hotin.

199 **1600 mai 31, Viena.**

Aus Wien von ultimo Mayo Anno 1600

Seyder jüngsten haben wir aus Sibenbürgen anderst nichts, dann Confirmation, dass der Michael Weyda die Moldau überfallen, mit den Moldauern, welliche die Wallachey überfallen wellen, geschalagen. Ob gesieget, mehrerntheils des Landts erobert, auch den Jeremias Weyda daraus nach den Polnischen Gränizen Killia getrieben, ob nun Sigismundus auch in der Schlacht geblieben, ist noch unbewusst.

Der Wallach lasst das ganze Landt der Kayserlichen Maiestät, Ihme und seinem Sohne huldigen. Wie nun solliches den Pollagen gefallen wirdet, eröffnet Zeit.

Über obstehenes hat man von Wien, der Michael Weyda habe bereit ganz Moldau in seinen Gewalt gebracht, wellicher bey sich 38/m Schützen zu Fuess, 3 000 Cosaggen, die wellen aber, wie man sagt, nicht fort wider die Polaggen ziehen, weilen ihnen der Polnische Canzler hoch geträuet [a], Er Weyda habe auch 40/m Räzische Pferdt und Fuessvolk, auch ein Freibeyter Haubtmann, Baba Novak [b] 4000 zue Ross und halb zue Fuess, und sollen der Zäckler bey 4000 sein. So thue sich des Herrn Weyda Sohne Petrasko [c] Weyda ungefähr 12/m stark von hungerischen, polnischen und moldauischen Kriegsvolk befinden.

Dieweilen der Jeremias Weyda Moldau hart beschwert, wie dann Ihme die geringste seiner Underthanen jeder einen Ducaten monatlich in Goldt geben und reichen miessen, also habe die Landschaft zue Ihme nicht viel Neigung, dahero gedachter Michael Weyda umb soviel desto mehr das Landt an sich ziehen möge, und was Er Jeremias Weyda von Barschaft bekommen, das habe Er alles nach Polen geflehnet.

Soviel man sonsten vernimbt, so köndte gedachter Jeremias Weyda, wie auch Sigismundus Bathory noch bis dahero zum Widerstandt mit Kriegsvolk schwerlich aufkommen.

Mehr gedachter Michael Weyda hat an die Herren Kayserliche Commissarii einen ihren firnembsten Diener begehrt, damit Er sich bey firfallendem Treffen oder Streit befinden solle, umb alsdann sollichen Verlauf mit Wahrheit denselben referieren möge [...].

Österreichische Nationalbibliothek Wien, Codex 8 973, fol. 218; Veress, VI, p. 115—116, doc. 108.

---

[a] Dialectal pentru gedroht.
[b] Scris stîlcit: Baaha Manack.
[c] Scris stîlcit: Betrascko.

De la Viena, din ultima ⟨zi⟩ a lui mai, în anul 1600

Printre cele mai recente ⟨ştiri primite⟩ din Transilvania nu avem nimic altceva decît confirmarea că Mihai-Vodă a atacat Moldova şi i-a înfrînt pe moldovenii care voiau să atace Valahia. Nu se ştie încă dacă a învins, dacă a cucerit cea mai mare parte a ţării şi dacă l-a alungat de acolo pe Ieremia-Vodă spre graniţa polonă, la Chilia, dacă Sigismund şi-a găsit sfîrşitul în bătălie.

Valahul pune ca întreaga ţară să jure credinţă Maiestăţii imperiale, lui şi fiului său. Timpul va arăta cum le va conveni aceasta polonilor.

Pe lîngă cele de mai sus, de la Viena ⟨s-a mai aflat⟩ că Mihai-Vodă ar fi adus deja întreaga Moldovă sub puterea sa; el are cu sine 38 000 pedestraşi şi 3 000 de cazaci, dar aceştia — aşa cum se spune — nu vreau să pornească împotriva polonilor, deoarece cancelarul polon i-a ameninţat straşnic. El, voievodul, ar avea cu sine şi 40 000 călăreţi şi pedestraşi sîrbi, de asemenea un haiduc, pe Baba Novac, cu 4 000 călăreţi şi pe jumătate atîţia pedestraşi, iar secuii ar fi în număr de aproape 4 000. Astfel, Pătraşcu-Vodă, fiul domnului voievod, se află cu circa 12 000 oameni în faţa oştenilor unguri, polonezi şi moldoveni.

Deoarece Ieremia-Vodă a apăsat Moldova cu asprime, anume ca cei mai umili dintre supuşii săi să-i dea fiecare lunar un ducat de aur, ţara nu îi arată multă simpatie. De aceea amintitul voievod Mihai va putea atrage cu atît mai mult ţara de partea sa. Banii pe care i-a primit, Ieremia-Vodă i-ar fi scos în întregime în Polonia.

După cît se mai poate afla, amintitul Ieremia-Vodă, precum şi Sigismund Báthory, ar putea doar cu greu să mai stringă acum oşteni pentru a se împotrivi.

Des-amintitul Mihai-Vodă a cerut domnilor comisari imperiali pe unul dintre cei mai de vază slujitori, pentru a fi de faţă în cazul unei bătălii sau ciocniri, spre a le putea relata apoi deîndată desfăşurarea ei adevărată [...].

200 **⟨1600 mai⟩.**

Relationis historicae Continuatio [...] nechstverschiener Franctfurter Fastenmess dieses 1600 [...] Jahrs zugetragen [...] Verlegung Sig. Latomi. Getruckt zu Lich [...] MDC

Den achtzehen May sind beyde Heer des Wallachen Michaelis Weyda, welcher viertzig tausent Mann jhm ausserlesen und dess Sigismundi Bathori, welchem der Jeremias Weyda beygestanden inn allem bey dreyssig tausent doch ausserlesenes Kriegsvolck von Polen, Moldawern, Türcken und Tartarn, bey dem Schloss Odony zusammen gestossen und zu beyden Seyten sich gantz ritterlich unnd ein blutige Schlacht gehalten, welche Schlacht von zehen Uhrn Mittags bis Abends gewähret, doch letzlichen der Allmächtige Gott dem Michael Weyda den Sieg verliehen, dass der Feind sich in die Flucht begeben und deren bey acht tausent von Türcken, Polen, Moldawern und Tartarn geblieben, darunter viel in dem Fluss Nester ersoffen.

Sigismund Batthori ist mit viertzig Pferden aussgerissen, deme der Michael Weyda mit vier hundert Pferden nachsetzen lassen und den Pass durch den Fluss Nester berennen lassen, aber vergebens, dann er durch einer ander Pass ertrunnen wie dann auch der Moldawische Weyda Jeremias mit der Flucht sich salvirt und auff das Türckisch Land kommen.

Darauff der Wallach fortgezogen unnd das gantze Land, die Moldaw, jhm underthänig gemacht, huldigen und schweren lasen, unnd ist solches desto

eher geschehen, weil Jeremias Weyda das Land hat beschweret, wie dann jhm die geringsten seiner Unterthanen jeglicher monatlichen ein Ducaten in Gold geben unnd reichen müssen, desswegen die Landschafft zu jhme nicht viel Neygung gehabt, daher Michael Weyda umb so viel desto mehr das Land an sich ziehen mögen.

BAR, I, 2 703; Göllner, *Faima*, p. 273—274, doc. LII; idem, *M.d.T.*, p. 199, doc. LXI.

Continuarea relatării istorice [...] de la ultimul tîrg din timpul postului de la Frankfurt din acest an 1600. Editat de Sigismund Latomi. Tipărit la Lich[...] 1600

La 18 mai ⟨1600⟩ cele două armate, anume a valahului Mihai-Vodă, numărînd 40 000 de oameni aleşi, şi cea a lui Sigismund Báthory, venit în ajutorul lui Ieremia-Vodă, numărînd cu totul în jur de 30 000 de oşteni aleşi din rîndul polonilor, moldovenilor, turcilor şi tătarilor, s-au ciocnit la castelul ⟨cetatea⟩ Hotin şi ambele părţi s-au luptat foarte vitejeşte şi s-a dat o bătălie sîngeroasă care a durat de la orele 10 ale amiezii pînă seara. Pînă la urmă atotputernicul Dumnezeu a dat victoria lui Mihai-Vodă, astfel încît duşmanul a luat-o la fugă, iar morţi au rămas vreo 8 000 de turci, poloni, moldoveni şi tătari, dintre care mulţi s-au înecat în rîul Nistru.

Sigismund Báthory a luat-o la fugă împreună cu 40 de călăreţi. Mihai-Vodă a pus să fie urmărit de 400 călăreţi şi a pus să fie supravegheat vadul de trecere de la Nistru, dar zadarnic, căci el ⟨Báthory⟩ a scăpat printr-o altă trecere, la fel cum s-a salvat cu fuga şi voievodul moldovean Ieremia, şi s-a dus în ţara turcească.

Apoi valahul părăsind ⟨Hotinul⟩ şi a pus întreaga ţară a Moldovei să i se supună, să-l asculte şi să-i jure credinţă, iar aceasta s-a întîmplat cu atît mai curînd, cu cît Ieremia-Vodă asuprise ţara, astfel încît şi cei mai umili dintre supuşii săi erau datori să-i dea în fiecare lună un ducat de aur, de aceea ţara nici n-a ţinut mult la el şi din acest motiv Mihai-Vodă a putut atrage cu atîta mai uşor ţara de partea sa.

201 **1600 ⟨după mai⟩.**

Avviso della gran rotta, che hà data il Signor Michele Prencipe de' Valacchi à Geremia Vaiuoda della Moldauia alli 18. di Maggio 1600. Con l'acquisto di detta Prouincia, et morte di esso Geremia. Publicato da Bernardino Beccari alla Minerua. Con licenza de' Superiori. In Roma, appresso Nicolò Mutij. M.DC.

Avviso della gran rotta, che hà data il Signor Michele Prencipe de' Valacchi a Geremia Vaiuoda della Moldauia

Se mai fù alcun Prencipe al mondo degno di gloria per attioni heroiche da lui fatte, questi è il Signor Michele Prencipe de'Valacchi, il quale, oltre di hauer già vinto Sinam Bassà sù 'l fiume Argis in Valacchia, et disfatto Affis Acomat Eunuco in Bulgheria, togliendoli l'artiglieria, le munitioni, le bandiere, le bagaglie, et i padiglioni, et preso Nicopoli, Città principale di detto Regno di Bulgheria, et dopò Vidin fortezza del medesimo Regno, et scorsa, et depredata la campagna fino a i confini di Thracia, et appresso rotto Acomat Bassà sù i detti confini, acquistò l'anno passato con vna battaglia il Regno

di Transiluania, et hora con vn' altra hà acquistato la grande, et nobile Prouincia della Moldauia, detta altrimente Budgania, laqual confina da Settentrione colla Russia, et colla Podolia sù 'l fiume Nester; verso Leuante col mar Negro; à mezzo giorno colle foci del Danubio, et con la Valacchia; et verso ponente colla Transiluania, et Siculia, del qual paese soleua il Turco trare grandissime commodità, cosi di grani, come di animali, per sostentamento non solo degli esserciti, che mandaua nell' Vngheria, ma anco della Città istessa din Constantinopoli, il qual acquisto è seguito di questo modo. Haueua il Generoso Signor Michele atteso tutto questo inuerno a rassetar le cose di Transiluania, et di Siculi, a cui, per potersene preualere così nella conseruatione di detto Regno di Transiluania, come nelle imprese che disegnaua nell' auenire, haueua concesso la libertà, cosa da loro estremamente desiderata, et in vano pretesa lunghissimo tempo; et sù 'l principio di primauera cominciò ad ammassar le sue genti, lequali poste insieme al numero di forse 70. mila frà Valacchi, Siculi, et Transiluani, parendoli che niuno potesse esserli di impedimento à passare il Danubio, et assaltar l'Imperio Ottomanno dentro le viscere, se non Geremia solo Vaiuoda della Moldauia, il qual teneua l'amicitia del Turco, deliberò di leuarlo di Stato, et così deliberato, si inuiò verso la detta Provincia di Moldauia, et entrato in quella, cominciò à farla trascorrere, et depredare, ma giunto vicino ad vna Terra chiamata Bacono, laquale è posta sopra vn rio, che và a metter nel Sereto fiume reale, trouò l'inimico, il quale hauea vn' essercito quasi vguale al suo composto di varie nationi, ma la più parte Turchi, Tartari, et Moldaui. Quiui alli 18. del mese di Maggio, volendo il valoroso Signor Michele decidere la somma delle cose, si risolse, di attaccar la battaglia, laquale non ricusando il nemico si azzuffarono insieme ambi gli esserciti sù le 10. hore la mattina, et con varij euenti si combattè per molto spacio, morendone quantità d'vna parte, et d'altra, ma infine sù la sera, declinando già il sole, si conobbe che il Signor Michele ne haueua il meglio, per laqual cosa i nemici, senza più far testa, si ruppero, et misero in fuga. Molti allhora ne furono tagliati a pezzi, et molti incalzati da i vincitori, si affogarono nell' acque, et specialmente nel fiume Nester [1], oue si annegò anco il medesimo Geremia, et gli altri Capi dell' essercito, mentre pensauano di passarlo a guazzo; il numero de morti, ancor che questo sia quasi impossibile da sapere per certo, tutta uia si teneua che fossero da otto mila de nemici di diuerse nationi, et buon numero anco de' Valacchi. Per questa così segnalata vittoria tutti i popoli a gara vennero a prestar vbidienza al Signor Michele, il quale li accettò in nome di Cesare, et suo, come buon seruitore di S. Maestà, alla quale egli spedì subito corriero dandoli noua di cosi felice successo, et come allhor risedeua nella Metropoli della Moldauia, oue già risedeua Geremia, et gli altri Vaiuodi, et Signori passati, chiamata Soczouua. Potiamo hora stare aspettando che discacci i Turchi di Bialogrod, et di Alba Nester, fortezze che essi tengono sù 'l mar Negro et che assicurato l'acquisto di quella Prouincia, passi all' esterminio del Turco, il che potiamo sperare che con l'aiuto di Dio, mediante il valore di così grande huomo, sia per succedere in breue. Lavs Deo.

Con licenza de' Superiori. In Roma, per Nicolò Mutij. 1600.

BAR, A. 7 908, I 469 399; Hurmuzaki, III, 2, p. 530—531; Göllner, *M.d.T.*, p. 200—201 (incomplet).

Știre despre marea înfrîngere pricinuită de seniorul Mihai, principe al valahilor, lui Ieremia, voievod al Moldovei, la 18 mai 1600, cu dobîndirea zisei

țări și moartea zisului Ieremia. Publicat de Bernardino Beccari din congregația Minervei. Cu înaltă îngăduință. În Roma, în tiparnița lui Nicolò Muti. MDC

Știre despre marea înfrîngere pe care a pricinuit-o seniorul Mihai, principe al valahilor, lui Ieremia, voievod al Moldovei

Dacă a fost vreodată în lume un principe demn de glorie pentru faptele eroice de el săvîrșite, apoi acesta e seniorul Mihai, principe al valahilor, care, după ce l-a învins pe Sinan pașa pe rîul Argeș, în Valahia, și l-a nimicit pe Afiz Ahmet eunucul în Bulgaria, luîndu-i tunurile, munițiile, steagurile, bagajele și corturile, și a luat apoi Nicopole, cetate însemnată în țara Bulgariei, și mai apoi Vidin, fortăreață tot din acea țară, și a pustiit și prădat ținuturile acelea pînă la hotarele Traciei, și în urmă l-a înfrînt pe Ahmet pașa în preajma acelor hotare, și a dobîndit anul trecut, într-o mare bătălie, țara Transilvaniei, a dobîndit acum, într-altă bătălie, marea și aleasa țară a Moldovei, zisă altminteri Bogdania, care se mărginește la miazănoapte cu Rusia și cu Podolia pe Nistru, la răsărit cu Marea Neagră, la miazăzi cu gurile Dunării și cu Valahia, iar la apus cu Transilvania și ținuturile secuiești; și din această țară culege turcul mari foloase, și grîne și vite, pentru nevoile oștilor ce le-a trimis în Ungaria, ba încă și pentru cetatea Constantinopolului; și a dobîndit zisa țară într-acest chip: zăbovise nobilul senior Mihai toată iarna aceasta să rînduiască lucrurile în Transilvania și să-i liniștească pe secui, cărora, spre a-i fi de folos în apărarea cîrmuirii sale în acea coroană, și în faptele ce le plănuia în viitor, le dăduse scutiri de toate cele, lucru dorit de ei cu mare stăruință și ce le fusese făgăduit zadarnic de multă vreme; și la începutul primăverii începu a-și aduna oști, care la un loc erau cam în număr de 70 de mii, din valahi, secui și transilvăneni, încît se părea că nimeni n-o să-l poată împiedica să treacă Dunărea și să lovească Imperiul otoman în chiar inima lui, de n-ar fi fost Ieremia, voievodul Moldovei, care ținea prietenie cu turcul, din care pricină hotărî a-l scoate din țara lui; și după ce luă această hotărîre, se îndreptă spre zisa țară a Moldovei și venind acolo începu a o pustii și prăda; dar ajungînd lîngă o cetate ce se cheamă Bacău, care e așezată pe malurile unei ape, ce merge să se verse în rîul Siret, îl găsi pe dușman, care avea o oaste cam cît a sa de mare, și alcătuită din felurite neamuri, dar cu deosebire turci, tătari și moldoveni. Și în acel loc, în 18 ale lunii lui mai, gîndind nobilul senior Mihai să dea de capăt acestei stări a lucrurilor, porni fără preget să dea lupta, care lucru neocolindu-l dușmanul, se încăierară cele două oști la ceasurile zece ale dimineții, și cu mare schimbare a norocului cînd de o parte cînd de alta, se luptară vreme îndelungată, pierind mare număr de oameni și dintr-o oaste și din alta, dar în cele din urmă, la căderea serii, cînd soarele apusese, se văzu că seniorul Mihai era mai tare, din care pricină dușmanii, fără a se mai împotrivi, se întoarseră și se puseră pe fugă. Mulți fură atunci tăiați în bucăți și mulți, împinși din spate de biruitori, se înecară în ape, mai cu seamă în Nistru[1], unde pieri însuși Ieremia și alți capi ai oștirii, pe cînd încercau să treacă prin vad; și numărul morților, măcar că e aproape peste putință să-l știm sigur, se socotește a fi de vreo opt mii, de felurite neamuri, dar pieri și număr mare de valahi. Fiind atît de mare biruința, toate neamurile veniră pe întrecute să-i jure supunere seniorului Mihai, care îi primi în numele împăratului apostolic și al său personal, ca slujitor credincios al Maiestății sale, căreia pe dată îi trimise un curier să-i dea știre de așa fericită izbîndă și apoi poposi în cetatea de scaun a Moldovei, unde înainte stătuse Ieremia și alți voievozi și domni din vechime, cetate ce se cheamă Suceava. Putem acum, după ce turcii au fost

izgoniți din Cetatea Albă și din Alba pe Nistru, fortărețe pe care le aveau aceștia la Marea Neagră, și dobîndind stăpînire peste țara Moldovei, să ne așteptăm ca voievodul să purceadă la nimicirea turcului, care lucru, cu ajutorul lui Dumnezeu, fiind acest voievod om atît de viteaz, nădăjduim a se petrece în scurtă vreme. Lăudat fie Domnul.

Cu înaltă îngăduință. În Roma, în tiparnița lui Nicolò Muti. 1600.

---

[1] Greșeală evidentă. Este vorba de Siret.

202 **1600 ⟨după mai⟩.**

Nova in Poloniam allata fuere Michaëlem Walachiae Palatinum cum 40_m Moldaviam invasiasse atque superasse, expulso Hieremia Woyvoda, profligatoque Zolkievio, campestri exercituum ductore, ita ut hic vix cun paucis in Kamieniecz evaserit. Unde subito per totam Poloniam trepidatio et in conventibus disceptatio orta fuerit, culpam in Austriacos transferentibus multis, quod provinciam [1] regni Poloniae subreptum irent. Sed nec ab altera parte defuerunt qui contra contendebant. Si Moldavia regni Poloniae provincia sit, quorsum illic vexillum turcicum? Aut cur, praesentibus czausis turcicis, tot Palatini Moldaviae in Polonia capite plexi fuerint? Utpote Thomssa, Iankula, Podkowa aliique? Vel cur Poloni illic capti, nimirum Wisniowieczki, Piasetzki et alii, per varia tormenta, Constantinopoli mortem oppetere coacti? Cur denique rex Sigismundus anno 1510 cum Bogdano Palatino Moldaviae pacta foederaque sanciendo, in eadem verba mutuo coniurarunt? Quod equidem a vasallo regis Poloniae fieri necesse nunquam fuisset. Verumtamen, his omnibus posthabitis, Cancellarius totis viribus hoc agit quo in hisce comitiis bellum adversus Michaelem decernatur. Quod ut facilius ei succedat, novas amicitias sibi adiungit atque duces Ostrovios, patrem et filium cum castellano Cracoviensi sibi reconciliavit adiunxitque ut illorum opera, dum sibi usui erit, abutatur; atque postea, ubi voti compos factus fuerit, vicissim reiiciat contemnatque. O stupiditatem istorum principum, quamvis meorum consanguineorum, sed hanc machinam, spero, res sueticae ac livonicae, Deo volente, retardabunt. Nam Dux Carolus Pinaviam certo occupavit. Et Revalienses regis nostri milites intromittere recusarunt, optendentes se regno Sueciae parere. Michaël quoque, Palatinus Walachiae, nuncium suum, quendan Braneczki, ad Castellanum Cracoviensem miserat, offerendo illi amicitiam suam et vicinitatem bonam. Sed hic a Cancellario praeventus fuit.

Idem paucis diebus post.

Litterae huc allatae sunt nuper a Walewski quodam, 700 Kosakorum capitaneo e Transylvania, sub Michaële militante, ad patruum suum Aranowski in Polonia; quarum tenorem, cum vestra scire interesse arbitrare, hic subiungere volui.

Praemissa narratione de praelio, morte ac sepultura Cardinalis, ait: Facto praelio, Michael nobis Polonis (qui circiter 6_m hic sumus) stipendium trium mensium donavit. Pro quarto mense partem dedit, ut certi simus de servitio nostro. Praeterea victualia nobis, acquissimo praetio nobis solvenda, constituit. Nosque omnino sic liberaliter tractat, ut qui modo se Polonum esse dicat, statim munere aliquo ab eo donetur. Qui perseverare apud eum in servitio volunt, parata pecunia aluntur. Nobis capitaneis, seu Rottmeistris, raro dies praeterit quin aliqua donet, aut vestes sericas, aut pelles praeciosas. Ad mensam una cum ipso sedemus, propinat nobis pro salute nostra, additis

persaepe ducatis aureis, quos semper secum gerit ferculaque nobis porrigit aut pocula condiens. In summa, socium se nobis, non diminum repraesentat; nec deesse ei quod det. Nam 24 curruum thesaurum profliagto Bathoreo adeptus est. Hac hyeme adhuc cum exercitu suo, quem aegre quiescere sinit, Temeswar aggredi constituit. Aestate Constantinopolim usque, Deo volente, excurrere, adiunctis sibi Cozacis Nisoviis, et qui penes Don inhabitant. Deliberavit quoque filiam suam alicui principi polono elocare ac filio e Polonia uxorem iungere. Ambitque regis Poloniae vasallus fieri ac homagium fidelitatis offert. Oratoribus Caesaris respondit se quidem fidem Suae Maiestati quoad vivet contra Turcam illaesam servaturum, Transylvaniam vero, quae militum suorum, ac praecipue Polonorum, sanguine acquisita sit, nemini concessurum. Oratores suos ad comitia polonica mittere decrevit. Saltem ut meliori loco quam ante aliquot annos habeantur ac tractentur. A me quaesivit ubinum D<ominatio> V<estra> hoc tempore moretur; nam equum pulcre adornatum, cum decem vasis vini optimi, D<ominationi> V<estrae> destinavit. Atque hoc unum rogavit, ut gratiam regis sibi D<ominatio> Vestra consiliet. Datae in Torda, die 24 Decembris anno 1599.

Huc usque ille. Sed illud quoque scitote. Statim post obitum Cardinalis, Cancellarium, Curiae suae praefectum, Piaskowski, cum credentionalibus, ad Michaelem ablegasse. Sed is propter militum divulgationes tum penetrare non potuit ac re infecta redire coactus fuit. Utut sit, certo tamen habere practicas inter eos non cessasse, quin immo apud Cancellarium iam obfirmatum esse, ubi Michaelem in Transylvaniam confirmatum animadverteret, illi omnes tres provincias: Transylvaniam Walachiam et Moldaviam ultro offerre, hac lege ut vasallus ac feudatarius regni Poloniae sit. Ac Poloni vicissim eum contra quemvis hostem tueri ac defendere dedebunt. Hieremiae autem Moldaviae Palatino, aliquot praefecturae in Polonia cum sufficientibus reditibus assignantur atque in hunc finem expectantur legati walahici in hisce comitiis: quatuor Poloni et duo Moldavi. Nec illud certe suspitione caret (uti contra scripsi) quod Michaël litteras ad castellanum cracoviensem et alios primates Polonos misit, offerendo amicitiam suam ac vicinitatem. Sed hec de illis sufficiant.

Stadthaltereiarchiv Innsbruck, Ambraser einkommene Schriften; Hurmuzaki, XII, 2, p. 713—714, doc. MLXXVII.

În Polonia s-au răspîndit veştile că Mihai, palatinul Valahiei, a năvălit şi cotropit Moldova cu 40 de mii <de oşteni> şi, după ce Ieremia voievod a fost alungat, Zolkiewski, căpitanul de cîmp al armatelor, a fost atît de rău zdrobit, încît abia a reuşit împreună cu cîţiva să fugă la Cameniţa. Apoi, deodată în întreaga Polonie s-a iscat agitaţie şi discuţie în adunări, mulţi aruncînd vina asupra austriecilor, că pornesc să subjuge o provincie [1] a regatului Poloniei. Dar n-au lipsit nici cei care să susţină contrariul. Dacă Moldova este o provincie a regatului Poloniei, atunci cu ce scop se află acolo steag turcesc? Sau, de ce, fiind de faţă ceauşii turci, atîţi palatini ai Moldovei şi-au pierdut capul în Polonia? Cum a fost Tomşa, Iancu, Potcoavă şi alţii? Sau de ce polonii prinşi acolo, ca de pildă Wisniowieczki, Piasetzki şi alţii, după multe schingiuiri, şi-au găsit moartea la Constantinopol? În sfîrşit, de ce regele Sigismund în anul 1510 consfinţind înţelegeri şi tratate cu Bogdan, palatinul Moldovei, au jurat amîndoi cu aceleaşi vorbe? Căci niciodată nu a fost necesar să se facă aşa ceva din partea unui vasal al regelui Poloniei. Apoi, lăsînd toate acestea de o parte, cancelarul s-a străduit din răsputeri ca în aceste adunări să fie

hotărît războiul împotriva lui Mihai. Ca să realizeze mai uşor acest lucru, îşi face noi legături de prietenie, şi împreună cu castelanul Cracoviei i-a recîştigat şi atras de partea sa pe ducii de Ostrog, tatăl şi fiul, astfel încît să se poată folosi de priceperea lor, atunci cînd va fi nevoie; iar apoi, cînd îşi va fi împlinit voia, se va lepăda de ei şi-i va dispreţui din nou. O, mare e prostia acestor principi, deşi îmi sînt neamuri; nădăjduiesc totuşi că faptele suezilor şi livonilor, cu ajutorul lui Dumnezeu, vor întîrzia această uneltire. Căci ducele Carol a ocupat cu siguranţă Pinavia. Oşteni din Revalia ai regelui nostru nu au voit să intre în luptă, arătînd că ei se supun regatului Suediei. Chiar şi Mihai, palatinul Valahiei, trimisese un sol al său, pe un anume Braniţchi, la castelanul Cracoviei, oferindu-i prietenia sa şi bună vecinătate. Dar acesta a fost prevenit de cancelar.

După cîteva zile

Nu de mult a fost adusă aici o scrisoare din Transilvania de la un oarecare Walawski, căpitan al celor 700 de cazaci, şi care a luptat sub comanda lui Mihai, ⟨scrisoare trimisă⟩ în Polonia la unchiul său Taranowski; am voit să dezvălui conţinutul acestei scrisori, întrucît socotesc că este în interesul vostru să ştiţi.

După ce este înfăţişată mai întîi descrierea luptei, apoi moartea şi înmormîntarea cardinalului, zice: După ce lupta a luat sfîrşit, Mihai ne-a dat nouă polonilor (care sîntem aici cam 6 mii) solda pe trei luni. Pentru cea de a patra lună ne-a dat o parte, ca să fim siguri de slujba noastră. Apoi a hotărît ca mijloacele de trai să ne fie date la un preţ moderat. Pe noi ne tratează cu multă bunătate, astfel încît cel care spune că este polon, pe dată primeşte de la el un dar. Cei care vor să rămînă la el în slujbă, sînt răsplătiţi pe dată cu bani. Rareori trece o zi fără să ne dăruiască ceva nouă căpitanilor sau rotmiştrilor, fie veşminte de mătase, fie piei de mare preţ. Şedem împreună cu el la masă, bea în sănătatea noastră, adesea ne umple talgerele sau paharele cu ducaţii de aur pe care îi are întotdeauna la el.

Într-un cuvînt, el este pentru noi un tovarăş de luptă şi un stăpîn; nici el nu duce lipsă din ceea ce dă. Căci a luat, după înfrîngerea lui Báthory, 24 de care cu bănet. În această iarnă încă, cu armata sa, pe care cu părere de rău nu o lasă să se odihnească, a hotărît să împresoare Timişoara. În vară va ajunge pînă la Constantinopol, de va voi Dumnezeu, unindu-se cu cazacii din Nîzniov şi cu cei de pe malul Donului. A hotărît chiar să-şi dea fiica unui principe polon, iar fiul său să-şi ia soţie din Polonia. Doreşte să devină vasal al regelui Poloniei şi să depună jurămînt de credinţă. Solilor împăratului le răspunde că el va păstra, cît va trăi, credinţă neclintită Maiestăţii sale împotriva sultanului, că nu va ceda nimănui Transilvania pe care a cucerit-o cu sîngele oştenilor săi şi al polonilor. A hotărît să-şi trimită solii săi la adunările polone. Măcar să fie primiţi şi trataţi mai bine ca în anii trecuţi. Pe mine m-a întrebat pe unde zăboveşte Domnia voastră în acea vreme; căci a pregătit Domniei voastre un cal frumos împodobit, şi zece vase din cel mai bun vin. A cerut un singur lucru, ca Domninia voastră să dobîndească pentru el bunăvoinţa regelui. Dată în Turda, în 24 decembrie 1599.

Pînă aici a spus el. Dar să ştiţi şi altceva. Îndată după moartea cardinalului, cancelarul l-a trimis la Mihai cu scrisori de încredinţare pe Piaskowski, prefectul curţii sale. Dar acesta, din cauza clevetirilor oştenilor, nu a putut pătrunde şi a fost silit să se întoarcă fără rezultat.

Oricum ar fi, totuşi, este sigur că nu au încetat să aibă între ei legături tainice şi că a fost întărit şi în faţa cancelarului acest lucru, anume ca, atunci cînd ar vedea că Mihai este recunoscut în Transilvania să-i ofere acestuia Tran-

silvania, Valahia şi Moldova, cu condiţia ca el să fie vasal şi supus al regatului Poloniei. Iar polonii, la rîndul lor, vor trebui să-l ocrotească şi să-l apere împotriva oricărui duşman.

Apoi, lui Ieremia, palatinul Moldovei, să-i fie încredinţate în Polonia cîteva dregătorii cu venituri îndestulătoare şi pentru aceasta să fie aşteptaţi la aceste adunări solii valahi: patru poloni şi doi moldoveni. Nici acest lucru nu e lipsit de bănuială (după cum am scris, chiar dimpotrivă), deoarece Mihai a trimis scrisoare la castelanul Cracoviei şi la alţi primaţi poloni, oferindu-le prietenia sa şi buna vecinătate.

Dar destul despre acestea.

---

[1] Eroare provenită din perpetuarea unei tradiţii istorice, potrivit căreia Moldova fusese închinată regilor Poloniei (Ştefan cel Mare la Colomeea prestînd personal omagiu regelui polon Cazimir al IV-lea Jagello).

203 **1600 iunie 3, Košice.**

Aus Caschau von 3. Iunii Anno 1600

Gleich in dieser Stundt kombt ein eigner Currier aus der Moldau, der reit zue der Kayserlichen Mayestät nach Prag, zeigt an, demnach sein Herr, der Michael Weyda mit seiner Macht auf Sigismundum Bathory und Jeremias Weyda zuegezogen, hab Er sie sambt denen bey sich habenden Moldauern, Pollaggen und Türggen an dem Fluss Nester angetroffen, alsbald in die Flucht geschlagen und die Oberhandt erhalten. Der Sigismundus solle sich under anderen Flichtigen in ein Schüff salviert, und als solliches von der darein fliehende Menge gesunken, erdrunken sein, hierauf hat sich nun die ganz Moldau an den Weyda ergeben.

Der Currier meldet auch, dass sein Herr sambt all den seinigen und ihren Rossen vor der Schlacht überaus grossen Hunger erlitten, dann seine Feindt alle Proviandt im ganzen Landt zue sich genommen, jetzo aber seye es was leidenlicher worden, und begehrt Er Weyda von Ihrer Kayserlichen Mayestät Gelt und Bescheidt, was Er weiter firnehmen solle.

Österreichische Nationalbibliothek Wien, Codex 8 973, fol. 237; Veress, VI, p. 121, doc. 113.

De la Košice, la 3 iunie în anul 1600

Tocmai acum soseşte un curier din Moldova, călărind spre Praga la Maiestatea imperială; el relatează că stăpînul său, Mihai-Vodă, a pornit cu oastea sa împotriva lui Sigismund Báthory şi a lui Ieremia Movilă, că i-a întîlnit pe rîul Nistru împreună cu moldovenii, polonii şi turcii aflaţi împreună cu ei, că i-a pus curînd pe fugă şi a obţinut victoria. Sigismund împreună cu alţi fugari s-ar fi salvat pe un vas, iar cînd acesta s-a scufundat datorită mulţimii de oameni refugiaţi acolo, s-ar fi înecat, după care întreaga Moldovă s-a supus voievodului.

Curierul relatează, de asemenea, că stăpînul său, împreună cu ai săi şi caii lor, ar fi îndurat foarte mare foamete înainte de bătălie, deoarece duşmanii luaseră cu ei toate alimentele din ţară. Acum ar fi însă ceva mai uşor, iar el, voievodul, cere Maiestăţii sale imperiale bani şi instrucţiuni cu privire la cele ce trebuie întreprinse în continuare.

Aus Clausenburg vin 3. Iunii Anno 1600

An gestern hat der Governator [1] zue Weyssenburg vom Michael Weyda Schreiben aus der Moldaw bekommen, dass Er ganz Moldau erobert, derowegen er einen eignen Currier mit der Particularität zue der Kayserlichen Maiestät geschickt; auf solliche guete Zeitung habe er grosse Freudenzeichen thuen und das Grossgeschütz abgehn lassen.

Zue Weyssenburg seye ein Türggische Potschaft ankommen, die begehrt was der Weyda seinem Kayser zuegesagt, nämlich Lippa, Jene und Caransebes zue liefern, wo nit, solle Er doch, was er zue thuen gesinnet sich erklären.

Bey Temeswar sollen sich in 10/m Türggen beysammen befinden und gross Geschütz bey sich haben. Wie die Vermuetung, sein sie entschlossen gegen Lippa einen Einfall zue thuen.

Der Michael Weyda begehrt Volk, Geschütz und Munition, welliches man Ihme von hieraus alsbald schicken wirdet, dann noch viel Volks im Landt geblieben, so in die Moldaw ziehen miesse [a].

Österreichische Nationalbibliothek Wien, Codex 8 973, fol. 265; Veress, VI, p. 120, doc. 112.

[a] Dialectal pentru musse.

De la Cluj, din 3 iunie în anul 1600

Alaltăieri guvernatorul [1] de la Alba Iulia a primit o scrisoare de la Mihai-Vodă, din Moldova, cum că el ⟨Mihai⟩ a cucerit Moldova întreagă și cu această veste a trimis un curier special Maiestății imperiale. La o astfel de veste, el ⟨Mihalcea⟩ a organizat mari manifestații de bucurie și a pus să se tragă cu tunurile mari.

La Alba Iulia ar fi sosit o solie turcească, cerînd ceea ce voievodul făgăduise sultanului, adică cedarea Lipovei, Ineului și a Caransebeșului, în caz contrar să declare ceea ce are de gînd să facă.

La Timișoara s-ar găsi adunați în jur de 10 000 de turci, care au cu ei și tunuri mari. După cum se bănuiește, ei sînt hotărîți să întreprindă un atac asupra Lipovei.

Mihai-Vodă cere oșteni, tunuri și muniții, care îi vor fi trimise de aici în curînd, căci în țară au rămas încă mulți oșteni care trebuie să plece în Moldova.

[1] Banul Mihalcea.

205 1600 iunie 7, Bratislava.

Aus Prespurg von 7. Iunii Anno 1600

Heut dato ist ein Wallachischer Currier selb ander aus der Moldaw vom Michel Weida zue Ihrer Mayestät geschickt hiedurch passiert. Der zeigt an, dass den 18. Maii die Schlacht bey dem Schloss Othuny zwischen dem Michel Weida, so 40 000 stark und dem Jeremias Weida, so dem Sigismundus beigestanden, und in allem 30 000 Mann von den Moldawern, Türggen und Tartern gewesen, fürgangen. Welche Schlacht von 10 Uhren mittags bis abendt gewährt. In deren der Gegentheil sich auch mit grosser Verwunderung ganz ritterlich gehalten, doch letzlich haben der Michel Weida die Victorie erhalten und der

Feind sich in die Flucht begeben, deren bey 8 000 und auf dem anderen Theil bey 2 000 geblieben, darunder viel in dem Fluss Nester ersoffen.

Sigismundus Bathory habe mit 400 Pferden ausgerissen, deme der Michel Weida mit 40 Pferden nachgesetzt und dem Pass durch gedachten Fluss Nester zueilen lassen, gueter Hoffnung, weilen er sich Zweifelsohne auch dahin begeben. Er werde ihnen in die Händt kommen.

Von Jeremias Weida hat man kein eigentliche Wissenschaft, wo derselbe hinkommen, gleichwolen etliche der Meinung, er werde in der Schlacht umbkommen oder in den Nester ersoffen sein, welchem der Weida fleissig nachfragen lasse. Under ander Peuth haben sie viel Malvasier bekommen. Hat also der Michael Weida mit Gottes Hilf das ganz Landt Moldaw innen und residiert anjeczo zue Sutschiua, da zuvor der Jeremias Weida Hof gehalten.

Österreichische Nationalbibliothek Wien, Codex 8 973, fol. 245; Veress, VI, p. 122, doc. 115.

De la Bratislava, din 7 iunie, în anul 1600

Astăzi a trecut pe aici un curier valah trimis din Moldova de Mihai-Vodă la Maiestatea sa. Acest ⟨curier⟩ relatează, că la 18 mai s-a dat bătălia de la castelul Hotin dintre Mihai-Vodă, care avea 40 000 de oameni, şi Ieremia-Vodă, venit în ajutorul lui Sigimund, cu totul 30 000 de oameni, moldoveni, turci şi tătari. Această bătălie a durat de la ora 10 dimineaţa pînă seara. În cursul ei şi partea adversă s-a comportat cu totul cavalereşte şi cu mare bravură, dar pînă la urmă Mihai-Vodă a obţinut victoria şi duşmanul a luat-o la fugă; a pierdut 8 000 de oameni, iar cealaltă tabără a avut 2 000 de morţi, mulţi dintre aceştia înecîndu-se în rîul Nistru.

Sigismund Báthory a rupt-o la fugă cu 400 călăreţi, fiind urmărit de Mihai-Vodă cu 40 călăreţi, care s-au grăbit înspre trecerea peste amintitul rîu Nistru, cu bună speranţă că şi el ⟨Báthory⟩ se va îndrepta într-acolo, aşa încît le va cădea în mînă.

Nu se ştie nimic sigur unde va fi ajuns Ieremia-Vodă, deşi mai mulţi sînt de părere că ar fi pieirt în bătălie sau s-ar fi înecat în Nistru, lucru despre care voievodul a pus să se întrebe în stînga şi în dreapta. Între prăzile numeroase a pus mîna pe o mare cantitate de vin de Monemvasia. Mihai-Vodă stăpîneşte deci cu ajutorul lui Dumnezeu întreaga ţară a Moldovei şi rezidează acum la Suceava, acolo unde Ieremia-Vodă îşi avusese mai înainte curtea.

206 **1600 iunie 7, Košice.**

Di Cassovia, li 7 Giugno 1600

Hoggi per corriere espresso venuto di Moldavia et spedito di Michel Vaivoda alla Maestà dell'Imperatore, habbiamo havuto nova certa della rotta data alli Battori et a Hieremia, la quale seguitò alli 18 di Maggio presso un castello chiamato Ottoni, dove ambi esserciti si azzufforono di tal manera, che la battaglia durò dalli 10 hore la matina sin la sera tardi, con morte di ambe le parti di buon numero di genti, però finalmente Michel restò vincitore con l'agiuto di Dio, pigliando la fuga Sigismondo Battori con solamente 40 cavalli, lasciando morti de' suoi al numero di 8 000; ma seguito dal Michael fino al fiume Nester, vi si affogò con tutta sua seguita, pensando passarlo a sguazzo; così anco Hieremia Vaivoda seguitato dalla gente Valacca, finisse la sua vita

in detto fiume [1], di manera ch'il Michael è rimasto patrone di tutta la Moldavia, facendo hora la sua residenza nella metropoli di quella provintia, nel palazzo di detto Hieremia, chiamato Sutschira. Si dice che Sigismondo Battori haveva un essercito floridissimo di 20 mille huomini eletti tra Polacchi, Tartari, Turchi et Moldavi, et all'incontro il Valacco haveva solamente gente inerme, però in maggior numero, ma la condotta del buon capitanio fa il soldato valoroso. Stiamo aspettando maggiore nove di questo.

Archivo General de Simancas, Sección de Estado, leg. K. 1 677, Venecia; Ciorănescu, p. 159—160, doc. CCCXLIX.

Din Caşovia, la 7 iunie 1600

Astăzi printr-un sol anume, venit din Moldova şi trimis de Mihai voievod la Maiestatea sa împăratul, am avut ştiri neîndoielnice despre înfrîngerea pricinuită lui Báthory şi Ieremia, care s-a petrecut la 18 mai, în apropierea cetăţii pe nume Hotin, unde cele două oşti în aşa fel s-au încleştat, încît bătălia a durat de la ceasurile zece ale dimineţii pînă seara tîrziu, murind mare număr de oameni din ambele tabere, însă la sfîrşit, Mihai, cu ajutorul lui Dumnezeu, a rămas învingător, după ce Sigismund Báthory a fugit cu numai 40 de călăreţi, lăsînd în urmă 8 000 de morţi dintre ai săi; urmărit însă de Mihai pînă la rîul Nistru şi socotind el că-l poate trece înot, s-a înecat împreună cu toată suita sa; tot aşa şi Ieremia voievod, urmărit de oastea valahă, şi-a sfîrşit viaţa în zisul rîu [1], astfel că Mihai a rămas stăpîn asupra întregii Moldove, inscăunîndu-se acum în Suceava, cetatea de scaun a acestei ţări, la curtea zisului Ieremia.

Se spune că Sigimund Báthory avea o oaste foarte bine înzestrată, de 20 mii de oameni aleşi dintre poloni, tătari, turci şi moldoveni, şi că dimpotrivă valahul avea numai oameni neînarmaţi, totuşi în număr mare, dar destoinicia unui bun căpitan îl face pe soldat viteaz.

Despre acestea aşteptăm mai multe ştiri.

---

[1] Informaţie eronată; potrivit chiar relatării lui Mihai Viteazul (vezi scrisoarea acestuia către comisarii imperiali, în N. Iorga, *Scrisori de boieri, scrisori de domni*, ed. a III-a, p. 232), Ieremia şi Sigismund s-au salvat trecînd apa Nistrului.

207 **1600 iunie 10, Veneţia.**

Venezia il 10 giugno 1600

Le lettere di Vienna delli 23 passato n'accusano di Megesch in Transilvania delli 15 et di Cassovia delli 19 con aviso chel Valacco s'era inviato come fu scritto con essercito formidabile verso la Moldavia, il che inteso dal Prencipe Sigismondo Battori et Vaivoda Geremia se n'andorno con le loro genti fatti 3 squadroni con quali serravano 3 passi da quali tenevano per certo che esso Valacco dovesse passare, ma esso mutato pensiero col parer anco delli suoi capi di guerra, per ingannare li nemici, si voltò ad un'altra parte andando a passare in Moldavia per la via d'un monte tanto stretta, che non poteva passare se non un cavallo dopo l'altro et duro quaesto passagio dui giorni et tre notte, la qual cosa intesa dalli nemici si mossero subbito per incontrarlo et combatterlo pensando di trovarlo disordinato et cosi azzuffatosi insieme restorno li Moldavi rotti con morte di più di 3 m. di loro et il resto si pose in fuga, dopo il qual successo il Valacco passo avanti ponendo a sacco

ferro et fuoco alcuni luochi che li fecero resistenza; il che missero tanto spavento che tutti l'uno a gara dell' altro se gli resero et giurorno fideltà dandoli vettovaglie dinari et monitioni quante ne faceva bisogno di modo che hora dicono trovarsi l'essercito di circa 80 m. soldati et il Battori col Vaivoda Geremia et loro adherenti s'andavano retirando verso la Polonia seguitati dal Valacco qual per huomo[1] a posta ne diede conto subbito alli Comissarii Cesarei in Alba-giulia li quali havevano spedito l'istesso huomo per dar nuova all' Imperatore di questa Vittoria. [...].

Biblioteca Apostolica Vaticana, Cod. Urb. Lat., vol. 1 068, f. 349—350; Buta, *Diplomatarium*, II, p. 157, doc. CLXXVIII.

Veneția, la 10 iunie 1600

Scrisori de la Viena din ziua de 23 a lunii trecute ne confirmă știrea de la Mediaș din Transilvania, din ziua de 15 și de la Cașovia din ziua de 19, că valahul, precum s-a scris, pornise cu o oaste nemaipomenită spre Moldova. Principele Sigismund Báthory și voievodul Ieremia, auzind acest fapt, au pornit cu oștile lor, împărțite în 3 corpuri, spre a ține sub supraveghere 3 trecători pe unde socoteau drept lucru sigur că ar trebui să treacă valahul; dar acesta, strămutîndu-și gîndul, la îndemnul căpitanilor săi, cum și pentru a înșela pe dușmani, o luă într-altă parte, căutînd să treacă în Moldova printr-o trecătoare atît de îngustă, încît nu putea fi străbătută decît de un singur călăreț, și această trecere ținu două zile și trei nopți; care lucru fiind aflat de dușmani, au pornit de îndată spre a-i ieși în cale și spre a-l ataca, socotind că-l vor găsi în neorînduială; și astfel, după ce au început lupta, moldovenii au fost înfrînți, murind mai mult de 3 mii dintre ai lor, iar restul oștirii se puse pe fugă; în urma acestei victorii valahul merse mai departe, trecînd prin foc și sabie cîteva așezări care i se împotriviseră; fapt care a stîrnit o atît de mare spaimă, încît se întreceau unul pe altul să i se predea și-i jurară credință, dîndu-i bucate, bani și arme, cît nu avea trebuință, așa încît acum se spune că oastea ar fi de aproape 80 de mii de oșteni. Báthory dimpreună cu voievodul Ieremia și sprijinitorii lor au pornit să se retragă spre Polonia urmăriți de valah care, printr-un sol [1], dădu îndată știre despre aceasta comisarilor imperiali din Alba Iulia, care pe același sol l-au trimis să dea de știre împăratului despre această victorie [...].

---

[1] Probabil Ioan Darahi.

208 **1600 iunie 17, Veneția.**

Di Venetia 17 Giugno 1600

[...]. Di Ungaria si conferma, che il Michaele si sia impadronito di quasi tutta la Moldavia, e che Hieremia si sia fuggito con Gismondo Battori à i confini di Polonia, dicono, che detto Michele fà giurare alle Terre, che và soggiogando obedienza à Sua M<aes>tà, et à se, e suoi figlioli.

Archivio Segreto Vaticano, Nunziatura di Venezia, vol. 35, f. 70; Mesrobeanu, *Cercetări*, IV/1928, p. 175, doc. XLI.

Din Veneția, la 17 iunie 1600

[. . .]. Din Ungaria se confirmă că Mihai s-ar fi făcut stăpîn aproape pe toată Moldova și că Ieremia ar fi fugit cu Sigismund Báthory la hotarele Poloniei; ⟨mai⟩ spun că zisul Mihai va pune stările să jure că vor arăta supunere față de Maiestatea sa, față de el și de fiii săi.

209 1600 iunie 20, Cracovia.

Aus Craccau von 20. Iunii Anno 1600

Anjeczo kommen wiederumben Zeitungen, dass der Michael Weyda zum drittenmal mit dem Hospodar Jeremia geschlagen, denselben bis ufs Haubt erlegt und Ihne sambt dem Sigismundo Bathori eintweders geschlagen oder in dem Nester ersäuft, dann man noch bis dato nit wissen kann, ob sie noch bey Leben oder nit, und ist also der Michael Weyda Herr im ganzen Landt. Darauf rüstet sich nun der Canzler [1] mit Gewalt, nimbt Volk an, aber es will kein frembder Herr nit mit Ihme, sondern gebe für dieweil Er dieses Spiels ein Anfanger, also solle Er auch dasselbige ausfüehren. Man sagt, dass Er albereit in die 30/m Mann beysammen habe und das Volk täglichen fortschicke. Gibt einem Reiter Monaths fl. 10 und einem Fuessknecht fl. 3. Demnach aber in der Moldau grosser Mangl an Proviandt sein soll, also lasst der Canzler ein ziembliche Nottruft hineinfüehren.

Österreichische Nationalbibliothek Wien, Codex 8 973, fol. 287; Veress, VI, p. 130, doc. 124.

De la Cracovia, din 20 iunie în anul 1600

Acum sosesc din nou știri că Mihai-Vodă s-ar fi luptat a treia oară cu domnitorul Ieremia, l-ar fi înfrînt cu totul și l-ar fi nimicit împreună cu Sigismund Báthory sau l-ar fi înecat în Nistru, căci pînă acum nu se poate încă ști dacă mai sînt în viață sau nu. Mihai-Vodă e deci stăpîn în toată țara. Pe deasupra și cancelarul [1] se pregătește acum energic, strînge oșteni, dar nici un domn străin nu vrea ⟨să meargă⟩ cu el, însă, de vreme ce a început acest joc, va trebui să îl ducă deci pînă la capăt. Se spune că ar fi adunat deja 30 000 de oameni și că trimite zilnic oșteni. Un călăreț este plătit cu 10 florini pe lună, iar un pedestraș cu 3 florini. Dar, deoarece în Moldova e mare lipsă de alimente, cancelarul suferă de destule nevoi.

---

[1] Zamoyski.

210 1600 iunie 24, Veneția.

Venezia il 24 giugno 1600

Le lettere di Vienna delli 10 stante n'accusano di Cassovia delli 4 con aviso della passata d'un Corriero spedito dal Valacco all'Imperatore dandoli conto come agli 18 passato haveva attaccato fatto d'armi appresso il Castello Ottoni nella Moldavia, con Geremia Vaivoda et Prencipe Battori essendo 70 soldati [1] per parte, tutta gente eletta, et dopo haver combattuto dal mezo giorno sino alla sera con non poco pericolo del Valacco, il quale con molto valore si ricuperò due volte, et in fine la vittoria si scoperse dal canto suo, benchè

molto sanguinosa, essendovi rimasti morti de nemici 9 m. tra Turchi, et Tartari, Polacchi et Moldavi, et poco meno d'altri tanti dalla parte del Valacco, essendosi annegati buon numero di gente nel fiume Nester nella fuga, et il Principe Sigismondo, con 40 Cavalli, haveva presa la fuga alla volta di detto fiume per passarlo, perseguitato da 400 Cavalli del Valacco, non sapendosi ove si fusse salvato Gieremia, il quale molti lo tenevano per morto nella battaglia, et altri vogliono che ambidui si siano annegati, restando hora il Micali Patron della Moldavia. Che il bottino era stato grandissimo et esso Valacco teneva hora la sua ressidenza nella Città di Sotschina ove ressiedeva Gieremia, havendo di proprio pugno dato conto di questa vittoria così signalata all'Imperatore, agli Serenissimi Matthias et Massimiliano, et anco a Giorgio Bast, con animo di voler fra poco andare anco à trovare il Gran Cancelliero di Polonia per voler incoronare Re di quel Regno il Serenissimo Massimiliano, già chè il Polacco dissegnava d'andare al suo Regno paterno di Svetia, quasi sicuro d'esser accettato di nuovo da quelle genti per loro Re, et anco dal Duca Carlo suo zio, quando si rissolva di volervi habitare, havendo il Valacco in oltre fatto intender à S⟨ua⟩ M⟨aes⟩tà Ces⟨ar⟩ea che mandasse gente in Transilvania per guardia di quella Provincia et perciò il Bast si doveva inviare à quella volta ove ressiedevano fra tanto il Dottor Pez con li altri Comissarii Cesarei [...].

[...]. Scrivono di Pragà delli 12 stante che Sua Maestà Cesarea era finalmente giunta in quella Città; che tenevano la confermatione chel Valacco s'era impatronito di tutta la Moldavia et che fusse per scorrere nella Podolia per prendere quella Prov⟨inci⟩a[...].

Biblioteca Apostolica Vaticana, Cod. Urb. Lat., vol. 1 068, f. 379—380; Buta, *Diplomatarium*, II, p. 158—159, doc. CLXXXII.

Veneţia, la 24 iunie 1600

Scrisori de la Viena din ziua de 10 a acestei luni ne confirmă ştirea de la Caşovia, din ziua de 4, despre trecerea unui sol trimis de valah la împărat, spre a-i da socoteală cum că în ziua de 18 a lunii trecute s-a înfruntat lîngă cetatea Hotin, din Moldova, cu Ieremia voievodul şi cu principele Báthory ce aveau 70 de soldaţi [1] de partea ⟨lor⟩, toţi oşteni de elită, şi după ce s-au luptat de la amiază şi pînă seara, nu cu mică primejduire pentru valah, acesta cu mare vitejie îşi redobîndi în două rînduri forţele şi în cele din urmă biruinţa se arătă a fi de partea sa, deşi mult prea sîngeroasă, întrucît acolo au fost omorîţi 9 mii de duşmani, între care turci, tătari, poloni şi moldoveni şi aproape tot atîţia din partea valahului; un mare număr de oşteni s-au înecat în rîul Nistru în timp ce fugeau, principele Sigismund cu 40 de călăreţi o luase la fugă către zisul rîu pentru a-l trece, urmărit de 400 de călăreţi ai valahului, ⟨şi⟩ nu se ştie dacă a scăpat şi Ieremia, despre care mulţi socotesc că a murit în timpul luptei, în vreme ce alţii susţin că amîndoi s-ar fi înecat, rămînînd acum Mihai stăpîn al Moldovei.

⟨Se mai spune⟩ că prada de război a fost foarte mare şi că valahul îşi are acum scaunul în cetatea Sucevei, unde domnise Ieremia; ⟨valahul⟩ a scris chiar cu mîna sa despre această victorie atît de însemnată împăratului, prealuminaţilor Matthias şi Maximilian şi chiar lui Gheorghe Basta, cu gînd ca în scurtă vreme să plece să-l înfrunte pe marele cancelar al Poloniei pentru a impune încoronarea prealuminatului Maximilian ca rege, întrucît polonul plănuia să se ducă în regatul său strămoşesc din Suedia, fiind aproape sigur că va fi primit din nou drept rege de către acele neamuri, tot aşa şi de ducele

Carol, unchiul său, de se va hotărî să rămînă acolo; apoi valahul a cerut Maiestăţii Sale imperiale să trimită oşti în Transilvania întru paza acelei ţări, şi într-aceea Basta trebuia să plece spre acel loc, unde se aflau deja doctorul Pezzen cu ceilalţi comisari imperiali [...].

[...]. Se scrie de la Praga din ziua de 12 a acestei luni că Maiestatea sa imperială a ajuns în cele din urmă în acel oraş; că s-a adeverit faptul că valahul s-a făcut stăpîn asupra întregii Moldove şi că are de gînd să treacă în Podolia spre a ocupa acel ţinut [...].

---

[1] Panaitescu, *Mihai Viteazul*, p. 184, indică cifra de 1 070 oşteni aflaţi sub conducerea lui Gulski.

211 **1600 ⟨iunie⟩.**

Relation des Herrn Zayglls Diener der den 4. Junij aus Jassmarkth, ungrisch Jasuasar der Moldauische Waider residenz vom herrn Waida zurückh abgefertigt worden unndt hie zu Clausenburg den 12 dits frue angelangt [1].

Relatio expeditionis bellicae in Moldauiam factae

Antequam Illustr⟨issimus⟩ Michael Vaiuoda exercitum suum in Moldauiam expediuisset, praemiserat ad Jeremiam Vaiuodam Doctorem Muraltum cum fratre suo Hectore, ut in eo omnem mouerent lapidem, ut cum Michaele Vaiuoda foedus inire, ac contra Turcam simul arma suscipere velit. Haec firmiter seruatur⟨us⟩ Ieremias Vaida pollicitus erat. Interim Michael Vaiuoda celeri profectione in Moldauiam appulit. De his edoctus Ieremias Vaida Doctorem Muraltum cum xvy personis captiuari, captiuumq⟨ue⟩ in Huttin detineri curauit. Ieremias autem de fuga sibi consoluit, quem Michael Vaiuoda cum equestri exercitu celeriter insecutus plurimis in locis, praesertim per Hungaros equites, Poloni trucidati sunt.

Ieremias Vaiuoda tempestiue in Huttin se contulit, Sigismundus Bathori cum Thoma Csomartani capitaneo ad directionem exercitus remanserant, praesertim eam ob causam, ut in angustiis itinerum et pontibus, machinis, (ne peditatus Polonicus a tergo relinquatur) strenue resistere possint. xxy [2] autem die Maij ad Hottinnium proelium aperto Marte initum est, tandem auxilio diuino victoriam Michael Vaiuoda strenue acquisitam retinuit. Ibidem cum exercitu per quatriduum moram fecit, pro defensione autem et vigilys, ne Ieremias Vaiuoda Hottinium egrediatur tria millia Vallachorum et Moldauar⟨um⟩ ibidem reliquit.

Deinde exercitui Petrascae Vaiuodae, Siculisq⟨ue⟩ ad Patrios Lares redeundi libera facultas data est; ipse vero Michal Vaiuoda prima Juny sedem Vaiuodicalem Iazwarien⟨sem⟩ Moldauicam ingressus est. Nunc vero in exigendis firmissimis Iuramentis Regnicolar⟨um⟩ ac Lustratione eorundem occupatur.

Magnates et potiores Nobiles ad praestanda fidelit⟨a⟩tis obsequia ad Michaelem Vaiuodam properant.

Die 2 Juny publice omnibus audientia data est,

Baba Nouakum cum suo exercitu 4 Juny versus fluuios Nesther et Danuby expediuit, ut omnes qui fidelitatem Michaeli Vaiuodae praestare recusauerint, igne et ferro in nihilum redigantur.

Dum 2 Juny primariis personis audientia data fuisset, prima vice cum Legatis Turcicis blande et ridentib⟨us⟩ labiis coloquebatur, prouti id ipsummet

vidi. Ioannes Zekel me certiorem reddidit, Dominum Vaiuodam haec protulisse: si domini mei tam longam non traxissent moram, auxilio diuino, hactenus Temeschwarium Gywlam, Bechkerek sine ulla explosione Machinarum occupassem et expugnassem; Altissimus in eo modo mihi demonstrauit. Sed ita si morantur, culpa mihi non est ascribenda, in me nil desideratum fuisset, etenim Suae Caesar⟨eae⟩ Ma⟨ies⟩t⟨a⟩ti ad inseruiendum fidelis et promptissimus sum.

Vltima May colloquebar cum Doctore Iosepho, is per me priuatim nunciat D⟨ominis⟩ Commissarys, certiores sint in eo, solummodo sciant cum D⟨omino⟩ Vaiuoda procedere; quicquid ab ipso postulatum fuerit, cousequentur, mos illi est gerendus.

Communis rumor spargitur, quam primum Michael Vaiuoda ex Moldauia reuersus fuerit, Temeschwarium obsidione cingere statuit.

Vulgo quoq⟨ue⟩ fertur, quod Vaiuoda Moldauiam pro se retinere, Valachiam Petrascae filio conferre, Transyluaniam vero Romanorum Imperatori assignare velit, quod et Transyluani exoptant, prouti a iudice Megyesien⟨si⟩ edoctus sum.

Ieremias Vaiuoda ex Huttin publicare curauit, quicunq⟨ue⟩ Michaeli Vaiuodae ualedixerit, et stipendia apud Ieremiam mereri uoluerit. Equiti mensuatim flor⟨enorum⟩ decem, pediti sex, decurioni octo flor⟨enorum⟩ pollicetur.

Vxor et filia Ieremiae Vaiuodae per kozakos depraedata in Podolia haeret.

Michael Vaiuoda Polonis nunciare curauit si Ieremias vaiuoda fato aliquo ex Huttin in Poloniam profectus fuerit, ibidem minime recipiatur, alioquin vbicunq⟨ue⟩ eundem praesentem intellexerit, eundem quaerere certo statuit.

Polonica legatio omni momento expectatur.

Pedites Polonici Zuchauien⟨ses⟩ in confinijs Moldauicis obuiam sunt mihi facti, ab illis serio expiscaui, an Sigismundus Bathori ibi praesens fuerit, iuramento confirmarunt, memoratum Sigismundum per medium annum in Zuchawa fuisse, quotidie splendide indutus, vino et musica delectabatur.

Polonici pedites maledicunt sibimet ipsis, quod in Zuchawa tam facile deditionem fecerint, extorsis ab illis iuramentis cum coniugibus et liberis Lippam expediuit. Si fames ista illis constitisset, magis extrema quaeq⟨ue⟩ in Zuchawa experiri voluissent.

Incolis oppidorum et possessionum per milites igne et in nihilum redactor⟨um⟩ ad sex annos libertas data est.

Kriegsarchiv Wien, Hofkriegsrat, Juni 1600, f. 119—122; Arh. St. Buc., Colecţia microfilme Austria, r. 73. c. 555—552; Hurmuzaki, IV, 1, p. 72—73, doc .60; o trad. românească în *Călători străini*, IV, p. 138—141.

Relatare a slujitorului domnului Székely care în 4 iunie a fost trimis înapoi din Iaşi — pe ungureşte Jaszuasar, cetatea de scaun a domnului Moldovei — de către domnul voievod şi a ajuns aici la Cluj în 12, dimineaţa [1].

Relatarea expediţiei de război pornită asupra Moldovei.

Înainte ca vestitul Mihai voievod să pornească cu oastea sa spre Moldova, l-a trimis înainte la voievodul Ieremia pe doctorul Muralto împreună cu fratele acestuia Hector, să facă ce vor şti mai bine astfel încît ⟨Ieremia⟩ să binevoiască să cadă la înţelegere cu Mihai voievod şi să ridice împreună armele împotriva turcului. Voievodul Ieremia promisese să respecte acestea cu tărie; între timp

Mihai voievod, în mare grabă, s-a îndreptat spre Moldova; voievodul Ieremia aflînd despre acestea s-a îngrijit ca doctorul Muralto împreună cu alți 17 oameni să fie prinși și prizonierul să fie ținut la Hotin. Ieremia și-a pregătit fuga, dar Mihai voievod degrabă l-a urmărit cu călărimea, și în multe locuri au fost ucisi poloni de către călăreții unguri.

Ieremia voievod s-a retras pe dată la Hotin; Sigismund Bathori împreună cu căpitanul Toma Csomartány rămăseseră la cîrma oastei, mai ales din pricină ca în strîmtori, pe poduri, să poată rezista cu străşnicie cu maşinile de război (ca nu cumva pedestrimea polonă să le cadă în spate). În a 22-a [2] zi a lunii mai s-a început lupta lîngă Hotin într-o încleştare deschisă şi pînă la urmă, cu ajutorul lui Dumnezeu, Mihai voievod a obținut victoria mult dorită; împreună cu oastea a făcut un popas de patru zile şi pentru apărare şi pază a lăsat trei mii de munteni şi moldoveni, ca nu cumva Ieremia voievod să iasă din Hotin.

Apoi, a îngăduit armatei lui Pătraşcu voievod precum şi secuilor să se întoarcă acasă la ei; Mihai voievod însă, în prima zi a lui iunie, a intrat în Iaşi, cetatea de scaun a Moldovei. Apoi s-a îngrijit de strîngerea jurămintelor de credință ale locuitorilor şi de respectarea lor.

Mărimile şi boierii mai de vază se grăbesc să-şi depună slujbele de credință în fața lui Mihai voievod.

În ziua de 2 iunie tuturor le-a fost îngăduită înfățişarea.

Pe Baba Novac, în 4 iunie, l-a trimis împreună cu oastea sa înapoi la Nistru şi Dunăre, ca, pe toți cei care refuzaseră să-i jure credință lui Mihai voievod, să-i treacă prin foc şi sabie pînă la unul.

Cînd pe 2 iunie le-a fost îngăduită înfățişarea ⟨la voievod⟩ celor mai de vază, mai întîi s-a stat de vorbă cu solii turci, cu blîndețe şi cu zîmbetul pe buze, lucru pe care eu însumi l-am văzut şi Ioan Székely mi-a adeverit că Domnul voievod aşa a grăit: dacă domnii mei nu ar fi zăbovit atît, cu ajutorul lui Dumnezeu, pînă acum aş fi ocupat şi cucerit, fără măcar o ghiulea de tun, Timişoara, Gyula şi Becicherecul, căci aşa mi-a arătat mie Cel de sus. Dar dacă lucrurile au fost întîrziate, greşeala însă nu trebuie să fie pusă pe seama mea şi eu n-am dorit acest lucru, căci sînt credincios şi hotărît să slujesc Maiestății sale imperiale.

În ultima zi a lui mai vorbeam cu doctorul Ioseph şi el îi înştiințează pe domnii comisari prin mine, ca ei să fie siguri, de acest lucru, numai doar să ştie cum să se poarte cu domnul voievod; orice vor cere de la el vor primi, trebuie doar să-i respecți felul de a fi.

Se răspîndeşte zvonul că Mihai voievod a hotărît că îndată ce se va întoarce din Moldova, va împresura Timişoara.

În popor umblă vorba că voievodul ar voi să oprească pentru sine Moldova, să-i dea fiului său Pătraşcu Valahia, iar Transilvania să o încredințeze împăratului romanilor, lucru pe care îl doresc şi transilvănenii, după cum am aflat de la judele din Mediaş.

Din Hotin, Ieremia voievod a avut grijă să răspîndească ştirea că aceluia care ar pleca de la Mihai voievod şi ar vrea să treacă în slujbă la Ieremia, îi făgăduieşte 10 florini pe lună unui călăreț, şase florini unui pedestraş şi 8 florini unui decurion.

Soția şi fiica lui Ieremia voievod, prădate de cazaci, rămîn în Podolia.

Mihai voievod a avut grijă să-i înştiințeze pe poloni că, dacă Ieremia voievod, printr-un noroc, ar izbuti să plece din Hotin în Polonia, să nu fie primit acolo, căci el a hotărît să-l caute pe ⟨Ieremia⟩ oriunde ar auzi că se află.

Solia polonă este aşteptată în orice clipă. Pedestraşii poloni aflaţi în Suceava mi-au ieşit în cale la hotarele Moldovei şi de la ei am încercat să aflu, în chip sigur, dacă Sigismund Báthori a fost acolo; ei, sub jurămînt, au spus că pomenitul Sigismund a fost la Suceava cam o jumătate de an, şi în veşminte alese se desfătă zi de zi cu vin şi muzică.

Pedestraşii poloni se mustrau că s-au predat la Suceava atît de uşor, deoarece fiindu-le smulse jurăminte ⟨de credinţă⟩ i-a trimis la Lipova împreună cu soţiile şi copiii. Dacă şi-ar fi închipuit ⟨că vor îndura⟩ aceasta, atunci ar fi voit mai degrabă să-şi găsească sfîrşitul chiar în Suceava.

Locuitorilor din tîrgurile şi moşiile pîrjolite de oşteni li s-a dat dezlegare de dări pe timp de şase ani.

---

[1] Preambulul acestei relatări, redactat în limba germană, îi conduce pe autorii comentariului din *Călători străini* la concluzia că cel care a redactat această dare de seamă poate fi Ioan Darahi.

[2] În *Călători străini* se opinează că în redarea cu litere romane a datei a fost omisă litera v, deci data corectă ar fi XXVII mai, ceea ce corespunde informaţiilor furnizate de alte izvoare, potrivit cărora oastea lui Mihai se afla la Hotin în 28 mai.

212 **1600 iulie 1, Constantinopol.**

De Constantinopla, a primero de Julio 1600

Dentro de ocho o diez días partirá Cigala con su armada, come escriví el ordinario pasado, y sacará ocho galeras y quatro galeotas de Trípoli, y aunque se piensa que crecerá alguna deste número, creo que será por muestra y complimiento.

Al Mar Mayor yrán seis baxelles de los que partieron a los 14 de Junio, y entre los unos y los ótros no pasarán de doce, y con ellos yrán o Jafet, o Memi Baxá, y van con intento de hazer un fuerte a la parte de Moldavia que corresponde a este Mar Negro, por obviar a los grandes daños que Miguel Vayvoda haze continuamente, de lo que los Turcos están tan medrosos, que ne lo podré significar con palabras [...].

Archivo General de Simancas, Sección de Estado, leg. K. 1 677, Venecia; Ciorănescu, p. 162, doc. CCCLIII.

Din Constantinopol, la 1 iulie 1600

De acum în opt sau zece zile Cigala va porni cu oastea sa, precum am dat de ştire prin curierul dinainte, scoţînd şi opt galere şi patru galeote din Tripoli, şi măcar că unii gîndesc că va mai creşte numărul corăbiilor, eu cred că, ⟨de se va întîmpla aşa⟩, va fi doar drept pildă şi adăogire la ce este deja.

Spre Marea Neagră vor porni şase corăbii din cele ce au plecat la 14 iunie, dar cu toate nu vor fi mai multe de douăsprezece, şi în fruntea lor va merge ori Jafet ori Memi paşa; şi merg cu gînd să ridice o fortăreaţă în părţile Moldovei care ajung la Marea Neagră, spre a pune stavilă păgubirilor ce le pricinuieşte necontenit Mihai voievod, de care turcii sînt atîta de înspăimîntaţi, cît nu se poate arăta în vorbe [...].

213 **1600 iulie 8, Veneţia.**

Venezia l'8 luglio 1600

Le lettere di Vienna delli 24 passato portano di più del scritto che [...] di Cassovia tenevano la confermatione de progressi del Valacco il qual non

havendo ancora accommodato gli interessi suoi con l'Imperatore per il continuato ascendente della sua buona fortuna dava da pensare assai, trovandosi le forze di S⟨ua⟩ M⟨aes⟩tà in quelle parti fiacche (?) de danari et altre necessarie provigioni. Che 3 spie giunte al Bast rifferivano che per via del mar negro venivano in favor de Turchi gran n⟨ume⟩ro de Tartari. Chel Principe Battori et Moldavo si trovava appresso il Gran Cancelliere per rimettersi in Campagna col suo favore contra il Valacco, procurando far grosso essercito, poichê esso Gran Cancelliere cavava grossa entrata della Moldavia, oltre il tributo che questa Provincia al Gran Sig⟨no⟩re, pretendendo egli che questa ingiuria sia stata fatta al Regno di Polonia dove faceva gran instanza a quel Senato di mettersi in armi, cosa che non si sarià terminata se non in una Dieta et tanto meno che quel Re non inclinava di romperla coll'Imperatore; qual Valacco era entrato nella Podolia per far preda d'animali et vettovaglie onde Constantinopoli ne sentirebbo grand'incommodo et tutto l'essercito Turchesco insieme, poichè da quella Provincia cavavano le maggior parte delle vettovaglie. Che esso Valacco teneva nel Danubio da 400 barconi per poter far ponti a suo modo, dissegnando di levar la strada ai Tartari per Ungaria et che era voce che li Bulgari, intendendo li felici successi del Valacco, havevano rissoluto d'unirsi seco a danni de Turchi per levarsi dal loro giogo, [...].

Biblioteca Apostolica Vaticana, Cod. Urb. Lat., vol. 1 068, f. 410—411; Buta, *Diplomatarium*, II, p. 160—161, doc. CLXXXVII.

Veneția, la 8 iulie 1600

Scrisori de la Viena din ziua de 24 a lunii trecute înfățișează mai mult despre ceea ce s-a scris că [...] s-au confirmat de la Cașovia ⟨știrile⟩ despre izbînzile valahului, care neînvoindu-se cu împăratul asupra intereselor sale, din pricina faimei crescînde a norocului său, stîrnea destul îngrijorare, întrucît oștile Maiestății sale, ⟨ce se aflau⟩ în acele locuri, erau lipsite de bani și alte provizii trebuincioase. Că trei iscoade, sosite la Basta, au spus că dinspre Marea Neagră venea în sprijinul turcilor un mare număr de tătari. Că principele Báthory și moldoveanul se aflau la marele cancelar spre a porni din nou lupta contra valahului, cu sprijinul cancelarului; acesta îngrijindu-se să adune mare oaste, întrucît scotea din Moldova un mare venit, în afara tributului pe care această țară ⟨îl dădea⟩ sultanului, spunea totodată că ar fi o nedreptate făcută regatului Poloniei, pentru care fapt cerea cu stăruință senatului să fie gata de luptă, lucru ce nu se poate hotărî decît într-o dietă și cu atît mai puțin acum, cînd regele nu înclină să se rupă de împărat; valahul intrase în Podolia spre a lua pradă animale de povară și bucate, fapt despre care Constantinopolul și toată oastea turcească ar fi aflat cu mare supărare, din pricină că din acel ținut își procură o mare parte din hrană. Că valahul avea pe Dunăre cam 400 de barcazuri spre a putea servi drept pod în felul lor, întrucît avea de gînd să taie calea tătarilor spre Ungaria; tot așa se spunea că bulgarii, auzind de norocitele izbînzi ale valahului, au hotărît să i se alăture spre a porni contra turcilor, pentru a scăpa de jugul lor [...].

214 **1600 iulie 12, Viena.**

Aus Wien von 12. Iulii Anno 1600

Jetzt kombt des Michael Weyda Diener einer aus Sybenbürgen, der zeigt an, dass die ganz Moldau Ihme und seinem Sohne geschworen, dargegen

gedachter Weyda seinen Sohn alda zum Guvernator hinderlassen und sich widerumb in Sybenbürgen begeben. Der Jeremias Weyda und Sigismundus Bathori sollen sich nach Polen reteriert haben.

Herr Ungnad und Herr Zakhell seind albereit in Sagkhmar angelangt, dargegen ist Herr Pecz zu Ihme Michael Weyda von dannen in Sybenbürgen gereist. Dem seindt von Weyda 3 fürnehmbste Herren entgegen geschickt worden, die hat Herr Pecz sambt dem Gelt, so Ihme Weyda von der Kayserlichen Maiestät zuegeschickt worden, umb mehrer Sicherheit willen, wessen sich der Weyda erklären mechte, in Sagkhmar hinderlassen.

Gedachter Michael Weyda hat ein Potschaft zu den Tartarn abgesandt und ihnen etlich Gelt, Schaf, Honig, Puetter [a] und Ross, wie auch den Tribut, welchen der Jeremias Weyda in Bereitschaft gehabt, zuegesandt.

Österreichische Nationalbibliothek Wien, Codex 8 973, fol. 315–316; Veress, VI, p. 144, doc. 137.

---

[a] corect: Butter.

De la Viena, la 12 iulie în anul 1600

Acum sosește un slujitor al lui Mihai-Vodă din Transilvania. Acesta relatează că întreaga Moldovă i-a jurat credință lui ⟨Mihai⟩ și fiului său. În schimb, voievodul amintit l-a lăsat acolo ca guvernator pe fiul său și a plecat din nou în Transilvania. Se spune că Ieremia-Vodă și Sigismund Báthory s-ar fi retras în Polonia.

Domnul Ungnad și domnul Székely au ajuns deja la Sătmar, în schimb domnul Pezzen a pornit de acolo spre Transilvania, la Mihai-Vodă. În întîmpinarea lui voievodul a trimis trei dintre cei mai de vază domni. Pentru mai mare siguranță domnul Pezzen i-a lăsat la Sătmar, împreună cu banii trimiși voievodului de Maiestatea imperială, lucru în privința căruia ⟨lui⟩ vodă va trebui să ⟨i⟩ se explice.

Amintitul Mihai-Vodă a expediat o solie la tătari și le-a trimis mulți bani, oi, miere, unt și cai, precum și tributul pregătit de Ieremia-Vodă.

215 **1600 iulie 22, Veneția.**

Di Venetia 22 luglio 1600

[. . .]. mentre s'intende l'Ottomanno travagliato grandemente delle sollevationi d'Asia, che ogni di più crescono, e quel Scrivano [1] acquista tuttavia seguito, e forze, havendo data una buona rotta a Mehemet Bassà, che lo combatte di modo, che impaurito da quei progressi il Turco tratta con i principali della Porta di farlo Bassà, e di darli in governo tutti quei Paesi, dove egli adesso si trova. Hà grandissimo timore del Micheli, e tanto più essendogli stato messo in consideratione che dopò l'acquisto della Moldvaia fatto dal detto Micheli possa andare fino à Constantinopoli. Vien'scritto, ch'habbia hauta intelligenza con Cosacchi dalla banda del Mar' Negro, i quali con molte barche armate impediscono il passo ale vettovaglie, che vanno in detta città e che se s'impradroniscono dalle scale dove capitano tutte le mercantie e robbe da vivere, ridurranno il Turco à mal partito. Il Cicala non si partirebbe dell'Arcipelago ne' haveva più di 25 galere, et à X del passato era partito l'essercitoTurchesco in numero di m./25 combattenti per la volta d'Ungheria con diseg-

no d'andar sotto Strigonia. E di Germania scrivono, che il Turco doveva venire in persona à questa guerra, e che di già fusse uscito di Costantinopoli se bene le lettere di là non ne parlano, anzi non si crede, poi che sta tuttavia in piedi il trattato di pace, dicendosi, che dalla Corte Cesarea siano partiti alla volta di Strigonia i Commissarij Cesarei à questo effetto. Da detta Corte parimente avvisano, che'l Valacco habbia assalita la Podolia, attendendo all' impresa quanto più può per impadronirsene, se bene dicono, che i Polacchi habbiano in essere, come si scrisse m.30 cavalli per opporsi alle sue forze.

Archivio Segreto Vaticano, Nunziatura di Venezia, vol. 35, f. 81; Mesrobeanu, *Cercetări*, IV/1928, p. 176–177, doc. XLIV.

Din Veneția, la 22 iulie 1600

.. [...]. Între timp se află că sultanul este tulburat peste măsură de răzmerițele din Asia, care se întind din zi în zi; Secretarul [1] dobîndește mereu susținători și oști pricinuindu-i o mare înfrîngere și lui Mehemed pașa, pe care îl înfrînge în așa chip, încît înfricoșat de aceste fapte, sultanul se înțelege cu dregătorii Porții să-l numească pașă și să-i dea în stăpînire toate acele ținuturi în care se află acum. ⟨Sultanul⟩ are o nemaipomenită teamă și de Mihai, mai ales după ce i s-a făcut cunoscut că în urma cuceririi Moldovei, faptă săvîrșită ⟨de curînd⟩, zisul Mihai ar putea merge pînă la Constantinopol. Se scrie că ⟨Mihai⟩ are înțelegere cu cazacii de pe țărmul Mării Negre care cu caicele lor înarmate împiedică trecerea proviziilor care sînt duse la Constantinopol și se fac stăpîni pe locurile unde sosesc toate mărfurile și cele necesare traiului, aducîndu-i pe turci la mare nenorocire.

Cigala nu va pleca din arhipelag și nici nu va avea mai mult de 25 de galere; în ziua de 10 a lunii trecute oastea turcească, în număr de 25 de mii de oșteni, a plecat către Ungaria spre a se duce la Strigoniu. Din Germania se scrie că sultanul avea să vină personal la acest război și că a plecat deja din Constantinopol, deși scrisorile de acolo nu pomenesc de așa ceva, ba mai mult acest lucru nici nu este de crezut întrucît încă mai dăinuie tratatul de pace; ⟨dimpotrivă⟩ se spune că de la curtea imperială au pornit spre Strigoniu comisari imperiali în acest scop. Tot așa de la zisa curte se dă de știre că valahul ar fi năvălit în Podolia, îngrijindu-se cît de mult poate de această expediție, spre a se face stăpîn acolo, deși se spune că polonii au, așa cum s-a scris, 30 de mii de călăreți spre a se împotrivi oștilor lui.

[1] Este vorba de conducătorul răscoalei celalî, Abdülhalim bey, cunoscut în istorie sub numele de Karayazıcı „Secretarul Negru", deoarece îndeplinise această funcție în unitatea seimenilor. Amploarea pe care o luase această mișcare în Anatolia l-a determinat pe sultanul Mehmed III să trimită împotriva răsculaților pe Sinanpasâdze Mehmed pașa, fiul lui Sinan pașa (Koca), dar rezistența opusă de insurgenți a făcut necesară încheierea unei înțelegeri în baza căreia lui Karayazıcı i s-a dat sangeacul de Amasya, apoi de Corum.

216 **1600 august 4, Frankfurt.**

Le Vayvode de Valachie demande de nouveau à l'empereur, pour soy et pour son fils, non seulement ce qu'il a conquis de la Transylvanie, aux mesmes conditions et prerogatives que Sigismond Bathory l'avoit de l'empire, mais aussy Varadin, Houst, Nagibanya et tout ce qui estoit anciennement du gouvernement de la Transylvanie, tenu a present par l'empereur, et par avant par les roys de Hongrie, ses predecesseurs. Et, davantage, veult estre frayé

par ledit empereur d'une grande somme d'argent, pour l'entretient de ses gents de guerre et pour les autres terres qu'il pretend pour luy mesme. Veult aussy que la terre qu'il conquestera soit à luy, et après luy à son fils. Que l'empereur et les princes chrestiens s'obligent, au cas qu'il fust fait prisonnier par les Turcs, de le rachepter, et démande cent mille thalers d'entretient par an en la Haulte-Hongrie, au cas qu'il fust chassé de la Transilvanie et de la Valachie. Le chancelier de Pologne et le Turc le courtisent; qui fait croistre les jalousies des Imperialistes. Lesquels se sont laissés tromper aux premières explications dudit Vaivode, qui a commencé à parlé clair après eux. On attend encores ce que les ambassadeurs de l'empereur auront fait près de luy.

Le Basta se pourmeine sur la frontiere de Transilvanie, sans qu'on sçache à quelle intention, et Ibrahim-Bassa, qui n'a bougé de Belgrade, commence à se remuer et à faire gents [...].

Ledit Ibrahim se met sur le traité de paix par lettres, en ayant escrit à Palfy. On ne s'y arreste point. Le Grand-Seigneur a ordonné ledit Bassa pour faire la guerre vers Strigonie, Hasan-Bassa vers Canise, et les Tartares du costé de la Valachie et Transylvanie.

3. On escrit de Bude queles dits Tartares ont pillé les vivres qui estoient destinés pour la provision de ladite ville de Bude et places voisines, et que les garnisons qui devoient estre rafraischies desdits vivres, se sont assemblées et jettées sur les dits Tartares, et qu'ils ont combattu deux jours ensemble, avec grande perte d'hommes, de part et d'autre [...].

Bern Stadtbibliothek, Ms. 468; Hurmuzaki, XII, 2, p. 989—990.

Voievodul Valahiei cere din nou împăratului, pentru el și pentru fiul său, nu numai ceea ce a cucerit el din Transilvania, în aceleași condiții și cu aceleași drepturi ce le avea Sigismund Báthory ca parte alcătuitoare a imperiului, dar și Oradea, Hustul, Baia Mare și tot ce ținea odinioară de ocîrmuirea Transilvaniei și acum ține de împărat, iar mai înainte de regii Ungariei, predecesorii lui. Și, mai mult, vrea să i se plătească de numitul împărat o sumă mare de bani pentru întreținerea oștenilor săi și pentru alte ținuturi pe care le cere pentru el. Voiește, de asemenea, ca pămîntul pe care-l va cuceri să fie al lui, iar în urma lui al fiului său. Ca împăratul și principii creștini să-i făgăduiească, de s-ar întîmpla să fie luat prizonier de turci, să-l răscumpere, și cere o sută de mii de taleri pe an pentru întreținerea sa în Ungaria de Sus, de s-ar întîmpla să fie alungat din Transilvania și din Valahia. Cancelarul Poloniei și sultanul îl curtează; ceea ce face să crească pizma imperialilor, care au dat crezare ziselor dintîi ale numitului voievod, căci la început li s-a părut că a vorbit fără ascunzișuri. Se mai așteaptă încă să se vadă ce vor fi făcut solii împăratului trimiși la el.

Basta zăbovește la hotarele Transilvaniei, fără a se cunoaște cu ce gînduri, iar Ibrahim pașa, care nu s-a clintit din Belgrad, începe a se zori și a-și strînge oastea. [...].

Numitul Ibrahim se puse să trateze pacea prin scrisori, scriindu-i lui Palfy. Nu zăbovește deloc în această pricină. Sultanul i-a poruncit numitului pașă să pornească război asupra Strigoniului, lui Hassan pașa asupra Canisei, iar tătarilor înspre partea Valahiei și Transilvaniei.

3. Se scrie din Buda că numiții tătari au prădat merindele ce erau menite aprovizionării zisului oraș Buda și tîrgurilor învecinate și că garnizoanele ce urmau a primi acele merinde s-au unit și au pornit împotriva zișilor tătari și că s-au războit timp de două zile încontinuu, cu mari pierderi în oameni de o parte și de alta. [...].

217 **1600 august 7, Praga.**

Aus Prag von 7. Augusti Anno 1600

Gestern ist vom Herrn Pezzen ein Currier alhero gelangt, der bringt, dass Herr Pezz inner 5 Tagen selbst alhie sein und in allem des Mihel Weyda Beschaffenheit Relation thuen welle. Wie der Currier meldet, so stehet es daselbsten [1] nach Kayserlichen Mayestät Wunsch und Begehrn, dann der Weyda sich hoch gegen deroselben [2] verpfändt und vermerken lasse bey Ihrer Mayestät zu leben und zue sterben; allein begehrt er, man welle Ihne mit Gelt nit lassen, als dann welle Er seines Bluets wider den Feindt zue streiten nit verschonen, sondern der Christenheit zum besten darstrecken.

Seinen Sohn habe Er in der Moldaw mit viel Kriegsvolk verlassen, solliches Landt Ihrer Mayestät zue guetem zu erhalten.

Österreichische Nationalbibliothek Wien, Codex 8 973, fol. 366; Veress, VI, p. 156—157, doc. 149.

De la Praga, din 7 august în anul 1600

Ieri a sosit aici un curier de la domnul Pezzen, relatînd că peste 5 zile va fi aici însuşi domnul Pezzen şi va raporta în amănunţime despre situaţia lui Mihai-Vodă. După cum relatează curierul, lucrurile sînt acolo [1] după dorinţa şi voinţa Maiestăţii imperiale, căci voievodul s-a obligat solemn faţă de acela [2] şi a repetat că va trăi şi muri cu Maiestatea sa. El doreşte doar să nu fie lăsat fără bani, căci de îndată nu îşi va cruţa sîngele pentru a lupta împotriva duşmanului, ci se va strădui spre binele creştinătăţii.

⟨Mihai⟩ ar fi lăsat pe fiul său în Moldova, cu mulţi oşteni, pentru a ţine acea ţară spre binele Maiestăţii sale.

---

[1] În Transilvania.
[2] Pezzen.

218 **1600 august 8, Varşovia.**

Auss Warschaw, vom 8. Augustij anno 1600

Der König [1] hatt sich nach Krackhaw begeben wollen, so hatt im der Canczler geschriebenn, es sey vnuonnöten: er wolle dem Michael Weyda woll begegnen, vund hoffen die Polen gar starck, er werde den Michael schlagen, vnd nicht allein auss der Moldaw vertreibenn, sondern sich auch an Siebenbürgen oder Wallachei versuchen, weiln der Sigismundus bey im.

Viell vornehme Pohlen Reden daruon, das Ihre Kay. Mth. vund Michael Weyda nicht vnrecht gethann, das sie dj Moldaw vberczogen vnd eingenomben, die weiln, in diesen Kriegen sie die Tattern durch Podolien durchgelassen, den Polen selbesten grosser schadt beschehenn, welche hetten woll aufgehalten werden können, hieran aber niemandts alss der Gross-Kanczler schuldig gewesenn.

So melden sie auch, es nehme sie sehr wunder, das Ihre Kay. Mts. dem Michaell so viell zusehenn, vund Sibenbürgen nicht selbesten einnehmen vnd behaltenn, dan er möchte sich seiner mechtigkeit vberheben; vund wieder Ire Mth. Rebelliren Sinttemaln er den Fahn vom Türken angenomben, auch Iren Fahn begehrett, den sie im nicht gebenn wollen, Also im nicht zuuill zutrawen wehr.

Der Kanczler soll ausserlesen volck inn 30 000 man starck sein vund inn 14 tagen zum lengisten die Schlacht geschehenn.

Auff der Polnischen Gräinicz, sonderlich bey Calisch, ist viell Krieges-volck gelegenn. Sollen sich gar sehr, vor dem Maximiliano geförcht habenn, dass ist vber alles widerumben verlauffen.

Die vngerischen Heydugken, so in Polen dienen, sein derselbten gar viell von Iren herrn, in vngern entlauffen.

Der König helt sich nicht in der Stadt Warschaw, sondern ein virtel meilweges daruon auf, die lassen dass Schloss ein wenig bauen, vund halten zur Quardia 500 heydugken, sonsten sein dieser Zeitt gar wenig herrn bey Im, vnd wirdt Ir Königl. Würde biss auf Michael alhier verbleiben. Sich alssdan nich Lublin begeben.

Am Tagk Laurenty, sein Ir Königl. Würde in die Stadt zur Kirchen gerietten.

Der Woywoda auf der Wildaw, ist mit 20 000 Man in Tiefflandt gezogenn, daselbesten wirts aufs New wider Püeff abgeben.

Das königes Bottschaft ist wider zurückkommen, weiln sie kein Pass in die Moschkaw haben können [. . .].

Der Kanczler in Littawen ist wieder hi nein Zucziehen teputiret, wie dan Ir Königl. Würde zur verehrung, vund sonderlich ein Carat auf 2. Personen alhier machen lassen, vnd herr Warschowiczki darauf wartten thuett, es kombt den Polen gar Selczani vor, das sie zum Musscowitter schicke sollen, weil⟨e⟩n der Musscowitter vorhin allezeit zu Ihnen geschickt hatt.

Sonsten ist der Pohlen ganczer Discurs, dofern sie von dem Michael geschlagen (welches sie nicht hoffenn) sie mit einer solchen macht nicht so geschwindt aufkommen köntten, vnd er weitter Insslandt rucken solte, wüsten Sie kein anderes zuthun, alss in zum Könige zu Erwehlenn, vund weiln die deutschen ihme allen vorschub wider die Cron Polen gethann, wolten sie inn hernach wider dieselbten auch anh eczenn.

Haus-, Hof- u. Staatsarchiv Wien, Hungarica, Fasz. 138; Arh. St. Buc., Colecția microfilme Austria, r. 233, c. 541—544; Hurmuzaki XII, p. 993, doc. nr. MCCCCXVI.

Regele [1] a trebuit să plece la Cracovia, și atunci cancelarul i-a scris că este de prisos că vrea să-l întîlnească pe Mihai voievod; că el speră că polonii sînt destul de tari pentru a-l învinge în luptă pe Mihai, că nu numai că îl va alunga din Moldova, ci va încerca ⟨să-l scoată⟩ și din Transilvania și Valahia, deoarece Sigismund este cu el.

Mulți nobili poloni vorbesc despre faptul că Maiestatea sa imperială și Mihai voievod nu au procedat corect că au atacat și au luat Moldova, pentru că în acest război ei au lăsat pe tătari să treacă prin Podolia, producîndu-le pagube mari chiar polonilor, care ar fi putut să-i împiedice; aici însă nimeni altul nu este vinovat decît marele cancelar.

Ei mai spun că este de mirare că Maiestatea sa imperială îl ia atît de mult în seamă pe Mihai și că Transilvania n-a luat-o și n-a stăpînit-o singur, căci el a dorit să ia puterea și să se ridice din nou împotriva Maiestății sale; după ce a acceptat steagul ⟨de domnie⟩ de la turci, a dorit steagul și de la Domnia voastră, pe care nu ați vrut să i-l dați, deci nu se poate avea destulă încredere în el.

Cancelarul a apreciat că oastea ar număra cam 30 000 oameni și că bătălia va avea loc, cel mai tîrziu, în 14 zile.

Multă oaste se află la granița polonă, îndeosebi la Halici. Trebuie că s-au temut chiar foarte tare de Maximilian, fiindcă ⟨oastea⟩ s-a împrăştiat, fugind peste tot.

Mulţi dintre haiducii unguri care slujesc ⟨ca oşteni⟩ în Polonia au fugit de la stăpînii lor din Ungaria.

Regele nu stă în oraşul Varşovia, ci la un sfert de milă distanță de oraş; a părăsit pentru puţin timp castelul şi are o gardă de 500 haiduci, altfel, pentru aceste vremuri are chiar puţini oameni pe lîngă el; şi Maiestatea sa regală va fi aici pînă ce ⟨va veni⟩ Mihai.

În ziua de Sf. Laurenţiu, Maiestatea sa regală va merge la biserica din oraş.

Voievodul de Wildaw a pătruns în ţară cu 20 000 oameni şi a dat din nou puternice lovituri.

Solul regal s-a întors din nou, pentru că n-a putut obţine paşaport pentru Moscova [...].

De altfel, tot ce spun polonii este că, ⟨dacă⟩ vor fi bătuţi în luptă de Mihai, (ceea ce ei nu doresc), nu se pot opune unei astfel de puteri, şi dacă el ⟨voievodul⟩ ar pătrunde în ţară, ei nu ar şti ce să facă.

---

[1] Sigismund III Wasa.

219 **1600 august 19, Veneţia.**

Venezia il 19 agosto 1600

Da lettere più particolari di Vienna oltre il scritto con le passate s'hà di più chel Dottor Pez accarezzato sommamente in Albagiulia [1] da Micali gratificato con li ricchissimi presenti dell'Imperatore ricevuti per man sue era partito di ritorno per Saccomar dove haveva licentiati li 3 ostaggi Valacchi senza sapersi s'habbia ancora rinuntiato alli Comissarii Cesarei il total governo della Transilvania di dove confermano il suo passaggio con l'essercito in Moldavia contra Polacchi contra quali prometteva a S⟨ua⟩ M⟨aes⟩tà Ces⟨are⟩a di guereggiare con ogni suo potere et contra ogn'altro nemico di Casa d'Austria iusta la continent⟨i⟩a della scrittura accordata con esso Petz da lui sottoscritta et giurata [...].

Scrivono di Praga delli 7 Agosto che [...] di Transilvania aspettavano il ritorno del Dottor Petz qual porta come si intendeva la buona dispositione del Valacco verso l'Imperatore col quale intendeva di volersi mantener in fede, benchè desiderasse di restar al governo di quella Provincia [...];

Lettere di Constantinopoli delli 15 passato scrivono [...] che tuttavia marchiava ⟨?⟩ genti per Ungheria di dove tenevano buonissime parole di Michiel Vaivoda dichiarandosi fidel servitore di Casa Ottomana al cui Imperio erano destinate tutte le sue imprese facendo tra tanto con tal dissimulationi il fatto suo alli occhi di ogn'uno; con tutto ciò, non fidandosi il Gran Turco delle sue promesse haveva spedite alcune Galere et fuste nel Danubio per andar ai suoi danni [...].

S'intende di Polonia chel Gran Cancelliere haveva mandato buona somma de contanti ai Tartari acciò venghino in suo aiuto a discacciare il Valacco dalla Moldavia, de quali n'erano già all'ordine 60 m. Che quella Nobiltà dovesse star pronta ad ogni cenno del Re contra alli perturbatori della quiete del Regno pareva nondimeno c'havesse poca voluntà d'obedir, scusan-

dosi che sendo principal origine il Gran Cancelliere di tutti li rumori fosse anco lui quello che li accommodasse. Che l'Ambasciator del Valacco in Varsovia haveva havuta da quel Senato audienza molto fredda senza esser stato admesso alla presenza del Re[...] ;

Biblioteca Apostolica Vaticana, Cod. Urb. Lat., vol. 1068, f. 518—519; Buta, *Diplomatarium*, II, p. 165—166, doc. CXCIX.

Veneţia, la 19 august 1600

Din scrisori private de la Viena, în afară de ceea ce s-a scris în scrisorile din luna trecută, se mai află că doctorul Pezzen, cinstit la Alba Iulia [1] cu cele mai mari onoruri de Mihai, care fusese răsplătit cu foarte multe daruri primite de la împărat prin mijlocirea sa, pornise să se înapoieze la Sătmar, unde liberase 3 ostatici valahi; fără să se ştie pînă acum dacă în întregime cîrmuirea Transilvaniei a fost lăsată comisarilor imperiali, se adevereşte trecerea ⟨lui Mihai⟩ cu oastea în Moldova împotriva polonilor, contra cărora ⟨precum⟩ şi contra oricărui alt duşman al Casei de Austria, făgăduia Maiestăţii sale imperiale să lupte cu toată puterea sa, potrivit cuprinsului scrisorii de învoială cu Pezzen, subscrisă şi jurată de el [...].

Se scrie de la Praga din ziua de 7 august că [...] se aşteaptă întoarcerea lui Pezzen din Transilvania, care, după cum se află, aduce ştire despre buna intenţie pe care o dovedeşte valahul faţă de împărat, fapt prin care se înţelege că voieşte să rămînă în credinţă, cu toate că dorise să rămînă la cîrmuirea acelei ţări [...].

Scrisori de la Constantinopol din ziua de 15 a lunii trecute vestesc [...] că totuşi se semnalează oşti ⟨?⟩ în Ungaria, din care pricină ⟨scrisorile⟩ cuprind vorbe foarte bune despre Mihai voievod, cum că s-ar fi declarat slujitor credincios al Porţii otomane, ⟨în folosul⟩ cărei stăpîniri erau hărăzite toate isprăvile sale, că sub ochii tuturor şi-ar vedea în linişte de treburile sale, cu cea mai mare prefăcătorie; cu toate acestea sultanul, neîncrezîndu-se în făgăduielile sale, trimise cîteva galere şi corăbii pe Dunăre pentru a merge împotriva sa [...].

Se află din Polonia că marele cancelar a trimis tătarilor o mare sumă de bani spre a-l ajuta să alunge pe valah din Moldova pentru care fapt erau deja rînduiţi 60 de mii; că nobilimea ar trebui să fie pregătită ca la primul semn din partea regelui ⟨să pornească⟩ contra celor ce tulbură liniştea în regat; ⟨aceasta⟩ părea totuşi că nu ar avea mare dorinţă de a se supune şi dezvinovăţindu-se ⟨spunea⟩ că marele cancelar fiind pricina tuturor zvonurilor, tot el să fie cel care să le potolească.

La Varşovia solul valahului a fost ascultat cu mare răceală de către senat, fără a fi fost lăsat să se înfăţişeze regelui.

[1] Bartolomeu Pezzen, plecat din Satu Mare în 5 iulie, soseşte în ziua de 11 a lunii la Alba Iulia; în ziua următoare este primit în audienţă, cf. Hurmuzaki, XII, 2, p. 963—964, doc. MCCCLIV.

220 **1600 august 23, Viena.**

Aus Wien von 23. Augusti Anno 1600

Herr Doctor Pecz ist vor 2 Tagen aus Sybenbürgen alhero gelangt, der meldt, dass sich der Michael Weyda so viel erklärt, wann Ihr Kayserliche Maiestät dero Herrn Pruedern einen zum Guvernator hinein ordnen wellen,

demselben in allweg alspaldt zu weichen. Da sie aber deroselben keinen hierzu brauchen, versehe er sich, Ihre Maiestät werden Ihne solches besitzen und regieren lassen. Dargegen erbeut Er sich Ihrer Maiestät und der ganzen Cristenheit allzeit getreu zue sein, doch dass sie Ihne mit gnuegsamer Gelthülf und im Fall der Noth mit Volk nit lassen wölle.

Er Weyda hat auch dem Feldtobristen [1] in Oberhungern zuegeschrieben, dass Er sich mit seinem Kriegsvolk alspaldt nach Taschnath ins Feldt begeben solle, dann die Polaggen wären sambt den Türggen und Tartaren in grosser Anzahl uf allen Seiten wider Ihne in Anzug, darmit wann Er seiner zue Salvierung des Landts in der Eyl bedürftig wäre, Er Ihne baldt an der Handt haben möge. Er seye mit seinem Volk zum Anzug auch allzeit fertig.

Österreichische Nationalbibliothek Wien, Codex, 8 973, fol. 392; Veress, VI, p. 168—169, doc. 163.

De la Viena, din 23 august în anul 1600

Domnul doctor Pezzen a sosit aici din Transilvania acum 2 zile. El relatează că Mihai-Vodă ar fi declarat doar atît, că dacă Maiestatea sa imperială ar voi să-l trimită ca guvernator ⟨în Transilvania⟩ pe fratele Domniei sale, el îi va ceda locul cît de curînd. Dar deoarece Maiestatea sa nu îl destinează la aceasta, el ⟨Mihai⟩ speră că Maiestatea sa îl va lăsa să stăpînească şi guverneze acolo ⟨în Transilvania⟩. El se oferă în schimb să fie întotdeauna credincios Maiestăţii sale şi întregii creştinătăţi, numai că Maiestatea sa să nu-l lase fără ajutor bănesc îndestulător şi fără oşteni în caz de nevoie.

El, voievodul, a scris şi comandantului suprem [1] din Ungaria de Sus, că împreună cu oştenii săi va porni în curînd la drum spre Tăşnad, deoarece polonii împreună cu turcii şi tătarii ar fi pornit în mare număr, din toate părţile, asupra sa, ca atunci cînd ⟨Basta⟩ ar avea grabnic nevoie de el pentru salvarea ţării, să-l aibă cît de iute la îndemînă. El este de altfel tot timpul pregătit să pornească împreună cu oştenii săi.

---

[1] Gheorghe Basta.

221 — 1600 august 24, Wroclaw.

Aus Presslaw von 24. Augusti Anno 1600

Gestern seindt Zeitungen von Danzig kommen, dass der Gross Canzler Zamoyski allenthalben in Polen und Preyssen Knecht schreiben und an die Reyssische Gräniz gegen Moldau fort zue schicken, in Meinung sich an dem Michael Weyda in der Wallachey, wegen uf drey underschiedlichen malen in der Moldaw fast in die 2 000 Polaggen und Cosaggen geblieben sein, zue rächen, und Moldau den Polen wieder underwirflich zue machen, daran Ihne aber nicht wenig verhindern wirt, weilen viel firnehme Herren in Reyssen und Podolien, under wellichen auch Herzog Constantin von Ostroch, Weida zue Kyof von Ihme albereit abgefallen und den Wallachen wolgewogen sein, auch Ihme beistehn.

Österreichische Nationalbibliothek Wien, Codex 8 973, fol. 423; Veress, VI, p. 169, doc. 164.

De la Breslau, din 24 august în anul 1600

Ieri au venit ştiri de la Gdansk, că marele cancelar Zamoyski recrutează oşteni pretutindeni în Polonia şi Prusia şi îi trimite la graniţa rusească, înspre Moldova, cu intenţia de a se răzbuna pe Mihai-Vodă din Valahia, din pricina căruia au pierit în Moldova de trei ori la rînd aproape 2 000 poloni şi cazaci, şi pentru a supune din nou Moldova polonilor. La aceasta va fi împiedicat nu puţin, deoarece mulţi domni de vază din Rusia şi Podolia, între ei şi ducele Constantin de Ostrog, voievodul Kievului, s-au dezis deja de el, fiind binevoitori valahului, căruia i s-au şi alăturat.

222 ⟨1600 august, Viena⟩.

Relationis historicae Continuatio [...] nechstverschiener Franctfurter Fastenmess dieses 1600. Jahrs zugetragen [...] Verlegung Sig. Latomi. Getruckt zu Lich [...] MDC

Den 28 Aug. ist zu Wien eine Wallachische und Siebenbürgische Bottschaft, darunter der Cornisch Caspar mit noch einem altern ansehenlichen Mann auff 8 Kutschen ankommen und selbigen Abend bey Ihrer F.D. [1] audientz gehabt, führte etliche schöne Ross zum Praesent mit davon sie auch eines F.D. mit einem silbern beschlagenen Sattel und Palest auch zierlichem Geräth, sampt einer rott Sammete Decken von Silber unnd Gold stattlich gestrickt, verehrt, welche jhren Weg nach Prag zu genommen. Soll sich der Wallach Michael Weyda durch gemelte Bottschafft erbieten, da Kays. May. jhren geliebten Brudern in Siebenbürgen schicken würde, wolt er jhrer D. weichen, da aber jr Majest. allein ein Gubernator setzen wolte, jhm dasselbig vor andern allergnädigst zu verwilligen.

BAR, I, 2 703; Göllner, *Faima*, p. 275; idem, *M.d.T.*, p. 203, doc. LXVI.

Continuarea relatării istorice [...] de la ultimul tîrg din timpul postului de la Frankfurt din acest an 1600. Editat de Sigismund Latomi. Tipărit la Lich [...] MDC

La 28 august a sosit la Viena o solie valahă şi transilvăneană; dintre soli, Gáspár Kornis împreună cu un bărbat de vază, mai în vîrstă, au venit cu 8 trăsuri şi au fost primiţi în audienţă în aceeaşi seară de către Luminăţia sa princiară [1]. Drept cadou au fost aduşi mai mulţi cai frumoşi, dintre care unul — avînd şaua şi frîul bătute cu argint, precum şi harnaşament minunat, împreună cu o acoperitoare din mătase roşie, tivită minunat cu ⟨fir⟩ de aur şi argint — a fost dăruit Luminăţiei princiare, care a purces la Praga. Prin solia amintită valahul Mihai-Vodă s-ar oferi să se retragă ⟨din calea⟩ Luminăţiei princiare, dacă Maiestatea imperială l-ar trimite în Transilvania pe iubitul ei frate, dar dacă Maiestatea sa ar voi să rînduiască doar un guvernator, atunci cere să fie el luat preamilostiv în seamă înaintea altora.

---

[1] Arhiducele Matthias.

Die 26 Augusti

War her kommen ein Abgesanter ken Sambor von den Abgesantten des Michel Waida, der das gesagett hatt:

1. Hatt er nachgefragett von dem Ianusz Abgesantten des Michel Waida, der war abgesandt von dem Michel zu dem König Ihrer May., von den Abgesandtten hatt sollen anschlägen (und dass er auch diser Abgesandte den Tag von Warschau zu rücke kommen).

2. Dass er ist noch von den Abgesandtten zu Kuwar abgezogen von Sambor 36 Meil Weges.

3. Der Michel Waide selber in Person ist in Siebenbürgen zu Terczwar mitt sein fur nemsten Kriegsvolck welche in Siebenbürgen in drey Hauffen hatt geleget.

4. Ein Theill seines Kriegsvolcks in Walachey hatt nachgelassen.

5. Das Deutsche Kriegsvolck ist nicht weitt von Tokay.

6. Von dem Türckischen Kriegsvolck ist kein Kundtschafft.

Die 27 Augusti

Sindt etliche Polen aus Siebenbürgen kohmen ken Sambor, das haben gesagett, dass die Polen ken Terczwar zu dem Michel Waida sindt kohmen, nach ihren Soldt; da hatt sich gezanckt einer Polen mitt Namen Wolskj, mitt denen Darabani des Michels Waida, welchen sindt viel mehr gewesen, den die Polen doch haben sie sich so lang gewerdt. Darnach, da ihnen sindt zu mächtig gewesen, die Darabanen, sind die Polen in die Herberge gewichen.

Auch da auff sie haben gestirmett und haben 32 Polen zerschlagen, unter welchen den Marten Boratinski, Hansen Piatkowsky, und den Michel Domaraczkj und den Hansen Komeczkj. Und der Darabaner 80 sindt zerschlagen. Zue welchen Zangk ist selber Michel Waida kohmen, und sie von einander gebracht.

Die 8 September

Ist kohmen von den Abgesandten des Michels Waida ein Unger zum Schollze, welcher gehierett ken Sambor. Der wonhtt bei Blecz und hatt ihm geben fasciculum tesserarum, welche wahren nicht zugesiegeltt, welche dieser Scholtz, von ihm gekohmen, und mihr hatt zugesieckt ken Sambor, auff welchen sindt solche Überschriefft gewesen:

Serenissimo, Principi et Domino D. Sigismundo tertio dei Gratia Regi Poloniae et Svediae, Magno Duci Lythuaniae, Regiae Prussiae etc. etc. Domino D. Clementissimo;

Illustrissimis et Reverendissimis Spectabilibus Magnificiisque Dominis D. Praesidibus Caeterisque Senatoribus et Consiliaribusque Reipublicae Polonae etc. Dominis amicis observandissimis Dies alle der Titel sindt mitt einer Handt geschrieben, ich kan nicht wiessen ob von dem Michel Weide selber wahren, denn die bede Siegell inwendig zusamen gewendet wahren und hartt mitt dem harten Wachs gedrucket, dass man kunts nicht sehen den Siegel.

Ein drieter Brieff mitt solchem Titel: Serenissimo Principi etc. Domino D. Semper clementissimo.

Dieser Brieff war geschrieben von dem Abgesandten des Michel Weide mitt zwen Siegel und harten Wachs gesiegeltt. Welche Brieffe (habe ich zuvor den Scholz gescholden, dass sie angenohmen hatt) habe ich ihm wieder zuegeschickt und ihm befohlen, dass sie wieder zu dem Abgesandten zurucke schickte mitt solchem Befehle, dass dieser Brauch nicht mehr und mehr gebürdt, nicht ahnnehmen und zuversieckeln solche Brieffe.

Die 10 Septembris. Zwen Polen aus Siebenbürgen mit Namen Paul Nosowskj, Christoff Czechocskj welche haben den Dienst dem Michel Waide abgesackt und in Polen durch ken Sambor gezohen, das haben gesagckt, dass der Michel Waide ist zu Terczwar in Sibenbürgen fast mitt gantz Kriegsvolck ohne die Sabatliehinen[a] uber welche ist Haubtman Babanowak und hatt mir das gesagt, da ich ihm begegnet habe, dass auch dem Kriegsvolke hatt lassen aus Walachei ausziehen und hatt gesagt, dass ich das Land Walachei nicht beschietzen will und hatt sich oferiret der von Polen zu dienen, (wo er konte zu der Gnade Konicklicher May. kohmen), und wo nicht könte der Kon. May. Gnaden erlangen, und vom Kriegsvolcke der Kon. May. ihn Siebenbürgen Friede nicht haben wirdt, offentlich hatt sich vür uns bezeicht, dass Ihr Kon. May. Herschafft in kurtzen Tzeitten will angreiffen. Von den Deützen Kriegsvolck sagett man, dass es seÿ zu Temessvar, drey Meil von den Grentzen Siebenbürgens.

Von den Türckischen Kriegsvolck hirtt man nichts. Die Abgesandten des Michel Weide sindt begfundt worden von den Sambor 8 Meil und haben sie gefragett, wahrumb sie selber zu den König nicht ziehen. Drauff haben geantworttet die Zukunfft zu Ihr May⟨estät⟩ wirdt man wehren.

Die 11 Septembris

Ist einer von Adel aus Unger kohmen, der des hatt gesagett, dass bey seiner Augesieht sindt Deützen und Unger zu gleich von Hust 4 thausent kohmen und die anders haben sie auffgehalden ihn einer Stelle, sondern von dem ahn etlichen Orten hatt gehurett, dass sich haben mitt dem Michel Waida vernohmen und uber zehen thawsendt, nuhr etliche Meil von Sibenbürgen.

Deutsches Zentralarchiv, Historische Abteilung II, Merseburg. Rep. XI, 254 Siebenbürgen, nr. 1—11. Arh. St. Buc., Colecția microfilme R.D.G., r. 27, c. 625—627.

---

[a] Așa în original.

În ziua de 26 august

A sosit aici unul dintre solii lui Mihai-Vodă, ⟨trimis⟩ la Sombor. El a spus următoarele:

1. A întrebat de Ianusz, solul trimis de Mihai-Vodă la Maiestatea sa regele și care urma să facă propuneri (și să se întoarcă în aceeași zi de la Varșovia).

2. Că el a plecat dintre ⟨ceilalți⟩ soli de la Chioar, la 36 mile distanță de Sombor.

3. Mihai-Vodă însuși, în persoană, se află în Transilvania, la Bran, cu oastea lui cea mai aleasă, care fusese împărțită în trei cete în Transilvania.

4. O parte din oastea sa fusese lăsată în Valahia.

5. Oastea germană se află nu departe de Tokaj.

6. Despre oastea turcă nu există nici o știre.

În ziua de 27 august

Cîțiva poloni din Transilvania au venit la Sombor. Ei au spus că polonezii s-au dus la Bran, la Mihai-Vodă, după soldele lor. Acolo, un polonez, cu numele de Wolski, s-a certat cu dorobanții lui Mihai-Vodă, care erau cu mult mai numeroși; totuși polonii s-au apărat mult timp; apoi, fiindcă dorobanții au fost prea puternici, polonii s-au retras în adăposturile lor. Chiar și acolo ⟨dorobanții⟩ i-au luat cu asalt și au doborît 32 poloni, printre care Martin Borotinski, Hans Piatkowsky, Mihail Domaraczki și Hans Komeczki. Dintre

dorobanţi au fost doborîţi, un număr de 80. La această încăierare a venit însuşi Mihai-Vodă, care i-a despărţit.

În ziua de 8 septembrie

Dintre solii lui Mihai-Vodă un ungur a venit la un primar care ţine de Sombor. El locuieşte la Bielcz. Şi i-a dat primarului un pachet cu epistole, care nu erau sigilate şi pe care acest primar mi le-a trimis mie la Sombor. Pe ele se aflau următoarele adrese: Prealuminatului principe şi domn, domnului Sigismund al III-lea, prin graţia lui Dumnezeu rege al Poloniei şi Suediei, mare duce al Lituaniei şi al Prusiei regale etc., domnului preamilostiv.

Preailuştrilor şi preaveneraţilor, prearespectaţilor şi preamăriţilor domni, domnilor prezidenţi şi celorlalţi senatori şi consilieri ai Republicii Polone etc., preastimabililor domni prieteni.

Aceste toate titluri sînt scrise de aceeaşi mînă, nu pot şti însă dacă de mîna însuşi a voievodului Mihai, căci cele două sigilii erau întoarse spre interior şi presate tare cu ceară dură, astfel încît nu se putea vedea sigiliul.

O a treia scrisoare purta adresa:

Prealuminatului principe etc., domnului totdeauna preamilostiv.

Această scrisoare era scrisă de solul lui Mihai-Vodă, sigilată cu două sigilii şi ceară tare. (După ce, mai întîi, am certat pe primar că a acceptat cele două scrisori) i le-am trimis îndărăt şi i-am ordonat să le restituie solului, cu porunca de a nu mai lua în primire şi de a sigila asemenea scrisori, căci acest lucru nu se mai obişnuieşte.

În ziua de 10 septembrie

Doi poloni din Transilvania, cu numele de Paul Nosowski, Christof Czechocski, care au renunţat de a mai sluji în serviciul lui Mihai-Vodă, ducîndu-se în Polonia, prin Sombor, au spus că Mihai-Vodă se află la Bran, în Transilvania, cu aproape întreaga oaste, fără cetele al căror căpitan este Baba Novac, şi fiindcă eu le-am replicat că (voievodul) şi-a chemat şi oastea din Valahia, ei au spus că eu nu voi ocroti ţara Valahiei şi s-au oferit să slujească în oastea Poloniei (în caz că vor obţine iertarea Maiestăţii sale regale), iar dacă nu vor putea obţine această iertare şi nu vor avea pace în Transilvania din partea oastei Maiestăţii sale, ei s-au declarat în mod deschis de partea noastră, dacă stăpînii ⟨reprezentanţi ai⟩ Maiestăţii sale vor ataca în curînd. Despre oastea germană se spune că se află la Timişoara la trei mile distanţă de graniţa Transilvaniei.

Despre oastea turcă nu se aude nimic. Solii lui Mihai-Vodă au fost întîlniţi la 8 mile distanţă de Sombor şi au fost întrebaţi de ce nu se duc ei înşişi la rege. Ei au răspuns că au fost informaţi că li se va interzice accesul la Maiestatea sa.

În ziua de 11 septembrie

A venit un nobil din Ungaria care a spus că a văzut cu ochii proprii venind germanii şi ungurii din Hust vreo 4 000, care au fost opriţi într-un loc, iar din cîteva localităţi a auzit că aceştia s-au înţeles cu Mihai-Vodă, un număr de peste 10 000, la numai cîteva mile de Transilvania.

224 **1600 septembrie 9, Turda.**

Az vajda Lugosra küldött volt segítségért, holott semmi kész nép nem volt, az község is mind az erdőre futott volt: — honnét nulla spes praesidii. Ezt az posta referálta itt, ki Lugosra ebbe járt.

Az háromszéki székelység jő, ma az mint értjük Sárkánban voltak; eleikbe küldtünk és persvadeálni akarjuk omnibus rationibus, hogy az Ara-

nyas-székiek nyomát kövessék. Ha az nem fog, itt Szeben, Újegyház és Sink-széket készítjük és ha erre jőnek, meg ukarunk velek víni.

Fogaras tartományából minden háztól egy-egy embert kéván, kihez a mint értjük, az köszégnek semmi kedve nincs, mint az uraimnak az sóós káposztához; ha penig történet szerint felkelnének, azon vagyunk, hogy békével ezen el ne menjenek.

Ugy értjük, az szegénységet mindenütt sollicitálja a szabadság igírés-sel, de ekkedig kevés hasznát láttuk.

Posta vagyon fogva; ki ma reggel Havasalföldében akart menni, hogy segítség jöjön onnét, detineálták. Verestornyot diligenter akarják őrzeni: őrzik is. Gyalogunk istennek hála elég volna, de lovasunk kevés, felette szűkölködnénk száz lovas nélkül.

Azt is értjük, az törököt sollicitálja és mindent igír neki, hogy succurráljon. De az török mi választ tött reá, azt nem tudjuk.

Az brassaiaknak izentünk és minden úton ezt az uniot akarjuk nekik persvadeálni. Rövid nap válaszunk is jő töllök.

Caetera tabellarius referet.

Die 9. Septembris, estwe, 1600.

Szádeczky, *Erdély*, p. 366—367, doc. 130.

Voievodul a trimis după ajutor la Lugoj, deşi nu era nici un om pe acolo, căci întreaga comună s-a refugiat în pădure; de unde nici o speranţă de ajutor. Despre aceasta a înştiinţat un curier care a fost pe la Lugoj.

Secuii din Trei Scaune se apropie, azi, după cum ştim, au fost în Şercaia; am trimis în întîmpinarea lor şi dorim să-i determinăm cu toate mijloacele să urmeze pilda celor din scaunul de Arieş. Dacă aceasta nu merge, aici pregătim Sibiul, Nocrich şi scaunul Şinca şi dacă vin pe aici vrem să ne batem cu ei.

Din districtul Făgăraş de la fiecare casă doreşte cîte un om, pentru care, după cum noi înţelegem, comunitatea nu se bucură deloc, aşa cum domnii nu se bucură de varză murată; iar dacă s-ar răscula vom face în aşa fel încît să nu plece în pace.

Auzim că peste tot el solicită sărăcimea prin promisiunea de libertate, dar pînă în prezent am observat puţin folos.

Curierul este capturat: cel care azi dimineaţa vroia să plece în Valahia ca să vină de acolo cu ajutor, a fost reţinut. Turnu Roşu vor să-l apere cu orice preţ: şi-l apără. Infanterie, slavă Domnului, ar fi suficientă, dar călăreţi avem puţini, am avea nevoie măcar de o sută de călăreţi.

Mai ştim că îi solicită pe turci şi le promite de toate, ca să vină în sprijin. Dar ce răspuns au dat turcii noi nu ştim.

Am trimis vorbă braşovenilor şi prin toate căile vrem să-i îndemnăm la această unire. După puţin timp ne-au şi trimis răspuns.

Celelalte le va înfăţişa curierul.

În ziua de 9 septembrie, seara, 1600.

225 **1600 septembrie 15, Cluj.**

Aus Clausenburg in Sibenbürgen von 15. September 1600

Herr Basta ist vorgestern mit allem Volk, Reitern und Knechten alhie ankommen, herrlich und stattlich von den Ständen empfangen worden, und nach dem Mittagessen stracks in das Hauptläger gen Torda gezogen. Heut

reisen die Kayserliche Herren Commissarien hinnach, morgen solle das ganze Läger ufbrechen dem Weyda under Augen zue ziehen und das Heil in Gotter Namen versuechen. Es wirdet Stoss geben, wann der Weyda wartet. Er solle 12/m Wallachen und Türggen bey sich haben, entgegen ist unser Läger über die 30/m stark, darunder 10/m mit Copien. Alle Wallachen, Razen, Juden und Griechen, so sich weydisch befinden, werden von den unseren niedergehaut, und solle Er Weyda zue Weyssenburg sein.

Herr Obrister von Sackhmar Michael Zäckhel hat die Festung Kyuar eingenommen und alle Wallachen abziehen lassen. Man sagt gleich diese Stundt, dass der Weyda entrunnen seye, und habe viel Dörfer in Grundt verhörgen und verbrennen lassen. Er habe auch selbsten etliche Sibenbürgische Herren mit eigner Handt umbgebracht und hingericht, auch einem jungen Herrn selbsten die Gurgel mit dem Messer abgeschnitten [1].

Österreichische National Bibliothek Wien, Codex 8 973, fol. 457; Veress, VI, p. 187—188, doc. 180.

De la Cluj în Transilvania, din 15 septembrie 1600

Domnul Basta a sosit aici alaltăieri cu toţi oştenii, călăreţii şi slujitorii, fiind întîmpinat cu strălucire şi măreţie de către stări. După prînz s-a îndreptat de-a dreptul spre tabăra principală de la Turda. Astăzi îl urmează domnii comisari, iar mîine trebuie să pornească toată tabăra pentru a da faţă cu voievodul şi a încerca mîntuirea în numele lui Dumnezeu. Va avea loc o ciocnire dacă voievodul rămîne pe loc. El ar avea cu sine 12 000 valahi şi turci; tabăra noastră numără în schimb 30 000 de oameni, între care 10 000 au tunuri. Toţi valahii, sîrbii, evreii şi grecii aflaţi de partea voievodului sînt măcelăriţi de ai noştri; el, voievodul, s-ar afla la Alba Iulia.

Domnul colonel Mihai Székely de la Sătmar a cucerit cetatea Chioar şi i-a pus pe toţi valahii să plece. Tocmai în acest moment se spune că voievodul ar fi scăpat şi ar fi pustiit şi ars din temelie multe sate. El ar mai fi ucis şi executat acolo cu propria-i mînă mai mulţi domni transilvăneni, ba unui tînăr domn i-ar fi tăiat personal beregata cu cuţitul [1].

---

[1] Ştiri fanteziste, lipsite de orice temei.

226 **1600 septembrie 18.**

Discours [1] de la deffaicte du Vallaque par le sieur Georges Basta

Le Vallaque ayant obtenu des commissaires de l'empereur qu'il fust ordonné au sieur Georges Basta, general de la Haulte-Hongrie pour Sa Majesté, de s'acheminer devers luy toutesfois et quantes, à la part qu'il luy manderoit, s'appercevant que les peuples de la Transylvanie estoient pour se revolter, ne faut point de luy envoyer demander assistance, dès les premiers jours de septembre, et ledit Baste, quasi en meme temps, reçoit une ambassade de ceux de la noblesse du païs, qui s'estoient desjà confederez et soulevez contre iceluy Valaque, faisant instance pour avoir secours de luy, en intention neantmoings de demourer fidèles à sadite Majesté, mais nullement soubs le gouvernement d'un tyran, — protestant que, s'il ne les en delivroit, et promptement, ils seroient forcez de prendre tel party, qui ne pourroit que desplaire à l'empereur. Le Basta envoye incontinent vers eux, les confortant d'attendre son arrivées. Là-dessus plusieurs respects pouvoient

travailler son esprit: secourir le Valaque, estoit faire le commandement de l'empereur; assister les confederez, sembloit plus utile et plus honneste, y ayant indices tres certains du vacillement de la foy de ce barbare; lequel seulement pour les interests et desseings particuliers ne descouvroit sa mauvaise volonté, semblant aussy que la promesse du secours à luy faicte par les commissaires imperiaux ne portoit plus d'obligation, puisque luy-mesme n'avoit observé la sienne, que estoit de ne plus souiller ses mains du sang de la noblesse de Transylvanie sans le jugement et ordonnance dudit seigneur empereur; demeurer là-dessus en suspens et suspendre les armes jusques à ce que par courrier exprès on peult recevoir charge nouvelle en nouvel accident, — il y avoit du danger; donnant aux ungs et aux autres trop de loisir pour traiter et prendre nouveau party. Peult estre aussy que les calomnies de l'an passé, que le Basta premier et aussy bien que le Vallaque eust eu moyen d'asseurer ceste province à Sa Majesté Imperiale et qu'il seroit homme trop froid et irresolu, pouvóient beaucoup picquer une ame genereuse comme la sienne. Aller aussy incontinent avec les confederez hurter le Valaque, ne venant la première rencontre à reussir, c'estoit entre deux disputants ouvrir la porte à ung tiers, fussent Turcs ou Polonois, fauteurs du Bathori, et, l'entreprise succedant au contre, il se voyoit despourveu de toute defense contre les malveillans, mesurant la pluspart du monde le sage conseil des affaires par les evenements. En ces difficultez le Basta, regardant plus au but et à l'intention de Sa Majesté Imperiale qu'aux moyens à luy prefix et ordonnez, jugeant aussy combien il importoit de retenir et conserver la Transylvanie à la devotion de Sa Majesté, se resolust de joindre ses forces (qui estoient de 6 000 hommes et huict pieces d'artillerie) aux confederez, comme il fist à Torda, le 14e de septembre. En ce lieu, s'estant reposé ung jour, consultant et considerant les trouppes des Transylvains (qui pouvoient monter à quelques XII[m] hommes, et qutre pieces de campagne), conclust de ne donner temps à l'ennemy de se fortifier davantage, ayant desjà environ XX milles hommes de pied et XIJ milles chevaux, avec XXVIJ pièces d'artillerie; mais, entre ceux-là, les Sicules seuls gens de quelque valeur, n'estant le reste qu'une meslange de Casaques, Vallaques, Rascines, Serviens, bandouilliers, gens de proye et de rapine. En quoy il les reputoit inferieurs de courage aux siens, qui n'estoient en tout que XIJ[m] hommes et pied et VJ[m] chevaux, mais longuement exercez sur les frontieres et mieux armez, et, au demeurant, lessdits confederez interessez en leurs vies, honneurs et biens, et grandement injuriez. Le XVJ[e] doncques, il marche avant et en deux logis arrive à la veuë de l'ennemy; lequel faisant advancer quelques gens de cavallerie pour recognoistre, comme iceux furent contraincts se retirer, ils bruslèrent en passant Mirislo. C'est ung village fort grand, à deux lieuës de deçà d'Albe-Julle, sur le droict chemin qui s'estend depuis le bord de la rivière de Marous (qui est navigable) jusques au reply d'une colline, laquelle sortant le long de l'eauë, quelques fois plus près et quelques fois moings, fait comme ung doz continu une pièce inegale de campagne, s'eslargissant en quelque endroict dudit village, par delà lequel, à ung traict d'artillerie, s'estoit logé l'ennemy, comme en lieu fort advantageux. Et de deçà Mirislo, tant plus on vient avant, tant plus aussy s'eslargist la campagne. Or le Basta, s'estant campé de ce costé de deçà, proche du village et de delà ayant ordoné trois grands corps de garde, les deux de Hongrois, vers la colline, favorisez d'une église, et le troisième sur le bord de l'euaë, de gents de pied allemands, soubs la charge du comte Thomas Cauriol, Bressan, sergeant-majeur; lequel comme en assiette voisine, fort descouverte à l'ennemy, s'y retrencha avec quelques pièces d'artillerie,

tirant continuellement d'une part et d'autre. Le camp ainsy asseuré, Basta alla luy-mesme et envoya aussy descouvrir l'assiette de celui de l'ennemy; lequel trouvant fortifié de nature, sans fondement raisonnable d'y pouvoir rien attender, prend expedient de l'en divertir par une retraitte, jugeant n'estre malaisé de gagner cela sur ung ennemy enflé de tant d'heureux succez et barbare en l'exercice militaire. Propose le fait au conseil, avec mecontentement des principaux Hongrois et Transylvains, auxquels sembloit plus seur party d'ataquer l'ennemy en son propre advantage, que de se retirer à la vuë d'un homme si hardy et si bien accompagné. Comme si se retirer (selon l'humeur du païs) ne fust autre chose que fuir et se rompre soy-mesme, ostant le courage aux siens et l'accroissant à l'ennemy. Basta promest leur faire veoir et toucher avec le doigt ung plus subtil moyen de faire la guerre, et, le leur ayant exposé, les asseure qu'avec sa propre personne et les siens en l'arrière-garde, il fera qu'il ne se prendra pas ung seul homme, tant s'en faut qu'on puisse craindre quelque grande charge pour les mettre en desordre en si peu de chemin qu'il pretend faire, seulement pour donner espace aux ennemys de se monstrer en campagne libre.

La retraitte ainsy arestée, le matin ensuivant, qui fust le 18e, ayant rapellé de bonne heure les corps de garde, on commence d'acheminer le bagage, et apres les escadrons des confederez, demeurans à la queuë les gents de la Haulte-Hongrie. L'ennemy voyant cela, depesche quelques gros de cavallerie, principalement des Cosaques, pour recognoistre et entretenir; mais, à force mousquetades, ils furent tous regardez de si loing, que personne n'en fust endommagé, encores que peu à peu ils se grossissent, avec beaucoup de plaisir du Basta. Lequel, voyant si bon commencement à ses desseins, specialement quand il apperceust sortir du village les charrettes de l'artillerie, s'en alloit pas à pas, pour donner esperance à l'ennemy de l'attraper avec sa commodité, et pour l'escarter du village le plus qu'il pourroit; il avoit premedité une assiette pour s'arrester, large à suffisance pour ses troupes et avantageuse, quand, ayant fait environ demylieuë, il veoit que l'ennemy s'arreste à my-chemin, ordonnant ses gens en bataille à 500 pas de luy. Fait halte et recognoist l'ordonnance de l'ennemy estre: tous les gros de son armée de front, fort espaisse, à cause de l'estroicissement du lieu, ayant rengé toute sa cavallerie à la droicte, devers la rivière, et l'infanterie à la gauche, vers la colline, sur laquelle y avoit quelques 500 hommes de pied, sans une seule piece d'artillerie, comme il doubtoit qu'il y deust avoir, estant plantée toute devant l'armée, en deux endroicts, la petite au milieu (où la cavallerie se joignoit à l'infanterie) et la plus grosse au grand chemin, au bas du reply de la montagne, devant le gros de l'infanterie. Luy-mesme aussy, ayant son armée toute de front, se renge en tel ordre; au milieu mest l'esquadron des Allemands, de 300 hommes de pied, favorisez de trois mousquetaires, ung peu avancez sur la main droite; fait à ce corps deux aisles de restrse de Silesie, estants 1 500, en quatre compagnies, place les deux plus pleines à la gauche, d'où l'on voyoit la cavallerie ennemye menacer de venir à la première charge. Et de là les reistres mest ung esquadron d'infanterie de Hongrois et Transsylvains; entre eux et la rivière, deux bons gros de lanciers, comme aussy de l'autre costé de la colline, contre l'infanterie, il ordonne deux esquadrons d'infanterie, aussy de Transylvains, et ung corps de lanciers. Il ne fust d'avis d'employer son artillerie, pour estre beaucoup moindre que l'autre, n'y s'arrester à en disputer — pour l'envie qu'il avoit d'attaquer de près l'ennemy, non accoustumé, n'y propre aux batailles estroictes et de pied ferme, à cause de leurs armes legeres, et d'autant qu'il faisoit estat s'advancer

le premier, avec l'esquadron du milieu, pour donner la charge, ployant à droicte sur le gros d'infanterie, qui estoit fort espais, soubs le reply de la colline proche de l'artillerie, où il semblit que l'ennemy eust ordonné le nerf principal de son infanterie. Il doubtoit en ce faisant qu'un gros esquadron de 3 000 lances (qui monstroit estre sur les aisles pour mener les mains des premiers) ne luy vinst du costé gauche à donner par les flancs; il commanda à l'aisle gauche des reistres, que, jusques à ung certain endroit, ils eussent aussy à sortir vers la gauche pour charger les gros.

Le tout ainsy ordonné, environ les deux heures après midy ledit Basta part d'entre l'esquadron de l'infanterie allemande et les mousquetaires advancez, s'acheminant lentement vers l'ennemy, qui, sans se mouvoir, estoit attendant avec son artillerie braquée; dont les coups failloient d'autant plus qu'il s'approchoit, en donnant en terre ou passant sur les piques et lances. Les mousquetaires alloient tirant droict vers l'artillerie et vers les esquadrons soubs le reply de la colline (où le Basta vouloit choquer), pour les harasser, et, les premiers coups tirez, les forcer de recharger en presse et avecques rumeur. Estant arrivé avec l'esquadron et tout le gros de front, à ung bon traict d'arquebuze, fait sonner la trompette, donne dedans les ennemys avec son infanterie, à main droicte, et en mesme temps les reistres du costé gauche pressent les trois mille lances avec tel courage, qu'il ne se peult mieux desirer; lesdites lances tournent visage, sans en rompre une seule, et, la premiere salve faite, l'infanterie ennemye se renverse, et tout le reste se met en confusion; de là continuant les aisles à charger, il s'en ensuyt plustost une boucherie qu'un combat. En demeurant, seulement quarante morts du costé du Basta et autant de blessez, au lieu que des ennemys il en a esté tué plus de dix mille; et y en eust eu davantage, si le village n'eust recouvert ceux qui se sauvoient et arresté les vainqueurs. On y a regagné les armes de S.M. Impériale envoyées au Vallaque, plusieurs enseignes et guidons, mille chariots de bagage. Plusieurs des ennemys, à la foulle et en campagne les uns des autres, y ont rendu les enseignes et les armes, et, pour poursuyvre la victoire, on a depesché plusieurs trouppes de cavallerie de toutes parts. Aucune, vers les places et forteresses principales et les meilleures devers Fogaraz, qui est sur le passage de la Vallaquie, où l'on pense que le Vallaque, qui y tenoit son thresor, ait pris son chemin,— s'estant veu passer à nage la rivière de Marous, avec trois ou quatre Cosaques. On estime que peu des autres en seront reschappez, estants les villageois du pays assemblez par tous les chemins et passages pour despouiller les vaincus, comme il ont accoustumé de faire de toute ancienneté, sachant les traverses et destours par où il faut qu'ils s'enfuyent.

Bern, Stadtbibliothek, Ms. 468; Hurmuzaki, XII, 2, p. 1 037—1 040.

Relatare [1] despre înfrîngerea valahului de seniorul Gheorghe Basta

Valahul, aflînd de la comisarii împăratului că i se poruncise seniorului Gheorghe Basta, general al Maiestății sale pentru Ungaria Superioară, să pornească în ajutorul valahului ori de cîte ori este nevoie, fără să i se mai poruncească, prinse de veste că neamurile transilvănene sînt gata a se răzvrăti, dar nu găsi cu cale să trimită după ajutor încă din primele zile ale lui septembrie; iar numitul Basta, cam tot la vremea asta, primi o solie trimisă de nobilimea țării, ce se unise și se ridicase deja împotriva acestui valah, stăruind ca Basta să le vină în ajutor, cu gînd să rămînă cu toate

astea credincioși Maiestății sale, dar nicidecum sub ocîrmuirea unui despot și zicînd răspicat că dacă nu-i va slobozi, și cît mai de grabă, vor fi siliți să ia o hotărîre care s-ar putea să nu fie pe placul împăratului. Basta le trimise numaidecît ajutoare, îmbărbătîndu-i să aștepte venirea sa. Căci în pricina aceasta mai multe gînduri îi frămîntau mintea: să-l ajute pe valah însemna să împlinească porunca împăratului; să-i sprijine pe confederați găsea că este mai cu folos și lucru mai cinstit, avînd dovezi asupra credinței șovăitoare a acestui barbar, care numai spre a-și sluji mai bine interesele și țelurile nu-și arăta pornirile rele și socotind totdeodată că ajutorul ce-i fusese promis valahului de comisarii imperiali nu mai cădea în seama lui, întrucît acela nu-și ținuse legămîntul, anume să nu-și mai mînjească mîinile cu sîngele nobilimii transilvănene fără îngăduința și porunca numitului împărat; să aștepte să treacă vremea, și să nu folosească armele pînă ce va primi prin curier special poruncă nouă pentru faptă nouă, ar fi cu primejdie; ar da astfel răgaz îndestul și unora și altora ca să negocieze și să ia noi hotărîri. Și se mai poate ca defăimările de anul trecut, precum că mai întîi Basta și apoi valahul ar fi avut putința să țină această provincie sub ascultarea Maiestății sale imperiale, ori că el ar fi un om prea nepăsător și nehotărît, ar putea să rănească un suflet atît de generos ca al său. Iar să pornească de îndată cu confederații să-l înfrunte pe valah, și fără sorți de izbîndă din prima încleștare, ar însemna că pe lîngă cei doi potrivnici să se deschidă cale pentru al treilea, fie el turc, sau polon — proteguitori ai lui Báthory — și lupta să ia altă întorsătură potrivnică, și atunci s-ar vedea lipsit de orice pavăză contra celor ce ar avea gînduri rele asupră-i, căci mai toată suflarea omenească cîntărește înțeleapta cumpănire după faptă. În fața acestor greutăți, Basta, luînd seama mai mult la țelul și gîndul Maiestății sale imperiale decît la căile ce-i fuseseră dinainte rînduite și poruncite, mai judecînd și cît preț avea să țină și să păstreze Transilvania în supunerea Maiestății sale, luă hotărîrea să-și alăture oștile (care erau de 6 000 de oameni și opt tunuri) confederaților, lucru ce-l și făcu la Turda, în 14 ale lui septembrie. În acest loc, după ce se odihni o zi, cercetînd și numărînd oștile transilvănene (care să tot fi fost vreo 12 mii de oameni și patru tunuri), hotărî să nu dea răgaz dușmanului să se întărească mai mult, căci acesta avea deja cam 20 de mii de pedeștri, 12 mii de călăreți și 27 de tunuri; dar, printre aceștia numai secuii erau oameni de oarece vrednicie, restul erau un vălmășag de cazaci, valahi, rascieni, sîrbi, tîlhari, bandiți și hoți. Pe care îi socoti mai puțin viteji decît ai săi care nu erau în tot decît 12 mii de pedeștri și 6 mii de călăreți, dar îndelung deprinși la hotarele țării și mai bine înarmați și, în rînd cu ei sus-zișii confederați, grijulii de viețile lor, de onoruri și bunuri și pe deasupra amarnic certați (de valah). Așadar, în ziua de 16, el înaintează și în două marșuri ajunge în preajma dușmanului; care trimise înainte cîțiva călăreți în recunoaștere și cum aceștia fură siliți să se retragă, ei dădură foc la Mirăslău cînd trecură pe acolo. Acesta este un sat foarte mare, la două leghe în partea de dincoace de Alba Iulia, pe drum drept, care pornește din lunca rîului Mureș pe care se poate umbla cu plutele pînă la poalele unei coline, care, mergînd de-a lungul apei, pe alocuri mai aproape, pe alocuri mai departe, se aseamănă precum o spinare necurbată unui tun de campanie. lărgindu-se în cîteva locuri în amintitul sat, dincolo de care, la bătaie de tun, se instalase dușmanul ca într-un loc cu totul prielnic. Și dincoace de Mirăslău, cînd merge înainte, cînd iar se lărgește șesul. Or, Basta, instalîndu-și tabăra în partea de dincoace, aproape de sat și de partea celealaltă punînd trei corpuri mari de pază, din care două unguresti la poalele colinei, ocrotiți de o biserică, iar cel de-al treilea

pe malul apei, pedeștri germani sub comanda contelui Thomas Cavrioli, originar din Brescia, căpitan general; care, ca în așezarea învecinată, ce se deschidea în fața dușmanului, se întări cu cîteva tunuri, pornindu-se să tragă necontenit dintr-o parte și din cealaltă. Întărindu-și în acest chip tabăra, Basta merse el însuși și trimise iscoade spre a cerceta așezarea dușmanului; pe care aflîndu-l apărat de împrejurimi, fără chip de a se ajunge în vreun fel la el, găsi cu folos să-l momească a ieși de acolo făcîndu-se că se retrage, socotind că nu e greu a izbîndi acest vicleșug asupra unui dușman ce se fălea cu atîtea alese biruinți și nepriceput în meșteșugul armelor. Acest lucru fu înfățișat consiliului spre nemulțumirea capilor ungurilor și transilvănenilor, cărora li se părea mai sigur a-l ataca pe dușman chiar în locul unde se găsea el decît a se retrage din fața unui om atît de îndrăzneț și cu oaste atît de mare. Ca și cum de s-ar retrage n-ar fi (potrivit cu judecata locuitorilor acelei țări) alt lucru decît să fugă și să se piardă pe sine răpindu-le curajul alor săi și sporindu-l pe al dușmanului. Basta promise să le înfățișeze și să le arate o cale mai iscusită de a purta războiul și, spunîndu-le acestea, îi încredință că el în persoană și cu ai săi în spate, drept pază, va veghea să nu piară nici măcar un singur om, și n-au a se teme nici pe departe de cine știe ce mare povară în fapte ce le-o cere spre a strica rînduiala de luptă a dușmanului, voind doar a-l sili pe acesta să iasă în cîmp deschis.

Retragerea astfel oprită, în dimineața următoare, în 18, după ce corpurile de gardă au fost adunate încă din zori, se începe trimiterea bagajului și apoi a escadroanelor de confederați, rămînînd la urmă oștirea din Ungaria Superioară. Dușmanul, văzînd aceasta, trimite o parte însemnată a cavaleriei, îndeosebi cazaci, spre a cerceta locurile și spre a-i opri din mers; dar, prin focuri de muschetă, <dușmanii> fură ținuți atît de departe încît nimeni nu fu atins <de acestea>, măcar că încetul cu încetul ei se adunară spre marea mulțumire a lui Basta. Care, văzînd că planurile sale încep atît de bine, și mai cu seamă cînd văzu ieșind din sat tunurile, merse încet spre a-l face pe dușman să creadă că din pricina încetinelii <cu care merge> va putea să-l prindă și spre a-l alunga din sat cît se poate de repede; plănuise să se oprească într-un loc îndeajuns de întins și de potrivit spre a cuprinde trupele sale, cînd, după ce merse aproape o jumătate de leghe, văzu că dușmanul se oprește la jumătatea drumului, rînduindu-și oamenii pentru luptă la 500 de pași de el. Se opri și văzu că rînduiala dușmanului era aceasta: cea mai mare parte a oștirii sale, răsfirată peste măsură din pricina îngustimii acelui loc, cavaleria fiind toată rînduită în partea dreaptă înspre rîu, iar infanteria în stînga, spre colină, pe care se aflau vreo 500 de pedeștri, fără măcar un singur tun, cum socotea că ar trebui să fie, <artileria> fiind toată așezată dinaintea oștirii pe două flancuri, o mică parte la mijloc (unde cavaleria se întîlnea cu infanteria), iar partea cea mai numeroasă pe drumul cel mare, la poalele povîrnișului, înaintea grosului infanteriei. Și el asemenea, avînd toată oștirea gata de luptă, se așeză în acest chip: în mijloc puse escadronul german, de 300 de pedeștri, acoperiți de trei sute de mușchetari, așezați puțin spre dreapta; adăugînd la acest corp două flancuri de raiteri din Silezia, în număr de 1 500, împărțiți în patru companii, așează două din ele în stînga, de unde se vedea cavaleria dușmană pregătită să dea primul atac. Dincolo de acești raiteri a așezat un escadron de pedestrași unguri și transilvăneni; între aceștia și rîu două grupuri mari de lăncieri, precum și de cealaltă parte a colinei, în fața pedestrimii, a pus două escadroane de pedestrime tot de transilvăneni și un corp de lăncieri. El nu găsi cu cale să folosească artileria temîndu-se să nu fie mult prea slabă față de cea vrăj-

mașă, dar nici să zăbovească să vadă cum ar sta lucrurile atunci și aceasta din dorința pe care o avea să-l atace de aproape pe dușman, nedeprins și nici învățat cu luptele corp la corp, îndîrjite, din pricina armelor lor ușoare și mai cu seamă că se gîndea să pornească primul, cu escadronul de mijloc, pentru a ataca, strîngînd în dreapta grosul pedestrimii, care era mult răsfirată la poalele povîrnișului unde se găsea artileria și unde se părea că dușmanul rînduise cea mai însemnată parte a pedestrimii sale. El se temea că dacă va face așa un întreg escadron de 3 000 lănci (care se așezaseră pe flancuri spre a sprijini atacul primilor) să nu-i vină din partea stîngă să-l atace pe flancuri; porunci flancului stîng de raiteri ca să pornească și ei spre stînga, pînă într-un anume loc, pentru a ataca grosul ⟨oștirii vrășmașe⟩.

Totul fiind astfel rînduit, în jurul ceasurilor două după amiază, zisul Basta pleacă cu escadronul de pedestrime germană și mușchetarii în față, îndreptîndu-se încet către dușman, care, fără să se miște, aștepta cu artileria sa pironită locului; ale cărei lovituri dădeau greș, cu atît mai mult cu cît acesta se apropia, nimerind în pămînt sau trecînd peste sulițe și lănci. Mușchetarii mergeau trăgînd drept asupra artileriei și asupra escadroanelor de la poalele colinei (unde Basta voia să lovească), spre a le hărțui și încă de la primele lovituri a le sili să-și încarce în grabă și cu învălmășeală ⟨bagajele⟩. Sosind cu escadronul și cu întregul front, ca la o bună bătaie de archebuză, porunci să sune trompeta, pătrunse cu infanteria sa în mijlocul dușmanului, din partea dreaptă și, în același timp, raiterii de pe flancul stîng năvăliră asupra celor trei mii de lăncieri cu un asemenea elan cît nici nu se poate închipui; zișii lăncieri au dat bir cu fugiții fără a mai da luptă și la prima salvă infanteria inamică se împrăștie iar toți ceilalți intrară în panică. Și continuînd atacul pe flancuri, a urmat mai degrabă un măcel decît o luptă. Rămaseră doar patruzeci de morți de partea lui Basta și tot atîția răniți, pe cînd din partea dușmanului au fost uciși mai bine de zece mii; și ar fi fost și mai mulți dacă satul n-ar fi ascuns pe cei ce s-au adăpostit și nu i-ar fi oprit pe învingători ⟨de la măcel⟩. S-au redobîndit acolo armele Maiestății sale imperiale trimise valahului, mai multe stindarde și fanioane, o mie de care cu bagaje. Mulți dușmani, ori răzleți ori companii întregi, au predat stindardele și armele și, ca izbînda să fie totală, ⟨Basta⟩ a trimis în grabă mai multe trupe de cavalerie în toate părțile. Unele le-a îndreptat către tîrgurile și fortărețele principale, iar cele mai bune către Făgăraș, care se află la granița cu Valahia încotro se crede că s-ar fi îndreptat valahul, care-și ținea acolo vistieria, căci fusese văzut trecînd înot rîul Mureș cu trei sau patru cazaci.

Se socotește că puțin alții au scăpat teferi, căci cei din partea locului se strînseseră pe toate drumurile și trecerile spre a-i prăda pe cei biruiți, cum aveau obiceiul să facă din vechime, deoarece cunoșteau scurtăturile și ocolișurile pe unde urmau să fugă.

---

[1] Adaptare franceză a relatării întocmite de Achille Tarducci, „La Giornata di Giorgio Basta contra Michele Vaivoda di Valacchia, li 18 di Settembre 1600, con i successi del modesto anno, doppo la battaglia in Transilvania, descritta da Achille Tarducci", publicată la Veneția în 1601 (copiată de Al. Papiu Ilarian și publicată în Hurmuzaki, IV, 2, p. 583—592).

227 **1600 septembrie 19, Cluj.**

Particular aus Clausenburg, wellichergestalt die unseren den Wallachischen Michael Weyda in Sibenbürgen, nahent Weyssenburg geschlagen und aus dem Landt vertrieben, von 19. Septembris Anno 1600.

Als wir den 16-ten dies mit dem Sibenbürgischen und Kayserischen Läger under Torda[a] zuegleich ufgebrochen und dem Weyda zuegezogen, hat sich derselb ungefahr 2 Meil ausser Weyssenburg, an einem Pass, nahent hinder einen Dorf, welliches zwischen uns und dem Weyda gelegen befunden. Seindt in 400 des Weyda Cosaggen auf uns genahet, mit wellichen wir gescharmitzelt und solliche erstlich bis an das Dorf getrieben die aber hernach gar die Flucht in des Weyda Läger genommen und das Dorf hinder ihnen, darinnen in 400 Häuser gewesen, angezindt[b], durch welliches wir stracks mit allem Volk zue Ross und Fuess gezogen, weilen es ein Pass uf der einen Seiten des Wassers Marusch genannt, und uf der andern Seiten ein starkes hohes Gebürg gelegen. Als wir nun durchkommen, hat Herr Basta, Herr Ungnad und andere Herren Obristen zue Ross und Fuess ein schöne Schlachtordnung gemacht. Demnach aber daselbsten ein enger Pass, und mit dem Gebürg fast beschlossen gewest, hat solliche nicht fast bereit sein könden. Hierzwischen hat man beederseits mit grossen Stücken hart uf einander geschossen und obwolen die unseren wol getroffen, ist doch entgegen den unsern wenig Schaden beschehen, und als sich Örmeni Peter zue weit herfir[c] gelassen, von den unsern gefangen worden, wellichen Er Basta zu verwahren Befelch geben. Demnach es aber wider männigelichs Begier, zum schlagen zue spät gewest, hat man unsere Stück verschanzt, 7 Fähndlen Knecht darin gelegt und durch die Ritterschaft das Feldt verhieten[d] lassen, dann der Feindt nahent bey uns gelegen. In der Nacht aber haben des Weyda Cosaggen über das Wasser Marusch geschwembt und den andern Tag früh sich am Landt erzeigt. Derowegen man alsbald mit hellen Haufen zur Schlachtordnung ins Feldt gerückt, aber befunden, dass sich der Weyda an einem Wäldlein gegen der rechten Seiten sehr verschanzt und vergraben und uf der linken Seiten das Gebürg zum Schlagen sehr eng gewest, also hat man beederseits wieder mit grossen Stücken gegen einander zue schiessen angefangen und fast den dritten theil des Volks besser hinabwerts gefiehrt; hernach mit dem ganzen Läger ufgebrochen und die Wägen, deren bey 4/m in gueter Ordnung hinabfiehren lassen, welliches die Cosaggen und Wallachen uf einen Berg sehen könden, und vermeint, wir nehmen die Flucht. Derowegen der Weyda den unseren uf ein halbe Teutsche Meilwegs mit 7 Stück Geschütz nachgefolgt, stets mit den unsern gescharmitzelt, bis wir Mittagszeit auf ein Weiten gelangt, alda wir einander eine offne Schlacht zue liefern angefangen. Die unsern haben das Gebürg zur rechten und das Wasser Marusch uf der linken Seiten gehabt, und beederseits uf 2 Stundt lang mit Schiessen aus grossen Stücken einander hart zuegesetzt. Darauf ist man mit unsern Cosaggen und Teutschen Reitern uf die Wallachische Cosaggen, und dann die Muscatierer mit Herrn Basta auf die Wallachen zuegezogen und mit sollichem Ernst in sie gesetzt, dass der Feindt in die Flucht geschlagen worden. Die Cosaggen und Wallachen haben der Teutschen Pulver nicht schmecken könden, und weilen der Pass hinder ihnen in der Flucht gar eng gewest, seindt sie Haufenweis in das Wasser gesprungen und viel ersoffen; also, dass aller Orten am Gestandt viel todter Ross und Mann gelegen, theils seindt im Gebürg von unserm Kriegsvolk verschossen worden.

Das Weydisch Fuessvolk ist meistentheils im Feldt todt geblieben, damit das ganze Feldt bedeckt gewesen. Der Weyda aber hat alsbald, wie man sagt, verwundter ausgerissen, darauf die unsern dem Feindt nachgejagt und gar auf des Feindts Läger kommen, welliches sie verlassen. Das ist von den unseren geblindert, viel Personen darinen erlegt, beneben ein

grosses Guet, wie auch ⟨hundert Wagen,⟩ viel Ochsen, Schaf, Wein, Brodt, Munition und viel andere Sachen bekommen worden.

Der Feindt seindt in 4/m uf dem Platz geblieben, der unsern aber über 300 nicht dariber gangen, 7 Stück Geschütz hat man erobert. Ist also das Landt Ihrer Mayestät mit sondern Ruehm und Ehren zur Handt gebracht worden. Der Herr verleihe, dass es einesmals mit diesem Landt einen Bestandt habe und die Siebenbürger getreuer und aufrichtiger, als bishero beschehen gegen Ihrer Mayestät sich erzeigen.

Österreichische Nationalbibliothek Wien, Codex 8 793, fol. 459—460; Veress, VI, p. 192—194, doc. 183.

---

[a] Scris stîlcit: Tortta.
[b] Dialectal: übrigen.
[c] Corect: hervor.
[d] Corect: verhüten.

Ştire din Cluj de la 19 septembrie în anul 1600 în ce fel l-au înfrînt ai noştri pe voievodul valah Mihai în Transilvania, în apropiere de Alba Iulia şi l-au alungat din ţară.

La 16 ale acestei ⟨luni⟩, cînd am pornit deodată cu tabăra transilvăneană şi imperială din jos de Turda şi ne-am îndreptat asupra voievodului, acesta luase poziţii la circa 2 mile depărtare de Alba Iulia, la o trecătoare din apropierea unui sat aflat între noi şi voievod. De noi s-au apropiat în jur de 400 dintre cazacii voievodului, cu care am avut o ciocnire, respingîndu-i mai întîi pînă lîngă sat. Aceştia au luat-o apoi la fugă pînă în tabăra voievodului şi au aprins în urma lor satul în care erau în jur de 400 case. Pe aici am trecut de-a dreptul cu toţi oştenii călări şi pedeştri, deoarece pe un mal al apei numite Mureş se afla o trecere, iar pe celălalt mal era un munte mare şi înalt. După ce am trecut, domnul Basta, domnul Ungnad şi alţi domni comandanţi de călăreţi şi pedestraşi au rînduit ⟨oastea⟩ într-o frumoasă ordine de bătaie. Dar fiindcă acolo se găsea o trecere îngustă, aproape închisă de către munte, această ⟨ordine de bătaie⟩ n-a putut fi terminată întru totul. Între timp din ambele părţi s-a tras intens cu tunurile mari şi deşi ai noştri au fost bine ţintiţi, totuşi n-au suferit decît puţină pagubă, iar cînd Petru Armeanul a înaintat prea mult, el a fost luat prizonier de ai noştri, iar Basta a poruncit să fie bine păzit. Dar fiindcă, în pofida dorinţei fiecăruia, era prea tîrziu pentru darea bătăliei, tunurile noastre au fost întărite cu şanţuri şi puse sub paza a 7 steaguri de slujitori, iar cavaleria a păzit cîmpul, căci duşmanul se afla în apropierea noastră. În cursul nopţii cazacii voievodului au trecut însă înot apa Mureşului şi în dimineaţa următoare au fost zăriţi pe mal. De aceea de îndată cetele s-au pus repede în ordine de bătaie dar au constatat că voievodul se retrăsese şi întărise puternic lîngă o pădurice dinspre malul drept, în vreme ce pe malul stîng muntele strîmtora foarte mult locul de dare a luptei. De aceea, din ambele părţi a început să se tragă din nou cu tunurile mari şi aproape a treia parte dintre oştenii ⟨imperiali⟩ au fost duşi mai în jos ⟨la un loc⟩ mai potrivit. După aceea a fost pusă în mişcare întreaga tabără, iar dintre oşteni circa 4 000 au purces la vale în cea mai bună ordine, ceea ce a putut fi văzut de cazacii şi valahii aflaţi pe un deal, care au crezut că o luăm la fugă. De aceea voievodul a pornit pe urmele noastre, cale de o jumătate de milă germană, cu 7 tunuri şi s-a ciocnit necontenit cu ai noştri, pînă cînd, la vremea amiezii, am ajuns pe o cîmpie, unde am început

să dăm o bătălie deschisă. Ai noştri au avut munţii în dreapta şi apa Mureşului în stînga, iar ambele tabere s-au bombardat cu înverşunare cu tunurile mari vreme de 2 ore. Apoi cazacii noştri şi călăreţii germani au pornit asupra cazacilor ⟨din tabăra⟩ valahă, iar apoi muşchetarii cu domnul Basta s-au îndreptat asupra valahilor şi i-au lovit atît de vehement, încît duşmanul a fost pus pe fugă. Cazacilor şi valahilor nu le-a fost deloc pe gust praful de puşcă german şi deoarece trecătoarea le era prea strîmtă să fugă înapoi, s-au aruncat în apă în mare număr şi mulţi s-au înecat, astfel încît pretutindeni pe cîmpul de bătălie zăceau mulţi cai şi oameni morţi; o parte ⟨dintre valahi⟩ au fost împuşcaţi pe dealuri de oştenii noştri.

Cea mai mare parte a pedestrimii voievodului a căzut pe cîmpul de luptă, acoperindu-l în întregime. Aşa cum se spune, voievodul, rănit, ar fi luat-o deîndată la fugă, iar apoi ai noştri l-au urmărit pe duşman şi au ajuns chiar pînă la tabăra inamicului, părăsită de acesta. Aceasta a fost jefuită de ai noştri; acolo au fost ucişi mulţi oameni, iar pe lîngă aceasta s-a pus mîna pe multe lucruri, precum şi pe ⟨o sută de care⟩, mulţi boi, oi, vin pîine, muniţii şi multe altele.

De la duşmani au rămas pe cîmpul de luptă 4 000 de morţi, iar dintre ai noştri nu mai mulţi de 300; au fost cucerite 7 tunuri. În acest fel ţara a fost adusă cu deosebită glorie şi cinste în mîinile Maiestăţii sale. Să dea Domnul ca lucrurile să-şi fi găsit acum făgaşul în această ţară, iar transilvănenii să se manifeste mai credincios şi mai sincer faţă de Maiestatea sa, decît au făcut-o pînă acum.

228 **1600 septembrie 23, Praga.**

Aus Prag von 23. Septembris Anno 1600

Aus Sibenbürgen ist ein eigner Currier einkommen, der bringt, dass die Siebenbürger den Herrn David Ungnaden, welcher sich in Oberhungern zue Saggmaer aufgehalten, nach Clausenburg erfordert haben. Darauf ist der Basta mit dero Oberhungerischer Hilf gefolgt. Der ist zue die Landtschaft [1] getreten, derowegen der Fürst in der Walachei weichen und sich in die Moldaw reterieren miessen. Die Sibenbürger haben dem Georg Basta alle Festungen und Päss im Landt eingeantwort, dass also nunmehr einest Sibenbürgen vollkommenlich in Ihrer Kayserlichen Maiestät Händen gerathen. Der Wallach wirdt dannoch devoto verbleiben miessen, danner darf weder den Türggen, noch den Pollaggen nit vertrauen. Gestern haben seine Abgesandten sich bei der Kayserlichen Maiestät gehorsambist valediciert, ziehen zueruck nach Sibenbürgen. Ihr Maiestät haben Ihnen stattliche Present thon lassen. Was weiter folgt, gibt Zeit.

Dieser Tag seindt hiesige Juden vom Markt von Craccau kommen, confirmieren des meineidigen Bathori und Gross Canzlers in Polen, durch des Wallachen Sohn [2] in der Moldaw nit allein erlittern Niederlag, sondern dass Er Weyda dieselben mit ihrem Volk auf 7 Meil verfolgt und geschlagen habe.

Österreichische Nationalbibliothek Wien, Codex 8 973, fol. 476, lot. 473; Veress, VI, p. 198–199, doc. 188.

De la Praga, din 23 septembrie în anul 1600

Din Transilvania a venit un curier special, care a adus vestea că transilvănenii l-au chemat la Cluj pe domnul David Ungnad aflat în Ungaria de

Sus, la Sătmar. După aceea a urmat Basta cu ajutoarele sale din Ungaria de Sus. Acesta a intrat în ţară [1], iar din acea cauză principele ⟨Mihai⟩ a fost nevoit să plece în Valahia şi să se retragă în Moldova. Transilvănenii i-au predat lui Gheorghe Basta toate cetăţile şi trecătorile din ţară, astfel încît Transilvania a ajuns pentru moment cu desăvîrşire în mîinile Maiestăţii sale imperiale. Valahul va fi totuşi nevoit să rămînă credincios, deoarece nu se poate încrede nici în turci, nici în poloni. Trimişii săi şi-au luat ieri preasupus rămas bun de la Maiestatea imperială, plecînd înapoi în Transilvania. Maiestatea sa le-a făcut cadouri frumoase. Timpul va arăta cele ce vor urma.

În aceste zile s-au înapoiat evreii de aici de la tîrgul de la Cracovia şi confirmă nu numai înfrîngerea suferită în Moldova de fiul Valahului [2] din partea sperjurului Báthory şi a marelui cancelar al Poloniei, ci şi faptul că voievodul i-ar fi urmărit împreună cu oastea lor cale de 7 mile şi i-ar fi înfrînt.

---

[1] Transilvania.
[2] Pătraşcu-Vodă.

229 **⟨1600 septembrie⟩.**

Historicae Relationis continuatio [;..] Francfurter Herbstmess dieses 1600 bis uff 1601 Fastenmess zugetrage [...] Gedruckt im Jahr 1601

Wie ein Currier aus Clausenburg meltet so ist Herr Basta mit den Oberhungerischen lager schon zu den Siebenbürgern gestossen, dass sie sich num 40 000 starck befinden, dazu sich auch die Keis. Commissarien hinach begeben, wie die vermuthung sollen sie in 8 oder 12 tagen den M. Weyda so bey Weisenburg ligt angriffen, welcher mit dem Türcken starck practiciret, das er jhm zu hülff kömme, dahero noch ein gros Blutbad draus entstehen möcht, Got wol dis Land einmahl zu bestendiger ruhe bringen.

Österreichische Nationalbibliothek Wien, 182 109 B; Göllner, *Faima*, p. 277–278, doc. LVI; idem, *M.d.T.*, p. 205, doc. LXVIII.

Continuarea relatării istorice [...] de la tîrgul de toamnă de la Frankfurt din acest an 1600 pînă la tîrgul din timpul postului din 1601 [...] Tipărit în anul 1601

Aşa după cum relatează un curier de la Cluj, domnul Basta s-a alăturat deja transilvănenilor cu ⟨trupele⟩ din tabăra aflată în Ungaria de Sus, astfel încît numără acum 40 000 de oameni; curînd vor sosi şi comisarii imperiali. După cum se bănuieşte, ei îl vor ataca peste 8 sau 12 zile pe Mihai-Vodă care se află la Alba Iulia şi care tratează intens cu turcii să îi vină în ajutor. De aceea se va putea isca încă o mare baie de sînge. Dumnezeu să binevoiască a aduce o dată linişte netulburată acestei ţări.

230 **1600 octombrie 10, Sibiu.**

Aus der Hermannstadt in Sibenbürgen von 10. Octobris Anno 1600

Was gestalt die Schlacht zwischen dem Michael Weyda und Geörg Basta im September bey Enyed [a] und Marusch Wyuar beschehen, werdt Ihr vor

diesem vernommen haben. Dergleichen Niederlag oder Schlacht ist in langer Zeit nicht firgangen[b]. Der Michael Weyda ist 32/m Mann stark, sambt 32 klein und grosse Feldstück, so er bey sich gehabt. Die unseren aber nicht viel über 32/m Mann stark gewesen. Der Allmächtig aber hat wunderbarlicherweis den unsern dergestalt Victorii verliehen, dass sie des Michael Weyda Volk! ersten Angriffs dermassen einen Schrecken gemacht, dass sie nicht lang Fuess gehalten, sondern die Flucht genommen, also dass von des Michael Weyda¦ Volk in die 20/m uf der Wahlstatt geblieben, dargegen aber haben die unseren kleinen Schaden an Volk erlitten.

In sollicher Flucht und Schröcken hat sich Michael Weyda noch mit wenig Volk uf Fogerösch gemacht, aber Ihme nicht getrauet, uf solliche Festung wider unser Macht zu verharren deswegen dieselb verlassen, und den Markt in Prandt gesteckt, in Meinung seinen Weg nach der Wallachei zu vernehmen, welliches Landt aber, wider sein Verhoffen, von dem Jeremias Weyda wieder eingenommen worden. Dahero er sich nottrungenlich in dem Gebürg, sambt den seinigen verschanzen miessen, von dannen Er zum Herrn Feldt Obristen Abgesandte geschickt, Ihne Weyda wiederumb zue Gnaden ufzuenehmen. Auch sich vernehmen lassen. Er welle sein Weib, Muetter und Sohn zue Geisseln geben, damit Er desto fieglicher zum Feldt Obristen kommen möge, umb bey der Kayserlichen Mayestät Gnad zu erlangen.

Wie nun Herr Basta als Feldt Obrister in sollicher Handlung mit des Michael Weyda Gesandten gestanden, so kommen gewisse Kundtschaften ein, wie dass Sigismundus Bathory mit Hilf des alten Polnischen Canzlers sambt vielen Türggen, Tartarn und Pollaggen bis in 100/m Mann albereit an der Moldau und Sibenbürgischen Gräniczen ankommen, auch schon ziemlichen theil seines Volks über das Gebürge bey Meggies gebracht solle haben. Darauf ist Herr Feldt Obriste mit Herrn Zäckhel, sambt dem Landtvolk Ihme Sigismondo entgegen gezogen, weiteren Unrath zu verhindern und den Pass zu verlegen, auch Firsehung zue thuen, damit sollicher Einfall verhiet werden mechte. Michael Weyda aber seyen nach aller Noturft, allenthalben die Päss verlegt, dass Er weder hinder sich, noch fir[c] sich kann.

Herr Feldt Obrister ist gänzlich entschlossen Ihme Sigismondo ein[d] Schlacht zu liefern. Der Herr stehe Ihme bey, dessen Verfolg bericht ich hienach. Sonsten ist das Landtvolk allenthalben guet Kayserisch und begehren auch keinen andern Schutzherrn, als Ihre Kayserliche Maiestät.

Österreichische Nationalbibliothek Wien, Codex 8 973, fol. 530—531; Veress, VI, p. 227—229, doc. 210.

---

[a] Scris stilcit: Eyget.
[b] Corect: vergangen.
[c] Dialectal pentru: für, vor.
[d] Corect: eine.

De la Sibiu, în Transilvania, din 10 octombrie în anul 1600

Veţi fi aflat încă mai înainte modul în care s-a desfăşurat bătălia dintre Mihai-Vodă şi Gheorghe Basta, dată în septembrie în apropiere de Aiud şi Cioara de Mureş. O înfrîngere sau bătălie asemănatoare n-a mai avut loc de multă vreme. Mihai-Vodă avea cu sine 32 000 de oameni împreună cu 32 tunuri de cîmp mici şi mari. Ai noştri nu numărau însă cu mult peste 32 000 oameni. Atotputernicul a acordat însă victoria alor noştri în mod atît de minunat, încît încă la primul atac au înspăimîntat într-atît oastea lui Mihai-Vodă, că nu s-a putut menţine multă vreme, ci a luat-o la fugă, astfel că pe

cîmpul de bătălie au rămas în jur de 20 000 de oameni dintre oștenii lui Mihai-Vodă, în schimb ai noștri n-au suferit vreo pagubă în rîndul oștenilor.

Mihai-Vodă cu puțini oșteni a pornit-o în grabă și înfricoșat spre Făgăraș, dar n-a avut încredere să reziste forțelor noastre în acea cetate și de aceea a părăsit-o și a dat foc tîrgului, cu intenția de a lua calea spre Valahia. Contrar speranțelor sale, această țară fusese cucerită iarăși de către Ieremia-Vodă. De aceea, constrîns de nevoie, a trebuit să se retragă cu ai săi în munți, iar de acolo a trimis soli la domnul comandant suprem, pentru a-l primi din nou întru milostivire pe el, voievodul. S-a mai oferit să-i dea ca ostatici pe soția, mama și fiul său, pentru a putea ajunge cît mai grabnic la comandantul suprem, spre a dobîndi milostivire din partea Maiestății imperiale.

Pe cînd domnul Basta, în calitatea sa de comandant suprem, ducea astfel de tratative cu trimișii lui Mihai-Vodă, au sosit anumite știri, că Sigismund Báthory, ajutat de bătrînul cancelar polon împreună cu mulți turci, tătari și poloni în număr de aproape 100 000 de oameni, ar fi ajuns deja în Moldova și la hotarele Transilvaniei, ba chiar că și-ar fi trecut peste munți, pînă la Mediaș, o parte a oștenilor săi. La această ⟨veste⟩ domnul comandant suprem împreună cu domnul Székely și cu oastea au pornit împotriva lui Sigismund, pentru a împiedica noi dezordini și a interzice trecerea, dar și spre a lua măsuri pentru a putea preîntîmpina o astfel de invazie. Lui Mihai-Vodă i-au fost închise însă pretutindeni ieșirile — așa cum o cer nevoile — încît nu mai poate ⟨merge⟩ nici înainte, nici înapoi.

Domnul comandant suprem este cu totul hotărît să dea o bătălie cu Sigismund Báthory. Domnul să-l ajute. Voi raporta apoi despre cele petrecute. În rest, populația țării este pretutindeni favorabilă imperialilor și nu dorește vreun alt protector în afară de Maiestatea sa imperială.

231 **1600 noiembrie 25, Veneția.**

Di Venetia 25 Novembre 1600

[...]. Avvisano ⟨di Constantinopoli⟩, che i Polacchi trattino alla Porta d'acquistare la Transilvania, Valacchia, e Moldavia, e darne il tributo al Turco, come facevano i Vaivodi, proponendo di mettere Hieremia in Moldavia, Sigismondo Battori in Transilvania, e proveder' il governo di Valacchia di persona, che sia à devotione dell' Impero Turchesco; tuttavia questo concetto non è troppo ben' inteso alla Porta, perche il Turco sempre acconsentirà mal volentieri, che i Polacchi si faccino più potenti di quel che sono.

Archivio Segreto Vaticano, Nunziatura di Venezia, vol. 35, f. 152; Mesrobeanu, *Cercetări*, an. IV/1928, p. 180, doc. LV.

Din Veneția, 25 noiembrie 1600

[...]. Se dă de știre ⟨din Constantinopol⟩ că polonii tratează cu Poarta să cucerească Transilvania, Valahia și Moldova, care să plătească tribut sultanului, precum făceau voievozii dinainte, propunînd ca Ieremia să fie înscăunat în Moldova, Sigismund Báthory în Transilvania, iar cîrmuirea Valahiei să fie încredințată unuia care să se afle sub ascultarea Imperiului otoman; totuși această socotință nicidecum nu este luată în seamă de Poartă, din pricină că sultanul niciodată nu consimte de bunăvoie ca polonii să ajungă mai puternici decît sînt.

Aus Praag von 30 Decembris Anno 1600

Die Wallachen naben aus 5 Spanschaften Ihre Abgesandten zue Herrn Jeorg Basta geschickt Ihne zue bitten, dass Ihre Mayestät sie in Ihr Protection ufnehmen sollen, und eintweder den Michael Weyda oder einen anderen zuem Weyda daselbst einsetzen. Wellen den jetzigen, so von dem Polnischen Canzler eingesetzt und des Jeremia Weyda in der Moldau Prueder ist, nicht dulden. Was erfolgt, gibt Zeit.

Der Cornis Gaspar solle von der Sybenbürgischen Landschaft, nicht w isst man, ob Herr Jeorg Basta darin verwilligt, zum Statthalter und der Chiaki zum Obristen gemacht worden sein. Theilen auch die Güeter under Ihnen selbst aus. Wann dem also, wirdet man gegen Ihnen wieder was fürnehmen müssen, sonderlich weilen auch selbige Landtschaft Ihrer Mayestät etliche Conditiones fürschlagen, welche deroselben anzuenehmen schwerlich sein wüerden. Das Beste aber ist, dass Ihre Mayestät die fürnembsten Festungen in Handen habe.

Österreichische Nationalbibliothek Wien, Codex 8 973, fol. 659; Veress, VI, p. 290, doc. 272.

De la Praga, la 30 decembrie 1600

Valahii din cinci ţinuturi şi-au trimis solii la domnul Gheorghe Basta, spre a cere ca Maiestatea sa să-i primească sub protecţia sa şi să instaleze ca domn în Ţara Românească fie pe Mihai-Vodă, fie un alt voievod. Nu vor să-l tolereze pe actualul voievod care este pus de cancelarul polon şi care este fratele lui Ieremia, voievodul Moldovei.

Ce va urma se va vedea cu timpul.

Dieta transilvană l-ar fi făcut pe Gáspár Kornis guvernator, iar pe Csáky comandant, nu se ştie însă dacă domnul Gheorghe Basta aprobă. Ei ⟨nobilii transilvăneni⟩ îşi împart între ei şi moşiile. Dacă aşa stau lucrurile, va trebui să se întreprindă iarăşi ceva contra lor, mai cu seamă că această provincie propune Maiestăţii sale unele condiţii, care vor fi greu de acceptat. Cel mai bun lucru este însă ca Maiestatea sa să păstreze în mînă fortificaţiile cele mai importante.

233 **1600.**

Avviso dell' ambaschieria mandata dal Valacco all' Imperatore, et de i presenti, che esso Valacco hà inuiati à sua Maestà Cesarea, et di qualli che dalla Maestà sua sono stati inuiati à lui; et dell' imprese che egli disegna di fare contra il Turco. Publicato per Bernardino Beccari. In Roma, presso Guglielmo Facciotto. M.D.C. Con licenza de' Superiori

Quanto sieno state grandi et importanti le rotte date dal Signor Michele Prencipe de'Valacchi al Turco, così in Bulgheria, quando ruppe, et disfece Ferrat Bassà, all'hora primo Vizir, abbrugiandoli le barche, et l'altra materia che haueua apparecchiata per passare il Danubio, come in Valacchia quando vinse Sinam Bassà, che hauea sei volte più gente di lui, et dipoi quando rotti di nuouo i Turchi, espugnò la Città di Nicopoli, et di che terrore sieno state le scorrerie fatte da lui per il paese nemico, con gli incendij, et sacchi di Sophia,

et di Silistria, Città grandi, et famose, è noto ad ogn'vno, et si conosce assai chiaro dal non hauer mai più hauuto ardire i Turchi di toccar lo Stato di esso Vallacco, il quale, si per queste attioni, si per il zelo mostrato nel seruitio di Dio, et si per la gran prudenza, et intrepidezza hauuta, per non hauer voluto nè cedere al Turco, nè accettar le conditioni larghissime da lui offerteli della pace, di cui non poteua fidarsi, mà per hauersi voluto conseruare amico, et seruitore dell'Imperatore, et acquistar per Sua Maestà Cesarea i Regni intieri, obligando in cotal maniera la Maestà sua a proteggerlo, difenderlo, e conseruarlo ne i suoi Stati, con quell'augumento di gratie, che si possono aspettar da vn tanto, et cosi gran Prencipe Christiano, merita di esser celebrato frà i più magnanimi, più forti, più valorosi, et più sauij Prencipi, che hoggi viuano. Et potiamo sperare, che egli sia per seguitare al colmo della sua gloria con nuoue imprese contra il Tiranno de'Turchi, et esser principalissima causa di discacciarlo d'Europa. Stando massime le fresche vittorie ottenute, et l'opportunità del sito, che tiene per assaltare la Thracia. Questo Signor Michele, hauendo rotti presso a Sibinio in vna gran battaglia i Transiluani, si è impatronito senza altra difficoltà di quel Regno, et volendo significare a sua Maestà Cesarea la diuotione, et fedeltà sua, le hà subito inuiata vna solenne Ambasċieria, con li stendardi guadagnati, con le chiaui delle fortezze, et col sigillo del Regno di Transiluania, hauendo sua Maestà all'incontro per segno d'honore, et d'aggradimento, mandato a lui anchora, oltra gli altri presenti, l'effigie sua scolpita in oro, appesa ad vna collana, et ornata di pretiose gioie; et era la Maestà sua per mandargli anco in breue vna somma di danari per pagare i soldati; disegnando esso Valacco, fermate che habbia ben le cose di là dal Danubio, di passar subito in Thracia, et andar verso Constantinopoli. A che lo inanimano le predittioni de'Turchi, che l'Imperio loro debba esser disfatto da vn Rè d'Vngheria, i suoi prosperi successi, et la fiacchezza, et viltà del nemico. Et lo sprona l'odio che sà che gli porta il Turco; et l'hauer Ibraim Bassà mandato persona a posta per farlo ammazzare, dal qual pericolo Dio Nostro Signore l'ha preseruato. Mà se è vero (come si afferma) che il Rè de'Persi voglia mouersi per la ricuperatione de'suoi Stati, che gli anni adietro Amurath padre di questro Turco occupò alla Corona di Persia, et che a tal effetto mandi vn suo Ambasciatore al Papa, et che le solleuationi dell'Asia si vadino tutta uia augumentando, potiamo sperare di veder nel presente Ponteficato la destruttione de'Turchi, et in breue ridursi tutto il mondo alla vera Religione Christiana, et farsi vn sol ouile et vn sol Pastore. Il che piaccia a Dio di concederci per sua infinita misericordia.

BAR, A. 7 908; Hurmuzaki, III, 2, p. 532; Göllner, *M.d.T.*, p. 197—198 (incomplet).

Ştire despre solia trimisă de valah la împărat, şi despre darurile pe care valahul le-a trimis Maiestăţii sale imperiale, şi despre cele trimise valahului de Maiestatea sa; şi despre faptele pe care valahul are în gînd să le săvîrşească contra turcului. Publicat de Bernardino Beccari. În Roma, în tiparniţa lui Guglielmo Facciotto. M.D.C. Cu înaltă îngăduinţă

Fără seamăn de mari şi de însemnate au fost biruinţele cîştigate de seniorul Mihai, principe al valahilor, asupra turcului, spre pildă în Bulgaria, cînd îl birui şi-l înfrînse pe Ferhat paşa, pe atunci mare vizir, arzîndu-i corăbiile şi plutele ce le pregătise spre a trece Dunărea, ori în Valahia, cînd îl învinse pe Sinan paşa, care avea de şase ori mai multă oaste decît el, şi apoi cînd, biruindu-i iarăşi pe turci, luă cetatea Nicopolelui; iar cîtă groază au răspîndit

prădăciunile făcute de el în ţara vrăjmaşă, dimpreună cu arderea şi jefuirea Sofiei şi a Silistrei, cetăţi cu faimă şi puternice, se ştie de fiecine, şi se mai ştie îndestul de limpede că turcii n-au mai cutezat să calce ţara valahului, care, ori pentru aceste fapte, ori pentru osîrdia ce-o arătă slujindu-l pe Dumnezeu, ori pentru marea-i chibzuinţă şi cutezanţa ce le dovedi, căci nu voi să se plece turcului, nici să primească ademenitoarele chezăşii de pace ce i le dase acesta, ci se arată dornic să rămînă prieten şi slujitor al împăratului şi să cucerească pentru Maiestatea sa imperială coroane întregi, silind într-astfel pe Maiestatea sa să-l proteguiască, să-l apere şi să-l păstreze în statele sale, ba încă să-i arate şi mai multă bunăvoinţă, aşa cum se cuvine din partea unui atît de mare şi puternic principe al creştinătăţii, e vrednic a fi socotit printre cei mai neînfricaţi, mai puternici, mai viteji şi mai înţelepţi principi care se află în zilele noastre. Şi putem nădăjdui că va ajunge acest principe la culmea gloriei, săvîrşind noi fapte de ispravă împotriva crudului suveran al turcilor, şi că va fi el cel mai însemnat înfăptuitor al izgonirii turcului din Europa. Căci atît de măreţe izbînzi a obţinut în vremea din urmă, şi atît de norocit e acest prilej, într-atît, încît e de crezut că va da năvală în Tracia. Acest senior Mihai, biruindu-i lîngă Sibiu, într-o mare bătălie, pe transilvăneni, s-a făcut stăpîn fără vreo oprelişte pe acea coroană, şi voind a-i arăta Maiestăţii sale imperiale zelul şi credinţa sa, i-a trimis de îndată o înaltă solie, dimpreună cu stindardele cîştigate şi cu cheile fortăreţelor şi cu sigiliul coroanei Transilvaniei, iar Maiestatea sa i-a trimis la rîndul său, în semn de preţuire şi aleasă bucurie a sa, o dată cu alte daruri, o efigie a sa încrustată în aur şi prinsă de un colan împodobit cu preţioase giuvaericale; şi avea în gînd Maiestatea sa să-i trimită cît de curînd oarece sumă de galbeni să-şi plătească oştenii, căci socotea valahul că de îndată ce va rîndui cum se cuvine lucrurile dincoace de Dunăre, să treacă pe dată în Tracia şi să meargă asupra Constantinopolelui. La care lucru îl îndemnau prezicerile turcilor cum că împărăţia lor avea să fie risipită de un rege din Ungaria, fericitele sale izbînzi şi lipsa de vlagă şi ticăloşia duşmanului. Şi-l mai aţîţa ura ce ştia că i-o poartă turcul, căci Ibrahim paşa trimisese un om anume să-l omoare, de care primejdie Domnul Dumnezeul nostru l-a ferit. Dar de e adevărat (aşa cum se zice) că regele persienilor vrea să purceadă la redobîndirea statelor sale şi că într-aceasta a trimis papei un sol al său, şi că răzmeriţele din Asia se înmulţesc cu fiece zi, putem nădăjdui să apucăm să vedem încă sub păstorirea suveranului nostru pontif nimicirea turcilor, şi că în scurtă vreme lumea întreagă se va întoarce la adevărul credinţei creştineşti, şi că va fi o singură turmă a Domnului şi un singur păstor. Care lucru să se milostivească Dumnezeu, în nesfîrşita sa îndurare, să fie înfăptuit. Sfîrşit.

234 **1600.**

Petición que dieron a Su Magestad los embaxadores griegos, el año 1600

Señor, Constantino Posthelnico y Manuel Egumeno embaxadores, y Estabro Psara y Escarlate Maza, todos quatro cavalleros naturales de Grecia embiados en nombre del Primado, Arçobispo, Obispos y ecclesiásticos y nobles de las provincias de Epiro, Macedonia, Thesalia y Elada a Vuestra Magestad, a representar el estado dellos y del Imperio del Turco, y la resolución que todos aquellos Christianos unánimes y conformes tienen de ser sus vassallos, y suplicar a Vuestra Magestad sea servido de dignarse de ser su Rey y acceptar por suyas todas aquellas provincias de la Grecia, y particularmente a las quatro que han nombradas, que son las primeras en esta declaración, y a las quales

se arrimarán todas las demás. Dizen que el imperio del Turco está en el más peligroso estado que se puede dessear per la Christianidad, para poder ser arruynado, hallándose con un rey sin valor, entregado a los vicios, y govierno de mugeres, sin capitanes y gente de milicia, aviéndose acabado y sido muertos en las guerras de Persia y últimamente en las de Ungaria, Transilvania y Valachia, y sus janizaros y los pocos que han quedado, sin experiencia y sin obediencia aviéndose perdido totalmente en aquel imperio, sin armada de mar, porque quando quiera hazer muy gran esfuerço no podrá juntar a Constantinopla más que veynte galeras, y con todas las de las guardias 50, entrando en ellas de cossarios, pero todas ban mal paradas y armadas con chusma de esclavos y forçados christianos, que veinte galeras de Vuestra Magestad son sufficientes para combatirles y ganarles. Que demás desto no guarda justicia, y la avaricia ha crescido a tanto grado que ya no se puede sufrir más. Que toda la gente de guerra ordinaria que tiene el Turco en la Grecia son 12 mill feudatarios, los quales tienen allá sus feudos y possessiones, y son obligados a yr a la guerra, como lo hazen cada año a la de Ungría, cada uno con los más cavallos que puede, desde principio de Junio, dexando todas aquellas provinçias sin gente de guerra, y las poquitas fortalezas que el Turco tiene en algunas partes de la marina con muy pocos estipendiados que no son soldados, sino gente baxa, hasta fin Deziembre, y los dichos Turcos feudatarios buelven a sus casas. Que en todas las dichas provincias de Grecia, inclusos los dichos feudatarios, avrá 80 mill Turcos, y fuera de los dichos 12 mill feudatarios, que son gente de a cavallo, todos los demás son labradores, officiales y tenderos, que nunca han tratado armas, ni visto guerra. Que en ellos avrá más de ocho millones de Christianos, y que con la mayor facilidad del mundo podrían levantarse y degollar los Turcos que tienen en sus manos entre si, particularmente en los meses que los dichos 12 mill Turcos feudatarios están fuera de sus casas en la guerra de Ungría, y libertar la provincia de la tyrania y manos bárbaras del Turco; pero para hazerlo con mayor seguridad del buen successo y de mantenerse, dessean el ámparo y favor de Vuestra Magestad, y que se haga la solevación con la authoridad de las armas de Vuestra Magestad y debaxo de sus reales vanderas, y guiados y governados de capitanes suyos [...].

Dizen los dichos embaxadores que resolviéndose Vuestra Magestad a hazer esta empresa, seria conveniente tener comunicación con el Emperador, para que ordenasse a Miguel Bayvoda de Valachia que tomasse los passos de Belgrado, para que los Turcos no puedan bolver en Grecia.

Que si Miguel Bayvoda, con ser un príncipe pequeño, que no tiene sino 400 mill ducados de renta, ha dado tanto que entender al Turco, corriendo hasta Andrinópoli y poniéndole algunas vezes tanto temor, que ha pensado passar a Asia, se considere con quanta facilidad ganará Vuestra Magestad a Grecia, donde exércitos puede aver de Christianos que yran serviéndole hasta a Constantinopla [...].

Archivo General de Simancas, Sección de Estado, leg. 1 097, Nápoles; Cioránescu, p. 172–177, doc. CCCLXXVI.

Suplică înfăţişată Maiestăţii sale de ambasadorii greci, în anul 1600

Sire, Constantin postelnicul şi Manoil egumenul, ambasadori, şi Stavru Psara şi Scarlat Maza, toţi patru cavaleri de viţă din Grecia, trimişi în numele patriarhului, arhiepiscopului, episcopilor şi tuturor feţelor bisericeşti, şi al celor de neam ales din ţinuturile Epirului, Macedoniei, Tesaliei şi Eladei la Maiestatea voastră, spre a înfăţişa starea lor şi a Imperiului turcesc, şi hotărî-

rea pe care toţi creştinii de acolo, la un gînd şi o vrere au luat-o să se pună sub oblăduirea Maiestăţii voastre, şi spre a ruga pe Maiestatea voastră să binevoiască a le fi rege şi a primi drept ale sale toate acele ţinuturi din Grecia, şi cu deosebire cele patru ce s-au fost numit mai sus, care au fost cele dintîi ce au făcut această mărturie, urmînd a li se alătura lor toate celelalte, spun cele ce urmează: că Imperiul turcesc se află cuprins de cea mai rea stare ce şi-ar putea-o dori creştinătatea, putînd fi el acum nimicit, căci are în frunte un suveran lipsit de vrednicie, robit patimilor şi supus femeilor, fără de căpetenii şi fără de oştiri, ce au pierit în războaiele din Persia, iar în vremea din urmă în Ungaria, Transilvania şi Valahia, iar ienicerii şi ceilalţi puţini oşteni ce i-au rămas n-au meşteşugul armelor şi sînt nesupuşi; şi totul este în ruină în acest imperiu, care n-are nici armată de mări, căci atunci cînd voiesc să facă mai mare ispravă nu pot să strîngă la Constantinopol mai mult de douăzeci de galere, şi cu cele din paza cetăţii 50, socotind între acestea şi pe cele de cărăuşie, dar toate rău pregătite şi înarmate cu gloată de robi şi ocnaşi creştini, încît douăzeci de galere ale Maiestăţii voastre sînt de ajuns să le înfrunte şi să le biruie. Şi de altminteri nu se respectă legea, iar lăcomia a crescut pînă într-atît că nu mai poate fi îndurată. Toată oastea de strînsură pe care o are turcul în Grecia sînt 12 mii de feudatari, care-şi au acolo feudele şi moşiile lor, şi care sînt obligaţi să meargă la război, precum o fac în fiece an în războiul din Ungaria, fiecare cu cît de mulţi cai poate, la începutul lui iunie, încît acele ţinuturi rămîn lipsite de oşteni, şi aşijderi şi micile cetăţui ce le are turcul în cîteva locuri de pe coastă sînt păzite cu foarte puţini simbriaşi care nu sînt oşteni, ci lume de rînd, şi aceasta ţine pînă în decembrie, cînd zişii feudatari se întorc la casele lor. Şi în toate aceste ţinuturi din Grecia, socotindu-i şi pe zişii feudatari, să fie ca la 80 de mii de turci, şi afară de cei 12 mii de feudatari, care sînt oşteni călări, toţi ceilalţi sînt plugari, slujbaşi şi neguţători mărunţi, care nicicînd n-au pus mîna pe vreo armă şi n-au văzut o bătălie. Şi în aceste ţinuturi sînt mai mult de opt milioane de creştini, care mai lesne decît orice pot a se ridica şi a-i omorî pe turcii ce-i au sub mînă, mai cu seamă în lunile cînd cei 12 mii de turci feudatari se află departe de casele lor, duşi în războiul din Ungaria, scăpîndu-şi astfel ţara de tirania şi de mîna turcului celui barbar; dar spre a face acest lucru cu mai mare chezăşie de izbîndă şi spre a nu cădea iarăşi sub turci, voiesc aceşti creştini să aibă ocrotirea şi ajutorul Maiestăţii voastre, iar răzvrătirea lor să se facă sub oblăduirea armelor Maiestăţii voastre şi sub steagurile voastre şi călăuziţi şi conduşi de căpitanii voştri [...].

Spun zişii ambasadori că de se va hotărî Maiestatea voastră să împlinească această faptă, ar fi potrivit să se înţeleagă cu împăratul să dea poruncă lui Mihai, voievodul Valahiei, să se îndrepte spre Belgrad, ca să nu poată turcii să dea năvala în Grecia.

Căci dacă Mihai-Vodă, care e un principe mic, ce nu are decît 400 de mii de ducaţi venit, a dat de furcă turcului pe cît se spune, ajungînd pînă la Adrianopole şi răspîndind de fiece dată atîta spaimă, de gîndeai că va trece în Asia, să luaţi aminte cît de lesne va izbîndi Maiestatea voastră în Grecia, unde poate aduna de partea sa oştile creştinilor, ce vor merge slujindu-l pînă la Constantinopol. [...].

235 **1601 ianuarie 13, Viena.**

Auss Wienn von 13 Januarÿ Anno 1601

Ieczo seindt schreiben von den Windischen Grănicz alhero khomben, das der feindt in den Vmbligenden Dörffern, daselbst mit machung loüteren,

vund anders Zeugs grosse Sparation thue, dahero man sich eines vnuersehenen einfalls, sonderlich aber auf Petrina [1] besorgt.

An gestern ist der Wallachischen Weÿda mit vngefehr beÿ 40 Pferdt alhir ankhomben, die seinst maisten thails auf Tartarisch aufgezogen, mit handtbögen sambt den Pfoullen, auch versilber 4 Säbel vund Pusiggan gefuerth, dem 12 schlechte gutschiwägen. Der hungerische Stathalter zue Pressburg, hat Ihnen von dannen Pressburg alhero beloutet Ire Frl. Dl. haben Ihme entgegen hinaus geschikht, vnd auff dero eigenen leibwagen herein führen lassen, vom Er nun beÿ Ierer Drl. Audienz haben wiert, wais man noch nit, Er würdet nicht Costfreÿ gehalten, wie man hievor gesagt. Ier Kai. Mt. sollen es in einen negst heraus gethannen schreiben eingestelt haben, allein hat man Ihme von allerlaÿ Victualien als Ochsen, viltprot, Schwein, haberen vnd dergleichen presentiert.

An heut ist des herren Vngnadten selbig verstorbene Cörper alhero gebraucht worden. [...].

Deutsches Zentralarchiv, Historische Abteilung II, Merseburg, Königliches Geheimes Staats-Archiv, Rep XI, 273 d Türkei, fasc. 1; Arh. St. Buc., Colecția microfilme R.D.G., r. 170, c. 362.

Din Viena, la 13 ianuarie anul 1601

Acum au sosit aici scrisori de la granița slovenă, ⟨prin care sîntem informați⟩ că dușmanul face prăpăd în satele dimprejur; de aici ⟨poate avea loc⟩ un atac neașteptat, îndeosebi avem a ne teme pentru Petřin [1].

Ieri a sosit aici voievodul valah cu o suită transportată de 40 de cai, care, în cea mai mare parte provin de la tătari, cu arcuri cu săgeți și patru săbii aurite, conduși cu 12 trăsuri.

Guvernatorul ungur de la Pojon l-a însoțit de la Pojon pînă aici. Alteța sa princiară a trimis să-l întîmpine și a poruncit să fie adus aici cu propria lui trăsură; dacă el va avea audiență numai la Alteța sa, nu se știe încă. Nu i se va oferi cazare gratuită, cum s-a spus mai înainte. Maiestatea sa împăratul a dispus printr-o scrisoare recentă ca singur să-și adune toate cele necesare vieții, ca boi, pîine, porci, avut,

Astăzi a fost adus corpul neînsuflețit al lui Ungnad [...].

---

[1] Cetatea Petrovaradin, azi în R.S.F. Iugoslavia.

236 — 1601 ianuarie 20, Veneția.

Venezia il 20 gennaio 1601

Scrivono di Vienna delli 6 stante tener aviso da più bande della passata per Cassovia del Valacco alla volta di Praga accompagnato da 200 Cavalli, havendo lasciato in Albagiulia alla custodia del Basti la moglie et figli.

[...]. Scrivono di Praga delli 8 stante l'arrivo in quella Città del Ser⟨enissi⟩mo Massimiliano il quale si dubbitava che non accettarebbe il governo della Transilvania già notificatoli da S⟨ua⟩ M⟨aes⟩tà Ces⟨ar⟩ea per lettere desiderando S⟨ua⟩A⟨ltezza⟩ di fermarsi in Corte sino sia stabilito il negotio del Re de'Romani alla qual dignità aspirava venendo anco stimulato tal negotio dalli elettori ecclesiastici (?) Che S⟨ua⟩ M⟨aes⟩tà faveva spedito ordine a Vienna chel Valacco fusse ricevuto con ogni possibil favore, ma però non s'era per anco rissolta di lasciarlo venir in Corte con Voce che in Vienna si doveva

ascoltare et rissolvere sopra le sue dimande. Et che in Praga erano giunti l'Amb‹asciato›ri mandati dalla Provincia di Transilvania per stabilire la capitulatione con la S‹ua› M‹aes›tà Ces‹ar›ea [. . .].

Biblioteca Apostolica Vaticana, Cod. Urb. Lat., vol. 1068, f. 42—43; Buta, *Diplomatarium*, II, p. 186, doc. CCXLVIII.

Veneţia, la 20 ianuarie 1601

Se scrie de la Viena din ziua de 6 a acestei luni că se ştie din mai multe părţi despre trecerea valahului prin Caşovia în drum spre Praga, însoţit de 200 de călăreţi, după ce şi-a lăsat soţia şi fiii la Alba Iulia în paza lui Basta.

[. . .]. Se scrie de la Praga din ziua de 8 a acestei luni ‹despre› sosirea în acel oraş a prealuminatului Maximilian care, se credea că nu va primi cîrmuirea Transilvaniei, fapt ce i s-a făcut cunoscut mai înainte, prin scrisori, de către Maiestatea sa imperială; Alteţa sa dorea să se oprească la curte pînă cind s-ar face înţelegere cu împăratul romanilor, întrucît la rangul la care nădăjduia, era îndemnat şi de alegătorii clericali. ‹Se zice› că Maiestatea sa se îngrijise să fie trimisă porunca la Viena pentru ca valahul să fie primit cu cît de mare bunăvoinţă se poate, însă nu se hotărîse încă de il va lăsa să vină la curte; şi se spune că la Viena trebuia să se asculte şi să se deslușească acele două cereri ale sale; ‹tot aşa› că la Praga ajunseseră solii trimişi de ţara Transilvaniei spre a hotărî predarea, laolaltă cu Maiestatea sa imperială [. . .].

237 — 1601 ianuarie.

Relationis Historicae continuatio [. . .] nechst vershiener Franckfurter Fastenmess 1601 zugetragen [. . .] Getruckt zu Lich durch Wolfgangum Kezelium, MDCI [1]

Den 25 [2] dis ist der Michael Weyda mit vielen ansehnlichen Leuten und 70 Pferden auch 12 Kutschen zu Wien angelangt und fast auff Tartarische Weiss mit Bögen, Pflitzpfeilen und versilberten Sebeln auffgezogen, welchen jhr F.D. Erzthertzog Matthias empfangen, zum gülndnen Hirsch einlosiren und kostfrey halten lassen, nachmaln allerley Victualen, als Ochsen, Wildbrett, Habern und dergleichen jhme verschafft.

Österreichische Nationalbibliothek Wien, 182 109 B. Göllner, *Faima*, 94; idem, *Faima*, p. 281, doc. LXI;

Continuarea relatării istorice [. . .] de la apropiatul tîrg de la Frankfurt din timpul postului din 1601. Tipărit la Lich de Wolfgang Kezelius, MDCI [1]

La 25 [2] a acestei luni ‹ianuarie› Mihai-Vodă a sosit la Viena cu mulţi oameni de seamă, cu 70 cai, precum şi cu 12 caleşti, echipaţi aproape tătărăşte, cu arcuri, săgeţi şi săbii argintate. A fost primit de Luminăţia sa princiară arhiducele Matthias, găzduit la ‹hanul› Cerbul de aur în mod gratuit şi i s-au procurat tot felul de alimente, ca boi, vînat, ovăz şi altele asemenea.

---

[1] O ştire cu conţinut asemănător este publicată în Dan, *Ştiri*, p. 285, cu data de 1600 decembrie.

[2] De fapt Mihai Viteazul a sosit la Viena la 12 ianuarie.

238 **1601 februarie 8, Veneţia.**

Di Venetia li 8 Febraro 1601

Scrivono di Cassovia tener di Transilv⟨ani⟩a che Michel vaivoda nel suo passaggio per la corte Cesarea altre l'haver mandata la moglie et figlioli insieme cont tutto il suo tesaro alla protetione et fede del Basti li havea anco inviato un suo Capit⟨an⟩o con mille cavalli et 600 fanti Archibug⟨ie⟩ri il mag⟨gior⟩ numero della sua millitia acciò che sotto il suo comando siano adoperati in serv⟨iti⟩o dell'Imp⟨erato⟩re dal quale dissegnava d'impetrar l'investitura della Vallachia qual genti esso Basti non habbia accettate appresso di se ma ben poste in luoco idoneo di quella frontiera all' danni de Turchi [. . .].

Biblioteca Apostolica Vaticana, Cod. Urb. Lat., vol. 1 069, f. 90; Arh. St. Buc., Colecţia microfilme Vatican, r. 36, c. 178v; Buta, *Diplomatarium*, II, p. 188, doc. CCLII.

Din Veneţia, la 8 februarie 1601

Se scrie din Caşovia cum că s-a aflat din Transilvania că Mihai voievod, în drumul său spre curtea imperială, după ce şi-a lăsat soţia şi fiii în paza şi buna-credinţă a lui Basta, dimpreună cu toată averea sa, i-ar mai fi trimis şi un căpitan al său cu o mie de călăreţi şi 600 archebuzieri, floarea oştirii sale, pentru ca sub comanda sa să fie folosiţi în slujba împăratului, de la care nădăjduia să dobîndească înscăunarea în Valahia; dar pe aceşti oameni Basta nu i-ar fi lăsat în preajma sa, ci îi puse într-un loc potrivit la hotare, spre a-i păgubi pe turci [. . .].

239 **1601 februarie 17, Viena.**

Aus Wien von 17. Februarii Anno 1601

Aus Sibenbirgen haben wir Zeitung, dass Sigismundus Bathory anfangs mit etlich Tausendt Cosaggen an deroselben Gränizen, hernach mit etlich wenige der seinen, durch heimliche Practica, bei Nachtszeit gen Weyssenburg einkommen. Alda mit Hilf seiner Adhaerenten den Herrn Basta unversehens im Bett überfallen und sambt etlichen firnehmen Sibenbürgern, so sich uf Ihrer Kayserlichen Mayestät Seiten erzeigt, darunder auch des Michel Weyda Weib und Kind gefangen genommen, understehet sich nun ferner auch das ganze Landt mit Gewalt under sich zue bringen, darzue Ihme dann nicht allein viel meineidige Sibenbürger, sondern auch Pollaggen und Türggen verhelfen.

Herr Obriste Pecz, wellicher von seinem Regiment noch etliche Festungen besetzt und mit etlich Fähndlen einen Pass inne[a] hat, bemiehet sich wol und schreibt stark umb Hilf heraus, also dass, wann dieselb nit bald folge, so seye es nicht allein umb Ihne und die seinigen, sondern auch umb ganz Sibenbürgen beschehen. Darauf solle der Michael Weyda, wellicher dieses vorhin besorgt, und allezeit prophezeit, umb die seinigen wie ein Kind geweint haben. Der wirdet morgen dermalen eins nach Praag gelassen, alda man aus der Not ein Tugent machen, und weilen derzeit kein ander Haubt verhanden[b], so dieses Volks und Landts Art besser erfahren, Ihne Weyda zum General in Sibenbürgen wirdet machen miessen.

Österreichische Nationalbibliothek Wien, Codex 8 974, fol. 336; Veress, VI, p. 317—318, doc. 299.

---

[a] Corect: innen.

[b] Corect: vorhanden.

De la Viena, din 17 februarie în anul 1601

Din Transilvania avem ştirea că Sigismund Báthory ar fi venit mai întîi cu cîteva mii de cazaci la graniţele acesteia, iar apoi, pe căi tainice şi la vreme de noapte, ar fi înaintat spre Alba Iulia cu cîţiva dintre ⟨oamenii⟩ săi. Aici, cu ajutorul aderenţilor săi, l-ar fi atacat pe neaşteptate, în aşternutul său, pe domnul Basta şi l-ar fi luat prizonier împreună cu cîţiva transilvăneni de vază care s-au dat de partea Maiestăţii sale imperiale, între cei prinşi fiind soţia şi copilul lui Mihai-Vodă. Mai mult el îndrăzneşte să aducă cu forţa întreaga ţară sub ascultarea lui, lucru la care îl ajută nu numai mulţi transilvăneni sperjuri, dar şi polonii şi turcii.

Domnul colonel Pezzen, care ţine încă ocupate cu regimentul său cîteva cetăţi şi stăpîneşte o trecătoare cu cîteva steaguri ⟨de oaste⟩, se străduieşte după putinţă şi scrie, cerînd cu insistenţă ajutor, anume că dacă nu i se va trimite curînd, nu s-ar decide numai soarta sa şi alor săi, ci şi a întregii Transilvanii. La acestea Mihai-Vodă, care se temuse încă dinainte de aceasta şi le prezisese mereu, ar fi plîns ca un copil pentru ai săi. El va fi lăsat să plece mîine la Praga, unde nevoia va fi transformată în virtute, iar fiindcă pentru moment nu există vreo altă căpetenie care să cunoască mai bine poporul şi ţara aceea, el, voievodul, va trebui făcut general în Transilvania.

240 **1601 februarie 24, Veneţia.**

Venezia, a 24 febraio 1601

Altre di Vienna avisano di più che ivi s'aspettavano d'hora li 10 ⟨?⟩ Coloneli fatti dall'Imperatore per levare li 10 Reggimenti Alemani con intentione però che'l nemico esca in Campagna per far qualche impresa per laquale il Ser⟨enissi⟩mo Mattias convocava spesso il Consiglio di Guerra et dato ordine che siano levati di Giavarino doi petardi mettendosi fra tanto S⟨ua⟩ A⟨ltezza⟩ in ordine per andarsene alla Dieta di Possonia per l'ultimo di questo mese sicom'anche il Ser⟨enissi⟩mo Massimiliano doverà sicuramente passar in Transilvania essendo già superate et accordate con S⟨ua⟩ M⟨aes⟩tà Cesarea tutte le difficultà che l'impedivano per dove s'invierà sub⟨it⟩o che sarà fatta la provigione della gente et del denaro, et che'l Valacco si tratteneva tuttavia in Vienna aspettando dall'Imperatore la risolutione del suo negotio non sapendosi in quanta gratia si trovi con S⟨ua⟩ M⟨aes⟩tà dalla quale procurava con la sua protettione et aiuto tentar la ricuperatione di quello che hà perduto mentre hà voluto attendere à servire la sua Imperial Corona [...].

Biblioteca Apostolica Vaticana, Cod. Urb. Lat., vol. 1 069, f. 120—121; Arh. St. Buc., Colecţia microfilme Vatican, r. 36, c. 187; Buta *Diplomatarium*, II, p. 192, doc. CCLVIII.

Veneţia, la 24 februarie 1601

Alte scrisori de la Viena dau de ştire că acolo sînt aşteptaţi în fiece clipă cei 10 ⟨?⟩ colonei numiţi de împărat să recruteze 10 regimente germane, cu gîndul de a momi pe duşman să pornească vreun atac; pentru care fapt prealuminatul Matthias adună de mai multe ori consiliul de război şi dădu poruncă să fie scoase din Giavarino două tunuri mici; într-acestea Alteţa sa se supune poruncii de a se duce la dieta din Pojon, rînduită pentru ultima zi a acestei luni, dat fiind că prealuminatul Maximilian trebuie să plece neîndoios în Transilvania, întrucît au fost trecute şi înlăturate toate neînţelegerile

cu Maiestatea sa imperială; fapt pentru care va porni de îndată ce se vor fi adunat oameni şi bani; că valahul se mai afla încă la Viena aşteptînd din partea împăratului limpezirea pricinii sale, dar nu se ştie cît de mare bunăvoinţă va găsi la Maiestatea sa, cu sprijinul şi ocrotirea căreia se îngrijea să încerce redobîndirea a ceea ce a pierdut, cînd a ţinut să păzească şi să slujească imperiala sa coroană [...].

241 **⟨1601 februarie⟩.**

Relationis Historicae continuatio [...] nechst verschiener Franckfurter Fastenmess 1601 zugetragen [...] Getruckt zu Lich durch Wolfgangum Kezelium, MDCI

Den 18. dis hat der Wallach Michael Weyda von Wien nach Prag seinen Weg genommen, welcher als er vernommen, dass sein Weib und Sohn gefangen, sehr leidig sich erzeigt unnd wie ein Kind soll geweinet haben, welcher gute Vertröstung gethan im Fall Siebenbürgen gantz eingenommen wurde, mit wenig Volck es wider zu erobern, wann er zum General darin gemacht würde, als er dieses Lands und Volcks Art wol erfahren.

Österreichische Nationalbibliothek Wien, 182 109 B; Göllner, *Faima*, p. 281—282, doc. LXIII.

Continuarea relatării istorice [...] de la apropiatul tîrg de la Frankfurt din timpul postului din 1601. Tipărit la Lich de Wolfgang Kezelius, MDCI

La 18 a acestei luni ⟨februarie⟩ valahul Mihai-Vodă a pornit din Viena spre Praga. Cînd a aflat că soţia lui şi fiul lui au fost închişi, a suferit foarte mult şi se zice că ar fi plîns ca un copil; a dat asigurări că în cazul în care Transilvania ar fi cucerită în întregime, ⟨de către Sigismund Báthory⟩ el, ⟨Mihai⟩, ar recuceri-o cu puţină oaste, dacă ar fi făcut general acolo, întrucît cunoaşte prea bine felul de a fi al acestei ţări şi al acestui popor.

242 **⟨1601 februarie⟩.**

Relationis Historicae continuatio [...] nechst verschiener Franckfurter Fastenmess 1601 zugetragen [...] Getruckt zu Lich durch Wolfgangum Kezelium, MDCI

Den 3. Februar ist der Wallach Michael Weyda mit 35 Persohnen unnd 6 Kutschen zu Prag ankommen dem Herrn Carolus Magnus von Hoff aus entgegen gezogen und einbegleytet, welcher von Key. May. kostfrey unnd stattlich gehalten unnd von den Siebenbürgern (so den 12. Jan. mit 6 Kutschen alda' angelangt) fleissig aufgewart worden.

Der Wallach hat sich seines Tyrannisirens starck entschuldigt unnd dass er nothwendig einen Ernst gegen den Siebenbürgen brauchen müssen, weil sie Auffrührisch und zum Abfall jeder Zeit geneigt gewesen. Soll sonsten eine feine ernstliche Person seyn, welchem Key. May. Geld unnd Volck untergeben werden.

Des Wallachen Leuten ists dieselbe Nacht ubel ergangen, dann als sie sich schlaffen begeben, sich aber zuvor wol bezecht, haben sie auff einer grossen Eisenen Platten ein Kolfewer in jhr Schalffkammer gemacht und daruber entschlaffen. Nach dem aber der Rauch und Dampff bey geschlössenen Gewelb nicht hinaus kommen können, also hat man 2 seiner Diener im Bett erstrumpfft todt, auch 5 derselben todtkrank gefunden. Man hat erstlich vermeint solches durch Gifft beschehen seyn.

Österreichische Nationalbibliothek Wien, 182 109 B; Göllner, *Faima*, p. 282—283, doc. LXV; idem, *M.d.T.*, p. 210—211, doc. LXXVII.

Continuarea relatării istorice [...] de la ultimul tîrg din timpul postului de la Frankfurt din 1601 [...] Tipărit la Lich de Wolfgang Ketzelius, MDCI

La 3 februarie a sosit la Praga valahul Mihai-Vodă cu 35 persoane şi 6 trăsuri; de la curte le-a ieşit în întîmpinare şi i-a condus domnul Carlo Magno; ⟨Mihai-Vodă⟩ a fost întreţinut gratuit şi într-un chip impunător de către Maiestatea imperială şi i s-a făcut curte cu asiduitate de către transilvăneni (care sosiseră acolo la 12 ianuarie cu 6 trăsuri).

Valahul s-a scuzat mult pentru tiraniile sale şi ⟨a arătat⟩ că s-a văzut nevoit să folosească toată severitatea împotriva transilvănenilor, deoarece se revoltaseră şi înclinau mereu spre dezerţiune. În rest ⟨Mihai-Vodă⟩ pare că este o persoană aleasă, serioasă, căreia Maiestatea sa îi va da bani şi îi va subordona oşteni.

Oamenii valahului au păţit-o rău în aceeaşi noapte, căci, ducîndu-se la culcare după ce chefuiseră zdravăn mai înainte, au aprins în camera lor de culcare, pe o placă mare de fier, un foc de cărbune şi au adormit. Dar deoarece fumul şi aburii n-au putut ieşi din încăperea închisă, doi dintre servitorii săi ⟨ai lui Mihai⟩ au fost găsiţi asfixiaţi în pat, iar cinci dintre ei bolnavi de moarte. La început s-a crezut că asta s-ar fi datorat unei otrăviri.

243 **1601 martie 3, Venetia.**

Di Venetia li 3 Marzo 1601

Sabbato tardi s'hebbero le lettere di Vienna delli 17 pass⟨at⟩o le quali ne accusano di Trans⟨ilvani⟩a con nova ch'essendosi tenuta a Claudiopoli la Dieta di quella Prov⟨inci⟩a principiata all' 25 Genn⟨ai⟩o et finita all'ultimo d⟨ett⟩o quelli stati acconsentirno a tutte le dimande fatte da Giorgio Bast in nome dell' Imp⟨erato⟩re al quale giurorno per al terza volta fideltà et omaggio in mano d'esso Bast come Governator Imp⟨eria⟩le; per causa di che havendo lui conceputa buona speranza et fermo proposito che quella Prov⟨inci⟩a si sia realm⟨en⟩te stabilita all' obedienza dell' Imp⟨erato⟩re et quietata havea mandata la soldatesca alli confini dell'Ungaria superiore; ritornandosene lui in Albaiulia ove essendo solo con li suoi Conseglieri, officiali et guardia doppoi tre giorni venne il Princ⟨ip⟩e Battori accompagnato da Polachi Turchi et Tartari et col fomento et aiuto delli cittadini d'Albaiulia entrò di notte quasi trionfante et levò subbito l'armi alla guardia con far all'improviso prigione il Basti il quale sene stava nel letto con altri 5 [a] principali quali intendesi esser stati mandati à Temisvar insieme con la moglie et figl⟨iuol⟩o del Valacco il quale peró facendo honorata diffesa resto ferito

mortalm⟨en⟩te dicendoci anco che per viaggio sia morto [1]. Il che presentito Mical Valacco che si trovava a Vienna con molto suo dolore massime per haver protestato al Ser⟨enissi⟩mo Mattias et sud⟨ett⟩o svaltaso ·4 giorni avanti per altre spie che gle ne diede notitia ma S⟨ua⟩ A⟨ltezza⟩ non li volse prestar orrechie; parti per le poste alla volta di Praga [...[

Biblioteca Apostolica Vaticana, Cod. Urb. Lat., vol. 1 069, f. 134; Arh. St. Buc., Colecţia microfilme Vatican, r. 36, c. 189; Buta, *Diplomatarium*, II, p. 192—193, doc. CCXLI.

---

[a] În Buta transcriere greşită „suoi". Lecţiunea corectă „5" este confirmată de o ştire trimisă de la Bratislava la 15 februarie 1601, cf. Veress, VI, p. 312.

Din Veneţia, la 3 martie 1601

Sîmbătă spre seară s-au primit scrisori de la Viena din ziua de 17 a lunii trecute, care aduceau ştire din Transilvania că la Cluj s-a ţinut dieta acelei ţări, începută la 25 ianuarie şi încheiată în ultima zi a aceleiaşi luni; că stările au consimţit la toate cererile făcute de Gheorghe Basta în numele împăratului, căruia pentru a treia oară i-au jurat credinţă şi supunere prin acest Basta, ca guvernator imperial; din care pricină dobîndind el nădejde şi temei sigur că acea ţară este cu adevărat hotărîtă să dea ascultare împăratului şi că este potolită, a trimis oastea la hotarele Ungariei Superioare, iar el s-a întors la Alba Iulia, unde rămase numai cu sfetnicii, ofiţerii şi garda sa; după trei zile veni principele Báthory însoţit de poloni, turci şi tătari, şi cu voia şi sprijinul cetăţenilor din Alba Iulia intră în cetate în timpul nopţii, aproape în triumf, şi fără zăbavă luă armele gardienilor făcînd îndată prizonier pe Basta, care stătea pe pat, împreună cu alţi cinci oameni de vază, despre care se ştia că au fost trimişi la Timişoara împreună cu soţia şi fiul valahului; şi deşi acest fiu s-a apărat cu demnitate a fost totuşi rănit de moarte, dar s-a zis că a murit pe drum [1].

Aflînd cu mare durere de acest lucru, Mihai valahul care se afla la Viena s-a plîns prealuminatului Matthias de fapt săvîrşită, de care aflase cu patru zile înainte de la nişte iscoade, dar Alteţa sa nu a voit să-şi plece urechea la plîngerile lui; atunci el a plecat în grabă spre Praga [...].

---

[1] Informaţie eronată. Nicolae Pătraşcu a murit în 1627, la Győr (Raab), cf. Veress, IX, p. 273—274.

244 **1601 martie 9, Praga.**

Aus Prag von 9. Martii Anno 1601

Der Wallach purgiert sich nicht allein stark, sondern kommt auch uf sein Prophezeiung, was die Sibenbürger wider Ihre Mayestät gehandlet. Ist ein feine, ernsthafte Person. Ihre Mayestät lassen Ihne erstattlich tractieren und soll Ihme Gelt und Volk undergeben, auch damit ehist abgefertigt werden.

Österreichische Nationalbibliothek Wien, Codex 8 974, fol. 356; Veress, VI, p. 333, doc. 310.

De la Praga, din 9 martie în anul 1601

Valahul nu numai că se apără intens ⟨de bănuiala de trădare⟩, ci îşi dovedeşte prorocirea referitoare la cele comise de transilvăneni împotriva Maiestăţii sale. Este o persoană fină, serioasă. Maiestatea sa îl tratează cu dărnicie şi i-ar fi pus la dispoziţie bani şi oşteni, urmînd să plece cu aceştia cît mai curînd.

245 **1601 martie 17, Veneţia.**

Di Venetia li 17 Marzo 1601

Le l⟨ette⟩re di praga [a] delli 5 stante portanto che il Valacco era stato introdotto nella audiencia de s⟨ua⟩ M⟨aes⟩tà Ces⟨are⟩a alla qual faceva grande offerte di esser devotiss⟨i⟩mo ser⟨vitor⟩e del'Imp⟨erator⟩e, et havendoli dati agiuti prometteva di far gran cose contra Turchi et de Transilv⟨ani⟩a tenevano che il principe Bartoli [a] non era altrim⟨en⟩te entratto in quella provincia la quale si sperava che si per mantenersi più che mai alla devotion del Imp⟨erato⟩re il quale mandera à quella volta grossi agiuti al basti [a].

Biblioteca Apostolica Vaticana, Cod. Urb. Lat., vol. 1 069, f. 156; Arh. St. Buc., Colecţia microfilme Vatican, r. 36, c. 197; Buta, *Diplomatarium*, II, p. 197, doc. CCLXVI.

---

[a] Aşa în original.

Din Veneţia, la 17 martie 1601

Scrisori de la Praga din ziua de 17 a acestei luni aduc ştire că valahul a fost primit în audienţă de Maiestatea sa imperială, căreia i-a făcut multe promisiuni că va fi preacredincios slujitor al imperiului, iar de îi vor fi date ajutoare, făgăduia să facă mari isprăvi contra turcilor; din Transilvania se află că principele Báthory nu a intrat defel în acea ţară, despre care se nădăjduia să rămînă cît mai mult supusă faţă de împărat, care va trimite pentru aceasta mari ajutoare lui Basta.

246 **1601 aprilie 7, Veneţia.**

Di Venetia li 7 Ap⟨ri⟩le 1601

Di Praga delli 26 pass⟨at⟩o scrivono che il Valaco s'era offerto all' Imp⟨erato⟩re con grande ardore di far cose importanti contra Turchi quando sia agiutato, ma per anco non havea ricevuto riposta alcuna.

Per altre di Viena se ha che il Gran Turco si era risolto in caso che non segua la pace di voler con tre esserciti formidabili assaltar li Imp⟨eria⟩li: l'uno nella Stiria, il secondo assediar Strigonia et il 3-o assalir la Transilv⟨ani⟩a over l'Ong⟨ari⟩a superiore.

Che confermav⟨an⟩o la scaramuccia sequita tra li Turchi di Giula et presidio di Varadino con la vittoria di questo et che in Viena s'aspettava de ritorno di Praga il Valaco il quale passeria poi con genti in Transilv⟨ani⟩a.

Biblioteca Apostolica Vaticana, Cod. Urb. Lat., vol. 1 069, f. 198; Arh. St. Buc., Colecţia microfilme Vatican, r. 36, c. 201; Buta, *Diplomatarium*, II, p. 202, doc. CCLXXV.

Din Veneţia, la 7 aprilie 1601

De la Praga, din ziua de 26 a lunii trecute, se scrie că valahul se înfăţişă împăratului cu mare dorinţă de a făptui măreţe isprăvi contra turcilor, dacă ar fi ajutat, dar că pînă acum nu a primit nici un răspuns.

Din alte scrisori de la Viena se află că sultanul era hotărît să ia cu asalt pe imperiali, cu trei oşti nemaipomenite, dacă nu va fi pace; cu una prin Stiria, cu a doua va asedia Strigoniu, iar cu a treia va ataca Transilvania sau Ungaria Superioară.

Se adevereşte că înfruntarea dintre turcii de la Gyula şi garnizoana din Oradea s-a sfîrşit cu victoria acestora din urmă, şi că la Viena se aştepta întoarcerea valahului de la Praga, urmînd să meargă cu oştile în Transilvania.

247 **1601 aprilie 14, Veneţia.**

Venezia li 14 aprile 1601

[...]. Scrivono di Praga delli 2 stante che era stato risolto di dar un assignamento di tanto al mese al Valacco, un altro assignamento nella Slesia acciò possi condurvi la moglie et figlioli, mentre che egli con grosso aiuto de genti andera contra Transilvani i qualli tuttavia si mostrano poco inclinati alla Casa d'Austria, ma però si tiene che sarano rafrenati [...].

Di più di Vienna s'há che [...] il Valacco havea havuto ordine di levar 15 m. Valacci per serv<iti>o di Transilvania, al qual S<ua> M<aes>tà havea donato un Castello [1] in Slesia di 12 m. scudi d'entrata per dove s'era inviata la moglie, et figlioli et oltre di ciò havea ricevuto maggior promesse se sarà fedele [...]

Biblioteca Apostolica Vaticana, Cod. Urb. Lat., vol. 1069, f. 210—211; Buta, *Diplomatarium*, II, p. 203—204, doc. CCLXXVII.

Veneţia, la 14 aprilie 1601

[...]. Se scrie de la Praga din ziua de 2 a acestei luni că s-a hotărît să i se dea valahului o anumită rentă lunară şi o altă rentă în Silezia, spre a-şi putea duce acolo soţia şi fiii, pînă ce el, cu mare oştire, va porni contra transilvănenilor, care încă se arată prea puţin plecaţi Casei de Austria; se consideră însă că vor fi biruiţi [...].

De la Viena se mai află că [...] valahul a avut poruncă să recruteze 15 mii de valahi în slujba Transilvaniei; acestuia Maiestatea sa i-a dăruit un castel [1] în Silezia şi 12 mii de scuzi drept rentă acolo, unde fuseseră trimişi soţia şi fiii; pe lîngă aceasta primise şi mari făgăduieli de ajutor, de va fi credincios [...].

[1] Este vorba de confirmarea domeniului Königsberg, donat voievodului în anul 1599.

248 **1601 aprilie 21, Roma.**

Di Roma li 21 Aprile 1601

Di Vienna dell'ultimo passato avisano tener di Transilvania, che quelli Stati, dopo l'haver la terza volta chiamato il principe Sigismondo Bathori, et egli non curandosene, havevano eletto per lor principe quello Istvan [1] già tante volte scritto, quale dopo era passato con 8/m soldati all'assedio

di Cheovar, ma non havendo artigliaria, credesi non sia per fare alcun frutto, potendosi detto luogo mantenere honoratamente qualche tempo: dovendo andare in soccorso di Giorgio Basti il Valacco, quale però era stato spedito dall'Imperatore con provisione di X/m fiorini il mese, oltre una buona quantità per aiuto di costà nel viaggio, dovendo il detto Valacco assoldare 6/m fanti et 4/m cavalli, et di già haveva spedito li suoi capitani a farne levata nella Vallacchia.

Biblioteca Casanatense, Roma, Codice 983, fol. 40; Veress, VI, p. 357, doc. 338.

Din Roma, la 21 aprilie 1601

De la Viena din ultima zi a lunii trecute se dă de ştire cum că s-a aflat din Transilvania că acele stări, după ce pentru a treia oară l-au chemat pe principele Sigismund Báthory şi cum el nu s-a îngrijit ⟨să vină⟩ acolo, au ales drept principe al lor pe acel Ştefan[1] despre care s-a mai scris de atîtea ori; acesta a pornit apoi la asediul cetăţii Chioar cu 8 mii de oşteni, dar neavînd artilerie se crede că nu va izbuti să facă nimic; ⟨în felul acesta⟩ pomenita cetate ar mai putea fi păstrată cu cinste cîtva timp; valahul, căruia împăratul îi trimisese un venit de 10 mii de florini pe lună şi o altă mare sumă ⟨de bani⟩ drept plată a călătoriei, fiind nevoit să plece în ajutorul lui Gheorghe Basta, ⟨şi tot aşa⟩ să înroleze 6 mii de pedestraşi şi 4 mii de călăreţi, şi-a trimis deja căpitanii săi în Valahia, spre a face recrutări.

---

[1] Ştefan Csáky.

249 **⟨1601 aprilie⟩.**

Relationis Historicae continuatio [...] Francfurter Herbstmess 1600 şi 1601 zugetragen. Getruckt zu Lich durch Wolfgangum Ketzelium

Den 2. Aprilis ist der Wallach Michael Weyda mit guter satisfaction von Key. May. abgfertigt worden. Jhm sind zu Wien 10 000 Thaler bar erlegt unnd alle Monat 20 000 Thaler zur Bezahlung seines Kriegsvolcks versprochen worden. Auch haben Key. May. jm ein Herrschafft in Schlesien geschenkt, entgegen er sein Gemahlt unnd Sohn zu Geysel hinderlassen.

Österreichische Nationalbibliothek Wien, 182 109 B; Göllner, *Faima*, p. 283, doc. LXVI; idem, *M.d.T.*, p. 211, doc. LXXVIII.

Continuarea relatării istorice [...] între tîrgurile de toamnă de la Frankfurt din 1600 şi 1601. Tipărit la Lich de Wolfgang Ketzelius

La 2 aprilie valahul Mihai-Vodă a fost expediat cu bună satisfacere de către Maiestatea imperială. La Viena el ⟨Mihai⟩ a primit 10 000 de taleri bani peşin şi i s-au promis cîte 20 000 de taleri pe lună pentru plata oştenilor săi. De asemenea, Maiestatea imperială i-a dăruit un domeniu în Silezia, în schimbul căruia să lase ca ostatici pe soţia şi fiul său.

Historicae Relationis continuatio [...] Franckfurter Fastenmess dieses 1601 Jahrs bis auff die Herbstmess zugetragen und verlauffen haben. Gedruckt zu Magdeburgk bey Johann Bötchern. Im Jahr 1601

Der Wallach ist nach Gross Wardin gerucket, allda jhr Key. May. 600 Mann beysammen sein sollen und seiner erwarten, welcher bereit auch aus der. Wallachey 10 000 Mann bekommen solle. Wird also der Bathori und sein Anhang starck angreifen und ist wol zu erachten, diese beyde gewisslich den jhren erzeigten Spott und gebrochenen Eydt fertig rechnen werden.

Österreichische Nationalbibliothek Wien, 182 109 B; Göllner, *Faima*, p. 283, doc. LXVII; idem, *M.d.T.*, p. 211—212, doc. LXXIX.

Continuarea relatării istorice [...] de la tîrgul din Frankfurt, din timpul postului din acest an 1601 pînă la tîrgul de toamnă. Tipărit la Magdeburg de Johann Bötchern, în anul 1601

Valahul a înaintat pînă la Oradea Mare, unde s-ar afla laolaltă şi l-ar aştepta 600 de oameni ai Maiestăţii imperiale; el ar fi primit deja şi din Valahia 10 000 de oameni. Va ataca deci cu vigoare pe Báthory şi aderenţii săi şi se poate aştepta prea bine, ca aceştia să dea socoteală definitiv pentru batjocura arătată şi jurămîntul călcat.

251 ⟨1601 mai, Košice⟩.

Historicae Relationis continuatio [...] Franckfurter Fastenmess dieses 1601 Jahrs bis auff die Herbstmess zugetragen und verlauffen haben. Gedruckt zu Magdeburgk bey Johann Bötchern. Im Jahr 1601

Der Michael Weyda befindet sich allhier zu Caschaw, der hat sein Vorstand in die Wallachey und von der verhofft er auf jeden Notfall 2 000 zu halten. Herr Basta aber und Oberster Peez liegen mit jhren Volck umb Sagmar herumb unnd die Wallonen auff die Ungarischen Bawren die vorderten das Land unnd wollen nicht fort nach Siebenbürgen, man gebe jhnen dann frisch Gelt.

Österreichische Nationalbibliothek Wien, 182 109 B; Göllner, *Faima*, p. 284, doc. LXVIII; idem, *M.d.T.*, p. 212, doc. LXXX.

Continuarea relatării istorice [...] de la tîrgul din Frankfurt, din timpul postului din acest an 1601 pînă la tîrgul de toamnă. Tipărit la Magdeburg de Johann Bötchern, în anul 1601

Mihai-Vodă se află aici, la Caşovia, dar gîndul îi este în Valahia şi de acolo speră să primească în orice caz 2 000 ⟨de oşteni⟩. În schimb domnul Basta şi colonelul Pezzen se află cu oştenii lor în jurul Sătmarului, iar valonii ⟨au pornit⟩ asupra ţăranilor unguri care au cerut pămînt; ⟨valonii⟩ nu vor să meargă în Transilvania pînă nu li se dau din nou bani.

252 ⟨1601 mai⟩.

Historicae Relationis continuatio [...] Francfurter Herbstmess dieses 1600 bis uff 1601 Fastenmess zugetrage [...] Gedruckt im Jahr 1601

Der Michael Weyda ist schon an der Gräntz mit 20 000 Man dem ziehet täglich viel Volck zu, wohin sie sich wenden werden gibt die Zeit.

Österreichische National Bibliothek Wien, 182 109 B; Göllner, *Faima*, p. 284, doc. LXIX; idem, *M.d.T.*, p. 212, doc. LXXXI.

Continuarea relatării istorice [...] de la tîrgul de toamnă de la Frankfurt din acest an 1600 pînă la tîrgul din timpul postului din 1601 [...] Tipărit în anul 1601

Mihai-Vodă este deja la graniţă cu 20 000 de oameni; zilnic i se alătură mulţi oameni, dar încotro se vor îndrepta ⟨oştile⟩, asta o va arăta timpul.

253 1601 iunie 9, Veszprém.

Aus Wessbrin von 9. Iunii Anno 1601

Die Türggen befirchten sich nicht wenig vor dem Michael Weyda, dann sie besorgen, sein Armada nicht allein uf Sibenbürgen, sondern auch auf die Türggen angesehen seye, damit wann sie auf Graan ziehen, Er auf der anderen Seiten hinder ihnen herwischen, als dann auf das Teutsche Volk, so von oben herab auf sie rücken [1] und also in die Kluppen bringen mechten.

Österreichische Nationalbibliothek Wien, Codex 8 974, fol. 492; Veress, VI, p. 375, doc. 357.

De la Veszprém, din 9 iunie în anul 1601

Turcii se tem nu puţin de Mihai-Vodă, deoarece sînt îngrijoraţi că armata sa ţinteşte nu numai Transilvania, ci şi pe turci, anume că atunci, cînd se vor îndrepta spre Esztergom, el ⟨Mihai⟩ să se strecoare pe cealaltă parte, în dosul lor, şi astfel, împreună cu oştenii germani care înaintează asupra lor din sus în jos [1], să-i prindă ca într-un cleşte.

[1] Dinspre Slovacia spre Ungaria.

254 1601 iunie 10, Tokaj.

Copia d'una lettera scritta da Tokai da un gentilhuomo di Sua Maestà

Del mio partir da Vienna non ho scritto a V⟨ostra⟩ S⟨ignoria⟩ per non haver cose degne, ma per non mancare di ricordarmi degl'amici, ho voluto visitarli con la presente, facendovi a sapere come siamo quì in Tokai facendo la masa della gente et habbiamo al presente bonissimo corpo, et spero, che fra cinque dì partiremo verso Transilvania, e che riusciremo con honore, et utile a Sua Maestà Cesarea, avvisandovi, come i Transilvani con grande instanza mandorono una volta ambasciatori a Ibraim Bassà, poi mandorono

di Transilvania alcuni altri, i quali furono per strada ammazzati, e dopo ne mandorono alcuni altri; non so quello sarà seguito di loro, basta che hanno poco credito appresso i Transilvani, e non havranno aiuto nessuno.

Per avviso hieri [...] si ha [...] che Sigismondo Bathori ha mandato un suo fidelissimo huomo appresso il Cancelliero di Polonia, pregandolo d'aiuto, ma sin'hora non gli ha dato alcuna riposta. Credevo che detti Polacchi havrebben più bisogno d'aiuto che d'altro, di modo che detti Transilvani sin'hora non possono havere da nessuna parte aiuto, solo hanno havuto di Moldavia settecento cavalli e settecento pedoni; alli quali havevano dato licenza che dovessero tornare indietro, ma non hanno voluto, e però hanno gran sospetto di loro.

Michele Vaivoda gli ha mandato un suo huomo, il quale aspettiamo d'hora in hora con qualche buona risposta.

In Valacchia sino a quì sono insieme 3/m huomini per conto del Valacco et l'aspettano con gran desiderio.

Di Transilvania ogni giorno fuggono soldati e vengono dalla nostra parte, tanto pedoni, quanto cavalli. Il detto Vaivoda ha mandato un suo huomo ai confini di Transilvania con 5/m tallari per tirar fuora di detta provincia quelli soldati, e ridurli appresso di se, et sono certo, che detta Transilvania fra pochi giorni resterà spogliata, perchè sta con molta confusione, e procurano trovar pace appresso Sua Maestà, la qual pace io non vedo che possi riuscire, se i detti Transilvani non danno per la prima tutte le fortezze, che sono alli confini di Turchia in mano di Sua Maestà, et anco tutte quelle, che sono origine e causa di questa sollevatione, e che Sigismondo si disponga andare ai piedi di Sua Maestà per haverlo in sua gratia, e rimandarlo in Transilvania; ma com'io vedo, tutte sono bugie e lusinghe, solo per intertenere Sua Maestà acciò che questa impresa non vada innanzi, ma credo che non li riuscirà niente, e spero che entreremo dentro con gran trionfo, e veramente bisogna castigarli, e farli conoscere, che Sua Maestà ha de' servitori per poterli castigare e per dare esempio a molti altri.

Un'huomo che venne d'Alba Iulia, portò nuova, come Ibraim Bassà faceva gente d'ogni sorte e le mandava verso Constantinopoli, intendendosi che il Gran Turco era morto, e che dopo lui erano restati due figliuoli, uno de quali è fuggito da Hassan Bassà ribello del Gran Turco, il quale viene di gran seguito verso Constantinopoli.

Io non credo, che il Turco sia morto, ma pure lo confermano molti schiavi venuti di quelle parti; etc.

Di Tokai, alli 10 Giugno 1601.

Archivio Segreto Vaticano, Fondo Borghese, Serie I, 651a, p. 87; Veress, VI, p. 379—380, doc. 359.

Copia unei epistole scrise de la Tokaj de un nobil al Maiestăţii sale

După plecarea mea de la Viena nu am scris Domniei voastre întrucît nu am avut fapte vrednice ⟨de luat în seamă⟩, dar pentru a nu greşi uitînd de prieteni, am ţinut să-i consolez cu scrisoarea de faţă; vă înştiinţez că ne aflăm aici, la Tokaj, spre a aduna oameni şi că pînă acum sîntem sănătoşi; nădăjduiesc că în răstimp de 5 ⟨zile⟩ vom pleca de aici înspre Transilvania şi că vom izbuti ⟨să fim⟩ cu cinste şi folos Maiestăţii sale imperiale; vă dau de ştire cum că transilvănenii au trimis o dată soli la Ibrahim paşa, cu mare insistenţă, apoi au mai trimis alţii din Transilvania, care ⟨însă⟩ au fost omo-

rîţi pe drum şi după aceea au trimis alţi cîţiva; nu ştiu ce se va întîmpla cu ei, de ajuns că transilvănenii au puţin credit acolo şi nu vor avea nici un sprijin.

Ieri printr-o înştiinţare [...] s-a aflat [...] că Sigismund Báthory a trimis un slujitor al său credincios la cancelarul Poloniei, spre a-i cere ajutor, dar pînă acum nu i-a dat nici un răspuns. Se crede că zişii poloni ar avea mai mare trebuinţă de ajutor decît de altceva, astfel că zişii transilvăneni nu pot avea din nici o parte ajutor; doar din Moldova au avut şapte sute călăreţi şi şapte sute pedestraşi; acestora le-au îngăduit să plece înapoi, de vor fi siliţi, dar cum ei nu au voit ‹să se întoarcă›, au mare bănuială despre ei.

Mihai voievod le-a trimis un om al său, pe care îl aşteptăm în fiece clipă cu oarece răspuns bun.

În Valahia s-au adunat pînă acum, din porunca valahului, 3 mii de oameni care îl aşteaptă cu mare ardoare.

Din Transilvania în fiece zi fug oşteni, atît pedeştri cît şi călăreţi şi trec de partea noastră. Zisul voievod a trimis un om al său la hotarele Transilvaniei, cu 5 mii de taleri, spre a scoate din zisa ţară pe acei oşteni şi spre a-i aduce la el, şi sînt sigur că în cîteva zile Transilvania va rămîne pustiită, întrucît se află în mare neorînduială; ‹pentru care fapt transilvănenii› se îngrijesc să afle pace la Maiestatea sa, care pace eu nu văd cum s-ar putea înfăptui, dacă zişii transilvăneni nu încredinţează Maiestăţii sale mai întîi toate cetăţile ce se află la hotarele cu Turcia, iar apoi toate cele care sînt începutul şi pricina acestei răzvrătiri; că Sigismund ar fi dispus să implore pe Maiestatea sa să-l ia sub oblăduirea sa şi să-l trimită din nou în Transilvania; dar, după cum văd eu, toate sînt minciuni şi înşelătorii spre a amăgi pe Maiestatea sa, pentru ca această lucrare să nu meargă mai departe; socotesc însă că nu le va reuşi nimic şi nădăjduiesc că vom intra acolo în triumf, căci pe drept cuvînt ‹transilvănenii› trebuie să fie pedepsiţi şi puşi să afle că Maiestatea sa are slujitori cu care îi poate pedepsi şi pe care să-i dea pildă multor altora.

Un om ce vine de la Alba Iulia a adus ştirea că Ibrahim paşa aduna oşti de tot felul şi le trimitea la Constantinopol, întrucît s-a aflat că murise sultanul; că în urma acestuia au rămas doi fii, dintre care unul a fugit la Hasan paşa, răzvrătit contra sultanului, şi care ‹acum› se îndreaptă cu mare alai spre Constantinopol.

Eu nu cred că sultanul ar fi murit, deşi mulţi robi veniţi din acele locuri o spun; etc.

Din Tokaj, la 10 iunie 1601.

255 **1601 iunie 11, Graz.**

Di Gratz à XI di Giugno 1601

Gl'avisi che s'hanno di Zachmar sotto di 26 di Maggio, et non confermano ch'il Basta si fosse partito verso Trans‹ilvani›a ma ben che s'era fermato nella med‹essi›ma Piazza di Zachmar per solevat‹io›ne de 2 mille aiduchi che si dichiaravano di non volerlo seguitare à danni di Sigismondo Battori, Pri‹nci›pe ‹Cris›tiano et che la loro professione non era altra che di combatter contro'l Turco. Che'l Vaivoda Valacco s'era pacificato col sod‹ett›o Basta et ch'attendeva a far raccolta di gente per giuntarsi con gli Imperiali.

Biblioteca Apostolica Vaticana, Cod. Urb. Lat., vol. 1069, f. 371; Arh. St. Buc., Colecţia microfilme Vatican, r. 36, c. 234; Buta, *Diplomatarium*, II, p. 226, doc. CCCIX.

Din Graz, la 11 iunie 1601

Ştiri care vin din Sătmar cu data de 26 mai spun că Basta nu ar fi pornit spre Transilvania, ci că ar fi rămas tot în tîrgul Sătmarului spre a aduna două mii de haiduci, care au spus că nu voiesc să aducă pagube lui Sigismund Báthory, principe creştin, căci îndeletnicirea lor nu este alta decît să lupte contra turcului; că voievodul valah s-a împăcat cu zisul Basta şi că aştepta să facă recrutări de oameni pentru a se alătura imperialilor.

256 **1601 iunie 12, Satu Mare.**

Aus Saggmar von 12. Iunii Anno 1601

Wir samblen unser Lager alhie bei Saggmar herumb, so wol der Michel Weyda bei Toggaj sein Volk; wann wir nun alle beisammen, hoffen wir die meineidigen Sibenbürger mit der Hilf Gottes zu bezahlen, dann wann wir hinein kommen, so werden die Zackhel und Sachsen zu uns fallen, mit welchen wir unser Heil versuechen wöllen.

Österreichische Nationalbibliothek Wien, Codex, 8 974, fol. 491; Veress, VI, p. 381, doc. 361.

De la Sătmar, din 12 iunie în anul 1601

Noi ne adunăm tabăra aici, în jurul Sătmarului, iar Mihai-Vodă îşi strînge oştenii la Tokaj. Cînd vom fi cu toţii împreună, sperăm cu ajutorul lui Dumnezeu, să le-o plătim transilvănenilor sperjuri, căci dacă vom pătrunde ⟨în Transilvania⟩ secuii şi saşii vor trece de partea noastră, şi cu ei vrem să ne încercăm norocul.

257 **1601 iunie 14.**

Zwayer Aussgesprungenen Pribeggen Aussag, so den 14. Juny Anno 1601 zu Gran examinirt worden.

Erstlich das der Mehemet Kihaia alberait zu fünfkhirchen sey, mit zehn Tausent mann, dern Taussent Janitschärn vnd das alss gesstert Ir Ehesst aussgewesen, auf das es fürdlichen in 2. oder 3. Tag⟨en⟩ wirdt zu Ofen ankhommen, vnd vnsere Leutt mit Im bringen.

Darnach das 100 Schif mit Profiant beladen verhanden vnd khommen werden, welche die Scheiekhen belaitten.

Zum dritten sagen Sy, das Sy den Rebellische Bassa darinnen den Türggen vill zuthuen gibt, vnd das darneben der Türckhe nicht mit reien grossen Khriegen Höre zu vnss khomben khann.

Zum ⟨vierten⟩ das wegen den Tartten sich nicht zuebefürchten, dan khan nie andere, alss dieselben so an Jeczo schon in Türggey vorhanden zuegewartten sein.

Zum fünften vom Michael Weida sagen sie, dass die Türggen sich höchlich förchten für in, vnd das bej Inen das geschraÿ gehet, das er bej Kérestes liege, vnd alberait zweey fleckhen derselben orth eingenommen habe.

Zum sechsten, das im fall die frides tractation nit nach Irem Willen wirdt einen aussgang gewinnen, sagen sy, dass er der Türgg in Willen hab, von stundt an Wazen vnd Gran zuebelegern.

Zum 7. von conditionibus vnd fürschlag der Türggen was sÿ begern werden in der tractation ist Ir ausssag, das vnd dem gemainen Mann das geschraÿ, das der Türggische Khaiser die Vestungen Gran, Comorn, Raab, vnd Fillogkh wider zugeben begere, Im gegenthail trage er kheinen Zweifel, das die Cristen Canisa, Bobotsch [1], vnd Erlaw, auch wider fordern werden, solches aber der Türggische Khaiser schwarlich widergeben werde.

Zum 8. vermelden, sy, das für gewiss gesagt wirdt, in der Türggen, das die Siebenbürgen widerumb an Türggen mainaidig geworden, vnd von Ime abgefallen.

Zum 9. das die Ianitschar⟨e⟩n zu Ofen den Bassen haben wollen vmbbringen. Darumben das es Inen nicht vergont, dieweilen die vnserigen die Excursion bej Pesst gethan, Inen nachczuseczen, auch weillen es Inen die straiffen eingestelt, sy haben nie den Bassa die fenster eingeworffen, auch mit fryen ni sein Losament [2] geschaffen, das es also nit sicher gewesen.

14. Iuni 1601
Aussag
Zwayer Pribeggen vom
14 Juny. 601

Haus-, Hof- u. Staatsarchiv Wien, Türkei I, K. 85, f. 38—40; Arh. St. Buc., Colecţia microfilme Austria, r. 231, c. 689—692; Hurmuzaki, XII, p. 1 193, doc. MDCCXLVI (fragmentar).

Declaraţia a doi pribegi ⟨turci⟩, aşa cum au fost cercetaţi, la 14 iunie anul 1600, la Esztergom

În primul rînd ⟨au declarat⟩ că Mehmed, chehaia, s-ar afla la Pécs, cu 10 000 oameni, din care 1 000 ieniceri şi cît de curînd vor fi gata ca în două sau trei zile să ajungă la Buda şi vor lua cu ei şi pe oamenii noştri.

Apoi, că există 100 vase încărcate cu provizii, însoţite de şaici şi care vor ajunge ⟨la destinaţie⟩.

În al treilea rînd, au spus că prin revolta paşei, în interiorul ⟨Turciei⟩, s-a dat mult de lucru turcilor şi din cauza aceasta nu pot trimite la noi adevărata lor oaste de război.

În al patrulea rînd, cît despre tătari nu au a se teme, căci aceştia şi nu alţii stau în expectativă, atît aici cît şi în Turcia.

În al cincilea rînd, despre Mihai voievod au spus că turcii se tem foarte tare de el şi că la ei aceasta se spune în gura mare, cum că el s-ar afla la Turda şi că deja a cucerit două părţi din teritoriul ⟨Transilvaniei⟩.

În al şaselea rînd, au spus că în cazul unor tratative de pace nu va fi după dorinţa lor, ca să cîştige o ieşire, căci Mihai dispune de turc după voie şi poate să-l asedieze din oră în oră la Vác şi Esztergom.

În al şaptelea rînd, mărturisirea lor se referă la condiţiile şi propunerile turcilor, anume ce vor cere ei la ducerea tratativelor ⟨de pace⟩; căci şi omul de rînd spune că împăratul turcilor cere din nou cetăţile Esztergom, Komarom, Györ şi Fülekvár; şi dimpotrivă imperialii, fără nici o îndoială, vor pretinde cetăţile creştine Kanizsa, Boboth [1] şi Eger, pe care însă împăratul turcilor greu le va înapoia.

În al optulea rînd, au semnalat faptul că în Turcia se spune că în mod sigur Transilvania va călca din nou jurămîntul faţă de turci şi că va fi părăsită de aceştia.

În al noulea rînd, că, la Pesta, ienicerii au vrut să-l ucidă pe paşă. Dar n-au avut parte de el, pentru că ai noştri au făcut o expediţie la Pesta pentru a-l urmări şi deoarece el le ordonase să facă o incursiune nu s-au repezit la paşă şi nici nu l-au închis[2]; ⟨de cele spuse⟩ n-au fost siguri.

14 iunie 1601
Declaraţia a doi pribegi
din 14 iunie 1601

---

[1] Localitate în fostul comitat Trencsén din Cehoslovacia.
[2] Losament, o formă folosită în secolele 17 şi 18 în Ţările de Jos pentru Logement.

258 **1601 iunie 16, Veneţia.**

Venezia il 16 giugno 1601

Con l'ult⟨im⟩e di Cassovia delli 27 pass⟨a⟩to s'hanno particolari avisi delle accoglienze fatte dal G⟨e⟩neral Gonzaga a Michel Vaivoda incontrato da S⟨ua⟩ E⟨cellenza⟩ alli 11 un miglio fuori della Città con beliss⟨im⟩a comitiva di nobeli Ong⟨a⟩ri da quel magistr⟨a⟩to et 3 Compag⟨n⟩e de Cav⟨all⟩i. Che alli 17 vi arivasse anco il S⟨igno⟩r Giorgio Basti per abboccarsi col General, et col Vaivoda qualli de ordine de S⟨ua⟩ M⟨aes⟩tà alli 20 per opera de S⟨ua⟩ E⟨ccellenza⟩ nel suo palazzo si riconciliorno insieme, et si congiunsero nell'Impresa di Trans⟨ilvani⟩a non havendo potutto il Valacço dissimular l'odio suo nel comparirli davanti benchè toccasse la mano al Basti non guardandolo mai in viso ne men quando dal suo interprete li fece rispondere alle amorevole et honorate parole usate seco dicendoli che la giornata che fece già seco fu fatta dal G⟨e⟩n⟨e⟩rale de S⟨ua⟩ M⟨aes⟩tà, ma che Giorgio Basti fuori di tal carico li saria sempre bon amico, et ser⟨vito⟩re; le genti del qual Basti erano 12 m. combattenti fra qualli 4 m. Aiduchi mille fanti et 900 Cav⟨all⟩i Valloni, et quelle del Vaivoda 12 m. fra qualli 2 m. Cavalli bravissimi avanzati dalla battaglia [...].

Di più di Vienna in part⟨icola⟩ri s'hà [...] che'l [...] Battori si preparava per andar ad affrontar il Valacco che si trovava à confini di Trans⟨ilvani⟩a con 12 m. hu⟨omin⟩i [...].

L'ord⟨inari⟩o di Viena delli 9 porta che il Bast, et Valacco si trovavano à Varadino aspettando 100 Cavalli Ong⟨a⟩ri et 1 500 Slesi all'arivo de quali unitam⟨en⟩te anderiano à combatter il Battori grosso di 60 m. persone et quelle del Valacco, che erano 26 m. fra tanto osservav⟨an⟩o il Ponte di Petter custodito da Turchi per impedir il passo à loro et à Tartari.

Biblioteca Apostolica Vaticana, Cod. Urb. Lat., vol. 1 069, f. 353—354; Arh. St. Buc., Colecţia microfilme Vatican, r. 36, c. 228—229; Buta, *Diplomatarium*, II, p. 226—227, doc. CCCXII.

Veneţia, la 16 iunie 1601

În ultimele ⟨scrisori⟩ de la Caşovia, din ziua de 27 a lunii trecute se află ştiri particulare despre buna primire făcută de generalul Gonzaga voievodului Mihai, întîmpinat de Excelenţa sa în ziua de 11 ⟨mai⟩ la o milă depărtare de oraş, dimpreună cu o aleasă suită de nobili unguri dintre demnitarii oraşului şi 3 companii de călăreţi. Că în ziua de 17 a sosit acolo şi domnul Gheorghe Basta spre a se întîlni cu generalul şi voievodul; aceştia, din porunca

Maiestății sale, în ziua de 20, mulțumită Excelenței sale, s-au împăcat în palatul său și s-au înțeles asupra campaniei din Transilvania, însă valahul, neputînd să-și ascundă dușmănia ce i se vedea pe față, cu toate că strînsese mîna lui Basta, nu l-a mai privit nici măcar cînd prin tălmaciul său s-a învrednicit să răspundă la binevoitoarele și respectuoasele vorbe ce-i fuseseră adresate, prin care îi comunica faptul că bătălia pe care a dus-o cu el, a purtat-o în calitate de general al Maiestății sale și că el, Gheorghe Basta, în afara unei asemenea slujbe, îi va fi mereu prieten bun și credincios; oștile lui Basta aveau 12 mii de luptători, între care 4 mii de haiduci, o mie de pedestrași și 900 călăreți valoni, iar cele ale voievodului aveau 12 mii de luptători, între care 2 mii de călăreți foarte viteji, pricepuți în ale războiului [...].

[...]. De la Viena din ⟨știri⟩ particulare se mai află [...] că [...] Báthory se pregătea să pornească la luptă contra valahului, care se afla la hotarele Transilvaniei cu 12 mii de oameni [...].

[...]. Curierul de la Viena din ziua de 9 aduce știre că Basta și valahul se aflau la Oradea în așteptarea celor 100 călăreți unguri și 1 500 silezieni, la venirea cărora ar porni să înfrunte pe Báthory, avînd ei laolaltă 60 de mii de oameni, dintre care 26 de mii erau ai valahului; într-acestea păzeau podul din Petrovaradin, cucerit de turci, spre a stăvili trecerea lor și a tătarilor.

259 **1601 iunie 23, Roma.**

Di Roma li 23 di Giugno 1601

Di Transilvania si ha aviso (con lettere di Vienna del 9 stante) che il Vallacco si era unito con Giorgio Basti, il quale si trovava tuttavia in Varadino, le cui genti venute alle mani tra di loro, ne restarono morti da 400, ma però in fine furno acchetati, et giunte che saranno alcune compagnie di cavalli, disegnavano di presentar la battaglia al principe Bathori, che si trovava con buone forze di là dal ponte che haveva fatto fabricare all'incontro di Varadino, per comodità del suo essercito.

Biblioteca Casanatense, Roma, Codice 983, f. 74; Veress, VI, p. 386, doc. 367.

Din Roma, la 23 iunie 1601

Se află din Transilvania (din scrisori de la Viena din ziua de 9 a acestei luni) că valahul s-a alăturat lui Gheorghe Basta, care se afla atunci la Oradea; ⟨că⟩ oștile acestora, după ce mai întîi s-au înfruntat și au murit acolo cam 400, pînă la urmă totuși s-au domolit, și adăugîndu-se și cîteva companii de călăreți, au hotărît să pornească lupta contra principelui Báthory, ce se afla cu multe oști dincolo de podul pe care îl ridicase în fața cetății Oradea, întru folosul oștirii sale.

260 **1601 iunie 26, Veneția.**

Di Venetia 26 Giugno 1601

[...]. S'intende che il Bast habbia cominciato ad entrare nella Transilvania e che il Valacco non havendo voluto congiungersi seco, tentarebbe di fare qualche impresa egli solo con le sue genti [1].

Archivio Segreto Vaticano, Nunziatura di Venezia, vol. 35, f. 264; Mesrobeanu, *Cercetări*, V–VII/1929–1931, doc. LXXXI.

Din Veneţia, la 26 iunie 1601

[...]. Se află că Basta ar fi intrat în Transilvania, iar că valahul, nevoind a i se alătura, s-ar pregăti să întreprindă ceva de unul singur, cu oştile sale [1].

[1] După înţelegerile de la Caşovia, din a doua jumătate a lunii mai, Mihai Viteazul a rămas la Tokaj spre a-l informa pe arhiducele Matthias despre planul de luptă împotriva lui Sigismund Báthory şi pentru continuarea recrutărilor, în timp ce la 31 mai Basta se afla deja la Satu Mare.

261 **1601 iunie 27, Viena.**

Aus Wien von 27. Iunii Anno 1601]

Dieser Tagen seindt vom Michael Weyda, so sich mit seinem Volk zue Racomoz befindet, Schreiben einkommen, dass die Sibenbürger noch stets Potschaften zum Ibrahim Bassa umb Hilf schicken, wellich ihnen dann solliche allein uf 8 000 stark und mehr nicht zugesagt; deswegen Er sich mit sollichen zwischen Temeswar und Solnok gelegt, alda zu erwarten, wohin sich Er Michael Weyda wenden werde.

Österreichische Nationalbibliothek Wien, Codex 8 974, fol. 503; Veress, VI, p. 386—387, doc. 368.

De la Viena, din 27 iunie în anul 1601

În aceste zile au venit scrisori de la Mihai-Vodă, care se află cu oştenii săi la Rakamaz, că transilvănenii continuă să trimită neîncetat solii la Ibrahim paşa cerîndu-i ajutor. Acesta le-a fost încuviinţat apoi, dar nu mai mult de 8 000 de oameni. De aceea el ⟨Ibrahim paşa⟩ a luat poziţii cu aceşti ⟨oameni⟩ între Timişoara şi Solnoc, aşteptînd acolo să vadă încotro se va îndrepta Mihai-Vodă.

262 **⟨1601 iunie⟩.**

Relationis Historicae continuatio [...] Francfurter Herbstmess 1600 und 1601 zugetragen. Getruckt zu Lich durch Wolfgangum Ketzelium

Den 15. dieses hat Herr Georg Basta sein Volck umb Sacmar, desgleichen der Michael Weyda bey Toggay sein Kriegsvolck versamlet mit ehesten die Meineydigen Siebenbürger heim zusehen, sonderlich weil die Siebenbürger etlich mahl schon Botschafften zum Ibrahim Bassa umb Hülff geschickt, welcher jhnen dann 8 000 Türcken zu gesand, die sich zwischen Temeswar und Solnich gelägert, alda zu warten, wohin des Weyda Intent sey, Und hat gemelter Bassa jhnen weitere Hülff versprochen wann sie jhm Lippa, Jenio, und Lugasch einreumen wolten. Hergegen ist ein Polnischer ansehnlicher Herr Jatnitzky so lange Zeit mit dem Polnischen Cantzler in Hass gestanden mit einer zimlichen Anzahl wolgebutzter Cosaggen zum Michael Weyda gestossen. Auch haben die Zäggel jhren Abgesanden mit aller Still gen Sackmar zu Herrn Basta geschickt und sich erbitten mit jhrer gantzen Macht herausser zu kommen, welchem Abgesandten 1 000 Ducaten verehrt

worden unnd weil die Zäggel von den Siebenbürgern nicht geringen Schaden wie zuvor gemelt empfangen und fast gar Wehrlos gemacht worden hat Herr Basta jhnen an ein gewiss Ort gegen den Grentzen zu ziehen entbotten und ein Curier nach Caschaw abgefertigt, dass man eilends ein Anzahl, Röhr, Rüstung und Sebel dahin bringen sol.

Österreichische Nationalbibliothek Wien, 182 109 B; Göllner, *Faima*, p. 284—285, doc. LXX; idem, *M.d.T.*, p. 212—213, doc. LXXXII.

Continuarea relatării istorice [...] între tîrgurile de toamnă de la Frankfurt din 1600 și 1601. Tipărit la Lich de Wolfgang Ketzelius

În 15 ale acestei luni ⟨iunie 1601⟩ domnul Gheorghe Basta și-a adunat oastea în jurul Sătmarului, iar Mihai-Vodă la Tokaj, pentru a-i ataca pe transilvănenii sperjuri cît mai curînd, mai ales deoarece transilvănenii trimiseseră deja de cîteva ori solii după ajutor la Ibrahim pașa, care le-a trimis apoi 8 000 de turci. Aceștia și-au așezat tabăra între Timișoara și Solnoc, pentru a vedea încotro se va îndrepta voievodul. Amintitul pașă le-a promis și alt ajutor dacă îi vor ceda Lipova, Ineul și Lugojul. În schimb un domn polon de vază, Jagnicki, care se aflase multă vreme la cuțite cu cancelarul polon, s-a alăturat lui Mihai-Vodă cu un număr destul de însemnat de cazaci bine instruiți. De asemenea, secuii au trimis în taină la Sătmar pe trimisul lor la domnul Basta și se oferă să vină cu toate forțele lor. Acestui trimis i-au fost dăruiți 1 000 ducați și deoarece secuii — așa cum s-a relatat mai înainte — au suferit nu puțină pagubă din partea transilvănenilor și au ajuns aproape fără apărare, domnul Basta le-a poruncit să se îndrepte spre un anumit loc de la graniță și a trimis un curier la Cașovia, pentru a fi aduse în grabă un număr de puști, armuri și săbii.

263 **1601 iulie 7, Viena.**

Aus Wien von 7. Iulii Anno 1601.

Von Pressburg wirdet geschrieben, dass uf 16-ten dies zwischen dem Sigismondo Bathory und den unsern ein Schlacht solle angestellt sein worden. Gedachter Bathory hat auch ein falschen Brief erdicht, als ob der Michael Weyda dem Ibrahim Bassa umb Hilf zuschriebe, dargegen wollt er Ihme ganz Ober Hungern in seinen Gewalt bringen, und sollichen dem Herrn Basta zuegeschickt, diese beede Herren aneinander zue hetzen, so sich aber nicht befunden.

Österreichische Nationalbibliothek Wien, Codex 8 974, fol. 520; Veress, VI, p. 390—391, doc. 372.

De la Viena, din 7 iulie în anul 1601

De la Bratislava se scrie că în 16 ale acestei ⟨luni⟩ ar fi avut loc o bătălie între Sigismund Báthory și ai noștri. Amintitul Báthory a născocit o scrisoare falsă, ca și cum Mihai-Vodă i-ar cere ajutor lui Ibrahim pașa, oferindu-se în schimb să-i aducă sub ascultare întreaga Ungarie de Sus; ⟨Báthory⟩ a trimis această ⟨scrisoare⟩ domnului Basta, pentru a-i ațîța pe acești domni unul împotriva celuilalt, lucru care nu s-a întîmplat însă.

Venetia 7 Luglio 1601

[...]. S'intende per lettere di Sacmar del primo di mese questo, che il Basti s'era inviato alla volta di Transilvania per accingersi all'impresa, c'haveva designata, che le potrebbe riuscire, se è vero, come si dice, che Sigismondo non habbia, ne quelle forze in essere, ne il seguito, che si credeva, e massime preparandosi il Michali per rientrare in Valacchia con forze competenti che dà da pensare assai à Polacchi fautori di detto Battori, à quali anco premendo le cose della Livonia [1] sarà necessario impiegarsi in quell'impresa.

Archivio Segreto Vaticano, Nunziatura di Venezia, vol. 35, f. 281; Mesrobeanu, *Cercetări*, V—VII/1929—1931, p. 32, doc. LXXXIII.

Veneția, la 7 iulie 1601

[...]. Se află din scrisori de la Sătmar, din ziua de întîi a acestei luni, că Basta se îndreptase spre Transilvania pentru a porni campania pe care o plănuise și care ar putea să izbutească, de este adevărat, după cum se zice, că Sigismund nu ar avea nici oști vrednice, nici cele de trebuință, așa cum se credea, și cu atît mai mult cu cît Mihai se pregătește să intre din nou în Valahia cu oști puternice, lucru care dă destul de mult de gîndit polonilor, sprijinitori ai zisului Báthory, aceștia trebuind, dacă se ia aminte la faptele din Livonia [1], să pornească mai degrabă într-acolo.

---

[1] Este vorba de războiul polono-suedez pentru stăpînirea Livoniei (1600—1629).

265 1601 iulie 10, Košice.

Aus Caschau vom 10 Julÿ Anno 1601

Gestern ist ain Curier vom Michael Waida zum Herrn Veldt Obristen allhero kumben, der bericht, dass sich der Sigismund Bathorj mit seinem Volckh, in 20/m starckh, Berait vber das gebürg begeben, vund beÿ Somlio gelegert habe, Weiln dan gedachter Waida vund Herr Basta nunmehr auch zusamben gestossen, möchte es baldt ain Pluetbadt abgeben.

Vor etlichen tagen, seindt des Michael Waida 200 Freÿheÿduggen, auf ain ein straiff gewest, die haben beÿ 600 siebenbürgischen Volckh angetroffen, die selben hort geschlagen, Beÿ 200 Nidergehaut, vund etliche vom Adel gefangen.

Gestern haben die Tarttarn zu Serentsch, das Viech zuuerekh getrieben, vund grossen schaden gethan, seindt auch gar vmb Calo [1] gewesen, ob Sÿ aber alda auch schaden gethan, khan man noch nit wissen, Man hat wol in die Nacht alda starckh geschossen.

Haus-, Hof- und Staatsarchiv Wien, Türkei I, K86, f. 39; Arh. St. Buc., Colecția xerografii Austria, pach. CCXXXV/3; Hurmuzaki, IV, 1, p. 260—261, doc. CCIX.

Din Cașovia, la 10 iulie, anul 1601

Ieri a sosit aici, la domnul general, un curier de la Mihai-Vodă, care a informat că Sigismund Báthory, împreună cu oastea sa de 20 000 oameni,

și-a așezat tabăra la Șimleu și este gata să treacă munții. Deoarece numitul voievod și domnul Basta urmează să lupte împreună, curînd va urma o baie de sînge.

Cu cîteva zile mai înainte, 200 de haiduci fuseseră în recunoaștere și au întîlnit 600 de soldați transilvăneni, pe care i-au bătut foarte tare; dintre aceștia, circa 200 au fost măcelăriți, iar cîțiva au fost prinși.

Ieri, tătarii au ⟨ajuns⟩ la Siret pentru a trece vitele dincolo ⟨de Siret⟩ și au făcut pagube mari; ar fi fost văzuți chiar la Kalo [1]; dacă și acolo au făcut pagube, nu se poate ști încă; aici, noaptea, au fost mari împușcături.

[1] Localitate în Cehoslovacia.

266 **1601 iulie 16, Viena.**

Aus Wienn von 16. dito

Weilln die Türggen zue Fridens tractation nicht erscheinen, sondern wie man auss allerleÿ ein kommenden kundschafften gewisse nachrichtung, dass es von Inen allain zu Irem Vortl, gewinnung der Zeit, vund biss Sÿ Ir Volckh, so Sÿ allenthalben mit gewaldt zusamb treiben müessen, sambt dem Prouiant, so Sÿ bisshero dess grossen Wassers halber nicht fortfüehren können, heraussbringen angestehen, also seindt vnsere Kaÿ. Herrn Commissarien dise tag vnuerichter sachen wider zuruckh alhero gelangt.

Der Khiaia Bassa ligt mit etlich seinem Volckh noch vnderhalb Ehsegg der habe 6 000 Türggen wegen Sÿbenbürgen nach Solnokh, vund derselben Gränicz geschickht, mitt dem vberrest khönne Er biss nicht die Prouiant herauf kombt, eher nicht fortziehen.

Gleichfalss solle der Ibrahim Bassa, mitthailss seines Khriegsvolcks, noch zu Griechisch Weissenburg, vnd dise beede Vezier, nit vber 80/m. Mann starckh sein.

Der Tartar Han solle gewiss, mit ainer grossen anczal Tarttarn hernach kumben, vund sich allenthalben, an die Gränicz zum straiff auss zuthailen entschlossen haben.

Vnser Khriegsvolckh, ligt zu Ross vund Fuess, ausser der Hungern in 20/m.! starckh, zwischen Gran, Comorn vund Raab zu Veldt aussgetailt, das erwarttet allain, aines Veldt Obristen, oder General Leüttenandts, vund sollen Inner 3 oder 4 Wochen noch 2. Regiment Knecht, vund 2 000 Pferdt hinach volgen.

Dise tag, hat man auss dem alhie⟨s⟩igen Zeughauss, etlich schöne grosse Stuckhen, mit allerleÿ monition auss wasser vund abwertt gefuerth, wass man nun damit furnemben möcht, hat man ehist zuuernemben.

Der Michael Waida, vund Herr Georgio Basta sollen den 12. diss, auch in 20/m. starckh zusamb stossen vund mit gewalt auf Sibenbürgen zucziehen, denen werden auch die 2 000. Schlesischen Pfert, so den 10. diss zu Cascha ankumben nachuolgen.

Der Don Aldobrandino Ist mit den 10 oder 12/m. Welshen berait auch an der Steÿrer vund Crabatischen Gränicz ankumben. Ob Sÿ aber von daselbst auss besonderbar was tentirn, oder zu den vnsern stossen werden, khan man noch aigentlich nit wissen.

Haus-, Hof- u. Staatsarchiv Wien, Türkei I, K86, f. 39—40; Arh. St. Buc., Colecția xerografii Austria, pach. CCXXXV/3; Hurmuzaki, IV, 1, p. 261, doc. CCIX. :

Din Viena, la 16 ale acestei luni

Deoarece turcii n-au apărut la tratativele de pace, ci după cum <reiese> din informaţiile obţinute, ar fi spre avantajul lor cîştigarea de timp, pînă ce <vor aduna> oastea, pe care ei trebuie s-o strîngă cu forţa, împreună cu proviziile, pe care pînă acum nu le-au putut duce mai departe, din cauza apelor mari, domnii noştri comisari imperiali s-au întors aici, în aceste zile, fără nici un rezultat.

Chehaia paşa, împreună cu o parte a oastei sale, se află încă în partea de jos a Osijekului [1]; ar fi trimis înspre Transilvania la Solnoc <încă> 6 000 turci, pe care i-a dispus pe graniţa acesteia. Cu restul <armatei> nu va putea înainta, pînă ce nu sosesc proviziile.

În acelaşi timp Ibrahim paşa, împreună cu oastea lui, cîtă se află la Belgrad, împreună cu aceşti doi viziri, nu ar face o armată mai mare de 80 000 oameni.

Hanul tătarilor urmează să vină în mod sigur încoace, cu un mare număr de tătari, pe care s-a decis să-i împartă pentru patrulare pe graniţă.

Armata noastră, de cavalerie şi infanterie, în afară de unguri, formată din 20 000 oameni, este desfăşurată pe cîmpul de luptă între Esztergom, Komarom şi Györ şi aşteaptă doar un general sau general-locotenent <la comandă>, iar în trei sau patru săptămîni urmează să sosească încă două regimente de infanterie grea şi 2 000 de cai.

În aceste zile au fost transportate pe apă, arme şi tot felul de muniţii de la arsenalul de aici; ce se intenţionează să se facă cu acestea, vom afla curînd.

Mihai voievod şi domnul Gheorghe Basta urmează să-şi unească, la 12 ale acestei luni, <armatele> formate din 20 000 de oameni şi să înainteze cu forţa spre Transilvania; pe urmele acestora la 12 ale acestei luni, vor sosi de la Caşovia 2 000 de călăreţi silezieni.

Domnul Aldobrandini a sosit cu 10 000 sau 12 000 de italieni la graniţa dintre Stiria şi Croaţia. Dacă vor întreprinde ceva de aici sau se vor alătura la ai noştri, nu se poate şti încă la această oră.

---

[1] Osijek, azi localitate în R.S.F. Iugoslavia.

267 **1601 iulie 16, Graz.**

Di Graz li 16 di Luglio 1601

Di Ung<heri>a Sup<erio>re avisano esserci rapporto di Nuibagna, ch'al Basta era stata mandata copia da Sigism<un>do Battori d'una l<ette>ra ch'il Walacco doveva haver scritto al Bassa Ibraim offerendo vassallaggio al Gran Sig<no>re et che sendo egli stato chiamato ad espurgarsi era comparso con dire che l'imputat<io>ne sia insidia Transilvanica et che sarebbe pronto dimonstrare l'innocenza sua à S<ua> M<aes>tà Ces<are>a.

Dicono di più ch'alli 17 dell corrente il med<esi>mo Basta havendo insieme l'ess<erci>to di 28 mille combatt<en>ti con le forze del Valacco che puono esser di 6 mille fanti et 2 mille cavalli stava in procinto di muoversi à danni de Transil<va>ni et ch'in favore del stesso Basta s'erano anco ribellati 14 mille Siculi per ricuperar la libertà toltali dai nobili Transil<va>ni.

Biblioteca Apostolica Vaticana, Cod. Urb. Lat., vol. 1 069, f. 445; Arh. St. Buc., Colecţia microfilme Vatican, r. 36, c. 245; Buta, *Diplomatarium*, II, p. 231, doc. CCCXXIII.

Din Graz, la 16 iulie 1601

Din Ungaria Superioară ni se face cunoscut că ar fi venit o ştire din Baia Mare cum că lui Basta i-a fost încredinţată de către Sigismund Báthory copia unei scrisori, pe care valahul ar fi scris-o lui Ibrahim paşa, ⟨în care scrisoare⟩ s-ar fi declarat vasal sultanului; şi că fiind chemat să se dezvinovăţească, s-a înfăţişat zicînd că acuzaţia ar fi uneltire transilvăneană; că el este gata să-şi dovedească nevinovăţia în faţa Maiestăţii sale imperiale.

Se mai spune că în ziua de 17 a acestei luni, Basta avînd laolaltă cu oştile valahului, care pot să numere cam 6 mii de pedestraşi şi 2 mii de călăreţi, o armată de 28 de mii de luptători, era pregătit să facă mari pagube transilvănenilor; şi că în ajutorul lui Basta s-au mai ridicat 14 mii de secui, spre a-şi redobîndi libertatea răpită de nobilii transilvăneni.

268 **1601 iulie 18, Tabăra de la Moftin.**

Aus dem Feldläger bey Maytin von 18. Iulii Anno 1601

Demnach sich Sigismundus Bathori mit seinem Kriegsvolk zue Ross und Fuess, meistentheils Landtvolk, an unsere Gränicz begeben, in Meinung mit den unseren ein Treffen zue thuen und in der Eyl sein Heil zue versuechen, so seindt Ihme aber die unsern jederzeit vorkommen und sich zue Maitin [a] gelägert, alda sich Herr Basta und Michael Weyda verschanzt, alda sie der Schlesischen Reiter mit Verlangen erwarten. Als dann seindt sie willens gedachten Bathori anzuegreifen. Es wirdet auch ferner aus gemeldtem Läger geschrieben, dass nachdem der Bathori vermerkt, dass die Schlesischen Reiter zue den unseren stossen sollen, hat er sich unversehenerweis mit seinem Volk aufgemacht und seinen Weg wieder über das Gebürg Meoses [b] genommen. Sobald aber gemeldte Reiter zue den unsern stossen, werden sie folgendts, mit dem ganzen hellen Haufen hinnach ziehen.

Aus der Wallachei hat man gewisse Kundtschaft, das Landtvolk daselbsten habe den neuen Weyda [1], so unlängsten ins Landt kommen, wieder daraus gejagt und sich erklärt, sie wellen der Kaiserlichen Mayestät von neuem schweren [c] und getreu sein, seindt auch des Michael Veyda mit Verlangen gewärtig.

Von des Sigismundus Bathori Volk springen täglich zue 50, ja zue 100 in unser Läger, darunder auch viel vom Adel. Dargegen ist ein Hungerischer Herr, Zoliomi [d] genannt mit 200 Hussären zum Sigismundo gefallen. Der Herr verleihe, dass es unsers Theils ein gueter Ausgang gewinne.

Sonsten erfolgt noch, dass der Bathory Istvan neulicher Zeit dem Sigismundus 200 auserlösene Heyduggen zuegesandt.

Österreichische Nationalbibliothek Wien, Codex 8 974, fol. 547; Veress, VI, p. 396–397, doc. 377.

---

[a] Scris consecvent greşit: Martin.
[b] Corect: Meszes.
[c] Corect: schwören.
[d] Scris greşit: Solumi.

Din tabăra de la Moftin, din 18 iulie în anul 1601

Deoarece Sigismund Báthory s-a îndreptat spre graniţele noastre cu oştenii săi călări şi pedeştri, în cea mai mare parte recrutaţi în ţară, inten-

ţionînd să dea o bătălie cu ai noştri şi să-şi încerce salvarea în grabă, trupele noastre i-au luat-o însă mereu înainte şi au ridicat tabără la Moftin. Aici şi-au regrupat domnul Basta şi Mihai-Vodă oştile şi tot aici aşteaptă cu nerăbdare ⟨sosirea⟩ călăreţilor silezieni. Apoi voiesc să-l atace de îndată pe amintitul Báthory. Din tabăra amintită se mai relatează, că după ce i-a văzut pe călăreţii silezieni alăturîndu-se alor noştri, Báthory a luat-o din loc pe neaşteptate cu oastea sa şi a trecut din nou peste munţii Mezeşului. De îndată ce călăreţii amintiţi se vor alătura cu totul alor noştri, ei vor trece în grabă cu toţii să-l urmărească ⟨pe Báthory⟩.

Din Valahia vin anumite ştiri, că poporul de acolo l-ar fi alungat iarăşi pe noul voievod [1], venit nu de mult în ţară, şi ar fi declarat că vrea să jure din nou ⟨credinţă⟩ Maiestăţii imperiale şi să-i fie fidel; de asemenea, îl aşteaptă cu nerăbdare pe Mihai-Vodă.

Dintre oştenii lui Sigismund Báthory, trec zilnic în tabăra noastră aproape 50, ba chiar şi 100 ⟨de oameni⟩, între care sînt mulţi din rîndul nobilimii. În schimb un domn ungur, numit Zolyomi, a trecut cu 200 de husari de partea lui Sigismund. Să dea Domnul ca fapta noastră să aibă un bun sfîrşit.

În rest se mai relatează că Ştefan Báthory i-ar fi trimis lui Sigismund 200 haiduci aleşi.

---

[1] Simion Movilă.

269 — **1601 iulie 20, Veneţia.**

Venetia 20 di luglio 1601

Non essendosi inteso poi altro, che'l Basti voglia partire di Transilvania, si crede, c'habbia applicato l'animo a quell'impresa, e che particolarmente voglia tentare d'entrare in quella Provincia per la via di Salnoch, mentre il Michali, che dicono havere in essere 6 ò $\frac{m}{7}$ persone, entrarà per la via di Tocai. Intendendosi di Praga, che là s'aspettava d'hora in hora di sapere qualche successo. Gli ambasciatori Polacchi, che si trovavano alla Corte Cesarea hanno finalmente havuto audienza da S⟨ua⟩ Maestà dicendosi, che il loro trattato si sia steso assai in giustificarsi di quanto hanno fatto contra Michel Vaivoda il Rè e'l Gran Cancelliere, in nome di quali promettevano, che non sariano stati turbati gli affari di Transilvania, supplicando all'incontro S⟨ua⟩ Maestà che si contenti, che la città di Lubecch s'unisca con Polacchi contra il Duca Carlo [1].

Archivio Segreto Vaticano, Nunziatura di Venezia, vol. 35, f. 282—283; Mesrobeanu, *Cercetări*, V—VII/1929—1931, p. 33, doc. LXXXIV.

Veneţia la 20 iulie 1601

Întrucît nu s-a mai aflat că Basta ar voi să plece din Transilvania, se crede că ar ţinti numai aici, în care scop ar încerca să intre în acea ţară pe drumul dinspre Solnoc, în vreme ce Mihai, despre care se spune că ar avea pregătiţi 6 ori 7 mii de oameni, va intra pe drumul dinspre Tokaj. De la Praga se află că acolo se aşteaptă în fiece clipă ştire despre izbîndă. Ambasadorii poloni, ce se găseau la curtea imperială, au fost primiţi pînă la urmă în audienţă la Maiestatea sa, ⟨şi⟩ se zice că lucrurile spuse de ei ar fi fost de ajuns spre a justifica cele făptuite contra lui Mihai-voievod de regele lor şi de marele

cancelar; în numele acestora făgăduiesc că nu vor fi tulburate rînduielile din Transilvania, şi roagă în schimb pe Maiestatea Sa să îngăduie ca cetatea Lübeck să se alăture polonilor contra ducelui Carol[1].

[1] Karl (Carol) IX, duce (1592), 1599—1611; din 22 martie 1604 rege al Suediei.

270 **1601 iulie 21, Roma.**

Di Roma, li 21 di Luglio 1601

Di Vienna del primo stante scrivono, che tenevano di Transilvania che Giorgio Basti si trovava col suo Campo lontano d'Alba Giulia sette leghe, non verificandosi che si fusse unito col Vallacco, col quale sendosi congiunti li Siculi, esso Vallacco havea così grosso essercito, che insospettiva detto Basti et il General Gonzaga; quali perciò dovendo unirsi insieme, havevano fatto intendere a detto Vallacco, che si dovesse inviare buona parte delle sue genti, et che esso Vallacco non haveva voluto acconsentire: di che subito ne diedero aviso all'Imperadore; avisando Sua Maestà che sarebbe bene che detto Vallacco andasse nell' Ungaria superiore, poichè le loro forze erano bastanti con il favore che hanno nella Transilvania, di ridurre quella provincia alla devotione di Sua M⟨aestà⟩ Cesarea, et massime che hora il principe Bathori si trovava con poche forze.

Biblioteca Casanatense, Roma, Codice 983, f. 88; Veress, VI, p. 401, doc. 381.

Din Roma, la 21 iulie 1601

De la Viena, din ziua de întîi a acestei luni, se scrie că s-a aflat din Transilvania cum că Gheorghe Basta îşi avea aşezată tabăra la 7 leghe depărtare de Alba Iulia, dar că nu se ştie dacă s-au unit cu valahul, care, după ce i s-au alăturat secuii, avea o oaste atît de numeroasă, încît dădea de bănuit zisului Basta şi generalului Gonzaga; ei, fiind nevoiţi să-şi unească forţele, au dat de înţeles valahului că ar trebui să trimită bună parte din oştile sale, dar valahul nu a voit să consimtă la aceasta; despre care lucru de îndată au dat de ştire împăratului, arătînd că ar fi bine ca zisul valah să meargă în Ungaria Superioară întrucît oştile lor, cu sprijinul pe care îl au din Transilvania, sînt deajuns spre a readuce acea ţară sub ascultarea Maiestăţii sale imperiale şi cu atît mai mult acum, cînd principele Báthory are puţine oşti.

271 **1601 iulie 21, Veneţia.**

Venezia il 21 luglio 1601

L'ordinario delli 7 portò aviso di Cassovia che'l Principe Sigismondo Battori havea mandato al Bast Copia de una lettera scritta (come lui dice) dal Valacco à Hebraim Bassa[1] il cui tenore era che esso Bassa si potea sicuramente promettere di lui, et che saria sempre servitore del G⟨ran⟩ S⟨igno⟩re pregandolo che li dia aiuto per recuperare li stati suoi, il qual aviso diede talmente da suspettare al Bast che fece venir da se il detto Micali rifferendoli quello gli era stato scritto da Sigismondo et interrogandolo diligentemente sopra ciò; al che rispose il Micali con solenissimi giuramenti di non haver

mai pensato ne penserà di far tal cose, et che queste erano inventioni de Transilvani ribelli, et del Battori affermandoli di volerne far le sue vendette et in fine pregava il Basti che si levi da questo pensiero poichè in breve haveria cunosciuta l'innocenza sua; con tutto ciò esso Basti (che si trovava con 30 m. soldati tra Cavalli et fanti compresi 4 m. Sicoli) non si fidava di lasciarlo andare solo tenendolo tuttavia presso di se [...]; che il Bast et Valacco erano risolti che se per li 16 di questo non veniva altro ordine dalla Corte Ces〈ar〉ea di voler assaltar la Transilvania [...]

Scrivono di Praga delli 9 stante tener di Transilvania che il Valacco cominciava à dar suspetto di se che potria esser causa che quella Prov〈inci〉a si manterebbe per il Battori, havendo anco li Transilvani scoperto et proveduto à pensieri de'Sicoli i modo che l'Impresa si rende tuttavia più difficile che mai et tanto più che scrivono che ve sia entrato soccorso potente di Polachi in favor del detto Battori [...]

Di più di Viena si hà che al Battori era gionti in aiuto 8 m. Turchi mandati da Hebraim con li qualli si era accampato tra Temisvar et Sornoc, dove staria osservando li andamenti del Valacco, et Bast, il quale all'arivo de buon n〈umer〉o de soldati saria andato sotto Claudiopoli [...]

Biblioteca Apostolica Vaticana, Cod. Urb. Lat., vol. 1 069, f. 429—430; Buta, *Diplomatarium*, II, p. 231, doc. CCCXXIV.

Veneția, la 21 iulie 1601

Curierul din ziua de 7 a adus știre de la Cașovia cum că Sigismund Báthory trimisese lui Basta copia unei epistole, scrise (cum zice el) de valah lui Ibrahim pașa [1], al cărei cuprins arăta că pașa se putea încrede fără teamă în el și că el va fi mereu slujitor al sultanului, rugîndu-l 〈într-aceea〉 să-i dea ajutor în redobîndirea țărilor sale; știrea aceasta îl mînă pe Basta la o atît de mare bănuială, încît făcu să vină zisul Mihai la el, înfățișîndu-i ceea ce fusese scris de Sigismund și întrebîndu-l cu precauție de aceasta. Mihai, prin jurăminte solemne, îi răspunse că el niciodată nu s-a gîndit și nici nu se va gîndi să săvîrșească asemenea faptă; că acestea erau născociri ale răzvrătiților transilvăneni, iar despre Báthory i-a spus că vrea să se răzbune pe el; în cele din urmă îl rugă pe Basta să părăsească acest gînd, întrucît în scurtă vreme va afla de nevinovăția sa; cu toate acestea Basta (ce se găsea cu 30 de mii de oșteni, între care călăreți și pedestrași, cuprinși fiind și 4 mii de secui) nu avu încredere să-l lase să plece singur și îl mai ținu la el [...]; că Basta și valahul, de nu va veni altă poruncă de la curtea imperială, pînă în ziua de 16 a acestei luni, erau hotărîți să cucerească Transilvania [...].

Se scrie de la Praga, din ziua de 9 a acestei luni, că se află din Transilvania cum că valahul începea să dea de bănuit, că el ar fi pricina pentru care acea țară este stăpînită de Báthory; că transilvănenii au aflat și au presimțit intențiile secuilor, așa încît lucrarea devine mai grea ca oricînd și cu atît mai mult cu cît se scrie că acolo ar fi și sosit un mare ajutor din partea polonilor în sprijinul zisului Báthory [...].

Mai mult, de la Viena se află că lui Báthory i-au venit în ajutor 8 mii de turci trimiși de Ibrahim, cu care 〈turci〉 și-a așezat tabăra între Timișoara și Solnoc, unde s-ar fi oprit să urmărească mișcările valahului; și că Basta, la venirea unui mare număr de oșteni, ar fi pornit spre Cluj [...].

[1] Pașa de Timișoara.

Di Venetia 28 Luglio 1601

L'ord⟨inari⟩o di Viena delli 14 stante porto di Trans⟨ilvani⟩a che quel P⟨rincip⟩e [1] havea datto ord⟨in⟩e che fosse fatti moriri tutti li religiosi che si scoprono Imp⟨eria⟩li che la città d'Hernasta⟨n⟩ [a] havea prestato denari à S⟨ua⟩ A⟨ltezza⟩ [1] acciò possi pagare li 2 m. Polachi che condusse seco alla sua venuta [2] poi che volev⟨an⟩o ritornare à casa per non haver mai hauti dinari. Che d⟨ett⟩o Battori havea scritto al Bast che havendo volontà di visitarlo si debba metter quanto possa all'ord⟨in⟩e essendo p⟨re⟩parato à riceverlo a pranso seco in Campag⟨n⟩a [3] et al Valacco non s'era degnato de scriverli mà li mando a dire et protestare che quando vorrá entrare nella Prov⟨inci⟩a S⟨ua⟩ A⟨ltezza⟩ fara tagliar à pezzi la moglie et arrostire in spedo il figl⟨i⟩o qualli ambo si trovano in Transilv⟨ani⟩a al che il Micali resposi che essendo lui Cap⟨itan⟩o et Gueriero Reale non fara mai vendeta con gli innocenti ma quando pur usasse q⟨ues⟩ta tirania crudeltà altro per hora non li poteva fare ma che il S⟨ignor⟩ Dio elleto forse l'istesso Micali per istrum⟨en⟩to faria quelle vendette. Che il Bast stava aspettando 2 m. Raitri à Cav⟨all⟩o et certo n⟨umer⟩o de fant⟨eri⟩a di Slesia [4] in cambio della qualle si crede che quella Prov⟨inci⟩a mandera denari acció il Bast sene faceva suo modo et all'incontro il Valacco entrato de già nella Trans⟨ilvani⟩a faceva de gran danni con certi aiduchi gente Diabolica riporta⟨n⟩do richi bottini ma ultimam⟨en⟩te havea riceuto un gran scacco da Trans⟨ilvan⟩i per haver lui mandato un p⟨ri⟩n⟨ci⟩pale con bon n⟨umer⟩o de sold⟨at⟩i ad assalire una casa forte chiamata Adorian che è di Ciachi Istvan quello che fu cagione della rebillion di essa Prov⟨inci⟩a, il quale avertito vi posse dentro molta gente alla cui volta venendo li Valachi l'assalirno credendo di trovarvi li pochi sold⟨at⟩i ord⟨inat⟩i ma usciti quei de dentro ne amazzorno 200, oltre altri preti et il capo salvato malam⟨en⟩te feriti. Che li sicoli per via di doi amb⟨asciato⟩ri haveano concertato col Bast che a un tal tempo 12 m di loro si moveriano contra il Trans⟨ilvan⟩o assaltandolo loro da una parte et il Bast dall'altra con la p⟨ri⟩gionia del istesso P⟨rincip⟩e; ma ne rittornar à dietro li amb⟨asciato⟩ri si sbandò uno di loro et and⟨att⟩o dal P⟨rincip⟩e li rivelò il tutto onde il trattato ando in fumo, che il G⟨ran⟩ Canc⟨ellier⟩e di Polonia si trovava sui confini di Moldavia con 40 m. Tartari p⟨er⟩ mandarli à rovinar la Trans⟨ilvani⟩a sub⟨it⟩o che'l Bast et Valacco vi siano entratti per il che il Ge⟨nera⟩l⟨e⟩ Gonzaga faceva in dilig⟨enz⟩a metter insieme et armare tutta la gente del paese per farli resistenza.

Biblioteca Apostolica Vaticana, Cod. Urb. Lat., vol. 1 069, f. 443; Arh. St. Buc., Colecția microfilme Vatican, r. 36, c. 243; Buta, *Diplomatarium*, II, p. 232, doc. CCCXXVI.

---

[a] Așa în original.

Din Veneția, la 28 iulie 1601

Curierul de la Viena din ziua de 14 a acestei luni a adus știre din Transilvania cum că principele [1] a dat poruncă să fie omorîți toți clericii care se dovedesc a fi de partea împăratului. Că cetatea Sibiului împrumutase bani Alteței sale [1] spre a-i putea plăti pe cei 2 mii de poloni pe care i-a adus cu sine la venirea sa [2], dat fiind că aceștia voiau să se întoarcă acasă, întrucît nu mai fuseseră plătiți; că zisul Báthory scrisese lui Basta că, de ai voi să-l

vadă, trebuie să vină cît mai grabnic la înțelegere, el fiind gata a-l primi să prînzească împreună în tabăra sa[3]; iar valahului nu a socotit de datoria sa a-i scrie, dar a dat poruncă să i se spună și să i se pună în vedere că dacă ar voi să intre în țară, atunci el ⟨Sigismund⟩ va pune să-i fie omorîtă soția, iar fiul să-i fie schingiuit, aceștia aflîndu-se împreună în Transilvania; la aceasta Mihai răspunse că el niciodată nu s-ar răzbuna pe nevinovați, întrucît este căpitan și oștean imperial, iar de ar fi să ajungă la așa înspăimîntătoare cruzime, n-ar face-o decît dacă domnul Dumnezeu l-ar alege drept unealtă pentru asemenea răzbunare. Că Basta aștepta 2 mii de raiteri și oarecare număr de pedestrași din Silezia[4] în schimbul cărora se socotește că acea țară va trimite bani pentru ca Basta să nu se poarte după firea sa; că dimpotrivă valahul, care intrase deja în Transilvania, făcea mari pagube cu niște haiduci, care sînt oameni fără de Dumnezeu, luînd mari prăzi, dar în cele din urmă a suferit o mare înfrîngere din partea transilvănenilor, pentru că trimisese o căpetenie de-a lui cu un mare număr de soldați să ia cu asalt un castel, numit Adorján și care aparține lui Csáky István, cel ce a fost pricina răzvrătirii din acea țară, și care fiind înștiințat de aceste fapte, a rînduit acolo mulți oameni; iar cînd veniră valahii să dea asalt acelui castel, crezînd că vor găsi acolo cîțiva soldați de rînd, cei dinăuntru se repeziră și omorîră 200, alții fură prinși, iar căpetenia lor scăpă grav rănită.

⟨Se mai dă de știre⟩ că secuii, prin mijlocirea a doi soli, s-au înțeles cu Basta ca, la o dată anume, 12 mii dintre ai lor să pornească împotriva transilvăneanului spre a-l lua cu asalt, ei dintr-o parte și Basta din altă parte, cu hotărîre neclintită de a readuce acea țară, fără primejdie, sub sceptrul imperiului odată cu întemnițarea principelui însuși; la venirea înapoi însă, s-au despărțit; unul dintre ei ducîndu-se la principe, i-a dezvăluit tot ceea ce era neclar în înțelegere.

Că marele cancelar al Poloniei se găsea la hotarele Moldovei împreună cu 40 de mii de tătari spre a-i trimite să pustiască Transilvania de îndată ce Basta și valahul ar fi intrat acolo; din care pricină generalul Gonzaga se îngrijea să adune și să înarmeze oameni din țară pentru a se împotrivi ⟨cancelarului⟩.

---

[1] Principele Sigismund Báthory.

[2] Întîmpinat la 14 martie, la Botoșani, de trimișii dietei care îl proclamase principe, Sigismund Báthory primește drept escortă din partea lui Ieremia Movilă 1 500 călăreți și 500 pedestrași. În a doua jumătate a lunii martie, el scrie lui Ieremia, manifestîndu-și credința față de regele Poloniei, Sigismund III Wasa (cf. Buta, *Diplomatarium*, IV, p. 212—213).

[3] În 11 iulie, Sigismund, aflat între satele Girolt și Craidorolt, lîngă Tășnad, îl trimite pe N. Bogáthy la Basta cu propuneri de armistițiu, dar acestea sînt respinse.

[4] Cavaleria (cataphracti) sileziană și corpul de armată al lui Johann Jacob Rotthal. Pentru detalii vezi S. Goldenberg, V. Schiopu, *Înainte și după Guruslău (30 iulie—16 august 1601)*, în *Revista de istorie*, t. 30, 6, 1977, p. 1 087.

273 — 1601 august 3, Košice.

Gute Newe Zeitung Wie Michael Weida der Fürst in Siebenbürgen, den Fürsten Sigismundo Bathori geschlagen, das Feld erhalten, und in die Zehen Tausent Mann erleget, hundert und Sechs und Sechzig Fahnen, Geschütz, heimliche Brieffe, und gantze Artolorey bekommen Erstlich gedruckt zu Dressden, bey Mathes Stöckel den Junger, 1601

Aus Cascha den 29. Julij. Nach dem unser gantz Läger den 24. Julij auffgebrochen, sein sie fort gerückt dem Sigismundo neher zugezogen und

also Freitags den 3. Augusti bey Boroslo Zwo Meilwegs von Zylla zusammen kommen alda sie einander angetroffen und hart der Kampf geweret von frue an biss in die Nacht und also die unserigen Gott lob und danck die Victori und das Feld erhalten den Sigismundo in die Flucht geschlagen und bis Zehen Tausent Mann erlegt auch Hundert und Sechs und sechtzig Fahnen, Acht und Viertzig Stücken Geschütz sampt der gantzen Artolerey und des Sigismundo alle geheime Brieffe und andern Sachen mehr bekommen. Der unsern sollen uber zwey hundert nicht Tod blieben sein. Mehrer Particularitet ist man aufs erste gewertig.

Preussische Staatsblibliothek, Berlin, Flusschriften 1601 (37); Göllner, *Faima*, p. 285—286, doc. LXXI; idem, *M.d.T.*, p. 215, doc. LXXXIV.

Ştire nouă, bună, despre cum Mihai-Vodă, principele Transilvaniei, l-a înfrînt pe principele Sigismund Báthory, a dobîndit victoria şi a ucis în jur de 10 000 oameni şi a pus mîna pe 166 steaguri, pe tunuri, scrisori secrete şi întreaga artilerie. Tipărit mai întîi la Dresda, la Mathes Stöckel cel Tînăr, 1601

De la Caşovia, din 29 iulie. După ce întreaga noastră tabără a pornit-o din loc la 24 iulie, ea a înaintat şi s-a apropiat de Sigismund, aşa că vineri, la 3 august, la Guruslău, cale de 2 mile de Zalău, s-au întîlnit şi s-au ciocnit, iar lupta aspră a durat de dimineaţa pînă în noapte. Ai noştri, laudă şi mulţumită lui Dumnezeu, au obţinut victoria şi au păstrat cîmpul de bătălie, l-au pus pe Sigismund pe fugă şi au ucis către 10 000 de oameni, au luat 166 steaguri, 48 tunuri şi toată artileria şi toate scrisorile secrete ale lui Sigismund şi alte, multe lucruri. Dintre ai noştri se pare că n-au fost mai mult de 200 de morţi. Se aşteaptă cît de curînd amănunte mai multe.

274 **1601 august 8, Viena.**

Aus Wien von 8. Augusti Anno 1601

Dieser Tagen ist ein Currier aus dem Ober Hungerischen Feldtlager alhero gelangt, der bericht, dass Sigismundus Bathori mit seinem Volk nach Clausenburg gewichen und dass Ihme die unseren stark nachziehen Ihne anzugreifen oder in Clausenburg zu belagern. Es haben auch des Michel Weyda Frey Heyduggen bereit etlich fürnehme Flecken in Sibenbürgen geblündert und abgebrannt, auch viel Sybenbürger umbgebracht, und etlich 100 Stück Viehs neben anderer guten Peuth darvon bekommen.

Herr Basta und Michel Weyda wölle durchaus keinen Sybenbürger gefangen nehmen, sondern lassen alle diejenigen, so sie bekommen, bevorab die vom Adel niederhauen, welches in Sybenbürgen ein sehr grossen Schrecken macht, dass sie darüber, wofern ihnen vom Türggen kein Hilf beschieht schier verzagen; wie dann noch täglich viel aus ihrem Lager zu den unseren fallen, dahero viele der Meinung, Sigismundus im Feldt nicht bestehen, noch der unseren erwarten werde. Verhoffen derowegen in Kurzen das Landt Sybenbürgen mit der Hilf des Allmächtigen wieder zu recuperieren.

Gleich jetzo 10, kommen Herrn Henckel [1] eilende Post-Schreiben vom Michel Weyuoda mit Aviso, dass Er und Herr Basta sich an jetzo mit ihrem Höer zu Clausenburg in Sybenbürgen befind und solche Stadt [2] mit Gewalt

eingenommen, Sigismundus aber sich sambt seinem Volk mit grossem Spott und seinem Schaden aus dem Landt begeben. Wie ⟨sie⟩ sich aber trafen oder solches sonst abgangen, beschieht keine Meldung.

Die Wallachen haben sich einhöllig entschlossen den Symon Weyda, des Jeremia jüngeren Brueder aus dem Landt zu jagen, so dann beschehen, welche sich dann Kayserlicher Mayestät demüetigliche undergeben haben.

Österreichische Nationalbibliothek Wien, Codex 8 974, fol. 558; Veress, VI, p. 418—419, doc. 398.

De la Viena, din 8 august în anul 1601

În aceste zile a sosit aici un curier din tabăra aflată în Ungaria de Sus. Acesta a relatat că Sigismund Báthory s-a retras cu oștenii săi la Cluj și că ai noștri îl urmăresc îndeaproape, îl atacă sau îl asediază la Cluj. Haiducii voluntari ai lui Mihai-Vodă au pustiit și incendiat deja cîteva localități mai de seamă din Transilvania, după cum ar fi ucis și mulți transilvăneni și ar fi pus mîna pe mai multe sute de vite, împreună cu alte prăzi de preț.

Domnul Basta și Mihai-Vodă nu vor să ia prizonier absolut nici un transilvănean, ci pun să fie omorîți toți cei prinși, mai ales cei din rîndul nobilimii. Aceasta a produs în Transilvania o mare groază, mai ales că pe lîngă aceasta sînt foarte deznădăjduiți dacă nu vor primi ajutor de la turci, după cum zilnic mulți din tabăra lor trec la ai noștri și de aceea mulți sînt de părere, că Sigismund nu va rezista pe cîmpul de bătălie, nici nu-i va mai aștepta pe ai noștri. De aceea sperăm să recuperăm peste puțin timp, cu ajutorul Atotputernicului, țara Transilvaniei.

Tocmai acum, în 10, sosesc scrisorile urgente ale domnului Henckel [1] de la Mihai-Vodă, cu știrea că el ⟨Mihai⟩ și domnul Basta se găsesc acum cu oastea lor la Cluj, în Transilvania și au ocupat cu forța acest oraș [2], iar Sigismund cu oastea sa a plecat din țară cu mare ocară și pagubă. Nu se relatează însă nimic despre felul în care a avut loc lupta sau cum s-au desfășurat lucrurile.

Valahii s-au hotărît în unanimitate să-l alunge din țară pe Simion-Vodă, fratele mai mic al lui Ieremia, ceea ce s-a întîmplat; apoi s-au supus preaumilit Maiestății imperiale.

---

[1] Lazarus Henckel, negustor din Viena, folosit de Habsburgi ca agent fiscal în Transilvania.
[2] Clujul a fost ocupat abia în urma luptei de la Guruslău (3 august 1601).

275 **1601 august 14, Praga.**

Kurczer bericht dess in Sibenburgen den 3. augusti Anno 1601 furgangenen Treffens auss den ankhombenen Schrieben vnd beschehener mundtlichen Relation

Als Sigissmundus Bathori sich mitt allem volkch, was Er in Sibennburgen aufbrinngen mügen, wie auch mit ain taills Turggen, Tartern, Pollagkhen vund Moldawer, etwa bis an 30/m starckh versamblet befinden, vund gegen der Ober Hungerischen gräniczen sich alls ain feinds mit geschücz vund Kriegs apparat erzaigt, Ist herr Georgio Basta vnd Michael Weyda sambt der Kay. Mayts. beÿ sich gehabten Kriegsvolckh, so in allem bey 20 mann zue Ross vund Fuess sein, auch aufgebrochen, vund den dritten diss monatts augusti etwo umb neun vhr vormittag, an die Sibenbürgischen Gräniczen bey dem Perg Mezes, ain meill weges von Somlio glücklichen, auch in der enn-

gen solcher Perge⟨n⟩ vnuerhindert durchkomben Vund wie herr Basta gesehen das gedachter Bathorj mit einen hör auch alda verhannden vund Er die Perg einzunehmen vndergehe, hat Er alsbalt mit der Reutterey, vund dem Teutschen Fuesvolckh auch ain hochen berg nachenndt zum feinndt eingenohmen.

Darauf beider⟨s⟩eits strachs vnd in grosser hicz biss auf vier vhr mit dem groben geschücz vnd varmuzieren ist certirt worden. Da aber der feinndt sich etwas zuerückh gewenndet, vnd herr Basta demselben mit Teutscher Reütterey, auch Tscheutschen vnd Wallonischen fuessvolckh an ainer seitten des bergs zugerückht, Der Mihal Weida agit seinen volckh vund den Wallonischen Reuttern herwerts des bergs, gegen der Sonnen Niederganng angrieffen, vnd hierdurch den feindt balt vber die vierzig stuckh geschüczen abgedrungen worden, hat Er sich enndtlichen getrennt vnd in die flucht begeben. Die nacht hat die vnnserigen zu balt vberfallen, sonnst hette man dieser seitts stärckher nachgeseczt. Doch haben die Heudiggen vast die gannсze nacht nachgeiagt, vund haben also die Kaiserischen, dem Allmechtigen sey Lob, das velt vund die Victoriam erhalltten.

Der mainaidigen Sibenbürger, auch Türggen, Tarttern, Pollaggen vund Moldawer, sein allen ansehen nach bei 10/M geblieben, von den vunserigen vber 150 man nit darunter auch niemanndts furnehmen, alls der Peczczisch Obrist Leutenannt Hewmayr genant, Sigismundus hat sich souiel man noch wissen khan, mit der flucht saluirt, wer aber sonst, von den furnembten auf seiner seitten geblieben weiss man noch nit.

Das geschücz so man bekhomben, ist in allem klain vund gross bei 50 Stuekhen neben ansehligen Peuthen.

Von Fahnen sein 110: der Kay. Maitt. vberschickht vnd heut dato offentlichen pra⟨e⟩sentirt worden.

Unser Volk hat vor ihrem Anzug in Sibenbürgen bey Maitin ein volles Läger von Proviandt, sonderlich aber etlich Tausent Ochsen bey sich gehabt, dahero alles wolfeil gewest, auch ein Ochs umb ein Daller, ein Schaf aber umb ein Duttichen verkauft worden. Daselbsten sein auch 300 wol gerister Sibenbürgischer Pferdt vom Sigismundus zue uns gefallen und mit fortgezogen [a].

Sonnsten sein auch dem Michael Weyda auss Wallachej Zeitungen komben das daselbst das Lanndtvolckh Iren Newen Weydas [1] welchen der Pollnische Cannczler vor disem mit g⟨e⟩walt eingeseczt, vnd des Herania Weida in der Moldaw brueder ist, alberaith aussgeiagt haben, vnd begeren Ihne Michael wider für Ihren Weyda Deswegen dann der Herenjas dem Sigismundo vmb Hulf geschriben hatt, Was aber verrer aller orthen folgen werde, das würdet die Zeitt balt mitbringen, Weill Er Basta mit dem ganczen Hör den 5. ten weitter, vund gegen Clausenburg zueruckhen enntschlossen gewest.

Anheut hat man in der Schlosskirchen [2] das *Te Deum laudamus* mit Hörtrumlen, Trumeten, Orglen und anderer Musicis solenniter gesungen, aber kein grob Geschütz abgehn lassen, vielleicht weil dieser Sieg meisttheils wider Christen erhalten, und sovil Pluets vergossen worden [a]. Prag den 14. August Anno 1601.

Deutsches Zentralarchiv, Historische Abteilung II, Merseburg, Rep. XI, 253 Siebenbürgen; Arh. St. Buc., Colecţia microfilme R.D.G., r. 27, c. 59–60; o variantă la Veress, VI, p. 424–425, doc. 402 (după un exemplar din Österreichische Nationalbibliothek Wien, Codex 8 974, fol. 565–566 şi 567–568).

---

[a] Pasajele: „Unser Volk ... mit fortgezogen" şi „Anheut hat man ... Pluets vergossen worden", fiind lipsă în microfilm, au fost completate după Veress, VI, p. 425.

Scurtă dare de seamă, după scrisorile sosite şi relatările orale, despre lupta ce a avut loc la 3 august 1601

Cînd Sigismund Báthory îşi strînse toţi oştenii pe care îi putuse recruta în Transilvania, precum şi unele unităţi de turci, tătari, poloni şi moldoveni, în jur de 30 000 de oameni şi se arăta ca un inamic, cu tunuri şi maşini de război, la graniţa Ungariei de Sus, au pornit şi domnul Gheorghe Basta şi Mihai-Vodă împreună cu oştenii Maiestăţii imperiale ce-i aveau ei, cu totul vreo 20 000 de oameni, călări şi pedeştri, şi în 3 ale acestei luni august, în jurul orei 9 înaintea amiezii, la graniţa Transilvaniei, lîngă muntele Mezeş, la depărtare de o milă de Şimleu, şi au trecut cu bine şi fără piedică prin strîmtorile acelor munţi. Văzînd el, Basta, că amintitul Báthory este acolo cu oastea sa şi ar plănui să ocupe munţii, luă şi el de îndată poziţii cu pedestrimea şi cavaleria germană pe un munte înalt din apropierea inamicului. După aceea din ambele părţi începu să se tragă neîncetat şi violent cu tunurile mari pînă înspre ora 4. Deoarece inamicul se repliase puţin şi domnul Basta îl urmări dinspre o latură a muntelui cu călăreţii germani, precum şi cu pedestraşi germani şi valoni, iar Mihai-Vodă cu oamenii săi şi cu călăreţii valoni atacară din cealaltă parte a muntelui, dinspre soare-apune, duşmanul se văzu înconjurat şi pierdu curînd peste 40 de tunuri. În fine, ⟨duşmanul⟩ se degajă şi o luă la fugă. Noaptea a venit prea repede pentru ai noştri, căci altfel duşmanul ar fi fost urmărit mai energic. Haiducii au continuat însă goana aproape în tot cursul nopţii şi prin urmare imperialii au obţinut, slavă Atotputernicului, ⟨stăpînirea asupra⟩ cîmpului de bătălie şi victoria.

Dintre transilvănenii sperjuri, precum şi turci, tătari, poloni şi moldoveni au căzut pe cît se pare 10 000 de oameni; dintre ai noştri însă puţini, doar cîteva sute, iar printre aceştia nimeni mai de vază în afară de locotenent-colonelul numit Heymair din ⟨regimentul⟩ Pecz. După cîte se poate şti deocamdată, Sigismund s-a salvat cu fuga. Nu se ştie încă cine ar mai fi căzut din tabăra sa dintre cei mai de vază.

Tunurile capturate sînt cu totul, mari şi mici, în număr de vreo 50, pe lîngă o pradă considerabilă. Maiestăţii imperiale i-au fost trimise 110 steaguri, care au fost înfăţişate astăzi în mod public.

Înaintea intrării ei în Transilvania, oastea noastră avusese la Moftin o tabără plină cu provizii, dar mai cu seamă cîteva mii de boi. De aceea totul era ieftin: un bou se vindea cu un taler, iar o oaie cu un ducat. Aici am pus mîna şi pe 300 de cai transilvăneni puternici ai lui Sigismund şi i-am luat cu noi.

În rest, lui Mihai-Vodă i-au venit ştiri din Valahia, că poporul de acolo l-ar fi alungat deja pe noul său voievod [1], fratele lui Ieremia-Vodă din Moldova, instalat cu forţa de cancelarul polon, şi că îl doresc din nou ca domn pe el, Mihai-Vodă. De aceea Ieremia-Vodă i-a scris apoi lui Sigismund cerîndu-i ajutor. Ceea ce va urma însă în continuare, aceasta ne-o va arăta curînd timpul, deoarece la 5 ale acestei ⟨luni⟩ Basta era hotărît să pornească împreună cu toată tabăra mai departe, spre Cluj.

Astăzi s-a cîntat în biserica din castel [2] în mod solemn *Te Deum laudamus*, cu timpane, trompete, orgi şi alte instrumente muzicale, dar nu s-a tras cu nici un tun mare, poate fiindcă această victorie a fost obţinută în cea mai mare parte împotriva unor creştini, fiind vărsat atît de mult sînge.

---

[1] Simion Movilă.

[2] Este vorba de catedrala Sf. Vit din castelul Hradčany (Praga).

276 **1601 august 15, Roma.**

Roma, li 15 agosto 1601

[...] et con questa occasione ⟨l'ambasciator Pollacco⟩[1] supplicava il Papa che volesse oprarse con l'Imperatore levar da confini loro il Valacco, ma ho⟨r⟩mai forse ne anco si potrà, se è vero che li popoli stessi della Vallacchia habbiano discacciato il Vaivoda messovi da Pollacchi, et richiamavano Michele con dir di non volere altro Vaivoda che lui, et di volere esser fedeli sudditi dell'Imperatore [...].

Biblioteca Apostolica Vaticana, Cod. Urb. Lat., vol. 1 069, f. 478; Buta, *Diplomatarium*, II, p. 236, doc. CCCXXXII.

Roma, la 15 august 1601

[...] Cu acest prilej ⟨solul polon⟩[1] implora pe papă ca, laolaltă cu împăratul, să binevoiască a face să fie îndepărtat valahul de la hotarele lor; însă acum cu siguranţă că nu se va mai putea, de este adevărat că înseşi neamurile Valahiei ar fi alungat pe voievodul pus acolo de poloni, şi că au chemat înapoi pe Mihai, zicînd că nu voiesc un alt voievod, decît pe el, şi că vor să fie supuşi credincioşi ai împăratului [...].

[1] Firlej de Dabrowica, vistiernicul Poloniei.

277 **1601 august 21, Dresda.**

Conträfactur

Der Reutter vndt Landts Knecht Fahnenn, welche in der Siebenburgischen Schlacht, so an der Vngerischen vnd Siebenburgischen Grenze geschehen anno 1601 den 3. Augusti auch durch Gottes gnedige Hulffe vnndt Rittermessiger Handt, seindt eröbert worden, vnd der Rom⟨ischen⟩ Kay⟨serlichen⟩ May⟨estät⟩ durch eigner Pottschafft, auf der Post, vom Herrn Michael Weyda, vnd George Basta, seind zugeschickt, vndt zum Triumph Dinstagk nach Laurenty[1], ⟨a⟩vfs Keyserliche Schloss gebracht, Ihre⟨r⟩ Kay⟨serlichen⟩ May⟨estät⟩ ⟨a⟩vfm Plaz durch verordnete Persohnen offentlich presentirt vnd vor getragen würdten, Vber solcher Victoria Ihr⟨e⟩ Kay⟨serliche⟩ May⟨estät⟩ vndt menniglich erfreuet, vnd Gott vor solche glugkliche Victoria, gedancket haben, Wie ich den solche Triumph Fahnen selbsten gesehen, vnndt Meinem gnedigsten Churfursten vnd Herrn Herzogk Christian zu Sachssen will vnderthenigst vber antwortt haben, mich in derselben Gnaden beuhelende etc.

E⟨uer⟩ Churf⟨ürstlichem⟩ G⟨naden⟩
Vnderthenigster
gehorsamer,

Georg Puchner mpp
Zeugwart

Anno 1601, in Dresden, den 21 Augusti.

Item,

Vor diesenn Triumph Fahnen, ist Erstlichen, vorher geritten, ⟨a⟩vf einen schönen Spanischen, Braunen Ross, ein Junger Starcker Herr, ein

Graff, soll den Michael Weyda, vnd Georg Basta, befreundter sein, Hindtern Ihm ein Vngerischer Herr, welche alle beyde mit vnd in der Schlacht gewesenn sein, Hindter diesenn seindt nun die Triumph Fahnen, gefolgt, wie hierinnen zu befindten [2].

Sächsische Landesbibliothek Dresden — DDR, RKZ-D-13, Ms. Dresd. G 81; Arh. St. Buc., Colecția microfilme R.D.G., r. 90, c. 4—5.

Reproducerea

steagurilor cavalerești și de infanterie care au fost cucerite în bătălia care a avut loc în Transilvania, la granița ungaro-transilvană, în anul 1601, la 3 august, prin ajutorul milostiv al lui Dumnezeu și prin faptă cavalerească și care au fost trimise Maiestății imperiale romane, prin solie proprie, din post în post, de domnul Mihai voievod și de Gheorghe Basta și care au fost aduse la castelul imperial marți după <sărbătoarea> Sf. Laurențiu [1], pentru <festivitatea de> triumf și au fost prezentate public, în piață, Maiestății sale imperiale, de către persoane desemnate. Maiestatea sa imperială și toți ceilalți s-au bucurat pentru această victorie și au mulțumit lui Dumnezeu pentru această victorie fericită. Cum eu însumi am văzut acele steaguri de triumf și cu supunere doresc să le predau <sub formă de reproduceri> milostivului meu prinț elector și stăpîn, ducele Christian de Saxonia, recomandîndu-mă în milostivenia aceluiași etc.

Înălțimii sale princiare,
Cu cea mai adîncă supunere
și cu ascultare,

Georg Puchner mp
Ofițer de artilerie

Anul 1601, în Dresda, la 21 august.

De menționat:

În fața acestor steaguri pentru triumf călărea în primul rînd, pe un frumos cal brun spaniol, un domn tînăr și puternic, un conte, despre care se spune că este prieten cu Mihai voievod și cu Gheorghe Basta; după el, un domn ungur; ambii au fost împreună și în luptă. După aceștia urmau steagurile pentru triumf, așa cum se află aci [2].

[1] În anul 1601 sărbătoarea Sf. Laurențiu a căzut într-o zi de luni, 10 august. Ca atare, documentul se referă la ziua de marți, 11 august.

[2] Urmează reproducerile grafice ale steagurilor menționate.

278 — 1601 august 23, Veneția.

Di Venetia li 23 d'Agosto 1601

Scrivono di Vienna delli 11 stante, che alli lo era gionto in quella città il Conte Thomaso Cavriolo, spedito dal Sig<no>r Giorgio Basta all'Imperatore con nuova, che alli 3 il detto Basta con essercito di 17 in 18 milla soldati, tra i quali 8 milla cavalli verso Somlio, haveva attaccato la battaglia con l'essercito del Bathori, che era di 30 milla combattenti, tra quali 6 milla tra Turchi et Tartari, et dopo haver combattuto per cinque hore continue, havendo

il Vallaco havuto la vanguardia, così richiesto da lui, in fine restò vittorioso, con morte de circa 11 milla de nemici, et solo 300 del Basta, tra morti et feriti; et se non sopragiungeva la notte, non vi saria restato dalla parte del Bathori huomo vivo; essendosi esso Bathori salvato con la fuga, perseguitato però dal Vallaco.

Fu fatto acquisto di tutte le bagaglie, padiglioni, argentarie et la Cancellaria secreta, che sarà bottino ricchissimo, oltre 166 tra stendardi et insegne, con 48 pezzi d'artiglieria, et 100 carri di vino, con la pregionia di molti, tra i quali Bathori Istvan zio del Prencipe; il quale prima per essersi mostrato devoto all'imperatore, et poi ribellatosi, et andato dal nepote, era stato dall Basta fatto impiccare per i piedi; havendo esso Basta promesso all'essercito di darli Claudiopoli in preda, la quale è una città mercantile et ricchissima.

Il sopradetto Conte Cavriolo portava all'Imperatore molte insegne de nemici a Praga, verso dove era partito in gran diligenza, come si è detto.

Corre voce, che Sua Maestà Cesarea per questa vittoria viene ad acquistare circa doi millioni d'oro, per la confiscatione de i beni di molti principali nell'Ungaria superiore, che ribellatisi, erano passati dalla parte del Bathori, la maggior parte de quali sendo stati presi nella battaglia sudetta, erano stati chi impiccati, et chi decapitati.

Il caval del Bathori sendo stato trovato ferito, si faceva diligente inquisitione di trovare ancor lui essendoli stato posto grossa taglia dal Basta.

Che la Valachia era tutta in arme, et scacciato, come si scrisse, il loro Vaivoda, che è fratello di Ieremia Moldavo, et tagliati a pezzi tutti quei, che dependevano dalla parte del Bathori, di esso Ieremia, et del gran Cancelliero Polono, aspettando con gran desiderio il loro Michali.

Magyar Nemzeti Múzeum Budapest, Bibl. Comitis Apponyi, No. 663; Veress, VI, p. 436—437, doc. 409.

Din Veneţia, la 23 august 1601

Se scrie de la Viena, din ziua de 11 a acestei luni, că în ziua de 10 sosise în acel oraş contele Thomaso Cavriolo, trimis de domnul Gheorghe Basta la împărat, cu ştirea că în ziua de 3 zisul Basta, cu oaste de 17 pînă la 18 mii de oşteni, între care 8 mii de călăreţi, aproape de Şimleu, pornise lupta cu oastea lui Báthory, care avea 30 de mii de luptători, între care 6 mii de turci şi tătari; şi după ce s-au luptat cinci ceasuri în şir, avînd valahul comanda avangardei, cerută chiar de el, pînă la urmă rămase biruitor, după ce au pierit aproape 11 mii de duşmani şi doar 300 morţi şi răniţi ⟨din oştenii⟩ lui Basta; şi de nu se înnopta, din oastea lui Báthory n-ar mai fi rămas nici unul viu; doar Báthory a scăpat prin fugă, deşi a fost urmărit de valah.

Totul a fost capturat, bagaje, corturi, argintărie şi cancelaria secretă, care va fi o pradă foarte însemnată, pe lîngă cele 166 de steaguri şi insigne militare, o dată cu 48 de tunuri, 100 care cu vin, precum şi prinderea multora, printre care şi a lui Ştefan Báthory, unchiul principelui; acesta la început s-a arătat a fi credincios împăratului, mai apoi s-a răzvrătit şi a plecat la nepot; ⟨acum⟩ Basta a pus să fie spînzurat de picioare; tot el a făgăduit oastei că-i va da spre pradă Clujul, oraş comercial şi foarte însemnat.

Sus-zisul conte Cavriolo ducea multe steaguri, luate de la duşmani, împăratului la Praga, unde, după cum s-a spus, plecase în mare grabă.

Se aude că Maiestatea sa imperială ar fi dobîndit de pe urma acestei biruinţe aproape două milioane de galbeni, din confiscarea bunurilor multor nobili din Ungaria Superioară care după ce s-au răzvrătit, au trecut de partea

lui Báthory; ⟨acum⟩, mare parte din aceştia fiind prinşi în pomenita bătălie, au fost unii spînzuraţi, alţii decapitaţi.

Fiind găsit lovit ⟨şi⟩ calul lui Báthory, se porni pe dată urmărirea acestuia, întrucît a fost rînduită de Basta o mare răsplată.

⟨Se scrie⟩ că Valahia este gata de luptă şi că, aşa cum s-a scris, după ce voievodul lor, frate cu Ieremia moldoveanul, a fost alungat, şi după ce au fost ucişi toţi cei care erau de partea lui Báthory, a lui Ieremia şi a marelui cancelar polon, ⟨valahii⟩ aşteaptă cu mare ardoare pe Mihai al lor.

279 — **1601 august 24, Turda.**

Aus Siebenbürgen von Tortha, den 24. Augusti Anno 1601

Der Michael Weyda ist an denen Wolthaten, die Er von Ihrer Kay. Mtt. empfangen, nicht vergnüegt gewest, sonder derselben baldt vergessen, und darauf seiner unbestendigen und tyrannischer Art nach, neue Handlung anfangen wöllen, der Gestallt, dass Er den Zäckeln und Siebenbürgern geschrieben, sich Ime zu undergeben, guetes Theils derselben Provinzen mit Feur und Schwert verödt, darzu er dan seine Wallachen, Raÿzen und Moldauer braucht hat, und das noch mehr ist, hat Er die Kirchen zue Alba Iulia verderbt, der heiligen Bilder daraus geworfen, und zerbrochen, das Heilig Sacrament auf die Erden geworfen, inmassen solches die Catholischen, welche daselbst wohnen, bezeugen, und sich gegen Irer Kay. Mtt. Veldtobristen in Siebenbürgen dem Herrn Basta beklagt haben. Welcher, da Er Ime Weyda vilmals solches undersagen lassen, nicht also zu tyrannisiren, und Irer Mtt. Landt zu verderben, hat er zur Antwort geben, Ir Kay. Mtt. hetten sonst vil Landts, wern dieser Provinz nicht bedürftig. Dieser und anderer mehr Ursachen wegen, ist Herr Basta verursacht worden, Ine gefengklich einzuziehen. Derowegen dan zue dem Effect 200 teutsche und 200 wallonische Schützen in des Weyda Quartier geschickt, seinen Leibzelt zu umbringen, und denselben unversehens zu überfallen, und wo es sein köndte entweder gefangen zu nemen, oder da er sich zur Gegenwehr sezen würde, Ihne umbzubringen. Inmassen irer 2, ain Teutscher und ain Wallohn den Weyda uberfallen, und gefangen zu geben begert. Als sy aber gesehen, das Er sich zur Wehr stellen wöllen, und zum Säbl griffen, welchen Er bereit zum halben Theil entblöst, ist Ime der Wallohn vorkomen, und ein Helleparte in den Leib gestossen, darauf gestrackt der Teutsch Ine nidergehauth.

Gedachter Weyda ist im Werck gewest, wan man Ime nicht fürkomen were, sampt allen seinen Wallachen zu Weissenburg zu residieren, hat Ime daselbst der Stattrathhaus zurichten lassen, und weisen seine Schreiben aus, welche Herr Basta dem weydischen Kriegsvolckh, nach desselben Entleibung fürgewiesen, was Er im Schiltt gefürth, und wie leichtfertig dieser Weyda gewest ist. Nach dessen Todt nun thuen sich die sächsische Stätt ind Zäckhl Irer Kay. Mtt. gnadt undergeben, und der Adl im Landt lassen auch Ime Basta tractiren, sy zu Gnaden anzunemen.

Weylandt des Petern Weyda hinderlassner Sohn Marco genandt, welchen Ir Kay. Mtt. zu Insprugg erziehen und studieren lassen, und bey dem Basta sich befindet, wöllen die Wallachen zu Ihren Weyda annehmen, weil derselb des rechten wallachischen Weyda geblüth ist; daher dan guete Hoffnung diese Provinz werde in kurzem Irer Kay. Mtt. gehorsam underworffen werden.

Seckhl Moises fleucht im Landt daselbst ohne Volckh von ainem Orth zum andern, und seindt 1 000 hungerische Pferdt zue dem Basta gefallen. Wo der Sigismundus und Czaki sich befinden, kan man nicht wissen.

Deutsches Zentralarchiv, Historische Abteilung II, Merseburg, Rep. XI 253 Siebenburgen nr. 1—18, Bl. 1—373; Arh. St. Buc., Colecţia microfilme R.D.G., r. 27, c. 66—67.

Din Transilvania, de la Turda, la 24 august 1601

Mihai-Vodă n-a fost mulţumit cu binefacerile primite de la Maiestatea sa imperială, ci le-a uitat curînd; a voit să înceapă noi acţiuni, potrivit naturii sale nestatornice şi dictatoriale. Astfel, a scris secuilor şi transilvănenilor să i se supună lui, a pustiit prin foc şi sabie o bună parte din această provincie, folosind pentru aceasta pe valahii săi, pe sîrbi şi moldoveni, ba mai mult, a distrus bisericile din Alba Iulia, a aruncat şi fărîmat sfintele icoane din ele, a zvîrlit la pămînt sfînta cuminecătură, cel puţin aşa atestă catolicii care locuiesc acolo şi s-au plîns domnului Basta, comandantul Maiestăţii sale imperiale în Transilvania. Acestuia, care i-a interzis de mai multe ori asemenea fapte, adică de a se comporta ca un tiran şi de a aduce pagube provinciei Maiestăţii sale, vodă i-a dat drept răspuns că Maiestatea sa imperială are destul pămînt în altă parte şi că n-ar avea nevoie de această provincie. Din această cauză, ca şi din altele, domnul Basta s-a văzut determinat să-l ia prizonier; în acest scop, el a trimis la cartierul lui vodă 200 suliţaşi germani şi 200 valoni, spre a-i împresura cortul personal, a-l ataca prin surprindere şi, după cum se va putea, fie să-l ia prizonier, fie — în caz că se va apăra — să-l ucidă. Astfel că doi din ei, un german şi un valon, l-au atacat pe vodă şi i-au cerut să se predea prizonier. Cînd însă aceştia au văzut că el vrea să se apere şi întinde mîna spre sabie, apucînd să o scoată pe jumătate din teacă, valonul i-a luat-o înainte, dîndu-i o lovitură de halebardă în pîntece, apoi germanul l-a doborît imediat la pămînt.

Numitul vodă a fost pe cale, dacă nu s-ar fi prevenit, să-şi stabilească reşedinţa, cu toţi valahii lui, la Alba Iulia; pusese să i se pregătească acolo primăria, iar scrisorile lui, pe care domnul Basta le-a confiscat de la oştenii lui vodă, după uciderea lui, atestă ce intenţii avea el şi cît de nechibzuit a fost acest voievod. Acum, după moartea lui, oraşele săseşti şi secuii se supun milostivirii Maiestăţii sale, iar nobilimea din ţară duce tratative şi cu Basta, să-i ia sub protecţie.

Valahii vor să-l accepte de voievod pe Marcu, fiul fostului voievod Petru, care din porunca Maiestăţii sale imperiale a fost crescut şi a primit învăţătura la Innsbruck şi care se află la Basta, numitul fiind de sînge domnesc valah; astfel că există speranţa că în curînd această provincie va fi supusă Maiestăţii Sale.

Moise Secuiul se află fugarnic prin ţară, dintr-un loc în altul şi cei o mie de cai ungureşti au căzut în mîinile lui Basta. Unde se află Sigismund şi Csáky, nu se ştie.

280 **1601 august, Praga.**

Wahrhafftige Zeitung von der Schlacht Sigismund Bathori mit dem Michael Wayda ausz der Wallachey vnd Georgen Basta welche dieses lauffende Sechszehenhundert vnd Erste Jar den dritten Tag des Monats Augusti an der Siebenbürgi-

schen vnd Vngrischen Gräntzen beschehen: Allda gedachter Bathori mit grossem spot vnd verlust seines Volcks auffs haupt geschlagen worden. Erstlich gedruckt in der Alten Stadt Prag bey Hans Schumans Erben 1601

Nachdem der meyneidige Sigmunde Bathori, welcher seine pflicht, damit Er sich zu vorderstist Gott dem Allmechtigen, der Röm⟨isch⟩ Kay̆serlichen Mayestet, dann der gantzen Christenheit, höchlichen verbunden, gantz vnnd gar inn Windt geschlagen, vorgangener Winters Zeit einen vnuersehnen Einfall inn Siebenbürgen mit seinen gehülffen gethan, vnd in derselben furia etzlich Schlösser vnd Vestungen durch beysprung vnd pracktiken ethlicher an der Kayserlichen Mayestät jhm gleichmeineidig wordener Siebenbürgen [a] eingezogen, Auch vil andere Siebenbürger mehr, welche Irer Mayestet, als jhrem allergnedigsten Herren getraw vnd bestendig geblieben, vnd zu diesem seinem bösen fürnehmen vnnd prackticiren durchaus nit bewilligen wollen, niederhawen lassen, hat Er darauff auff alle mittel vnd wege sich bedacht, wie Er gantz Siebenbürgern [a] widerumb vnter seinen [b] Gewalt bringen, vnd dasselbe vbergewaltigen möchte. Inmassen Er dann mit diesem seinem fürnehmen durchaus nit gefeyret, sondern bald von derselben zeit an, Wolck aus allerley Nationen, von Siebenbürgen [a], Vngern, Moldawern, Kosacken, Tartarn vnnd Türcken, allenthalben zusammen gesamlet, Also das Er bey Achzehen [c] Tausendt Reutern, neben vielen Fuszvolck (darunter zwölff Tausent Türcken vnnd Tatern gewesen) bey sich gehabt, mit welcher seiner macht, die in die viertzig Tausent starck sich befunden, er hernachmals ins Feld gezogen, vnnd sich nicht weit von der Festung Boresko [1] genandt, an den Siebenbürgischen vnd Vngrischen Gränitzen gelegt.

Dieweil denn Michael Weyda aus der Wallachey vnnd George Basta, Ihrer Kay⟨serlichen⟩ May⟨estät⟩ Feldt-Obrister vber deroselben Volck in Ober-Vngern von diesem seinem fürnehmen gutte wissenschafft gehabt, haben sie mit einem gar geringen Häufflein jhres Volcks, deren auch vber Achzehen [c] Tausendt nicht gewest, sich mit der hülff Gottes wider jhne gerüstet, vnd mit seinem Volck vnter erwartung der Schlesischen zwey Tausendt Pferdt, gar offt gescharmützelt. Als nun gedachte zwey Tausent Pferd den letzten Tag verwichenes Monats Julii, das ist am Mitwoch vor Petri Stulfeyer [2], zu jnen angelanget, sind der Wayda vnd Basta, alszbald sammt dem gantzen Läger gegen angeregtem Bathori fortgerückt, vnd wie er Bathori sein Läger auff einen hohen Berg auffgeschlagen, haben sich diese zwene gleichfals auff einen, doch nidrigern Berg, dem Bathori gleich gegenvber gelegert. Da nun der Bathori am Freytag Peter Stulfeyers [2], zwischen ein vnd zwey vnd zwantzig oder zwischen vier vnnd fünff vhr des halben Sayger nach Mittag seinen vortel suchen, vnd sich mit seinem Volck vnter den Bergk wenden wöllen, ist solches vom Wayda vnd Basta nit zugelassen worden, sondern haben wider jhne sich gerüstet, zu seinem Läger mit jhrer gantzen macht geeylet, es erstlich durch die Wallonen zertrennet vnnd darnach gleich vmb zwey vnd zwantzig, das ist vmb fünff vhr, der Michel Vayda auff einer, vnnd Basta auff der andern seiten, sein Kriegszvolck vmbringet, vnnd dieweil des Bathori Geschütz von dem hohen Berg des Wayda vnd Basta Volck durchaus nichts schaden können, sondern gentzlich sie vberhöhet. Des Wayda vnd Basta Geschütz hergegen, als vom niedrigern Berg, vnter des Bathori Volck oberausz sehr grossen schaden gethan, durch beystandt des Allmechtigen darauff sich so Mänlich vnnd Ritterlich erzeigt, jhme Bathori bey eylff Tausent Man auffs haupt erlegt, die vbrige Batorische macht zerstrewet vnnd veriagt, sein gantzes Läger eröbert vnd darinnen neben anderer vnseglicher Beut, acht vnd viertzig

grosse stück, vber anderthalb hundert Fahnen (dauon jhrer May⟨estät⟩ ein hundert vnd zehen Dinstags nach Laurenti Auffs Prager Schloss gebracht, jhrer May⟨estät⟩ Auffm Placz in gemeltem Schloss offentlichen praesentiret vnnd fürgetragen worden, wie auch seine des Bathori Cantzley sampt vielen seinen geheimen sachen vberkommen. Ihme Bathori aber der ausz dieser Schlacht kaum mit einem Ross entrunnen, wie auch seinem hin vnd her zerstrewten Volck, seind des Wayda vnd Basta Leut (vnter welchen bey der Schlacht vber zwey Hundert nit vmbkomen) weitter in Siebenbürgen hinnein nachgeeylet. Was dieselben ferner guttes auszrichten werden, das wird die Zeit auch geben.

Vor solche von dem Allmechtigen der Kay⟨serlichen⟩ May⟨estät⟩ vnnd gantzen Christenheit zumbesten verliehene Victoria wil vns nun anderst nicht gebühren, dann neben der dancksagung Gott dem Herrn aus grund vnsers Herczens vmb weitern Sieg wider den Türcken vnd andere der Kay⟨serlichen⟩ May⟨estät⟩ Feinde vnauffhörlichen zu bitten. Amen.

Gosudarstvennaja Ordena Lenina Biblioteka imeni V.I. Lenina (G.B.L.), Moskva; Arh. St. Buc., Colecţia microfilme U.R.S.S., r. 118, c. 241–244.

---

[a] Corect: Siebenbürgern.
[b] Corect: seiner.
[c] Corect: Achtzehen.

Ştire adevărată despre bătălia lui Sigismund Báthory cu Mihai-Vodă din Valahia şi cu Gheorghe Basta, care s-a dat la hotarele transilvănene şi ungureşti în acest an curgător 1601, în a treia zi a lunii august. Aici amintitul Báthory a fost zdrobit cu mare batjocură şi pierdere a oştii sale. Tipărită pentru prima oară în Oraşul vechi ⟨de la⟩ Praga de către moştenitorii lui Hans Schumann, 1601

După ce sperjurul Sigismund Báthory a călcat cu totul în picioare obligaţia prin care se legase solemn mai întîi faţă de atotputernicul Dumnezeu, de Maiestatea imperială romană, precum şi faţă de întreaga creştinătate şi după ce în iarna precedentă a întreprins cu tovarăşii săi un atac fără de veste asupra Transilvaniei, iar în vîltoarea acestuia — cu ajutorul şi intervenţia mai multor transilvăneni sperjuri, asemenea lui, faţă de Maiestatea imperială — a ocupat mai multe castele şi cetăţi, el a mai pus să fie ucişi mulţi alţi transilvăneni rămaşi cu credinţă şi statornicie alături de Maiestatea sa, stăpînul lor preamilostiv, şi care n-au voit să-i încuviinţeze defel această rea purtare şi uneltire. După aceea el ⟨Báthory⟩ a căutat pe toate căile şi cu toate mijloacele să aducă din nou Transilvania sub puterea sa şi să o supună. Nici pe mai departe el n-a încetat deloc cu această acţiune a sa, ci curînd după aceea a strîns de pretutindeni oşteni din cele mai felurite neamuri: transilvăneni, unguri, moldoveni, cazaci, tătari şi turci, astfel încît a avut la sine în jur de 18 000 călăreţi, precum şi numeroşi pedestraşi (între care erau 12 000 turci şi tătari). Cu aceste forţe ale sale, care numărau în jur de 40 000 ⟨de oşteni⟩, el a pornit apoi în campanie şi a luat poziţii nu departe de cetatea numită Boresko [1], la graniţele transilvănene şi ungureşti.

Într-acestea Mihai-Vodă din Valahia şi Gheorghe Basta, comandant suprem peste oastea din Ungaria Superioară a Maiestăţii sale imperiale, care au avut bună ştire despre acest comportament al său ⟨al lui Báthory⟩, s-au pregătit împotrivă-i cu ajutorul lui Dumnezeu, avînd numai o parte mică din

oastea lor, numărînd nu cu mult peste 18 000 ⟨de oameni⟩ și — așteptînd ⟨sosirea⟩ celor 2 000 călăreți silezieni — s-au ciocnit adesea cu oastea lui ⟨a lui Báthory⟩. Cînd amintiții 2 000 călăreți le-au sosit în ultima zi a trecutei luni iulie, adică în miercurea dinainte de ⟨sărbătoarea⟩ Petri Stuhlfeyer [2], voievodul și Basta au pornit de îndată cu întreaga tabără împotriva amintitului Báthory. În vreme ce Báthory și-a așezat tabăra pe un munte înalt, aceștia doi ⟨Mihai și Basta⟩ și-au ridicat-o tot pe un munte, ceva mai scund, față în față cu Báthory. Atunci cînd Báthory a căutat să dobîndească avantaj pentru sine în vinerea ⟨care era sărbătoarea⟩ Petri Stuhlfeyer [2], între orele 21 și 22, adică între orele 4 și 5 ale după amiezii, și a voit să-și treacă oastea prin dreptul muntelui, voievodul și Basta n-au îngăduit aceasta, ci s-au pregătit împotrivă-i și i-au atacat în grabă tabăra cu toate forțele lor. Mai întîi ⟨tabăra⟩ a fost despărțită ⟨în două⟩ de către valoni, iar imediat după aceea, la ⟨orele⟩ 22, adică la ora 5, Mihai-Vodă a înconjurat-o dintr-o parte cu oștenii săi, iar Basta din cealaltă parte, în vreme ce tunurile lui Báthory, aflate pe dealul înalt, nu puteau păgubi deloc oastea voievodului și a lui Basta, ci trăgeau mult deasupra acesteia. În schimb tunurile voievodului și ale lui Basta, aflate pe muntele mai scund, au pricinuit oștenilor lui Báthory pierderi foarte mari, iar mai apoi, cu ajutorul celui Atotputernic, ⟨oastea lui Mihai și Basta⟩ s-a dovedit atît de vitează și eroică, încît i-a ucis lui Báthory în jur de 11 000 de oameni. Restul forțelor lui Báthory a fost împrăștiat și alungat, iar întreaga sa tabără a fost cucerită. Pe lîngă altă pradă de nedescris, aici s-a pus mîna pe 48 de tunuri mari, pe mai mult de 150 de steaguri (dintre care 110 au fost aduse Maiestății sale la castelul din Praga în marțea de după Sf. Laurențiu, fiindu-i prezentate public și înfățișate Maiestății sale în piața amintitului castel), precum și pe cancelaria lui Báthory împreună cu multe lucruri secrete ale sale. Báthory însă, care de-abia a reușit să scape călare din această bătălie, precum și oștenii săi împrăștiați în toate părțile, au fost urmăriți pînă în interiorul Transilvaniei de oamenii voievodului și ai lui Basta (dintre care n-au pierit în bătălie mai mult de 200). Ceea ce vor mai face bine în continuare, aceasta o va arăta vremea.

Pentru o asemenea victorie, acordată de cel Atotputernic spre binele Maiestății imperiale și al întregii creștinătăți nu se cuvine decît ca, pe lîngă cuvintele de mulțumire, să-l rugăm pe Domnul Dumnezeu din străfundul inimilor noastre pentru neîncetate victorii viitoare împotriva turcilor și a altor dușmani al Maiestății sale. Amin.

---

[1] Șimleul Silvaniei.

[2] 1 august. În text, confuzie între Petri Stuhlfeyer, Petri Cathedra (22 februarie) și Petri Kettenfeyer, Petri Vincula (1 august).

281 — 1601 august.

Relationis Historicae continuatio [. . .] Francfurter Herbstmess 1600 und 1601 zugetragen. Getruckt zu Lich durch Wolfgangum Ketzelium

Den 10. dis sind zu Prag 2 vom Adel von Herrn Georg Basta unnd Michael Weyda gesand ankommen mit aviso dass auf dem 3 dis Herr Georg Basta unnd Michael Weyda mit dem gantzen Läger so in 21 000 stark gewesen alles wolgerüstet Volck (darbey sich auch der Schatnitzky mit 500 guter Cossagen befunden, wie auch 300 wolgerüster Pferd, so aus des Batthory

Läger zu jhnen gefallen) bey Goroslo 2 Meil [1] von Zilla angelangt, alda das Siebenbürgische Läger, welches sich auff 36 000 mann darunter 6 000 Türcken und Tartarn stark befunden, angetroffen. Anfänglich hat sich ein Scharmützel auff einem Berg von den nider Ungarischen und von Herrn Rothal Trabanten zu Ross und Fuss so sehr wol beschossen gewesen, erhaben in welchem die Siebenbürger zu rück getriben worden. Abends aber zu 5 Uhren hat sich der rechte Ernst angefangen, alda Herr Basta auff einer unnd Michael Weyda auff der ander Seiten zugleich angrieffen unnd ob wol die Siebenbürger mit 40 Stück Geschütz so sie auff einer Höhen gehabt, den Keyserichesn sehr zugesetzt, ist doch alles aber hin, der unsern aber Geschütz so sie auff einem niedrigen Berg gehabt grewlich und mit Verlust vieler der jhrigen gerad auff sie abgegangen. Den Siebenbürgern ist durch die Ober Ungarische Gelb, roth unnd grün Archibusier Röcklein neben den Hussarn und Trabanten das Geschütz bald abgerennet worden, haben auch zugleich als die Schlesische Reuter auff die Siebenbürgische Hussarn getroffen, die Feind mit Macht die Flucht genommen und sind von den Hussarn wenig, vom Fussvolck aber viel und bey 11 000, der Keyserischen aber bey 2 000 geblieben.

Dess Bathory Cantzler Schatz und geheime Sachen sampt 166 Fahnen, 48 in 50 Stück Geschütz, 160 Gefangene, die gantze Artilerey, 2 000 Wagen mit Munition sampt vielen Ochsen und Schaffen neben anderer stattlichen Beut ist bekommen. Hergegen Herr Basta mit einer Kugel auff die Prust geschossen worden. Weil er sich aber gewend und die Kugel abgellt, ist es jhm ohn Schaden gewesen.

Obgemelten 2 vom Adel, so diese fröliche Botschafft sampt 110 Fahnen gebracht ist von Key. Majestat jedem eine Ketten, die eine zu 600 unnd die ander zu 400 Cronen verehrt und darauff an unser lieben Frawen Tag das *Te Deum laudamus* gesungen worden.

Österreichische Nationalbibliothek Wien, 182 109 B; Göllner, *Faima*, p. 291—292, doc. LXXVI.

Continuarea relatării istorice [...] întîmplate între tîrgurile de toamnă de la Frankfurt din 1600 şi 1601. Tipărit la Lich, de Wolfgang Ketzelius

La data de 10 a acestei ⟨luni⟩ au sosit la Praga doi nobili trimişi de domnul Gheorghe Basta şi de Mihai Vodă, cu vestea că pe data de 3 a acestei ⟨luni⟩ domnul Gheorghe Basta şi Mihai-Vodă, cu întreaga tabără, în jur de 21 000 oameni, toţi oşteni bine înarmaţi (şi în plus mai era Stadniţki cu 500 cazaci buni, precum şi 300 călăreţi bine echipaţi, veniţi din tabăra lui Bathory) au sosit la Guruslău, ⟨aflat⟩ la două [1] mile de Zalău. Acolo au întîlnit tabăra transilvăneană, care se ridica la 36 000 oameni, între care 6 000 turci şi tătari. La început s-a iscat o hărţuială pe un deal, între cei din Ungaria de Jos şi trabanţii călăreţi şi pedeştri ai domnului Jakob Rothall, care au acţionat foarte bine, iar transilvănenii au fost împinşi înapoi. Bătălia adevărată a început însă spre seară, pe la ora 5; atunci, domnul Basta, pe de o parte, şi Mihai-Vodă pe de alta au atacat concomitent, transilvănenii, cu cele 40 tunuri pe care le aveau pe o înălţime, au dat mult de furcă imperialilor, însă toate ⟨ghiulelele⟩ treceau pe deasupra. Tunurile alor noştri, aflate pe un deal mai mic, trăgeau însă în plin, înfricoşîndu-i ⟨pe adversari⟩ şi făcîndu-le multe pierderi.

Curînd, transilvănenilor le-a fost luată artileria de către archebuzierii din Ungaria de Sus cu uniforme galben, roşu şi verde şi de către husari şi tra-

banţi. Iar cînd cavalerii silezieni s-au ciocnit cu husarii transilvăneni, duşmanii au luat-o tare la fugă ; <pe cîmpul de luptă> au rămas puţini husari, dar multă pedestrime — anume ca la 11 000 <morţi> — iar dintre imperiali vreo 2 000.

S-a luat <ca pradă> tezaurul, cancelaria lui Báthory şi lucruri secrete, împreună cu 166 steaguri, 48 pînă la 50 tunuri, 160 prizonieri, întreaga artilerie, 2 000 care cu muniţie, precum şi multe vite şi oi şi altă pradă bogată. În schimb, domnul Basta a fost lovit în piept de un glonţ. Dar pentru că el s-a aplecat iar glonţul a ricoşat <pe armură>, a rămas nevătămat.

Cei doi nobili pomeniţi mai sus, care au adus această solie împreună cu 110 steaguri, au fost cinstiţi de Maiestatea imperială fiecare cu cîte un lanţ, unul <în valoare> de 600 coroane iar celălalt de 400 coroane, iar după aceea, de Sf. Maria Mare, a fost cîntat un *Te Deum laudamus*.

---

[1] Distanţa reală între localităţile Zalău şi Guruslău este de cca 20 km.

282 **1601 august**

Relationis Historicae continuatio [...] Francfurter Herbstmess 1600 und 1601 zugetragen. Gedruckt zu Lich durch Wolfgangum Ketzelium

Auff dieses des Michael Weyda grosse Tyrannisiren hat Herr Georg Basta jhn davon abgemant in erwegung, wann das Land verwüsst, so würden K. May. kein Nutz noch gefallen daran haben, die Ritterschaft sich auch darinn nit erhalten möge, darauff jhm Michael Weyda trutzig anworten lassen, es were nicht one, dass solch Land Kay, May. nicht nütz seyn werde, dann sey nicht Kay. May. sondern sein, dann er es bereit zum andern mal eingenommen. Welche Antwort Herrn Georg Basta sehr ubel gefallen, deswegen als bald 2 Fendlein Wallonen und 2 Fendlein Teutsche in sein Gezelt jhn zu fahen und in die Eisen zu schlagen geschickt, daruber er zum Säbel, deren viel in seinem Gezelt gehangen, gegriffen und nach dem Teutschen Hauptmann gehawen, darauff jhn ein Wallonischer Hauptmann durchstochen, der Teutsche Hauptmann aber mit seiner Cordalasch den Kopf abgehawen. Nach solchen hat Herr Georg Basta sein gantz Läger durchsuchen und alle Brieff von dem Bathori und andern verdechtigen Persohnen den Wallachen fürlesen lassen, welche geantwortet, weil er es mit Kays. May. also gemeint, sey jhm recht geschehen und da sie es gewusst hetten, wolten sie jhm selbst also gethan haben [1].

Österreichische Nationalbibliothek Wien 182 109 B; Göllner, *Faima*, p. 295—296, doc. LXXIX.

Continuarea relatării istorice [...] între tîrgurile de toamnă de la Frankfurt din 1600 şi 1601. Tipărit la Lich de Wolfgang Ketzelius

La aceste mari grozăvii ale lui Mihai-Vodă, Basta l-a somat punîndu-i în vedere că dacă pustieşte ţara, atunci Maiestatea imperială nu ar avea nici un folos şi nici o bucurie şi nici nu s-ar putea menţine nobilimea. La care Mihai-Vodă i-a trimis răspuns semeţ că chiar aşa şi este, că această ţară nu va fi de folos Maiestăţii imperiale fiindcă nu este a Maiestăţii imperiale, fiindcă a luat-o deja a doua oară el; care răspuns nu i-a plăcut deloc domnului Gheorghe Basta. De aceea, a trimis imediat două steaguri de valoni

și două steaguri de germani la cortul lui ⟨Mihai-Vodă⟩ ca să-l prindă și să-l pună în fiare; la care el a apucat o sabie din cele care erau multe atîrnate în cortul lui și a lovit spre căpitanul german, după care un căpitan valon l-a străpuns ⟨cu sulița⟩ iar căpitanul german i-a retezat capul cu sabia. După aceasta, domnul Gheorghe Basta a pus să fie cercetată toată tabăra ⟨lui Mihai⟩ și ca toate scrisorile de la Báthory și de la alte persoane suspecte să fie citite valahilor, care au răspuns că întrucît el a avut astfel de intenții față de Maiestatea imperială bine s-a procedat cu el și că dacă ei ar fi știut, ar fi făcut la fel [1].

[1] Afirmație evident eronată, neverosimilă. Se știe că odată cu Mihai Viteazul au fost uciși și alți tovarăși de arme ai lui, între care și banul Mihalcea, tocmai pentru devotamentul pe care l-au demonstrat. Cei care la timpul respectiv au difuzat o astfel de știre privind așa-zisa neloialitate a lui Mihai Viteazul au urmărit, desigur, să ofere cititorilor o explicație pentru hotărîrea lui Basta de a-l suprima, hotărîre dictată în realitate — după cum bine este cunoscut — de interesul imperialilor de a stăpini direct Transilvania. În același context, și afirmația că Mihai ar fi lovit primul cu sabia apare la fel de neplauzibilă (Cronicarul zice: „Și căzu trupul lui cel frumos ca un copac, pentru că nu știuse, *nici se înprilejise* sabia lui cea iute în mina lui cea vitează").

283 **⟨1601 august—septembrie⟩.**

[...] .Si è inteso da Praga la confirmatione della morte del Valacco scritta dal medesimo Bast à S⟨ua⟩ Maestà Cesarea, alla quale haveva inviato personaggio à posta, per darle esatto raguaglio di quel successo e s'aspettava d'hora in hora à quella Corte.

Archivio Segreto Vaticano, Nunziatura di Venezia, vol. 35, f. 291; Mesrobeanu, *Cercetări*, V—VII 1929—1931, p. 34, doc. LXXVII.

[...]. S-a confirmat de la Praga moartea valahului, comunicată Maiestății sale imperiale de însuși Basta, care a trimis pe dată un om de vază, spre a da de știre întocmai despre acea izbîndă, care era așteptată în fiece clipă la acea curte.

284 **1601 septembrie 1, Praga.**

Aus Prag von primo Septembris Anno 1601. Sibenbürgischen Corriers mündtlich Anzeigen

Seider [a] dem in Sibenbürgen fürgangnen Treffen [1] und was damalen darauf Ihr Mayestät durch sondern Corrier kürzlichen durch den Basta desthalber zuegeschrieben worden, ist von dannen kein ferrere Particularität erfolgt, allein heut kombt ein Currier aus demselben Sibenbürgischen Läger, der vermeldt uns des Michl Weyda Todt, und haben vermeint, wir hätten dessen zuvor Erinnerung, also dass anderst nit zue schliessen, es werden sein, des Basta Expeditionen underwegs niedergeworfen sein, und ist solches leicht zue glauben, dann ermeldter heutiger Corrier zeigt under anderm auch an, dass gedachter Weyda für untreu befunden worden und wären, soviel er gesehen und im Läger gehört, also zugangen.

Er Weyda hab nach dem Landt selbst gestellt mit dem Sigismundo, under ander Rebellen auch ⟨mit⟩ dem Bassa von Temeswar practiciert und

die Sachen dahin richten wellen, dass alle Teutsche und Wallonen hätten sollen niedergehaut werden, hätten der Stadt Gesandten, welche zum Basta gezogen und für Ihr Mayestät die Huldigung praesentiert niederhauen lassen und gewellt, man sollte Ihme insonderheit huldigen, ohne Vorwissen des Basta. Hätte er aus Somlio 15 Stück Geschütz zu sich ins Feldt genommen; dem Basta kein Commando gestehn und passiern wellen; die Sachen dahin bereit angestellt gehabt, dass er mit bis 300 Pferdt aus dem Läger mit Fürgeben dass er zu seinem Weib und Sohn müesste, zu seinem Anhang reiten wellen, deme auch die andern Wallachen alsdann folgen sollten. Wie nun der Basta genuegsame Indicia und Bericht erlangt, hätte er sich gefasst gemacht, Ihne Weyda gefangen zu nehmen und darauf denselben den 18. Augusti in Rath erfordert. Wie der Weyda aber nit kommen wellen, wären Ihm den folgenden Tag, als Sonntags den 19-ten durch ihne Basta etlich hundert Muscatierer, Teutsch und Wallonen geschickt worden, mit der Anzeig, er soll in Rath kommen, weil wichtige Sachen fürgefallen, und da er sich etwo fürchtet, sollen die Soldaten Ihne beleiten. Darauf nun der Weyda die Erscheinung nit allein abermalen hätte geweigert, sonder sich auch sonsten übel vernehmen lassen und entlichen, wie er gesehen, dass die Befelchshaber von Ihme nit setzen wellen, solle er seinen Leuthen zugeschrien haben: „Wer Ihn lieb hätte, sollte auf die Teutschen und Wallonen zuhauen" und darauf selbs auch zuer Wehr griffen, darmit also der Handl angangen. Ein Wallonischer Befelchshaber sey aber der Sachen fürkommen und hätt mit seiner Helleparten den Weyda durchstochen. Ein Teutscher Knecht aber Ihme den Kopf alspaldt in zweyen Streichen herob gehaut. Darnebens wären auch etliche andere Wallachen nieder gearbeit worden. Die übrigen aber sich alspaldt ergeben und umb Gnad gebeten. Auch sein des Weyda böses Fürnehmen und Practicen stracks bekennt, und under desselben Sachen hätte man allerley gefunden, under anderm auch etliche Schreiben von Ihr Mayestät an Basta, so er Ihme heimblich auf und vorgehalten.

Die Teutschen Knecht und Wallonen hätten in der Furia der Wallachen Läger alles plindert und sey des Weyda Cörper ein ganzen Tag nackent im Zelt liegen blieben.

Soviel sagt nun dieser Currier von diesem Facto. Der mehrer und rechte Grundt würdt verhoffentlich bald folgen.

Österreichische Nationalbibliothek Wien, Codex 8 974, fol. 599—600; Veress, VI, p. 444—446, doc. 418.

Dialectal pentru: seither.

De la Praga, din întîi septembrie în anul 1601. Relatări verbale ale unui curier transilvănean

De cînd s-a dat bătălia în Transilvania [1] şi de la cele ce au fost scrise pe scurt în această privinţă Maiestăţii sale de către Basta ⟨şi trimise⟩ printr-un curier special, nu s-a mai întîmplat acolo nimic deosebit. Astăzi a sosit însă un curier din aceeaşi tabără transilvăneană, relatîndu-ne moartea lui Mihai-Vodă. Credem că am amintit despre aceasta şi mai înainte, căci nu e altfel de crezut, doar dacă scrisorile lui Basta nu se vor fi pierdut cumva pe drum. Aceasta se poate crede cu uşurinţă, fiindcă amintitul curier de astăzi relatează între altele, că s-a constatat necredinţa pomenitului voievod, iar lucrurile s-ar fi întîmplat aşa cum a văzut şi auzit în tabără.

El, voievodul, ar fi urmărit să ia împreună cu Sigismund stăpînirea asupra ţării şi printre alţi răzvrătiţi ar fi pactizat şi cu paşa Timişoarei şi

ar fi vrut să îndrepte lucrurile într-acolo, ca toţi germanii şi valonii să fie nimiciţi, intenţionînd, de asemenea, să-i omoare pe trimişii oraşelor, care merseseră la Basta şi îi înfăţişaseră închinarea către Maiestatea sa, deoarece ar fi trebuit să i se închine mai cu seamă lui, fără ştiirea lui Basta. El ⟨Mihai⟩ aduse la sine în tabără 15 tunuri de la Şimleu, neîngăduind şi neascultînd vreun ordin al lui Basta. Lucrurile le împinse deja atît de departe, încît — sub pretextul că trebuia să-şi vadă soţia şi fiul — voi să plece la ai săi cu aproape 300 de călăreţi din tabără, cărora le-ar fi urmat apoi curînd şi ceilalţi valahi. Cînd Basta strînse destule indicii şi ştiri, el se pregăti să-l ia prizonier pe voievod şi în acest scop îl invită la 18 august la un sfat ⟨de război⟩. Deoarece voievodul n-a voit să vină, Basta i-a trimis în ziua următoare, duminică, în 19 august, cîteva sute de muschetari germani şi valoni, comunicîndu-i să vină la sfat, fiindcă s-ar fi produs evenimente importante, iar dacă s-ar teme cumva, soldaţii urmau să-l însoţească. La acestea voievodul nu numai că a refuzat din nou să se înfăţişeze, ci s-a şi exprimat cît se poate de necuviincios, iar în cele din urmă cînd a văzut că nu se poate scăpa de comandanţii ⟨militari trimişi de Basta⟩, ar fi strigat oamenilor săi: „Cine l-ar iubi, să-i lovească pe germani şi valoni". Cu acestea ⟨Mihai⟩ puse mîna pe arme şi astfel se dezlănţui incidentul. Un comandant valon ar fi fost însă mai iute de mînă şi l-ar fi străpuns pe voievod cu halebarda sa. Un oştean german i-a retezat imediat capul cu două lovituri. Pe lîngă aceasta ar mai fi fost omorîţi şi alţi cîţiva valahi. Ceilalţi s-au predat însă curînd şi au cerut milă, după cum au recunoscut de-a dreptul purtarea şi acţiunile răutăcioase ale voievodului. Printre lucrurile acestuia ar fi fost găsite între altele şi mai multe scrisori ale Maiestăţii sale către Basta, pe care ⟨Mihai⟩ i le tăinuise, fără să le înfăţişeze.

În furia lor oştenii germani şi valonii ar fi jefuit cu totul tabăra valahă, iar trupul voievodului ar fi zăcut în cort, despuiat de haine, pe tot timpul nopţii.

Atît relatează curierul despre acest eveniment. Se speră că explicaţii mai multe şi adevărate vor urma în curînd.

---

[1] Este vorba de bătălia de la Guruslău.

285 **1601 septembrie 2, Viena.**

De Vienna, a 2 de Settembre 1601

Que Jorge Basta havía reduzido toda la Transilvania a la obediencia de Su Magestad Cessárea, y penetrando secretamente que Michael Vayvoda de Valachia, su companero, con ótros muchos que le seguían, trattava de introduzir al Baxá de Temesvar con bueno número de Turcos en aquella provincia, para hazerse por este medio señor della, embió algunos Valones y Tudescos que le truxessen preso; y haviendo llegado a su tienda, la rodearon, y entrando algunos, le requisieron que viniesse preso; y no lo queriendo hazer, se levantó de la silla y puso mano a la espada, con que el cabo de aquellos Valones, que llevava orden traello vivo o muerto, fué forçado a dalle un alabardaço en los pechos, y otro soldato tudesco le llebó la cabeça de un golpe de cimitarra. De los que se hallaron con él haziendo la misma resistencia, passaron a cuchillo hasta 30, y los demás se rindieron a la obiediencia del Basta, queriendo servir al Emperador baxo de su govierno, como lo hizieron todos los demás que se havían solevado, en número de 10 mill.

Los motivos que tuvo para esta resolución Jorge Basta, son los siguientes:

Que el dicho Michael Vayvoda tenía correspondencia con los Baxáes de Temesvar y Jula, para hazerse (como se ha dicho) Señor de Transylvania.

Que al mismo tiempo que el Basta andava recibiendo juramiento y omenaje de fideldad de los subditos de aquella provincia, el hazía officios para que no la jurassen sino a él, que era el general y la cabeça de aquel exército.

Que haviendo el dicho Jorge Basta librado a ciertos nobles de aquella provincia, que fueron presos en prisión al tiempo que él también fué preso y echado de Transilvania, y entre ótros un caballero muy principal llamado Cornis Gaspar, afficionadíssimo al servicio del Emperador, el qual quería tener cerca de su persona para valerse del en diversas occurrencias, el Valaco, que no le era nada amigo, le hizo matar.

Que intercettavan todas las cartas y despachos del Emperador y Señor Archiduque Mathias que se embiavan al Basta, de manera que por muchos días no pudo haver las órdenes que esperava de Su Magestad y Alteza.

Que havía hecho poner fuego y desmantelar desde los fundamentos, a Alba Julia y otros muchos lugares, contra las órdenes de Jorge Basta, passando a cuchillo inhumanamente todos los que encontravan.

Que haviéndole dicho Jorge Basta que pues la Transilvania se hallava ya en poder del Emperador, era bien que trattasse de bolver a su estado de Valachia, en cuya recuperación le ayudaría con la cavallería, artillería y todo lo que fuesse necessario para hazerse señor della, le respondió que no hazía caudal de la Valachia, y que su intento era de quedar en el dominio de Transilvania.

Con estas sospechas teniendo ya algún olor Jorge Basta de la inteligencia que tenía con Turco, trató de haver algunos despachos de los que le fué dicho que embiava, y haviendo hecho retener para este effeto un peón que venía de Temesvar, halló que acquel Baxá le offrescía que vendría en su favor con buenas fuerças, para hazello señor de aquella provincia, lo que conformava con algunas cartas que ántes se havían tomado; y assí le paresció que no era tiempo de suspender el remedio de un negocio tan peligroso, tanto más sabiendo que el Valaco començava ya a entender que estos sus trattados se yvan descubriendo, y que trattava de ponellos en execución assegurando su persona.

Con estos presuppuestos haviéndole embiado a llamar Jorge Basta, so color de querelle communicar algunos negocios de importancia, no sólo no quiso venir, mas hizo assentar toda su artillería contra los nuestros, con intento de assaltallos aquella noche; con que Jorge Basta, por no perder más tiempo, hizo poner en orden toda su gente y bolver la artillería contra el quartel del Valaco, embiando al mismo tiempo algunos Valones y Tudescos a su tienda para prendello, de que resultó la muerte (como se ha dicho). Este fin más que tragico ha tenido el desventurado Michael Vayvoda de Valachia, llamado communmente el Valaco, que considerado el discurso de su vida, que fué de 43 años, y los altos y baxos que en estos últimos passaron por él, es uno de los más insignes exemplos que se han visto en nuestro tiempo, de próspera y adversa fortuna.

A este mismo tiempo se trattava en Vienna de embialle 100 mill tálleres, de que se huviera servido a daño nuestro, si un poco más se diffiriera la resolución, teniéndola él (por lo que se entiende) de passar con los Turcos en la Hungría Superior, después de haverse hecho señor de Transilvania.

El Basta va haziendo processo de todo lo que en este negocio ha passado, para justificar lo hecho, y se espera que la Magestad Cessárea lo tendrá por bien, haviendo sido tan en su servicio.

Archivo General de Simancas, Sección de Estado, leg. K 1617, Vene ia; Ciorănescu, p. 198—199, doc. CDVI.

De la Viena, din 2 septembrie 1601

<Se spune> că Gheorghe Basta ar fi adus toată Transilvania sub ascultarea Maiestății sale imperiale, și că, aflînd în taină cum că Mihai, voievodul Valahiei, tovarășul său, cu alți mai mulți care îl însoțeau, se silea a-l aduce pe pașa de Timișoara, cu mare număr de turci, în acea țară, pentru a se face, în chipul acesta, stăpîn pe ea, trimise cîțiva valoni și germani să-l ia prins; și ajungînd aceștia la cortul valahului, îl înconjurară, iar cîțiva intrară înăuntru și-i cerură să se dea prins; dar nevoind acela să le dea ascultare, se sculă din scaunul său și puse mîna pe sabie, din care pricină căpetenia valonilor, ce primise poruncă să-l aducă viu sau mort, se văzu silit să-l lovească cu halebarda în piept, iar un oștean german îi reteză capul cu o lovitură de iatagan. Din cei ce se aflau dimpreună cu el și încercară să se împotrivească, fură trecuți prin sabie ca la 30, iar cei rămași ziseră că se supun lui Basta, arătîndu-se gata a-l sluji pe împărat sub porunca lui. La fel făcură și ceilalți răzvrătiți, în număr de 10 mii.

Temeiurile ce le-a avut Gheorghe Basta spre a ajunge la asemenea făptuire sînt acestea:

Că zisul Mihai-Vodă avea legături cu pașalele de Timișoara și Gyula, spre a ajunge (precum s-a zis) stăpîn al Transilvaniei.

Că în vreme ce Basta umbla să primească jurămînt și închinăciune de credință de la supușii acelei țări, valahul uneltea să i se jure numai lui, ca general și căpetenie a oștirii ce se afla.

Că după ce zisul Gheorghe Basta slobozise cîțiva nobili din acea țară, care fuseseră întemnițați în vremea cînd el însuși fusese prins și izgonit din Transilvania, iar între aceștia se afla un cavaler de frunte, pe nume Kornis Gáspár, devotat trup și suflet împăratului, ce dorea să-l aibă în preajmă spre a-l folosi în felurite împrejurări, valahul, care nu-l avea deloc la inimă, puse să-l omoare.

Că punea mîna pe toate epistolele și mesajele pe care împăratul și arhiducele Matthias le trimiteau lui Basta, și în acest chip Basta fu lipsit multe zile de poruncile pe care le aștepta de la Maiestatea sa și de la Alteța sa.

Că pusese să se dea foc și să se dărîme pînă la temelii, Alba Iulia și alte multe cetăți, împotriva poruncilor lui Gheorghe Basta, și trecuse prin sabie cu cruzime pe toți cei întîlniți în cale.

Că la spusele zisului Gheorghe Basta cum că, de vreme ce Transilvania avea să treacă sub stăpînirea împăratului, era nimerit să încerce să se întoarcă în țara sa, adică în Valahia, pentru redobîndirea căreia l-ar ajuta cu oaste de călăreți, artilerie și tot ce e de trebuință pentru a pune stăpînire pe ea, Mihai ar fi răspuns că nu pune preț pe stăpînirea Valahiei, căci gîndul său este să rămînă stăpîn în Transilvania.

Avînd asemenea bănuieli și prinzînd cumva de veste de înțelegerea pe care Mihai o avea cu turcul, Gheorghe Basta cată să dobîndească ceva scrisori din cele ce se zice că le trimitea acela, și punînd mîna într-aceasta pe un curier ce venea de la Timișoara, află că pașa de acolo îi făgăduise voievodului să-i vină în ajutor cu oaste însemnată, spre a-l pune stăpîn în acea

țară, lucru întărit și de niște epistole pe care Basta pusese mîna înainte; crezu dar de cuviință că nu era vremea să mai amîne a curma niște uneltiri atît de primejdioase, știind de-acum că valahul începuse a lua seama că toate planurile acestea ale lui erau pe cale a ieși la iveală, din care pricină încerca a le înfăptui cît mai grabnic spre a se pune la adăpost.

Cu asemenea presupusuri în minte, Gheorghe Basta trimise să-l cheme la el pe valah, sub chip că ar voi a-i da de știre unele treburi de mare însemnătate, dar acela nu doar că nu voi să vină, dar mai și porunci ca toate tunurile să fie îndreptate împotriva alor noștri, cu gînd să-i atace chiar în noaptea aceea; din care pricină Gheorghe Basta, spre a nu mai pierde timp, porunci ca toată oastea să fie pregătită și-și îndreptă tunurile spre tabăra valahului, trimițînd tot în vremea asta niște valoni și germani la cortul lui spre a-l prinde, și din aceasta i se trase și moartea, precum a fost vorba mai sus. De așa sfîrșit, peste măsură de tragic, avu parte nefericitul Mihai, voievodul Valahiei, numit îndeobște valahul, care, de luăm aminte la cursul vieții lui, care fu de ani 43, și la urcușurile și coborîșurile prin care trecu în anii din urmă, e una din cele mai alese pilde ce s-au văzut în vremea noastră de milostenia și potrivnicia soartei.

Tot în vremea aceasta se vorbea la Viena să i se trimită 100 de mii de taleri, de care s-ar fi folosit întru paguba noastră dacă puțin numai s-ar fi zăbovit cu acea faptă a lui Basta, căci valahul ar fi avut în gînd, pe cît se zice, să treacă dimpreună cu turcii în Ungaria de Sus, după ce s-ar fi făcut stăpîn pe Transilvania.

Basta a purces să dea seamă de toate ce s-au petrecut în această ispravă, ca fapta să-i apară drept legiuită, și se crede că Maiestatea sa imperială nu-l va primi cu ceartă, fiind el de atîta vreme în slujbă împărătească.

286 **1601 septembrie 3, Praga.**

Aus Prag von 3. Septembris Anno 1601

Aus Sibenbürgen hat man Confirmation, dass selbiges Land bereit alles eingenommen und sonderlich die 7 haupt Städt de novo gehuldiget, gleichwol unser Volk nach beschehner Schlacht solliches im Fortziehen auf Clausenburg alles sehr verwüst, geblünder und verbrändt. Die Clausenburger seind Herrn Basta mit 6 Gutschen entgegen gefahren und Gnad begehrt, die ihnen dergestalt wiederfahren, dass sie 3 Fähndlen Knecht vom Petzischen Regiment einnehmen, all ihr Gelt, Silbergeschmeid, Wöhren, Ristungen in ein Haus zuesammen tragen und dem Kriegsvolk etlich Monatsoldt zue Terminen bezahlen sollen. Als solliches beschehen, ist hierzwischen das Thor zuegehalten und kein Unger in die Stadt gelassen worden, damit sie dasselb nit mit Gewalt ausbeuten, dann, wie man Nachrichtung, sollen Sigismundus, Chiaki und Sekel Moyses ihr fürnembstes Guet darinnen gehabt haben, dahero männigelich guete Beit bekommen haben solle.

Cornis Gaspar, wellicher von den Sibenbürgern uf dem Castel Sanct Georgen gefangen gewest, ist ledig, als er aber in unser Läger ziehen wöllen, ist er von den Frey Räzen underwegs nidergehaut worden [1].

Michel Weida hat 1 000 Husaren uf Fogarasch geschickt, welche sein Weib und Sohn ledig gemacht. Der Chiaki und Seckel Moyses seind, wie die Sag, von den Türken, zue dene sie geflohen, gefangen worden, welliche man täglich zue Herrn Basta in's Läger bringen solle. Die eingenommene Städt werden alle mit Teutschem Volk besetzt.

Über dies alles wird aus Clausenburg von 20. Augusti bestätigt, dast Herr Basta, nach dem er die gross Tyranney des Michel Weida, so er mit Aufschneiden der schwangern Weibern, auch spiessen und lebendig Schindens des Landtvolks geübt, beineben von vielen gefangnen Kundtschaftern aller Hand Practica, so er mit Türggen und Tartern gehabt vernommen, Ihne von sollichem abgemahnet und mit sollicher Barbarei, Mörderey ihne zue halten gebeten [2], aber doch trotzig von Ihme beantwurt worden, nämblich, dass weder Er, noch der Römische Kaiser weiter sein Herr, dann er das Land in seiner Handen. Darauf Herr Basta alsbald 2 Fähndlen Wallonen und 2 Fähndlen Teutsche Ihme sein Zelt zue umringen und im Namen Ihrer Mayestät Ihne in Eisen zue schlagen abgefertiget. Darüber er alsbald erzürnet und nach einem Säbel, deren viel in seiner Gezelt gehangen, gegriffen und nach dem Teutschen Hauptmann geschlagen; darauf Ihne der wallonische Hauptmann mit seinem Spiess durchstochen und der Teitsche Hauptmann mit seinem Cordolatsch den Kopf abgeschmissen.

Auf solliche hat Herr Basta sein ganz Läger durchsuechen, auch alle Brief vom Sigismundo und andern verdächtiger Personen zur Rettung seiner Ehren den Wallonen, auch andern Kriegsvolk fürlesen lassen, darauf die Wallonen selbst geantwurt, weil er's mit Ihrer Mayestät also gemeint, wäre Ihme recht beschehen, und da sie es gwusst, wollten sie Ihm selbst also gethan haben. Darauf er ihnen ferner fürgehalten, wann sie Ihrer Mayestät auf dero Bezahlung nicht länger dienen wollten, sollte jedem sein' freyer Abzug bevorstehn, darüber gleichwol etlich ausgerissen, der meiste theil aber geblieben.

Österreichische Nationalbibliothek Wien, Codex 8 974, fol. 601—602; Veress, VI, p. 450—451, doc. 423.

De la Praga, din 3 septembrie în anul 1601

Din Transilvania s-a primit confirmarea, că acea țară a fost ocupată în întregime și mai ales faptul că cele șapte orașe de frunte au depus din nou jurămîntul ⟨de credință⟩, deși după bătălie oastea noastră a pustiit, jefuit și incendiat totul foarte rău în timpul înaintării spre Cluj.

Clujenii au ieșit în întîmpinarea domnului Basta cu 6 trăsuri și au implorat milostivire, care le-a fost acordată cu condiția să găzduiască 3 steaguri de oșteni din regimentul lui Pezzen, să-și adune la un loc, într-o casă, toți banii, argintăria, armele și armurile și să plătească oștenilor la termen mai multe solde lunare. După ce s-a făcut astfel, poarta ⟨orașului⟩ a fost între timp zăvorîtă și n-a mai fost lăsat să intre în oraș nici un ungur, pentru a nu-l jefui cu forța, căci — după cum sînt știri — Sigismund, Csáky și Moise Székely și-ar fi depus acolo bunurile lor cele mai de preț, fiind deci nădejdea să se pună mîna pe multă pradă aleasă.

Gáspár Kornis, care fusese prins de transilvăneni la castelul Sfîntul Gheorghe, este liber, dar cînd a voit să vină în tabăra noastră, a fost ucis pe drum de voluntarii sîrbi [1].

Mihai-Vodă a trimis la Făgăraș 1 000 de husari, care i-au eliberat pe soția și fiul său. Csáky și Moise Székely ar fi fost luați prizonieri — așa cum se zvonește — de turcii la care s-au refugiat. Se așteaptă zi de zi aducerea lor în tabără la domnul Basta. Toate orașele cucerite sînt ocupate de către oșteni germani.

Pe lîngă toate acestea, de la Cluj se confirmă cu data de 20 august că domnul Basta l-a dojenit pe Mihai-Vodă pentru comportamentul său foarte tiranic, manifestat prin spintecarea femeilor însărcinate, prin tragerea în țeapă

şi jupuirea de viu a poporului de rînd, precum şi după ce a aflat, datorită numeroaselor iscoade prinse, de diferitele legături cu turcii şi tătarii, rugîndu-l ⟨pe Mihai⟩ să pună capăt unor astfel de barbarii şi asasinate [2]. Mihai i-a răspuns însă cu aroganţă, că nici el ⟨Basta⟩, nici împăratul roman nu-i mai sînt stăpîni, deoarece ţine ţara ⟨Transilvaniei⟩ în mîinile sale. La aceasta domnul Basta a trimis de îndată 2 steaguri de valoni şi 2 steaguri de germani să înconjoare cortul său ⟨al lui Mihai⟩ şi să-l pună în lanţuri în numele Maiestăţii sale. Mihai s-a mîniat de îndată, a pus mîna pe una din numeroasele săbii aflate în cortul său şi a lovit înspre căpitanul german. Atunci căpitanul valon l-a străpuns cu o suliţă, iar căpitanul german i-a retezat capul cu sabia sa încovoiată.

După aceea domnul Basta a pus să fie percheziţionată întreaga tabără ⟨a lui Mihai⟩ şi — pentru a-şi salva onoarea — a poruncit să fie citite valonilor şi celorlalţi oşteni toate scrisorile primite ⟨de Mihai⟩ de la Sigismund şi alte persoane suspecte. La aceasta valonii înşişi au răspuns, că deoarece Mihai ar fi avut asemenea gînduri faţă de Maiestatea Sa, s-a întîmplat după fapta lui şi fiindcă o ştiau, au vrut să-i facă seama chiar ei. După aceea el ⟨Basta⟩ le-a mai spus, că dacă n-ar voi să slujească pe mai departe Maiestăţii sale în schimbul soldei, fiecare ar fi liber să plece. Drept urmare au dezertat mai mulţi, dar cea mai mare parte a rămas.

[1] Potrivit altor informaţii, Kornis ar fi fost prins de Sigismund şi executat din porunca acestuia. (cf. Hurmuzaki, XII, 2, p. 1218).

[2] Exagerări datorate cercurilor imperiale duşmănoase lui Mihai Viteazul.

287 — 1601 septembrie 10, Graz.

Per lettere di Transilvania si ha la confermatione della morte del Valacco seguita nella campagna di Torda, terra discosta due leghe da Claudiopoli. Tra le altre cagioni, che si dicono haver mosso il Basta ad un tal fatto, si conta l'infedeltà del Valacco verso Sua M⟨aestà⟩ Cesarea, che trattasse sotto mano col Bassà d'Agria et di Tesmisuar per cacciare di nuovo il Basta di Transilvania, et insignorirsi stesso con accostarsi alle parti Turchesche, et che insomma era affatto finta la devotione ch'egli mostrava verso Cesare.

Il Basta, per quanto è rapporto, havendo da lettere intercette conosciuto chiari i falsi machinamenti del Vaivoda, mandò al suo padiglione alcune bande di soldati per farlo prigione, ma egli sendosi messo per resistere, spintosi innanzi, uno de mandati lo ferì nel petto d'arma d'hasta, per il qual colpo cadendo, gli fu subito da un altro levata la testa, et l'istesso si fece d'alcuni altri, che tumultuando gl'erano intorno per difenderlo.

Dopo la morte del Valacco sodetto il Basta chiamò al suo stipendio tutta la militia ch'egli haveva, proseguendo senz'intoppo in impadronirsi della provincia, la cui sede de Principi Albagiulia, si dice nel primo ingresso esser stata abbruggiata dal Vaivoda, che senza rispetto, et contra gl'ordini del Basta commetteva, et da suoi lasciava commettere ogni misfatto.

Archivio Segreto Vaticano, Fondo Borghese, Serie III, IIIc; Veress, VI, p. 454—455, doc. 427.

În scrisori din Transilvania se confirmă moartea valahului petrecută în tabăra de la Turda, tîrg aflat la două leghe depărtare de Cluj. Printre alte pricini care se socotesc a-l fi mînat pe Basta la o astfel de faptă, se numără

necredinţa valahului faţă de Maiestatea sa imperială; că s-ar fi înţeles în ascuns cu paşa din Agria şi cu cel din Timişoara să alunge încă o dată pe Basta din Transilvania, spre a se face el stăpîn cu ajutorul turcilor; pe scurt, credinţa ce o arăta faţă de împărat era în totul prefăcută.

Basta, după cît s-a spus, aflînd din scrisorile interceptate uneltirile vădit mincinoase ale voievodului, trimise la cortul lui Mihai cîteva companii de oşteni spre a-l face prizonier; acela însă fiind hotărît să li se opună, după ce le-a ieşit în faţă fără teamă, unul dintre cei trimişi îi străpunse pieptul cu lancea; căzînd ⟨Mihai⟩ din pricina loviturii, un altul îi tăie pe dată capul; tot aşa se petrecu şi cu ceilalţi care plini de mînie săreau să-l apere.

După moartea valahului, sus-zisul Basta chemă în slujba sa toată oastea pe care o avea acela, reuşind, fără piedică, să se facă stăpîn în ţara a cărei cetate princiară, Alba Iulia, se zice că a fost trecută prin foc de către voievod, cînd a intrat prima oară, întrucît fără supunere şi contrar poruncilor lui Basta a atacat-o şi a lăsat să se făptuiască orice nelegiuire de către oamenii săi.

288 **1601 septembrie 14, Graz.**

Di Gratz li 14 Settembre 1601

Confermano di Transilvania la vittoria ottenuta dal Basta esser assai maggiore di quello, ch'è scritto di sopra, et da alcuni viene aggionto, che gl'Imperiali havessero preso per forza la città di Claudiopoli, la quale esso Basta haveva dato in preda alli soldati; dicendosi anco, che detto Basta et il Michali non vogliono far prigione alcun Transilvano, et massime Nobili, facendoli tutti tagliare a pezzi: il che haveva messo gran terrore a quei popoli, tanto più, che li Haiduchi del Michali havevano di già preso et saccheggiato, et abbrugiato molti villaggi con fare grosso bottino, con morte di quanti vi si trovavano dentro, et il Basta domandava all'Imperatore 4 milla Todeschi, per mettere nelli presidii delle fortezze di Transilvania, offerendosi lui di mantenere quest'anno la guerra, senza altre paghe, poichè li suoi soldati restavano contentissimi de' bottini fatti nella sudetta vittoria, et che quattro milla Transilvani erano di già venuti a servire esso Basta, domandandogli gratia et perdono, il che li era stato concesso.

Magyar Nemzeti Múzeum Budapest, Bibl. Comitis Apponyi, no. 669; Veress, VI, p. 457, doc. 430.

Din Graz, la 14 septembrie 1601

Se confirmă din Transilvania că biruinţa dobîndită de Basta este mult mai mare decît s-a scris mai înainte; unii au adăugat că imperialii luaseră cu forţa cetatea Clujului, pe care Basta a dat-o oştenilor spre pradă; se mai spune că zisul Basta şi Mihai nu vor să facă ostatic pe nici un transilvănean şi mai cu seamă pe nemeşi, ⟨ci⟩ au pus să fie omorîţi cu toţii; ceea ce a stîrnit mare groază printre acele neamuri şi aceasta cu atît mai mult, cu cît haiducii lui Mihai şi mai înainte au luat, au prădat şi au ars multe aşezări, făcînd mare pradă şi ucigînd pe cei ce se aflau acolo; că Basta cerea împăratului 4 mii de germani spre a-i rîndui întru paza fortăreţelor din Transilvania, făgăduindu-i că în anul acesta el va duce războiul, fără alţi oşteni, întrucît oştenii săi s-au arătat mulţumiţi de prăzile luate de pe urma zisei biruinţe; că patru mii de transilvăneni au şi venit să-l slujească pe Basta, cerîndu-i iertare şi îndurare, ceea ce li s-a dat.

Venezia il 15 settembre 1601

Avisano di Vie⟨n⟩a del p⟨rim⟩o stante l'arivo in quella Città alli 27 del pass⟨a⟩to di doi corr⟨ie⟩ri; l'uno la mattina, et l'altro la notte sussequente spediti di Transilvania da Giorg⟨i⟩o Bast con nova che essendosi Claudiopoli resa all'Imp⟨erato⟩re vi havea poste 3 inseg⟨n⟩e di fant⟨eri⟩a in presidio, et poi fermatosi de S⟨ua⟩ E⟨ccellenza⟩ alquanti g⟨iorn⟩i in Campagna co'l suo ess⟨erci⟩to in quel mentre il Micali con le sue genti saccheggiò non solo Albagiulia et molti luochi, et ville circonvicine ma vi cacciò il fuoco dapertutto ruvinando, et tagliando à pezzi quanti Trans⟨ilvan⟩i poteva havere [1], et havendoli esso Bast fatto intendere à nome di S⟨ua⟩ M⟨aes⟩tà di levare hormai mano à queste sue crudeltà, poi che non era mente del Imp⟨erato⟩re che la Prov⟨inci⟩a sia esterminata al che rispose il Vaivoda che anco non dovea esser d'utile dell'Imp⟨erato⟩re quel stato, poi che non era suo havendolo esso per la ⟨secon⟩da volta con l'armi acquistato, oltre che il Bast havesse ancora certiss⟨im⟩o aviso de alcuni trattati tre esso Micali et il Bassa di Temisvar già conclusi che essi doi si dovessero congiongere con le sue genti alli confini della Valachia per scaciare le genti del Bast et li Thedeschi della Trans⟨ilvani⟩a et andare ai danni dall'Ung⟨heri⟩a superiore'per la qual causa fece chiamar à se il d⟨ett⟩o Vaivoda à nome de S⟨ua⟩ M⟨aes⟩tà dicendo d'haver da trattar con esso di cose molto importanti sopra di che rispose che per hora con lui non havea che fare, dando inditio chiaro del suo mal'animo essendosi anco saputo che havea presa la volta, et trattenuti molti cor⟨rie⟩ri che veniv⟨an⟩o da S⟨ua⟩ M⟨aes⟩tà et Arciduca Mattias inviati al Bast qual vedendo le cose impiegate à qualche rovina, et che'l Micali, havea già ord⟨ina⟩ta la partita delle sue genti conforme all'appuntato disegno ad incontrar il d⟨ett⟩o Bassà circondò se con tutte le sue genti da piedi et da Cav⟨all⟩o il Campo del Vaivoda, al quale mandò poi un Cap⟨itan⟩o Vallone con 400 [a] soldati [2] al suo Padiglione à chiederli come fece che si rendesse pregione di S⟨ua⟩ M⟨aes⟩tà, il che ricusando egli pose mano alla sciamitara ma il Cap⟨itan⟩o Vallone senza aspettar altro sub⟨it⟩o lo passò con l'Alabarda; et sopragionto un Todesco con un spadone gli levò il Capo, qual fatto havendo causato gran tumulto sub⟨it⟩o con la buona, et bella maniera del Bast, et delle sue genti il tutto fù acquietato; li Cons⟨iglie⟩ri del Micali furono tutti fatti preg⟨io⟩ni et poi tagliati à pezzi salvo che tre quali si ma⟨n⟩dorno à S⟨ua⟩ M⟨aes⟩tà per giustificatione del caso, havendosi trovate da poi al d⟨ett⟩o Micali molte l⟨ette⟩re di quanto havea trattato, et concluso con d⟨ett⟩o Bassa di Temisvar, et poi il Bast si parti per la Valachia, et Moldavia per superarle [...]; Che si dovev⟨an⟩o mandare dui regim⟨en⟩ti dell' Ung⟨her⟩ia inferiore al Bast in Trans⟨ilvani⟩a[...].

Di Gratz delli 3 stante confermano la morte del Micali nel modo scritto et di più che'l Zachel p⟨re⟩n⟨ci⟩pal S⟨igno⟩r della Trans⟨ilvani⟩a et auttore dell'ult⟨im⟩a solevat⟨io⟩ne era stato preso dalli Sicoli che lo consignorno al Bast, il quale lo doveva mandar all'Imp⟨erato⟩re [...].

Le l⟨ette⟩re di Praga delli 3 d⟨ett⟩o portano che al p⟨rim⟩o era Corr⟨ier⟩o di Transilvania con la confermat⟨io⟩ne della morte del Valacco doppo la quale il Bast s'era impadronito della Trans⟨ilvani⟩a con poco contrasto sendosi il Battori salvato in Moldavia tra Polachi. Che li Popoli Trans⟨ilvan⟩i s'erano offerti di pagar tutte le spese fatte da S⟨ua⟩ M⟨aes⟩tà doppo l'ultima revolutione, et anco di prestarli novo et perpetuo giuram⟨en⟩to [...].

Di più di Vienna s'è inteso [...] che li doi regimenti di fantaria Alamana del S⟨igno⟩r Picmesche et Bernaus ⟨?⟩ erano partiti per la volta di Trans⟨il-vani⟩a al cui arivo il Bast disegnava di far qualche impresa contro Turchi poiche non havea ostacolo per essersi levato dagli occhi li rebelli adherenti di Micali de quali ne havea fatti morire trenta et carcerati molti [...].

Biblioteca Apostolica Vaticana, Cod. Urb. Lat., vol. 1 069, f. 551—552, Arh. St. Buc., Colecţia microfilme Vatican r. 36, c. 267—268; Buta, *Diplomatarium*, II, p. 246—247, doc. CCCXLVII.

---

[a] Buta citeşte „400 cento".

Veneţia, la 15 septembrie 1601

Se înştiinţează de la Viena, din ziua de întîi a acestei luni, sosirea în acel oraş, în ziua de 27 a lunii trecute, a doi soli: unul dimineaţa şi altul seara, trimişi de Gheorghe Basta cu ştirea că, după ce Clujul s-a predat împăratului, ⟨Basta⟩ lăsase acolo 3 garnizoane de pedestraşi drept pază, şi că apoi, laolaltă cu oastea sa, Excelenţa sa s-a oprit cîteva zile pe cîmpia ⟨Turzii⟩; în vremea aceasta Mihai cu oştenii săi prădă nu numai Alba Iulia şi multe aşezări şi oraşe învecinate, dar le şi dădu foc, pustiind totul şi omorînd cîţi transilvăneni putu [1]; Basta, în numele Maiestăţii sale, i-a dat de înţeles să înceteze odată cu aceste cruzimi, întrucît voia împăratului nu era ca ţara să fie nimicită; la acestea voievodul îi răspunse că acea ţară n-ar mai trebui să fie în stăpînirea împăratului, din pricină că nu era a sa, întrucît el ⟨Mihai⟩ a dobîndit-o pentru a doua oară cu armele; pe lîngă aceasta ⟨se spune⟩ că Basta a mai avut şi o ştire foarte sigură despre unele înţelegeri făcute deja între Mihai şi paşa de Timişoara, cum că ei doi se vor aduna cu oştile lor la hotarele Valahiei spre a izgoni oştile lui Basta şi germanii din Transilvania şi spre a porni contra Ungariei Superioare, fapt pentru care Basta, în numele Maiestăţii sale puse să fie chemat zisul voievod la el, zicînd că avea să discute cu el despre lucruri foarte însemnate; în legătură cu acestea ⟨voievodul⟩ răspunse că acum nu are ce vorbi cu el, arătîndu-şi vădit duşmănia; s-a mai aflat că a ţinut calea şi că au fost opriţi mulţi soli, ce veneau din partea Maiestăţii sale şi a arhiducelui Matthias, trimişi cu scrisori la Basta; acesta văzînd lucrurile minate cumva spre ruină, şi că Mihai poruncise deja ca oştile sale să pornească spre a întîlni pe zisul paşă, potrivit înţelegerii făcute, înconjură cu oştenii săi, pedestraşi şi călăreţi, tabăra voievodului, la cortul căruia trimise apoi un căpitan valon cu 400 de oşteni [2] spre a-i spune că a fost făcut prizonier al Maiestăţii sale; voievodul, refuzînd acest fapt, puse mîna pe sabie, însă căpitanul valon, fără a mai aştepta, îl străpunse pe dată cu halebarda; veni apoi un neamţ cu o spadă şi îi tăie capul. Faptul acesta, deşi stîrnise o mare tulburare, datorită dibăciei lui Basta, a fost în întregime potolit de către oştile sale; toţi sfetnicii lui Mihai au fost făcuţi ostatici, iar apoi omorîţi, afară de trei, care au fost trimişi Maiestăţii sale întru adeverirea acestei întîmplări; după ce au fost găsite la zisul Mihai multe scrisori cu privire la ceea ce vorbise şi se înţelesese cu zisul paşă de Timişoara, Basta porni spre Valahia şi Moldova ca să le cucerească [...]; ⟨se spune⟩ că lui Basta, în Transilvania, i se vor trimite două regimente din Ungaria Inferioară [...].

Din Graz, din ziua de 3 a acestei luni, se confirmă moartea lui Mihai, în felul în care s-a scris; se mai spune că Székely, nobil de vază din Transil-

vania și capul ultimei răzmerițe, a fost prins de secui, care l-au încredințat lui Basta, ce urma să-l trimită împăratului [...].

Scrisori de la Praga, din ziua de 3 a lunii pomenite, aduc știre cum că în ziua de întîi sosise un sol din Transilvania cu confirmarea despre moartea valahului, după care Basta se făcuse stăpîn al Transilvaniei, fără mare opreliște, din pricină că Báthory a fugit în Moldova o dată cu polonii. Că neamurile transilvănene se oferiseră să plătească toate cheltuielile făcute de Maiestatea sa după ultima răzmeriță și să depună un nou și veșnic jurămînt [...].

De la Viena s-a mai aflat [...] că două regimente de pedestrime germană <sub comanda> domnului Promesche și Bernaus <?> porniseră spre Transilvania; la sosirea lor Basta plănuia să pornească un atac contra turcilor întrucît nu avea împotrivire, dat fiind că înlăturase răzvrătiții ce fuseseră de partea lui Mihai, pentru care fapt pe treizeci îi omorîse și pe mulți îi întemnițase [...].

---

[1] Acuzații evident tendențioase, plăsmuite de Basta spre a se justifica și spre a abate atenția de la mobilul principal care l-a determinat să comită fapta reprobabilă — stăpînirea Transilvaniei.

[2] Referitor la discuția asupra numărului de oșteni valoni, vezi *Mihai Viteazul și Sălajul — Guruslău 375*, Zalău, 1976, p. 452.

290 — 1601 septembrie 17, tabăra din Alba Iulia.

Aus dem Läger bey Weyssenburg von 17. Septembris 1601

Aus Siebenbürgen hat man seidhero Herr Basta den Michael Weyda sambt seinen firnembsten Räthen niederhauen lassen, nichts besonders. Wirdet auch hiervon manicherley discuriert, dass uns solliches mehrers zue Schaden, als Nutzen gereichen mächte, wie dann bereit die Bauern sich an etlich underschiedlichen Orten zusammen rotten und wen sie bekommen, berauben und gar zue todt schlagen.

Es sollen sich auch noch viel Sibenburgische meineidige Herren im Landt hin- und wider aufhalten, weliche des Michael Weyda Todt gerne sehen, dahero wieder anfahen allerlei zue practicieren, dardurch dies Landt bis dato noch in grosser Gefahr stehet.

Österreichische Nationalbibliothek Wien, Codex 8 974, fol. 626; Veress, VI, p. 458—459, doc. 433.

Din tabăra de la Alba Iulia, la 17 septembrie 1601

Din Transilvania nu sînt știri deosebite de cînd domnul Basta a pus să fie omorît Mihai-Vodă împreună cu sfetnicii săi cei mai de seamă. Despre aceasta se mai discută aici în diferite feluri, anume că ne-ar fi mai mult spre pagubă decît spre folos, mai ales că în diferite locuri țăranii s-au adunat deja în cete, jefuindu-i sau chiar omorîndu-i pe cei ce le cad în mîini.

Prin țară par să se mai afle uneori încă mulți domni transilvăneni sperjuri, care sînt bucuroși de moartea lui Mihai-Vodă, începînd să uneltească de aceea în toate chipurile, astfel încît țara se află încă și acum în mare primejdie.

Consejo de Estado: El Conte de Alva. El Cardenal de Siguenza. El Condestable. El confessor. El Conde de Chinchón. El Marqués de Velada. Don Juan de Idiaques. El Conde de Miranda.

El Consejo de Estado a 22 de Septiembre 1601, sobre cossas del Bayboda de Valachia y carta de Don Guillén de San Clemente [1] de 18 de Agosto.

Señor. Por Jullio del año passado consultó el Consejo a Vuestra Magestad que el Bayboda de Valachia avía escrito a Vuestra Magestad, dándole cuenta de los buenos subcessos que avía tenido contra Sigismundo Vátori y contra el Turco, mostrando mucho desseo de continuar aquella guerra, y supplicó a Vuestra Magestad socorrer con alguna suma de dinero para hazerlo con más comodidad; y pareció que se le respondiesse graciossamente, loando su buen zelo y ánimo, la buena correspondencia que tenía con Su Magestad Cessárea, exortándole a continuarla, mostrando mucha estimación de su persona y valor, y que Vuestra Magestad avía socorrido al Emperador para los gastos de la guerra contra el Turco con una gruesa suma, de que creya le tocaría su parte, y esperava que los subcessos serán tan prósperos que consiguiesse al fin que pretendía, tan en servicio de Dios y aumento de nuestra santa fee, y que en señal de lo que Vuestra Magestad lo estimava y lo bien que sabía la empleará, le embiava Vuestra Magestad una espada (que pareció fuese de valor de 6 mill ducados), y que siempre hallaría en Vuestra Magestad toda buena voluntad y correspondencia, y que se embiasse a Don Guillén de San Clemente la copia de lo que se escriviesse, para que si le pareciesse, lo mostrasse al Emperador [I].

A esta consulta fué Vuestra Magestad servida responder que se hiziese como parecía, lo qual se yba poniendo en execución; y por averse entendido que en aquel medio el Emperador se desgustó con él, a causa de ciertas desórdenes que avía hecho en Transilvania, pareció que se suspendiesse el embiarle la respuesta de Vuestra Magestad con la espada. Después desto se vió el Valaco en Praga con el Emperador, de donde se volvió a escrivir a Vuestra Magestad a último de Março deste año, lo que desseava dar gusto a Su Magestad Cessárea, mostrando mucho desseo de emplearse siempre en su servicio; y avisa Don Guillén que se avía confirmado en su devoción, y héchole el Emperador merced de 100 mill tálleres en dinero de contado y 50 mill cada mes por seys continuados, para que con ellos haga la guerra al Turco, considerando lo que inporta que la Valachia esté a su obediencia, con lo qual y un estado que le da en Silessia, que dizen valdrá 20 mill escudos, le volvió a embiar a Transilvania muy contento. Por todo lo qual, y la vittoria que Jorge Basta y él an tenido de Sigismundo Váttori [II], parece al consejo que será bien embiarle la espada que se avía acordado, y responderle a ésta y a la otra carta en conformidad de lo que entonces se resolvió.

A la carta de Don Guillén de San Clemente de 18 de Agosto, con la relación que embía de la vittoria que el exército imperial tubo contra Sigismundo Vátori, parece al Consejo que se le puede responder lo mucho que Vuestra Magestad ha holgado de entender esta buena nueva, y holgará de saber lo que más fuere subcediendo en esta materia [III]. Vuestra Magestad mandará lo que más fuere servido. En Valladolid a 22 de Septiembre 1601.

I Al cabo desta consulta va respondida. F⟨elipe⟩.
II Bien será saber ántes si ha sido assi lo que se ha dicho que ha passado Jorge Basta y Sigismundo Váttori.
III Assí se aga. F⟨elipe⟩.

Archivo General de Simancas, Sección de Estado, leg. 2 323, Alemania; Ciorănescu, p. 200—202, doc. CDIX.

Consiliul de Stat: Contele de Alba. Cardinalul Siguenza. Conetabilul. Duhovnicul. Contele de Chinchón. Marchizul de Velada. Don Juan de Idiaquez. Contele de Miranda

Consiliul de Stat, întrunit la 22 septembrie 1601, spre a examina cele privitoare la voievodul Valahiei și la scrisoarea lui Don Guillén de San Clemente [1] din 18 august.

Sire, în luna iulie a anului trecut Consiliul a înfățișat Maiestății voastre cele scrise Maiestății voastre de voievodul Valahiei, în care da seamă de izbînzile dobîndite asupra lui Sigismund Báthory și asupra turcului și, arătînd mare sîrg să continue războiul, ruga pe Maiestatea voastră să-l ajute cu oarece sumă de bani pentru a purta lupta cu mai mare priință; am socotit așadar să-i răspundem cu bunăvoință, lăudînd zelul și vrednicia sa, ca și aleasa îndatorință ce o avea față de Maiestatea sa imperială, îndemnîndu-l să nu contenească în sîrguința sa și arătînd multă prețuire pentru el și pentru renumele său; îi mai ziceam că Maiestatea voastră l-a ajutat pe împărat la cheltuielile pentru purtarea războiului contra turcului cu o mare sumă de bani, din care credem că va căpăta și valahul partea sa, și trăgeam nădejde că izbînzile sale vor fi atît de norocite că îl vor duce la ținta spre care năzuiește, întru slujirea lui Dumnezeu și mărirea sfintei noastre credințe; mai apoi, în semn că Maiestatea voastră îl prețuiește, pentru că va ști bine s-o folosească, Maiestatea voastră îi trimitea o sabie (al cărei preț se convenise a fi de 6 mii de ducați); tot așa, că mereu va afla la Maiestatea voastră bunăvoință si încuviințare; la urmă, să se trimită lui Don Guillén de San Clemente o copie a epistolei ce fusese scrisă drept răspuns valahului, spre a o arăta împăratului cînd va găsi de cuviință [I].

La această deliberare Maiestatea voastră a binevoit să răspundă că trebuie să se procedeze după cum se cuvine, care lucru urma să se și împlinească; dar cum Maiestatea voastră aflase că tocmai în acea vreme împăratul ajunsese la ceartă cu valahul din pricina unor neorînduieli pe care acesta le săvîrșise în Transilvania, s-a găsit de cuviință să se oprească trimiterea răspunsului Maiestății voastre, dimpreună cu sabia pomenită. Dar de curînd valahul s-a întîlnit la Praga cu împăratul, și a scris din nou Maiestății voastre, în ultima zi a lui martie din acest an, că dorește să-i facă pe plac Maiestății sale imperiale, în slujba căreia voiește a se arăta mereu plin de sîrg; și Don Guillén ne dă de știre că și-a dovedit credința, iar împăratul i-a dat o simbrie de 100 de mii de taleri în bani peșin și cîte 50 de mii pe lună, vreme de șase luni, spre a porni război contra turcului; socotind așadar că Valahia este sub sceptrul voievodului, împăratul i-a mai dat și un ducat în Silezia, care se zice că prețuiește 20 de mii de scuzi și în chipul acesta l-a trimis din nou, împăcat, în Transilvania. Luînd aminte la toate, și adăugînd și victoria pe care Gheorghe Basta și valahul au dobîndit-o asupra lui Sigismund Báthory [II], Consiliul crede de cuviință că e nimerit să i se trimită sabia ce-i fusese dată și să i se răspundă la amîndouă scrisorile așa cum se hotărîse mai înainte.

La scrisoarea lui Don Guillén de San Clement e, din 18 august, ce cuprinde relatarea victoriei pe care armata imperială a dobîndit-o asupra lui Sigismund Báthory, Consiliul crede de cuviinţă că se poate răspunde arătîndu-se că Maiestatea Voastră s-a bucurat să audă asemenea veste bună, şi se va bucura să ştie ce s-a mai întîmplat în pricina de faţă [III]. Maiestatea voastră va hotărî după cum binevoieşte. În Valladolid, la 22 septembrie 1601.

I La încheierea consultului, să se răspundă. F⟨ilip⟩
II Să se afle mai întîi dacă lucrurile stau aşa cum s-a zis cu Gheorghe Basta şi Sigismund Báthory.
III Aşa să se facă. F⟨ilip⟩.

---

[1] Don Guillén de San Clemente, ambasadorul spaniol la Praga.

292 **1601 septembrie 22, Veneţia.**

Di Venetia li 22 Sett⟨em⟩bre 1601

Scriv⟨on⟩o di Vien⟨n⟩a dello [...] [a] stante tener l⟨ette⟩re di Trans⟨ilvani⟩a delli 23 pass⟨at⟩o con aviso che Georg⟨i⟩o Bast doppo la morte del Valacco andav⟨an⟩o accomodando.

Le cose di quella Prov⟨inci⟩a facendo quei popoli giurar fideltà all' Imp⟨erato⟩re non havendo alcun contrasto da quelle genti allegrandosi della morte del Micali per causa della sua tirannia.

Che nel campo che già fu rotto del Battori si trovav⟨an⟩o gran q⟨ua⟩ntità di buoi et castrati de quelli volendo li soldati far danari vendev⟨an⟩o un buoe per un tollero et più di 20 castrati per un altro tollero.

Li Sicoli che già erano con il Micali Valacco hanno giurato fideltà al Bast à nome de S⟨ua⟩ M⟨aes⟩tà con obligarsi d'esser sempre pronti contra Turchi et esso Bast havea offerto alli Valachi per suo Vaivoda un figl⟨iuo⟩lo di quel Vaivoda che morse in Tirolo [1] qual dovesse star al d⟨ett⟩o governo.

Che il Bassa di Temisvar intesa la morte del Valacco si levò con c⟨irc⟩a 12 mille Turchi à piedi et à cav⟨all⟩o per far una scorreria nell' Ung⟨ari⟩a sup⟨erio⟩re.

Scriv⟨on⟩o di Praga delli 10 stante tener di Trans⟨ilvan⟩ia che il Bast doppo che fu decapitato il Valacco havea fatto chiamar tutti li sold⟨ati⟩ del suo seguito ai qualli dopo haverli fatto legere le corispondenze secrette che teneva col Turco et Polachi per arivar ai suoi disegni che non mirav⟨an⟩o ad altro che con bona occassi⟨on⟩e scacciar il Bast et farsi patrone della Trans⟨ilvan⟩ia haveva detto et part⟨icolarmen⟩te alli Valacchi che tutti quelli che non volev⟨an⟩o restar al soldo dell' Imp⟨erato⟩re potessero retirarsi sicuram⟨en⟩te per il che alcuni pochi si erano levati andando alle case loro sendo rimasti la magg⟨io⟩r parte al serv⟨iti⟩o de S⟨ua⟩ M⟨aes⟩tà Ces⟨ar⟩ea.

Biblioteca Apostolica Vaticana, Cod. Urb. Lat., vol. 1 069, f. 578—579; Arh. St. Buc., Colecţia microfilme Vatican, r. 36, c. 272; Buta, *Diplomatarium*, II, p. 248, doc. CCCXLIX.

---

[a] Omisiune în original.

Din Veneţia, la 22 septembrie 1601

Se scrie de la Viena din [...] a acestei luni că a sosit o scrisoare din Transilvania, din ziua de 23 a lunii trecute, cu ştirea că Gheorghe Basta,

după moartea valahului, încercînd să rînduiască lucrurile din acea ţară, îi punea pe oameni să jure credinţă împăratului, neavînd din partea acestora nici o piedică, întrucît ei se bucurau de moartea lui Mihai, din pricina despotismului său. Că în tabăra învinsului Báthory se află o mare mulţime de boi şi berbeci, pe care soldaţii voind să cîştige bani îi vînd, un bou pe un taler şi mai mult de 20 de berbeci pe alt taler. Secuii, care înainte fuseseră de partea lui Mihai valahul, au jurat credinţă lui Basta în numele Maiestăţii Sale, legîndu-se a fi gata oricînd să lupte contra turcilor; că Basta ar fi rostuit valahilor, spre a le fi cîrmuitor, un fiu al acelui voievod care a murit în Tirol [1].

Că paşa din Timişoara, după ce a auzit de moartea valahului, a pornit cu 12 mii de turci, pedestraşi şi călăreţi, să jefuiască Ungaria superioară.

Se scrie de la Praga din ziua de 10 a acestei luni că s-a aflat din Transilvania cum că Basta, după ce valahul a fost decapitat, a poruncit să fie chemaţi toţi soldaţii din suita lui; şi, după ce a pus să le fie citită corespondenţa secretă pe care voievodul a purtat-o cu sultanul şi cu polonii, pentru a-şi împlini acele gînduri care nu ţinteau altceva decît ca la cel dintîi prilej să alunge pe Basta şi să se facă stăpîn al Transilvaniei, le-a zis, şi cu osebire valahilor, că toţi cei care nu voiau să rămînă în slujba împăratului, vor putea să plece fără teamă, fapt pentru care cîţiva au şi pornit spre casele lor, o bună parte rămînînd în slujba Maiestăţii Sale imperiale.

---

[1] In septembrie 1601 Basta, învoindu-se cu secuii, intenţiona să pună domn în Ţara Românească pe Ştefan, fiul lui Petru Şchiopul, care murise in 1594 în castelul Zimmerlehen din Tirol,| cf. avizul din 12 septembrie 1601, in Veress, VI, p. 456; şi muntenii îl voiau ca domn pe acest Ştefan (vezi avizul din 6 octombrie 1601, în Veress, VI, p. 466). Dar într-un raport din 6 noiembrie (Hurmuzaki IV, 1, p. 271) adresat arhiducelui Matthias, Basta anunţă că Radu Şerban, a jurat, ca domn ales al Ţării Româneşti, credinţă împăratului Rudolf II.

293 **1601 septembrie 23, Constantinopol.**

[...] Que aunque a Turcos universalmente havía dado gran contento la muerte del Valaco, era mayor el disgusto y sentimiento de la pérdida de Transilvania [...].

Archivo General de Simancas, Sección de Estado, leg. K. 1 677, Venecia; Ciorănescu, p. 202, doc. CDX.

[...] Că măcar că turcilor, de la cel dintîi pînă la cel de pe urmă, le pricinuise mare mulţumire moartea valahului, şi mai mare le era supărarea şi necazul că pierduseră Transilvania [...].

294 **1601 ⟨septembrie⟩, Lyon.**

Déffaite d'une armée de quarante mille hommes, sur les Turcs par les forces de l'Empereur le 3 Aoust 1601. A Lyon, par Fleury Durand. MDCI. Avec permission

Si la Grece a eu occasion de se souvenir et compter entre les jours heureux le 3 d'Aoust, pour la victoire qu'elle gaigna pres la ville des Platees

contre Mardonius Lieutenant General du Roy de Perse [1], avec une telle routte et tuerie que de trois cents mille combattans, il ne s'en sauva que quarante, et n'en mourut de la part des Grecs que treize cents soixante: Ce mesme jour doit estre des plus celebres de l'Empire d'Occident, puis qu'en iceluy les armes de l'Empereur ont deffait glorieusement une armée de quarante mille hommes, sans plus grande perte que de deux cents.

Sigismond Battory s'estant honteusement révolté contre l'Eglise, pour se rendre sous la protection du commun ennemy des Chrestiens, ne demeura pas long temps sans rencontrer la peine de sa perfidie. Il fut chassé tost apres de ses estats, et veit la teste du Cardinal Battory, son frère [2], servir de juste victime à la fureur des paysans de Valachie [3], qu'il vouloit opprimer par sa deffection. Et n'eust d'autre retraite ny refuge qu'à la puissance de celuy, laquelle autrefois luy estoit tant odieuse.

Depuis ce bannissement, tous ses desseins se sont tournez à la surprinse de quelque place, en Transsilvanie. Ce qui luy estoit facile, par les prattiques et menees de quelques Seigneurs du pays, que l'on souffroit demeurer en leur maison sans faire la guerre. Par leur moyen il se saisit de quelques places, desquelles il se promettoit un entier restablissement de son autorité en la Transylvanie.

A cest effet, il fait une armée de quarante mille hommes, composée de dix-huit mille hommes de cheval, et de vingt-deux mille de pied, entre lesquels il y avoit douze mille Turcs et Tartares, avec laquelle il s'achemine devers Boresque, sur la frontiere de Transsilvanie et Hongrie.

Soudain que l'aduis en fut porté à Michel Vayvoda de Valachie et à George Basta General de la Haute Hongrie, ils mettent ensemble le plus diligemment qu'ils peuvent toutes leurs forces, avec lesquelles, quoy qu'inegales, et de dix-huit mille hommes seulement, ils se presentent à l'ennemy, sous l'esperance, que le courage donneroit le loy au nombre, et que l'Ange qui combattit Sennacherib marcheroit devant eux. Ils furent fortifiez de deux mille chevaux de Silesie, qui leur arriverent Mercredy dernier jour des Juillet.

L'ennemy s'estoit logé sous ses tentes, sur une haute montagne. Il avoit en teste et aux flancs l'artillerie, et les chariots servoyent de barricade aux advenues. Il donnoit loy à tout le plat pays, et n'y avoit place à l'environ qui peut resister.

L'armée impériale se loge en une autre montagne, vis à vis, mais beaucoup plus basse et avec un grand avantage. Car le canon de l'ennemy, pour estre trop eslevé, passoit sur la teste, sans l'offenser: et celuy de l'armée Impériale estant plus bas, portoit sa pointe en haut contre la batterie des ennemis, de sorte qu'il n'y avoit jamais coup en vain.

La batterie dura jusques sur les quatre heures du troisiesme d'Aoust, et les ennemis jugerent qu'ils se devoyent plustost fier à leurs pistoles qu'à leur canon. C'est pourquoy ils descendirent de furie de la montagne pour gaigner le valon qui estoit au-dessous. Le Voyvode les reçoit d'un costé, et le General Basta de l'autre. Ils se treuvent enfermez, en telle sorte qu'ils n'ont autre espoir de salut qu'en une honteuse fuitte.

Battory se sauva à la vitesse de son cheval, avec le regret de la perte d'onze mille hommes tuez sur place, et de la route d'une grande armée, pour laquelle il avoit employé tous ses amis en Hongrie, Moldavie, Tartarie, Russie et Turchie.

Son bagage y demeura, avec quarante pieces d'artilleries, et cent cinquante drappeaux. Cent et dix furent presentez à l'Empereur, le jour sainct

Laurent, estant en son chasteau de Prague avec un incroyable contentement de sa Majesté, vengée de l'injurie et de la desloyauté de Battory, qui est à cest heure à la porte du grand Seigneur Turc, mandiant son secours.

Harvard, Massachussets, College Library, ott. 382.2, p. 1—8; Göllner, *Plaquettes*, p. 37—38.

Înfrîngerea unei oştiri turceşti de patruzeci de mii de oameni de oştile împăratului, în 3 august 1601. La Lyon, de Fleury Durand. MDCI. Cu aprobare

Dacă Grecia a avut prilejul să-şi amintească şi să socotească ziua de 3 august ca una din zilele fericite pentru victoria pe care a dobîndit-o în preajma oraşului Plateea asupra lui Mardonius, general al regelui Persiei [1], într-un asemenea chip şi cu aşa măcel încît din trei sute de mii de războinici nu se salvară decît patruzeci iar dintre greci nu pieriră decît o mie trei sute şaizeci, ziua aceasta trebuie că este dintre cele mai însemnate şi pentru Imperiul apusean căci în această zi oştile împăratului au învins cu mare glorie o oaste de patruzeci de mii de oameni fără pierderi mai mari de două sute de oameni.

Sigismund Báthory, care cu mare ruşine se răzvrătise împotriva bisericii spre a se pune sub protecţia duşmanului întregii creştinătăţi, nu zăbovi mult fără să afle pedeapsă pentru perfidia sa. El fu izgonit curînd după aceea din statele sale şi văzu capul cardinalului Báthory, fratele său [2], servind ca dreapta ispăşire în faţa mîniei ţăranilor valahi [3], pe care îi împilase prin faptele sale. Şi nu avu altă scăpare nici adăpost decît să cadă la bunăvoinţa aceluia care odinioară îi era atît de nesuferit.

După ce a fost astfel alungat, toate planurile sale s-au îndreptat spre cucerirea unor localităţi din Transilvania. Care lucru îi era lesne de împlinit din pricina intrigilor şi uneltirilor cîtorva seniori din ţară, care l-au primit în casa lor fără să i se împotrivească. Cu ajutorul lor, el a pus mîna pe cîteva aşezări cu gîndul că pornind de la ele să-şi poată din nou întinde stăpînirea în Transilvania.

În acest scop, el şi-a adunat o oaste de patruzeci de mii de oameni, formată din optsprezece mii de călăreţi şi douăzeci şi două de mii de pedeştri, printre care se aflau douăsprezece mii de turci şi tătari, cu care se îndreptă spre Breţcu, la hotarele Transilvaniei şi Ungariei.

De îndată ce ştirea ajunse la Mihai, voievodul Valahiei, şi la Gheorghe Basta, general al Ungariei Superioare, aceştia îşi adunară, cît de repede se putu, toate forţele, cu care, măcar că acestea nu erau deopotrivă cu ale duşmanului ci doar în număr de optsprezece mii de oameni, se înfăţişară înaintea duşmanului cu speranţa că vitejia va triumfa asupra forţei nemăsurate şi că îngerul care l-a înfruntat pe Sennacherib îi va călăuzi. Primiră şi ajutorul a două mii de călăreţi din Silezia care au sosit miercuri, în ultima zi din iulie.

Duşmanul se instalase în corturi pe povîrnişul unui munte. În faţă şi pe flancuri îşi pusese artileria, iar căruţele serveau ca stavilă în calea oricărei înaintări. El domina întreaga zonă de şes şi aproape că nu era aşezare care să i se poată opune.

Oştirea imperială se instală pe un alt munte, în faţă, dar mult mai jos, avînd un mare avantaj. Căci tunurile vrăjmaşului fiind prea sus, ghiulelele treceau deasupra capetelor fără să le atingă; pe cînd tunurile oştirii imperiale,

aflindu-se mai jos, își îndreptau ținta în sus asupra artileriei vrăjmașilor, așa fel că nici o lovitură nu mergea în gol.

Lupta ținu pînă spre ceasurile patru ale zilei de trei august și dușmanii au socotit că era mai nimerit să se încreadă în pistoale decît în tunuri. Din care pricină au coborît cu iuțeală muntele ca să ajungă la o vîlcea ce se afla mai jos.

Voievodul îi aștepta dintr-o parte, iar generalul Basta dintr-alta. Ei se văzură încercuiți și n-avură alt chip de a scăpa decît printr-o fugă rușinoasă.

Báthory se salvă datorită iuțelii calului său, cu părere de rău că pierduse unsprezece mii de oameni uciși pe loc și că i se risipise o oaste întreagă, pentru care ceruse ajutorul tuturor prietenilor săi din Ungaria, Moldova, ținuturile tătărești, Rusia și Turcia.

Bagajele sale au rămas acolo împreună cu patruzeci de tunuri și o sută cincizeci de steaguri. O sută zece fură duse, în ziua Sf. Laurențiu, înaintea împăratului, care se afla în castelul său de la Praga și fură primite de Maiestatea sa cu o mulțumire de nedescris, căci fusese astfel răzbunat pentru jignirea ce i-o pricinuise Báthory prin necredința lui, iar acesta se află acum la ușa sultanului cerșindu-i ajutor.

---

[1] Este vorba de celebra victorie obținută în anul 479 î.e.n. de armatele confederate grecești, sub comanda generalului spartan Pausanias, asupra persanilor conduși de Mardonios.

[2] De fapt vărul său.

[3] Evident, e vorba de secui.

295 **1601 septembrie, Paris.**

Discours de la mort de Michel, Vayvode de Valaquie, apres la victoire obtenue par luy et Georges Baste contre Sigismond Battori: traduit de l'Italien, imprimé à Prague en Septembre, 1601. Avec l'extrait d'une lettre escrite de Francfort du 26 dudit moys, contenant plusieurs notables particularitez. A Paris, de l'imprimerie de Denys Duval, rue S. Jean de Beauvais, au cheval volant. 1601

Discours de la mort du Valaque

Apres que Georges Baste eut fait [a] l'armée de Sigismond Bathori, poursuivant la victoire entra avec son armée dans la Transylvanie, et reduit en l'obeissance de sa Majesté Caesarée les villes et places de cette province, montroit bonne volonté envers le Valaque, et desirer de le remettre en son estat de Valaquie, comme il luy avoit dit souvent, et exhorté de s'y preparer avec asseurance: mais iceluy montrant de s'en soucier peu, respondoit frauduleusement n'estre pas lors le temps d'entendre à cela, et d'ailleurs ne conservoit en sa mauvaise intention la fidelité et dévotion qu'il devoit, et avoit iurée à sa Majesté pour tant de biens fais qu'il en auroit reçeus; seulement il en faisoit quelque demonstration estérieure, et ce encore tout plain de son intérest particulier, comme il se pouvoit remarquer de la bataille contre les Transylvains, et en la quelle bien qu'encore lentement il s'employa seulement pour haine et vengeance particulière; dont il avoit tousjours donné témoignage par les effects de sa cruauté envers iceux Transylvains, exercée en diverses façons; faisant tuer sous main, et attitrement tous ceux qui luy

tomboient en mains, jusques à ceux la mesmes lesquelz pendant la révolte auroyent toujours été à la dévotion de sa Majesté, comme dernierement il fit assassiner Gaspar Cornis, ainsi qu'il estoit en chemin pour aller trouver le Baste, après avoir esté prisonnier des Transylvains rebelles et toujours continué fidele envers Sa Majesté Caesarée [1]. Et outre cette mechanceté, auroit fait plusieurs excès et bruslemens à la campagne de cette province, contre le commandement et droite intention du Baste; lequel par telz effectz, et autres, de cet infidele et barbare, s'apercevant de sa mauvestié et desloyauté, et qu'il continouit de retirer et amasser en son quartier et allogement diverses gens, tant des ennemis debandez, que d'autres; qu'il augmentoit fort ses troupes, et que sans le sceu du Baste, il avoit levé et tiré du fort du Somlio et autres lieux, dis pieces d'artillerie, qu'il avoit adioutées à autres six qu'il avoit en son quartier; que pour mieux traiter avec les ennemis, et trahir sa Majesté, il avoit demandé 400 de ses gens de cheval, sous pretexte de les envoyer à Fogaras quérir sa famme et ses enfans. A cette occasion, le Baste prenant soigneusement garde aux deportemens de cet homme, et faisant continuellement observer toutes ses actions, apprint qu'il depechoit souvent des courriers en divers lieux, et luy en venoit semblablement de ie ne sçais où; partant donna ordre de les faire guetter aux passages pour les prendre tous, et les luy amenier avec les depeches. Ce qu'auroit esté exécuté, et descouvert la trahison, par les mesmes courriers, et les propres lettres du dit Valaque, par lesquelles il traittoit particulierement avec le Bassa de Themisvar, et avec le Bathori, pour trahir la très-juste cause de sa Majesté, et de mettre son armée au pouvoir de ses ennemis. De sorte que le Baste ayant eu de cette façon plaine notice de tout le traité, fit soudain assembler son Conseil [b], et après luy avoir le tout communiqué d'un commune advis, ordonna que ledit Valaque seroit mandé de se trouver audit Conseil, pour là le convaincre, et faire arrester prisonnier, et en après le renvoyer à la justice de sa Majesté Caesarée; mais iceluy refusa de s'y trouver, au contraire il se preparoit à s'enfuir. Ce qu'entendu par le Baste, il commanda incontinent au Colonnel Petz d'aller avec son régiment, et les compagnies de Walons investir ledit Walaque; et qu'en cas qu'il fist resistance, qu'il scavoit ce qu'il convenoit faire. Ledit Colonnel y estant allé, et incontinent environné avec ses gens le pavillon du Valaque, luy fit dire qu'il le faisoit prisonnier de sa Majesté. Ce qu'entendu dudit Valaque, mit soudain la main sur l'épée, pour faire resistence; lors se trouvant le plus advancé de tous un Capitain Walon, luy donna un coup de halebarde dans le estomach, duquel tombant à terre, fut incontinent achevé de tuer par les autres, qui luy separerent la teste du corps sans aucune resistence, ny empechement des siens, là presens; lesquelz consignerent tous ses papiers en mains dudit Colonnel, entre lesquels, outre plusieurs lettres de negotiations de la trahison susdite, se seroient trouvées des lettres de sa Majesté Caesarée adressantes au Baste, que ledit Valaque avoit interceptées. Après cette exécution, le Baste depecha aussitôt un courrier à sa Majesté pour l'informer à plain de ce que dessus, et toutefois il n'est encore arrivé, et n'en a eu aucune nouvelle, combien qu'il y ait quinze jours qu'il soit par chemin. Ce qui fait douter qu'il luy est arrivé quelque inconvenient. Cependant cet advis est venu par Morando Fossato milanois, mandé par le susdit Colonnel Petz au Docteur son frère, party de l'armée 8 jours après le courrier qui n'est encore comparu [c].

Bibliothèque Nationale, Paris, J. 23401; Biblioteca Corsini, Roma, Miscellanea. 171 D. 5. p. 1–8; Göllner, *Plaquettes*, p. 38–40; Veress, VI, p. 460–463 (după exemplarul din Biblioteca Corsini). O copie a acestei relatări se află şi la Arh. St. Buc.,

Colecţia microfilme R.P. Polonă, r. 60, c. 172—175 (Archiwum Panstwowe w Krakowe, Archiwum Czartoryskich (olim Bibliotheca Czartorysciana, Cracoviae), Rkp. 98 IV, sign. 184, f. 551—554).

---

[a] În Veress şi în copia aflată în microfilm: defait.

[b] Din textul aflat pe microfilm lipseşte următorul pasaj: „et après lùy avoir le tout communiqué d'un commune advis, ordonna que ledit Valaque seroit mandé de se trouver audit Conseil".

[c] Veress menţionează că exemplarul italian al acestui „discurs" a fost trimis editorului francez cu o scrisoare expediată din Frankfurt în 26 septembrie 1601, din care reproduce următorul pasaj:

„Monsieur, je vous envoye par ce porteur le discours Italien de la mort de Michné, où Michel, Voyvode de Valaquie, qui a tant fait parler de lui, le quel vous avez autrefois veu á Constantinople, lors qu'il fut deposé de l'étât, et mis au lieu ce Petrasque recommandé par le feu Roi, le quel ledit Michné déplaca deux ans après, comme vous savez, et lors je le vu en Valaquie, passant de Pologne en Constantinople, d'où est notre première conoissance' (...)

„Domnule, vă trimit prin acest mesager relatarea italiană despre moartea lui Mihnea, sau Mihai, voievod al Valahiei, care a făcut să se vorbească atîta despre el, pe care l-aţi văzut odinioară la Constantinopol, cînd a fost mazilit şi pus în loc acest Pătraşcu, recomandat de răposatul rege, şi pe care numitul Mihnea l-a schimbat după doi ani, aşa cum ştiţi, şi atunci l-am văzut în Valahia, trecînd din Polonia spre Constantinopol, unde ne-am întîlnit prima oară" [...]

În copia de pe microfilm scrisoarea este redată integral. Sfîrşitul scrisorii se referă la campania maghiaro-turcă.

Relatare asupra morţii lui Mihai, voievod al Valahiei, după victoria obţinută de el şi Gheorghe Basta împotriva lui Sigismund Báthory, tradusă din italiană, imprimată la Praga în septembrie 1601. Cu un extras dintr-o scrisoare de la Frankfurt, din 26 ale aceleiaşi luni, conţinînd mai multe amănunte notabile. La Paris, imprimeria Denys Duval, str. S. Jean de Beauvais, au cheval volant. 1601

Relatare asupra morţii Valahului

După ce Gheorghe Basta învinse armata lui Sigismund Báthory, urmîndu-şi drumul biruitor, intră cu oastea în Transilvania şi sili la supunere faţă de Maiestatea sa imperială oraşele şi tîrgurile acestei provincii; arătînd bunăvoinţă faţă de valah, voi să-l reaşeze în ţara sa, Valahia, aşa cum îi făgăduise deseori, îndemnîndu-l să se pregătească într-aceasta şi să fie încrezător în spusele lui; valahul, lăsînd să se creadă că prea puţin îl frămîntă acest gînd, îi răspunse cu viclenie că nu era timp atunci să se gîndească la aşa ceva; de altminteri, în cugetul său rău, nu păstrase credinţa şi supunerea ce le datora şi le jurase Maiestăţii sale pentru atîtea binefaceri ce le primise. A dat numai oarece dovezi plăsmuite de supunere, dar chiar şi acestea mînat întru totul de interesul lui, cum de altminteri s-a văzut în timpul bătăliei împotriva transilvănenilor, în care (deşi mai domol) s-a lăsat purtat doar de ură şi răzbunare, precum au dovedit-o mereu faptele ce le-a săvîrşit faţă de transilvăneni, în care cruzimea lui s-a arătat în felurite chipuri: punînd să fie ucişi în ascuns ori făţiş toţi cei care îi cădeau în mînă, pînă şi cei care (chiar în timpul răzmeriţei) rămăseseră credincioşi Maiestăţii sale; într-astfel a făcut nu de mult cînd a poruncit să fie ucis Gáspár Kornis, chiar pe cînd era pe cale de a-l întîlni pe Basta, deşi acest Kornis rămăsese credincios Maiestăţii sale imperiale măcar că fusese întemniţat de transilvănenii răzvrătiţi [1]. Şi pe lîngă această mişelie, Mihai mai săvîrşise multe alte samavolnicii şi incendieri pe cînd lupta pentru dobîndirea acestei provincii, nesocotind poruncile şi dreptele intenţii ale lui Basta, care din astfel de fapte, precum şi altele de acelaşi fel săvîrşite de acest necredincios şi barbar, a

priceput răutatea și lipsa lui de credință, văzînd că acela nu contenea să strîngă și să adune în tabăra și în casele sale feluriți oameni, dușmani răzlețiți de oaste și alți asemenea, că-și sporea fără preget oastea și că fără știrea lui Basta a pus mîna pe zece tunuri și le-a scos din cetatea Șimleului și din alte locuri, alăturîndu-le celorlalte șase pe care le avea în tabăra sa; și mai văzînd Basta că valahul, spre a putea ajunge la învoială cu dușmanii trădînd pe Maiestatea sa, chemase 400 de călăreți de-ai săi, spre a-i trimite chipurile la Făgăraș să-i aducă soția și copiii, și într-astfel, luînd seama la purtarea mișelească a acestui om și poruncind să-i fie necontenit urmărită orice mișcare, prinse de veste că acesta trimitea adesea curieri în cele mai felurite locuri și că așijderea îi soseau și lui nu se știe de unde, din care pricină porunci să fie pîndiți la trecători spre a-i prinde pe toți și spre a-i fi aduși împreună cu scrisorile. Ceea ce se și făcu, ieșind astfel la iveală trădarea, ce se vădi astfel prin curieri și prin scrisorile zisului valah, prin care acesta negocia în particular cu pașa din Timișoara și cu Báthory, spre a trăda cauza cea dreaptă a Maiestății sale și spre a-și pune oastea în slujba dușmanilor acestuia. Astfel, Basta, avînd în acest chip cunoștință asupra întregii negocieri, adună de îndată Consiliul și după ce arătă cum stau treburile, consiliul viind la un gînd cu el, porunci ca zisul valah să fie adus în fața acelui consiliu, să i se arate vinovăția și să fie întemnițat, iar apoi trimis spre judecată Maiestății sale imperiale; dar valahul nu numai că nu voi să vină acolo, ba dimpotrivă se pregăti să fugă. Basta, auzind acestea, porunci de îndată colonelului Petz să se ducă cu regimentul său și companiile de valoni să-l încercuiască pe numitul valah, iar de va afla împotrivire din partea acestuia, știe ce are de făcut. Numitul colonel, ducîndu-se acolo și înconjurînd pe dată cu oamenii săi cortul valahului, îl vesti că îl va face prizonier al Maiestății sale. Auzind acestea, numitul valah puse de îndată mîna pe sabie spre a se împotrivi. Atunci un căpitan valon, care se afla mai în față, îi dădu o lovitură cu halebarda în pîntece, și valahul, căzînd la pămînt, fu pe dată ucis de ceilalți care îi tăiară capul fără să întîmpine vreo rezistență sau împotrivire din partea alor săi, care erau de față; încredințară apoi toate hîrtiile aceluia numitului colonel; printre acele hîrtii, în afară de cîteva scrisori prin care se punea la cale trădarea mai sus pomenită, se găsiră și scrisori ale Maiestății sale imperiale adresate lui Basta, pe care le capturase numitul valah. După această faptă, Basta trimise de îndată un curier la Maiestatea sa spre a-i da de știre în amănunțime despre cele întîmplate, dar el nu a sosit încă și nu există altă veste decît că sînt cincisprezece zile de cînd s-a pornit la drum. Lucru care dă de bănuit că s-ar fi întîmplat ceva. Între timp această știre a sosit prin Morando Fossato milanezul trimisă de numitul Petz fratelui său, doctorul, plecat din tabără la 8 zile după curierul care n-a sosit încă.

---

[1] Gaspar Kornis a fost executat din porunca lui Sigismund. Este aici încă una din știrile răuvoitoare puse în circulație de Basta spre a-și justifica odiosul act. Vezi și doc. 286 și 289.

296 **1601, Cracovia.**

Gratiae Deo actae ab ecclesia pro victoria ex Michaele Multano parta. Quae incipit die S⟨anctae⟩ Hedvigis, id est 15 die vero S⟨ancti⟩ Adalberti, id est 20 Octobris foelicem exitum est sortita. Anno Do⟨mini⟩ MDC. Polonico prius idiomatae, post a quodam alio in latinum versae.

Confitemini domino quoniam bonus, quoniam in aeternum misericordia eius. Psal. 135. Anno Domini 1601.

Si quod unquam tempus fuit, inclyta gens Polona, quo nos rerum omnium conditori et moderatori Deo optimo maximo grates persolvere, magis sit consentaneum; tum ea tempestate, qua de perfidissimo et acerrimo Poloni nominis hoste, Michaele Multano, insignem nobis victoriam confecit, debitum prorsus atque necessarium est.

Erant qui falsissimis hominum ineptissimorum sermonibus persuasi et totum regnum et regem ipsum, optima quaeque de Michaele sperare iubebant; cum satius fuisset et consultius hominis praevaricatoris ingenium penitius inspicere, eiusque consiliis obviam ire.

Vix illa comitia (eheu) infoelicia confecta sunt, en uterque hostis confinia regni sine custodia, sine praesidio, vi armata ingreditur; en Multanus Walachiam, quae semper ianua regni Poloniae habita, et non ita pridem publico consensu in patrocinium recepta fuit, invadit, occupat, vobisque intuentibus, ferro et igni depopulatur; en ispum Walachiae principem, qui in tutela vestra tutus esse debuit, eiicit; milites Polonos obtruncat; vos caeteros, regemque vestrum, contemnit.

Habebat penes se militem Polonus [1], quem se adversum Turcas conscribere simulabat; non deerat illi exercitus numerosissimus et validissimus, cuius ad 50 millia circa fluvium Tyretem computabantur; in aciem vero multo plures edocebat. Neminem videbat qui resisteret; videbat fines regni omni praesidio destitutos. Putabat iam regnum hoc nullam opem aliunde nisi ex tributis et milite stipendiario posse habere; putavat nullam hic posse fieri generalem expeditionem; vel si aliqua fieret, eam nihil terroris hosti affere. Habuit forsan (uti aiunt) conflatam cum quibusdam nostris amicitiam, qui devicta Walachia, laetum preseferre animum, convivia agitare, bona illi absenti omnia dicere, praedicare palam fortunas eius et, quod miserabile eset, eo regnante, privatas iniurias vindicare, odiumque et malevolentiam in suos evomere velle dicebantur. Existimabat uno saltem mense, absque ullo impedimento, in suburbia Cracoviensia exercitum se deportare posse, consentibus illud idem ducibus et tribunis militum eius. O quantum mali multis dedissent isti, qui de Michaele atrocissimo et potentissimo hoste nihil sinistri concipi, quin potius eius amicitiae, omnia concredi permittiquae debere, existimabant?

Biblioteka Uniwersytetu Jagiellonskiego, Krakow, Rçp. 6 563; Arh. St. Buc., Colecţia microfilme Polonia, r. 74, c. 818—829; Panaitescu, *Documente*, p. 145—156, doc. 63.

Prinos de mulţumiri închinat lui Dumnezeu, din partea bisericii, pentru victoria obţinută asupra munteanului Mihai; ⟨luptă⟩ care a început în ziua Sfintei Hedviga, adică în 15 ⟨octombrie⟩ şi i s-a hărăzit un sfîrşit fericit de Sf. Adalbert, adică în ziua de 20 octombrie. Anul domnului 1600. Întîi ⟨acestea⟩ au sfost scrise în limba polonă, după aceea traduse de altcineva în latină.

Mărturisiţi-vă domnului fiindcă el este bun, fiindcă milostivirea lui este veşnică. Psalm 135. Anul domnului 1601.

Chiar dacă a mai fost o vreme, slăvite neam polon, în care am adus mulţumiri întemeietorului şi cîrmuitorului tuturor lucrurilor, preabunul şi preamăritul Dumnezeu, acum s-ar cuveni şi mai mult, în această vreme în care ne-a dăruit neasemuita victorie asupra munteanului Mihai, viclean şi înverşunat duşman al numelui de polon, acum chiar încă o dată se cuvine şi trebuie ⟨să-i mulţumim⟩.

Erau ⟨unii⟩ care, dispuşi să creadă în vorbele mincinoase ale unor oameni de nimic, îndemnau întregul regat şi pe rege însuşi să nădăjduiască numai bine din partea lui Mihai, cînd mult mai înțelept şi mai chibzuit ar fi fost să ia aminte mai cu atenție la firea lui de trădător, şi să o ia înaintea planurilor lui.

Abia s-au sfîrşit acele adunări aducătoare de nenorociri, şi iată unul dintre duşmani năvăleşte cu oaste puternică la hotarele regatului, ⟨rămase⟩ fără pază şi apărare; iată, Moldova, care a fost socotită întotdeauna poarta regatului Poloniei, a fost luată în stăpînire fără încuviințarea nimănui, ⟨Moldova⟩ pe care munteanul o cucereşte şi o trece prin foc şi sabie sub privirile voastre; iată ⟨munteanul⟩ a scos pe însuşi voievodul Moldovei care, sub protecția voastră, s-ar fi cuvenit să fie în siguranță; omoară oşteni poloni; pe toți ceilalți şi pe regele vostru vă dispretuieşte.

Avea lîngă el un oştean polon[1] față de care se prefăcea că recrutează ⟨oaste⟩ împotriva turcilor; nu-i lipsea nici oastea foarte numeroasă şi puternică, ⟨oaste⟩ ce lîngă Siret se ridica la 50 de mii; apoi în bătălie îi întrecea pe cei mai mulți. Nu era unul care să-i țină piept; el vedea hotarele regatului lipsite de pază. Socotea că regatul acesta nu are vreun alt cîştig decît de pe urma dărilor şi oştenilor plătiți; socotea că aici nu poate fi rînduită o expediție de război, sau dacă ar fi vreuna, n-ar putea produce prea mare spaimă duşmanului. A avut se pare (după cum spun unii) o înțelegere de prietenie cu cîțiva de ai noştri, care, după ce Moldova fusese cucerită, spuneau că au încredere în el, şi-i îndrumau şi pe tovarăşii lor să vorbească numai de bine despre cel ce nu era de față, să-i preamărească faptele; şi spuneau, ceea ce este mai rău, că dacă el ar domni, ei ar voi să-şi răscumpere toate nedreptățile şi să-şi verse toată ura şi răzbunarea împotriva alor lor. Se credea că numai într-o lună, fără nici o piedică, ar putea să-şi conducă armata pînă în vecinătatea Cracoviei, după cum socoteau căpeteniile şi tribunii militari ai acestuia. O, cîtă nenorocire au adus multora aceştia care socoteau că nu se pot aştepta la ceva rău din partea lui Mihai, atît de crud şi puternic duşman, şi ⟨credeau⟩, mai degrabă, că se cuvine şi se cade să se încreadă în prietenia lui.

---

[1] Andrei Taranowski.

297 **1602 ianuarie 13, Constantinopol.**

De Constantinopla, por cartas de 13 de Enero 1602, se avisa:

[...] Que les embaxadores de Hieremías Vayvoda de Moldavia y su hermano Simón, que le fué de Valachia, havían protestado en Diván a los visires, que si al dicho Simón quitavan el govierno de aquella provincia, sería más pernicioso rebelde que ya lo fué Michael Valaco, a quien Jorge Basta hizo cortar la cabeça.

Archivo General de Simancas, Sección de Estado, leg. 1 349, Venecia; Ciorănescu, p. 207, doc. CDXVIII.

Din Constantinopol, prin scrisori din 13 ianuarie 1602, se dă de veste:

[...] că ambasadorii lui Ieremia, voievodul Moldovei, şi ai fratelui său Simion, care a fost domn în Valahia, au spus în Divan, dinaintea vizirilor,

că de i se va lua zisului Simion cîrmuirea acelei ţări, va fi mai primejdios răzvrătit decît a fost Mihai valahul, căruia Gheorghe Basta pusese să i se taie capul.

298 **1603 septembrie 15, Praga.**

Praga 15 settembre 1603

[...] È quà il figlio [1] di Michel Vaivoda già di Valachia qual fù morto in Transilvania dal S⟨igno⟩r Basti, esso giovane era in fogaras con la Madre et tutte le sue robbe et beni dati da esso Vaivoda per ostaggi à S⟨ua⟩ M⟨aestà⟩. In questa ultima risolutione di Transilvania quei popoli gli hanno preso ogni cosa, et volendo venir quà e bisognato al S⟨igno⟩r Basti provederli d'ogni cosa, la Madre è rimasta in Viena et egli è venuto quà, et S⟨ua⟩ M⟨aesta⟩ gli hà fatto assignamento de 200 tallari il mese per potersi sostener con la Madre. Si dice dimandi à S⟨ua⟩ M⟨aesta⟩ l'investitura et possesso del Castello et giurisdittione haveva S⟨ua⟩ M⟨aesta⟩ dato à Suo Padre in Slesia [...[.

Archivio Segreto Vaticano, Fondo Borghese, III, 121 f, ser. 23; Buta, *Diplomatarium*, II, p. 300, doc. CCCCLXII.

Praga, 15 septembrie 1603

[...] Aici se află fiul [1] lui Mihai, răposatul voievod din Valahia care a fost omorît în Transilvania de domnul Basta; acest tînăr se găsea la Făgăraş împreună cu mama ⟨sa⟩ şi cu toate lucrurile şi bunurile date de voievod însuşi Maiestăţii sale drept zălog. În aceste ultime tulburări din Transilvania acele neamuri i-au luat fiece lucru; şi, voind el să vină aici, a fost silit de domnul Basta să-l înştiinţeze asupra oricărui fapt; ⟨acum⟩ mama sa a rămas la Viena, el însă a venit aici; Maiestatea sa i-a rînduit o rentă de 200 de taleri pe lună spre a se putea întreţine el şi mama ⟨sa⟩. Se zice că ar fi cerut Maiestăţii sale să-i dea act pentru stăpînirea castelului din Silezia, pe care Maiestatea sa îl atribuise tatălui său [...].

[1] Nicolae Pătraşcu.

299 **1611 decembrie.**

[...] Il zelo della religion loro [1] et l'odio che portano alla cattolica romana gli captivan per modo che non sano, fra tante loro angustie, desiderare mutation di governo se per ventura non scontrasse lor qualche occasione che non veggo qual possi essere, che Principe del rito loro tentasse di travagliare i Turchi' nel qual caso tengo per fermo che s'alzarebbono tutti, et qualche favilla di questo lor oppresso desiderio si potè vedere quando Micali Vaivoda dalla Vallachia si mosse con gran Principi a danni de Turchi; tolta quest' ombra piu tosto che morta che di snervata speranza, anzi che vivere sotto qual si voglia Principe cattolico, amano da vivere sotto l'imperio ottomano, che nella credenza e ne riti loro punto non s'intromette [...].

Archivio Segreto Vaticano, Fondo Pio, Ms. 446, f. 24; Filitti, p. 112, doc. CXII.

[. . .] Zelul față de credința lor [1] și ura pe care o arată bisericii romane îi stăpînesc în așa măsură încît, între atît de mari nevoi ale lor, nici nu-și doresc schimbarea domniei, decît dacă din întîmplare nu li s-ar ivi vreun prilej, care lucru nu văd cum s-ar putea întîmpla, ca un principe de un rit cu ei să caute a-i înfrunta pe turci ; în această împrejurare, socotesc drept neîndoios că toți se vor porni ; și o scînteie din această copleșitoare dorință a lor s-a putut vedea cînd Mihai, voievodul Valahiei, s-a ridicat dimpreună cu principii cei mari împotriva turcilor; pierzînd și această umbră de nădejde, mai curînd decît să-și vadă pierită și năruită orice năzuință și să-și ducă viața sub cine știe ce principe catolic, preferă să trăiască sub stăpînirea otomană, care nu se amestecă întru nimic în credința și datinile lor [. . .].

[1] Mențiunea se referă la greci.

300 **1611.**

La guerra din Transilvania

Havendo il gran Turco mosso guerra a l'Imperatore [. . .] comandava a Sigismondo, Principe di Transilvania, com' ad altri sui vassalli che li dovesse sumministrare li debiti aiuti: lui essendo catholico, abhorriva far questo e tanto piu contra li Ongari, natione sua. Però, contr' il volere de li sui Baroni (li quali poi, per questa causa, fece anche morire) si ribellò dal Turco, et accostò a l'Imperatore havendo havuto una cugina del' Imperatore per moglie, et promessa di gente et denari per resistere al Turco. Detto Transilvano tirò seco a l'obedienza del'Imperatore, Michele Vayvoda, principe de la Valacchia Transalpina: Et tutti due insieme fecero gran prove contr' il Gran Vizir Sinan Bassa ch' era generale de l'essercito Turchesco, havendolo profligato et cacciato da la Valacchia con gran sua vergogna, homo che prima haveva soggiogato in Asia una parte d'Arabia, in Affrica preso Goletta [1] et in Europa Giavarrino, fortezze inespugnabili; si chè, tornato a Constantinopoli, morse desperato. Separatamente poi Michele Vayvoda, havendo passato il Danubio, scorreva per la Bulgaria et Tracia con gran danni de' Turchi et faceva tremare sino a quelli di Constantinopoli. Da l'altra parte Sigismondo, oltra le altre rotte date da le sue genti a l'inimici, ultimamente havendo il gran Turco in persona sua preso la fortezza d'Agria, congiontosi con l'Arciduca Massimiliano, con li suoi esserciti, che tutti due non passavano 40^{m} combatenti, hanno messo in fuga detto gran Turco, che haveva un esercito di 300^{m} soldati, benchè per essersi dati a la preda d'un campo ricchisimo, furno poi rebuttati. Hora, havendo timore detto Transilvano d'una gran borasca, che l'imineva dal Turco, per le burle che li haveva fatto, solicitava molto li aiuti promessi dal'Imperatore, ma non venendo, per dubio di non perdere insieme con la Provincia anche l'honore et la fama che fin alhora haveva acquistata grandissima, al fin si resolse di renonciare detto stato a Sua Maestà. Sua M⟨aes⟩tà l'essortava che restasse, promettendoli di dare li debiti aiuti, ma esso non fidandosi si retirò e venne in Oppavia [2], Ducato di Silesia, quale Sua Maestà li haveva dato per sua residenza et intertenimento, con 50^{m} tallari a l'anno di pensione et mandò in loco suo in Transilvania il Ser⟨enissi⟩mo Massimiliano.

Il Principe Sigismondo, venuto in Oppavia [2], trovò quelle intrate la maggior parte impegnate et così mal contento cominciò dimandare li 50^{m} talleri, ma non essendoli dati si resolse di tornare in Transilvania et parti-

tosi per le poste, arrivò prima la di quello che fosse entrato l'Arciduca Massimiliano et pigliò possesso. Con questi suoi fatti, vedendosi essere in desgratia de l'uno et l'altro Imperatore, chiamo il Cardinale Bathori suo cugino di Polonia, et senz' altro lo mette in loco suo, et esso se ne parte et si fa invisibile. Il cardinale, per mantenersi in quel grado, cerca d'insinuarsi in gratia de l'un et l'altro Imperatore con diverse promesse, ma l'Imperatore Christiano da una parte spinge contra di lui Michele Vayvoda, et da l'altra il Basta generale de l'Ungaria superiore. Vien Michele primo et con gran suo pericolo lo rompe, et lo fa fuggire: in quella fuga li fu tagliata la testa et Michele resta patrone della Transilvania, manda via il Basta ch' era venuto da poi, ne la vol concedere a li ministri de l'Imperatore, dicendo d'essere anche lui buon ministro, se non se l'Imperatore mandava uno de li soi fratelli. L'anno seguente, Michele s'impatroni anche de la Moldavia et già aspirava a la corona di Polonia, dove lo invitavano molti Baroni de la Russia, che sono de la sua setta greca et già si teneva per terzo Imperatore. Li Transilvani, non potendo patire la sua tirania, et quella del suo essercito il quale era numeroso, si solevorno et chiamorno in aiuto il Basta, promettendo di darsi sotto l'Imperatore et da l'altro canto detto Vayvoda, vedendosi assalito da loro a l'improviso, chiamava il Basta in suo aiuto contra medemi Transilvani, come rebelli de l'Imperatore. Il Basta, venuto et disgustato già da Michele, si resolse d'accostarse a Transilvani con li quali ruppe il Valaccho, per non esserli gionti a tempo le sue genti che d'hora in hora aspettava de Valachia. Al quale poco dopo fu data un'altra rotta dal Gran Cancelliere di Polonia, et la terza da li Turchi, si che fu totalmente abbattuto, donde si resolse d'andare a la Corte de l'Imperatore, chieder gratia et aiuto contro li Transilvani, li quali vedendosi liberati dal Valaccho, non mantennero la promessa al Basta, ma lo mandarno via, havendoli prima con inganno persuaso mandar via l'essercito che haveva. L'Imperatore udendo la malvagità de Transilvani, armò contra di loro detto Valaccho con tutto che l'havesse in mal concetto, et lo mandò insieme col Basta contra di loro. Intratanto, Sigismondo era tornato in Transilvania, et fattosi di novo Patrone, venuto in Ungaria con un essercito di 30^{m} combattenti per incontrare il Basta et il valaccho: essortandoli però, ch' essendo Christiani, non volessero combattere contra Christiani, ma piu tosto, congionti insieme, spendere le sue forze contra li Turchi, communi inimici. Ma loro ambidue tenendo per maggior inimici li Transilvani che li Turchi, volsero combattere. Ne li Transilvani, che erano due volte di maggior numero, si retiravano et così messi a l'ordine, aspettarno in arme gran parte del giorno a' l'Imperiali, et vedendo che non venivano, cominciarno tornare a li soi loggiamenti. Alhora improvisamente il Basta li assali, col Michele, li messe in fuga et disfece: li seguitò in Transilvania et la occupò. Michele si parecchiava di fare un macello de Transilvani, ora il Basta lo face ammazzare nel suo padiglione, dicendo che haveva intelligenza cò li Turchi, cosi restò lui solo patrone con l'essercito in Transilvania. [...].

Archivio Segreto Vaticano, Fondo Gonfalonieri, vol. 22; Filitti, p. 102—105, doc. XCVIII.

Războiul din Transilvania

Pornind sultanul război cu împăratul [...] dădu poruncă fermă lui Sigismund, principele Transilvaniei, precum şi altor supuşi ai săi, să-i dea ajutoarele cuvenite; dar fiind acesta catolic, a face asemenea lucru, şi încă împotriva ungurilor, neamul său, nu-i era deloc plăcut. Într-aceea împotriva

voinței baronilor săi (pe care mai apoi din această pricină puse să-i omoare) se răzvrăti împotriva turcului și se alătură împăratului, ⟨cu atît mai mult cu cît⟩ avea de soție o verișoară a împăratului, precum și făgăduiala de oameni și bani pentru a se împotrivi turcului. Zisul transilvănean l-a adus sub ascultarea împăratului și pe Mihai voievod, principele Țării Românești. Și amîndoi, laolaltă, au făptuit mari isprăvi împotriva marelui vizir Sinan pașa, care era general al oștirii turcești, învingîndu-l și alungîndu-l din Valahia spre marea sa rușine, fiind acesta cel ce altădată subjugase în Asia o parte din Arabia, în Africa Goletta [1], iar în Europa Giavarinno, cetăți de neînvins, așa încît întorcîndu-se la Constantinopol, muri de deznădejde. Apoi voievodul Mihai trecînd Dunărea de unul singur năvăli în Bulgaria și Tracia și pricinui mari pagube turcilor, făcîndu-i să se cutremure și pe cei din Constantinopol. Iar Sigismund, pe lîngă alte înfrîngeri pricinuite dușmanilor de oștile sale — cum sultanul însuși luase nu de mult cetatea întărită a Agriei — se alătură arhiducelui Maximilian și cu oștile lor, care la un loc nu treceau de 40 de mii de luptători, l-au pus pe fugă pe zisul sultan care avea o oaste de 300 de mii de oșteni; aceștia porniseră să prade o tabără foarte bogată, dar au fost respinși. Acum zisul transilvănean temîndu-se de marea vijelie care îl amenința din partea turcului, din pricina cursei ce i-o întinsese, cerea cu stăruință ajutoarele făgăduite de împărat, dar acestea nesosind, de teamă să nu piardă odată cu țara prețuirea și bunul renume ce le dobîndise cu prisosință pînă acum, se hotărî în cele din urmă să înfățișeze Maiestății sale această stare. Maiestatea sa îl îndemnă să stea pe loc, făgăduind să-i dea cuvenitele ajutoare, însă el neîncrezîndu-se ⟨în aceasta⟩ se întoarse și plecă spre Oppavia [2], în ducatul Sileziei, pe care Maiestatea sa i-l dăduse drept reședință și proprietate, împreună cu 50 de mii de taleri rentă anuală și trimise în locul său în Transilvania pe prealuminatul Maximilian.

Sosind la Oppavia [2], principele Sigismund află mare parte din venituri zălogite, și nemulțumit din această pricină, începu prin a cere cei 50 mii de taleri, însă aceștia nefiindu-i dați, se hotărî să se întoarcă în Transilvania și pornind în mare grabă, sosi acolo cu mult înainte de a fi ajuns arhiducele Maximilian și o luă în stăpînire. De pe urma acestor fapte, dîndu-și seama că se află în dizgrația și a unuia și a altuia dintre împărați, îl chemă pe cardinalul Báthory, vărul său, din Polonia, și fără multă vorbă, îl puse în locul său, iar el plecă de acolo și se făcu nevăzut. Cardinalul, pentru a rămîne în scaun, încercă să intre în grația unuia sau altuia dintre împărați cu felurite făgăduieli, dar împăratul creștin stîrnește împotriva lui și pe Mihai voievod și pe Basta, generalul Ungariei Superioare. Primul sosește Mihai, îl înfrînge pricinuindu-i o mare pierdere ⟨de oameni⟩ și îl pune pe fugă; în această fugă i se taie capul și Mihai rămîne stăpîn al Transilvaniei; îl alungă pe Basta care venise mai tîrziu și refuză să se împace cu comisarii împăratului, zicînd că și el este un sfetnic bun, iar de nu este așa, împăratul să trimită pe unul din frații lui. În anul următor Mihai se făcu stăpîn și în Moldova și se gîndea deja la coroana Poloniei, unde îl pofteau mulți baroni din Rusia, care sînt din neamul său grec, așa încît se socotea de acum al treilea împărat. Transilvănenii nemaiputînd îndura tirania sa, precum și cea a oastei sale, care era numeroasă, s-au răsculat și l-au chemat în ajutor pe Basta, făgăduind că se vor supune împăratului; la rîndul său, zisul voievod văzîndu-se atacat de ei pe neașteptate, îl chemă pe Basta în ajutor împotriva acelorași transilvăneni, socotiți de astă dată răzvrătiți împotriva împăratului. Basta, o dată venit și certat deja cu Mihai, hotărî să se alăture transilvănenilor dimpreună cu care îl învinse pe valah, din pricină că oștile acestuia, pe care le aștepta

în fiece clipă din Valahia, nu-i sosiră la timp. La puţină vreme urmă o altă înfrîngere, din partea marelui cancelar al Poloniei şi o alta din partea turcilor, aşa încît a fost învins cu totul, fapt pentru care hotărî să plece la curtea împăratului spre a cere îndurare şi ajutor contra transilvănenilor, care văzîndu-se scăpaţi de valah, nu şi-au mai respectat cuvîntul dat lui Basta, ci l-au alungat, după ce mai întîi prin înşelăciune i-au alungat oastea pe care o avea. Împăratul aflînd de ticăloşia transilvănenilor, înarmă împotriva lor pe zisul valah, cu toate că nu îl vedea cu ochi buni şi îl trimise împreună cu Basta împotriva lor. În acest răstimp Sigismund se întorsese în Transilvania şi făcîndu-se din nou stăpîn în acea ţară, veni în Ungaria cu o oaste de 30 de mii de luptători spre a se înfrunta cu Basta şi cu valahul; îi îndemnă însă, cum erau creştini, să nu lupte creştini contra creştinilor, ci mai degrabă, laolaltă, să-şi adune puterile împotriva turcilor, duşmanii comuni. Însă amîndoi socotind duşmani mai mult pe transilvăneni decît pe turci, au voit să se bată. Transilvănenii, care erau de două ori mai mulţi, s-au retras şi astfel rînduiţi au aşteptat gata de luptă o mare parte a zilei pe imperiali, şi văzînd că ei nu vin, au început să se întoarcă la casele lor. Atunci, pe neaşteptate, Basta împreună cu Mihai îi luă cu asalt, îi puse pe fugă şi îi risipi; îi urmări pînă în Transilvania, pe care o luă în stăpînire. Cum Mihai părea că are de gînd să-i prăpădească pe transilvăneni, Basta puse să fie omorît chiar în cortul lui, spunînd că ⟨Mihai⟩ avea o înţelegere cu turcii; astfel el a rămas singur stăpîn în Transilvania împreună cu oştirea. [. . .].

---

[1] Cetatea Goletta (arab. Halk ul-Wad „Gura Văii"), străjuind oraşul Tunis, a fost cucerită de la spanioli în august 1574 in urma unei expediţii conduse de Kiliç Ali paşa şi de vizirul Sinan paşa Kodja.

[2] Este vorba, de fapt, de Opolia, germ. Oppeln, ducat în Silezia, actualmente Opole (R.P. Polonă). Oppavia, germ. Troppau, azi Opava, este un oraş în R.S. Cehoslovacă.

301 **1614 aprilie 29.**

Paria Litterarum ex Valachica in latinam linguam transuersa

[. . .]. Quapropter Dominationem V⟨est⟩ram Ill⟨ustrissimam⟩ summopere propter Deum rogamus: dignetur S⟨uam⟩ Caes⟨aream⟩ Maj⟨esta⟩tem humiliter exorare, quatenus eadem miserta clientulûm suorum, nos et hanc Provinciam, quae à tempore piae memoriae Michaelis Waiwodae sub clementem protectionem Inclytae et Augustissimae Domus Austriacae sese humiliter subiecerat, et eidem sacramentum fidelitatis praestiterat, ab eiusmodi inaudita tyrannidè, quam propulsare nequimus, liberare et eripere dignetur [. . .].

Nobiles et maior pars communitatis
Provinciae Valachicae

Kriegsarchiv Wien, (f.c.); Hurmuzaki, IV, 1, p. 552—553, doc. CCCCLXIX.

Copie a unei scrisori tălmăcită din limba română în latineşte

[. . .]. Într-aceea rugăm cu tărie pe Domnia voastră preailustră să binevoiască a ruga cu plecăciune pe Maiestatea sa imperială ca, din milă faţă de supuşii săi, pe noi şi acest ţinut, care din vremea lui Mihai, voievod de sfîntă aducere aminte, s-a pus cu smerenie sub ocrotirea binevoitoare a slăvitei şi

preasfintei Case de Austria şi tot ei i-a prestat jurămînt de credinţă, să binevoiască a ne despovăra şi a ne scoate din această tiranie nemaiauzită, ce nu izbutim să o îndepărtăm [...].

Boierii şi obştea de frunte a
Ţării Valahiei

302 1620 octombrie 16.

[...]et però L'Imperator et Pollachi, ne fano grandissimo capitale, fomentano li scacciati, et li trattengono; ritrouandosi al presente in Polonia li figliuoli di Simeon Vaivoda [1], et a Viena ui era Radulo Serban Vaivoda della Valachia che ultimamente morse [2], et hora uiue Petrasco figliuolo del famoso Michal-Vaiuoda [...].

Haus-, Hof- und Staatsarchiv Wien (f.c.) (cu precizarea întregii date); Hurmuzaki, IV, 1, p. 596–600, doc. DXVI; idem, VIII, p. 391, doc. DLXXIV; Biblioteca Marciana di Venezia, Cod. It., Cl. VII, nr. 336.

[...]. Şi de aceea împăratul şi polonii au foarte mari foloase din acest fapt; îi instigă şi îi întreţin pe cei izgoniţi, cum se face acum în Polonia cu fiii lui Simion voievod [1], cum s-a făcut la Viena cu Radu Şerban, voievodul Valahiei, ce nu demult muri acolo [2] şi cum ⟨se face⟩ acum cu Pătraşcu, fiul vestitului Mihai voievod.

---

[1] Este vorba de fiii lui Simion Movilă: Petru, viitor mitropolit al Kievului, Moise, viitor domn al Moldovei, Ioan Pavel şi alt Petru.
[2] Radu Şerban a murit la 13 martie 1620.

303 1643.

Circa Mathaei Vaiuodae puncta et postulata

[...]. Ad sextum, Libneter intelligere Vestram Maiestatem bonam mentem Vaiuodae in conseruanda deuotione non modo sua, verum etiam successoris et prouinciae erga Suam Maiestatem eiusque coronam. Ex parte sua non fore contrariam Vestram Maiestatem vt prae alys Michael Vaiuoda in principatu ipsi succedat, cupere tamen vlterius intelligere, quis modus ipsi occurrat in superandis difficultatibus ex parte Turcarum emergendis cum quibus et pax Suae Maiestati intercedit, et habita consideratione moderni status Christianitatis ac distractionis, non cupere Maiestatem Suam Turcico bello inuolui. Circa quod punctum ulterius considerandum occurrit. Optabile sane fore, vt in illis provincys Vaiuoda aliquis bene erga res christianas affectus et Suae Maiestati fidelis constitui posset ac succedere Matthaeo seni iam ac sterili. Qualis futurus Michael Vaiuoda prae alys tentari posset. Verum cum id a Turca potissimum dependeat, qui iam ante eundem principatum Lupo Vaiuodae aut filio eius contulit, et ob quem toties Matthaeo bellum infert, adiutus Turcicis et Tartaricis auxilys, magnae rem esse defficultatis et considerationis, fama etiam est, quam quidem ego prorsus inanem existimo, principem Transyluaniae de minori suo filio ibi collocando consilia agitare. Nec

dubium est, Turcam prouti et nos, addictum sibi quempiam ac deuotum collocari illic desiderare, vel forte omnino Matthaeo defuncto Bassam aliquem praeficere in tanta distractione Christianitatis. Communicandum etiam uideretur negotium Regi Poloniae, et recommendanda persona Michaelis Vaiuodae, accipiendaque mens et inclinatio eiusdem, multum enim ipsius interest fidelem ibi habere Vaiuodam, possetque plus ab ipso quam a quouis alio in ea parte hoc tempore praestari. Illud quoque non intermittendum vt Michael tempestive in prouinciam intraret, ibi populo et Statibus assuesceret, carum se redderet, ac radices sensim ageret [...].

Haus-, Hof- und Staatsarchiv, Wien, Hungarica (f.c.); Hurmuzaki, IV, 1, p. 692, doc. DCX.

Despre cele cerute de Matei-Voievod

[...]. La cel de al şaselea punct, cred că Maiestatea voastră a înţeles strădania voievodului în păstrarea credinţei sale, ba chiar şi a credinţei urmaşului său şi a întregii ţări, faţă de Maiestatea sa şi faţă de coroană. Că dinspre partea sa, Maiestatea voastră nu-i va fi potrivnică, numai de nu i-ar urma la domnie un alt Mihai voievod; totuşi ⟨voievodul⟩ doreşte să afle în ce fel i se va da ajutor pentru a înfrunta neajunsurile ce vin din partea turcilor, cu care Maiestatea sa duce tratative de pace şi cu care, din cuvenita grijă pentru creştinătate şi ⟨pentru a nu se ivi⟩ dezbinare, Maiestatea sa nu doreşte să intre în război. Asupra acestui punct mai trebuie cugetat. Este de dorit ca în aceste ţinuturi să poată fi ales un voievod ocrotitor al treburilor creştinătăţii şi care să-i urmeze lui Matei, deja bătrîn şi fără urmaşi. Unul ca Mihai voievod ar putea fi ademenit ⟨de această stare de lucruri⟩. Apoi, deoarece acest lucru depinde foarte mult de turc, care şi înainte oferise scaunul domniei lui ⟨Vasile⟩ Lupu, voievodul, şi fiului său, din care pricină acesta de atîtea ori pornise război împotriva lui Matei, cu ajutor turcesc şi tătărăsc, este greu de crezut, deşi umblă zvonul pe care eu îl consider cu totul neîntemeiat, că principele Transilvaniei plănuieşte să-l înscăuneze acolo pe fiul său mai mic. Nu este nici o îndoială că turcul, ca şi noi de altfel, doreşte să înscăuneze aici un supus credincios lui sau, mai mult, dacă Matei ar muri, să numească un paşă, spre marele neajuns al creştinătăţii. Se pare că acest lucru trebuie împărtăşit şi regelui Poloniei, dar trebuie să ne amintim de Mihai voievod şi să înţelegem acum gîndul şi fapta lui, căci regele doreşte foarte mult să aibă acolo un voievod credincios şi să poată fi sigur de acesta mai mult decît de oricare altul, acum şi în acea parte. Nu trebuie uitat cum a intrat pe neaşteptate Mihai în acea ţară, cum a fost primit de popor şi de stări, cum s-a făcut preţuit şi cum a prins acolo rădăcini [...].

304 **1656.**

1656. Verlauff mit Siebenburgen Fürnemblich seit König Iohannis de Zapolia [1] Zeit bis hieher.

Wie Legend genand die Landschaft Siebenbürgen seit des ersten Geisa [2] des Sancti Stephani Watders, Herzogen vnd Königs in Hungarn Regierung bis zu Iohannis 3. de Zapolia. [...].

Mich Weida Kaisers Rudolphi Weiwoda in Siebenbürgen | Michal Weida regirt in nahmen I. Kaÿ. Met. Siebenbürgen, im nach derer Freÿheiten

des Lands, vnd wie derer Stände ist von I. M. wegen beÿ der Huldigung zugesagt worden, sondern gewalthätig, vnd mit stätig Kriegsvolckh das Landt beschwehrend, solches könten die Stänḋ läng nit erdulden, darunter hat sonderlich Stephany Czaky vornehmen alten Herkommens, sich vmb des Vatterlandsnoth angenommen, dem Weida als einen Freundt des Vatterlands, vnd nit als Kaÿ. Waiwoda vnd Gubernatorn abgesagt. Damit Er aber ohne Verdacht Rebellisch anmasung gehalten wurde, hat Er I. Mt. damals gewesten General in Ober Vngarn Georgio Basta, so mit Kriegs Volkh vmb Cascha gelegen, zu Hülff erfordert, mit dessen Beystand Er den Michal Weida auffs Haubt, vnd aus dem Land geschlagen; als band schiken, die Siebenbürgischen Ständt aller ohrten aus, Sigismundum Bathori, welcher Seit der anderen Resignation in Pohlen, Reüsen, Stadt ⟨?⟩ Moldaw herumb geraist, vndt damahls in Moldaw sich in die Still aufgehalten, zue Regierung zu erfordern, der nimbt sich darumb an, vnd wie Michal Weida Ihm ins Land fällt, schlägt Er denselben mit Hülf vnd Beÿstand des Georgij Basta nahent bey Gorolzla [...].

Deutsches[1] Zentralarchiv, Historische Abteilung II, Merseburg, Rep XI, 253 Siebenbürgen; Arh. St. Buc., Colecţia microfilme R.D.G., r. 27, c. 163, 174—175.

1656. Evoluţia istoriei Transilvaniei, mai cu seamă din perioada de domnie a regelui Ioan Zápolya [1] pînă acum.

Aşa cum spune legenda despre ⟨istoria⟩ ţării Transilvania de la primul Géza [2], tatăl lui Ştefan I, cel Sfînt, despre regii şi ducii ⟨care⟩ au domnit în Ungaria, pînă la Ioan al treilea, de Zápolya.[...].

Mihai voievod, principele împăratului Rudolf în Transilvania | Mihai voievod guvernează în numele Maiestăţii Sale imperiale, după ale cărei porunci au fost făgăduite privilegiile

ţării; cum au fost ele promise stărilor de către Maiestatea Sa la jurămîntul de credinţă, şi cum a fost ţara împovărată cu oşteni; acestea, stările nu le-au putut răbda mult timp; din cauza aceasta, Ştefan Csáky, urmînd vechile obiceiuri, pentru binele patriei, s-a arătat cu grijă faţă de voievod, ca faţă de un prieten al patriei şi l-a tratat ca pe un principe imperial şi guvernator; în vremea aceasta, fără să dea de bănuit, a cerut ajutor fostului general al Maiestăţii sale imperiale din Ungaria Superioară, Gheorghe Basta, care se afla cu oastea în tabăra de la Caşovia, voind cu ajutorul acestuia să-l nimicească şi să-l alunge din ţară pe Mihai-Voievod; curînd, stările transilvănene din toate localităţile au cerut lui Sigismund Báthory, care tocmai renunţase la o alianţă cu Polonia, Rusia şi Moldova şi sta liniştit în Moldova, să conducă el Transilvania, ceea ce el a acceptat şi cînd Mihai-Voievod a intrat în ţară s-a luptat cu acesta, în apropiere de Guruslău, Mihai avînd ajutorul şi asistenţa ⟨militară⟩ a lui Gheorghe Basta [...].

[1] Ioan Zápolya, voievod al Transilvaniei (1510—1526) şi rege al Ungariei (1526—1540).
[2] Geza sau Geisa, mare principe al Ungariei în anii 972—997.

(Faict 1659). Journal de l'Estat d'Orient, depuis la naissance de la secte Mahumetane jusqu'à present, y compris plusieurs voyages faictz, tant en Afrique, Asie, que Terre-Sainte, en divers temps et par plusieurs roys, princes et potentats chretiens, contre cette secte et pour oster de la posession des infidèles nommement la Terre-Sainte

Cependant Sigismond n'a sy tost receu le serment [1], que le cardinal joue au bouthehors, et, poussé d'une aveugle ambition et convoitise de dominer, traicte avec le Turc, se jette en sa protection, et convient d'un certain tribut annuel, moyenant lequel il le maintienne en la jouissance de ce qu'il vient d'usurper. Certes, la nature de l'homme est aveuglement furieuse, forcenée, depuis qu'elle se laisse un fois transporter à quelque passion. Clement VIII, lors assis en la chaire pontificale, vray père de concorde, prevoit la confusion du cardinal; par son nonce [2] tache de le retenir des armes temporelles à celles de sa profession. Dieu regarde son entreprise pleine d'injustice et de perfidie, et lui suscite un fléau, Michel, Palatin ou Despot, c'est à dire Seigneur de Walachie, qui, se ruant dedans la Transylvanie, emporte d'emblée Constarpes [a] de Pologne, conquert Harlers [a] et quelques autres places, defait le cardinal près de Cibigno, et, de 25.000 hommes qu'il avoit peu eschappent à la mort ou la prison. Istvan Battory, son oncle [3], s'enfuit à Clausembourg, avec ce qu'il peut ramasser de son equipage. Michel le suit, entrant pesle et mesle, se rend maistre et de la ville et de ceux qui s'y jettoient à sauver.

Istvan eut la vie sauve, à condition de faire rendre Vivar, qui tenoit encore pour le cardinal, ce qu'il fit. Le cardinal, crossant, luy huictiesme, à travers les montagnes, tout esperdu, tombe entre les mains de quelques Valaques [4], qui luy coupèrent la teste, la fischèrent sur le bout d'une lance, et la portèrent au Palatin. David chastia ceux qui luy presentèrent la teste de Saül, son ennemy, Cesar destourna ses yeux pour ne voir celle de Pompée, le Palatin retira le corps du cardinal, mutilé du petit doigt de la main droicte, auquel il portoit un anneau de grand prix, et le fit honnorablement ensevelir dans un sepulchre, qu'il avoit faict construire pour un sien frère [5].

Toute la Transylvanie arbore les insignes du victorieux, qui, se fortifiant aux meilleures places, donna suject de revoquer en doute la sincerité de ses desseins, et de vouloir, en separant ses armes de l'empereur, faire son cas à part. Ceste opinion se renforça, quand on vid le Turc le rechercher d'alliance, par un ambassadeur, qu'il luy despecha pour cet effect. Mais il en affoiblist la creance, en retenant ces ambassadeurs pour les envoyer à l'empereur, soit qu'il eut conçu quelque soupçon de fraude, soit qu'il voulut, par ceste ruse, couvrir la malice de son coeur; et l'effaça du tout, faisant punir de mort quelques espions du Bassa Serdar, et remettant l'estat de la Transsylvanie entre les mains de l'empereur, qui donna commision a David Humaniade, prince hongrois, et à Lassa [6] d'en aller prendre possession en son nom, ce qu'ils firent dans Albe-Jules, avec grande solemnité, riches presens et grands honneurs de part et d'autre. Les années suivants, nous apprendront comme Dieu confondit les mauvaises intentions de Michel, qui de puissans seigneur devint premièrement simple pensionnaire de l'empereur, finalement le miroir d'une juste vengeance divine sur une ame, esgallement ambitieuse et desloyale.

Michel, ayant remis entre les mains de l'empereur l'estat de la Transsylvanie, le Turc, connoissant ce Valaque homme de service et de grand effect,

le rechercha d'amistié, et, bien que par beaucoup de feintises il en effaçast en apparence tout soupçon, Georges Baste neanmoings, lieutenant de l'empereur en Transsylvanie, descouvrit quelques secrètes intelligences, qu'il manioit avec le Turc, dont il envoya advis à l'empereur.

Ses agents estoient à Cronstat. Il leur donne charge d'avoir l'œil aux actions de Michel. Comme ils les espient, voicy qu'il ne traicte plus par secrettes pratiques. Car le Turc, ayant envoié Harain, vieux cappitaine, de prestance venerable, pour l'atirer à son party, Michel receut publiquement et l'ambassadeur et les presens de son maistre: un cimeterre persien, tout brillant d'or et de pierres precieuses, que Harain ceignit luy-mesme à Michel, ceremonie, que le Turc ne faict pratiquer, sinon envers ceux, qu'il veut honnorer, deux enseignes rouges, sept chevaux, un brave faulcon, exquisement orné, des pennaches de heron et de grüe, tous noirs, qu'ils ont en grande estime, et plusieurs autres riches dons, que le Palatin, rentrant avecq l'ambassadeur a Cronstat, souffrit estre portés à la Turque devant luy: lesquels honneurs ne pouvoient que donner ombrage aux agents de l'empereur. Car ville qui parlemente, est à demie rendüe.

Michel s'en doute bien, mais pour lever ce soupçon, ou faire pour le moins qu'ils ne donnassent derechef quelque sinistre impression de sa fidelité à l'empereur, les ayant appellez, il leur dit, qu'il avoit bien voulu que ceste action se fist a la veüe d'eux et de toute la ville, afin qu'on ne pensast, qu'il voulust rien faire en secret, au prejudice de la Chrestienté, qu'ils ne doivent prendre aucun soupçon de tout cela, ny penser, qu'il voulust encliner a l'amitié du Turc, qu'il feroit tousjours ce qui seroit de raison pour le service de l'empereur, mais n'avoit peu moins que traicter cet ambassadeur avecq honneur et civilité, s'il n'eust voulu s'acquerir la reputation de peu courtois. Toutes fois, il l'en pria de faire en sorte que l'empereur revoquast le pouvoir de George Baste, pour les particuliers differens qu'ils avoient ensemble, et luy substituast quelque autre, plus traictable à son humeur.

L'empereur, adverty que ce Palatin, venal de corps et d'ame, luy eschape, s'il n'est retenu par quelque leurre, luy fit compter la somme de 30 000 escus en don. Ce nestoit qu'attiser l'ardeur de sa cupidité! Car, estimant que fust une trop legère recompense de ses services, remonstre aux agents, que la Transsylvanie luy apartient de droit hereditaire, et à son fils; il demande donc qu'elle luy demeure comme son propre, et pour satisfaction de ses services: Varadin, Huste, Nagban, et les confins de la Hongrie; que l'empereur luy donne les mesmes pensions, qu'avoit Sigismond Battorj, et de quoy tenir toujours une armée sur pied, que l'empereur et les autres princes chrestiens s'obligent de la rachepter, s'il est pris par les Turcs; et de luy donner 100 000 escus de pension annuelle, au cas qu'il soit chassé de la Walachie et de la Transsylvanie; qu'à ces conditions, son espée tranchera toujours pour le party chrestien, et qu'il entreprendra d'amener à l'obeissance de l'empereur, tous les païs, qui sont depuis la mer Caspienne jusques à Bude, Albe-Regale et Zolnoc, pourveu qu'il soit seigneur de la rivière de Tibische: demandes, autant arrogantes qu'inciviles, et qui causeront la ruine de ce Walaque; et voicy comment Dieu la luy prepare par des moyens, dont il ne se doutoit pas.

Sigismond Battory, s'etoit remis en armes. C'estant rallié avec Jeremie, Vayvode de Moldavie, amenoit une armée, construicte de Moldaves, Polonois, Turcs et Tartarres, à dessein de se reintegrer dans la Transsylvanie. Pour contrequarrer, Michel s'achemina au devant, avecq 50 000 hommes, et, pour surprendre son ennemy, les mène à couvert, au travers des montagnes, esquelles, tant pour l'infanterie ⟨?⟩ du pays ruiné, que pour le grand attirail d'une

nombreuse multitude, les soldats furent reduits par faute de vivres, à soulager leur faim de feuilles d'arbres et racines. Sigismond et Jeremie n'eussent pas creu que Michel eust jamais peu leur opposer si promptement une tant epouvantable puissance. Et la diligence et le nombre les estonne, car leurs forces ne sont sufisantes pour soustenir le choc: ils se sauvent donc en Pologne. Michel rebrousse, et d'abord envahit la Moldavie, où les tiranniques exactions de Jeremie l'avoient rendu odieux aux Moldaves.

Il leur faict prester serment de fidelité tant à l'empereur, qu'á luy et à son fils, lequel il establit en Moldave. Ses ennemis campoient vers le Danube, soubs Ottan, chateau fort, avec 30 000 hommes; il les y va chercher, leur donne bataille, les escorne de 8 000 hommes, au peril de 2 000 des siens, et les dissipe en route.

Voicy un estrange boutehors, et un admirable tableau du vic et vac des affaires de ce monde. Ceux-cy s'entrechassent à guise de ceux, qui courent aux barres, tantost vaincus, tantost vainqueurs. Mais le Polonois les regarde, et fert son coup par après. Car, suivant l'apologue, cependant que les loups s'entrebattent à qui importera l'oys, le renard vient a la travierse qui les desniaise tous deux. La Moldavie est l'ancien domaine de Pologne: les Moldaves n'ont peu savourer la rigoureuse domination de Jeremie; comment fleschiront-ils le col sous le joug de Michel, nouveau usurpateur? Il y a apparence, qu'ils tendront plus tost les mains et leur voeux à leur ancien et legitime seigneur.

Zamoskj doncques, grand chancelier de Pologne, lève en extreme diligence une nouvelle armée, se jette brusquement en la Moldavie, et luy faict sans contraste reprendre le mors de l'obeissance polonoise. Comme il void, que rien ne s'oppose à la prosperité de ses victoires, il les pousse plus avant, et conqueste quasi toute la Walachie.

Michel reclame à son secours le lieutenant de l'armée imperiale en la haute Hongrie [7], et promet par lettres a l'empereur, de le servir fort fidellement: il luy plaise retirer Baste de la Transsylvanie. Au contraire, l'empereur ne veut pas qu'un vil ⟨?⟩ vassal de l'empire capitule avecq luy. C'est chose de mauvais exemple, que le souverain prenne la loy d'un de ses sujets: l'experience neammoings a souvent appris, qu'il y faut apporter de la moderation. Il luy commande d'obeyr a Baste.

Michel se despite, et faict payer aux plus illustres Transsylvains la folle enchère de son couroux. Il en tourmente les uns et faist mourir les autres, et s'acquiert, en gros et en detail, la haine des grands, des moyndres et des petits; le peuple le deteste, ses amis luy tournent le dos: Moyse Scalo, principal arcboutant de sa faction, il l'abandonne. Il ne sçait plus à qui se vouër, et craint esgalement le Turc, le Tartare, le Polonois, le Moldave, le Transsylvain. Georges Baste faict son proffict de ceste haine generale. Il attire à soy les Transsylvains par amitié; et les estats du pays, l'ayant receu pour Wayvode, ou Despot, au nom de l'empereur, il s'en va surprendre Michel, qui campoit à Visbourg, avec 18 000 hommes, de reste de son naufrage, lui tue 4 000 hommes, et les chasse jusques aux montagnes, qui separent la Valachie de la Transsylvanie. Sigismond et Jeremie le courent à leur tour, comme les mastins se ruent vivement sur celuy qu'ils voient attaqué et impuissant de soutenir l'allain ⟨?⟩ de la trouppe, et le reduisent à telle extremité, que de s'aller rendre en estat de suppliant à l'empereur, et offrir sa femme et ses enfans pour ostages. L'archiduc Mathias le receut a Vienne, et le retient jusqu'à l'arrivée de l'empereur à Prague.

Cependant, comme les peuples de nouvelle conqueste trouvent ordinairement insupportable le joug du conquereur, quant ils ont accoustumé le prendre

des seigneurs successifs, les Transsylvains se mutinent et refussent d'obeyr à l'empereur, que sous certaines conditions. Les partisans de Battory poussent à la roüe pour leur ancien seigneur, les Valaques suivent leur exemple, et, se plaignants d'estre opprimez par les Polonois, redemandent Michel, leur Palatin ou Despot. Toutefois, ny les uns ny les autres, ne peuvent parvenir à leur esperance, par le bon ordre que l'empereur mit, l'année suivante. Celle-cy nous invite à la clorre. Mais les cheveux me dressent en la teste d'ouyr et de voir aucuns de notre nation, que les siècles passez et present louent encore d'avoir courageusement sué sous les harnois, pour donner quelque refraichissemant à ceux, que le joug des infidèles opprime, participer aux plus perfides et plus abominables attentats de l'ennemy du nom chrestien [...].

Bibliothèque Nationale Paris, Ms. fr. 6 103, f. 30 sq; Iorga, *Acte şi fragmente*, I, p. 44—48.

---

[a] Greşeli de transcriere.

(Scris în 1659). Istorisire despre ţările Orientului, de la obîrşia sectei mahomedane pînă în prezent, în care se vorbeşte şi despre mai multe expediţii făcute, atît în Africa, Asia cît şi în Ţara Sfîntă, în felurite vremi şi de mai mulţi regi, principi şi comandanţi creştini contra acestei secte şi spre a izbăvi anume de sub stăpînirea necredincioşilor Ţara Sfîntă

Nici nu apucase Sigismund să încheie tratatul [1], şi cardinalul îl şi nesocoteşte ca şi cum ar fi fost o joacă de copii, şi împins de oarbă ambiţie şi de pofta de stăpînire, tratează cu turcul, se pune sub protecţia sa şi se învoieşte la oarece tribut anual care îi dă putinţa să rămînă în stăpînirea a ceea ce tocmai uzurpase. Căci fără tăgadă, firea omului este orbită de furie şi îndîrjită, odată ce a fost cuprinsă de patimă. Clement VIII, atunci aşezat în scaunul pontifical, ca un adevărat părinte al armoniei, vede unde e rătăcirea cardinalului: prin nunţiul său [2] încearcă să-l abată de la cele vremelnice spre uneltele menirii sale. Dumnezeu, văzînd isprava nedreaptă şi vicleană a cardinalului, trimite asupră-i urgia, pe Mihai, palatin sau despot, adică domn al Valahiei, care, intrînd în Transilvania, dimpreună cu cazacii ⟨?⟩ din Polonia, cucereşte Harlers ⟨?⟩ şi alte cîteva cetăţi, îl înfrînge pe cardinal aproape de Sibiu şi din 25 000 de oameni cîţi avea acesta, puţini scapă de moarte sau de robie. Ştefan Báthory, unchiul său [3], fuge la Cluj cu ceea ce poate aduna din suita sa. Mihai porneşte în mare iureş pe urmele lui şi se face stăpîn pe oraş, luîndu-i prinşi şi pe aceia care căutaseră acolo scăpare.

Ştefan îşi salvă viaţa, dar trebui să predea Gherla, care era încă de partea cardinalului, care lucru îl şi făcu. Cardinalul, rătăcind cu cîţiva credincioşi de-ai săi prin munţi, pradă spaimei, cade în mîinile unor valahi [4] care îi tăiară capul, îl înfipseră în vîrful unei lănci şi îl aduseră la palatin. David i-a pedepsit pe cei ce i-au înfăţişat capul lui Saul, duşmanul său, Cezar şi-a întors privirile spre a nu vedea capul lui Pompei, palatinul porunci să fie adus ieşul cardinalului, ciuntit de degetul mic al mîinii drepte, pe care purta un inel de mare preţ şi puse să fie înmormîntat cu cinste într-un mormînt ce fusese clădit de cardinal pentru un frate al său [5].

Toată Transilvania arborează însemnele învingătorului care, întărind cetăţile cele mai însemnate, dădu motiv să-i fie pusă la îndoială sinceritatea intenţiilor, căci se vădea astfel că e dornic a-şi împlini numai gîndul său, odată ce îşi rînduise armata la o parte de oştile împărăteşti. Credinţa aceasta

se întări cînd se văzu că turcul caută alianţă, printr-un ambasador pe care i-l trimise în acest scop. Dar el ştirbi încrederea turcului, oprindu-i ambasadorii spre a-i trimite împăratului, fie pentru că bănuia că la mijloc este vreo înşelăciune, fie că voi, prin această şiretenie, să-şi acopere viclenia din inimă; şi o făcu să piară cu totul, atunci cînd puse să fie pedepsite cu moartea cîteva iscoade ale paşei serdar şi încredinţă statul Transilvaniei în mîinile împăratului, care îi dădu împuternicire, lui David Ungnad, principe ungur, şi lui Lassa [6] să meargă să o ia în stăpînire în numele său, ceea ce făcură în Alba Iulia, cu mare solemnitate, daruri bogate şi mari onoruri, de o parte şi de alta. Anii următori ne vor arăta cum Dumnezeu a zădărnicit relele intenţii ale lui Mihai care, dintr-un domn puternic, deveni întîi un simplu stipendiar al împăratului, iar în urmă, oglinda dreptei răzbunări divine îndreptate asupra unui om pe cît de ambiţios, tot pe atît de lipsit de credinţă.

Cum Mihai lăsase în mîinile împăratului statul Transilvaniei, turcul, ştiindu-l pe valah drept om vajnic şi de ispravă, îi căută prietenia; şi măcar că acesta, prin multe prefăcătorii, făcea ca părelnic să piară orice bănuială, Gheorghe Basta, locţiitor al împăratului în Transilvania, descoperi, totuşi, unele înţelegeri secrete, la care Mihai uneltea cu turcul şi de care îl încunoştinţă pe împărat.

Agenţii săi erau la Braşov. Împăratul le dă poruncă să supravegheze acţiunile lui Mihai. Ei se pun să-l spioneze, şi atunci nu mai unelteşte în ascuns. Turcul trimisese pe Husein, vechi căpitan cu fală fără seamăn, spre a-l atrage de partea sa, şi Mihai primi în văzul tuturor şi pe ambasador şi darurile stăpînului său: un iatagan persan strălucind de aur şi pietre preţioase, cu care Husein însuşi îl încinse pe Mihai, iar ceremonia aceasta turcul nu o săvîrşeşte decît cu cei pe care vrea să-i onoreze, două stindarde roşii, şapte cai, un şoim falnic, împodobit cu meşteşug, penaje de bîtlan şi de cocor, pe de-a întregul negre, pe care ei le au la mare cinste, şi mai multe alte daruri bogate pe care palatinul, întorcîndu-se cu ambasadorul la Braşov, îngădui să fie purtate după moda turcească înaintea lui: onoruri care nu puteau decît să stîrnească neîncredere la agenţii împăratului. Căci şi un oraş care negociază înseamnă că s-a predat pe jumătate.

Mihai presimte cum stau lucrurile, dar pentru a înlătura bănuielile ori măcar spre a-i face pe comisari să nu înfăţişeze împăratului drept făţarnică credinţa ce o datora, îi chemă la sine pe agenţi şi le spuse că voia lui fusese ca lucrurile acestea să se săvîrşească dinaintea lor şi a întregului oraş, ca să nu se creadă că el vrea să facă ceva în secret în paguba creştinătăţii, că ei nu trebuie să aibă vreo temere, nici să creadă că el vrea să încline spre prietenie cu turcul, şi că e gata să facă totdeauna ceea ce se cuvine pentru a-l sluji pe împărat, dar că nu putuse să trateze cu mai mică cinstire şi curtenie pe acel ambasador, întrucît n-ar fi vrut să capete faima de om puţin amabil. Îi rugă totuşi, să facă astfel ca împăratul să revoce puterea lui Gheorghe Basta, din pricina aprigei discordii ce era între ei şi să îl înlocuiască cu altul cu care să poată să trateze mai lesne.

Împăratul, luînd aminte că palatinul, interesat trup şi suflet, îi scapă dacă nu-l momeşte în vreun fel, puse să i se plătească suma de 30 000 scuzi, ca dar. Era tocmai ce trebuia ca să aţîţe arşiţa lăcomiei sale! Căci, socotind că e o răsplată prea uşoară pentru serviciile sale, le arată agenţilor că Transilvania îi aparţine lui prin drept ereditar, ca şi fiului său; cere deci ca să-i rămînă lui ca bun al său, iar ca răsplată pentru serviciile sale să i se dea Oradea, Hust, Baia Mare şi hotarele Ungariei; ca împăratul să îi dea aceleaşi subsidii pe care le avusese Sigismund Báthory, ca să întreţină în permanenţă o

armată; ca împăratul şi ceilalţi principi creştini să se oblige să-l răscumpere, dacă este prins de către turci; să-i dea 100 000 de scuzi, pensie anuală, în caz că ar fi alungat din Valahia şi din Transilvania; că, în aceste condiţii, sabia sa va fi întotdeauna de partea creştinătăţii şi că el va purcede să aducă sub ascultarea împăratului toate ţările care sînt de la Marea Caspică pînă la Buda, Alba Regală şi Solnoc, pentru ca el să fie stăpînul rîului Tisa: cereri tot atît de trufaşe pe cît de necuviincioase şi care vor pricinui ruina valahului; şi iată că Dumnezeu i-a pregătit pieirea tocmai pe calea în care el se încredea mai mult.

Sigismund Báthory ajunse din nou în fruntea oştilor. Aliindu-se cu Ieremia, voievodul Moldovei, avea acum o armată alcătuită din moldoveni, poloni, turci şi tătari, cu care gîndea să pună din nou stăpînire pe Transilvania. Pentru a-i zădărnici planurile, Mihai porni înaintea lui cu 50 000 de oameni şi, ca să-l surprindă pe vrăjmaş, îşi duse oştenii pe ascuns, peste munţi; şi fiind ţara pustiită ⟨?⟩, iar oştirea peste măsură de mare, oamenii fură siliţi, din pricina lipsei de merinde, să-şi potolească foamea cu frunzele copacilor şi cu rădăcini. Lui Sigismund şi Ieremia le era greu a crede că Mihai o să fie vreodată în stare să le opună atît de repede atîta necuprinsă putere. Şi rapiditatea faptei şi numărul îi uimeşte, căci forţele lor nu sînt îndestulătoare pentru a ţine piept loviturii: scapă atunci cu fuga în Polonia. Mihai îşi schimbă gîndul şi mai întîi pătrunde în Moldova, unde abuzurile tiranice ale lui Ieremia îl făcuseră odios moldovenilor.

Îi pune să-i presteze jurămînt de credinţă, atît către împărat, cît şi către el şi fiul său, pe care îl aşează domn în Moldova. Duşmanii săi îşi aşezaseră tabăra spre Dunăre, ⟨?⟩ sub zidurile Hotinului, cetate puternică cu 30 000 de oameni. El porneşte asupra lor, îi atacă, le nimiceşte 8 000 de oameni, pierzînd 2 000 de ai săi, şi îi împrăştie.

Iată o lovitură stranie şi un admirabil tablou al răsturnării de situaţii din această lume. Se vînează între ei, asemeni celor care dau fuga la bătaie, fiind cînd învinşi, cînd învingători. Iar polonul îi priveşte şi pregăteşte lovitura din urmă. Căci, cum spune apologul, în vreme ce lupii se bat cine să ia gîsca, vulpea vine pe din lături şi îi păcăleşte pe amîndoi. Moldova este domeniul vechi al Poloniei: moldovenii nu au putut îndura stăpînirea aspră a lui Ieremia; cum îşi vor pleca ei grumazul sub jugul lui Mihai, noul uzurpator? Se pare că mai curînd| vor întinde mîna vechiului şi legiuitului lor stăpîn, căci spre acesta se îndreaptă dorinţele lor.

Zamoyski, aşadar, marele cancelar al Poloniei, ridică în mare grabă o nouă oaste, năvăleşte pe negîndite în Moldova şi o aduce, fără împotrivire, sub ascultarea Poloniei. Îndată ce vede că nimic nu stă în calea bunului mers al treburilor sale, el păşeşte tot înainte şi cucereşte aproape întreaga Valahie.

Mihai cheamă în ajutor pe locotenentul armatei imperiale din Ungaria de Sus [7] şi făgăduieşte prin scrisori către împărat că îl va sluji cu multă credinţă: numai să binevoiască să îl cheme înapoi pe Basta din Transilvania. Dimpotrivă, împăratul nu voieşte ca un nevolnic ⟨?⟩ vasal al imperiului să ajungă a trata cu el. E proastă pildă ca suveranul să adopte legea unuia dintre supuşii săi: încercările cel puţin au arătat adesea că în toate trebuie să fie cumpătare. Îi porunceşte aşadar să se supună lui Basta.

Mihai e plin de ciudă, iar cei care plătesc nemăsuratul preţ al mîniei sale sînt cei mai de seamă dintre transilvăneni. Pe unii îi pune la cazne, pe alţii îi omoară, şi se alege, din toate părţile, cu ura celor mari, a celor mijlocii şi a celor de rînd; este duşmănit, prietenii îi întorc spatele, Moise Secuiul, stîlpul puterii sale de aici, îl părăseşte. Nu mai ştie în cine să se încreadă şi se teme deopotrivă de turc, de tătar, de polon, de moldovean, de transilvănean.

Gheorghe Basta culege roadele acestei dușmănii nemăsurate; îi atrage pe transilvăneni prin prietenie; și după ce stările țării îl primesc ca voievod sau despot, în numele împăratului, dă năvală asupra lui Mihai, care își rînduise tabără la Alba-Iulia cu 18 000 de oameni scăpați din prăpăd, îi ucide 4 000 și îl alungă pînă în munții care despart Valahia de Transilvania. Sigismund și Ieremia îl hăituiesc, la rîndul lor, precum dulăii care se năpustesc în grabă asupra celui pe care îl văd atacat și neputincios să țină curajul alor săi, și îl duc la așa strîmtoare, încît e silit a cere protecția împăratului, dîndu-și soața și copiii ca ostateci. Arhiducele Mathias îl primește la Viena și îl oprește acolo pînă la sosirea împăratului la Praga.

Dar, cum popoarele ajunse sub o nouă ascultare ajung îndeobște să socoată de neîndurat jugul cuceritorului, cînd s-au obișnuit ca stăpînii să li se tot schimbe, transilvănenii se răzvrătesc și refuză să se supună împăratului, fără numai anume tocmeli. Partizanii lui Báthory stăruie pentru vechiul lor stăpîn, valahii urmează pilda lor și, plîngîndu-se că sînt asupriți de poloni, îl cer din nou pe Mihai, palatinul sau despotul lor. Totuși, nici unii, nici alții nu ajung să-și împlinească dorințele, căci anul următor împăratul le face rînduială nouă. Isprăvile acestea ne sînt de învățătură. Dar mi se ridică părul în cap auzind și văzînd că unii din neamul nostru, pe care secolele trecute și prezente îi laudă încă pentru că ar fi ostenit cu vrednicie să aducă oarece aliniare celor pe care îi asuprește jugul necredincioșilor, iau parte la cele mai perfide și mîrșave prigoane puse la cale de dușmanul lumii creștine.

---

[1] Este vorba despre tratatul încheiat la 6 aprilie între Sigismund Báthory și Rudolf II, prin care principele ceda Transilvania împăratului, acesta obligîndu-se să-i dea, în afara ducatelor de Oppeln și Ratibor, orașul Trebitsch sau Leitomischl ca reședință princiară (vezi textul tratatului în W. Bethlen, *Historia de rebus Transsylvanicis*, ed. a II-a, vol. IV, Sibiu, 1785, p. 236–240). Între timp însă, cardinalul Andrei Báthory, chemat din Polonia de Sigismund, fusese ales, în dieta de la Mediaș la 29 martie 1599, principe al Transilvaniei.

[2] Germanico Malaspina.

[3] Ștefan Báthory de Somlyo era fratele cardinalului.

[4] De fapt secui.

[5] Balthazar Báthory, omorît din porunca lui Sigismund.

[6] De fapt Mihail Székely. În text confuzie cu Erich Lassota.

[7] Bartolomeu Pezzen.

306 ⟨1700⟩.

[...]. W Roku zaś 1595 Michał Woiewoda złączyszy się z Zygmuntem, Siedmiogrodzkim y Multańskim Woiewodą długą y straszną Woynę z Turczynem prowadził.

Uniwersytet Jagielloński. Biblioteka Jagiellońska, Rękopisy. M.S. 167, f. 50; Arh. St. Buc., Colecția microfilme R.P. Polonă, r. 24, c. 16.

[...]. În anul 1595 însă Mihai Voievod, alăturîndu-se lui Sigismund al Transilvaniei și voievodului moldovean, a dus un război lung și grozav cu turcii.

Kurzer Abriss
der
Schicksale und des Zustandes der Wallachischen
Nation in Siebenbürgen

Die von der Wallachischen Nation in Siebenbürgen angesuchte Zurücksetzung in den Genus der bürgerlichen Rechte ist ein grosser wichtiger Gegenstand, von diesen Entscheidung des Schicksaal der zweÿen Dritteln der ganzen Landes Bevölkerung, folglich auch die davon unzertrennliche Auf- oder Abnahme der Wohlfahrt der ganzen Landes abhängt.

[. . .] [1].

8tens Nachdem aber Fürst Michael der Wallachey um das Jahr 1600 Siebenbürgen erobert, und die Sekler deren grössten Theil durch den Landtagsschliesse von Jahre 1562 und 1598 unter die Bothmässigkeit des Adels gebracht worden war, in ihre vorige Freyheit zurückgesetzt hat, seine Truppen aber verschiedene Ausschweifungen begangen, und hiezu auch unsere Wallachische Bauern verleutet hatten; so machten diese Umstände den schon bei der Religions Reformation entstandenen Hass des Ungarischen Adels gegen die Wallachischen Nation auf das höchste Steigen, schädlich waren die Wirkungen desselben unter die Reformirtten Fürsten, welche nach dem Tode Michaelio durch 90 Jahren Siebenbürgen beherschten, die adelichen Wallachen wurden fest von aller Dienststellen, die freyen Wallachen aber in den Städten, und in Fundo Regio von dem Genuss der gemeinschaftlichen Beneficien, und von Handwerkzümpften ausgestossen. [. . .] [2].

Kriegsarchiv, Wien Nachlass E.H. Maximilian d'Este, 22—99; Arh. St. Buc., Colecţia microfilme Austria, r. 31, c. 12, 18.

Scurtă prezentare a sorţii şi a situaţiei naţiunii valahe din Transilvania

Repunerea în drepturile cetăţeneşti cerută de naţiunea valahă din Transilvania reprezintă o chestiune de mare importanţă, de această hotărîre depinzînd soarta a două treimi din populaţia întregii provincii şi prin urmare şi creşterea sau scăderea prosperităţii întregii ţări.

[. . .] [1].

8. După ce însă, voievodul Mihai al Ţării Româneşti a cucerit Transilvania, în jurul anului 1600 şi le-a redat secuilor privilegiile lor de mai înainte, după ce ⟨mai înainte⟩ cea mai mare parte dintre aceştia fuseseră supuşi stăpînirii nobililor prin hotărîrile dietelor din anii 1562 şi 1598, trupele sale s-au dedat la diferite excese şi la unele din acestea se zvonise că ⟨au luat parte⟩ şi ţăranii noştri români; astfel, aceste împrejurări au făcut ca ura nobililor unguri, izbucnită cu ocazia reformei religioase, împotriva naţiunii române, să ajungă la culme; aceste acţiuni au fost dăunătoare şi pentru principii reformaţi, care au guvernat, după moartea lui Mihai, timp de 90 de ani în Transilvania; nobilii români au fost excluşi de la toate serviciile de stat, iar românii liberi din oraşe şi de pe Fondul religionar au fost excluşi de la uzufructul beneficiului comun, precum şi din bresle. [. . .] [2].

[1] Referiri la drepturile istorice ale tuturor naţiunilor din Transilvania, români, unguri, secui şi saşi, pe baza celor mai vechi legi ale ţării; la capitolul 1 al acestei lucrări se arată:

„Cel mai vechi istoric ungur, notarul anonim al regelui Bela, în a sa «Historia Ducum» capitolele 24 şi 26 arată că la venirea ungurilor în Transilvania (în anul 890) românii erau locuitori ai ţării şi îşi aveau proprii lor voievozi şi că după ce voievodul lor şi-a pierdut viaţa în lupta cu ungurii, l-au ales de bunăvoie pe Tuhutum, conducătorul ungur, menţinîndu-şi drepturile lor. Cuvintele proprii ale lui Anonymus sînt următoarele: „locuitorii ţării văzînd moartea domnului lor, prin propria lor voinţă şi-au ales ca domn pe Tuhutum. Orice specialist al dreptului de stat recunoaşte în această acţiune solemnă a românilor şi a lui Tuhutum o Pacta conventa reciprocă: primii au ales benevol pe noul principe, astfel ei au condiţionat cel puţin aceleaşi drepturi de care s-au bucurat ceilalţi supuşi ai lor şi promisiunea solemnă a principelui serveşte ca dovadă că el le-a confirmat ca atare".

[3] Vezi *supra*, n. 1.

308 **1884 iulie, Viena.**

18 Août 1884

Note sur la Roumanie

[. . .]. Si l'on prend l'armée Roumaine intrinsèquement, en dehors du rôle politique qu'elle peut être appelée à jouer, deux choses appellent aujourd'hui, ce semble, plus particulièrement l'attention. Ce sont: 1° les progrès considérables qu'elle a faits depuis la guerre de l'indépendance de 1878—79, 2° le grand emploi qu'elle fait des milices territoriales, emploi grâce auquel la Roumanie peut mettre en ligne une armée beaucoup plus nombreuse que ses ressources financières ne sembleraient tout d'abord le permettre. Ce sont ces deux points qui m'ont le plus vivement frappé et que je traiterai tout d'abord.

Il y a une vingtaine d'années, il n'y avait pas, à proprement parler, d'armée roumaine. Bien que les troupes moldo-valaques se vantassent de traditions, et pussent même s'enorgueillir dans le passé de certains noms glorieux, comme de celui de Michel-le-Brave entre autres, il n'y avait pas, on peut le dire, d'armée constituée. La Roumanie était placée, comme on sait, sous la vassalité de la Turquie et divisée en deux principautés, ayant souvent des idées très divergentes. Cette dépendance et ce dualisme ne laissaient pas que d'arrêter tout développement des institutions militaires. La réunion des deux principautés sous un même gouvernement fut un premier et grand pas vers la constitution d'une armée. [. . .].

Vienne, Juillet 1884

Capitaine Blanche
attaché militaire adjoint

Ministère de la Défense. Etat Major de l'Armée de terre. 7 N 1 447 Service Historique, Vincennes; Arh. St. Buc., Colecţia microfilme Franţa, r. 315, c. 588—589.

18 august 1884

Notă privind România

[. . .]. Dacă privim în ansamblu armata română, în afară de rolul politic pe care poate fi chemată să-l joace, două lucruri, se pare, se impun astăzi în mod deosebit atenţiei. Acestea sînt: 1. progresul considerabil pe care l-a făcut aceasta de la războiul de independenţă din 1878-79; 2. larga folosire în cadrul acesteia a miliţiei teritoriale, datorită căreia România poate să dispună de o armată mult mai numeroasă decît s-ar fi părut la prima vedere că-i

permit posibilitățile sale financiare. Acestea sînt cele două elemente care m-au frapat în mod deosebit și la care mă voi referi în primul rînd.

Cu aproximativ douăzeci de ani în urmă nu a putut fi vorba de existența unei armate române. Deși trupele moldo-valahe se fălesc cu tradițiile și chiar se puteau mîndri în trecut cu unele nume ilustre, cum este printre altele acela al lui Mihai Viteazul, nu a existat, se poate spune, o armată organizată. România s-a aflat, după cum se știe, sub vasalitatea Turciei și a fost împărțită în două principate, care au avut adeseori concepții opuse. Această dependență și acest dualism nu au făcut altceva decît să împiedice dezvoltarea deplină a instituțiilor militare. Unirea celor două principate sub un singur guvern a constituit primul mare pas spre formarea unei armate. [. . .].

Viena, iulie 1884

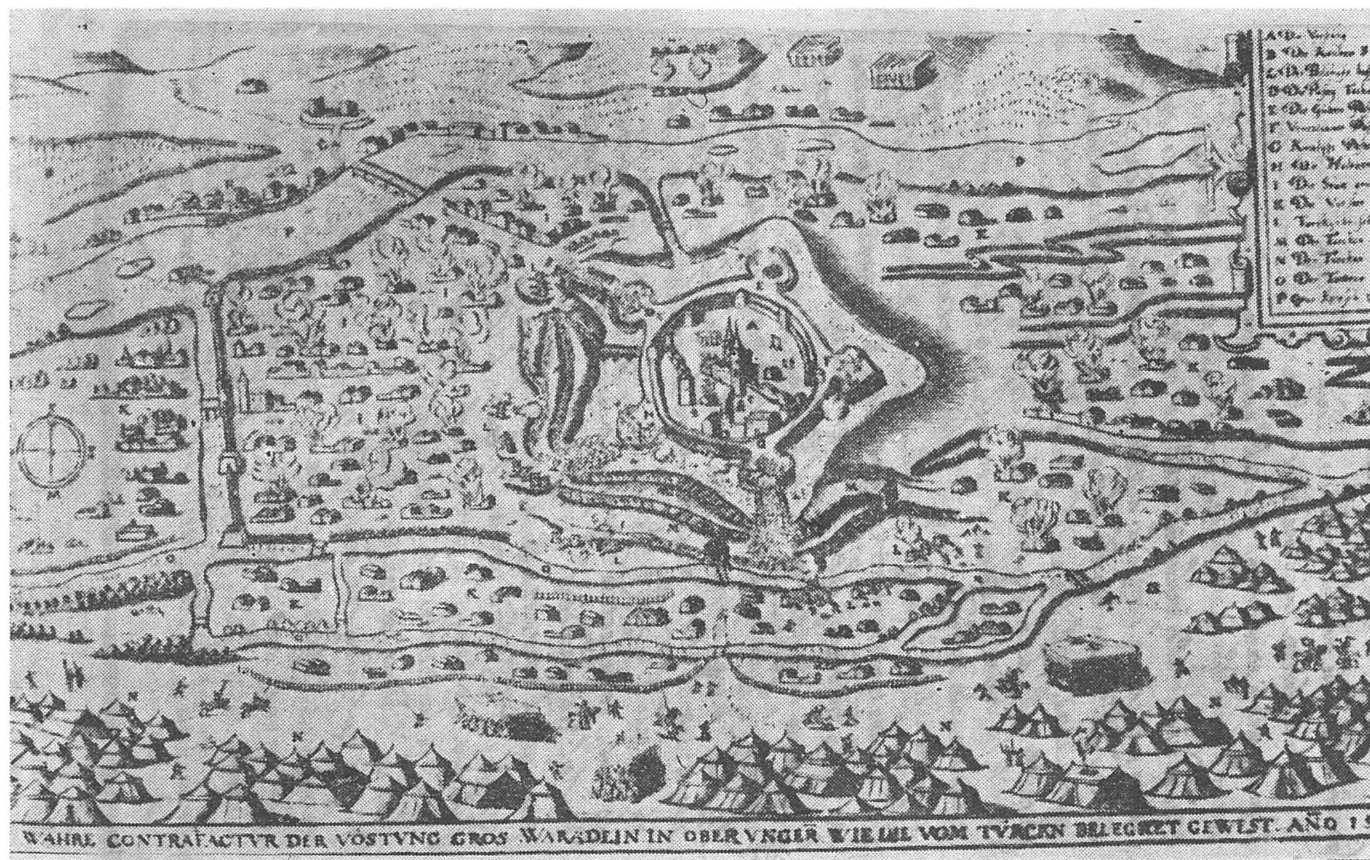
Căpitanul Blanche,
atașat militar adjunct

Fortretul lui Mihai Viteazul (Cabinetul de stampe al Bibliotecii Academiei).

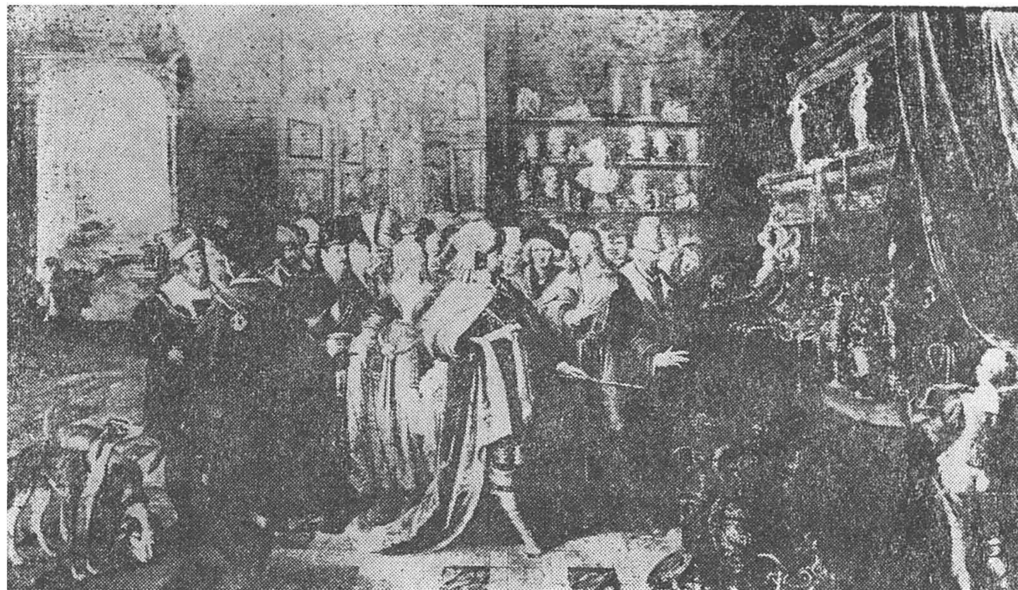

Cucerirea Tîrgoviştei, 1595, gravură în aramă (Cabinetul de stampe al Bibliotecii Academiei).

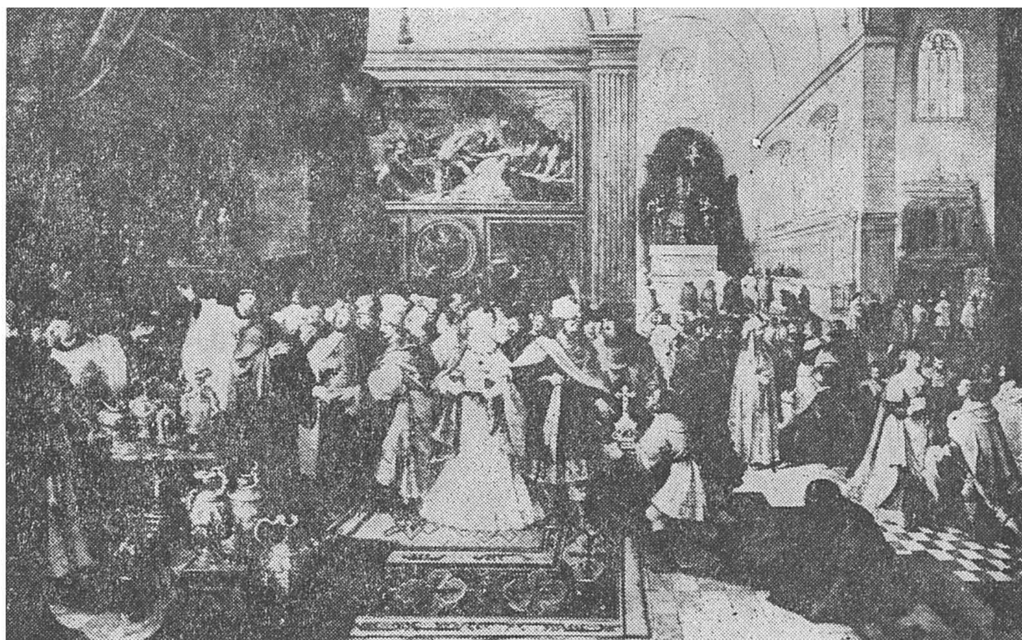

Asediul cetății Oradea de către turcí la 1598 (*Türkische und Hungarische Chronica*, pl. 24).

Filă dintr-un *avviso* venețian despre intenția lui Mihai Viteazul de a porni spre Adrianopole (Arh. St. Buc., Colecția microfilme Vatican, r. 36, c. 149).

Frans Francken I, *Cresus arătîndu-şi comorile lui Solcn*. În centru apare Mihai Viteazul.

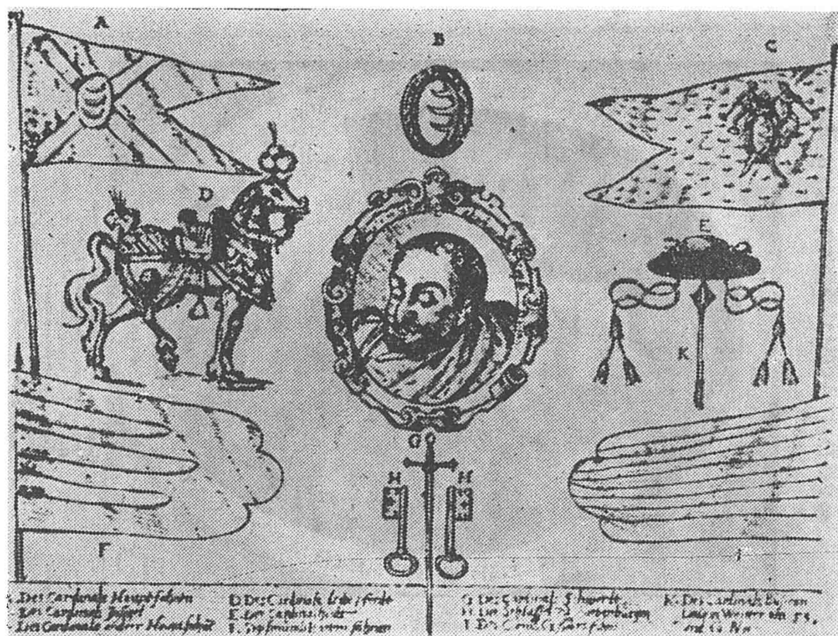
Frans Francken II, *Solomon arătîndu-şi comorile reginei din Saba*. În prim-plan, în stînga tabloului, este reprezentat Mihai Viteazul.

Portretul lui Sigismund Báthory, gravură în aramă de Théodore de Bry (in *Pannoniae Historia Chronologica* de J.J. Boissard, Frankfurt, 1596).

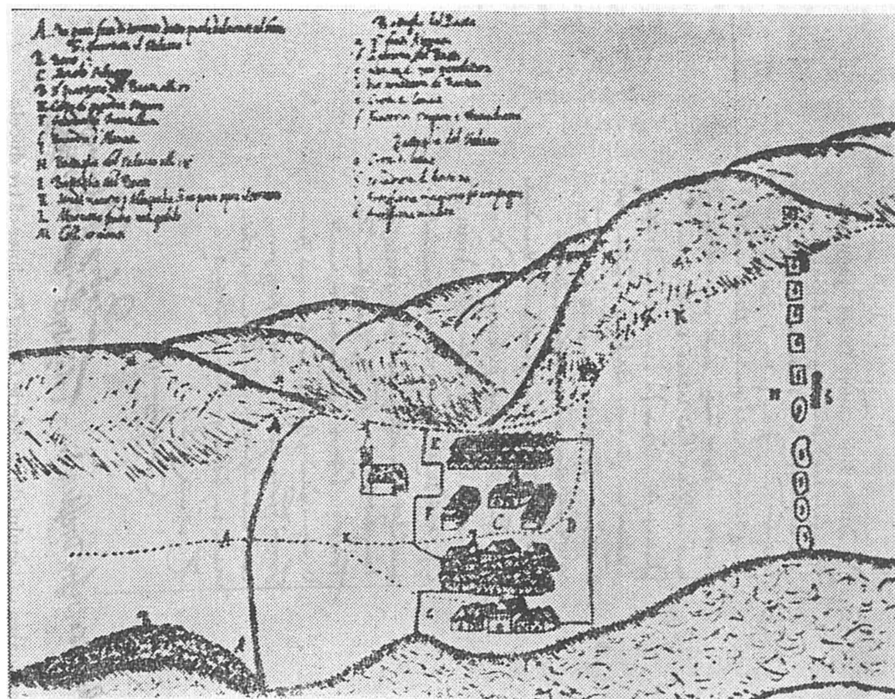

Ieremia Movilă, acoperămînt de mormînt, broderie la mănăstirea Sucevița (în N. Iorga, *Portretele domnilor români*, București, 1937).

Trofee capturate la Șelimbăr; în medalion capul cardinalului Andrei Báthory (după Al. Randa, *Pro Republica Christiana*, München, 1964).

Bătălia de la Mirăslău, stampă contemporană (după Al. Randa, *Pro Republica Christiana*, München, 1964).

Scrisoarea ofițerului de cavalerie Georg Puchner către ducele Christian de Saxonia despre trofeele capturate la Guruslău (Arh. St. Buc., Colecția microfilme R.D.G., r. 90, c. 4).

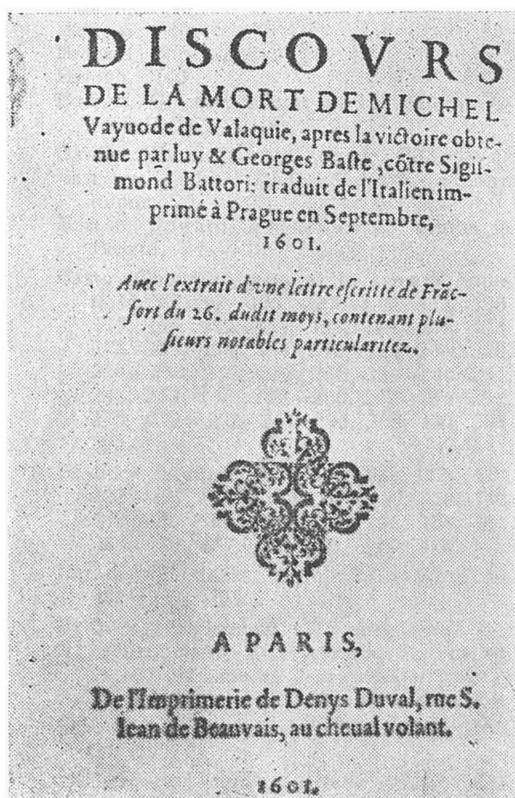
Portretul lui Gheorghe Basta (Arh. St. Buc., Colecția microfilme R.D.G., r. 90, c. 426).

Warhafftige Zeitung/
Von der Schlacht Sigis-
mundt Bathori / mit dem Michael Wayda / auß
der Wallachey vnd Georgen Basta / welche dieses lauffen-
den Sechzehenhundert vnd Erste Jar / den dritten tag des
Monats Augusti / An der Siebenbürgischen vnd Vngeri-
schen Gräntzen beschehen: Allda gedachter Bathori mit
grossem spot vnd verlust seines Volcks auffs
haupt geschlagen worden.

Erstlich gedruckt in der Alten Stadt Prag / bey
Hans Schumans Erben / 1601.

Broşură germană despre bătălia de la Guruslău (Arh. St. Buc., Colecţia microfilme U.R.S.S., r. 118, c. 241).

DISCOVRS
DE LA MORT DE MICHEL
Vayuode de Valaquie, apres la victoire obte-
nue par luy & Georges Baste, cõtre Sigis-
mond Battori: traduit de l'Italien im-
primé à Prague en Septembre,
1601.

*Auec l'extrait d'une lettre escritte de Frãc-
fort du 26. dudit moys, contenant plu-
sieurs notables particularitez.*

A PARIS,

De l'Imprimerie de Denys Duval, rue S.
Iean de Beauvais, au cheual volant.

1601.

Broşură franceză despre moartea lui Mihai Viteazul (Bibliothèque Nationale, Paris).

INDICE

C

D

E

F

G

H

I

J

K

L

M

R

S

V

W

Y

Z

CUPRINS

Redactor : BEATRICE BUDESCU
Tehnoredactor : ELENA SPIRU

Bun de tipar : 19.05.1986.
Format : 16/70×100. Coli de tipar 21,5.
C.Z. pentru biblioteci mari :
9(498) "1592 :1601" (00—12)
C.Z. pentru biblioteci mici : 9(498)

Intreprinderea Poligrafică
„13 Decembrie 1918"
str. *Grigore Alexandrescu nr. 89 97*
Republica Socialistă România

Lei 42